

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

**СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ГУМАНІТАРНИЙ
АСПЕКТИ**

МАТЕРІАЛИ VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**присвяченої пам'яті першого ректора
Національної академії статистики, обліку та аудиту,
доктора економічних наук, професора, заслуженого економіста України**

**Івана Ісаковича
Пилипенка**

Київ, 16 жовтня 2019 р.

УДК: 3:001.2/.3](477)(082)

С 83

Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2019. 575 с.

ISBN 978-617-571-171-2

Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції містять тези доповідей, повідомлень та виступів її учасників, у яких викладено наукові результати аналітичного осмислення сутності сучасних проблем модернізації соціально-економічного, гуманітарного, освітнього, наукового простору та перспектив розвитку України.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та студентів економічних та соціально-гуманітарних спеціальностей.

Адреса оргкомітету конференції:
Україна, 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1;
тел.: (044)486-15-12; (044)486-13-10
e-mail: finconference2019@ukr.net

Матеріали друкуються в авторській редакції.
Відповідальність за зміст представлених матеріалів несуть автори.

УДК: 3:001.2/.3](477)(082)

ISBN 978-617-571-171-2

Редакційна колегія

Голова редакційної колегії:

Момотюк Л. Є. – д. е. н., професор, проректор з науково-педагогічної та виховної роботи Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Заступник голови:

Бондарук Т. Г. – д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Члени редакційної колегії:

Пархоменко В. В. – к. е. н., доцент, декан фінансово-економічного факультету Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Гаврилюк Т. В. – д. філос. н., доцент, завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Мельничук Н. Ю. – д. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Мотузка О. М. – к. е. н., доцент кафедри економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, завідувач редакційно-видавничого відділу Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Горобець О. О. – в. о. директора бібліотеки, заступник завідувача редакційно-видавничого відділу Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Чебанова В. Г. – літературний редактор редакційно-видавничого відділу Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Відповідальний секретар редакційної колегії:

Мельничук І. О. – старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національної академії статистики, обліку та аудиту.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Momotiuk L.

The role of the International Monetary Fund in Achieving of the Financial Stability15

Renbilas R.

Risk Factors in the Investment Lending by Banks17

Артем'єва І. О.

Специфіка фінансової діяльності сучасних корпорацій21

Бержанір І. А.

Напрями удосконалення обліку розрахунків з контрагентами25

Богдан О. С.

Проблема управління валютними резервами в контексті грошово-кредитного регулювання економіки держави: зарубіжний досвід27

Гарматюк О. В.

Особливості просування продукції на ринку B2B29

Граб В. В.

Роль інвестицій у соціально-економічному розвитку країни31

Гуцько Д. В.

Теоретичні аспекти розвитку інвестиційного ринку в Україні34

Житар М. О.

Структурно-організаційний аспект розвитку фінансової архітектури економіки38

Заровська В. Д.

Сучасний стан дефіциту державного бюджету в Україні40

Знаменський В. І.

Суспільно-економічне призначення бюджетної політики в Україні42

Іваненко А. С., Заїчко І. В.

Видатки державного бюджету на розвиток людського капіталу45

Кобилінська Т. В., Гусєва Н. Ю.

Статистика відходів: особливості обліку в Україні48

Конотоп О. Ю.

Аудит фінансової звітності на сучасному етапі51

Корінько М. Д.

Сучасний стан фінансового забезпечення сталого розвитку економіки України54

Корнієнко Т. О., Чвортко Л. А.

Визначення сутності та змісту загроз, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства58

Липко Д. С.

Фінансові індикатори економічної безпеки: міжнародний вимір61

<i>Лукашук М. В.</i> Основні тенденції та перспективи банківського кредитування сільського господарства на сучасному етапі розвитку економіки України	66
<i>Луніна І. О.</i> Розвиток регіонів в умовах забезпечення довгострокової стійкості державних фінансів	71
<i>Мельничук І. О., Ігнатова І. С.</i> Розвиток лізингу як унікального інструменту фінансування капітальних вкладень підприємств	74
<i>Мельничук Н. Ю.</i> Дорожня карта бюджетної грамотності	76
<i>Можар П. С.</i> Тенденції розвитку інвестиційного клімату в Україні	79
<i>Новіченко Л. С.</i> Практика застосування хмарних сервісів Microsoft в аудиторській діяльності	82
<i>Пархоменко В. М.</i> Спрощена система бухгалтерського обліку і звітності	85
<i>Пилипенко О. І.</i> Відносини власності як фактор організації обліку	88
<i>Рухало С. Є.</i> Фінансове регулювання інвестиційної привабливості підприємств	92
<i>Савковська Є. О.</i> Криптовалюта як сучасний фінансовий інструмент	94
<i>Цвик О. С.</i> Використання лізингових послуг та їх розвиток в Україні	98
<i>Шевченко В. І.</i> Грошово-кредитна політика Національного банку України	100
<i>Яковенко С. Л., Степанченко К. С.</i> Роль фінансового ринку у розвитку фінансової системи держави	103

СЕКЦІЯ 2.

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ

СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

<i>Бакумець В. А.</i> Актуальні питання внутрішнього аудиту в комерційних банках України ..	106
<i>Білоусова О. С.</i> Напрями розвитку оподаткування у контексті забезпечення довгострокової стійкості державних фінансів	108
<i>Бондарук І. С., Усенко Д. В.</i> Проблеми управління державним боргом України	112
<i>Бондарук Т. Г., Бондарук О. С.</i> Бюджетна безпека як фактор стратегічного розвитку держави	116

<i>Верещагіна А. В.</i> Особливості обліку поточних зобов'язань в системі управління підприємницькою діяльністю	119
<i>Верпаховська А. І.</i> Теоретичні засади формування місцевих бюджетів України	121
<i>Ворона Ю. А.</i> Облік і аудит діяльності комерційних банків в системі їх управління	124
<i>Гончар Л. С.</i> Знижки та бонуси: спільні та відмінні риси	126
<i>Гонкало В. Ю.</i> Оподаткування та його вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств	128
<i>Дешко А. Л.</i> Деякі питання підвищення ролі бюджетної політики в Україні	132
<i>Дмитрієва Є. В.</i> Роль страхового ринку в Україні	135
<i>Дубас Ю. А.</i> Інвестиції як ключовий фактор економічного зростання України	138
<i>Еш С. М.</i> Фінансова інклюзія як напрям економічного зростання	143
<i>Єсіна В. О., Рудаченко О. О.</i> Перспективи розвитку фінансового управління на державному та регіональному рівнях	147
<i>Ібрагімова Л. Б.</i> Історичний аспект розвитку податків	150
<i>Іваненко Ж. С.</i> Формування системи доходів Державного бюджету України	152
<i>Кваша Т. К.</i> Чинники стійкості державних фінансів	155
<i>Коваленко К. Ю.</i> Облік і аудиту розрахунків операцій з грошовими коштами в системі управління підприємством	160
<i>Колупасєв Ю. Б.</i> Класифікаційні ознаки фондового ринку в Україні	162
<i>Котляр І. І.</i> Проблеми конкуренції в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки	165
<i>Кочик С. О.</i> Формування та використання оборотного капіталу промислових підприємств в умовах ринку	168
<i>Кравченко А. Ю.</i> Перешкоди та шляхи реформування пенсійної системи в Україні	170

<i>Красножон В. В.</i> Формування і виконання місцевих бюджетів України	173
<i>Кричевська Т. О.</i> Особливості формування довіри в грошово-кредитній сфері України: логіко-історичний аналіз	175
<i>Кулик Л. А.</i> Аудит операцій з грошовими коштами: організація та методика	180
<i>Лисенко М. Ю.</i> Страховання фінансових ризиків в Україні	183
<i>Логвін К. В.</i> Державний борг України: проблеми обслуговування та управління	186
<i>Микосянчик М. В.</i> Теоретичні аспекти формування державного бюджету в сучасних умовах	189
<i>Минич Ю. В., Стародубцева О. С.</i> Державне управління інвестиційними проектами – запорука економічного розвитку країни	193
<i>Мотовиловець О. С.</i> Банківські послуги та фінансові аспекти стратегічного розвитку України	196
<i>Муквіч А. С.</i> Облік і контроль операцій з грошовими коштами в системі управління підприємством як аспект стратегічного розвитку України	198
<i>Нагірняк В. В.</i> Актуальні проблеми обліку амортизації та можливі шляхи її вирішення в Україні	203
<i>Назукова Н. М.</i> Критерії якості управління державними видатками на освіту та фактори результативності державного фінансування освіти	206
<i>Новіков В. О.</i> Страховання майнових ризиків підприємства	209
<i>Петрик М. М.</i> Особливості становлення та розвитку теорій місцевого самоврядування та їх значення для України	212
<i>Побережний О. В.</i> Основні проблеми Пенсійного фонду України	215
<i>Проскуріна Н. М., Овдієнко В. М.</i> Особливості облікової політики основних засобів за національними та міжнародними стандартами	219
<i>Путь А. В.</i> Проблеми та шляхи підвищення ефективності управління фінансової діяльності суб'єктів підприємництва	220

<i>Сікорська А. В.</i>	
Облік і аудит цінних паперів в системі управління підприємства	222
<i>Славинська А. О.</i>	
Фінансове забезпечення малих підприємств як ключовий механізм розвитку соціально-економічних відносин	224
<i>Славута О. І.</i>	
Фінансові джерела розвитку сфери поводження з відходами в Україні	227
<i>Слатвінський М. А.</i>	
Розвиток фінансового ринку – умова активації інвестиційних процесів в Україні	229
<i>Стасюк Т. І.</i>	
Особливості державного регулювання страхового ринку України	234
<i>Степанова О. В.</i>	
Фіскальний простір для охорони здоров'я у контексті забезпечення стійкості державних фінансів	238
<i>Тіхонов Б. В.</i>	
Теоретичні засади формування системи доходів Державного бюджету України	241
<i>Токарева К. Р.</i>	
Державне регулювання ринку цінних паперів в Україні	244
<i>Цуруль Г. В.</i>	
Історичні засади розвитку національної грошової одиниці	247
<i>Чуєнко С. І.</i>	
Недержавне пенсійне забезпечення	249
<i>Шемаєва Л. Г., Юрків Н. Я.</i>	
Деякі аспекти реформування системи фінансового нагляду в Україні	252
<i>Шибєцький В. М.</i>	
Аудит грантових коштів в умовах євроінтеграції України	254
<i>Штельмах І. О.</i>	
Розробка методики оцінки рівня децентралізації місцевих бюджетів	256
<i>Явдошко С. Л.</i>	
Облік і аудит зовнішньоекономічної діяльності в системі управління	261
<i>Яцук Т. А.</i>	
Сучасні проблеми фінансування діяльності закладів вищої освіти	263

СЕКЦІЯ 3.

СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

<i>Асланова Е. І.</i>	
Глобальні банки в умовах фінансової глобалізації: проблема кризової трансмісії	266
<i>Безверхий К. В.</i>	
Принципи сталості і порівняльності в інтегрованій звітності	268

<i>Білоус В. В.</i> Розвиток готельного бізнесу в сучасних умовах	271
<i>Булах Т. М.</i> Європейський вектор зовнішньоторговельного співробітництва України	274
<i>Вінницька О. А., Гвоздей Н. І.</i> Мотивація як один із основних інструментів організації праці	276
<i>Гринчак Н. А.</i> Ключові тенденції розвитку світового ринку Інтернету речей	279
<i>Гуменюк А. В.</i> Роль діяльності менеджера в контексті управління персоналом підприємства	281
<i>Єршова О. Л., Бажан Л. І., Одноволик В. І.</i> Концепція кіберфізичних систем як основа розумних міст	284
<i>Іващенко О. А.</i> Концепція сталості у фокусі цілей сталого розвитку	289
<i>Кобилінська Т. В., Мотузка О. М.</i> Еколого-економічний рахунок витрат на охорону навколишнього природного середовища: досвід Нідерландів	291
<i>Кравчук І. В.</i> Теоретичні аспекти хеджування фінансових ризиків	295
<i>Куржос А. С.</i> Сутність індустрії гостинності з позиції інноваційної діяльності	297
<i>Лукашова Є. В.</i> Механізми формування конкурентоспроможності економіки	299
<i>Ляшенко О. М.</i> Генеza освіти у сфері управління	303
<i>Морозова К. П.</i> Удосконалення мотивації персоналу підприємства	306
<i>Недорода Є. П.</i> Бюджетний менеджмент: поняття та складові	309
<i>Панченко В. Г.</i> Цифровий неопротекціонізм як інструмент інноваційного суперництва	312
<i>Плахотнікова Л. О.</i> Екомаркетинг у діяльності сучасного підприємства	315
<i>Погорілий А. В.</i> Внутрішній контроль установи державного сектору України	317
<i>Постол Ю. С.</i> Соціальне страхування в Україні	320
<i>Резнікова Н. В.</i> Виклики міжнародному регулюванню у фокусі глобальних проблем	323
<i>Рубцова М. Ю.</i> Екологічні ефекти економічного зростання: виклики індустріалізації	326

<i>Ставська Ю. В.</i> Управління конкурентоспроможністю підприємств – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності	329
<i>Стасюк О. М.</i> Мобільні додатки як елемент цифрових трансформацій в транспортній галузі	332

СЕКЦІЯ 4.

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ

<i>Андрущак А. О.</i> Проблеми та особливості управління валютним ризиком	336
<i>Баширова Г.</i> Облікова політика податку на прибуток за правилами МСФЗ	338
<i>Беглов О. В.</i> Конкурентоспроможність підприємства та його особливості	341
<i>Борицький К.</i> Теоретичні детермінанти забезпечення соціальної відповідальності в господарській діяльності підприємств на ринку сталевих конструкцій Польщі	343
<i>Вакуленко Я. А.</i> Шляхи удосконалення обліку розрахунків з покупцями та замовниками	346
<i>Височанська А. В.</i> Виплати працівникам в 2020 р.: мінімальна заробітна плата	348
<i>Гажийська А. П.</i> Запровадження єдиної звітності по ЄСВ і податку на доходи фізичних осіб: переваги та недоліки	351
<i>Гальчук В. А.</i> Дефіцит бюджету як складова системи бюджетного регулювання	353
<i>Гевлич Л. Л.</i> Методика аудиту на різних етапах розвитку суб'єкта господарювання ..	355
<i>Гінчук Л. І.</i> Окремі аспекти організаційного та методологічного забезпечення якості статистичної інформації про адміністративне правопорушення ..	359
<i>Головач Н. А., Хмара А. Є.</i> Механізми підвищення конкурентоспроможності підприємств металургійної галузі в Україні	361
<i>Джумаєв И.</i> Роль грошово-кредитної політики у розвитку фінансового сектору в умовах глобальної економічної взаємозалежності	365
<i>Дзюба І. А.</i> Основні засади обліку та аудиту основних засобів в управлінні підприємством	366

<i>Дзюбенко А. А.</i> Окремі теоретичні та практичні засади формування місцевих бюджетів в Україні	370
<i>Долюк А. В.</i> Ринок хліба та хлібобулочних виробів в Україні: перспективи і тенденції	373
<i>Жукович І. А.</i> Методика оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України: основні принципи, показники та підходи	377
<i>Забара Д. С.</i> Класифікаційні ознаки заощаджень та фактори впливу на їх формування	381
<i>Завгородня М. Ю.</i> Напрями підвищення конкурентоспроможності легкої промисловості України	383
<i>Зайченко В. В.</i> Теоретико-методичні положення формування ефективної державної політики забезпечення технологічної конкурентоспроможності національної економіки	387
<i>Залюбовська С. С.</i> Механізм формування фондового ринку в Україні	389
<i>Зимовець Є. Ю.</i> Удосконалення фінансового забезпечення діяльності підприємств	392
<i>Ігнатенко Т. С.</i> Трансформація функцій та якостей середнього класу під впливом змін ..	396
<i>Іскра С. В., Кушнір Є. О.</i> Питання розвитку внутрішнього аудиту в державному секторі як форми контролю на упередження ризиків	398
<i>Іщук С. О.</i> Проблеми економіки України та механізми забезпечення її розвитку ...	400
<i>Козлов В. В., Томашевська Т. В., Кузнєцов М. І.</i> Використання систем підтримки прийняття рішень у фінансовому управлінні	404
<i>Купчак П. М.</i> Посилення європейського вектору міжнародної торгівлі для української промисловості	409
<i>Куцик П. О.</i> Корпоративно-інтеграційна модель організації конкурентоспроможного господарства сільських територій в Україні ...	414
<i>Маметдурдієв М.</i> Організація статистичного дослідження торгівлі	419
<i>Манууров І. Г.</i> Статистичне оцінювання інклюзивного зростання у форматі Data-Driven Economy	421
<i>Нипка Т. В.</i> Фактори впливу на міжнародну конкурентоспроможність підприємства	426

<i>Одесюк І. В.</i>	
Глобалізація та її вплив на конкурентоспроможність економіки України	430
<i>Осадча Д. В.</i>	
Оптимізація обсягу і структури оборотних активів підприємства	432
<i>Петраковська О. В., Зоріна О. А.</i>	
Особливості обліку субординованого боргу	435
<i>Поворознюк І. М.</i>	
Конкуренція в готельному бізнесі	440
<i>Потапова М. Ю.</i>	
Статистична оцінка зовнішньої торгівлі товарами України з країнами ЄС	442
<i>Приймак О. О.</i>	
Організація і методика внутрішнього аудиту в системі управління корпоративним підприємством	444
<i>Свирида О. А.</i>	
Контрольовані операції в трансфертному ціноутворенні	447
<i>Стожок Л. Г.</i>	
Стійкість системи соціального страхування як фактор добробуту населення	450
<i>Сувханов М.</i>	
Статистична характеристика ефектів фіскальної політики в контексті досягнення фіскальної консолідації як інструменту стимулювання макроекономічного розвитку	453
<i>Тарасенко А. Г.</i>	
Моральні суспільні норми як умова соціально-економічного розвитку ..	456
<i>Фролова Н. Б.</i>	
Зміни в умовах оподаткування прибутку підприємств в США та їх вплив на конкурентоспроможність економіки країни	458
<i>Харабара Т. І.</i>	
Запровадження державного статистичного спостереження «Здійснення адміністративного судочинства»	462
<i>Храпунова Я. В.</i>	
Методологічні засади вимірювання статистичних характеристик процесу глобалізації	464
<i>Чарієв К.</i>	
Методологічні підходи до статистичної оцінки залежності між залученістю банків в глобальну мережу та стабільністю національного банківського сектору	469
<i>Чернуха Л. Ю.</i>	
Наукові підходи до сутнісних характеристик економічного поняття «заощадження»	471
<i>Шелудько Е. І.</i>	
Шляхи забезпечення конкурентоспроможності фармацевтичної промисловості України	474

<i>Шестакова А. В.</i> Реорганізація трудового процесу як передумова інноваційно-інвестиційних засад розвитку цифрової економіки	480
<i>Шірінян Л. В.</i> Комплексна оцінка конкурентоспроможності страхового ринку України в контексті європейської інтеграції	484
<i>Щирська О. В., Удовенко О. Б.</i> Організаційні засади роботи служби внутрішнього аудиту на підприємствах приватного сектору економіки	485
<i>Юрченко О. А.</i> Запровадження ринку землі: правильні речі для народу або ще одна ваучерна приватизація	488

СЕКЦІЯ 5.

СОЦІОГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

<i>Барвінок І. В.</i> Концептуальні засади підготовки педагогічних кадрів	491
<i>Варавкіна З. Д.</i> Суржик – це наша реальність	492
<i>Волох С. В.</i> Поточний контроль іншомовної проектної діяльності студентів у закладах вищої освіти	497
<i>Гаврилюк Т. В.</i> Проблеми та перспективи сучасного православ'я в Україні	498
<i>Горобець О. О.</i> Читати чи не читати? Реалії книжкового ринку України	502
<i>Горюнова М. М., Савенко Т. Д.</i> Навчальний матеріал комунікативного типу як засіб лінгвокультурної взаємодії	506
<i>Дериглазова Т. Л., Дериглазов Л. В.</i> Коачинг – розвиток особистості та успіх команди	507
<i>Єгоров І. Ю., Рижкова Ю. О.</i> Статистичне забезпечення процесів цифровізації в Україні та інших країнах східного партнерства на основі використання підходів країн ЄС	510
<i>Загородня О. Ф.</i> Динаміка семантичної структури стимулу «президент» (на матеріалі асоціативних експериментів)	513
<i>Іванський А. Й.</i> Місце фінансово-правової відповідальності у сталому розвитку економіки	516
<i>Льченко О. О., Кузуб М. В.</i> Професійне судження аудитора при виконанні завдань з іншого надання впевненості	519
<i>Касьяненко А. Л.</i> Основи редагування наукових статей, написаних англійською мовою ..	522

<i>Коритник Л. П.</i> Впровадження управлінського обліку в закладах вищої освіти: методологічні та технологічні особливості	524
<i>Корнієнко П. С.</i> Роль правозахисної (охоронної) функції держави в реалізації прав і свобод людини і громадянина	528
<i>Кулагіна-Стадніченко Г. М.</i> Автентична індивідуальна релігійність православного віруючого у контексті культурно-цивілізаційного розвитку України	530
<i>Мельникова М. В.</i> Бюджет участі міста в контексті вирішення завдань соціогуманітарного розвитку	532
<i>Надольний І. Ф.</i> Держава як головний чинник модернізації українських суспільних трансформацій	535
<i>Никонорова Л. І.</i> Метод проектів – найдоцільніший з інновацій	536
<i>Пантелеєв В. П., Сакада Т. Д.</i> Формування професійних компетенцій економістів	539
<i>Синяков В. Ф., Синяков А. В.</i> Реформа освіти в умовах децентралізації	542
<i>Сіницький М. Є.</i> Статистична діагностика поведінки виборців	544
<i>Стогній І. В.</i> Організація самостійної роботи студентів під час вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти	548
<i>Телегей Н. В.</i> Теоретичний аналіз проблеми психологічних особливостей ставлення студентської молоді до Інтернет-реклами	551
<i>Червона С. П.</i> Статистичне вивчення регіональної диференціації безробіття в Україні	554
<i>Черушева Г. Б., Пархоменко В. В.</i> Сучасний погляд гуманітарної підготовки майбутніх економістів	558
<i>Чобан М. В.</i> Концептуальна метафора міжособистісних стосунків (на матеріалі англійської мови)	560
<i>Шевчук В. О.</i> Становлення новітньої наукової картини світу: утвердження економічної та управлінської складових	561
<i>Шкуліна Л. В.</i> Соціальна звітність на залізниці – «давно забуте нове»	564
<i>Шульга С. В.</i> Зміна вимог до професійних компетентностей аудитора з урахуванням євроінтеграційних процесів	570

СЕКЦІЯ 1.
ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

*Liudmyla Momotiuk,
DSc., Professor,
National Academy of Statistics,
Accounting and Audit*

**THE ROLE OF THE INTERNATIONAL MONETARY FUND IN
ACHIEVING OF THE FINANCIAL STABILITY**

The financial and economic crises that have been shaking the economies of states from time to time make the problem of maintaining financial stability and methods for achieving it very urgent. The process of globalization brings many risks to the world economy. Therefore, international standards must be developed and adopted. The using of these standards would strengthen national financial systems and in the future lead to a structured and well-organized financial system at the global level. The main studies on financial stability are carried out by international organizations: the International Monetary Fund, the World Bank Group, the International Organization for Economic Cooperation and Development and other.

The largest contribution to strengthening the stability of the international financial system is the International Monetary Fund. The International Monetary Fund has developed Monetary and Financial Statistics Manual And Compilation Guide[2], Balance of Payments and International Investment Position Manual [1], The Special Data Dissemination Standard [4].

Their creation began in the 1990s after the Mexican financial crisis. The IMF, together with member governments, has developed standards for collecting economic information. These standards include the following categories of information:

- 1) data on the real economy – GDP, labor market statistics, product indices, price indices;
- 2) financial information – monetary aggregates, central bank account, interest rates and financial market indicators;
- 3) foreign trade information - balance of payments, reserves, exchange rates;
- 4) fiscal information – state budget, flows and stocks reflecting the state of fiscal policy.

Although the term "financial stability" came into being in the 1990s, there is no definition to date. Therefore, there are significant differences in his interpretation. Also, specific statistics have not been developed that characterize the situation and provide financial stability. A document that sets out financial stability indicators is "Financial Sustainability Indicators" developed by the International Monetary Fund. The preparation of this document is due to the fact that in the context of deepening globalization processes in finance and economy, it is necessary to develop indicators

of financial stability, that is, statistical indicators for identifying and assessing the strengths and weaknesses of financial systems.

Financial Sustainability Indicators are financial indicators that reflect and characterize the current financial position and sustainability of a country's financial institutions and their counterparties (the corporate and household sectors). These indicators include aggregate indicators for individual institutions, financial market indicators in which financial institutions operate. Financial indicators are calculated and disseminated for use in macroprudential analysis. Conducting such an analysis provides, on the one hand, the assessment and control of the strengths of the financial systems, and on the other - identifies the problems of the financial system. That is, the analysis of financial indicators makes it possible to reduce the probability of crises in the financial system or to reduce its effects.

The IMF recommends the use of 40 indicators of financial stability, including 25 indicators for the depository sector and 15 indicators for clients of the depository sector. In the depository sector, there are: other financial corporations (2 indicators), non-financial corporations (5 indicators), households (2 indicators), market liquidity (2 indicators) and real estate markets (4 indicators).

In Ukraine, since the end of 2005, the main indicators of financial stability have been established and formally posted on the Website by the National Bank of Ukraine. The NBU quarterly publishes and disseminates indicators of financial soundness of the depository sector, of which 12 are the main ones and 12 are recommended [3].

Thus, financial stability indicators include only indicators of the development of the banking system. At the same time, financial stability involves far more financial indicators, and financial stability indicators cannot be restricted to the banking sector. There is a need to develop other indicators of financial stability.

References

1. Balance of payments and international investment position manual. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2009. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/pdf/bpm6.pdf>.
2. Monetary and financial statistics manual and compilation guide. Description: Washington, DC: International Monetary Fund, 2016, URL: www.elibrary.imf.org.
3. Official website of National Bank of Ukraine. URL: <http://www.bank.gov.ua>
4. The special data dissemination standard : guide for subscribers and users. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2013. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdds/guide/2013/sddsguide13.pdf>.

Renbilas Rafal,
*Professor,
Dean of the Faculty of Administration and Informatics,
Authorized Rector for work
with the countries of the
Eastern Partnership region in the ERASMUS+ program,
Academia WSB, Poland*

RISK FACTORS IN THE INVESTMENT LENDING BY BANKS

In the case of attracting the third-party capital, the most commonly used financial instruments are bank loans and leasing, rarely debt securities issued by companies. On the other hand, financing through venture capital becomes an increasingly common form of enterprise development through investment.

Investment loans in the traditional sense are intended to finance expenses which primary purpose is to create new or increase existing fixed assets [1,p.234]. Therefore, they contain first of all the tangible investments expressed in the purchase of real estate, tangible fixed assets, reconstruction or modernization of the technological line as well as the construction of a new production complex. However, you should pay attention to other objectives of investment loans. At this time they also serve to finance intangible assets (covering the costs of research and development, the acquisition of patents, licenses, software) as well as the purchase of financial instruments (shares or shares in other companies) [2, p. 164].

A specific form of investment loans is represented by bridge loans intended for the implementation of the first stage, provided that the next stages will be financed from other sources [3, p. 240].

The main feature of an investment loan is its purposefulness, which means that it is provided to finance the purpose clearly stated in the loan application. Proper use of the investment loan is under the strict control of the bank, which is due to several reasons. The main reason is to evaluate the creditworthiness of the company based on assumptions about the investment project. A change in the entity of the investment object causes the presented calculation of the investment efficiency to become irrelevant. After all, others may be both the operating costs associated with the investment and the profit generated by it.

It should be noted that this refers both to significant changes (for example, changes to the factory design, expansion of hotel construction, etc.) and not to significant changes (for example, the purchase of another model of production line for manufacturing the same product). After all, the effect of these changes in each case will affect the predicted profitability of the project, and thus the potential ability of the company to repay the investment loan. Another important prerequisite is the legal securing of a loan. In investment loans legal security is usually the subject of investment. The Bank by granting a loan evaluates the possibility of realization of the subject of crediting in case the client does not fulfill the obligation to repay the loan with interest. It also takes into account the possible selling price of the investment item in separate lending periods. On this basis it determines the borrower's own share which should ensure the interests of the bank in case of loss of value of the subject of credit after the loan. Changing the subject of a credit by the company

makes these assumptions obsolete. As a result the bank does not have a properly rated creditworthiness of the client, and also misjudges the subject of investment. Therefore, any use of a loan without knowledge of the bank is a material breach of the loan agreement, which in practice leads either to suspension of the loan (if it is made by grants) or to the denial of the loan agreement and the payment of the entire amount provided.

Another feature of investment loans is the period over which credit agreements are entered into. Investment loans are typically medium to long-term. In economic practice the investment loan period is close to the amortization period of the investment object and ranges from 5 to 15 years. Banks prefer to limit the term of credit when granting a loan, as this reduces the risk of their participation. However, they pay attention to the fact that the surplus received from the investment allows to repay the loan with interest. In doing so, they adopt the version of financial forecast that will be most effective for saving money. The maximum term of credit depends largely on the economic situation in the country. In the period of strong economic growth the banks tend to continue lending (even up to 20-25 years), in times of economic instability and crisis in the financial markets, investment loans are as limited as possible, both in terms of the crediting period and general availability.

One more specific element of investment lending is the establishment of a grace period to repay the loan. The grace period allows the investment company to begin repaying the loan only when the investment brings in a financial surplus (or at least is projected to generate such a surplus). This is very important for the proper financing of the investment. Unfortunately, in business practice companies often forget to adapt the loan repayment to the projected cash flows. As a result, they repay the first installment of the loan not with the proceeds of the investment but with the funds remaining from the bank loan. These are the funds that have not been used to finance the part of the investment costs, which can affect the potential for return on investment.

Characteristic of the investment project is also its delivery in tranches. This applies to the first stage of financing complex, multi-stage projects. The reason for lending tranches is the desire of the lender to control the use of the investment loan. The Bank issues the next tranche of the loan provided that the previous tranche is properly used. Proper use is the allocation of funds to finance the investment costs provided for different stages of the investment. Therefore, it is especially important to put in the business plan the proper cost sequence. In practice, a poorly prepared investment schedule is not uncommon. It is reflected in the fact that this stage of the investment cannot be completed without completing the actions defined in the next stage. On the other hand their execution is conditioned by purchases, the funds for which are not issued by the bank due to the incompleteness of the previous stage. This creates a closed circle. In this case there is a need to amend the loan agreement which however will depend on the consent of the bank. Very often such situation leads to the loss of confidence in the company that makes the investment. Therefore the proper planning of the schedule of realization of investment expenses is very important at the stage of preparation of the investment.

In the loan investment one of the basic requirements for businesses is to own a certain amount of equity. For the bank it is a kind of a guarantee of the safety of financing investment. The greater the company's share in financing the investment the lower the bank's risk. High self-interest represented at the stage of applying for a

loan is also of psychological importance. The greater is the equity stake the higher is the risk of the investor. The credit decision maker sometimes subconsciously draws his attention to this regularity and is more likely to involve the bank in financing the investment project. It should be noted that banks require the involvement of their own share in the first place before issuing a tranche of the loan. Therefore, the company should have the equity already at the initial stage of realization of the investment.

The last of the most important elements that distinguish an investment loan from other credit risks of the bank is the company's creditworthiness procedure. The creditworthiness of a company is determined on the basis of the financial statements. From a banker's point of view the essence of the analysis is to confirm the ability to repay the loan from the financial surplus. However, in the case of an investment loan it is not the current solvency, but the projected that is fundamental.

The second prerequisite for the bank's involvement in financing the investment is a positive assessment of the business plan of the investment project. An investment business plan is a description of an investment project that contains a complex of technical, economic, trade, as well as financial and organizational aspects of the investment. It should be emphasized that not only the financial statements are subject to assessment, but above all the reality of the assumptions made during the analysis. For these reasons the detailed information is required to allow a decision-making bank employee to verify these assumptions. When discussing business plan issues, one more element should be noted. A business plan is a kind of business card of a company that wants to take an investment loan. If this document is carefully designed, comprehensively and objectively demonstrates all significant aspects of the investment and is well and knowledgeably presented by the investor, the decision-maker becomes credible to future investors. This is almost as important as a positive outlook for the financial performance of an investment.

In business practice it often happens that entrepreneurs finance an investment with a current loan of current account. In most cases this is due to the reluctance of the company to prepare a business plan, make financial forecasts, create material guarantees for the loan or fulfill other additional conditions set by the bank when applying for an investment loan. This is a conditionally forbidden practice that often has very serious negative consequences for the company. A current account loan is a special purpose loan to finance a company's current needs (typically increase in trade turnover). Therefore, when using a loan on an account to finance investments, it violates the objectives of financing which can lead to the termination of the loan agreement by the bank. Even if the bank does not notice this fact (in the case of high turnover enterprises it is difficult to distinguish from which funds is the turnover financed and from which the fixed assets increase) it does have certain financial consequences. The realization of the investment as a rule in the first period leads to a deterioration of the financial performance of the company. As a result, the bank may not renew the current account loan after the initial crediting period has expired or significantly reduce the current account debt limit.

When deciding on the financing of an investment through the bank loan, the investor should pay attention to other risk factors specific to this form of financing.

One of the main types of risk is the risk of changes in the value of received capital. This risk comes from two prerequisites. The first of these has a market character and is a consequence of a change in the market interest rate.

Another risk element associated with the accrual of interest on an investment loan that may affect the cost of capital to finance an investment is the volatility formula used in the loan agreement. The potential borrower should pay attention to the conditions that must be fulfilled to change the interest rates. Any record that makes a change in the interest rate depends on the decision of the bank, but does not specify when exactly this decision can be made (and under what conditions), is a significant risk for the borrower. For these reasons it is important to make sure that there is the clause in the contract that causes the interest rate to change automatically if on a strictly specified date (for example, the last day of the month or the quarter) the market rate will be different from the set base rate. In this case, the new base rate will be set at the market level on the last day of the current interest accrual period and will be effective for the next interest accrual period.

The interest rate on the loan is not the only component of the cost of financing the investment. All kinds of banking commissions and fees can play an important role in this area. The most commonly used the investment loan commissions are: the commission for consideration of the loan application, preparatory, for providing funds at the disposal of the borrower, for unused loan amount, for early repayment of the loan in addition to the contract. Before signing the contract the company should be familiar with the size of each commission and know the mechanism of its recovery, as different banks use different practices.

In addition to traditional credit commissions financing investment in credit can also generate other costs such as the investment object valuation fee, which is particularly significant in the case of tranche-funded construction investments. Another expense associated with an investment loan may be an inspection fee for the bank representative to monitor the progress of the investment. At the stage of signing the contract certain attention should be paid to the size of collection and frequency of visits.

Another issue that is particularly important in the investment loan is the issue of banking fees. It is important for the borrower that all commission amounts are clearly stated in the contract. The borrower does not have to agree with the clause in the contract according to which the size of the commission depends on the tariff of commissions and fees which is in effect at the bank.

Summing up the question of the cost of financing an investment through the investment loan and their impact on the weighted average cost of capital one important element should be addressed. The interest rate used in the analysis should not be the interest rate on the loan, but the real interest rate which takes into account all elements of financing costs. They represent an important value item that reduces the economic efficiency of the investment made.

References

1. Galbararczyk T., Swiderska J. (2011). Bank komercyjny w Polsce. Difin, Warszawa.
2. Zaleska M. (2007). Współczesna bankowość. Difin, Warszawa.
3. Dobosiewicz Z. (2011). Bankowość. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.

*Артем'єва Інга Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СПЕЦИФІКА ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ КОРПОРАЦІЙ

Фінансову систему, яка каналізує фінансові потоки в їх грошовому виразі або в атрибутивній формі, необхідно віднести до фундаментальних, базових систем, що складають основу будь-якого економічного формування. Фінанси є проекцією матеріальних потоків і змін у технологічній сфері та одночасно показником ефективності процесів, що відбуваються в ній [1, с. 11].

За визначенням І. Бланка, фінансова діяльність – це “цілеспрямовано здійснюваний процес практичної реалізації функцій підприємства, пов’язаних із формуванням і використанням його фінансових ресурсів для забезпечення економічного та соціального розвитку” [2, с. 11].

Фінансова діяльність сучасної корпорації спрямована на забезпечення перерозподілу корпоративних фінансових потоків за допомогою планування, виконання поточних фінансових процедур, контролю витрат і результатів реалізації робіт, оптимізації фінансових процесів. Відповідно, в фінансовій системі корпорації доцільно відокремити наступні основні функціональні підсистеми: підсистему управління, виконавчу, підсистему обліку та аналізу, підсистему оптимізації, – кожній з яких відповідають певні напрями фінансової діяльності корпорації.

У підсистемі управління створюється корпоративна фінансова стратегія, економічна сутність якої обумовлена фінансовими відносинами компанії з економічними суб'єктами та державними органами, взаємодією з ними в процесі здійснення ділових відносин в галузі фінансів [3, с. 100]. Фінансова стратегія розробляється на основі фінансової політики – загальної фінансової ідеології підприємства і є сукупністю методів, за допомогою яких та реалізується на практиці.

Стратегічне планування в сучасній корпорації вимагає знання потенціалу успіху, його складових і можливостей реалізації та є усвідомленою спробою конструювання майбутнього. В умовах глобального ринку рівень невизначеності початкових даних при розробці фінансової стратегії стає дуже високим. Це пов’язане з неточністю визначення ринкових сегментів і параметрів їхньої динаміки, яка обумовлює невизначеність проектної виручки, а та – невизначеність показників ефективності проектів, що підвищує ризик неефективності всього бізнесу.

Розробка фінансової стратегії починається з комплексної оцінки поточної фінансової позиції корпорації та формування системи цілей фінансової діяльності. Головна мета цього комплексу підпорядкована головній меті розвитку всієї корпорації, якою сьогодні найчастіше вважається максимізація ринкової вартості компанії, або багатства її акціонерів. Корпоративні фінанси мають вирішальне значення в реалізації такого підходу, тому довгострокова максимізація ринкової вартості корпорації може бути прийнята і як головна

стратегічна мета фінансової діяльності корпорації, досягненню якої мають сприяти допоміжні цілі та цільові нормативи.

Завершальним етапом розробки фінансової стратегії є аналіз можливих методів досягнення поставленої мети та вибір оптимального, який закріплюється в програмі стратегічного фінансового розвитку корпорації. Слід відзначити, що стратегічне планування в таких складних економічних системах, як сучасні великі корпорації, носить багаторівневий характер і відбувається не тільки на найвищому ієрархічному рівні корпорації, але й на рівнях її регіональних відділень та окремих бізнес-напрямів.

Стратегічні програми розвитку корпорації доповнюються тактичними фінансовими планами, які у світовій практиці визначають терміном “бюджет”. Бюджет – це оперативний фінансовий план, який як правило складають за рік, що відображає вхідні і вихідні грошові потоки по операційній, фінансовій та інвестиційній діяльності [4, с. 300]. Бюджет повинен базуватися на комплексному аналізі прогнозів зміни зовнішніх і внутрішніх параметрів, розрахункових економічних і фінансових індикаторів діяльності корпорації, а також оперативно-тактичному управлінні, яке забезпечує розв’язання виникаючих проблем і досягнення поставленої мети.

Загальний бюджет корпорації є консолідованим планом окремих функціональних бюджетів, що розробляються в рамках реалізації обраної стратегічної альтернативи.

У виконавчій підсистемі фінансової системи корпорації здійснюються заходи, безпосередньо спрямовані на досягнення поставлених фінансових цілей. Так, важливим напрямком фінансової діяльності є фінансове забезпечення операційної діяльності, в першу чергу, виробничого процесу. Воно включає:

1. Фінансове забезпечення матеріально-технічного постачання та збуту:
 - установа та контроль умов взаєморозрахунків корпорації з покупцями й постачальниками;
 - обробка рахунків до отримання та до оплати;
 - оцінка кредитоспроможності клієнта;
 - планування цін за видами продукції;
2. Фінансове забезпечення виробничої стадії:
 - формування окремих елементів собівартості виробництва;
 - списання матеріалів;
 - визначення схеми нарахування амортизації;
 - розробка системи розподілу витрат за видами продукції;
 - розробка системи оплати праці.

Управління активами корпорації як напрям фінансової діяльності у межах виконавчої підсистеми фінансової системи корпорації пов’язане з процесами формування майна та розв’язує два основних завдання: 1) здійснення інвестицій (реальних, фінансових та інтелектуальних); 2) управління існуючими об’єктами майнового комплексу.

Окрім інвестиційної діяльності управління активами включає забезпечення ефективного використання наявного майнового комплексу, зокрема ліквідацію та реалізацію матеріальних цінностей, які не приносять дохід (невживаних

основних засобів, надлишків матеріальних запасів, замороженого будівництва тощо), що збільшує притік грошових коштів і знижує витрати на утримання.

Ще одним напрямом фінансової діяльності, який включає виконавча підсистема, є формування фінансових ресурсів. Слід відзначити, що капітал корпорації має подвійний характер. Сума статутного капіталу – цифра фіктивна і визначає сукупну оцінку внесків учасників на момент їх внесення. Капітал корпорації, що є в наявності, є реальним, функціонуючим, його сума може співпадати із сумою статутного капіталу лише випадково.

Основними джерелами фінансування діяльності корпорації є: 1) власні кошти (прибуток, що залишається у розпорядженні компанії, залучення додаткового акціонерного капіталу); 2) позикові кошти (банківські кредити, облігаційні позики, випуск корпоративних векселів).

У підсистемі обліку та аналізу виконується спостереження за економічним станом корпорації. Тут акумулюються дані про затрати й фінансові результати здійснених робіт та інша інформація, на основі якої проводиться фінансовий аналіз. Інше завдання підсистеми полягає у своєчасному забезпеченні внутрішніх і зовнішніх користувачів достовірною звітністю необхідних форматів.

Предметом фінансового аналізу є комплексне оцінювання фінансового стану підприємства та виявлення резервів розвитку з метою підвищення вартості підприємства [5, с. 6].

Діяльність у рамках підсистеми оптимізації спрямована на забезпечення стабільності функціонування фінансової системи. Зокрема, завданням цієї підсистеми є проведення аудиту та розробка заходів із дотримання вимог якості для фінансової діяльності в цілому та її окремих операцій.

Важливим напрямком діяльності в рамках цієї підсистеми є забезпечення фінансової безпеки, що означає формування та підтримку основних параметрів фінансової рівноваги корпорації та охоплює управління ризиками, грошовими потоками, структурою капіталу й фінансовими кризами.

Іншим напрямом діяльності в підсистемі оптимізації є розробка антикризової стратегії, що є особливо важливим в умовах розвитку глобалізації, коли постійна зміна зовнішніх і внутрішніх умов діяльності підвищує ймовірність корпоративної фінансової кризи. Остання, за визначенням І. Бланка, є порушенням фінансової рівноваги корпорації, що проявляється як розбіжність між фактичним станом фінансового потенціалу та необхідним обсягом фінансових потреб і несе найбільш небезпечні потенційні загрози функціонуванню корпорації. Ефективна антикризова стратегія повинна сприяти швидкому відновленню фінансової рівноваги та мінімізації негативних наслідків, для чого використовуються як внутрішні механізми забезпечення фінансової стабілізації (скорочення інвестицій, резервів, дивідендних виплат, відстрочення розрахунків тощо), так і реорганізація корпорації (злиття, поглинання, виділення, розділення) [2, с. 515, 520–553].

У підсистемі оптимізації також виконується робота, спрямована на удосконалення фінансової діяльності корпорації. Наявність у загальній схемі здійснення фінансової діяльності позитивного зворотного зв'язку забезпечує можливість зміни якісного складу її операцій. Основним завданням указанного напрямку діяльності є розширення використання сучасних фінансових

інструментів і технологій і підвищення їхньої ефективності, а також розробка та впровадження нових фінансових продуктів.

Цілком очевидно, що як важлива складова системи корпорації корпоративна фінансова підсистема та її елементи в умовах відкритої економіки перебувають під значним впливом глобалізаційних процесів. Корпорації стають все більше інтегрованими у глобальний ринковий простір, який має принципові відмінності від сукупності національних ринків. В умовах глобалізації зростають як можливості, так і загрози; суттєві зміни в технологіях, потребах споживачів, ринках факторів виробництва та збуту продукції стають звичайним явищем. Змінюються уявлення про якість продукції, оптимальний рівень виробничих витрат, продуктивність праці, темпи виробництва тощо. Зростає невизначеність, пов'язана з одночасним впливом на корпорації безлічі чинників різної природи та спрямованості, які не підлягають сукупній оцінці.

Усе вищевикладене уможлиблює наступні узагальнення.

Сучасні корпорації, у порівнянні з підприємствами інших форм організації, мають більш складну фінансову систему. Значні масштаби діяльності та ієрархічна структура більшості сучасних корпорацій мають своїм наслідком високий ступінь функціональної деталізації фінансової служби, ускладнення стратегічного планування, інвестиційної діяльності, управління фінансовими ризиками. Наявність у корпорації розвиненої системи акціонерної власності призводить до виникнення особливих відносин за процедурами емісії акцій, формування структури капіталу й управління ним, зв'язків з акціонерами, дивідендної політики, а також інтенсифікації операцій на фондовому ринку та в інших сегментах ринку капіталу та вимагає постійного удосконалення підходів до управління прибутковістю фінансових інструментів.

У свою чергу, інтенсифікація процесу економічної глобалізації здійснює додатковий тиск на розвиток корпоративних фінансових систем у бік ще більшого ускладнення останніх. Динамічний і важкопрогнозований розвиток кон'юнктури світового ринку, що глобалізується, обумовлює підвищення важливості фінансового аналізу та інших аналітичних операцій і перенесення акценту при їх здійсненні на фактори глобального зовнішнього середовища. Отже, в умовах відкритої економіки складна ієрархічна структура та великі масштаби діяльності корпорацій у поєднанні зі зростаючим впливом глобалізації обумовлюють значне ускладнення фінансової діяльності сучасних корпорацій і вимагають розробки й впровадження принципово нових методів і технологій її здійснення.

Список використаних джерел

1. Игумнов Б. Н., Завгородняя Т. П. Кибернетические основы построения экономических систем для предприятий: учеб. пособие. Хмельницкий: ТУП, 2000. 344 с.
2. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия. Киев: Эльга, Ника-Центр, 2004. 720 с..
3. Богатирьов І. І. Фінансова стратегія корпорації: форма та зміст // Формування ринкових відносин в Україні. 2014. №3. С. 99–102.

4. Коркуна Д. Бюджетування у системі фінансового планування підприємства // Формування ринкової економіки в Україні. 2009. Вип. 19. С. 330–334.

5. Базилінська, О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 328с.

*Бержанір Інна Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки,
Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини*

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З КОНТРАГЕНТАМИ

Правильна організація розрахункових взаємовідносин економічних суб'єктів забезпечується дотриманням ними відповідних принципів розрахунків. У ході дослідження було встановлено, що одним із негативних наслідків ринкових перетворень в Україні є виникнення та наявність умов, що сприяють порушенню таких принципів у сучасному економічному середовищі:

– порушення принципу самостійності відбувається за умови обмеження можливості суб'єктів господарювання у виборі ефективніших (в залежності від ситуації) форм розрахунків іншими контрагентами за рахунок монопольного становища останніх;

– порушення принципу строковості підтверджується фактом існування та зростання невиправданої дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств;

– недотримання принципу ліквідності обумовлене дією двох попередніх чинників, а також недостатнім рівнем планування на підприємствах щодо надходження коштів на рахунки, їх списання, планування потреби у кредитах;

– відсутність системи контролю за виконанням договірних зобов'язань підприємств з боку державних та банківських установ [1].

Все це вимагає розробки відповідних заходів щодо підвищення ефективності системи внутрішнього контролю на підприємствах. Ефективність запровадження таких заходів визначається рівнем організації бухгалтерського обліку на кожному окремому підприємстві.

Розрахункові операції у підприємницькому середовищі здійснюються за допомогою використання певних форм розрахунку. При вивченні властивостей існуючих в Україні форм розрахунків було виявлено такі особливостей:

– форми розрахунків, які гарантують своєчасність одержання платежу (платіжне доручення, чек, акредитив) характеризуються вилученням коштів з господарського обороту платника, уповільненням товарообігу постачальника (при акредитивній формі розрахунків), появою додаткових витрат (витрати із зберігання продукції, поштові, телеграфні, телефонні послуги), збільшенням документообігу;

– форма розрахунків із застосуванням платіжних доручень використовується у випадку примусового списання коштів на підставі виконавчих документів, що видані позиками, а також при договірному списанні коштів із рахунку платника за його дорученням на рахунок одержувача. Відповідно, особливості методики бухгалтерського обліку з використанням платіжних вимог визначаються предметом розрахунків;

– розрахунки в порядку планових платежів зводять до мінімуму розрив у часі між відвантаженням продукції та надходженням грошових коштів за неї, але вимагають високої тісноти зв'язку між учасниками розрахунків;

– виникнення специфічних форм розрахунків (залік взаємних зобов'язань, бартерний обмін) пов'язане з утворенням зустрічних потоків руху товарно-матеріальних цінностей. Надмірна популяризація цього способу розрахунків суб'єктами господарювання характеризується утворенням платіжної кризи та вказує на негативний стан економіки в цілому [2].

Існування можливості посилення ризику втрати економічної вигоди внаслідок інфляції підтверджує високу актуальність і потребу вирішення теоретико-методологічних проблем обліку.

Перерераховані особливості, притаманні системі розрахунків у підприємницькому середовищі не є вичерпним, але достатнім, на нашу думку, за кількістю негативних характеристик, щоб довести факт існування проблеми.

З точки зору бухгалтерського обліку проблема налагодження розрахунково-платіжних відносин повинна вирішуватися шляхом удосконалення та раціональної побудови системи обліку і контролю розрахунків.

Несвоєчасне або неповне виконання платіжних зобов'язань суб'єктами господарської діяльності призводить до порушення принципу строковості безготівкових розрахунків і потребує удосконалення методів забезпечення виконання договірних зобов'язань [3].

Наявність простроченої заборгованості на підприємстві створює передумови для утворення безнадійної дебіторської заборгованості. Тому з метою уточнення суми витрат у поточному фінансовому році необхідно враховувати величину прогнозованих збитків за сумнівними боргами [4].

Підвищення вимог щодо якості фінансової звітності вимагає постійного удосконалення процесу автоматизації обліку, оскільки при наданні інформації у вигляді „застарілих” форм і методів відображення немає можливості досягти необхідної аналітичності, своєчасності, повноти та гнучкості облікової інформації. Тому процес автоматизації обліку на підприємствах вимагає постійного удосконалення.

З метою удосконалення процесу автоматизації обліку розрахунків запропоновано механізм перетворення вхідних даних у вихідні показники, що мають певне функціональне призначення для бухгалтерського обліку і управління підприємством. Серед них:

– схема автоматизації обліку господарських договорів товарного змісту (виконується за умови визнання господарського договору об'єктом обліку);

– схема автоматизації розрахунку величини резерву сумнівних боргів.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф. Ф. Власюк Г. В., Козоріз М. А. Шляхи удосконалення обліку розрахунків з контрагентами // Економічна теорія та історія економічної думки. 2015. С. 72–75.

2. Гудзь Н. В. Денчук П. Н., Романів Р. В. Бухгалтерський облік: підручник // Київ: Центр учбової літератури. 2016. 424 с.

3. Дем'янишина О. А., Бержанір І. А. Особливості обліку розрахункових операцій позик за міжнародними стандартами // Розвиток освіти, науки, економіки в умовах інтеграційних процесів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20 квітня 2017 року, м. Вінниця. Т. 1. Ч. 1 Вінниця, 2017. С. 119–121.

4. Бержанір І. А. Ковальчук М. С. Напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості // Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: зб. наук. статей за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 – 13 квітня 2018 р.). Частина 2. Дніпро: НМетАУ, 2018. С. 234–238.

*Богдан Олександр Сергійович,
аспірант,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПРОБЛЕМА УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМИ РЕЗЕРВАМИ В КОНТЕКСТІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Центральний банк має два дієвих інструменти, які він може використовувати для політики короткострокового підвищення курсу: він може або збільшити відсотки, що він сплачує за резервами, або він може зменшити обсяги резервів у системі. Ми стверджуємо, що при використанні обох цих інструментів разом, і за допомогою розширення сфери резервних вимог, Центральний банк (ЦБ) може одночасно переслідувати дві мети: а) він може керувати вибором між інфляцією чи виробництвом за правилом Тейлора, і б) він може регулювати зовнішні ефекти від соціально надлишкових короткострокових боргових зобов'язань з боку фінансових посередників.

Ретроспективно слід оцінити досвід Федеральної резервної системи (ФРС) США, яка ще у жовтні 2008 року оголосила, що почне виплачувати відсотки по необхідним і надлишковим резервам депозитних установ, що скоро було санкціоновано Конгресом. ФРС тим самим приєдналась до великої кількості інших центральних банків, які вже використовували ставки по резервам (IOR) до настання світової фінансової кризи. Враховуючи поточну політику ФРС по утриманню ставки за федеральними фондами близькою до нуля, IOR до цих пір не був кількісно важливим інструментом, адже ставка, що сплачується, становить тільки 25 базисних пунктів. Тим не менш, IOR може виявитися надзвичайно корисним в майбутньому, враховуючи розширення балансу ФРС як результат його політики кількісного пом'якшення.

Щоб зрозуміти, чому це так, розглянемо структуру номінальної ставки по федеральних фондах, що позначається як i :

$$i = r_{IOR} + y_{SVR} \quad (1)$$

де: r_{IOR} є рівень ставки відсотків по резервах, y_{SVR} є ціною на дефіцит резервів, тобто, дохід, який дістається кінцевим утримувачам резервів.

Ця структура означає, що ФРС має два шляхи підвищення ставки за фондами, коли виявиться, що економічні умови вимагають такого збільшення: а) вона може збільшити r_{IOR} , або б) вона може вивести резерви із системи до такої міри, що вони знову стануть дефіцитними, таким чином, щоб y_{SVR} піднялась вище нуля.

Останній підхід є єдиним життєздатним у тій мірі, що ФРС готова значно скоротити розмір свого балансу. Станом на травень 2019 року, сумарні запаси сягнули майже 2,4 трлн дол. Таким чином, щоб зробити резерви досить дефіцитними, щоб y_{SVR} знову стала додатньою, швидше за все, необхідно буде вивести більше 2,3 трлн дол. резервів із системи. При відсутності інших форм безрезервного фінансування (таких, як РЕПО), це вимагатиме від ФРС зробити відповідне зменшення активів, що перебувають у її розпорядженні, таких як іпотечні цінні папери та довгострокові казначейські облігації – іншими словами, розгорнути політику кількісного пом'якшення.

З іншого боку, проста логіка арбітражу передбачає, що, якою б великою не була кількість резервів у системі, ставка на фонди повинна бути обмежена знизу на рівні r_{IOR} – бо, якщо б вона не була обмеженою, банк міг зробити безризиковий прибуток за рахунок запозичень на ринку федеральних фондів за ставкою i і здачі на зберігання резервів у ФРС, заробляючи при цьому r_{IOR} . Таким чином, спроможність сплатити IOR повинна дозволити ФРС відокремити свою політику регулювання ставкою на фонди від управління її активами. З цієї причини цілком імовірно, що IOR гратиме важливу роль у грошово-кредитній політиці протягом найближчих кількох років.

Питання про використання IOR як інструменту політики у більш довгостроковій перспективі вимагає аналізу попереднього досвіду ФРС. Прикметно, що у ході обговорень у квітні 2011 року Федеральний комітет з відкритого ринку погодився, що розмір портфеля цінних паперів у SOMA (рахунок відкритого ринку) буде скорочено у середньостроковій перспективі на рівні, що відповідає реалізації грошово-кредитної політики скоріше через управління ставкою федеральних фондів, а не через зміну розміру або складу балансу Федеральної резервної системи. На даний момент, коли ФРС більше не потрібно фінансувати значно розширений баланс, вона знову має вибір щодо того, як маніпулювати ставкою на фонди – чи то, у крайньому випадку, робити це шляхом зміни r_{IOR} , чи то шляхом зміни кількості резервів у системі таким чином, щоб викликати зміну y_{SVR} . Враховуючи цей вибір, який спосіб є при цьому оптимальним? Коли ФРС прагне зробити грошово-кредитну політику жорсткішою, чи повинна вона піднімати ставки, що виплачується за резервами, чи скоротити кількість резервів, або прийняту яку-небудь комбінацію цих двох варіантів?

Це питання може отримати додаткові аргументи, якщо розглянути різноманіття підходів центральних банків до початку фінансової кризи. На

одному полюсі спектру була Федеральна резервна система, яка встановила r_{IOR} на рівні нуля, так що будь-яка зміна ставки на фонди повинна була залежати від кількісних змін в y_{SVR} . На іншому полюсі був Резервний банк Нової Зеландії, який у липні 2006 року прийняв «систему підлоги», в якій резерви стали достатньо насиченими, щоб зсунути y_{SVR} до нуля, що означає, що облікова ставка дорівнювала r_{IOR} . І між ними був цілий ряд центральних банків (наприклад, ЄЦБ і центральні банки Англії, Канади та Австралії), які використовувалися варіанти систем «коридору», або «симетричного каналу». Один з підходів до експлуатації таких систем полягає у кількості запасів, що треба скоригувати, щоб утримати y_{SVR} на постійному додатньому рівні – 100 базисних пунктів як загальне значення – причому r_{IOR} потім використовувався, щоб доповнити політику регулювання ставки.

Зазначимо, що ці системи коридору поділяють ключову особливість із системою підлоги, що використовується у Новій Зеландії: у будь-якому випадку, всі граничні зміни політики регулювання ставки виходять зі зміни r_{IOR} , без необхідності зміни кількості резервів. У цьому сенсі, докризовий підхід США був принципово відмінним від того, що застосовувався у багатьох інших розвинених країнах. Тому природно постають сумніви у оптимальності такого підходу. Саме тому, допоки резерви центрального банку є цінним засобом трансакцій, вони повинні бути доступні із еластичною пропозицією і не обкладатися податком. Це відповідає випадку, коли $i = r_{IOR}$, і де $y_{SVR} = 0$, тобто ситуації, за якою резерви настільки потужні, що питання альтернативної вартості їх утримання втрачає свою актуальність.

Список використаних джерел

1. Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Роль монетарної політики в досягненні економічної стабільності: асиметрії трансмісійного механізму // Економіка та держава. 2016. № 3. С. 7–12.

*Гарматюк Олена Валентинівна,
викладач
кафедри маркетингу, менеджменту та управління бізнесом,
Уманський державного педагогічний університет
імені Павла Тичини*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ НА РИНКУ B2B

Структура економіки України характеризується рівнем розвитку промислової продукції, в країні велика кількість компаній працює в секторі B2B. Переваги використання в своїй роботі B2B - систем усвідомили практично всі торгові і дистриб'юторські компанії. А наявність системи B2B стає все більш значним фактором для дилерів при виборі постачальника.

Доцільність застосування B2B маркетингу в бізнес-практиці вітчизняних промислових підприємств зумовлена нагальною потребою в ефективному

розвитку в нових умовах глобалізації, посилення конкуренції, прискорення науково-технічного прогресу, зміни вимог і поведінки організацій-споживачів, зниження результативності традиційних маркетингових підходів, зростання очікувань із боку суспільства щодо забезпечення якісного впливу суб'єктів підприємництва на економічну стабільність держави загалом [1].

Будь-яка компанія, яка щось продає на ринку, має не тільки своїх покупців, а й кілька контрагентів – посередників, які займаються постачанням матеріалів, які компанія згодом модифікує або щось з них виробляє для подальшого перепродажу. Доставка товарів або матеріалів від посередників для подальшого перепродажу – це продаж B2B.

B2B означає «business to business», тобто продаж «бізнесу для іншого бізнесу». Вони значно відрізняються від реалізації продукції звичайним споживачам, оскільки мотиви і цілі для покупки у юридичних осіб інші, ніж чим у споживачів в торговому центрі, наприклад.

На відміну від прийняття рішення про купівлю на ринку споживчих товарів, покупці товарів промислового призначення, як правило, мають справу з більш складними рішеннями про закупівлю, оскільки це пов'язано зі значними затратами, складними технічними й економічними розрахунками [2].

Для бізнес-клієнтів при прийнятті рішень про покупку важлива головним чином раціональність і вигода для їх компанії, а також впевненість у надійності постачальника і його продукції. З цієї причини при розробці стратегії для B2B акцент повинен бути зроблений на створенні сприятливого іміджу компанії в цілому в очах бізнес-споживачів.

Важливо врахувати, що інформаційне середовище для ринку B2B є дуже тісне і насичене. Іншими словами, якщо компанія зарекомендує себе погано в очах одного з бізнес-споживачів, вона може втратити разом цілий сегмент ринку і відновити довіру клієнтів буде практично неможливо, оскільки бізнес гравці стежать за діяльністю партнерів і конкурентів дуже ретельно і швидко дізнаються про їхні успіхи і невдачі.

Продажі в сфері B2B вимагають специфічного планування процесу продажу. Продаж тут часто розтягнутий в часі. Потрібно мати терпіння, стресостійкість. Дійсно, не кожен може витримати переговори протягом декількох місяців. Деякі з фахівців з продажу прийшли з сектора B2C, де процес продажу зазвичай проходить швидше, результат видно в найближчій перспективі. А тут потрібно стати «марафонцем». Деякі «продавці» не доводили до кінця переговори з клієнтами, оскільки виникало враження, що динаміки в них немає, клієнт не хоче купувати продукцію. Люди говорили: «Він мені просто голову морочить». В реальності ж уявлення про терміни у продавця і клієнта були різними. Клієнт вважав, що все йде нормально, і він закупить продукт в потрібний йому час. А «продавець» в свою чергу нервував і починав здійснювати на клієнта зайвий тиск або зовсім переключався на іншого клієнта, недостатньо відпрацювавши угоду.

Ми живемо в епоху клієнта. І якщо B2C компанії усвідомили це досить давно, то компанії, що діють на ринку B2B, лише відносно недавно визнали, що клієнтоорієнтований підхід до ведення бізнесу є одним з головних факторів успіху. Сьогодні B2B-компанії все частіше знаходяться під впливом

споживчого досвіду своїх клієнтів і очікують отримання такого ж досвіду у своїй професійній діяльності.

На жаль, тільки 23% B2B суб'єктів використовують клієнтоорієнтовану організаційну структуру, інші роблять акцент на каналах збуту або самому товарі [3].

Отже, узагальнюючи результати проведеного дослідження по виявленню перспективних тенденцій просування на ринку B2B, відзначимо, що в даний час існує безліч напрямків в даній сфері, які будуть стрімко розвиватися. Однак, найбільшими перспективами розвитку є активне впровадження B2B-компаніями клієнтоорієнтовані стратегії і перебудовувати всю внутрішню інфраструктуру для їх підтримки.

Список використаних джерел

1. Бойчук І. В. B2B маркетинг як сучасний напрям розвитку підприємств. *Економіка та суспільство*. 2018. Випуск № 18. С.272–279.

2. Пісна О. Особливості маркетингу на ринках товарів промислового призначення. *Ринок цінних паперів України*. 2014. № 8. С. 63–69.

3. Scale Your B2B Customer Obsession With A GoTo-Customer Strategy [Електронний ресурс]. URL: <https://www.forrester.com/report/E-RES118070> (дата звернення: 01.09.2019).

Граб Владислав Валентинович,

студент IV курсу,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;

науковий керівник:

Залюбовська Світлана Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Національна академія статистики, обліку та аудиту

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Інвестиції є основою розвитку підприємств, окремих галузей та економіки України в цілому. Економічна діяльність підприємств у значній мірі характеризується обсягом і формами здійснюваних інвестицій. Інвестиції виступають важливою умовою виконаної структурної перебудови національної економіки, забезпечення технічного прогресу, збільшення показників господарської діяльності підприємства. Вони забезпечують ефективну інтеграцію національної економіки у світову завдяки виробничій і науково-технічній кооперації, є джерелом капіталовкладень у формі сучасних засобів виробництва, збільшують продуктивність праці, залучають вітчизняних підприємств до використання передового досвіду, сприяють розширенню інновацій, підвищують добробут населення країни [1, с. 87].

Інвестиції є бажаним явищем, яке стимулює розвиток економіки країни-реципієнта, сприяють зростанню обсягів торгівлі обох країн, відбувається обмін передовими технологіями та новітніми досягненнями, більш розвинута країна «підтягує» до свого рівня країну, яка є менш розвинутою і якій для цього розвитку не вистачає власних коштів, інвестиції дають можливість упроваджувати зарубіжний досвід менеджменту, що є важливим фактором становлення і розвитку ринкових форм і методів господарювання [2, с. 146].

Процес формування інвестицій відбувається шість етапів. Згідно наукових пошуків Н. Лук'янчикової виокремлюють [3, с. 186]:

- перший етап – формування державної інвестиційної політики передбачає визначення стратегічних завдань;
- другий етап – власне розробка державної інвестиційної політики;
- третій етап – розробка найбільш ефективних напрямів реалізації стратегічних цілей державної інвестиційної політики;
- четвертий етап – це розробка основних напрямів інвестування, визначення інструментарію і методів застосування інструментів державної інвестиційної політики;
- п'ятий етап передбачає встановлення послідовності і термінів досягнення окремих цілей: і стратегічних завдань;
- шостий етап – проводиться реалізація державної інвестиційної політики та оцінювання результатів.

Виробництво не може розвиватися, якщо в державі не зростають обсяги інвестицій. За активної інвестиційної діяльності має місце економічне піднесення. Розміри і структура інвестицій, темпи їх здійснення є визначальними в процесах технічного і технологічного оновлення, що забезпечує технологічну безпеку держави і стратегічний успіх розвитку економіки в цілому. За рахунок цього створюються нові потужності й робочі місця [4, с. 38].

Україна являє собою інвестиційно-привабливу країну, яка потребує іноземних інвестицій, але для цього потрібно створити ефективну систему залучення іноземних інвестицій в державу, забезпечити відповідний сприятливий інвестиційний клімат, який повинен бути прозорим та ясным для іноземного інвестора, та надати гарантії іноземним інвесторам щодо захисту їхніх прав і свобод, гарантії на отримання прибутку [5, с. 150].

Прибуток і захищеність є головними умовами для надходження інвестицій в Україну. Однак, як переконує практика, жодна з цих умов не виконується. Скорочення інвестиційної діяльності в Україні відбувається за всіма джерелами інвестування, зокрема: бюджетні асигнування зведені до мінімуму; обсяги валових доходів підприємств, призначених до капіталізації (прибуток, амортизація), абсолютно недостатні; стимули довгострокового кредитування зруйновано; іноземні інвестування – досить обмежені, до того ж використовуються нераціонально і неефективно [6, с. 39].

Крім того в Україні використовується дуже обмежена кількість способів і шляхів залучення іноземних інвестицій. Іноземні інвестори не можуть рівноправно з українськими брати участь у приватизації [7, с. 148]. Власні

кошти підприємств та організацій як основне джерело фінансування інвестицій є вкрай недостатніми для відновлення економічного зростання. Прибуток підприємств як джерело капітальних вкладень в Україні практично не використовується [8, с. 39].

Ще однією проблемою, яка не призводить до розвитку інвестиційного клімату в Україні, є недовіра населення до банківської системи та національних інститутів ринку цінних паперів. Як наслідок, це спонукає населення зберігати власні кошти дома та не вкладати їх в об'єкти які їх потребують. Передумовою ефективної співпраці України з іноземними партнерами є створення нею потужної економічної бази. Прискорений розвиток економіки залежить не тільки від обсягів інвестованих ресурсів, а й від ефективності їх використання, для чого слід розробляти програми залучення інвестицій на регіональному рівні, що приведе до ефективнішого цільового використання у тих галузях регіону, які найбільше їх потребують [9, с. 151].

На думку Ю. Колупаєва, С. Залюбовської С., І. Мельничук, Україна в змозі подолати ці труднощі. Свідченням цього є те, що на сьогоднішній день в Україні створено розвинуте правове поле для інвестування. Законодавство України передбачає необхідні гарантії діяльності для інвесторів. На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами [10, с. 27].

Таким чином, в умовах ринкової економіки роль інвестицій полягає в залученні не лише необхідних обсягів капіталу, а й сучасних технологій, методів управління та висококваліфікованих менеджерів. Адже, виграють ті країни, які активно долучаються до міжнародного науково-технічного та інформаційного обміну [11, с. 83]. Також, для захисту прав інвесторів передусім необхідне [12, с. 64]:

1) суворе дотримання законодавства, вимог регулятора та ділової етики з боку професійних учасників ринку цінних паперів;

2) врегулювання конфліктів інтересів, через розподіл повноважень на законодавчому рівні;

3) захист інвестора від маніпулювань цілями на фондовому ринку та використання інсайдерської інформації.

Отже, можемо стверджувати, що без розв'язання проблем формування дієздатного та ефективного інвестиційного ринку належний соціально-економічний розвиток країни є неможливим. А перспективи подальшого розвитку інвестиційного ринку залежить в першу чергу від визначення ролі інвестицій в цьому процесі.

Список використаних джерел

1. Папп В. В., Бошота Н. В. Роль інвестиційних процесів у соціально-економічному розвитку країни // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Економіка. 2013. Вип. 23. 87 с.

2. Ватуля Л. А., Тимошенко Ю. В., Худик К. А. Стан та проблеми іноземного інвестування в Україні // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2008. 146 с.

3. Экономическая политика макрорегулирования в условиях открытой экономики [Н. П. Лукьянчикова и др.]. Иркутск: Изд-во БГУ-ЭП, 2006.
4. Федоренко В. Г., Чувардинський О. Г., Палиця С. В. Роль інвестицій в економіці держави: Економіка та держава. 2010. № 9. 38 с.
5. Ватуля Л. А., Тимошенко Ю. В., Худик К. А. Стан та проблеми іноземного інвестування в Україні // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2008. 150 с.
6. Федоренко В. Г., Чувардинський О. Г., Палиця С. В. Роль інвестицій в економіці держави // Економіка та держава. 2010. № 9. 39 с.
7. Ватуля Л. А., Тимошенко Ю. В., Худик К. А. Стан та проблеми іноземного інвестування в Україні // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2008. 148 с.
8. Федоренко В. Г., Чувардинський О. Г., Палиця С. В. Роль інвестицій в економіці держави // Економіка та держава. 2010. № 9. 39 с.
9. Ватуля Л. А., Тимошенко Ю. В., Худик К. А. Стан та проблеми іноземного інвестування в Україні // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2008. 151 с.
10. Колупаєв Ю. Б., Залюбовська С. С., Мельничук І. О. Проблеми залучення інвестиційних ресурсів в економіку України // Інвестиції: практика та досвід 2018. № 8. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/8.pdf.
11. Папп В. В., Бошота Н. В. Роль інвестиційних процесів у соціально-економічному розвитку країни // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Економіка. 2013. Вип. 23. С. 83.
12. Колупаєв Ю. Б., Залюбовська С. С. Механізм інформаційного забезпечення в контексті вирішення проблем розвитку фондового ринку України // Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 4. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2018/12.pdf.

*Гулько Дмитро Валентинович,
студент IV курсу,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
Науковий керівник:
Залюбовська Світлана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Інвестиційний ринок у сучасній ринковій економіці є одним із найважливіших сегментів загального ринку. Він складається з великої кількості виробничих, комерційних, фінансових, інформаційних структур, що взаємодіють на основі норм інвестиційного бізнесу. Забезпечення стабільних темпів економічного

розвитку національної економіки, покращення якості соціальної складової в умовах активізації процесів міжнародної економічної інтеграції напряму залежать від формування повноцінного інвестиційного ринку, активізації використання внутрішніх інвестицій та залучення прямих зарубіжних інвестицій [1].

У сучасних умовах Україна постала перед об'єктивною необхідністю активізації інвестиційного процесу. Структурне та якісне оформлення виробництва та створення ринкової інфраструктури відбуваються майже повністю шляхом і за рахунок інвестування. Чим масштабніші обсяги та вища ефективність інвестицій, тим швидше відбувається відтворювальний процес, здійснюються позитивні ринкові перетворення. З іншого боку, недостатнє інвестування веде до втрати конкурентоспроможності національної економіки, занепаду основного капіталу, спаду виробництва та збільшення собівартості продукції, що, в свою чергу, обумовлює загострення проблеми інвестиційних ресурсів, відтак – скорочення інвестиційної активності [2].

Перш ніж розглядати наукові підходи до трактування визначення інвестиційного ринку вважаємо за необхідне обґрунтувати окремі теоретичні аспекти економічного поняття «інвестиції». Термін «інвестиції» (від лат. *investio* – одягаю, або *investire* – вкладати) означає вкладення цінностей, коштів або довгострокове вкладення капіталу в яке-небудь підприємство, справу. У вітчизняній науковій і навчальній літературі термін «інвестиції» почав досить широко вживатися у період реформування національної економіки, тобто в період її переходу від командно-адміністративного управління до ринкових відносин. Свідченням цього є те, що навіть у словниках економічного характеру того періоду відсутній цей термін. Водночас всюди послуговуються терміном «капітальні вкладення». Так, «Краткий экономический словарь» 1989 р. видання не містить терміну «інвестиції», а термін «капітальні вкладення» характеризується як «финансовые средства, предназначенные для простого и расширенного воспроизводства основных фондов в производственной и непроизводственной сферах» [7].

Що ж стосується самого трактування економічного поняття «інвестиційний ринок», то варто зауважити, що окремі науковці вважають, що це «форма взаємодії суб'єктів інвестиційної діяльності, через яких реалізуються інвестиційний попит та інвестиційна пропозиція» [5]. Інші ж, що це ринок, на якому об'єктами купівлі - продажу виступають різноманітні інвестиційні товари та інструменти, а також інвестиційні послуги, що забезпечують процес реального і фінансового інвестування [1].

До основних елементів інвестиційного ринку відносять: суб'єкти; об'єкти; інфраструктура ринку; ринковий механізм; контроль та регулювання з боку держави за дією ринкового механізму на інвестиційному ринку. А його головними учасниками є інвестиційні фонди, уряд, комерційні банки, страхові компанії, інвестиційні компанії, пенсійні фонди, фірми, домогосподарства. Про що відповідно свідчить рис. 1.

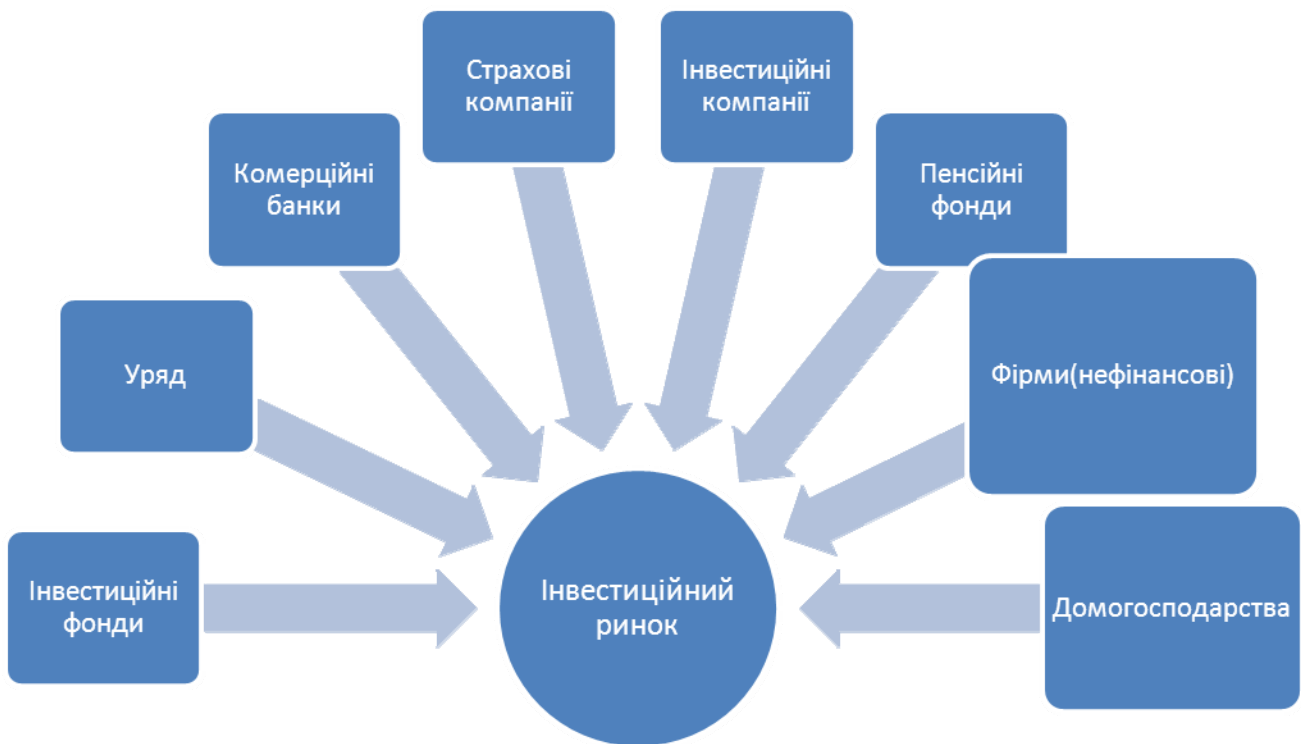

Рис. 1. Головні учасники інвестиційного ринку в Україні [4, с. 15].

На думку більшості фахівців, рівень розвитку інвестиційного ринку України залежить від рівня розвитку його учасників та мети їх діяльності.

На національному рівні – мета полягає у необхідності вирішення стратегічних завдань економічного зростання національного господарства, підвищення національної конкурентоспроможності, інтеграції країни в світове господарство, створення сприятливих умов для інвестиційної діяльності всіх суб'єктів інвестиційного ринку [4, с. 72]. На рівні підприємства – сприяння у виборі і реалізації найбільш вигідних шляхів розширення та поновлення активів, формування програми капіталовкладень на основі відбору проектів, що сприяють реалізації державної інвестиційної стратегії [5, с. 84].

У процесі реалізації зазначеної мети, залежно від рівнів господарювання, інвестиційна діяльність повинна бути спрямована на вирішення таких основних завдань розвитку національної економіки, як: визначення шляхів прискорення реалізації інвестиційно-інноваційних програм і проектів; досягнення високих темпів економічного та соціального розвитку суспільства; виробництва; інфраструктури як виробничої, так і соціальної спрямованості; досягнення максимальних доходів (прибутку) за мінімальних затрат, тобто забезпечення максимальної ефективності вкладених інвестицій; забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності об'єктів інвестування у процесі інвестиційної діяльності; забезпечення мінімальних інвестиційних ризиків у процесі інвестиційної діяльності, тим самим досягти додаткового доходу від вкладених інвестицій [6, с. 9].

Головними умовами функціонування інвестиційного ринку є [5, 7]:

– присутність значного інвестиційного капіталу з диверсифікованою за формами власності структурою, що визначається пануванням приватного інвестиційного капіталу;

– багатоманітність суб'єктів інвестиційної діяльності різної організаційно-правової форми та інституціональної організації;

– наявність мережі інвестиційних посередників, що сприяють реалізації інвестиційного попиту та пропозиції;

– розподіл інвестиційного капіталу за об'єктами інвестування відповідно до економічних критеріїв оцінки привабливості інвестицій через механізм інвестиційного ринку;

– наявність розвинутого багатосегментного ринку об'єктів інвестиційної діяльності, що виступають у формі інвестиційних товарів.

Таким чином, дослідження теоретичних аспектів розвитку інвестиційного ринку в Україні дало мені можливість обґрунтувати сутність економічних понять «інвестиції», «інвестиційний ринок», виокремити основні елементи інвестиційного ринку та його головних учасників, обґрунтувати мету їх діяльності залежно від рівня господарювання, визначити головні умови функціонування інвестиційного ринку.

Список використаних джерел

1. Сірик Г. М., Тимченко І. О. Стан та проблеми розвитку інвестиційного ринку України. URL:

https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/43599/1/Тимченко_ynvestytsiinyi_rynok.pdf

2. Колупаєв Ю. Б., Залюбовська С. С., Мельничук І. О. Проблеми залучення інвестиційних ресурсів в економіку України // Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/8.pdf

3. Кльоба Л. Г. Сутність, структура та елементи інвестиційного ринку України. // Агросвіт. 2016. № 12. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/12_2016/3.pdf

4. Бандурка А. А. Бандурка А. М., Носова О. В. Иностранные инвестиции в экономике Украины : моногр.. Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2004. 448 с.

5. Белоусова О. Государственные инвестиционные программы: методология оценки, экспертиза, аудит эффективности // Проблемы теории и практики управления. 2007. № 5. С.82-92.

6. Карпунь І. Н. Державна інвестиційна економіка та механізм її реалізації : моногр.. Львів: РВВ НЛТУ України, 2011. 348 с.

7. Кайдаш О. В. Особливості організації інвестиційного ринку в Україні. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/27.pdf

*Житар Максим Олегович,
кандидат економічних наук,
заступник директора навчально-наукового
інституту фінансів, банківської справи,
Університет державної фіскальної служби України*

СТРУКТУРНО-ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ АРХІТЕКТУРИ ЕКОНОМІКИ

Значення суб'єктивного фактору в прояві особливостей фінансової архітектури полягає в обґрунтуванні цілей і завдань фінансової політики держави, правильності вибору конкретних методів та інструментів, ефективності задіяних механізмів і каналів впливу на реальний і фінансовий сектори економіки. Таким чином, при побудові фінансової архітектури економіки необхідно враховувати сильну залежність від стану світової економічної кон'юнктури. До інших об'єктивних особливостей фінансової архітектури економіки відносяться: обмеженість каналів ефективного впливу фінансової політики на реальний сектор, нестабільність макроекономічних показників, недостатня координація елементів фінансової політики (зокрема, грошово-кредитної, бюджетної політики, політики регулювання фінансового ринку), застосування специфічних інструментів регулювання, обмеженість каналів трансмісійного механізму, високі ризики та інші.

Зрозуміло, що в процесі еволюції наукових поглядів трансформувалися й підходи до розуміння і трактування сутності основних структурних компонентів фінансової архітектури – за економічною будовою, за організаційно-правовим складом, за інституційно-функціональним складом. Зарубіжні наукові школи, здебільшого формуються під впливом англо-американського напрямку неокласичної теорії фінансів, як правило, відрізняються прикладним характером досліджень, що обумовлює специфіку тлумачення використовуваних економічних термінів [1].

Слід зазначити, що банкоцентричні системи можуть бути найефективнішими на певних етапах економічного розвитку і неадекватними на інших. Ці системи краще всього працюють на ранніх стадіях індустріалізації, в умовах фінансування капіталомістких об'єктів, а роль наукомістких галузей відносно невисока. Вони також краще проявляють себе у невеликих, закритих, однорідних економіках. Фондова модель фінансової системи (американська, англосаксонська, ринково орієнтована, модель «з широкою участю») – характеризується більш прямим зв'язком первинних власників капіталу (заощаджень) і підприємств через ринки капіталу.

У загальному сенсі дослідження структурно-організаційного аспекту розвитку фінансової архітектури економіки охоплює аналіз на наступних рівнях [2]:

- дослідження власне структурної будови фінансової архітектури – її основних структурних компонентів, функціональних зв'язків між ними, характеристик їх функціональної узгодженості (компліментарності), їх ролі в економічній системі в цілому;

- аналіз побудови фінансової архітектури, способу організації фінансових ринків і фінансових інститутів й відповідних інструментів і трансакційних умов, співвідношення яких характеризує загальну модель фінансової системи, моделі її сегментів (перш за все, банківського і фондового), модель корпоративного фінансування і тощо.

Якщо в межах конкретної економічної системи організаційна структура фінансової архітектури протягом певного часу залишається відносно постійною, то її ринкова і вартісна структури характеризуються динамічністю, змінністю, оскільки вони прямо пов'язані з процесом економічного відтворення.

Одна з проблем дослідження структурно-організаційного аспекту розвитку фінансової архітектури зумовлена тим, що фінансові інститути в просторі і в часі не є однотипними. Вони розрізняються в силу відмінностей в характері економічної структури, різного рівня складності використовуваних технологій, відмінностей в політичному, культурному і історичному розвитку країн. Характерна риса фінансового розвитку – трансформація фінансових інститутів в процесі розвитку. Результатом цього є зміна виконуваних ними функцій, незалежно від того, змінюється чи ні назва фінансових інститутів, і, отже, й трансформація фінансової архітектури [3].

Аналіз структури і організації фінансової архітектури економіки можна розглядати як самостійний аспект дослідження фінансового розвитку. Дослідження фінансової архітектури, порівняльний аналіз будови фінансової архітектури різних країн дозволяють виявити їх загальні риси, відокремити випадкове від необхідного і закономірного в розвитку національних фінансових систем. Такий аналіз необхідний і для визначення критеріїв, які дають можливість реалізувати кількісний підхід до вивчення процесів фінансового розвитку [4]. Однак сучасна наука не має адекватної теорії про формування і зміну фінансової архітектури. Недостатньо розвинутою можна вважати аналітичну основу для їх порівняння [5,6]. Відсутні моделі, що аналізують умови, при яких різні типи фінансової архітектури функціонують більш ефективно. Малодослідженим залишається і зв'язок між фінансовою архітектурою та функціонуванням фінансової системи.

Структурованість простору фінансових взаємодій визначається фінансовою архітектурою як інституційної матрицею фінансової системи, під якою в сучасному інституціоналізмі розуміється історично сформована система базових інститутів, що регулюють функціонування основних суспільних сфер (економіка, політика, ідеологія тощо) [7]. Відмінності у функціонуванні та рівні розвитку фінансової архітектури різних країн значною мірою викликані відмінностями в характері інституціональних норм і ефективності їх дотримання, а природа інституційних змін визначає історичну еволюцію фінансового розвитку.

Список використаних джерел

1. Житар М.О. Теоретичні засади фінансової архітектури економіки України. *Науковий Вісник Ужгородського університету, серія «Економіка»*. 2018. № 1 (51). С. 331-334.

2. Мельник В.М., Бичкова Н.В. Фінансова архітектура національних корпорацій та її вплив на ефективність фінансової діяльності: монографія. Тернопіль: Астон, 2012. – 244 с.
3. Боди З., Мертон Р. Финансы. – Киев: Вильямс, 2000. – 592 с.
4. Sosnovska O., Zhytar M. Financial architecture as the base of the financial safety of the enterprise. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2018. Vol. 4. № 4. P. 334-340.
5. Норт Д. Институции, институциональное изменение и функционирование экономики. – Киев: Основы, 2000. –198 с.
6. Fedyshyn M.F., Abramova A.S., Zhavoronok A.V., Marych M.G. Management of competitiveness of the banking services. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 1 (28). P. 64-74.
7. Кужелев М.О., Житар М.О. Фінансова гнучкість прийняття рішень в інвестиційній діяльності банків: монографія. Київ: Видавництво «Центр учбової літератури» Київ-Бидгощ, 2016. 176 с.

*Заровська Валерія Дмитрівна,
студентка,
спеціальність «Маркетинг»,
Коледж бізнесу та аналітики;
науковий керівник:*

*Мельничук Ірина Олександрівна,
старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕФЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УКРАЇНІ

Бюджет є основною ланкою фінансової системи, важливою економічною частиною держави та основним інструментом державної, фінансової політики, який суттєво впливає на соціально-економічний стан країни. Оскільки бюджет є об'єктом грошових відносин, його формування і стан мають особливе значення для держави, кожної фізичної і юридичної особи та суспільства взагалі. Стан бюджету як фінансового плану характеризує фінансовий стан держави й багато в чому фінансову ситуацію країни взагалі, і тому цікавить усіх громадян та кожен підприємницьку структуру.

Державний бюджет – це система грошових відносин, яка виникає між державою, з одного боку, і підприємствами, фірмами, та населенням, з іншого, з метою формування та використання централізованого фонду грошових ресурсів для задоволення суспільних потреб [1, с. 158].

Кожен державний бюджет має свої доходи і видатки. Доходи державного бюджету – це частка централізованих ресурсів, які потрібні для виконання нею відповідних функцій. Вони виражають економічні відносини, що виникають у процесі формування фондів грошових коштів і надходять у розпорядження органів державної влади та управління. Доходи бюджету можуть формуватися на основі чотирьох методів централізації грошових коштів [2, с. 159]:

- пряме вилучення доходів з державного сектора;

- отримання доходів від державних угод, майна і послуг;
- перерозподіл доходів юридичних і фізичних осіб за допомогою податків;
- залучення позик [2, с. 159].

Видатки бюджету як складова частина фінансової категорії бюджету – є виразником витрат держави, необхідних для виконання державою своїх функцій. Витрати виражають економічні відносини, на основі яких здійснюється процес виконання централізованих коштів за напрямками, визначеними законом. Таким чином, видатки відображають фінансове забезпечення функцій держави. Згідно Бюджетного кодексу України видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом [2, с. 165].

Як і доходи бюджету видатки підлягають офіційній бюджетній класифікації. Класифікація відповідно до Бюджетного кодексу України здійснюється за такими ознаками [2, с. 166]:

- 1) функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування);
- 2) ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування);
- 3) за бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування);
- 4) за економічною характеристикою операцій, що здійснюються при їх проведенні (економічна класифікація видатків бюджету) [2, с. 166].

Саме тому, якщо під час вирахування державного бюджету, доходи перевищують над видатками – виникає профіцит державного бюджету. А якщо ж навпаки, видатки перевищують над доходами – державний дефіцит.

Які можуть бути причини виникнення дефіциту?

- недосконалість податкової системи;
- криза політичної системи;
- низька ефективність суспільного виробництва;
- виникнення надзвичайних обставин (стихійні лиха, війни, техногенні аварії);
- крупномасштабний оборот "тіньового" капіталу;
- надання безкоштовної допомоги іншим державам.

Взагалі, бюджетний дефіцит негативно впливає на розвиток економіки, стимулюючи інфляційні процеси. Він є гальмом економічного росту держави, не говорячи вже про його негативний вплив на соціальний розвиток держави. Однак у науковій літературі зустрічаються твердження, що дефіцит бюджету може мати позитивний вплив на пожвавлення економічного життя [3, с. 49].

У програму конкретних заходів щодо скорочення бюджетного дефіциту варто включити такі міри, що з одного боку, стимулювали б приплив коштів у бюджетний фонд країни, а з іншого, сприяли скороченню державних витрат, наприклад [3, с. 75]:

- зміна напрямків інвестування бюджетних коштів у галузі державного господарства з метою значного підвищення фінансової віддачі від кожної бюджетної гривні;

- налагодження системних зв'язків між платниками податків і державою, проведення роз'яснювальної роботи, застосування штрафних санкцій до злісних порушників;

- поступове зниження податкового тиску;
- зниження витрат держави;
- реформування міжбюджетних відносин;
- контроль рівня інфляції;
- збереження фінансування лише найважливіших соціальних програм [3, с. 76].

Таким чином, скорочуються бюджетні витрати, призначені на фінансування капіталовкладень, що зменшує розрив між доходами і витратами. Розширюється база для виробництва товарів і послуг. З'являється новий платник податків, отже збільшуються дохідні надходження в бюджет.

На 2018 рік рівень дефіциту в Україні склав -59247,9 гривні або -1,66% від вартості валового внутрішнього продукту нашої країни. На той час як у 2016 році дефіцит становив -47849,6 гривні або -1,60% валового внутрішнього продукту [4].

Отже, в сучасних умовах нашої країни необхідно планувати й регулювати обсяг бюджетного дефіциту, ефективно керувати ним та стимулювати його зменшення. Постійні несвоєчасні виплати, державні кредити можуть призвести до накопичення боргів. Через це країна може втратити економічну незалежність, а також погіршити загальний стан економіки взагалі, що негативно вплине на рівень життя населення.

Список використаних джерел

1. Словник фінансово-правових термінів / [за заг. ред. д.ю.н., проф. Л.К. Воронової]. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Алерта, 2011. С. 159.
2. Пилипенко І. І., Бондарук Т. Г., Момотюк Л. Є., Ігнатова І. С. Фінанси: навч. посіб. Київ: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2013. С. 159 – 166.
3. Чала Н. Д., Лазоренко Л. В. Бюджетна система: навч. посіб. Київ. 2010. 49 – 76 с.
4. Виконання державного бюджету України 2018. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2018/>.

*Знаменський Віталій Ігорович,
аспірант,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Бюджет є вирішальною і провідною ланкою фінансової системи, важливим економічним важелем держави, основним інструментом державної фінансової політики, який суттєво впливає на соціально-економічний стан країни [6]. Економічна природа бюджету зумовлюється необхідністю фінансування заходів з надання суб'єктам суспільства нематеріальних благ і послуг у формі

оборони країни, національної безпеки й правопорядку, захисту довкілля, освіти, охорони здоров'я, науки, культури тощо. Адже саме нематеріальні блага і послуги, які отримують суб'єкти суспільства від держави, мають істотний вплив на рівень добробуту населення і якість його життя. Використовуючи бюджети різних рівнів, держава забезпечує певний стан матеріального достатку населення та комфортне й безпечне існування суб'єктів суспільства [5, с. 105].

Одним із головних інструментів регулювання економічних процесів в умовах розвитку ринкової економіки виступає бюджетна політика. Ефективність бюджетної політики забезпечує подолання наслідків фінансової кризи, реалізацію програм довгострокового розвитку країни, зростання добробуту населення, покращання діяльності суб'єктів господарювання. На сучасному етапі бюджетна політика має ефективно здійснювати перерозподіл результатів економічного зростання і використання національного багатства, тим самим створюючи стимули для подальшого сталого розвитку суспільства [9, с. 578]. Бюджетна політика є одним із вагомих інструментів забезпечення структурного реформування основних напрямів та сфер діяльності суспільства, посилення конкурентоздатності галузей економіки, підвищення стандартів та якості життя населення. Питання дієвості бюджетної політики набувають особливого значення в умовах трансформації економіки, визначення ефективних механізмів економічного розвитку країни [4, с. 41].

Бюджетна політика забезпечення та регулювання пріоритетів подальшого розвитку суспільства у розвинутих країнах враховує необхідну переорієнтацію економіки на переважно ендогенні чинники економічного зростання. При цьому бюджетна політика як вагомий інструмент системи державного регулювання економіки має спиратися на довгострокову програму економічного й соціального розвитку країни. Упорядкування регулюючих цілей бюджетної політики дозволяє досягти відповідного збалансування процесу перерозподілу фінансових ресурсів у країні, рівня задоволення суспільних потреб. Функція бюджетної політики є комплексною, вона поєднує як фіскальну, так і регулюючу складові. Необхідним є забезпечення перетворення бюджетного механізму в ефективний засіб реалізації соціально-економічної стратегії, підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів [1, с. 41].

В. М. Опарін визначає бюджетну політику як діяльність держави у сфері формування та використання бюджетних коштів, спрямовану на підтримання високого рівня зайнятості, стабільної економіки, зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) [8]. В свою чергу, Єрмошенко М.М., Єрохін С.А., Плужников І.О. стверджують, що бюджетна політика визначає пріоритети (національні інтереси) у бюджетній сфері [3, с.176].

Значення бюджетної політики суспільного розвитку уособлюється через структурно-функціональну модель, яка ґрунтується на сукупності фінансових взаємозв'язків та інституційному поєднанні складових податкової, митної, боргової політики та системи міжбюджетних відносин, використанні інструментів забезпечення макроекономічної стабільності. Використання даної моделі дозволяє підвищити ефективність управління фінансовими ресурсами країни та сформувати стимули для довгострокової збалансованості системи державних фінансів [2, с.114].

Основні напрями бюджетної політики протягом останніх років розроблялися з метою стабілізації національної економіки. Проаналізуємо частку доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів України у ВВП (рис. 1.).

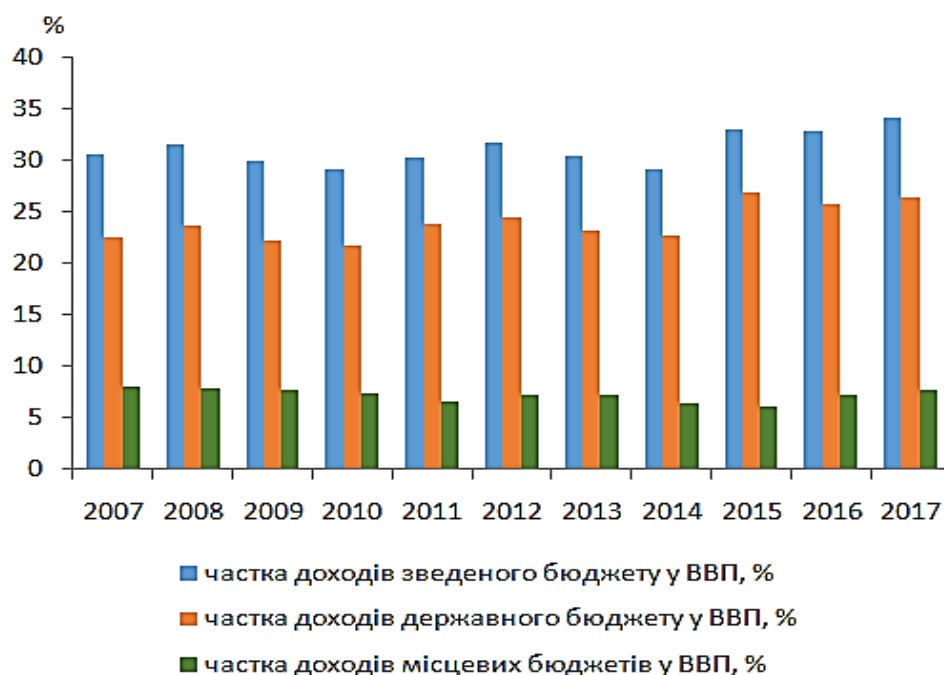

Рис. 1. Частки доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів України, у ВВП, % *

* Джерело: побудовано автором на основі [7].

З рис. 1. Видно, що головним завданням органів державної влади та органів місцевого самоврядування протягом 2007–2017 рр. було створення передумов економічного росту. Однак, чітко простежується тенденція до зосередження більшої частки коштів у державному бюджеті. Це вказує на фінансову залежність місцевих органів влади від органів державної влади. Така ситуація склалася в Україні тому, що останніми роками була відсутня чітка стратегія дій у бюджетній сфері. Відсутність стратегічних підходів протягом аналізованого періоду підпорядкувало бюджетну політику фіскальним орієнтирам.

З огляду на зазначене, основні напрями бюджетної політики мають формуватися із довгострокових пріоритетів національної економіки. Розвиток суспільства вимагає використання бюджетної політики як дійового інструменту державного регулювання суспільно-економічних відносин. Бюджетна політика має забезпечувати бюджетну рівновагу впливаючи тим самим на розвиток економіки. Сутність бюджетної політики полягає у використанні різного роду важелів, які визначаються оптимальним співвідношенням між складовими бюджетної системи та економічного розвитку держави в цілому.

Список використаних джерел

1. Гаврилова Л. В. Формування бюджету в країнах із розвинутою економікою. *Інвестиції: практика та досвід*. № 16/2018. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2018/11.pdf

2. Давидова І. І. Бюджетна політика економічного зростання. *Економіка та держава*. № 8/2018. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2018/26.pdf
3. Засади формування бюджетної політики держави: моногр. / [М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, І.О. Плужников та ін.]; за наук. ред. М.М. Єрмошенка. – К.: НАУ, 2003. – 284 с.
4. Кравець В. І. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку країни. *Інвестиції: практика та досвід*. № 16/2018. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2018/10.pdf
5. Мельничук Н. Ю. Актуальні проблеми бюджетного менеджменту в сучасних умовах. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*: зб. наук. пр. 2016. Вип. 2 (17). С. 104–110.
6. Мельничук Н. Ю., Дубина М. В. Соціально-економічні аспекти формування доходів бюджету. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2017. № 27 (16). С. 158–164.
7. Міністерство фінансів України. *Урядовий портал*: веб-сайт URL: http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=245427423&cat_id=245427156 (дата звернення: 02.09.2019).
8. Опарін В.М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): [монограф.] / В. М. Опарін. К.: КНЕУ, 2005. 240 с.
9. Петричко М.М., Басара М.М. Бюджетна політика України: теоретичний та практичний аспекти. *Гроші, фінанси і кредит*. Мукачівський державний університет. Випуск # 2 / 2016. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/103.pdf

Іваненко Артур Сергійович,
магістрант,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
Національна академія статистики, обліку та аудиту;

Заїчко Ірина Володимирівна,
старший викладач Науково-дослідного інституту,
Київський національний університет культури і мистецтв

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Досліджуючи напрями державного регулювання соціально-економічного розвитку країни, слід зауважити, що одним з найважливіших важелів державного впливу є бюджетні інвестиції. На сьогодні залишається актуальною необхідність створення ефективного механізму інвестування бюджетних коштів.

Соціально-економічний розвиток держави визначається основним ресурсом суспільства – людським капіталом.

Людський капітал – це сукупні можливості окремої людини або населення країни, регіону, іншої спільноти до економічної, соціальної діяльності та до власного розвитку [6]. Нові вимоги до знань і навичок на ринку праці призводять до розвитку людського капіталу, що проявляється через необхідність наявності у працівника

високого рівня професіоналізму, здатності розвиватися, творчо підходити до виконання поставлених завдань, самовдосконалюватися, постійно навчатися.

Розвинутий людський капітал зумовлює підвищення конкурентоспроможності економіки в результаті реалізації інноваційних стратегій. Нагромадження ЛК інноваційного типу передбачає не тільки активне впровадження інноваційних ідей, а й створення інновацій шляхом генерування інформації та знань [5]. Очевидно, що зростання рівня освіти здорової людини є фактором, який забезпечує підвищення ефективності використання всіх інших виробничих факторів. Відомий американський учений-економіст, лауреат Нобелівської премії Т. Шульц (Schultz, 1961) [1] у теорії людського капіталу обґрунтував, що ЛК є нематеріальним активом, який формується та нагромаджується завдяки інвестуванню в освіту, охорону здоров'я, відпочинок і культурний розвиток. Такий підхід підтримують Беккер Г. (Becker, 1975) [2], а також О. Грішнова (Hrishnova, 2011) [3]), які погоджуються з тим, що інвестиції в розвиток знань і здібностей (шкільна освіта, навчання на робочому місці, зміцнення здоров'я, збільшення обсягу економічної інформації) формують актив незалежно від того, хто вкладає кошти й розпоряджається таким активом.

За умов обмеженості фінансових ресурсів в Україні надзвичайно актуальним є встановлення пріоритетів фінансування видатків, і, насамперед, таким пріоритетом є видатки бюджету на розвиток людського капіталу.

Визначено, що саме людський капітал, а не матеріальні засоби виробництва є визначальним чинником економічного зростання, конкурентоспроможності та ефективності.

Ефективна бюджетна політика сприяє розвитку економіки, але для втілення її в життя, для досягнення головних цілей і застосування всього комплексу методів, що містяться в арсеналі бюджетної політики, необхідно визначити її стратегічні (концептуальні) засади [4, с. 277]. Бюджетні видатки на розвиток людського капіталу належать до соціального напрямку й поєднуються із соціальною інфраструктурою.

Видатки державного бюджету на розвиток людського капіталу – це економічні відносини, які виникають з приводу розподілу коштів бюджетного фонду держави на основні складові людського капіталу, що сприяють підвищенню продуктивності праці суб'єкта й будуть компенсовані майбутнім зростанням його доходів.

Процеси формування, розвитку й використання людського капіталу стимулює активна державна політика на ринку праці, що передбачає: удосконалення системи перенавчання та підвищення кваліфікації працівників; підвищення ефективності діяльності державної служби зайнятості; запровадження нових форм зайнятості; стимулювання безробітних до економічної діяльності; розвиток малого й середнього бізнесу; співпрацю бізнесу, влади та інституцій; сприяння молодіжній зайнятості; соціальну відповідальність бізнесу; адресну підготовку фахівців.

Економічна сутність бюджету як інструмента регулювання розвитку людського капіталу полягає у використанні перерозподільних відносин і структури побудови бюджетної системи для зосередження частини валового внутрішнього продукту держави з метою використання та задоволення як

суспільних потреб, так і потреб кожного індивіда в соціально-економічному та духовному розвитку шляхом здійснення інвестицій у людський розвиток.

Досягнення цих цілей соціальної політики може відбуватися шляхом застосування різних механізмів вирішення соціальних проблем, зокрема з використанням фінансових механізмів [5].

Ефективність соціальної політики досягається за рахунок вибору на всіх етапах розвитку економіки пріоритетних соціальних проблем, що потім відображаються як основні завдання економічної, у тому числі бюджетної, політики держави. Проблема фінансового забезпечення територій є однією з головних. Фінансова залежність значно обмежує діяльність органів місцевого самоврядування щодо формування власної фінансової бази. У цих умовах органи місцевого самоврядування повинні виробити дієвий механізм, що забезпечує фінансову стійкість територіальних утворень, враховуючи наявний потенціал [6, с. 66].

Видатки на розвиток людського капіталу дають значний за обсягом, тривалий за часом та інтегральний за характером економічний і соціальний ефект.

Під державним регулюванням розвитку людського капіталу попередньо розуміється сукупність форм, методів і інститутів державного впливу на процеси розвитку людського капіталу згідно з державними й національними пріоритетами, цілями та завданнями. В останні роки широко розвивається модель корпоративної соціальної відповідальності, яка зорієнтована на розвиток великого бізнесу. Для корпоративної соціальної відповідальності характерним є вплив її соціальної ініціативи на розвиток економіки, зайнятість населення, умови та оплату праці, охорону навколишнього природного середовища. Відповідальність бізнесу поширюється на реалізацію територіальних соціальних питань, які проводяться спільно з органами місцевого самоврядування з використанням грантів [7].

На сьогодні найефективнішими та найвигіднішими є видатки на розвиток науки й освіти. Вони гарантують найшвидшу віддачу, закладаючи надійний фундамент для сьогоденного та майбутнього прогресу. Дослідження показали, що фінансування освіти й науки є недостатнім, потрібно кардинально поліпшити його стан, збільшити бюджетні видатки на освіту до 10%, науку – до 3% від ВВП [8].

Дослідження світових тенденцій розвитку людського капіталу дало змогу виокремити основні напрями нагромадження людського капіталу шляхом покращення фінансування освіти та науки, підвищення якості освітніх послуг, реформування системи охорони здоров'я, запобігання міграції талановитої молоді, підвищення мотивації праці й зростання зайнятості населення. Запровадження світового досвіду до українських реалій дасть можливість інтенсифікувати нагромадження вітчизняного людського капіталу, тобто забезпечити не кількісне, а якісне його зростання.

Список використаних джерел

1. Schultz T. Investment in Human Capital / T. Schultz // The American Economic Review. – 1961. – No 1 (March). – P. 1–17
2. Becker G. S. Human Capital: a theoretical and empirical analysis, with special reference to education / G. S. Becker. – 2d ed. – New York : National Bureau of Economic Research: distributed by Columbia University Press, 1975. – 101 p.

3. Грішнова О. А. Нагромадження людського, інтелектуального і соціального капіталу підприємства як основна форма його капіталізації / О. А. Грішнова. – Донецьк : Вісник Донецького університету економіки і права. – 2011. – № 1. – С. 10–13.

4. Бондарук Т. Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні : [моногр.] / Таїсія Григорівна Бондарук.; НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. – К. : Експрес, 2009. – 608 с.

5. Теоретико-методологічні основи формування видатків державного бюджету на розвиток людського капіталу, інтернет ресурс <https://mydisser.com/ua/avtoref/view/8809.html>

6. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Державне регулювання розвитку малого бізнесу і його соціальної відповідальності. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2019. – № 3.

7. Бондарук Т.Г. Методичний інструментарій оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України. / Бондарук Т.Г., Бондарук І. С., Дубина М. В. // Світ фінансів. – 2019. – № 2. – С. 62-74.

8. Олієвська М.Г Джерела фінансування людського капіталу в Україні / М. Г. Олієвська // Економічний часопис-XXI. – 2014. – № 7-8(1). – С. 69-72. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2014_7-8%281%29__18

*Кобилинська Тетяна Василівна,
доктор економічних наук,
заступник начальника управління обробки даних
економічної статистики – начальник відділу обробки даних
статистики сільського господарства
та навколишнього середовища ГУС у Житомирській області;
Гусєва Наталія Юрївна,
начальник відділу екологічної статистики,
Департаменту статистики сільського господарства
та навколишнього середовища,
Державна служба статистики України*

СТАТИСТИКА ВІДХОДІВ: ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Хімічні речовини та відходи складають невід’ємну складову усіх секторів суспільства і тому належне управління ними є невід’ємною умовою для охорони здоров’я людини і навколишнього природного середовища як України так і світу.

На Асамблеї Організації Об’єднаних націй по навколишньому середовищі Програми Організації Об’єднаних націй на Четвертій сесії яка проходила в березні 2019 року в Найробі наголошено, що шкідливі хімічні речовини і відходи (наприклад, пластикові відходи і фармацевтичні забруднюючі речовини) постійно вивільняються у великих об’ємах. Вони постійно присутні в організмі людини і навколишньому природному середовищі і накопичуються в запасах речовин та продуктах, вказуючи на необхідність попереджувати майбутні наслідки за рахунок раціонального регулювання матеріалів і бізнес-моделей замкнутого циклу[1, 2].

Вигода від прийняття мір по зведенню до мінімуму негативних наслідків оцінюються в декілька десятків мільярдів доларів США в рік. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я в 2016 р. на долю захворювань в результаті впливу окремих хімічних речовин оцінювалось в 1,6 мільйона людських життів. Забруднення хімічними речовинами також піддає загрозі ряд екосистемних послуг. Міжнародні договори і волонтерські інструменти дозволили знизити ризики, пов'язані з деякими хімічними речовинами і відходами, однак прогрес був нерівномірним і існує багато причин для сповільнення даних процесів[1, 2].

Тому статистичний облік хімічних речовин та утворення, зберігання та утилізація відходів а також їхня оцінка (особливо в галузі промисловості та сільського господарства) має велике значення для прийняття політичних та екологічних рішень. Державне статистичне спостереження, що фіксує процеси з відходами, (далі по тексту ДСС) "Утворення та поводження з відходами" набуло свого розвитку за роки незалежності. Воно було реорганізовано й удосконалено, зважаючи як на національні потреби, так і на міжнародні зобов'язання України у сфері статистики відходів. У 1992-2004 роках спостереженням охоплювалися процеси утворення та поводження з токсичними відходами I-IV класів небезпеки, у 2005-2009 роках – з відходами I-III класів небезпеки. Починаючи з 2010 року, до спостереження знову були включені відходи I-IV класів небезпеки. Крім того, у цей період органи державної статистики почали формувати інформацію про відходи за новим переліком категорій відходів за матеріалом, гармонізованим із відповідною європейською класифікацією відходів та за переліками операцій утилізації та видалення відходів, приведеними у відповідність до Регламенту Європейського парламенту та ради Європейського Союзу від 25 листопада 2002 року № 2150/2002 зі статистики відходів (зі змінами) [3–6].

ДСС є базовим для отримання та формування показників статистики відходів. Нормативно-правовою основою проведення спостереження є закони України "Про державну статистику", "Про відходи", постанова Кабінету Міністрів України від 01.11.1999 № 2034 "Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів", щорічні плани державних статистичних спостережень, затверджені Кабінетом Міністрів України [7–10].

Порядок проведення ДСС визначений Методологічними положеннями з організації державного статистичного спостереження щодо утворення та поводження з відходами, які затверджені наказом Держстату від 18.12.2015 № 361. Зазначений методологічний документ розміщено на офіційному веб-сайті Держстату (www.ukrstat.gov.ua) у розділі "Методологія та класифікатори"/"Статистична методологія"/"Навколишнє середовище та статистика багатьох галузей"/"Навколишнє середовище".

Метою проведення ДСС є отримання даних щодо обсягів утворення та поводження з відходами. ДСС здійснюється за формою № 1-відходи (річна) "Утворення та поводження з відходами". Дані про обсяги утворення та поводження з відходами респонденти заповнюють на основі переліків категорій відходів за матеріалом, груп відходів за небезпечними складниками, операцій поводження з відходами, затверджених наказом Держстату від 23.01.2015 № 24.

У рамках співпраці з міжнародними організаціями показники щодо обсягів утворення та поводження з відходами на постійній основі надаються для запитальника UNSD/UNEP, за окремими запитами – посольствам, представництвам і місіям іноземних держав в Україні, іноземним установам, організаціям та іншим користувачам [11–13].

Метою проведення ДСС є формування інформації про обсяги утворення відходів у підприємствах і домогосподарствах, поводження з відходами підприємствами, для інформаційного забезпечення аналізу ситуації у сфері утворення та поводження з відходами, потреб користувачів.

Об'єктом спостереження є підприємства та організації, що здійснюють діяльність щодо утворення та поводження з відходами. Показники державного статистичного спостереження розробляються з урахуванням європейських вимог і стандартів до статистичної інформації з відходами, зокрема викладених у Постанові Ради (ЄС) від 25 листопада 2002 року № 2150/2002 щодо статистики відходів, відповідних методологічних документах Євростату.

Специфіка визначення одиниці статистичного спостереження для державного статистичного спостереження щодо утворення та поводження з відходами пов'язана з тим, що обстеженням охоплюються підприємства, установи, організації, діяльність яких пов'язана з утворенням, поводженням з відходами I-IV класів небезпеки, за винятком радіоактивних відходів.

Тому одним з пріоритетних національних завдань як і раніше має стати усунення прогалин в законодавстві і потенціал нашої країни. Необхідно знаходити можливості для використання нових та інноваційних джерел фінансування даних завдань (наприклад, за допомогою відшкодування витрат і участі фінансового сектора країни).

Домагатися екологічного та раціонального використання хімічних речовин і всіх відходів протягом усього їх життєвого циклу відповідно до узгоджених міжнародними принципами і істотно скоротити їх потрапляння в повітря, воду і ґрунт, щоб звести до мінімуму їх негативний вплив на здоров'я людей і навколишнє середовище.

На нашу думку, однією із головних умов для забезпечення раціонального регулювання хімічних речовин і відходів є надання більш широкого доступу до надійної статистичної інформації для працівників, споживачів і громад, а також сприяння розумінню та тлумаченню цієї екологічної інформації.

Список використаних джерел

1. ООН. Глобальная перспектива в области химических веществ 2 – от наследия к инновационным решениям. URL: <https://www.unenvironment.org/ru/resources/report/globalnaya-perspektiva-v-oblasti-khimicheskikh-veschestv-2-ot-naslediya-k>
2. UNECE. Environmental Monitoring and Assessment . URL: <https://www.unece.org/environmental-policy/environmental-monitoring-and-assessment/envema.html>

3. Закон України "Про державну статистику" (зі змінами та доповненнями) від 2 жовтня 1992 року № 2657-XI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/Zakon/ukr/stat_u.html.

4. Закон України "Про відходи" (зі змінами та доповненнями) від 05.03.1998 № 187/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/go/187/98-вр>.

5. Глосарій до плану статистичного спостереження. Держкомстат від 29 грудня 2009 року № 498.

6. Глосарій зі статистики навколишнього природного середовища. ЄЕК ООН, 1997.

7. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV (зі змінами).

8. Збірник статистичних вимог (Statistical requirements compendium (2010)). – Євростат, 2010. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-10-007-EN/EN/KSRA-10-007-EN-EN.PDF.

9. Інструкція з класифікації відходів відповідно до EWC-Stat категорій. Доповнення до керівництва з реалізації Регламенту (ЄС) № 2150/2002 зі статистики відходів URL:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/waste/documents>.

10. Керівництво з реалізації Регламенту (ЄС) № 2150/2002 зі статистики відходів від 25 листопада 2002 року (зі змінами) – 154 с.

11. Методологічні рекомендації Євростату: Manual on waste statistics; Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013 – 144 с. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/waste/publications/ISSN1977-0375/Cat.No.KS-RA-13-015-EN-N>.

12. Офіційний вісник Європейського Союзу № L 312/3 від 23 листопада 2008 року, Директиви. Директива Європейського парламенту та Ради № 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та скасування деяких Директив. – 28 с.

13. Регламент (ЄС) № 2150/2002 зі статистики відходів від 25 листопада 2002 року. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/waste/documents>.

Конотон Александра Юрївна,

магістрантка,

спеціальність «Облік і оподаткування»;

Науковий керівник:

Лубенченко Ольга Едуардівна,

доктор економічних наук, доцент,

завідувач Національним центром обліку та аудиту,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

АУДИТ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Аудит фінансової звітності є процесом надання впевненості користувачу щодо достовірності обліку активів, зобов'язань, капіталу, доходів та витрат.

Проведені дослідження свідчать, що методична стадія є найменш розробленою з усієї технології аудиту. Існуючі розроблені для ревізії методики

достатньо складно застосувати в аудиті, оскільки аудит і ревізія відмінні між собою за сутністю, мають різні об'єкти перевірки та завдання.

Питання методики аудиту фінансової звітності в наукових працях розглядали вітчизняні дослідники: І.М. Дмитренко, Т.М. Ковбич, Р.О. Костирко, Б.В. Кудрицький, К.О. Редько, а також зарубіжні дослідники: С.А. Данілкова, Н.М. Кірієнко, С.А. Молодкіна, В.М. Голюков та інші. Ними переважно висвітлені питання шахрайства, отримання аудиторських доказів, формування вибірки, оцінки ризиків тощо, але сам процес дослідження облікової інформації, порядок застосування методик, за допомогою яких аудиторі можуть впевнитись у достовірності облікових даних та фінансової звітності, потребує подальшого дослідження та удосконалення. Необхідність складання звітності на сучасному етапі розвитку господарських відносин в Україні визначається потребами в інформації про результати діяльності та фінансовий стан різних учасників господарського життя країни, зокрема підприємств суспільного інтересу, підприємств добувних галузей [1,2]. Звітність є одним із зведених або підсумкових бухгалтерських документів. Достовірна фінансова звітність сприяє забезпеченню виконання бухгалтерським обліком покладених на нього функцій, таких як, збереження майна, оцінка фінансових результатів за визначеними управлінським персоналом операціям з метою прийняття важливих господарських рішень. Користувачі фінансової звітності представлені на рис. 1. Інформаційні потреби користувачів є різними і не співпадають одна з одною. Аудитор, підтверджуючи достовірності фінансової звітності, орієнтуючись на потреби користувачів, має усвідомити, що їх можуть зацікавити практично всі показники звітності: активи, зобов'язання, капітал, доходи, витрати, рух коштів. Під достовірністю фінансової звітності слід розуміти такий ступінь точності її даних, який дозволяє користувачам робити правильні висновки про майновий і фінансовий стани підприємства, результати його господарської діяльності, а також приймати рішення щодо розміщення власних ресурсів [1].

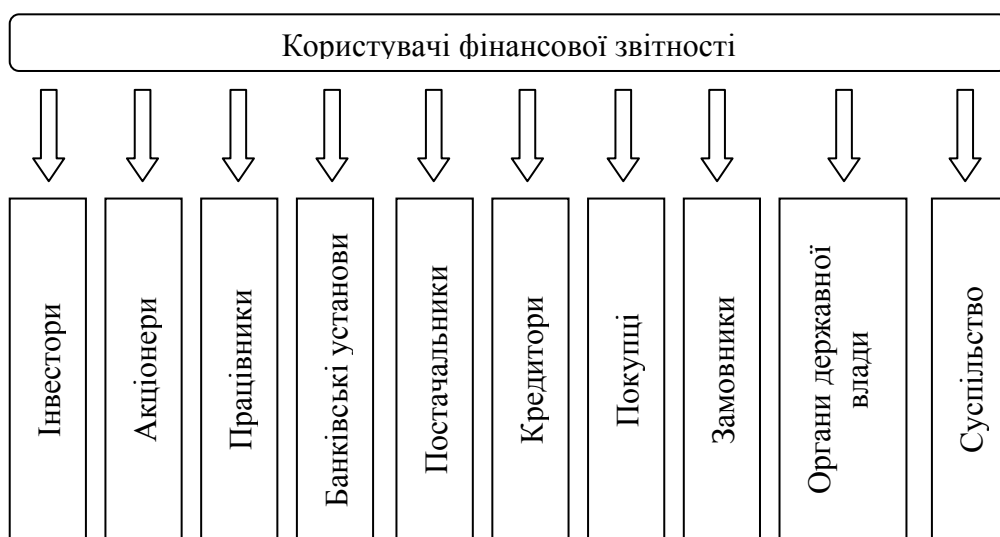

Рис.1. Користувачі фінансової інформації

Для задоволення інформаційних потреб користувачів та формування аудиторського звіту, при проведенні аудиторської перевірки доцільно використовувати робочі документи, що наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Перелік робочих документів, що слід використовувати при перевірці фінансової звітності суб'єкта господарювання

№ з/п	Назва документу
1	2
1	Лист-зобов'язання
2	Лист про обмеження думки аудитора щодо інвентаризації
3	Оцінка прийнятності договору
4	Знання про бізнес клієнта
5	Вимоги до розкриття фінансової інформації
6	Попереднє планування суттєвості
7	Оцінка аудиторського ризику.
8	Матриця організації контролю
9	Контроль на завершальному етапі перевірки
10	Тест на шахрайство
11	Контроль якості виконання завдання
12	Анкета вивчення облікової політики
13	Тести внутрішнього контролю
14	Оцінка різниць виявлених аудитором
15	Анкета аудиту статутного капіталу
16	Лист управлінського персоналу про передачу всіх документів для виконання договору
17	Тест оцінки безперервності
18	Запит щодо безперервності діяльності підприємства
19	Розрахунок вартості чистих активів підприємства
20	Запит щодо пов'язаних сторін
21	Тест щодо пов'язаних сторін
22	Тест «Облікові оцінки»
23	Тест «Аналітичні процедури» - розрахунок коефіцієнтів
24	Запит щодо отримання зовнішніх підтверджень від контрагентів
25	Аналітичні процедури. Первісні (вхідні) залишки
26	Пробний баланс і пробний звіт про фінансові результати
27	Запит щодо подій після дати балансу
28	Вибірка за балансовими рахунками
29	Зведена таблиця відхилень за результатами тестування фінансової звітності
30	Лист попередньому аудитору
31	Тест «Безперервність»

Зазначений перелік документів не є вичерпним, але достатньо повним і дозволить при перевірці фінансової звітності (при наданні впевненості щодо фінансових звітів суб'єкта господарювання) дотриматися вимог, викладених у Міжнародних стандартах аудиту (МСА).

Обґрунтовані управлінські рішення базуються на даних достовірної, повної, неупередженої обліково-аналітичної інформації. А підтвердження фінансової звітності аудитором має суттєвий вплив на думку користувача. Запропонована методика аудиту фінансової звітності підприємств надає можливість мінімізувати

аудиторський ризик, що складається з притаманного ризику, ризику системи контролю та ризику невиявлення, що дозволяє аудитору в подальшому обрати аудиторські процедури для збору аудиторських доказів та формування звіту.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс]: закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV (зі змінами та доповненнями, в редакції Закону України №2164 від 05.10.2017 р.)/Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність [Електронний ресурс]: закон України від 14.09.2006 р. №140-V (в редакції Закону України №2258-VIII від 21.12.2017р.)/Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>.

*Корінько Микола Данилович,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри аудиту та підприємництва,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Визначення поняття «сталий розвиток» було представлено на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку у 1992 році (Ріо-де Жанейро) у доповіді Міжнародної комісії, яку очолювала прем'єр-міністр Норвегії місіс Г. Х. Брунтланд: *«Сталий розвиток – це такий розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби»* [1]. На цій Конференції була прийнята Концепція сталого розвитку. Основну увагу у концепції сталого розвитку приділено збереженню людини як біологічного виду і особистісному його розвитку [2]. Критерії, за якими визначають «сталий розвиток», повинні включати соціальне, економічне та екологічне спрямування [3].

15 вересня 2017 року Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку. У доповіді представлені результати адаптації 17 глобальних Цілей сталого розвитку з урахуванням специфіки національного розвитку [4]. Необхідною умовою забезпечення досягнення визначених Урядом України цілей сталого розвитку є національне і міжнародне фінансування та використання фінансових інструментів.

За результатами дослідження економічного змісту поняття «Фінансові інструменти» доцільно відмітити найбільш повне визначення, яке наведено М. Деркач та Н. Стукало як: *«...податки, збори, відрахування, інвестиції, кредити, дотації, субвенції, ціни та тарифи, квоти, емісія грошових коштів, цінних паперів, продаж активів, формування і використання страхових фондів та ін...»* [5].

До основних джерел фінансування сталого розвитку відносять такі напрями:

- зовнішні фінансові ресурси (приватний капітал; капітал донорів; результати виконання зобов'язань розвинутих держав; фінансування, яке надають міжнародні фінансові установи);

- вивільнені ресурси (внаслідок оптимального використання; списання боргів; економія коштів бюджету);

- надходження від нових видів податків та зборів.

З метою проведення цього дослідження, в частині фінансування розвитку економіки України, використано дані Державної служби статистики стосовно капітальних інвестицій як складової основних вищенаведених джерел за період 2015- 2018 років [6].

Таблиця 1

Капітальні інвестиції в Україні за джерелами фінансування за 2015-2018 роки¹

(млн грн)

Показники	2015	2016	2017	2018
Усього	273 116,4	359 216,1	448 461,5	578 726,4
у т.ч. за рахунок:				
коштів державного бюджету	6 919,5	9 264,1	15 295,2	22 814,1
коштів місцевих бюджетів	14 260,0	26 817,1	41 565,5	50 355,5
власних коштів підприємств та організацій	184 351,3	248 769,4	310 061,7	409 585,5
кредитів банків та інших позик	20 740,1	27 106,0	29 588,9	44 825,4
коштів іноземних інвесторів	8 185,4	9 831,4	6 206,4	1 795,5
коштів населення на будівництво житла	31 985,4	29 932,6	32 802,5	34 645,7
інших джерел фінансування	6 674,7	7 495,5	12 941,3	14 704,7

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та без частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: www.ukrstat.gov.ua

За питомою вагою, у загальному обсягу фінансування капітальних інвестицій, у 2018 році перше місце займають власні кошти підприємств та організацій – 70,8%; далі у порядку зменшення: сукупні кошти державного та місцевих бюджетів – 12,6 %; кредити банків та інших позик – 7,7%. Відслідковується значне зменшення у фінансуванні капітальних інвестицій за рахунок коштів іноземних інвесторів, зокрема: у 2018 році в порівнянні з 2015 роком – майже у чотири рази і складає лише 0,3 відсотка у загальному обсягу фінансування капітальних інвестицій.

За результатами аналізу стану надходжень коштів іноземних інвесторів доцільно сформулювати висновок про втрату з 2017 року зацікавленості іноземних інвесторів до фінансування капітальних інвестицій в економіку України, тобто до забезпечення її розвитку.

Заслуговує на увагу інформація Державної служби статистики стосовно прямих інвестицій (акціонерний капітал). За 2018 рік надійшло прямих інвестицій нерезидентів 2,87 млрд доларів США. Вибуло акціонерного капіталу 0,97 млрд доларів США, що складає одну третину від обсягу надходження. Зазначене підтверджує думку про зниження у 2018 році темпів фінансування розвитку економіки Україна нерезидентами.

Станом на 1 січня 2019 року прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) склали 32,3 млрд доларів США. Приріст у порівнянні з станом на 01 січня 2018 року склав 0,7 млрд доларів США. Найбільший обсяг інвестицій в економіку України здійснили країни Європейського Союзу – 24,7 млрд доларів США.

Таблиця 2

**Прямі іноземні інвестиції країн – донорів в економіку
країни реципієнта – України**

(млн дол. США)

№ з/п	Найменування країн	Станом на 01 січня 2019 року	Зміна за 2018 рік
1.	Республіка Кіпр	8 880	(-) 53
2.	Королівство Нідерландів	7 061	(+) 666
3.	Сполучене Королівство Великої Британії	1 956	(+) 12
4.	Німеччина	1 668	(-) 15
5.	Швейцарія	1 541	(+) 25
6.	Віргінські острови (Британія)	1 311	(-) 47
7.	Російська Федерація	1 008	(+) 211
8.	Австрія	1 006	(-) 33
9.	Франція	636	(-) 87
10.	Польща	594	(+) 23

Джерело: www.ukrstat.gov.ua

Суттєвими вкладеннями країн – донорів в економіку України, у вигляді приросту в 2018 році, забезпечили:

- Королівство Нідерландів – 9,4% від обсягу станом на 01.01.2019 року;
- Російська Федерація – 20,9 % від обсягу станом на 01.01.2019 року.

За твердженням Міністерства фінансів України більшість прямих іноземних інвестицій в економіку України, які надійшли у 2018 році, це:

- повернення українських коштів із офшорів;
- докапіталізація банків.

Висновок про втрату зацікавленості щодо вкладення коштів в економіку України підтверджується відтоком прямих іноземних інвестицій у 2018 році з країн віднесених до офшорних (Республіка Кіпр; Віргінські острови) [7].

Найбільший відтік прямих іноземних інвестицій з України у 2018 році серед країн – членів Європейського Союзу здійснила Франція – 13,7% від обсягу станом на 01.01.2019 року.

Зменшення зацікавленості у вкладенні прямих іноземних інвестицій в економіку країни реципієнта – України у 2018 році проявили країни – донори: Австрія, Федеративна Республіка Німеччина, Сполучене Королівство Великої Британії.

Серед джерел фінансування розвитку економіки України, яке надають міжнародні фінансові установи, доцільно виділити кредити Міжнародного Валютного Фонду, що є індикатором для інших потенційних інвесторів. Значення співпраці з Світовим банком для України полягає у стимулюванні стійкого економічного зростання, вкладення коштів у створення більшої кількості продуктивних робочих місць й якісну освіту. Роль Міжнародного

Валютного Фонду полягає у реформуванні інституціонального розвитку України, забезпечуючи підтримку через надання кредитів.

Стан співпраці України із Міжнародним Валютним Фондом за період 2015-2018 років характеризується наступним:

- у березні 2015 погоджено нову програму – розширеного фінансування – на рекордну суму у 12,348 млрд SDR (17 млрд доларів США). За цією програмою Україна отримала близько половини передбачених програмою коштів;
- у грудні 2018 програму розширеного фінансування достроково замінили новою програмою stand-by. За цією програмою було передбачено виділення майже 4 млрд доларів у період до весни 2020 року.

Різниця вищенаведених програм полягає у такому:

- розширене фінансування надається за потреби термінової допомоги під час кризи;
- програма «stand-by» передбачає виділення коштів державам які мають стабільне зростання економіки для вирішення окремих питань.

У період 2019-2020 роки економіка України буде обтяжена потребою погашення заборгованостей, які сформувалися у попередніх роках та виплатою відсотків за ними. За даними Національного банку України обсяг таких виплат складатиме суму у 17 млрд доларів США [8].

Висновки

Розвиток економіки України у попередні 2015-2018 роки мав недостатній рівень фінансового забезпечення та використання фінансових інструментів, зокрема, у залученні коштів від інвесторів та узгоджених програм фінансування за результатами співпраці з Міжнародним Валютним Фондом.

Посилення навантаження на економіку України у 2019-2020 роках в частині виконання зобов'язань щодо погашення заборгованостей, які сформувалися у попередніх роках та виплатою відсотків за ними, обумовлює потребу пошуку нових джерел фінансування та використання фінансових інструментів для забезпечення сталого розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Дегтярєва І. Б., Мельник О. І., Романченко Я. В. Економічні та фінансові інструменти забезпечення сталого регіонального розвитку: досвід ЄС*. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

2. Рио-де-Жанейрська декларація по оточуючій середі і розвитку. Принята Конференцією ООН по оточуючій середі і розвитку, Рио-де-Жанейро, 3-14 юнія 1992 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455.

3. Національна парадигма сталого розвитку України; за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. Київ: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.

4. Цілі сталого розвитку 2016-2030. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

5. Деркач М., Стукало Н. Сучасні детермінанти розвитку фінансових систем країн світу: монографія. Дніпропетровськ: ТОВ «Типографія Стиль», 2008. 254 с. С. 11–12.

6. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1045 «Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2. статті 39 Податкового кодексу України, та визнання таким, що втратило чинність розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 року № 977. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-2017-п>.

8. Зануда А. МВФ і Україна: історія позик і відносин. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48335639>.

Корнієнко Тетяна Олександрівна,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки;

Чвортко Людмила Андріївна,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ЗАГРОЗ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У процесі аналізу діяльності підприємств в умовах економічної кризи, важливим завданням є своєчасне виявлення та нейтралізація загроз та небезпек, які призводять до зниження рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Питанням визначення змісту загроз та їх класифікації приділяли увагу велика кількість вітчизняних та іноземних учених, зокрема Б. Гунський, В. Шлемко, І. Бінько, Т. Васильців, Д. Ковальов, В. Франчук, Д. Варнес, Л. Макарович, В. Ярочків, М. Єрмошенко, Є. Олейніков, М. Дзлієв, В. Манілов, О. Ареф'єва та ін. (табл. 1).

Зміст загрози безпосередньо пов'язаний з її формою. Форми прояву загроз економічній безпеці мають різний характер на макро-, мезо- й мікрорівнях і являють собою складну динамічну систему, що визначає ускладненість кризових соціально-економічних ситуацій, необхідність моніторингу інтенсивності впливу загроз на різних рівнях ієрархії соціально- економічних систем [1, с. 28].

На думку Є. Барикаєва, загроза – це «сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів, яка у свою чергу може створювати різноманітні ризики» [2, с. 54].

Загрозу О. М. Бандурка визначає як потенційну можливість завдання шкоди суб'єктам господарюючої діяльності з боку окремих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища [3, с. 10].

На думку К. Горячкової, загроза – ще одна форма небезпеки:

«небезпека на стадії переходу з можливості у дійсність як наявна чи потенційна демонстрація готовності: відносно суб'єктів господарської діяльності – одних суб'єктів завдати шкоду іншим або по відношенню до процесів, явищ – негативно вплинути на господарську діяльність підприємства» [4, с. 66].

Погоджуємося із визначенням К. Горячкової лише в тому, що загроза – це вже перехід з можливості у дійсність негативно вплинути на господарську діяльність підприємства (на нашу думку, відбувається об'єктивізація, або фіксація екзогенного фактору потенційно негативної дії), але не можемо погодитись із тим, що загроза – це форма небезпеки, адже загроза є джерелом небезпеки і в жодному разі не форма небезпеки.

Загроза, як вважає М. І. Корольов – це зафіксований фірмою екзогенний чинник потенційно негативної дії [15, с. 37]. Погоджуємося з визначенням загрози цим дослідником, однак, викликає сумнів те, що тільки невизначеність зовнішнього середовища є джерелом загроз (за Корольовим М. І.: «... Невизначеність зовнішнього середовища фірми є джерелом загроз її конкурентному статусу та існуванню в цілому» [15, с. 37]). У даному твердженні автор нехтує існуванням такого поняття як «небезпека». Як нами зазначалося вище, саме через невизначеність зовнішнього середовища виникають такі реалії, як небезпека, загроза та ризик.

Під загрозою економічній безпеці підприємства І. Бланк розуміє форму відображення суперечностей фінансово-економічних інтересів підприємства та економічного середовища його функціонування, які відображають реальну або потенційну можливість появи деструктивного впливу різних чинників і умов у процесі економічного розвитку та призводять до прямого або опосередкованого економічного збитку [16].

Майже всі дослідники одностайні в тому, що загрози – це:

- події, зміни або дії, тобто загрозам притаманна динаміка;
- вони спричиняють шкоду або порушення нормального функціонування підприємства і, як наслідок, є причиною збитків та втрат;
- загрози виникають під дією певних чинників (зовнішніх і внутрішніх), тому потребують комплексу заходів з боку підприємства для їх нейтралізації й усунення [17].

Таблиця 1

Трактування поняття «загроза»*

Ключова характеристика підходу	Визначення	Автор
1	2	3
Ототожнення із небезпекою	Небезпека на стадії переходу із можливості у дійсність, висловлений намір або демонстрація одних заподіяти шкоду іншим	Ярочків В. [5]
	Безпосередня небезпека населення збитків, посягання на цінності та інтереси, що охороняються правом власності; висловлений у будь-якій формі намір завдати фізичний, матеріальний або інший збиток особі, суспільству, державі	Абдурахманов М., Барішполець В., Манілов В. [6]

1	2	3
Форма небезпеки	Конкретна і безпосередня форма небезпеки або сукупність негативних чинників чи умов	Єрмошенко М. [7]
	Найбільш конкретна і безпосередня форма небезпеки або сукупність умов і факторів, що утворюють небезпеку, інтересам громадян, суспільства і держави, а також національним цінностям і національному способу життя	Олейніков Є. [8]
Сукупність умов, процесів, факторів	Безпосередня загроза життєво важливим національним інтересам і національній безпеці, яка виходить за локальні межі та стосується основних національних цінностей (суверенітету, державності, територіальної цілісності)	Манілов В., [9] Дзлієв М. [10]
	Існування негативних чинників, які здійснюють дестабілізуючий вплив на функціонування економіки регіону, порушуючи її стійкість до задоволення потреб населення	Герасимчук З., Вавдіюк Н. [11]
	Сукупність умов, процесів, факторів, які перешкоджають реалізації національних економічних інтересів або створюють небезпеку для них на суб'єктів господарської діяльності	Ареф'єва О., Кузенко В. [12]
	Явні або потенційні дії, що ускладнюють або унеможливають реалізацію національних економічних інтересів і створюють небезпеку для соціально-економічної та політичної систем, національних цінностей, життєзабезпечення нації та окремої особи	Шлемко В., Бінько І. [13]
	Фактори, що безпосередньо чи у перспективі унеможливають або ускладнюють реалізацію національних економічних інтересів, створюючи перешкоди на шляху нормального розвитку економіки і небезпеку незалежного державного існуванню та добробуту народу	Губський Б. [14]

*Джерело: згруповано авторами.

Отже, узагальнюючи точки зору науковців, на нашу думку, загрозу потрібно трактувати як джерело небезпеки, сукупність негативних факторів або умов зовнішнього і внутрішнього середовища соціально-економічної системи, які призводять до зниження рівня безпеки підприємства.

Список використаних джерел

1. Головіков О. М. Соціальна політика та економічна безпека / заг. ред. Є.І. Крихтіна. Донецьк : Каштан, 2004. 336 с.
2. Економічна безпека в Україні: держави, фірми, особи : навч. посіб. / Реверчук Н. Й., Малик Я. Й., Кульчинський І. І., Реверчук С. К.; за ред. С. К. Реверчука. Львів : ЛФМАУП, 2000. 192 с.
3. Основи економічної безпеки: підручник / Бандурка О. М., Духов В. Є., Петрова К. Я., Червяков І. М. Харків : НУВС, 2003. 236 с.
4. Горячова К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2003. № 8. С. 65–67.
5. Ярочкин В. И. Предприниматель и безопасность. Москва : Изд-во «Экспертное бюро», 1994. 112 с.
6. Соснин А. С., Прыгунов П. Я. Менеджмент безопасности предпринимательства: учеб. пособие. Киев : Изд-во Епроп. ун-та, 2004. 357 с.

7. Єрмошенко М. М., Горячова К. С., Ашуев А. М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства: препринт наукової доповіді / за наук. ред. М. М. Єрмошенка. Київ : Національна академія управління, 2005. 78 с.

8. Олейников Е. А. Экономическая и национальная безопасность / под ред. Е. А. Олейникова. Москва : «Экзамен», 2004. 768 с.

9. Малярєвський Ю. Д., Табунська С. В., Прокопiшина О.В. Управління економічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності підприємства: обліково–аналітичні аспекти: монографія. Харків : ХНЕУ, 2009. 160 с.

10. Сухорукова Т. Проблема экономической безопасности предприятия. *Бизнес–Информ*. 1998. № 19. С. 43–46.

11. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. Київ : Правова єдність, 2009. 544 с.

12. Ареф'єва О. В. Наукові основи формування економічної безпеки підприємств. *Недержавна система безпеки підприємства як суб'єкт національної безпеки України* : зб. матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 - 17 травня 2001 р.). Київ : Вид–во Європейського ун–ту фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 2003. С. 49–53.

13. Шлемко В. І., Бiнько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення. Київ : НISД, 1997. 120 с.

14. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение. *Вопросы экономики*. 1994. № 2. С.5 – 20.

15. Королев М. И. Экономическая безопасность фирмы: теория, практика, выбор стратегии : монография. Москва : Экономика, 2011. 284 с.

16. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Киев : Эльга, Ника- Центр, 2004. Вып. 10. 784 с.

17. Корнієнко Т. О., Чвертко Л. А., Вінницька О. А. Визначення інструментів та факторів, що впливають на формування стану економічної безпеки в сільськогосподарських підприємствах. *Науковий журнал «Економічні горизонти»*. 2018. № 4 (7). С. 118-127.

*Липко Дмитро Сергійович,
аспірант,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ФІНАНСОВІ ІНДИКАТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР

Міжнародна економічна безпека являє собою таку ідеальну систему економічного співіснування країн, в якій кожен з її членів не заповдіює свідомого економічного збитку інтересам іншої країни. Головне завдання міжнародної економічної безпеки – це організація умов для сталого економічного розвитку країни, участі її в світогосподарських зв'язках.

До загроз і потенційних кризових явищам міжнародної економічної безпеки належать: розрив у рівнях економічних потенціалів різних країн світу; виснаження природних ресурсів; нераціональна господарська діяльність; відсутність стабільності валютних курсів держав; надмірний протекціонізм; обмежувальна політика, яка пов'язана з певними вимогами; економічні блокади, ембарго та санкції, не передбачені рішеннями ООН; відсутність доступу до передових технологій і відсутність свободи вибору; суперечливість інтересів окремих держав і транснаціональних корпорацій.

Самих індикаторів міжнародної економічної безпеки, як таких, не існує, тому що можна визначити індикатори безпеки для окремої країни, групи країн зі схожим економіко-соціальним та політичним розвитком (що знаходяться на майже рівних стадіях розвитку) або регіонів.

В даному контексті виникає питання: чи можна вважати економічну безпеку сукупності економік країн світу, що забезпечується за певних умов та за визначеними їх розвитком критеріями, як світову, міжнародну економічну безпеку. Тобто, чи безпека елементів системи забезпечує безпеку самої світової системи. З нашої точки зору, міжнародна економічна безпека формується з сукупності національних економічних безпек. Тому першочергово необхідно визначити індикатори та порогові значення показників економічної безпеки держави.

Економічна безпека є одним з видів безпеки і являє собою захищеність економічної сфери життя суб'єкта (держави, суспільства, регіону, підприємства, особистості), це сукупність умов і факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення та самовдосконалення. Її сутність виражається в системі критеріїв (показників), які різні на макро- і мікрорівні внаслідок відмінності цілей і інтересів відповідних суб'єктів:

- держави і регіонів (макрорівень), де цілями є поступальний економічний розвиток, соціальна задоволеність, збереження єдиного економічного простору;
- та господарюючих суб'єктів (мікрорівень), цілі яких - позитивна динаміка показників фінансово-господарської діяльності та повне виконання домовленостей з контрагентами.

На міжнародну економічну безпеку впливають як фактори внутрішньої економічної політики кожного члена світового економічного співтовариства, так і єдина зовнішньоекономічна політика членів спільноти.

Індикаторами економічної безпеки є нормативні характеристики і показники, які відповідають наступним властивостям: вони в кількісній формі відображають загрози економічній безпеці держави; володіють високою чутливістю і мінливістю і тому більшою сигнальною здатністю попереджати суспільство, держава і суб'єктів ринку про можливі небезпеки у зв'язку зі зміною макроекономічної ситуації, прийнятих урядом заходів у сфері економічної політики; виконують функції індикаторів не окремо один від одного, а лише в сукупності, тобто вони взаємодіють між собою в досить сильному ступені (табл.1).

Слід зазначити, що для функціонування системи економічної безпеки держави саме третя властивість є найважливішим. Взаємодія індикаторів існує завжди, але тільки за певних умов наростання сили небезпеки воно виходить за

певні межі, набуває екстремальний характер і стає очевидним. Накопичення інформації про чисельні параметрах такої взаємодії необхідно для визначення соціально-економічних наслідків прийнятих макроекономічних рішень, оцінки значимості тих чи інших загроз економічній безпеці держави.

Таблиця 1

Показники економічної безпеки

Показники	Порогові значення
Обсяг ВВП:	
а. в цілому від середнього по G8	75%
б. на душу населення від середнього по G8	50%
в. на душу населення від середньосвітового	100%
Зниження обсягу ВВП	50%
Частка обробної промисловості у промисловості в цілому	70%
Частка машинобудування в промисловості	20%
Обсяг інвестицій у % до ВВП	25%
Витрати на наукові дослідження у % до ВВП	2%
Частка населення з доходами нижчими від прожиткового мінімуму	7%
Тривалість життя населення	70 років
Рівень безробіття за методологією МОП	7 %
Рівень інфляції за рік	20%
Обсяг внутрішнього боргу в % до ВВП за співставний період часу	20%
Поточна потреба в обслуговуванні і погашенні внутрішнього боргу у % до податкових надходжень в бюджет	25%
Обсяг зовнішнього боргу до ВВП	25%
Частка зовнішніх запозичень для покриття дефіциту бюджету	30%
Дефіцит бюджету в % до ВВП	5%
Обсяг іноземної валюти у відношенні до грошової маси в національній валюті	10%
Обсяг готівкової іноземної валюти до обсягу готівкової нац. валюти	25%
Монетизація ВВП	До 100%
Грошова маса (M2) у % до ВВП	50%
Частка імпорту у внутрішньому споживанні, всього	30%
в тому числі продовольство	25%
Частка податків у ВВП	40%

Окремо ми знайшли порогові показники для визначення зовнішньо-економічної безпеки (табл.2). Пропонуємо визначати порогові значення, перше з яких сповіщатиме про ризиковість ситуації та наближення небезпеки, дозволяючи при цьому зважено та завчасно розробити і прийняти управлінське рішення. Перетин другого порогового показника інформує про критичність ситуації та необхідності негайного втручання держави. Відповідно виділяється три рівні стану зовнішньоекономічної безпеки: нормальний, передкризовий та критичний.

Таблиця 2

Показники зовнішньоекономічної безпеки країни та їх порогові значення

№	Показники економічної безпеки	Порогове значення	
		Передкризовий стан	Критичний стан
1	Коефіцієнт покриття експортом імпорту	Менше 1; більше 1,2	Менше 0,9; більше 1,3
2	Експортна залежність, % до ВВП	більше 40	більше 50
3	Імпортна залежність, % до ВВП	більше 40	більше 50
4	Обсяг прямих іноземних інвестицій до ВВП, %	менше 7	менше 5
5	Частка в експорті товарів інноваційної продукції	менше 15%	менше 10%
6	Частка сировини в товарному експорті, %	більше 40	більше 50
7	Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі зовнішньої торгівлі, %	більше 25	більше 30
8	Імпорт енергетичних ресурсів з однієї країни, %	більше 25	більше 30
9	Зовнішній державний борг по відношенню до ВВП, %	більше 30	більше 40
10	Валовий зовнішній борг, % до ВВП	більше 70	більше 80

Джерело: [3]

Так, якщо Н. В. Резнікова зосереджує свій дослідницький ракурс на дослідженні феномену боргової економіки та продуктованих нею загроз економічній безпеці держав в умовах глобальної взаємозалежності [4; 5; 6], за підходом З. Варналія [1; 2], найбільш загальними, що об'єднують досить широке коло «безпек» є індикатори фінансової безпеки країни. Порогові значення індикаторів фінансової безпеки можуть мати 3 рівні: I – характеризується небажаними відхиленнями значень фінансових індикаторів, що свідчить про потребу прийняття певних рішень, щодо їх усунення; II – граничні значення індикаторів, їх порушення спричиняє загрозові процеси; III – порогових значень індикаторів фінансової безпеки свідчить про настання незворотніх процесів у фінансовій сфері економіки країни.

Таблиця 3

**Порогові значення індикаторів фінансової безпеки
(за З. Варналієм)**

Індикатор	Порогові значення		
	I рівня	II рівня	III рівня
1	2	3	4
Бюджетно-податкова безпека			
Відношення дефіциту зведеного бюджету до ВВП, %	2,0	3,0	Більше 5,0
Відношення сальдо торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, %	0	-5	Менше -20
Обсяг трансфертів з державного бюджету, % до ВВП	10	15	Більше 30
Рівень перерозподілу ВВП через доходи звед.бюджету, %	30	35	Більше 40

1	2	3	4
Безпека грошового ринку та інфляційних процесів			
Рівень монетизації (відношення МЗ до ВВП),%	50	60	Більше 80
Швидкість обігу грошової маси (ВВП/М2),к-ть обертів	1,5	2	Більше 10
Обсяг готівки, % до ВВП	15	20	Більше 50
Інфляція до грудня попереднього року, %	5	7	Більше 30
Банківська безпека			
Частка довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих КБ, %	35	30	Менше 10
Адекватність регулятивного капіталу	20	25	30
Частка іноземного банк.капіт.в його загал. обсязі, %	25	30	Більше 50
Обсяг кредитування банками реального сектору економіки, % до ВВП	35	30	Менше 10
Валютна безпека			
Валові міжнародні резерви, місяці імпорту	3	2,5	Менше 1
Рівень доларизації (відношення обсягів депозитів в іноз.валюті до заг.обсягів депозитів, %	25	30	Більше 50
Боргова безпека			
Відношення держ.зовн.боргу до ВВП, %	55	60	Більше 80
Віднош. валового зовн.боргу до ВВП, %	25	30	Більше 50
Віднош. державного внутр.боргу до ВВП, %	30	35	Більше 50

Концепція економічної безпеки цінна тим, що дозволяє попереджати негативні деформації в економіці. Порогові значення економічних показників відіграють у цьому вирішальну роль.

Список використаних джерел

1. Варналій З.С., Томашевський Т.Т. Місце фінансової безпеки в системі економічної безпеки України // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки. 2018. № 8. С. 53-60.
2. Варналій З.С. Інституціональні загрози фінансовій безпеці України та шляхи їх запобігання / З. С. Варналій // Економічний вісник університету. 2017. Вип. 34 (1). С. 140-150.
3. Коковський Л.О. Сучасні проблеми зовнішньоекономічної безпеки України // Ефективна економіка. 2011. №10. URL. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=738>
4. Резнікова Н. В. Інституційні актори боргової залежності: роль кредитно-рейтингових агентств та міжнародних фінансових організацій // Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 11. С. 5–9.

5. Резнікова Н. В. Боргові важелі макроекономічної взаємозалежності: канали впливу на економічне зростання // Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 13. С. 5–11.

6. Резнікова Н. В. Нові контури боргової залежності: тригери кризових проявів в умовах глобальної взаємозалежності // Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 15. С. 5–12.

*Лукашук Максим Валерійович,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку економіки України значний вплив на розвиток мають економічні кризи та війна на сході України. Результатом такого впливу є виважений підхід банків до кредитування реального сектору економіки та сільського господарства зокрема.

Агропромисловий комплекс, базовою складовою якого є сільське господарство, є системоутворюючим сектором народного господарства України, оскільки формує продовольчу безпеку країни та має достатній потенціал для розвитку.

Упродовж останніх років національна економіка (особливо економіка південних регіонів) трималась здебільшого за рахунок сільського господарства. Тенденцією останніх років стало збільшення темпів зростання сільськогосподарського виробництва, що відбувалось через прийняття та реалізацію державних програм розвитку сільського господарства, реалізацію спеціальних кредитних програм для агровиробників банківськими установами, стимулювання міжнародними фінансовими організаціями агровиробників до впровадження енергоефективних заходів. Але все одно аграрний бізнес сьогодні продовжує розвиватись в умовах недостатнього забезпечення ресурсами, що в першу чергу зумовлено тривалим виробничим циклом: між посівною та уборочною кампанією проходить достатньо багато часу.

Вітчизняні і закордонні фахівці визначають, що сільське господарство України може стати ще продуктивнішим. Світовий банк вважає, що Україні необхідно нарощувати інвестиції в аграрну галузь. Однією з головних проблем розвитку сільського господарства є нестача довгострокових дешевих ресурсів, які можна залучити. Сільське господарство України має достатньо передумов для залучення інвестицій, а саме: родючі чорноземні ґрунти, розвинуту

транспортну інфраструктуру, вигідне географічне розташування, наявність робочої сили, ненасиченість продовольчого і ресурсного ринків.

Не дивлячись на наявність в деяких банках спеціальних програм кредитування сільського господарства – на сьогодні банківське кредитування становить недостатню участь у фінансуванні розвитку сільського господарства. Банки дуже ретельно підходять до оцінки ризиків кредитування агровиробників, оскільки сільському господарству притаманна значна кількість специфічних ризиків та недостатня рентабельність, часто відсутність ліквідного забезпечення.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану та особливостей банківського кредитування сільського господарства, визначення основних проблем та перспектив розвитку банківського кредитування сільського господарства в Україні.

Сільське господарство має важливе стратегічне значення для економіки України, оскільки забезпечує продовольчу безпеку країни, а також має достатньо підстав вважати його перспективною галуззю розвитку з огляду інтеграції національної економіки в світову економічну систему. В сільськогосподарському секторі виробляється значна частина ВВП та товарів народного споживання (рис.1).

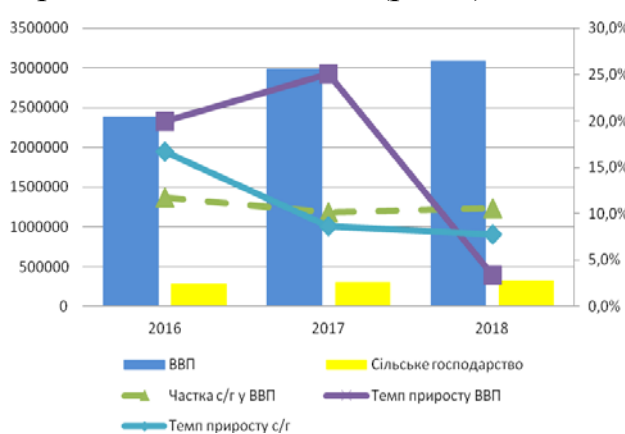

Рис. 1. Динаміка ВВП в Україні в 2016-2018 рр.

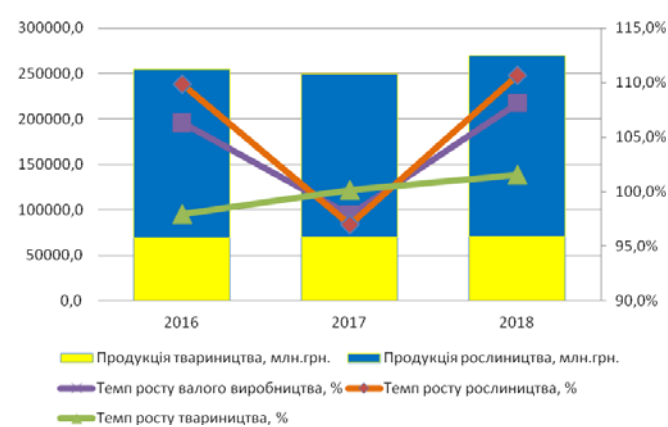

Рис. 2. Валове виробництво продукції с/г в Україні в 2016-2018 рр.

Джерело: складено і розраховано автором за даними Державної служби статистики [2].

Одним із головних ризиків сільського господарства, а саме рослинництва, є погодні умови, які кожен рік змінюються. В Україні в структурі рослинництва найбільшу питому вагу (69%) посідає вирощування зернових та технічних культур, тобто культур які вирощуються в полях без використання систем зрошення, через що дуже схильні до реакції на погодні умови. Так в 2017 році через несприятливі погодні умови в період вегетації рослин валовий обсяг продукції рослинництва скоротився на 5 577,5 млн.грн., або на 2,2% (рис.2) на що банківські установи не можуть не звертати увагу та вимушені відповідно реагувати. Але, в той же час, саме рослинництво потребує збільшення обсягів кредитування.

Сучасне банківське кредитування в Україні перебуває під впливом процесів фінансової глобалізації, відбувається в умовах посткризового стану банківського сектору та супроводжується високими ризиками й асиметрією інформації, яка характеризується відсутністю повноти і достовірності необхідної для оцінки кредитоспроможності позичальників інформації про

чинники, що впливають на діяльність підприємств різних секторів економіки, недосконалістю фінансово-кредитних інструментів.

У 2014–2018 рр. в банківському секторі України панувала найбільш глибока криза за часи його існування, яка характеризувалась стрімким скороченням чисельності банківських установ, скороченням комерційними банками темпів кредитування, збільшенням обсягів проблемної заборгованості через падіння платіжної дисципліни позичальників, викликане девальвацією та погіршенням ділової активності, збитковістю діяльністю банківського сектору.

Наслідком банківської кризи в Україні стала «обережна кредитна поведінка» банків – вони неохоче кредитували корпоративних клієнтів через їхню незадовільну платіжну дисципліну та загальний несприятливий для кредитування стан економіки та віддавали перевагу вкладенню грошей в менш ліквідні активи – цінні папери. А високий рівень відсоткових ставок банків і відсутність єдиного реєстру кредитних історій відлякував навіть надійних позичальників корпоративного сектору [4, с. 47].

У 2018 році банківська система почала демонструвати поступовий вихід із кризового стану, зокрема вперше за останні роки було отримано прибуток (рис.3), покращено структуру активів (табл.1).

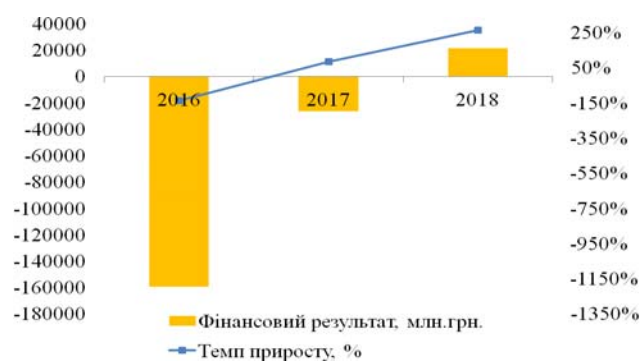

Рис. 3. Фінансові результати діяльності банківської системи України в 2016-2018рр.

Джерело: складено і розраховано автором за даними НБУ [3].

Таблиця 1

Динаміка та структура кредитних портфелів комерційних банків України у 2016-2018рр.

млн грн.

Показники	Абсолютні значення			Відхилення 2018/2017	
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	Абсолютні	Відносні, %
Активи	1 256 299	1 333 831	1 360 764	26 933	2,0
Кредити	1 005 923	1 036 745	1 118 618	81 873	7,8
Частка кредитів у активах, %	80,1	77,7	82,2	4,5	-
Непрацюючі кредити	461 704	565 026	591 749	26 723	4,7
Частка непрацюючих кредитів, %	45,9	54,5	52,9	-1,6	-
Кредити, надані в с/г діяльність	48 146	55 096	58 927,5	3 831,5	7,0
Частка кредитів, наданих в с/г діяльність, %	4,8	5,3	5,3	-	-

Джерело: складено і розраховано автором за даними НБУ [3].

Загалом обсяг наданих кредитів протягом 2018 року в Україні збільшився на 81 873 млн.грн. (7,8%) та склав 1 118 618 млн.грн. При цьому в структурі активів частка наданих кредитів збільшилась на 4,5% та склала 82,2%. Обсяг непрацюючих кредитів в 2018 році зріс на 26 723 млн.грн. до 591 749 млн.грн., але при цьому в структурі кредитів частка непрацюючих скоротилась на 1,6% до 52,9%, що пояснюється «оздоровленням» кредитних портфелів банків (скорочення знецінених кредитів, збільшення якісних кредитів).

Відповідно до даних НБУ (табл. 1) кредити надані сільському господарство в структурі загального кредитного портфелю посідають незначну частку (5,3%), яка протягом 2018 рік не змінилась, але в абсолютних показниках сума наданих кредитів в с/г діяльність зросла на 3 831,5 млн.грн. до 58 927,5 млн.грн.

Банки пояснюють свою обережність в кредитуванні с/г виробників ризиками збитковості галузі, відсутністю ліквідної застави та недосконалістю законодавчих механізмів. Банки надають перевагу кредитуванню великих агровиробників, через наявність у них організований фінансової звітності, сучасного забезпечення. Агровиробники, в свою чергу, кажуть про високу вартість банківських кредитів, що робить їх не привабливими. С/г виробники надають перевагу залученню фінансування через товарні кредити, векселя, бланкові кредити.

Ще одним фактором, що стримує агро кредитування є невирішеність питання земель с/г призначення. На сьогодні землі с/г призначення не можуть продаватись та використовуватись у якості застави [5, С.104].

Найбільш характерними тенденціями кредитування агро галузі в 2017-2018 роках були наступні:

- банківське кредитування конкурувало в структурі залучених коштів агровиробників з товарними кредитами, векселями;

- активним фінансуванням с/г виробників займається досить обмежене коло банків (зокрема АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «Креді Агріколь Банк», ПАТ «Кредобанк», АТ «ОТП Банк», АТ «Укрексімбанк» та інші), переважно банки з іноземним капіталом;

- банківські установи активізувались щодо запуску партнерських програм з постачальниками техніки, ЗЗР, добрив, насіння;

- аграрні розписки набули більшого розголосу, а деякі банки почали надавати кредити малим і середнім с/г виробникам під заставу аграрних розписок [1, С.15].

Аграрна розписка – товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах [6].

Банки, які активно кредитують с/г виробників, намагаються розробити максимально унікальні та вигідні для позичальників програми кредитування, через що сьогодні на ринку пропонуються:

- різноманітні партнерські програми кредитування на придбання с/г техніки, ЗЗР, насіння з пільговими умовами щодо відсоткової ставки;

- програми кредитування енергоефективних заходів з пільговими умовами за рахунок державних програм підтримки енергоефективності, а також за

рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, зокрема таких як Світовий Банк, ЄБРР, ЄІБ та інших;

- бланкове кредитування оборотного капіталу на незначні суми (до 100 тис.грн.) для підприємств сектору малого і мікро бізнесу;

- програма «Білоруський імпорт», відповідно до якої Уряд Республіки Білорусь компенсує українським с/г виробникам частину відсотків, сплачених за кредитами на придбання с/г техніки виробленої в Республіці Білорусь.

- Урядова програма підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів, за якою агровиробникам надається компенсація частини відсотків, сплачених за кредитами на придбання с/г техніки вітчизняного виробництва, будівництво і реконструкцію приміщень с/г призначення. Але дана програма має і негативні сторони, такі як складність механізму отримання компенсації і його невизначеність серед позичальників і напрямів кредитування, проведення відбору позичальників спеціальними комісіями, що породжує ризик вибіркового суб'єктивного підходу.

Отже, розвиток економіки України вимагає повноцінного забезпечення фінансовими ресурсами всіх галузей економіки, зокрема і агропромисловості. На сьогодні банківські кредити не забезпечують повною мірою потреби с/г виробників через жорсткі умови та високі відсоткові ставки, але банками постійно спрощуються нові механізми кредитування з метою максимального задоволення інтересів агро позичальників. Враховуючи іноземний досвід одним із шляхів вирішення цих проблем може стати створення спеціалізованого аграрного банку (в Україні вже була така спроба з ПАТ «Держзембанк», але стала невдалою через орієнтацію банку тільки на ринок с/г земель, який на сьогодні не працює), або застосування державою економічних стимулів до банків, які кредитують аграрний сектор.

Список використаних джерел

1. Артем'єва О. О. Банківське кредитування АПК: сучасний стан та перспективи розвитку // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. № 1 (21). С. 13–18.

2. Статистична інформація Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Грошово-кредитна статистика Національного Банку України. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms>

4. Власюк О. С. Банківська криза в Україні: втрати, помилки та пріоритети посткризового відновлення // Стратегічні пріоритети. 2017. № 2 (43). С. 45–61.

5. Клименко Д. Б. Особливості та перспективи банківського кредитування аграрного сектору України / Д. Б. Клименко // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2018. № 2. С. 95–106.

6. Про аграрні розписки : Закон України від 06.11.2012 № 5479-VI (зі змінами і доповненнями). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17>.

*Луніна Інна Олександрівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу державних фінансів,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»*

РОЗВИТОК РЕГІОНІВ В УМОВАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОВГОСТРОКОВОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

Довгострокова стійкість державних фінансів є важливим фактором успішного розвитку України. Проблематика фіскальної стійкості у вітчизняних наукових публікаціях найчастіше обговорюється з позицій забезпечення платоспроможності держави, що потребує виконання умов міжчасового бюджетного обмеження, зокрема, шляхом проведення фіскальних коригувань (збільшення доходів або/та зменшення видатків бюджету та відповідного покращення бюджетного профіциту) [1, с. 63]. Фіскальна політика вважається стійкою, якщо обсяг державного боргу може підтримуватися на початковому [2, с.11] або певному цільовому рівні [3, с. 29] та виконуються умови своєчасного фінансування боргових зобов'язань сектору загального державного управління.

Поряд з цим, слід звернути увагу на те, що стійкість державних фінансів не може бути досягнута без стійкого економічного зростання, забезпечення якого потребує вкладання достатньої частині новоствореного продукту в економіку у вигляді матеріальних і нематеріальних інвестицій, зокрема, збільшення фінансування наукових досліджень і розробок [4, с. 112].

Зростання національної економіки, значною мірою, залежить від успішного розвитку її регіонів, враховуючи, що в Україні спостерігаються значні диспаритети регіонального розвитку. За інтегральним показником економічного розвитку регіонів – валового регіонального продукту (ВРП) у розрахунку на душу населення – регіони України відрізнялися у 2017 р. у 17,4 раза, тоді як 2015 р. максимальний показник перевищував мінімальний у 14,5 раза. Отже, економічні диспропорції між регіонами не тільки залишаються на високому рівні, але й зростають.

У 2012 р. в Україні було запроваджено новий механізм фінансового забезпечення регіонального розвитку – державний фонд регіонального розвитку у складі загального фонду Державного бюджету України, що на думку авторів відповідного рішення мало сприяти зменшенню диспропорцій між регіонами. Однак, у 2017 р. середньодушовий ВРП у 12 областях становив менше 75% середнього по областях України показника. Регіональна диференціація інтегрального показника економічного розвитку обумовлює високу міжрегіональну варіацію середньодушових показників сплачених податкових платежів. Так, у 2018 р. коефіцієнт варіації по регіонах України (без центрального офісу) загальної суми сплачених податків, що контролюються Державною фіскальною службою України, становив більше 50%, у т.ч. податку на доходи фізичних осіб – майже 40%. Коефіцієнти варіації відповідних показників по областях (без центрального офісу та м. Києва) становив 42,6 та 26,2%. Все це свідчить про надзвичайну актуальність вирішення завдань розвитку економіки та збільшення податкових доходів в

найменш розвинутих регіонах, зокрема, у контексті забезпечення довгострокової стійкості державних фінансів України.

Усунення наявних міжрегіональних диспропорцій потребує втручання держави в конкуренцію регіонів з метою активізації ендogenous потенціалу розвитку регіонів, зокрема, шляхом надання державної підтримки реалізації проектів суб'єктів господарювання, спрямованих на зростання економіки слабких регіонів та розширення їх можливостей як систем відтворення якісних ресурсів.

Аналіз видатків фонду регіонального розвитку різних років виявляє їх спрямованість, переважно, на фінансування проектів центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування щодо будівництва, реконструкції або ремонту об'єктів соціальної та комунальної інфраструктури. Так, у 2018 р. у структурі фінансування проектного портфелю переважали об'єкти освіти (33%), охорони здоров'я і соціального захисту (17,4%), спорту (14,8%), дорожньо-транспортної інфраструктури (13,5%), а також газо-, тепло-, енерго-, водопостачання (близько 7%) [5]. Однак, підтримка таких проектів бюджетних установ є недостатньою передумовою активізації ендogenous розвитку регіонів. Ключовою передумовою такого розвитку є розширення діяльності суб'єктів господарювання приватного сектору.

Як відомо, в умовах досконалої конкуренції механізм цін забезпечує стан рівноваги і ефективності за Парето [6, с. 94-96], тобто ефективність виробництва (мінімізацію витрат суб'єктів господарювання) та споживання (максимізацію задоволення потреб споживачів). Тому найважливішою функцією держави у ринковій економіці є створення умов для ефективної конкуренції. Однак, умови реального ринку істотно відрізняються від ідеальних, а тому конкуренція між видами економічної діяльності може не забезпечувати ефективний міжрегіональний розподіл ресурсів економіки. Для усунення таких недоліків, як свідчить міжнародний досвід, може відбуватися завдяки застосуванню заходів державної допомоги. Сучасна економічна теорія пропонує низку аргументів щодо необхідності або доцільності такого втручання. Так, за висновками Кейнса і його послідовників у певних випадках виникає необхідність у розширенні функції уряду щодо створення стимулів до інвестування та підвищення ефективності використання обмежених ресурсів економіки, зокрема, шляхом бюджетної підтримки капітальних вкладень суб'єктів господарювання в економіку слабших регіонів, враховуючи, що такі інвестиції є важливою передумовою довгострокового зростання регіональної економіки.

В країнах ЄС – у відповідності до п. 3(а) та 3(с) ст. 107 Консолідованої версії Договору про ЄС і Договору про функціонування ЄС – державна допомога економічно найменш розвинутих регіонам може надаватися, зокрема, для співфінансування інвестиційних проектів підприємств, а також підтримки кластерів, в рамках яких реалізуються проекти технологічного розвитку регіонів.

З Європейського фонду регіонального розвитку підтримується економічна діяльність та процеси структурної перебудови економіки найменш розвинутих або проблемних регіонів [7], зокрема, проекти суб'єктів господарювання, реалізація яких забезпечує збереження (створення) робочих місць на малих та

середніх підприємствах; проведення наукових досліджень та науково-дослідних робіт, створення та поширення інновацій; розвиток інфраструктури у сферах енергетики, транспорту, інформаційних технологій, захист навколишнього середовища; розвиток ендogenous потенціалу регіонів через створення інфраструктури туристичних послуг; обмін досвідом з питань регіонального розвитку між органами влади різних рівнів, економічними та соціальними партнерами, представниками громадянського суспільства.

З метою розвитку економіки регіонів бюджетна підтримка може надаватися для:

- формування регіональних кластерів, що включають експортоорієнтовані підприємства та підприємства, продукція яких задовольняє внутрішній попит.
- покращення транспортної доступності регіону, що забезпечує зменшення процесів неефективного переміщення праці та інших виробничих факторів між регіонами країни;
- підтримки процесів кооперації і взаємодії суб'єктів господарювання, зокрема, розвитку економічної діяльності у малих та середніх містах, які мають економічні зв'язки з периферійними районами через регіональні ланцюжки створення вартості;
- стимулювання (за досвідом Німеччини) розвитку інноваційних регіонів на засадах формування структур мережевого типу, кооперації малих та середніх підприємств із установами науки і освіти.

Слід звернути увагу на необхідність створення передумов для підвищення ефективності використання інструментів стимулювання регіонального розвитку. Так, бюджетна підтримка процесів кооперації потребує формування ефективної системи контролю її результатів, враховуючі існування високих ризиків помилкового вибору проектів з боку органів влади та ризику використання бюджетних коштів для формальної кооперації. Доцільною є також розробка заходів (за досвідом Італії щодо реалізації Плану національного розвитку [8, р.17]) щодо забезпечення інтеграції і концентрації ресурсів центральних і регіональних органів влади на фінансуванні найбільш важливих проектів.

Отже, враховуючи досвід країн ЄС, для стимулювання розвитку економіки регіонів України доцільно розширити напрями використання коштів державного фонду регіонального розвитку та трансфертів з державного бюджету. До таких напрямів – окрім фінансування об'єктів соціальної та комунальної інфраструктури (за проектами центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування) – слід також віднести підтримку суб'єктів господарювання, що починають або розширюють діяльність у економічно слабших регіонах, зокрема, шляхом бюджетного співфінансування проектів, спрямованих на посилення економічної активності у регіонах, у т. ч. на сучасній технологічній основі. Забезпечення успішної реалізації довгострокових інвестиційних проектів, що фінансуються із залученням бюджетних коштів, потребує формування середньострокових інвестиційних програм, що створюватиме належні гарантії бюджетного фінансування інвестицій до завершення проекту.

Список використаних джерел

1. Богдан І.В. Стійкість державних фінансів України та оцінка фіскального розриву на період до 2020 року. *Фінанси України*. 2015. № 9.
2. Blanchard O., Chouraqui J-C., Hagemann R.P., Sartor N. The sustain ability of fiscal policy: new answers to an old question. OECD Economic Studies No. 15, Autumn 1990.
3. Langfristperspektiven der öffentlichen Finanzen in der Schweiz 2016. Bern 2016.
4. Wirtschaftsleistung, Lebensqualität und Nachhaltigkeit: Ein umfassendes Indikatorensystem. Expertise im Auftrag des Deutsch-Französischen Ministerrates. Wiesbaden, 2011.
5. Звіт про результати моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики у 2018 році. URL: <http://www.minregion.gov.ua/>
6. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К.: Основи, 1998.
7. Regulation (EU) № 1301/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the European Regional Development Fund and on specific provisions concerning the Investment for growth and jobs goal and repealing Regulation (EC) № 1080/2006. Retrieved October 25, 2017, from: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R1301>.
8. The use of indicators and benchmarks in territorial competitiveness policies: the italian experience. 2003.

Мельничук Ірина Олександрівна,

старший викладач

кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Ігнатова Ірина Сергіївна,

старший викладач

кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

РОЗВИТОК ЛІЗИНГУ ЯК УНІКАЛЬНОГО ІНСТРУМЕНТУ ФІНАНСУВАННЯ КАПІТАЛЬНИХ ВКЛАДЕНЬ ПІДПРИЄМСТВ

Поглиблення глобалізаційних умов в економічному житті населення та розвиток ринкових умов вимагають стабільного та ефективного вдосконалення багатовекторних форм фінансування капітальних вкладень. Саме тому сучасний світ підприємницького середовища активно застосовує такий унікальний фінансовий інструмент як лізинг. Особливого поширення закордоном та у вітчизняній практиці набув фінансовий лізинг як зручний інструмент фінансового ринку, що дозволяє здійснювати викуп об'єкта лізингу за залишковою вартістю.

Для чіткого розуміння сутності, змісту та основних завдань лізингової діяльності необхідно дослідити принципи лізингових відносин. Основними з них є [1]:

- платність. Лізингоодержувачу надається основний засіб у користування за певну плату;
- терміновість. Лізингодавець передає майно орендарю на визначений у договорі строк;
- окупність. Передбачено покриття усіх витрат лізингодавця на купівлю обладнання та передачу його в користування;
- прибутковість. Сторони лізингової угоди повинні отримати в результаті своєї діяльності прибуток;
- цільове призначення. Лізингове майно повинне використовуватися з виробничою метою;
- розмежування функцій власника і користувача об'єкта лізингу. Право власності передбачає володіння, користування, розпорядження майном. На протязі дії лізингової угоди лізингодавець зберігає право власності на майно, надане у лізинг. Лізингоодержувачу надається право на його використання у виробничому процесі та отримання прибутку.
- пріоритет лізингоодержувача. Саме йому відводиться активна роль щодо ініціюванню лізингових відносин, пошуку необхідного обладнання та його виробника, здійснення виробничого процесу, в результаті якого створюється додана вартість [1].

З практичної та теоретичної точки зору виокремлюють два види лізингу – фінансовий та оперативний.

Фінансовий лізинг в Україні – це господарська операція фізичної чи юридичної особи, що здійснюється відповідно до договору (договір фінансового лізингу), згідно з яким особа (лізингоотримувач), що отримує майно в користування від власника цього майна (лізингодавця) і здійснює періодичні виплати (лізингові платежі) власнику майна, як правило, протягом усього строку дії договору. Фінансовий лізинг відрізняється від оперативного лізингу тим, що за економічним змістом фінансовий лізинг – це продаж лізингодавцем майна лізингоотримувачу. Таким чином, економічна суть фінансового лізингу полягає саме у продажу, а не в оренді майна [2, с. 95-96].

Унікальність лізингу як фінансового інструменту фінансового ринку полягає в тому, що йому властиві специфічні для цієї категорії ознаки.

До ознак, які дають можливість виділити лізингову серед маси інших операцій, належать [3, с. 10]:

- лізингодавець виступає як організація, що фінансує, яка придбає у продавця лізингове майно на умовах, що воно буде обов'язково передано в лізинг лізингоодержувачу;
- право вибору продавця лізингового майна і об'єкта лізингу ще до укладання договору купівлі-продажу належить лізингоодержувачу, якщо інше не передбачено договором; сума лізингових платежів за весь період лізингу повинна включати повну (або близьку до неї) вартість лізингового майна згідно з цінами на момент укладення договору;
- майно, передане в лізинг, протягом всього строку дії лізингового договору є власністю лізингодавця, за винятком майна, придбаного лізинговою компанією за рахунок державних коштів;

- у лізинговому договорі може бути передбачено право викупу лізингового майна лізингоодержувачем до або після закінчення строку договору;
- за домовленістю сторін у лізинговому договорі може бути передбачена прискорена амортизація лізингового майна згідно із законодавством України з подальшим повідомленням про це податкових органів;
- термін лізингу майна визначається за домовленістю сторін згідно із законодавством України, але не може бути більшим строку його повної амортизації.

З точки зору комплексу відносин лізингова операція складається з двох взаємозв'язаних частин: відносин з купівлею-продажем, і відносин, пов'язаних з тимчасовим користуванням майном. З точки зору обов'язкового права дані відносини можуть бути реалізовані за допомогою двох видів договорів: купівлі-продажу і лізингу [3, с. 10].

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що лізинг як унікальний фінансовий інструмент є важливою частиною підприємницької діяльності, особливо для підприємств-виробників, що розвивають збут власної продукції. Лізингові відносини сприяють формуванню додаткових джерел фінансування підприємницької діяльності та розвитку малого та середнього бізнесу в державі.

Список використаних джерел

1. Топішко Т. І. Принципи, функції та механізми лізингових операцій // Вісник НУВГП Серія «Економіка». 2008. №4. С. 207-213.
2. Лісовська Н. Фінансово-економічна сутність лізингової діяльності // Вісник КНТЕУ. 2010. С. 92-101.
3. Бондаренко В. М., Бондаренко Л. М. Економічний зміст лізингу та його види // Збірник наукових праць ВНАУ. 2012. С. 8-14.

***Мельничук Наталія Юріївна,**
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту.*

ДОРОЖНЯ КАРТА БЮДЖЕТНОЇ ГРАМОТНОСТІ

Революція Гідності відкрила новий етап в історії розвитку громадянського суспільства в Україні, продемонструвала вплив громадськості на суспільно-політичні перетворення, стала поштовхом для оновлення та реформатування системи влади в країні. Підписання у 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами зумовило нові виклики у відносинах держави та громадськості, що постали з необхідності запровадження європейських правил та підходів до таких відносин на основі принципів, закріплених в Угоді [1, с. 9].

Останніми роками взаємозв'язок органів державної, місцевої влади та населення варто охарактеризувати як малоефективний. Недостатня прозорість у

бюджетній сфері зумовлюють низький рівень довіри з боку населення. Це призводить до правового нігілізму, громадської пасивності, низького рівня бюджетної грамотності, недостатньої участі представників громадськості в обговоренні та прийнятті управлінських рішень в бюджетній сфері. Тому дослідження питання активізації та залучення громадськості у бюджетну сферу через розвиток бюджетної грамотності є надзвичайно важливим. Адже це підвищить спроможність населення у моніторингу прозорості формування та використання бюджетних коштів; забезпечить діалог між органами державної, місцевої влади та населенням; покращить обізнаність всіх учасників бюджетного процесу.

Бюджетна грамотність допомагає зрозуміти ключові бюджетні поняття і використовувати їх, з одного боку, органам державної влади та органам місцевого самоврядування при прийнятті управлінських рішень, а з іншого – населенню при здійсненні громадського контролю в бюджетному процесі. Тому для підвищення ефективності бюджетного контролю і ступеня його прозорості розроблено і запропоновано Дорожню карту бюджетної грамотності. Вона передбачатиме співпрацю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, науково-освітніх установ і населення. Її реалізація сприятиме поглибленню знань про бюджет держави, бюджетний процес, бюджетний менеджмент тощо.

Дорожня карта бюджетної грамотності включає 5 етапів, кожний з яких відображає організаторів, доповідачів і слухачів заходів, які дають можливість узгодити інтереси всіх учасників (законодавчої, виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, наукових установ та освітніх закладів) і досягти результативності в певний період запровадження Дорожньої карти бюджетної грамотності. Розглянемо запропоновані етапи:

I етап: лютий 2020 р. – проведення семінару на тему «Бюджетна грамотність у суспільстві», головним організатором якого є Комітет Верховної Ради України з питань бюджету. На цьому етапі передбачаються участь та виступ представників Комітету Верховної Ради України з питань бюджету, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування Міністерства освіти та науки України, Інституту економіки та прогнозування НАН України, Науково-дослідного фінансового інституту, Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління». Слухачами цього семінару є представники органів місцевого самоврядування та ВНЗ, які мають спеціалізовані вчені ради за спеціальностями 08.00.08. – Гроші, фінанси і кредит, 08.00.03. – Економіка та управління національним господарством; ВНЗ, які мають кафедри, що готують фахівців за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». За результатами семінару слухачі оволодівають концептуально-теоретичними основами управління бюджетним процесом у сучасних умовах. Кожен учасник отримує сертифікат, який засвідчує його участь у цьому заході та є підставою для подальшого поглиблення знань.

II етап: квітень 2020 р. – проведення семінару на тему «Перспективи розвитку бюджетної грамотності в Україні». Головними організаторами цього семінару є Комітет Верховної Ради України з питань бюджету і

Департамент атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування Міністерства освіти та науки України. На цьому етапі передбачаються участь і виступи представників законодавчої та виконавчої влади, Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування Міністерства освіти та науки України, органів місцевого самоврядування. Слухачами цього семінару є представники ВНЗ, які мають спеціалізовані вчені ради за спеціальностями 08.00.08. – Гроші, фінанси і кредит, 08.00.03. – Економіка та управління національним господарством; ВНЗ, які мають кафедри, що готують фахівців за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». За результатами семінару учасники оволодівають теоретико-методологічними, методичними та практичними основами управління бюджетним процесом у сучасних умовах. Слухачам видається свідоцтво про підвищення кваліфікації.

III етап: травень 2020 р. – проведення спільної відкритої прес-конференції «Результати підвищення бюджетної грамотності в Україні». Її організаторами є Комітет Верховної Ради України з питань бюджету і Департамент атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування Міністерства освіти та науки України. Під час цього заходу учасники ознайомлюються із загальними тенденціями та перспективами розвитку бюджетного менеджменту в Україні, пропонують власні підходи до його вдосконалення. Учасниками відкритої прес-конференції є всі зацікавлені кандидатури, які пройшли попередню реєстрацію, та отримують відповідний сертифікат.

IV етап: вересень-грудень 2020 р. – обмін досвідом. Він передбачає взаємовідвідування наукових конференцій, круглих столів і міні-семінарів; організацію днів відкритих дверей; участь у відкритих лекціях, практичних заняттях, інтернет-конференціях, сусідських форумах і форумах інтернет-сайтів згідно із затвердженим графіком. За результатами проведення окреслених заходів пропонуються випуск організаторами і слухачами заходів спільних посібників бюджетної грамотності, методичних рекомендацій щодо підвищення бюджетної грамотності, інформаційних листівок.

V етап: лютий 2021 р. – проведення семінару на тему «Проблемні аспекти запровадження бюджетної грамотності в Україні». Головними організаторами цього семінару є Комітет Верховної Ради України з питань бюджету і Департамент атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування Міністерства освіти та науки України. На цьому етапі передбачаються участь і виступи представників законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, ВНЗ, які мають спеціалізовані вчені ради за спеціальностями 08.00.08. – Гроші, фінанси і кредит, 08.00.03. – Економіка та управління національним господарством; ВНЗ, які мають кафедри, що готують фахівців за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». За результатами семінару учасники визначають головні проблеми запровадження бюджетної грамотності в Україні та перспективи подальшої співпраці в цьому напрямі укладають договори про проведення ознайомчої, виробничої та переддипломної практик для студентів, з подальшим працевлаштуванням найкращих з них на вакантні місця.

Запропонована Дорожня карта бюджетної грамотності дозволяє підвищити рівень професійної компетентності всіх її учасників, зміцнити взаємодію

органів державної влади, органів місцевого самоврядування, науково-освітніх установ та населення і здатна стати основою для забезпечення результативного управління в бюджетній сфері в умовах обмеженості бюджетних коштів.

Список використаних джерел

1. Школа бюджетної грамотності для громадських організацій. Посібник для тренерів / авт. кол. : А. М. Бойко, Г. А. Борщ, Н. М. Гринчук та ін. ; за заг. ред. Г. А. Борща. Київ : Фонд Східна Європа, 2017. 298 с.

*Можар Павло Сергійович,
студент IV курсу,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Залюбовська Світлана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

Необхідною умовою розвитку економіки є висока інвестиційна активність. Вона досягається шляхом збільшення реалізованих інвестиційних ресурсів і найбільш ефективного їх використання в пріоритетних секторах матеріального виробництва і соціальної сфери. Саме інвестиції формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі і визначають конкурентні позиції країн на світових ринках [4].

На сучасному етапі економічного розвитку України спостерігається нестача власних коштів, тому підвищення інвестиційної привабливості держави є актуальним питанням. Україна має всі шанси і можливості стати однією з ведучих країн у сфері залучення іноземних інвестицій, оскільки вона має багато природних ресурсів, кваліфіковані трудові ресурси, широкий ринок збуту, велику науково-технічну базу і євро інтеграційний вектор економічного розвитку. Нажаль наразі доходи від залучених інвестицій не є достатніми для покриття слабких місць в економіці і усунення наявних деструкцій. Тому є очевидною необхідність пошуку нових напрямів поживлення руху інвестиційних коштів в Україну і переосмислення підходів до створення умов для постійного зростання показників інвестиційної привабливості вітчизняної економіки. Адже чим більше інвестицій надходить до держави, тим більшими будуть темпи соціально-економічного розвитку нації, поглиблення інтеграції до сучасного світового ринку і відповідно роль країни у міжнародній політиці.

Розглянемо окремі визначення трактування економічного поняття «інвестиційний клімат». А. Пересада визначає інвестиційний клімат держави як сукупність політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та закордонних

інвесторів, адже сприятливий інвестиційний клімат має забезпечити захист інвестора від інвестиційних ризиків (непередбачених фінансових втрат капіталу та доходів) [6, с. 33]. В свою чергу М. Денисенко вважає, що інвестиційний клімат – це особлива підсистема в інституційній системі економіки, яка покликана створити передумови для найкращого використання суспільно-економічних відносин у розвитку і науково-технологічному відновленні продуктивних сил суспільства через активну інвестиційну діяльність [1, с. 23-24]. На думку Н. Третяк, інвестиційний клімат – це узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що зумовлює привабливість і доцільність інвестування в ту або іншу господарську систему [7].

З приведених визначень доцільно зауважити, що сьогодні відсутній єдиний науковий підхід до сутності економічного поняття «інвестиційний клімат». На мою думку, це пов'язано в першу чергу з тим, що його можна досліджувати як на макро- так і на мікро рівнях.

На стан інвестиційного клімату країни впливають певні фактори, від яких прямо чи опосередковано залежить інвестиційна діяльність. Ці фактори формуються на основі окремих чинників (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори, що впливають на інвестиційний клімат в країні [2; 3]

	Фактор впливу на інвестиційний клімат	Чинники сприятливого впливу на інвестиційні чинники
1	2	3
Політичні	Законодавство	досконала законодавча база щодо іноземних інвестицій, зовнішньоекономічної діяльності; прозорі й справедливі умови ведення підприємницької діяльності злагоджена координація дій законодавчої і виконавчої влади
	Податки	заохочення залучення інвестицій при виваженій обліковій політиці податкові пільги до сплати податків інвесторам пріоритетних проектів
	Державна інвестиційна політика	плідна діяльність Національної інвестиційної ради ефективне державне адміністрування; постійний науково-технічний прогрес країни; стабільний розвиток економічної системи
Економічні	Внутрішній ринок	підвищення прибутковості підприємств; доступні кредитні кошти; достатня кількість ліквідних ресурсів підприємств; розширення державного споживання
	Економічна кон'юнктура	стимулювання залучення ресурсів; впровадження підприємницького мислення серед пересічних громадян; підвищення результативності технологій виробництва; розвиток трудового потенціалу населення; зменшення облікової ставки; зростання попиту населення; здешевлення виробничих ресурсів

1	2	3
	Ринок праці	проведення заходів, спрямованих на скорочення темпів трудової еміграції; стимулювання кар'єрного росту персоналу, конкуренція; залучення трудових ресурсів у сфери господарства, де наявний дефіцит кадрів;
	Зовнішньоекономічна діяльність	активна співпраця з міжнародними організаціями, торговельними партнерами; заохочення входження на національний ринок інвесторів, що виготовляють товари, які не виробляють вітчизняні виробники; вихід вітчизняних виробників на ринки інших держав; формування привабливого інвестиційного іміджу країни
	Інвестиційна діяльність	всестороннє забезпечення підтримки і нормального функціонування інвестиційного ринку держави; заохочення активізації інвестиційних ініціатив суб'єктами господарювання
Матеріальні	Інвестиційна інфраструктура	інформаційна інфраструктура (мобільний зв'язок, інтернет); сучасна транспортна система (залізниця, автотранспорт, водний, повітряний транспорт, трубопроводи для якомога швидшого і найменш затратного перевезення вантажів; створення індустріальних та інвестиційних парків; термінали та функціональні заклади для супроводження усіх операцій з вантажем
	Виробничий потенціал	достатня кількість наявних основних засобів на підприємстві; раціональність використання основних засобів у діяльності підприємства; фізичний та моральний стан основних засобів виробництва

Європейська бізнес-асоціація щороку оцінює інвестиційний клімат за шкалою Лайкерта по 5-бальній шкалі: 5 – позитивно, 3 – нейтрально, 1 – негативно. Виходячи з даних, що надає ЄБА за 2014-2018 рр., можна зробити висновок, що індекс інвестиційної привабливості має тенденцію до зростання і перевищив поріг негативних показників (рис. 1.).

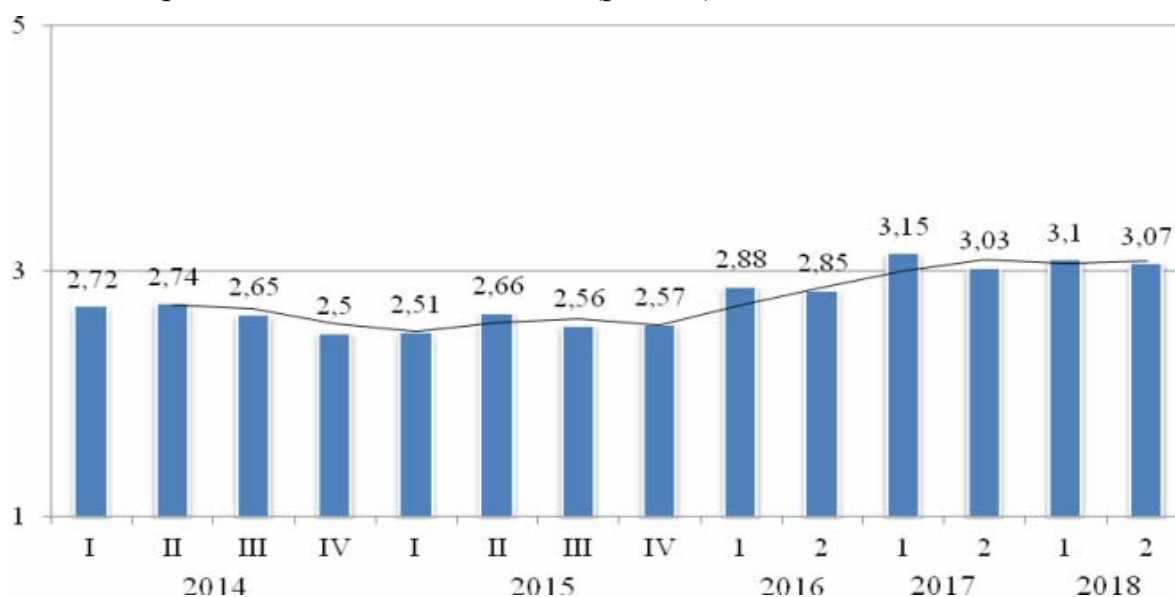

Рис. 1. Зміна індексу інвестиційної привабливості України [5]

На нашу думку, це пов'язано з тим, що:

– сьогодні в Україні створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства;

– на території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами;

– підписано та ратифіковано Верховною Радою України міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу.

Отже, інвестиційний клімат – це досить широке поняття. Інвестор його вивчає, коли оцінює сприятливі чи несприятливі умови для вкладення капіталу. Він є особливою підсистемою в інституційній системі економіки, яка відображає реально наявну сукупність умов для вкладення капіталу.

Список використаних джерел

1. Денисенко М. П. Основи інвестиційної діяльності: підруч. Київ: Алерта, 2003. С. 290-298.

2. Диха М. В. Державна інвестиційна політика: її складові та значення у розвитку національної економіки. Вісник ХНУ. 2010. № 6, Т. 1. С. 29-32.

3. Грилів Л. С., Кічурчак М. В. Національна економіка: навч. посіб. Львів: «Магнолія 2006», 2008. 464 с.

4. Гитман Л., Джонк М. Основы инвестирования. [пер. с англ.]. Москва: Дело. 1997. 991с.

5. Офіційний сайт European Business Association. URL: <http://www.eba.com.ua/uk>

6. Пересада А. А. Інвестиційний процес в Україні. Київ: «Лібра», 1998. 389 с.

7. Третяк Н. М. Фактори формування інвестиційного клімату в Україні. Фінансовий простір. 2013. № 3. С. 165-170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2013_3_24

*Новіченко Людмила Степанівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту та підприємництва,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ MICROSOFT В АУДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах широкого впровадження діджиталізації та використання різних комп'ютерних сервісів для удосконалення виконання різних бізнес-процесів, важливим питанням є удосконалення діяльності суб'єктів аудиторської діяльності з використанням світових комп'ютерних досягнень та технологій. Дедалі частіше аудиторські фірми запроваджують використання ІТ-технологій для оптимізації бізнес-процесів, оперативності вирішення поточних питань та завдань при наданні аудиторських послуг, збереження інформації та забезпечення інформаційної

безпеки. Використання хмарних технологій для обробки, систематизації та зберігання інформації, яка формується в процесі надання аудиторських послуг, а також здійснення операційної діяльності забезпечує удосконалення та розвиток методичного забезпечення проведення аудиту, надання супутніх послуг. На сьогодні хмарні технології виступають у ролі інструменту, який надає змогу суб'єкту аудиторської діяльності максимально оперативно, ефективно та з низькими витратами організувати ефективну систему управління процесом надання аудиторських послуг, забезпечити вирішення нагальних завдань, які виникають в процесі документування аудиторських процедур, налагодженні внутрішньої системи контролю якості. На сьогодні найпоширенішими хмарними сервісами є наступні: Google Drive, Apple iCloud, Amazon Cloud Drive, Microsoft Office 365. Принцип роботи із хмарним середовищем базується на отриманні доступу до сховища інформації через мережу Інтернет.

“Хмарний сервіс є особливою клієнт-серверною технологією, яка передбачає використання клієнтом ресурсів (процесорного часу, оперативної пам'яті, дискового простору, мережових каналів, спеціалізованих контролерів, програмного забезпечення тощо) групи серверів у мережі, які взаємодіють наступним чином: для клієнта вся група виглядає як єдиний віртуальний сервер; клієнт може прозора та гнучко змінювати обсяги споживання ресурсів у разі зміни своїх потреб” [2, с. 220].

Microsoft Office 365 є хмарним сервісом, використання якого в аудиторській діяльності забезпечує продуктивну роботу аудиторів з підтримкою інтелектуальних хмарних служб, трансформацію виконання поточних робочих функцій. Microsoft Office 365 надає онлайн доступ до Word, Excel, PowerPoint и Outlook, які постійно оновлюються. До складу Microsoft Office 365 включено також OneDrive, використання якого дозволяє отримувати спільний доступ аудиторам до одного й того ж файлу, залежно від налагоджених прав користувача надавати доступ до файлів іншим аудиторам (користувачам) шляхом надсилання посилання електронною поштою, в текстовому повідомленні, аналізувати дані, співпрацювати в режимі реального часу.

Окремою складовою хмарного сервісу Microsoft Office 365 є SharePoint Online, який використовується для створення веб-сайтів, надійного місця зберігання інформації та документів відповідно до заданої архітектури сайту, забезпечення доступу до них з будь-якого пристрою. Використання SharePoint Online при наданні аудиторських послуг дозволяє, наприклад, створити сайт для зберігання документів, що стосуються внутрішнього контролю якості надання аудиторських послуг та зберігання зазначеної інформації на хмарних серверах.

“Хмарні сервіси змінюють підхід користувача до роботи з інформацією та програмами. Хмарні системи дозволяють мати доступ до інформації та серверів з будь-якого місця світу, звільнивши користувачів від необхідності мати стаціонарний комп'ютер та зробивши доступнішою спільну роботу багатьох людей, які можуть знаходитися в різних місцях” [1, с. 230].

Застосування хмарних технологій в аудиторській діяльності має ряд переваг та недоліків (табл. 1).

**Переваги та недоліки застосування хмарного сервісу
Microsoft Office 365 в аудиторській діяльності**

Переваги використання хмарних технологій	Недоліки використання хмарних технологій
Оптимізація використання ресурсів шляхом перенесення обчислювальних потужностей в хмарні технології	Залежність безперервності роботи аудиторів з Microsoft Office 365 від безперебійного доступу до мережі Інтернет
Організація спільної роботи команди із завдання при наданні аудиторських послуг, чіткий та оперативний розподіл повноважень та функцій в процесі надання послуг	Обмеженість хмарного простору для зберігання інформації, додаткова плата за придбання більших обсягів для зберігання інформації
Постійний онлайн доступ до всього масиву документів та інформації, сформованих за результатами аудиту, можливість перегляду сформованих робочих документів та оцінки роботи аудиторів	Можлива втрата конфіденційної інформації в результаті впливу людського фактору та недобросовісності працівників
Адаптивність хмарного середовища до специфіки діяльності суб'єкта аудиторської діяльності та видів послуг, які ним надаються	

Наведені в табл. 1 переваги та недоліки застосування хмарного сервісу Microsoft Office 365, засвідчують доцільність його використання в діяльності суб'єктів аудиторської діяльності з метою удосконалення організації роботи аудиторів, оптимізації здійснення бізнес-процесів та скорочення витрат на обслуговування комп'ютерної системи, розширення можливостей формування електронних архів інформаційних баз, сформованих за результатами аудиту. Використання різних складових та бібліотек Microsoft Office 365, забезпечує створення функціонального інформаційного середовища за результатами аудиту, доступ до якого користувачі мають постійно, що забезпечує мінімізацію втрати інформації при звільненні працівників, зміні структури підпорядкованості тощо.

Список використаних джерел

1. Гудзовата О.О. Інформаційна безпека хмарних сервісів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 228-239.
2. Щурська М.О., Литвинова Т.В. Аналіз питань інформаційної безпеки в хмарних сервісах // Матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Теоретичні і прикладні проблеми фізики, математики та інформатики», м. Київ, 21-23 травня 2015. Київ : НТУУ «КПІ». 2015. С. 220-221.

*Пархоменко Валерій Миколайович,
доктор економічних наук, професор,
заслужений економіст України,
професор кафедри обліку та оподаткування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СПРОЩЕНА СИСТЕМА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ

Започаткування малих форм організації діяльності господарюючих юридичних осіб розпочиналося у роки перебудови зі створення малих кооперативів у сфері торгівлі, ресторанного господарства, побутових та інших послуг і робіт. Надалі з відповідними змінами у господарському законодавстві малий сегмент економіки починає створюватися і господарювати в інших організаційно-правових формах, формах власності та видах діяльності. Це супроводжується рішеннями про застосування спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності.

У роки перебудови регуляторний орган видає вказівки із спрощеного бухгалтерського обліку у кооперативах, у вересні 1991 року малим підприємствам повідомляються Рекомендації по веденню бухгалтерського обліку і застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку, по застосуванню рахунків бухгалтерського обліку з особливостями обліку господарських операцій без існуючої на той час обов'язкової кореспонденції, яка змінювала статутний капітал у випадках придбання, ліквідації, продажу, амортизації і відновлення основних засобів.

В 1993 році малим підприємствам, спрощуючи облік і звітність, дозволяється не створювати резерви (забезпечення) майбутніх витрат і платежів, скорочується кількість статей бухгалтерської звітності з дозволом не друкувати ті з них, щодо яких у малого підприємства відсутні відповідні показники. При цьому квартальна бухгалтерська звітність складається з двох форм (Баланс і Звіт про фінансові результати), а річна збільшувалася ще на одну (Звіт про фінансово-майновий стан) без вимоги подання пояснень (приміток) до річного звіту. Звіт про фінансові результати складається з використанням способу нарахування і способу за функцією витрат.

У 1996 році видаються Вказівки про склад та порядок заповнення облікових реєстрів малими підприємствами, у 1997 році – Інструкція по веденню бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах, а у 1998 році – Положення про спрощену форму бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва, які поширюються як на комерційні малі підприємства, так і на неприбуткові (непідприємницькі) організації. Основою для складання таких реєстрів весь час залишалися первинні документи і подвійний запис. З 1996 року для малих підприємств спрощено бухгалтерський облік малоцінних і швидкозношуваних предметів без нарахування зносу по них з визнанням їх вартості витратами при передачі в експлуатацію.

Реєстри бухгалтерського обліку для малих підприємств передбачали дві форми їх застосування – просту і спрощену. За простою формою малі

підприємства, які здійснюють за місяць не більше 100 господарських операцій, мали застосовувати Книгу обліку господарських операцій та Відомість обліку заробітної плати.

Спрощена форма призначалася для малих підприємств з числом господарських операцій за місяць від 100 до 300, тобто з більшим документооборотом, чисельністю працюючих і обсягами доходу, та передбачала ведення кількох відомостей синтетичного і аналітичного обліку способом подвійного запису із складанням шахматної (узагальнюючої) відомості оборотів на рахунках бухгалтерського обліку, для наступного складання бухгалтерської звітності.

На початку теперішнього сторіччя коло підприємств та організацій, на які була розрахована спрощена система обліку і звітності, нараховувало біля 240 тис. малих підприємств, 120 тис. неприбуткових організацій, 43 тис. фермерських господарств. Завдання з подальшого спрощення обліку і звітності для таких підприємств в цей час висувуються Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (1999 р.) та Законом України «Про державну підтримку малого підприємництва» (2000 р.).

Для малих підприємств з 2000 року встановлюється скорочена до двох форм квартальна і річна бухгалтерська фінансова звітність. У 2001 році здійснюється перехід до складання звіту про фінансові результати за характером витрат, витрати з податку на прибуток обчислюються без тимчасових податкових різниць, що в цілому більш ніж у 2 рази скоротило кількість статей у звітності. Складання звіту за характером витрат спрощує визначення фінансового результату без калькулювання собівартості продукції, робіт і послуг та дозволяє у новому спрощеному плані рахунків для суб'єктів малого підприємництва (2001 р.) передбачити ведення бухгалтерського обліку без відкриття і ведення рахунків витрат діяльності.

Після виконання урядової програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, змін порядку формування доходів, витрат, фінансових результатів і структури фінансової звітності для малих підприємств надсилаються у 2003 році Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку з використанням методу подвійного запису. Їх проста форма призначена для малих підприємств з незначним документооборотом і обмеженим використанням в діяльності матеріальних ресурсів і обмежується веденням журналу обліку господарських операцій. Спрощений варіант цих методичних рекомендацій передбачає ведення 5-ти відомостей синтетичного і аналітичного обліку та складання оборотно-сальдової відомості як регістра інформації для складання фінансової звітності.

Зміни у податковому законодавстві накладають відбитки ускладнення на фінансову звітність малого бізнесу. Малі підприємства для цілей складання фінансової звітності поділяються на малі підприємства і мікропідприємства. Для останніх як позитив у 2011 році запроваджується Спрощений фінансовий звіт за кількістю статей у ньому майже у 2 рази меншій від фінансового звіту малого підприємства. Мікропідприємствам дозволяється блокувати необоротні активи за історичною собівартістю (тобто без проведення

переоцінок до справедливої вартості), не створювати резерв сумнівних боргів і забезпечення наступних витрат і платежів.

Разом з тим задекларована регулятором можливість ведення мікропідприємствами обліку без використання подвійного запису у виданих рекомендаціях із застосування регістрів (2011 р.) наукову-професійну-термінологію подвійного запису бухгалтерського обліку «дебет» і «кредит» і цифрову кодифікацію рахунків замінила поняттями «отримано», «вибуло», «використано», «збільшення», «зменшення», «нараховано», «списано», та назвою активів, зобов'язань, доходів і витрат, що в реальності по записах у цих регістрах не призвело до відмови від застосування подвійного запису (одночасно на двох рахунках) та створило проблеми щодо діджиталізації цієї роботи.

Перебудова звіту про фінансові результати зі способу «за характером витрат» на спосіб «за функцією витрат» потребувало від малих і мікропідприємств збільшення до 20 відсотків кількості застосовуваних рахунків бухгалтерського обліку і калькулювання собівартості продукції, а зазначена у відповідному Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку настанова щодо порядку обчислення показника собівартості реалізованої продукції, виявилася помилковою, яка і на теперішній час призводить до викривлення цього показника навіть за оновленим у 2019 році регламентом.

Також «деспрошення», тобто ускладнення, відчули ці підприємства і щодо визначення показників звітності, пов'язаних з обчисленням витрат з податку на прибуток, адже замість суми поточного податку на прибуток вони мають відображати суму, яка «визначається у розмірі податку на прибуток за звітний період». Така редакція відповідного регламенту (що міститься також в його оновленій редакції 2019 р.) означає, що визначення розміру слід проводити з урахуванням відстрочених податкових активів і зобов'язань, чого для них не було передбачено з часу впровадження ПБО 17 (2001 р.).

Малий сегмент української економіки у 2018 році репрезентувався 293 тисячами мікропідприємств, 46 тисячами малих підприємств, 33 тисячами фермерських господарств, в яких разом працювало 29% від чисельності працівників в Україні, а дохід від реалізації продукції (робіт, послуг) становив біля 20 % цього показника в цілому по країні.

Турбота і підтримка держави з огляду на соціально-економічні показники діяльності цього сегмента економіки має і надалі здійснюватися шляхом створення сприятливих умов для розвитку, спрощення дозвільних процедур, формування конкурентного середовища, стимулювання ділової активності підприємств. Складовою таких умов вважаються необтяжливі системи оподаткування, обліку і звітності, частину яких – бухгалтерський облік – потрібно і можна надалі удосконалювати і спрощувати, зокрема, через спрощення обліку витрат з податку на прибуток, обліку основних засобів і запасів без зменшення (відновлення) корисності, обліку забезпечень, перехід до обліку витрат діяльності за характером витрат, створення системи гарантованого кваліфікаційно-професійного обліково-аналітичного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Закон України: Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. URL: [www/rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
2. Закон України: Про державну підтримку малого підприємництва: URL: [www/rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
3. Наказ Міністерства фінансів України від 31.05.2019 № 226: URL: [www/minfin.gov.ua](http://www.minfin.gov.ua).
4. Пархоменко В. М., Баранцев П. П. Реформування бухгалтерського обліку в Україні. Луганськ, 2004, 638с.

*Пилипенко Олексій Іванович,
доктор економічних наук, доцент,
декан обліково-статистичного факультету,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ВІДНОСИНИ ВЛАСНОСТІ ЯК ФАКТОР ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ

Внаслідок реформування відносин власності в Україні та появи різних організаційно-правових форм господарської діяльності, що обумовило передусім ріст конкуренції за клієнтів і прибуток, відбулися суттєві зміни в політиці організації обліку на підприємствах. Організація бухгалтерського обліку для раціонального налагодження процесу з формування і надання інформації зацікавленим особам перебуває під впливом певних чинників, врахування яких розкриває не лише зміст організації обліку, а й впливає на схему розподілу доходів у суспільстві. Динамічні зміни умов господарювання, зокрема перспективи створення в Україні певної моделі ринку землі, обумовлюють актуальність виявлення серед усієї сукупності визначального фактору впливу на організацію обліку.

Ведення бухгалтерського обліку, як наголошує М.Ю. Медведєв, завжди базувалося на використанні інформаційного моделювання відповідного ступеня трудомісткості [1, с. 156]. Оскільки бухгалтерський облік переважно був спрямований на надання інформації, більшість вчених [2, с. 20; 3, с. 83] визначальним фактором організації обліку називають інформаційні потреби користувачів бухгалтерської інформації. Відповідно, вимоги до змісту цієї інформації визначають надалі організацію обліку. Якщо облікова інформація не забезпечує потреби управління, відповідний підхід до організації обліку вчені вважають її суттєвим недоліком [4, с. 81]. Отже, ігнорування ключових факторів впливу на організацію обліку призводить до невдалих спроб забезпечення облікового процесу.

Проведений аналіз факторів впливу на організацію обліку дозволяє класифікувати їх на фактори макrorівня та мікрорівня з урахуванням рівня впливу (таблиця 1). При цьому вплив кожного фактору насправді має фрагментарне значення, хоча серед усієї сукупності досліджених факторів суттєво виділяється

фактор власності, а саме потреби в збереженні, ефективному використанні та управлінні власністю на основі облікової інформації.

Тенденція до виділення в якості фактору організації обліку та усвідомлення ролі власності в даному аспекті є тривалою. Серед наукових досліджень методології і методики бухгалтерського обліку майна і зобов'язань в умовах трансформації відносин власності виділяється монографія С.Л. Коротаєва (2005 р.) [5]. Виділення фактора відносин власності як ключового у впливі на організацію обліку на глобальному і національному рівнях обумовлене тим, що саме відносини власності є ядром і каркасом економічної і суспільної системи, крім того, власність як складова свободи людини завжди була об'єктом інтересу філософської і соціальної думки.

Таблиця 1

Фактори організації бухгалтерського обліку за рівнем свого впливу

Фактори	Фактори
Мікрорівень	Форма власності, організаційно-правова форма діяльності, галузь та вид діяльності, користувачі інформації та їх інтереси, розмір підприємства, обсяги діяльності, організаційна структура, правовий статус підрозділів підприємства, технологія виробництва, кваліфікація бухгалтерських працівників, чисельність і система матеріального заохочення працівників, наявність знань про підприємство, на якому організовується облік, необхідність подолання недоліків в обліковому процесі на підприємстві, рівень матеріально-технічної бази підприємства, стратегія економічного розвитку підприємства, рентабельність продукції, цільова аудиторія клієнтів і споживачів товарів, робіт, послуг
Макрорівень	Зміна суспільно-економічних формацій, науково-технічний прогрес, комп'ютеризація облікового процесу, законодавчі вимоги до ведення бухгалтерського обліку та звітності, інфляція, система оподаткування, рівень свободи дій, господарське, податкове законодавство, політичні, соціальні та географічні фактори, державний устрій, національні традиції, ступінь участі країни в міжнародних відносинах, статус і рівень професійної підготовки облікових працівників, поява нових об'єктів обліку, економічна політика держави, рівень розвитку економіки, фондового ринку, наявність ринку землі тощо

Вплив на організацію бухгалтерського обліку чинить підхід до розгляду сутності власності в процесах праці та виробництва, адже саме праця є вихідним пунктом відносин в сфері господарювання: у будь-якому суспільстві власність на засоби виробництва реалізується у власності на створений з їх допомогою продукт праці [6, с. 31]. Матеріалізація праці відбувається шляхом привласнення отриманого результату (у вигляді власності) з наступною її реалізацією через користування, володіння і розпорядження.

Взаємозв'язки власності, управління та праці як базисних економічних інститутів детально розкриті в дослідженні [7], де вчені підкреслюють, що історично праця, власність і управління формували цілісність, а наразі вони перебувають у стані відособленості і навіть роз'єднаності. Це обумовлено тяжінням сучасних соціально-економічних систем до корпоративних форм господарювання. Крім того, на думку М.Ю. Медведєва, право власності

передбачає здатність сприяти маніпулюванню об'єктами реального світу [8, с. 104], тому лише з урахуванням відносин власності доцільно розглядати справжні прибутки чи збитки суб'єктів господарювання.

Отже, в системі бухгалтерського обліку власність є категорією, яка визначальним чином впливає на його зміст, мету, завдання тощо. Організація обліку відбувається на замовлення власника для гарантії дотримання його інтересів. За визначенням [9, с. 75], суб'єкт власності має можливість організувати (реорганізувати) буття, пристосовуючи його до життя і навіть поглинати заради життя. Необхідність збереження власності, досягнення ефективного управління нею і примноження формує вимогу облікового відображення кругообороту засобів підприємства і відповідних відносин власності, що опосередковують цей кругообіг. Отримання прибутку в процесі господарської діяльності забезпечує примноження власності. Суб'єкт власності чинить вплив на її об'єкт за рахунок володіння, розпорядження і користування, а отже, можливість управління власністю передбачає потребу у відповідній обліковій інформації. Якщо в систему бухгалтерського обліку буде закладено мотивацію щодо примноження власності, це не лише зміцнить систему формування інформації для управління, а й підсилить дієвість контролю за суб'єктом господарювання.

Організація бухгалтерського обліку, в свою чергу, повинна сприяти наданню оперативної і достовірної інформації не лише для збереження майна та управління ним, а також визначення фінансового результату. Забезпечення контролю і здійснення дієвого управління майном в інтересах власника є ключовим для облікового процесу та формування інформації для управління, адже вибір варіантів володіння і користування майном, його відчуження базується на інформаційних даних про склад і структуру майна, рівень його зношеності, вартість.

На основі облікової інформації обирається амортизаційна політика, приймаються рішення щодо збереження майна в належному стані, аналізу рівня ефективності використання майна, визначення напрямів інвестиційної політики та інновацій, схема обчислення і розподілу фінансових результатів з урахуванням інтересів власника. З метою реалізації майнових інтересів власника в межах відповідної організаційно-правової форми діяльності в ході організації обліку необхідно забезпечити суцільне документування всіх операцій, регулярність інвентаризації і інших видів контролю, складання звітності, дотримання вимоги досягнення аналітичності інформації, застосування адекватних методик обчислення витрат і розподілу прибутку.

Об'єктами організаційно-правових форм в Україні є підприємства, господарські товариства, об'єднання підприємств (юридичних осіб), відокремлені підрозділи без статусу юридичної особи, кредитні спілки, благодійні і інші неприбуткові організації у сфері господарювання, інші організаційно-правові форми [10]. Врахування змісту цих форм господарювання дозволяє виділити особливості їх впливу на організацію обліку відповідно до напрямів руху інформації з урахуванням потреб власника і його впливу на діяльність підприємства:

а) вибір питань організації обліку перебуває під впливом способу залучення капіталу, а також розміру підприємства;

б) можливості утворення об'єднань підприємств різних організаційно-правових форм;

в) поява нових об'єктів обліку обумовлює потребу розробки методик їх облікового відображення і забезпечення відповідного професійного рівня бухгалтерів. Зокрема, впровадження ринку землі в Україні сформує новий актив і пов'язані з ним економічні відносини.

г) існування різних типів власників за формою їх впливу на діяльність підприємства.

Отже, визначення змісту організації обліку повинно відбуватися з урахуванням того положення, що насправді саме власник організовує облік на підприємстві (прямо чи опосередковано), для реалізації власних інтересів щодо примноження власності та ефективного управління нею з відповідним збереженням.

Список використаних джерел

1. Медведев М. Ю. Идеи и прозрения русской бухгалтерии: хрестоматия. 2-е изд. Москва: ДМК Пресс, 2018. URL: <http://znanium.com/catalog/product/983099>.

2. Новодворский В. Д., Хорин А. Н. Цели и сущность бухгалтерского учета // Бухгалтерский учет. 1994. № 10. С. 17-21.

3. Шнейдман Л. З. Уроки истории // Бухгалтерский учет. 1997. № 12. С. 82-86.

4. Концепция контроллинга: Управленческий учет. Система отчетности. Бюджетирование / Horváth & Partners; Пер. с нем. – 2-е изд. Москва: Альпина Бизнес Букс, 2006. 269 с.

5. Коротаев С. Л. Бухгалтерский учет имущества и обязательств в условиях трансформации отношений собственности: теория, методология, методики: моногр. Минск: БГУ, 2005. 310 с.

6. Піроженко О. Рудяк Ю., Бойцова М. Усе про облік та організацію роздрібної торгівлі Харків: Фактор, 2009. 592 с.

7. Савчук В. С., Якубенко В. Д. Базисні економічні інститути і напрями аналізу їх парних взаємозв'язків // Економічна теорія. 2005. № 2. С. 49-63.

8. Медведев М. Ю. Теория учета и двойная запись Москва: Магистр: ИНФРА-М, 2010. 176 с.

9. Осипов Ю. М. Философия хозяйствования. В двух книгах. Москва: Юристъ, 2001. 624 с.

10. Господарський кодекс України. Від 16 січня 2003 р. № 436-IV. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2003. № 18, № 19-20, № 21-22.

ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Українські підприємства вже багато років займають лідируючі позиції за кількістю виробленої продукції серед країн Східної Європи. Але більшість великих виробництв в нашій державі потребують модернізації, оскільки були засновані ще за радянських часів. Вітчизняні технології виробництва передбачають застосування значної кількості ручної праці та забруднюють навколишнє середовище шкідливими викидами. Однак проблеми підприємств можуть вирішити фінансові інвестиції з боку держави або інших інвесторів. Проте залучити грошові кошти в Україні досить складно, що свідчить про необхідність фінансового регулювання інвестиційної привабливості таких підприємств.

Залучення інвестиційних ресурсів складний та довготривалий процес, який вимагає значних зусиль від керівництва суб'єкта господарювання. Тому часто можна спостерігати ситуацію, коли небажання вищого управлінського персоналу вести переговори з кредиторами та інвестиційними фондами призводить до втрати інвестиційного потенціалу та можливості розвитку. Але проблеми з менеджментом великих підприємств здебільшого відносяться до державних компаній, в той час як приватні виробники здебільшого переймаються джерелами отримання інвестиційних ресурсів.

У відповідності до вітчизняного законодавства, джерелами інвестиційних ресурсів можуть бути [1]:

- власні кошти підприємства;
- залучені фінансові активи інвесторів;
- позикові фінансові кошти кредиторів;
- благодійні та безоплатні вклади;
- бюджетні інвестиційні асигнування.

Це означає, що окрім пошуку внутрішніх інвестиційних ресурсів керівництво компанії повинно здійснювати аналіз зовнішніх джерел фінансування. Оскільки від правильної оцінки зовнішнього середовища та ефективності управління всередині компанії залежить рівень інвестиційної привабливості конкретного об'єкта вкладень для потенційних інвесторів. Тобто кожне підприємство, яке бажає залучити інвестиції, виконує певну послідовність операцій, що відповідає моделі інвестиційної діяльності та стратегічному плану. Модель інвестиційної діяльності кожного підприємства є індивідуальною і базується на власній інвестиційній політиці.

Інвестиційна політика підприємства може бути спрямована на [2, с. 97]:

- збільшення рівня ефективності виробництва;
- модернізацію технологічного устаткування і технічних процесів;
- створення нових підприємств (виробництв);
- вихід на нові ринки збуту.

Неефективна інвестиційна політика часто спричинена зовнішніми факторами, на які компанії впливати не можуть.

До таких факторів відносять:

- високий рівень бюрократизації органів державної влади;
- часті зміни законодавства;
- недосконала дозвільна система;
- нестабільна військово-політична ситуація;
- значна конкуренція з боку транснаціональних корпорацій.

Дані фактори значно уповільнюють розвиток вітчизняних підприємств. В той час як інвестиційна активність як внутрішніх так і зовнішніх інвесторів в Україні значно стримується. Насамперед це спричинено несприятливим інвестиційним кліматом, який виник через обмеження з якими стикаються інвестори [3, с. 8].

Аби запобігти сформованій ситуації необхідно реформувати судову владу, а також прийняти ряд законопроектів щодо зменшення рівня бюрократизації дозвільної системи в Україні. Тобто необхідно внести зміни до Закону України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" [4] в частині ліцензування брокерської та дилерської діяльності. Спрощення правил та вимог для отримання ліцензій професійними учасниками ринку фінансових послуг матиме значний позитивний вплив на фондовий ринок в нашій державі [5].

Також необхідно змінити підпорядкування Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [6]. Тобто дана комісія не повинна підпорядковуватись одній людині (президенту), цей державний орган як частина економічної складової держави має підпорядковуватись уряду та Кабінету Міністрів України. Таким чином, будучи ефективним інструментом розвитку української економіки.

Голова комісії повинен обиратися за конкурсом, а не бути призначеним президентом, оскільки ця посада має вирішальний вплив на можливості вітчизняних підприємств залучати зовнішні ресурси. Зміна підпорядкованості та способу обрання необхідний крок для покращення інвестиційних процесів на фінансових ринках України.

Активізація інвестиційної діяльності в Україні за допомогою фінансового регулювання необхідна для структурної перебудови та модернізації виробництва. Збільшення притоку зовнішніх інвестицій допоможе підприємствам значно покращити виробничу базу та застосувати інноваційні технології. За допомогою новітнього устаткування можна не тільки збільшити прибуток, а й зменшити шкідливі викиди в навколишнє середовище. Але поки що вітчизняні підприємства відчувають: вплив світової економічної кризи на інвестування загалом; зростання ризику через військово-політичну ситуацію; корупційну складову у державному секторі; нестабільність законодавства.

Посилення фінансового регулювання інвестиційної привабливості підприємств вирішить більшість вищерозглянутих проблем та послужить фундаментом конкурентоспроможності вітчизняних компаній. Підприємства користуючись новими інвестиційними ресурсами зможуть покращити якість продукції, мінімізувати витрати та збільшити масштаби виробництва.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
2. Голубев Д. І. Етапи розробки інвестиційної політики підприємства. *Економіка та держава*. Запорізький національний університет. 2014. С. 97–99.
3. Івахненко І. С. Інвестиційна діяльність в Україні: сучасний стан та можливості її активізації. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2010/4.pdf
4. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні Регулювання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/448/96-вр>
5. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/3480-15>
6. Указ президента України «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>

*Савковська Єлизавета Олександрівна,
студентка 3 курсу,
спеціальність «Маркетинг»,
Коледж бізнесу та аналітики;
науковий керівник:
Мельничук Ірина Олександрівна,
старший викладач
кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

КРИПТОВАЛЮТА ЯК СУЧАСНИЙ ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ

XXI століття вважається часом ІТ-технологій. Зараз вони широко використовуються у всіх сферах людського життя. Сучасний світ швидко змінюється та потребує більшої мобільності у фінансовій та економічній сфері життя. Та як наслідок із бурхливим розвитком технологій з'явилась і необхідність пошуку новітніх фінансових інструментів. Отже, у відповідь на сучасні проблеми людства (такі як оперативність, зручність, швидкість) з'явилась криптовалюта – новітній фінансовий інструмент. Існує багато визначень цього терміна, наприклад:

Криптовалюта – це вид цифрової валюти, захищеної від підробки, яку можна зберігати в електронних гаманцях, а також переводити з одного гаманця в інший [3].

Криптовалюта – вид цифрової валюти, емісія та облік якої засновані на асиметричному шифруванні і застосуванні різних криптографічних методів захисту, таких як Proof-of-work та/або Proof-of-stake. Функціонування системи відбувається децентралізовано в розподіленій комп'ютерній мережі [4].

У 2011 році в журналі Forbes вперше була опублікована стаття про систему Біткойн, де їй було названо криптовалютою (англ. «crypto currency»). Це сприяло популяризації використання такого терміна. До цього більшість розробників

використовували термін «електронна готівка» (англ. electronic cash або digital cash) [1].

Щоб точно зрозуміти сутність криптовалюти слід визначити її особливості [5]:

1. Незворотність транзакцій. Після підтвердження усіма учасниками мережі переказу ніхто не зможе скасувати переведення грошей з гаманця на гаманець.)

2. Швидкість операції. Навіть в самих великогагових блокчейн – платформах переказу не займе більше десяти хвилин.

3. Псевдоанонімність. Можна дізнатися, з якого гаманця і на який гаманець переводилися гроші. Хто власник такого гаманця дізнатися неможливо.

4. Безпека. Якщо самі не передасте ключ іншій людині та захистите себе від комп'ютерних вірусів, то ніхто не вкраде кріптомонети.

У сучасному світі відбувається процес комп'ютеризації. Перш за все це робиться задля зручності та швидкості. Та чи відповідає криптовалюта цим вимогам ми можемо зрозуміти порівнявши її із звичайними грошима (фіатом).

Фіат – так називають звичайні гроші, регуляцію та емісію яких контролюють державні органи управління. У таблиці 1 відображено основні відмінності криптовалюти та фіату.

Таблиця 1

Основні відмінності криптовалюти та фіату

Класифікація	Криптовалюта	Фіат
Централізація	Не контрольовано ніякими органами. Це дає перевагу фінансової незалежності від держави	Належать державі. Можуть випускатися лише державними органами. Вони також визначають розміри комісій, можливості конвертації і багато інших можливостей, які людина може використовувати в роботі з фіат [6].
Забезпечення	Ніким не забезпечується. Тільки лише попитом на них з боку користувачів. Деякі стверджують, що криптовалюта забезпечується витратами на Майнінг і інвестиціями[6].	Пов'язані зі стабільністю економіки в країні і у світі. Проблеми держави – Ваші проблеми[5].
Інфляція	Інфляція ніяк не впливає	Інфляція впливає
Анонімність	Ваші операції залишаються анонімними	Інформацію о вас неможливо скрити
Безпека	Є можливість хакерського взлому	Великий ризик того, що гроші можуть вкрати
Зручність	Для того, щоб створити електронний гаманець для зберігання криптовалюти, потрібно лише зайти на певний сайт і заповнити форми – це займе кілька хвилин [6].	Припустимо, вам потрібно створити рахунок. Для цього потрібно йти в банк, там простояти в черзі, потім оформити всі документи, оплатити витрати і після користуватися картою[6].

Побудовано автором на основі джерел [5, 6].

Отже, як можна побачити з даних таблиці 1 криптовалюта має значні переваги над фіатом. Тому деякі економісти вважають, що трансформація усієї фінансової системи світу неминуча.

Як працює криптовалюта?

Практично всі криптовалюти звертаються в системах типу "блокчейн". Кожен з учасників цієї системи рівноправний, без його участі жодна криптовалюта не нараховується з одного рахунку на інший. Грошові перекази захищені. Передача валюти – це спільна справа [5].

Блокчейн – це ланцюжок блоків транзакцій. Термін утворюють два слова – ланцюжок («chain») блоків («block») [4].

Алгоритм роботи з криптовалютою [5]:

1. Хтось пробує перевести криптовалюту і запитує підтвердження на це у інших учасників мережі
2. Запит обробляють окремі комп'ютери. Їх взаємодія відбувається за принципом «peer-to-peer» – від «рівного до рівного». Немає головного комп'ютера, який зберігає інформацію про перекази
3. За допомогою алгоритмів шифрування підтверджується здійснена операція. Ця операція впливає на розвиток системи в цілому. Змінюється статус крипто валюти (вона переказується на інший гаманець)
4. Створюється новий блок даних, в який записується інформація про здійснену операцію
5. Новий блок приєднується до ланцюжка блоків (система блокчейн)
6. Статус другого учасника операції змінюється

Отримати криптовалюту можна такими методами [2]:

- у приватних осіб (через спеціалізовані сайти);
- за допомогою спеціальних обмінних пунктів в онлайн-мережах (WebMoney);
- в обмінниках їх можна обміняти на інші електронні валюти, відкрити гаманець для їх зберігання за допомогою банківської карти;
- через брокера на біржі (криптовалюту можна обміняти на основні валюти світу та навпаки);
- в обмін на інші товари та послуги (продавець отримує монети на особовий рахунок).

Криптовалюта набуває неабиякого поширення, тож останнім часом виникають все нові і нові її види (валюти).

За останніми підрахунками кількість криптовалют перевищує 2000, але у цій статі я розгляну лише найпопулярніші з них [7]:

1. Bitcoin(або Біткоїн) – Оригінальна криптовалюта і та, з якої все це почалося, біткоїн був створений і випущений в 2009 році анонімною фігурою Сатоши Накамото. Біткоїн має найбільшу ринкову капіталізацію на сьогоднішній день близько 10 млрд. доларів, затьмаривши всі інші криптовалюти в цьому списку, разом узяті.

2. Ethereum(Ефір, ефіріум) – це криптовалюта для Ethereum, децентралізованої платформи, яка може виконувати «розумні контракти» між

однорангових вузлами. На відміну від інших криптовалют, автори не обмежують роль ефіру платежами, а пропонують його, наприклад, в якості засобу для обміну ресурсами або реєстрації угод з активами за допомогою розумних контрактів, зокрема автори назвали ефір «криптотопливом» для виконання розумних контрактів тимчасовою мережею

3. Litecoin (Лайткойн) – схожий на біткойн, його можна добувати, використовувати в якості валюти і платити за товари і послуги. Він має ринкову капіталізацію в розмірі приблизно 180 мільйонів доларів США, що значно нижче його піку в 1,2 мільярда доларів в 2013 році

4. Ripple – являє собою систему валових розрахунків у режимі реального часу, обмін валюти і мережу грошових переказів.

5. Dash (DASH) – це криптовалюта, яка приділяє особливу увагу конфіденційності (з використанням технології анонімності) і швидкості (транзакції). Dash захищає вашу конфіденційність за допомогою анонімної транзакції, яку ви робите по мережі, використовуючи технологію, розроблену командою Dash під назвою DarkSend.

Отже, можна зробити висновок, що криптовалюта починає широко використовуватися у сучасній економіці тому що має низку переваг над фіатом. На мій погляд найзначнішими перевагами є незалежність користувача від держави та швидкість. Але проте усі позитивні риси криптовалюти великий відсоток людей все ще віддає перевагу звичайним грошам. Великим недоліком є відсутність регулювання з боку держави, бо технологічний прогрес випереджує розвиток законодавства. Криптовалюта, на думку учених, має великий потенціал розвитку. За останні роки створено більш ніж 2000 її видів.

То ж, проаналізувавши усі приведені вище дані, можна впевнено назвати криптовалюту сучасним фінансовим інструментом.

Список використаних джерел

1. Карчева Г. Т., Нікітчук С. М. Віртуальні інноваційні валюти як валюти майбутнього. Фінансовий простір. 2015. С. 24–30.

2. Момот И. О., Момот Ю. Г., Козенков Д. Е. Сущность и особенности функционирования криптовалют. URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal-15/22-stati-15/1913-momot-i-o-momot-yu-g-kozenkov-d-e>.

3. Руденко Е.О., Красова Е.В. Возможности и перспективы развития криптовалют // Международный студенческий научный вестник. 2015. № 4-3.

4. Wikipedia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Kryptovaliuta>.

5. «Что такое криптовалюта и зачем она нужна?» URL: <https://skarbcoin.com.ua/news/5-chto-takoe-kriptoalyuta-i-zachem-ona-nujna/>.

6. «Что такое фиат на бирже криптовалют?» URL: <https://howtobuycoin.com/articles/chto-takoe-fiat-na-birzhe-kriptoalyut/>

7. «Топ 10 криптовалют про які ви повинні знати». URL: <https://marketer.ua/ua/top-10-cryptocurrencies/>

*Цвик Олексій Сергійович,
студент,
спеціальність «Економіка»,
Коледж бізнесу та аналітики;
науковий керівник:
Мельничук Ірина Олександрівна,
старший викладач
кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики обліку та аудиту*

ВИКОРИСТАННЯ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ ТА ЇХ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Існування лізингових компаній позитивно впливає на розвиток підприємницької діяльності, використання їх в різних галузях, зокрема транспортній і аграрній галузях. В основному об'єктом лізингу виступають легкові автомобілі, комерційні авто, сільськогосподарська техніка, вантажний транспорт і спецтехніка. При укладенні договору фінансового лізингу, який є більш поширеним в Україні, після закінчення його строку є можливість викупити об'єкту лізингу за залишковою вартістю. Що надає значні переваги у сфері підприємства у вигляді зменшення додаткових витрат від звичайної оренди і вирішення проблеми нестачі капіталу для їх закупівлі. Враховуючи вищезазначене можна прийти до висновку, що ця тема є актуальною на сьогоднішній день.

Лізинг – це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [1].

Лізингові послуги в Україні стрімко розвиваються, він регулюється Цивільним та Господарським кодексами та законодавством України “Про фінансовий лізинг”. Закон “Про лізинг” було прийнято ще в 1997 році, а в 2003 році змінено та перейменовано на закон України “Про фінансовий лізинг”. Цей закон не оновлювався вже понад 10 років. Значною проблемою юридичного характеру для ринку лізингу є те, що лізингоотримувачів не включають до державних програм дотацій. На сьогодні існує спеціальна урядова програма, яка передбачає дотації на закупівлю сільськогосподарської техніки українського виробництва але лізингові компанії не мають права брати в ній участь[2].

Значною загрозою для лізингу автомобілів в Україні є неконтрольоване ввезення на територію України автомобілів з іноземною реєстрацією, що негативно впливає на лізингову діяльність країни. За дослідженням експертів проекту USAID “Трансформація фінансового сектору” було прогнозовано стрімке зростання попиту на послуги лізингових компаній найближчі 3-5 років[2].

У Цивільному кодексі України визначається два види лізингу: оперативний та фінансовий лізинг. Оперативний лізинг не має суттєвих

відмінностей від оренди, натомість фінансовий лізинг має. Використовуючи фінансовий лізинг підприємство може зустрітися з певними труднощами. За договором лізингу майно передане лізингодавцем лізингоодержувачу стає запорукою належного виконання умов договору останнього[3].

Існує кілька видів лізингу:

1. Прямий лізинг має місце в тому випадку, якщо виробник устаткування самостійно здає його в оренду без посередництва лізингової компанії.

2. Непрямий лізинг – це передача майна в лізинг через посередників.

3. Компенсаційний лізинг – передбачає, що в рахунок лізингових платежів лізингоотримувач поставляє лізингодавцю продукцію, що вироблена на орендованому устаткуванні, в обумовлених розмірах.

4. Груповий (акціонерний) лізинг означає, що як лізингодавець виступає група учасників (акціонерів).

5. Генеральний лізинг припускає, що лізингоотримувач у рамках загальної угоди може оформити «лізингову» лінію, за якою він у разі необхідності одержує додаткове устаткування без укладення щоразу нового контракту.

6. Револьверний лізинг або лізинг з послідовною заміною майна використовується в тих випадках, коли лізингоотримувачу за технологією послідовно потрібні різні види устаткування.

7. Міжнародний лізинг – має декілька модифікацій:

1) прямий експортний лізинг – зарубіжним партнером є лізингоотримувач;

2) прямий імпорتنний лізинг – постачальник знаходиться за кордоном;

3) транзитний (непрямий) лізинг – лізингодавець однієї країни бере кредит або набуває необхідного устаткування в іншій країні і поставляє його лізингоотримувачу, що знаходиться в третій країні[4].

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що лізингові компанії і лізинг в Україні отримують потрібну юридичну і нормативно правову підтримку, в свою чергу це введе на новий рівень підприємницьку діяльність, збільшить доходи, покращить якість продукції або послуг і відповідно сприятиме збільшенню податкових надходжень до бюджету.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV // Відомість Верховної Ради України (ВВР). 2003. №18, №19-20, № 21-22. ст. 144 [із змінами та доповненнями].

2. Круглий стіл: “Фінансовий лізинг в Україні: поточний стан та перспективи розвитку”. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2541156-finansovij-lizing-v-ukraini-potocnij-stan-ta-perspektivi-rozvitku.html>.

3. Капровська Л.В. Лізинг як засіб підвищення ефективності використання основних засобів підприємства // Житомирський державний технологічний університет. 2017. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/101-1.pdf>.

4. Белявцев М. І. Шестопалова Л. В. Інфраструктура товарного ринку. / Центр навчальної літератури, 2005. URL: https://pidruchniki.com/marketing/vidi_formi_lizingu.

*Шевченко Вероніка Ігорівна,
студентка 3 курсу,
Коледж бізнесу та аналітики;
науковий керівник:
Мельничук Ірина Олександрівна,
старший викладач
кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

У сучасному світі важливим елементом кожної держави є грошово-кредитна політика. Вона забезпечує ринкову систему інструментами, механізмами для реалізації її здатності до саморегулювання, що надає можливість ефективно впливати на економіку.

Грошово-кредитна політика (ГКП) – це сукупність економічних заходів у сфері грошового обігу та кредитних відносин, що їх здійснює держава з метою регулювання економічного зростання, стримування інфляції, забезпечення зайнятості і рівноваги платіжного балансу [1, с. 124].

Зміст цієї політики зумовлений особливостями економічних систем, завданнями і межами державного втручання в економіку. За ринкових умов господарювання грошово-кредитна політика перебуває у тісній взаємодії з бюджетно-фіскальною політикою [2, с. 197].

Основною метою грошово-кредитної політики в сучасних умовах є стабілізація економіки, забезпечення зайнятості та стримування інфляції. В окремих випадках як синонім грошово-кредитної політики вживається поняття «монетарна політика», яка базується на спроможності грошово-кредитної системи впливати на грошову пропозицію та, відповідно, на відсоткову ставку, а через неї – на інвестиції та реальний дохід. Такий акцент на визначення сутності грошово-кредитної політики, пов'язаний з поширенням теорії монетаризму, в якій роль грошових чинників впливу на економіку гіпертрофована [1, с. 197].

Як правило, грошово-кредитна система має трирівневу структуру, що відображає суть, види та діяльність суб'єктів політики [3, с. 152]:

1. Центральний банк;
2. Банківські установи, до яких входять:
 - комерційні банки;
 - інвестиційні банки;
 - ощадні банки;
 - іпотечні банки;
 - земельні банки;
 - поштово-чекові банки;
 - торгові банки тощо.
3. Небанківські кредитно-фінансові установи, до яких відносять:
 - інвестиційні компанії;

- страхові компанії;
- ощадно-кредитні асоціації та кредитні спілки;
- пенсійні та інші фонди тощо [3, с. 152].

Головним суб'єктом грошово-кредитної політики є держава, яка виконує регулюючі функції через представницькі органи, як правило – центральний банк. Крім того, суб'єктами монетарної політики виступають міністерства фінансів, органи нагляду і контролю за банківською діяльністю та грошовим обігом, інституції щодо страхування депозитів, інші установи. Визначальну роль, у здійсненні комплексу заходів щодо врегулювання грошового обігу надається центральному банку [3, с. 41].

Об'єктами, на які спрямовуються регулятивні заходи грошово-кредитної політики, можуть виступати [5, с. 691-692]:

- пропозиція грошей;
- процентна ставка;
- валютний курс;
- швидкість грошового обігу;
- рівень інфляції та ін.

Вибір об'єктів грошово-кредитного регулювання залежить від економічної ситуації в країні і означає, що центральний банк може залежно від ситуації здійснювати орієнтацію на один з перерахованих вище об'єктів чи навіть декілька одночасно [5, с. 691-692].

Основними економічними засобами та методами грошово-кредитної політики є регулювання грошової маси через:

1) інструменти прямого впливу:

- готівкова емісія;
- лімітування кредитів уряду і комерційним банкам;
- пряме регулювання кредитних операцій банків (регулювання маржі, рівня
- процентних ставок, обмеження споживчого кредитування та ін.);

2) інструменти опосередкованого впливу:

- операції на відкритому ринку;
- регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків;
- процентну (дисконтну) політику;
- рефінансування комерційних банків;
- управління золотовалютними резервами (девізну політику);
- регулювання імпорту та експорту капіталу;
- емісію власних боргових зобов'язань та операції з ними.

Отже, основними інструментами грошово-кредитної політики є:

- облікова ставка;
- норма обов'язкових резервів;
- операції на відкритому ринку;
- деякі селективні методи впливу на кредитну активність комерційних банків [2, с. 203].

Центральний банк є економічно незалежним органом, який здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у

визначених законом випадках – також за рахунок Державного бюджету України. Він може відкривати свої установи, філії та представництва в Україні, а також представництва за її межами. Він повинен бути банком держави, який зобов’язується підтримувати загальнодержавні економічні програми, якщо вони звичайно не суперечать грошово-кредитній політиці. Він також повинен бути банком банків, тобто виступати кредитором останньої інстанції, який надає банкам і фінансово-кредитним інститутам можливість рефінансування на певних умовах і у випадках тимчасового дефіциту ліквідних коштів [5].

Отже, грошово-кредитна політика Національного банку України повинна бути гнучкою та узгодженою із загальними механізмами макроекономічного регулювання. Монетарна політика Національного банку України має бути узгоджена з фіскальною, зовнішньоекономічною і валютною політикою. Вони не мають різкого негативного впливу на ефективність роботи банківської системи і легко контролюються центральним банком. Інструмент опосередкованого (економічного) впливу є найпоширенішим та найдієвішим механізмом впливу на економіку і грошову систему.

Список використаних джерел

1. Холодна Ю. Є. Рац О. М. Банківська система. Харків: ХНЕУ, 2013. 315 с.
2. Говорушко Т. А. Центральний банк і грошово-кредитна політика. Магнолія - 2006. 2015. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/21002/1/The%20Central%20Bank%20and%20monetary%20policy.pdf>.
3. Круш П. В. Алексєєв В. Б. Гроші та кредит. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 216 с.
4. Адамик Б. П. Центральний банк і грошово-кредитна політика: підручник. Київ: Кондор, 2011. 416 с.
5. Дзюблюк О. В. Гроші та кредит Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2018. – 892 с.
6. Центральний банк і грошово-кредитна політика. URL: http://dn.khnu.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k0186&T=03_1&lng=1&st=0.

*Яковенко Світлана Леонідівна,
викладач вищої категорії,
голова циклової комісії «Бухгалтерський облік»,
Лозівська філія Харківського державного
автомобільно-дорожнього коледжу;
Степанченко Катерина Сергіївна,
викладач спеціаліст,
Лозівська філія Харківського державного
автомобільно-дорожнього коледжу*

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО РИНКУ У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Розвиток та становлення фінансового ринку України є необхідною передумовою розвитку інших секторів економіки держави. Страховий ринок, який добре функціонує, правильно розвинені небанківські кредитні установи, пенсійні фонди та інші фінансові установи сприяють стабільному розвитку усіх економічних процесів у суспільстві. Адже акумулюючи значні обсяги грошових коштів, фінансові установи є потужним джерелом інвестицій в економіку країни, що розвивається досить динамічно.

З переходом України до ринкової економіки у фінансовій системі активно розвивається фінансовий ринок, що пов'язане із зростанням потреб, залученням фінансових коштів з метою розширення виробничої та інших видів діяльності суб'єктів економіки. Також актуальним сьогодні є питання щодо визначення моделі фінансового ринку України, яка повинна відповідати національним та історичним особливостям держави і засвідчує б участь країни в інтеграційних та глобалізаційних процесах.

Фінансовий ринок – особлива сфера фінансової системи, частина її інфраструктури, де здійснюється рух тимчасово вільного капіталу, формуються і функціонують обмінно-перерозподільні відносини, які пов'язані з процесами купівлі-продажу вільних фінансових ресурсів, їх трансформація в позиковий та інвестиційний капітал через фінансово-кредитні інститути на основі попиту та пропозиції, формується ціна на різноманітні фінансові інструменти. Для нормального функціонування економіки держави необхідно постійно мобілізувати, розподіляти і перерозподіляти фінансові ресурси. Для цього у економічній системі держави є два механізми: мобілізація коштів за допомогою податкової системи і фінансовий ринок, на якому відбувається розподіл і перерозподіл капіталу [3].

Суть та роль фінансового ринку в повній мірі розкривається в його функціях. При визначенні основних функцій фінансового ринку варто виходити з розуміння головного завдання фінансового ринку, що полягає у забезпеченні переміщення ресурсів від тих, хто має їх надлишок, до тих, хто потребує інвестицій. При цьому, зазвичай, вони спрямовуються від тих, хто не може ефективно використовувати кошти, до тих, хто використовує їх продуктивно. Це сприяє не тільки підвищенню ефективності та продуктивності економіки загалом, а й поліпшенню економічного добробуту кожного члена суспільства.

Основними, тобто загальними функціями фінансового ринку є [2, с.25]:

1. Забезпечення взаємодії покупців і продавців фінансових активів, у результаті якої встановлюються ціни на фінансові активи, що зрівноважують попит і пропозицію на них.

2. Запровадження фінансовим ринком механізму викупу в інвесторів належних їм фінансових активів і тим самим підвищення ліквідності цих активів.

3. Фінансові ринки сприяють знаходженню для кожного з кредиторів (позичальників) контрагента угоди, а також суттєво зменшують витрати на проведення операцій та інформаційні витрати.

Специфічні функції діють у конкретних сферах. Так, в економічній сфері функціями фінансового ринку є [5]:

– формування ринкових цін на окремі види фінансових активів;

– організація процесу доведення фінансових активів до споживача через створення мережі різноманітних інститутів з реалізації фінансових активів (банків, бірж, брокерських контор, інвестиційних фондів, страхових компаній, кредитних спілок тощо);

– фінансове забезпечення процесів інвестування, яке полягає у створенні фінансовим ринком умов для залучення (концентрації) підприємцем фінансових ресурсів, необхідних для розвитку виробничо-торгового процесу;

– перерозподіл на взаємовигідних умовах грошових коштів підприємств з метою їх ефективного використання;

– страхова діяльність та формування умов для мінімізації фінансових і комерційних ризиків;

– операції, пов'язані з експортом-імпортом фінансових активів, та інші операції, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю;

– кредитування уряду, місцевих органів самоврядування шляхом розміщення урядових та муніципальних цінних паперів;

– розподіл державних кредитних ресурсів і розміщення їх серед учасників економічного кругообігу, між галузями і сферами ринкової діяльності тощо [5].

У системі національної економіки фінансовий ринок виконує також і цільові функції [1, с.143]:

1. Впливає на грошовий обіг (створюються умови для безупинного переміщення грошей у процесі здійснення різноманітних платежів і регулювання обсягу грошової маси в обігу). Через цю функцію здійснюється реалізація грошової політики держави на фінансовому ринку;

2. Забезпечує мобілізацію, розподіл і ефективне використання вільного капіталу;

3. Забезпечує в найкоротші терміни потреби в капіталі окремих господарюючих суб'єктів;

4. Сприяє прискоренню обороту використовуваного капіталу;

5. Дозволяє знизити до мінімуму фінансовий та комерційний ризики продавців і покупців фінансових активів та реального товару, пов'язані зі зміною цін на нього. Звісно ж, що всі функції фінансового ринку нерозривно пов'язані між собою і не можуть реалізуватися одна без іншої.

Таким чином, фінансовий ринок являє собою систему економіко-правових відносин, що виникають між його прямими учасниками при формуванні попиту і пропозиції на фінансові ресурси, необхідних для здійснення різного роду діяльності. Фінансовий ринок проявляє свою сутність через виконання притаманних йому функцій і є основним механізмом перерозподілу грошових накопичень, що забезпечує вільний, хоча й регульований, перелив капіталів у найбільш ефективні галузі господарства.

Список використаних джерел

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). Київ: КНТЕУ, 2013. 759 с.
2. Васильєва В. В. Васильченко О. Р. Фінансовий ринок: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 368 с.
3. Николишин І. Ю. Зізяк Н. В. Роль та значення фінансового ринку в фінансовій системі України // «Young Scientist». 2014. №7 (10). URL: http://www.google.ru/url?url=http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis.
4. Офіційний сайт НКЦПФР. URL: <http://www.ssmc.gov.ua>.
5. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку: моногр.. Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС НБУ, 2008. 348 с.

СЕКЦІЯ 2. ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

*Бакумець Володимир Анатолійович,
аспірант,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ УКРАЇНИ

Будучи важливою ланкою банківської системи держави, комерційні банки концентрують основну частину кредитних ресурсів і здійснюють широкий діапазон банківських операцій та фінансових послуг для юридичних і фізичних осіб. В сучасних умовах значні обсяги та суттєвість недоліків, порушень та зловживань у банківській сфері призводять до збитковості та банкрутства комерційних банків. За таких умов система внутрішнього контролю та аудиту в комерційних банках потребує впровадження кардинальних змін. З кожним роком збільшується обсяг кредитних операцій, підвищуються ризики, що пов'язані з неповерненням наданих кредитів, тому необхідним є посилення ролі внутрішнього контролю банку, прогресивною формою якого є внутрішній аудит.

Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України, затверджене Постановою Правління НБУ від 20.03.98 р. № 114, визначає “внутрішній аудит банку як незалежну оцінку системи внутрішнього контролю, який встановлено в комерційному банку” [2].

Розмір і структура служби внутрішнього аудиту залежать від розміру, структури і видів послуг, які надаються комерційним банком. Так, у комерційному та інвестиційному банках структура служби внутрішнього аудиту буде відрізнятися. Крім того, структура служби внутрішнього аудиту залежить від кількості філій банку, їх розміру, географічного розташування. У разі потреби служба внутрішнього аудиту може формуватися у складі структурних підрозділів філій комерційного банку.

Служба внутрішнього аудиту є невід'ємною складовою банку і у своїй діяльності керується політикою, впровадженою керівництвом банку. Очолює службу внутрішнього аудиту керівник, який у своїй практичній діяльності керується організаційними та розпорядчими документами комерційного банку, а також вимогами діючого законодавства. Функціональна відповідальність перед спостережною радою банку та підпорядкованість їй, забезпечують службі внутрішнього аудиту незалежність та об'єктивність

“Служба внутрішнього аудиту аналізує звітність, виявляє відхилення фактичних показників від планових, визначає напрямки перспективного розвитку комерційних організацій і, таким чином, має серйозний вплив на прийняття управлінських рішень для досягнення конкретних цілей. Сьогодні вимагає проведення настільки ефективного аудиту, що дав би змогу не лише виявляти проблеми та прорахунки в банківських операціях, а й зміг би

забезпечити недопущення цього в майбутньому, виявляв би резерви підвищення ефективності роботи установи” [1, с. 175].

Головним завданням внутрішнього аудиту банку є незалежна перевірка та експертна оцінка стану банку. Проте у більшості українських банків, де створений відділ внутрішнього аудиту, його функції на сучасному етапі обмежуються контролем за правильністю ведення бухгалтерського обліку й відповідністю вимогам зовнішніх і внутрішніх нормативних документів, а також виконанням комплексних перевірок філіалів.

Внутрішній аудит в банку здійснюється на підставі Положення про службу внутрішнього аудиту банку, яке розробляється комерційним банком самостійно з дотриманням вимог Національного банку України та з урахуванням специфіки діяльності банківської установи.

Підтримуємо позицію Скаско О.І., що “нині сфера внутрішнього аудиту перебуває в пошуку нових напрямів реалізації своїх цілей, які зможуть протидіяти багатьом ризикам у глобальній економіці. Новий етап розвитку внутрішнього аудиту – це ризикоорієнтований аудит. Чинниками розширення його завдань і методів є:

- по-перше, гучні банкрутства великих корпорацій і банків у США, Європі призвели до сумніву щодо ефективності внутрішнього аудиту;

- по-друге, його діяльність відбувається на постійній основі, на відміну від періодичного здійснення контролю зовнішнім аудитом;

- по-третє, складна організаційна структура, велика кількість філій, різноманітність видів діяльності, глобалізаційні процеси в сукупності призводять до того, що бухгалтерський облік і внутрішній контроль не справляються з таким розвитком процесів” [3, с. 142-143].

В умовах євроінтеграції система управління ризиками функціонування комерційних банків повинна бути невід’ємною складовою діяльності служби внутрішнього аудиту. Для визначення та систематизації основних ризиків, пов’язаних з діяльністю комерційних банків, встановлення методів управління ними необхідно розробити відповідну Концепцію управління ризиками комерційних банків. Зазначена концепція повинна містити організаційні та методологічні положення в частині формування бази для оцінки ризиків, перелік процедур за допомогою яких зазначені ризики виявляються та оцінюються, відповідальність уповноважених осіб за ідентифікацію та оцінку ризиків, механізм проведення аналізу та моніторингу ризиків функціонування комерційного банку, а також напрями мінімізації їх негативного впливу на фінансову стійкість комерційних банків. Оперативне виявлення, оцінка ризиків комерційних банків, пов’язаних із невизначеністю зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування сприятиме формуванню економічної безпеки їх діяльності, а підвищення ефективності системи управління ризиками забезпечить оптимальну реалізацію превентивної функції внутрішнього контролю діяльності комерційного банку та безперервність його діяльності.

Список використаних джерел

1. Жидовська Н. М. Організація внутрішнього аудиту в банку та його інспектування // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 1(1). С. 175-183
2. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України: Постанова Правління НБУ від 20.03.98 р. № 114 (зі змінами та доповненнями). URL: www.bank.gov.ua
3. Скаско О.І. Завдання, методи внутрішнього аудиту діяльності суб'єктів господарювання на сучасному етапі // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Збірник наукових праць ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України», випуск 2 (118). 2016. С.141-145.

*Білоусова Олена Станіславівна,
доктор економічних наук,
провідний науковий співробітник відділу державних фінансів,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»*

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОПОДАТКУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОВГОСТРОКОВОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

Розвиток оподаткування, податкова політика та податкові реформи є актуальними для багатьох країн світу, як з позиції забезпечення стійкості державних фінансів через збільшення обсягів податкових надходжень, так і створення умов для розвитку економіки. За сучасних умов податкова політика формується під впливом:

- процесів загострення податкової конкуренції; виведення підприємствами інвестиційного ресурсу через режим вільного руху капіталу; зменшення бюджетних можливостей у країнах з малою економікою для податкового стимулювання інновацій, інвестицій в основний капітал; розгортання відкритих та прихованих торгових війн;

- податкових рішень найбільш впливових країн світу, а також національних особливостей задоволення суспільних потреб.

При загальній для багатьох країн тенденції зростання рівня оподаткування (податкових надходжень до ВВП) з метою збільшення обсягів фінансування функцій держави відбуваються зміни структури податків для перерозподілу податкового навантаження, перегляд напрямів податкового стимулювання, підходів до адміністрування, попередження ухилення від сплати податків. Упродовж історичного періоду рівень оподаткування у країнах ЄС зростав від 4,0% ВВП у 1880 р. до більше 30% у 2018 р., збільшувалася частка державних витрат у ВВП (від 6% у 1880 р. до майже 60% у 2018 р.) [1-4].

Дослідження впливу оподаткування на економічне зростання, проведене експертами ОЕСР у 2008 р., дозволили ранжувати податки на основі їх порівняно негативного впливу на економічне зростання (від найменшого до

високого рівня впливу) – податки на майно; екологічні податки, податки на споживання, ПДФО, податки на прибуток корпорацій, а також зробити рекомендації щодо зміни структури податків із збільшенням частки тих, які суттєво не перешкоджають та підтримують економічне зростання [5-6].

Податкові реформи в країнах ОЕСР упродовж останніх років спрямовані на створення сприятливих інвестиційних умов, фінансове забезпечення запровадження новітніх технологій у виробництво, розвитку людського капіталу, створення інновацій, як основних факторів економічного розвитку.

Це відбувається шляхом зниження ставок податків на прибуток підприємств та доходів фізичних осіб (з низьким та середнім доходом) з очікуванням подальшого збільшення інвестицій, споживання та участі на ринку праці. При цьому, здійснюється розширення податкових баз та продовження боротьби з міжнародним ухиленням від оподаткування прибутку підприємств (зниження податкової бази, виведення прибутку), виконання заходів проти шахрайства у сфері ПДВ, запобігання використанню офшорних податкових юрисдикцій (офшорних компаній) з метою ухилення від оподаткування або порушення правил валютного регулювання (валютного контролю) [7-10]. Загалом це створює передумови для подальшої конвергенції у країнах ЄС не лише ставок податку на прибуток, але й порядку формування податкових баз, адміністрування.

Проте, зміни податкової бази та ставок впливають на ціни, обсяги виробництва, прибутковість (суттєві зміни можуть спричинити зміну траєкторії бізнес-циклу), тому оцінити результативність комплексних податкових реформ, особливо тих, які спрямовані на створення умов економічного зростання, досить складно. Лише окремі показники можуть свідчити про успішність їх проведення. Зокрема:

- у 13 країн ОЕСР податкові надходження в 2017 р. становили від 30% до 35% ВВП, а 8 країн – податкові надходження від 35% до 46% ВВП. Середній показник по групі країн ОЕСР у 2017 р. становив 34,19%, що свідчить про потенційні можливості здійснювати бюджетну підтримку інноваційної діяльності підприємств [11-12]. Мінімальний рівень оподаткування, визначений експертами ООН, становить близько 17% ВВП [13]. В.Танзі вважає, що мінімальним є рівень близько 40% ВВП (податок на прибуток підприємств для забезпечення стійкості державних фінансів та економічного зростання має становити 12-15% ВВП [14]). Низький рівень оподаткування є неефективним і недостатнім за сучасних умов для збільшення участі держави у фіскальному стимулюванні зростання економіки та формування надійної економічної бази для поточного та довгострокового періодів;

- у Австрії, Бельгії, Великій Британії, Німеччині та інших країнах ЄС зменшення ставки податку на прибуток не призвело до зменшення податкових надходжень. Так, зменшення ставки податку на прибуток в Австрії з 34% у 2003р. до 25% у 2015-2017 рр. на 9 в.п. суттєво не позначилося на податкових надходженнях від цього податку у 2015 р., а у 2017 р. відбулося зростання на 0,31 в.п. (у 2003 р. бюджетні надходження податку на прибуток становили 1,97% ВВП, у 2015 р. – 1,96%, у 2017 р. – 2,28% ВВП) [13].

Податкові реформи окремих країн були спрямовані на зниження ставок ПДФО (для фізичних осіб з низькими та середніми доходами), податку на

прибуток підприємства, одночасно розширюючи податкову базу, збільшуючи внески на соціальне страхування; підвищуючи ставки ПДВ [15].

Аналіз впливу податкових реформ в Україні на рівень та динаміку бюджетних надходжень (на прикладі податку на прибуток підприємств) виявив зниження ставки податку з 25% у 2003 р. до 18% у 2014–2016 рр., та перехід на інший методологічний підхід (зняття обмежень щодо врахування витрат та звуження податкової бази) призвело до зниження його бюджетних надходжень з 5% ВВП у 2003 р. до 2% у 2015 р. і 2,5% у 2016–2017 рр. Зменшення бюджетних надходжень цього податку (на 50–60%) істотно випереджало зниження податкової ставки (на 28%), оскільки таке зниження не супроводжувалося розширенням податкової бази [16], державною підтримкою інноваційної діяльності підприємств та підвищенням їх конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішніх ринках.

При цьому відбулося зменшення частки надходжень від податку на прибуток у загальній сумі податків та обов'язкових платежів сектору загального державного управління (у податкових доходах держави) із 12,3-14,7% у 2003-2008 рр. до 5,7-7,7% у 2015-2017 рр., незважаючи на зменшення у цей період обсягів податкових пільг [16].

Зниження ставок податку на прибуток, а також єдиного соціального внеску вплинуло на зменшення витрат з податку на прибуток та ЄСВ, що дозволило підприємствам сформувати додаткові фінансові ресурси, які потенційно могли бути спрямовані на збільшення інвестицій в основний капітал. Проте, значного зростання капітальних інвестицій не відбулося. У 2017 р. здійснено капітальних інвестицій на рівні 15,03%, у 2018 р. - 16,26% ВВП, що на 2-3 в.п. нижче за показник 2003 р. (18,39% ВВП). При цьому значна частка інвестиційних ресурсів спрямовується на капітальний ремонт існуючих основних засобів, придбання активів, які були у використанні, (близько 30%). Частка кількості підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), в загальній кількості промислових підприємств, у 2018 р. становила близько 15%, а частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств, становила 0,8% [17].

Така економічна поведінка вітчизняних підприємств свідчить про необхідність розроблення інших напрямів реформування податкової системи (поєднання різних податкових інструментів для отримання доходів). Зниження податкових ставок створює фіскальні ризики та не забезпечує виходу економіки з тіні, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. За попередніми розрахунками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України рівень тіньової економіки у 2018 р. склав 30% від обсягу офіційного ВВП, що на 2 в.п. більше за показник 2007 р. (28%).

Практика останніх років показує, що непослідовність податкової політики, її формування без урахування взаємозв'язку з реформуванням бюджетної політики, інших сфер суспільного життя, відсутність належного прогнозування бюджетних, економічних та соціальних наслідків змін у системі оподаткування унеможливило виконання всіх поставлених цілей і завдань щодо проведених податкових реформ та призвело до негативного впливу на стан державних фінансів [18].

Податкові реформи мають проводитися в рамках стратегії розвитку податкової системи, спрямованої на:

- забезпечення довгострокової стійкості державних фінансів та розвитку інноваційної, конкурентоспроможної економіки через запровадження податкового стимулювання інноваційної діяльності. У багатьох країнах світу [19-20] податкові пільги надаються для: проведення досліджень і розробок, техніко-економічних обґрунтувань впровадження результатів дослідницьких проєктів (включаючи проєкти наукових установ); створення та оновлення дослідницької інфраструктури; здійснення інноваційної діяльності; створення інноваційних кластерів;

- поєднання різних податкових інструментів для розширення податкових баз;
- удосконалення адміністрування та попередження ухилення від сплати податків.

Список використаних джерел

1. Tanzi, V., Schuknecht, L. (2000). Public Spending in the 20th Century: A Global Perspective. United Kingdom: Cambridge University Press, 291 p.

2. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. Київ, 2009. 864 с.

3. Steuern und Staatsfinanzen während der Industrialisierung Europas: England, Frankreich, Preussen und das Deutsche Reich 1800 bis 1914 / Eckart Schremmer. Berlin; Heidelberg; New York; London; Paris; Tokyo; Hong Kong: Springer, 1994

4. OECD. URL: <https://data.oecd.org/government.htm>

5. TAX AND ECONOMIC GROWTH. ECONOMICS DEPARTMENT WORKING PAPER NO.620. ECO/WKP(2008)28 / A. Johansson, C. Heady, J. Arnold, B. Brys and L. Vartia. URL:

[http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?doclanguage=en&cote=eco/wkp\(2008\)28](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?doclanguage=en&cote=eco/wkp(2008)28)

6. Brys, B., Matthews, S., Owens, J. (2011). Tax Reform Trends in OECD Countries / *OECD Taxation Working Papers*, №1, OECD Publishing, Paris. С. 15. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/5kg3h0xxmz8t-en>

7. OECD / G20. Base Erosion and Profit Shift. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/>

8. Addressing Base Erosion and Profit Shifting. February 12, 2013. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/addressing-base-erosion-and-profit-shifting-russian-version_9789264201262-ru#page1

9. Tax Policy Reforms 2019. OECD and Selected Partner Economies 05 Sep 2019, 110 pages. URL: <https://doi.org/10.1787/da56c295-en>. https://www.oecd-ilibrary.org/taxation/tax-policy-reforms-2019_da56c295-en OECD

10. Stiglitz J. Tax avoidance fuels global inequality. – 2015 (October 9). URL: <http://edition.cnn.com/2015/10/09/opinions/stiglitz-tax-avoidance-globalization/>

11. Modica, E., S. Laudage and M. Harding (2018). Domestic Revenue Mobilisation: A new database on tax levels and structures in 80 countries, *OECD Taxation Working Papers*, No. 36, OECD Publishing, Paris. URL:

12. <https://dx.doi.org/10.1787/a87feae8-en>.

13. OECD (2018), *Tax Policy Reforms 2018: OECD and Selected Partner Economies*, OECD Publishing, Paris. URL: <https://dx.doi.org/10.1787/9789264304468-en>.
14. TAX AND DEVELOPMENT. URL: www.oecd.org/tax/tax-global/taxanddevelopment.htm
15. Tax Capacity and Growth: Is there a Tipping Point? V. Gaspar, L.Jaramillo and P.Wingender. WP/16/234, November 2016. Fiscal Affairs Department; IMF Working Paper
16. OECD (2010), *Tax Policy Reform and Economic Growth*, OECD Tax Policy Studies, No. 20, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264091085-en>
17. Луніна І.О., Білоусова О.С. Реформування податку на прибуток у контексті забезпечення стійкості державних фінансів. Економіка України. 2018. № 7 (680). С. 46-58.
18. Капітальні інвестиції за 2018 р. Впровадження інновацій на промислових підприємствах. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
19. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 р. № 142-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80>
20. OECD (2013), *Supporting Investment in Knowledge Capital, Growth and Innovation*, OECD Publishing, Paris. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264193307-en>
21. Framework for State aid for research and development and innovation (2014). Official Journal. С. 198. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2014:198:TOC>

Бондарук Ігор Сергійович,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та управління бізнесом,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;*
Усенко Дмитро Володимирович,
*магістрант,
спеціальність «Фінанси банківська справа та страхування»,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Для більшості країн світу постійне накопичення державного боргу вважається передумовою нестабільності. Проблеми державного боргу широко обговорюються серед політичних і громадських діячів, в пресі й на телебаченні. Фінансова наука вивчає проблеми державного боргу з того часу, як борги почали зростати швидкими темпами і виникла необхідність вирішення практичних питань їх погашення [1, с. 30]. Однак ці уряди неохоче відмовляються від запозичень як джерела фінансування, особливо в часи надзвичайно високого попиту на державні витрати (війни, стихійні лиха, економічні кризи). Залучення

державного боргу, з одного боку, є небезпекою, яка збільшується внаслідок надмірного використання переваг боргу, з іншого боку, вимагає постійної розсудливості при використанні цього інструменту фінансової політики.

Останнім часом збільшення державного боргу (з ряду об'єктивних та суб'єктивних причин) стало важливою дестабілізуючою проблемою для України. Проблема управління державним боргом є однією з ключових у розробці стратегії розвитку держави. Він є невід'ємною частиною економічної безпеки держави і прямо чи опосередковано впливає на більшість соціально-економічних процесів у сучасних країнах.

Тому визначення проблем державного боргу є актуальним для сучасної економічної науки.

Проблеми державного боргу притаманні багатьом країнам, у тому числі світовим економічним лідерам. Державний борг – це вся сума випущених і непогашених боргових зобов'язань держави (як внутрішніх, так і зовнішніх), включаючи видані гарантії за кредитами, що надаються іноземним позичальникам, місцевим органам влади, державним підприємствам [3, с. 30]. У лютому цього року борг США виріс до рекордних рівнів, досягнувши 22 трлн дол. США вперше в історії. Зростають також витрати на обслуговування державного боргу, які стають все більшим тягарем для бюджету США. Загальноприйнятим є той факт, що збільшення витрат на обслуговування державного боргу стало однією з причин того, що ФРС відмовилася підвищувати свою ключову ставку (зазвичай існує залежність між ставкою Федеральної резервної системи та ставкою облігацій уряду США). Не виключено, що з цієї причини ФРС може врешті повернутися до політики зниження процентних ставок.

У період низьких ставок (2008-2016 рр.) річна вартість обслуговування державного боргу США становила 200-300 мільярдів доларів. Але після того, як ФРС підвищила ставку в кілька разів, довівши її до рівня 2,25-2,5%, витрати на обслуговування почали наблизитися до 500 мільярдів доларів. Збільшення витрат на обслуговування державного боргу збільшує розмір обов'язкових платежів до бюджету та зменшує фінансування частини так званих «довільних платежів», які можна витратити на економічний розвиток. Певним чином подібні відносини спрацьовують і у ситуації з державним боргом України та його впливом на економічний розвиток країни.

Високий державний борг не є американським чи українським явищем. Державний борг підрозділяється на зовнішній і внутрішній. Зовнішній державний борг виникає у зв'язку із залученням державою зовнішніх позик [3, с. 30]. Станом на кінець 2018 року світовий борг досяг 66 трлн дол., що майже вдвічі перевищує показник 2007 р. І еквівалентно 80% світового ВВП. Судячи лише з цього критерію, ситуація в нашій країні не така вже й погана - за даними Міністерства фінансів, відношення рівня державного боргу до ВВП у 2018 році зменшилося до 62,7% з 71,8% у 2017 р. Наприклад, у США минулого року це співвідношення становило 105%. Однак сума державного боргу України за минулий рік зросла до 78,32 мільярда доларів з 76,31 мільярда доларів у 2017 році.

Понад 50% державного боргу США зосереджено у ФРС та урядових установах. У нас схожа ситуація – близько 45% гривневих облігацій, номінованих

в державному боргу України, перебувають на балансі НБУ. Приблизно така ж сума є на балансі банків, значна частина яких – у державних банках. Можливість рефінансування цих облігацій є (але питання про ціну). У Сполучених Штатах валюта державного боргу така ж, як і у казначейства США. Ми маємо приблизно дві третини державного боргу, вираженого в іноземній валюті.

Проблема боргу багатогранна, універсальних рецептів її вирішення немає. Ситуацію можна вирішити за допомогою обмеженої кількості варіантів. Можна надрукувати багато грошей і спровокувати інфляцію, що нам не підходить. Можна замовчувати, але ця опція не для нас. Найкращим варіантом є українські винахідники та інженери розробити та впровадити у виробництво нові інноваційні товари з високою доданою вартістю, які створять нові ринки, на яких буде домінувати українська продукція. Тоді бюджет буде набагато більш здатним погасити борг, а потреби в запозиченнях будуть значно нижчими. На жаль, ми ще не знаємо передумов для реалізації цього сценарію. Тому складний еволюційний шлях видається справжнім.

По-перше, необхідно продовжувати співпрацю з МВФ та іншими офіційними кредиторами України для погашення пікових платежів за валютною частиною державного боргу. І ніде правди, діти, у вітчизняній практиці стало правилом розпочати та довести реформу під тиском МВФ.

По-друге, нам доведеться брати позики на ринках. Можливо, припинення підвищення курсу ФРС зробить його більш прийнятним.

По-третє, цифри є дуже важливими, але борг є структурною невідповідністю між входом і виходом. Тому важлива правильна траєкторія навантаження на борг. Отже, після виправлення найгострішої фази проблем із державним боргом, якщо ми не хочемо його повторювати, ми не уникнемо фіскальної консолідації та переходу до бюджету без дефіциту (краще до профіцитного).

У зв'язку з цим важливо зберегти чітку позицію щодо незалежності НБУ. Як би це не було, принципи незалежності НБУ, ймовірно, стануть відправною точкою для поширення паніки та втечі капіталу. Порушення зобов'язання НБУ щодо незалежності, одного з наріжних каменів програм МВФ, буде розглядатися як сигнал можливого припинення співпраці з МВФ.

Для підвищення ефективності боргової політики дослідники рекомендують вжити наступні заходи:

1. Забезпечення подальшого виконання заходів програми в рамках Механізму розширеного фінансування (EFF) України Міжнародним валютним фондом та зміцнення співпраці з іншими міжнародними фінансовими організаціями та інститутами.

2. Удосконалення боргової політики України та перехід до стратегічного управління державним боргом.

3. Законодавча консолідація та реалізація середньострокової стратегії бюджетного планування та прогнозування.

4. Посилення регулювання державного боргу в частині оптимізації співвідношення обсягу, структури, вартості та джерел його погашення шляхом законодавчого забезпечення еквівалентності фіскальних змін та впровадження боргових фіскальних правил як факторів оптимізації державних запозичень,

зокрема, підтримання балансу в емісійній діяльності та заборгованості зі збору та збільшення витрат на його обслуговування.

5. Інтенсифікація розвитку внутрішнього фінансового ринку як елемента інтегрованої фінансової системи та зниження витрат на державні запозичення.

6. Підвищення якості середньострокового економічного прогнозування та планування. Результати дослідження говорять про те, що стабілізація ситуації у сфері державного боргу та підвищення рівня боргової безпеки вимагає насамперед вдосконалення боргової політики України. Формулюючи середньострокову бюджетну стратегію, урядовці повинні мати на увазі, що державний борг повинен використовуватися насамперед для стабілізаційних цілей, тобто в часи великої економічної кризи, воєн та політичних дисбалансів, щоб забезпечити якнайменше падіння наявного доходу.

У відносно спокійні часи, коли ВВП зростає як неявна база оподаткування, не має сенсу залучати кредити, якими б сприятливими вони не були. Кожну позику в майбутньому доведеться погашати, тому відмова від додаткових запозичень допоможе зменшити податковий тягар у майбутньому. Крім стійкого рівня державного боргу, важлива також частка зовнішнього боргу в ньому.

Сьогодні рівень державного боргу в Україні щодо ВВП є критичним, що вимагає зменшення складової зовнішньої заборгованості. Для економічної безпеки країни найкраще, коли вона вдається до внутрішніх запозичень і не так сильно залежить від зовнішніх кредиторів. Для зменшення дефіциту державного бюджету в умовах військової агресії та необхідності фінансування витрат на відновлення інфраструктури Донбасу, збільшення видатків бюджету на фінансування потреб внутрішньо переміщених осіб необхідно забезпечити ефективне функціонування електронної інформаційної системи електронної перевірки та моніторингу отримувачів соціальних виплат, пенсій та пенсій. Ключовою умовою підтримки платоспроможності держави є збереження рівня державного боргу України в безпечних межах (не більше 35% ВВП), що вимагає посилення регулювання державного боргу в частині оптимізації його обсягу, структури, вартості тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що позики, отримані від України в останні роки від іноземних інвесторів, були більш спрямовані на фінансову стабілізацію країни під час політичної та соціально-економічної кризи, а не на економічний розвиток загалом. Метою боргової політики України найближчим часом має бути залучення фінансових ресурсів для реалізації програм, пов'язаних саме з розвитком країни.

Список використаних джерел

1. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С., Бондарук О. С. Боргове навантаження на державний бюджет. Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16 березня 2018 року). К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2018. С. 13-16.

2. Аналітичні матеріали щодо державного боргу України за 2010-2018 рр./ Міністерство фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/>.

3. Бондарук Т. Г., Бондарук О. С., Мельничук Н. Ю. Державний борг України та видатки бюджету на його обслуговування // Статистика України. 2018. № 1. С. 30–39.

4. Аналітично-статистичні матеріали про стан платіжного балансу та зовнішнього боргу України за 2010-2018 рр. URL: http://www.bank.gov.ua/Publication/Of_vydan.htm.

5. Довідка щодо державного та гарантованого державою боргу за 2008–2018 рр. URL: <http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish>.

6. Офіційний сайт Державної казначейської служби України URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>

7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/>.

***Бондарук Таїсія Григорівна,**
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи і страхування;
Бондарук Олег Сергійович,
кандидат економічних наук,
науковий співробітник науково-дослідного центру,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Останні політичні та економічні події стали тими деструктивними факторами, що порушили стабільність стратегічного розвитку України загалом та її фінансової системи зокрема. Оскільки бюджетна система є віддзеркаленням соціально-економічних процесів у державі, прогнозування показників стану бюджетної системи має високий рівень невизначеності що перешкоджає здійсненню прогресивних зрушень в економіці та призводить до необхідності розробки якісних важелів гарантування бюджетної безпеки.

Дослідження особливостей розвитку бюджетної системи України в контексті забезпечення бюджетної безпеки на сучасному етапі реалізації реформ набуває актуальності, оскільки її гарантування є одним з ключових завдань держави при реалізації бюджетної політики, яка б забезпечувала цілі соціально-економічного розвитку держави і відповідала національним інтересам. Важливість проблем, пов'язаних з бюджетною безпекою, яка є необхідною умовою забезпечення позитивних зрушень у національній економіці, та з особливостями впливу бюджетних елементів на підвищення ефективності механізмів економічної безпеки держави, обумовлює актуальність теми дослідження.

Бюджетна безпека як вагомий фактор стратегічного розвитку держави є одним із визначальних критеріїв ефективності бюджетної політики. Бюджетна безпека виражає здатність держави за допомогою бюджетних важелів виконувати її функції та завдання з урахуванням індивідуальних, корпоративних та суспільних інтересів [1]. Відтак, забезпечення бюджетної безпеки держави є складовою системи завдань

формування ефективної бюджетної політики та досягненні стратегічних соціально-економічних пріоритетів. Посилення уваги до проблем бюджетної безпеки в Україні обумовлено динамікою суспільних процесів як у глобальному, так і в національному вимірах [2].

Забезпечення бюджетної безпеки є однією з передумов досягнення стратегічних соціально-економічних пріоритетів розвитку держави. Загрози бюджетній безпеці держави, виражаючи потенційну можливість негативного впливу, набувають суб'єктивного характеру, адже здебільшого залежать від бюджетних рішень та узгодження суспільних інтересів.

Головним фактором формування загроз у бюджетній політиці є неузгодженість суспільних потреб і обмеженості ресурсів держави. Загрози, що виникають, визначаються змістом відтворювальних процесів суб'єктів бюджетних правовідносин, ступенем узгодженості їх інтересів, а, отже, функціональною детермінованістю бюджетної політики, засадами формування бюджету й еквівалентністю розподілу його коштів за рівнями бюджетної системи [1].

Сучасний стан бюджетної системи України сформувався під впливом низки деструктивних зовнішніх та внутрішніх викликів, які загострили питання забезпечення бюджетної безпеки. Виклики, зумовлені зовнішніми та внутрішніми загрозами у розвитку бюджетної системи характеризуються наступними тенденціями [3].

Зберігається високий рівень перерозподілу ВВП через бюджетну систему (рис. 1). Частка доходів зведеного бюджету у ВВП у 2015, 2016 рр. склала 32,9 та 32,9% (проти 29,0 % у 2013 році), що свідчить про зростання рівня перерозподілу ВВП через бюджетну систему. У 2016 р. частка видатків зведеного бюджету у ВВП становила 35,1 % – це найвищий показник за останні шість років (у 2013 році – 33,4 %, у 2011 році – 31,7 %) [3].

Рис. 1. Динаміка доходів та видатків Зведеного бюджету України [3].

Обсяг видатків зведеного бюджету України в 2016 р склав 835,59 млрд. грн., що в два рази перевищує відповідний показник 2011 р., доходи зведеного бюджету України теж зросли в 2016 р. майже в два рази порівняно з 2011 р.

Загрози бюджетних видатків виникають на кожному етапі бюджетного процесу, якими можуть бути недоліки та упущення організаційного, нормативно-правового та фінансового характеру, а також пов'язані з неналежним виконанням головним розпорядником бюджетних коштів контрольних функцій і функцій з управління бюджетними коштами, а саме: несвоєчасність затвердження паспортів бюджетних програм і порядку використання бюджетних коштів; недотримання порядку використання бюджетних коштів; недоліки в організації бухгалтерського обліку; несвоєчасний розподіл відкритих асигнувань; недостатній контроль з боку головних розпорядників бюджетних коштів за діяльністю розпорядників нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів; несвоєчасна та неякісна підготовка звітів про виконання паспортів бюджетних програм тощо.

Ризик зростання обсягу платежів з обслуговування та погашення державного боргу є суттєвим чинником, що тривалий час породжує проблеми в сфері державних фінансів і здійснює вплив на бюджетну безпеку.

Тенденція до надмірного зростання рівня боргового навантаження стала характерним викликом останніх років: якщо у 2013 р. рівень боргу складав 40,2 % ВВП, то в 2014 році відповідний показник перевищив порогові значення й сягнув 69,3 %, в 2015 р. по відношенню до ВВП державний та гарантований державою борг становив 79,3 % (відношення обсягу державного боргу до номінального ВВП склало 67,3 %) [4], а за підсумками 2016 р. по відношенню до ВВП державний та гарантований державою борг зріс на 0,7 в.п. і становив 81,0 %, його загальна сума склала 1929,8 млрд. грн.

За 2016 р. сума державного та гарантованого державою боргу України збільшилася на 357,6 млрд. грн., при цьому у доларовому еквіваленті він зріс на 5,5 млрд. дол. США. Станом на 1 січня 2017 р. державний та гарантований державою борг України становив 1929,8 млрд. грн. (70,97 млрд. дол. США), в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 1249 млрд. грн., (45,6 млрд. дол. США) що складає 64,3% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу; державний та гарантований державою внутрішній борг – 689,7 млрд. грн. (25,4 млрд. дол. США), що складає 35,7% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу [4].

Темпи зростання зовнішнього боргу значно перевищують темпи зростання внутрішніх запозичень, що свідчить про незадовільний стан внутрішнього потенціалу грошово-кредитної системи держави.

У ході аналізу ризиків і загроз бюджетній безпеці держави встановлено, що ключові ризики характеризується високим рівнем перерозподілу ВВП через бюджетну систему (у 2016 р. частка доходів зведеного бюджету у ВВП становила 32,9%, а частка видатків зведеного бюджету у ВВП – 35,1% (це найвищий показник за останні шість років)) та зростанням обсягів державного і гарантованого державою боргу України, а також зростанням витрат бюджету на фінансування його обслуговування.

Список використаних джерел

1. Корень Н. В. Виклики та загрози бюджетній безпеці на етапі суспільних трансформацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. Вип. 14., Ч. 3. С. 130–133.
2. Піхоцький В. Ф. Ефективність бюджетної політики як інструмент соціально-економічного розвитку України. *Фінанси України*. 2010. № 3. С. 30–37.
3. Бондарук О. С. Аналіз бюджетних загроз та їх впливу на фінансову безпеку України. *Міжнародні відносини Серія "Економічні науки"*. 2017. Київ: №1. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/issue/view/184.
4. Бондарук Т. Г., Бондарук О. С., Мельничук Н. Ю. Державний борг України та видатки бюджету на його обслуговування. *Статистика України*. 2018. № 2. С. 30–39.

Верещагіна Анна Віталіївна,

магістрантка,

спеціальність «Облік та оподаткування»;

науковий керівник:

Корінько Микола Данилович,

доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри аудиту та підприємництва,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

В сучасних умовах розвитку ринкової економіки, діяльність кожного підприємства супроводжується постійною взаємодією з іншими суб'єктами господарювання. Але, зазвичай, для ефективної діяльності підприємству не вистачає власних коштів і виникає потреба у залучення додаткових коштів, що призводить до утворення зобов'язань, наявність яких за стабільних умов діяльності підприємства не погіршує фінансового стану суб'єкта, а їх розмір та динаміка свідчить про рівень взаємозв'язків з іншими суб'єктами підприємницької діяльності. Зобов'язання є важливим фактором впливу на фінансовий стан підприємства, зокрема, на його ліквідність, платоспроможність, кредитоспроможність та фінансову стійкість. Поточні зобов'язання з огляду на динамічний характер потребують ефективного управління грошовими потоками, контролю за фактичним станом розрахунків особливо під час фінансової кризи. Прийняття управлінських рішень здійснюється на підставі інформації про поточні зобов'язання, що формується у системі бухгалтерського обліку. У зв'язку з цим, виникає необхідність вдосконалення теоретичних і методичних аспектів визнання, класифікації, документування, оцінки та відображення поточних зобов'язань у системі бухгалтерського обліку, а також методики аналізу поточних зобов'язань та визначення їх впливу на платоспроможність підприємства в сучасних умовах господарювання [1].

У своїх працях поняття, структури та методики обліку поточних зобов'язань зверталось багато українських та закордонних вчених, серед них: Т.А. Бутинець, М.В. Кушельний, М.І. Должанський, Н.І. Чабанова, В.Г. Швець, П.В. Завгородній, Н.М. Ткаченко, С.І. Травінська, Н.С. Абалмасова, Х. Андерсон, Джон Дж. Уальд, Д. Колдуелл. Праці названих вчених стали основою подальшого, докладнішого дослідження поточних зобов'язань, їх первинного обліку та впливу відображення зобов'язань на фінансовий стан підприємства, визначення проблем правильної їх оцінки та класифікації.

Згідно П(С)БО 11 поточні зобов'язання – зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу [2].

Поточні зобов'язання включають:

- короткострокові кредити банків;
- поточну кредиторську заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, за товари, роботи, послуги, за розрахунками з бюджетом, у тому числі з податку на прибуток, за розрахунками зі страхування, за розрахунками з оплати праці, за розрахунками з учасниками, за розрахунками із внутрішніх розрахунків; короткострокові векселі видані;
- поточні забезпечення;
- інші поточні зобов'язання.

Для обліку поточних зобов'язань призначений весь 6 клас Плану рахунків, а основними рахунками на яких обліковуються поточні зобов'язання є: 60 «Короткострокові позики», 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями», 62 «Короткострокові векселі видані», 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 64 «Розрахунки за податками й платежами», 65 «Розрахунки за страхуванням», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам», 67 «Розрахунки з учасниками», 68 «Розрахунки за іншими операціями» [3].

В процесі господарської діяльності підприємств активізуються їхні економічні взаємовідносини з іншими суб'єктами ринку, в тому числі фізичними особами та державними органами, які зумовлюють виникнення поточних зобов'язань. Будучи джерелом формування та фінансування активів, останні виконують важливу роль у господарській діяльності підприємств. Здійснюючи суттєвий вплив на фінансову стійкість і платоспроможність суб'єктів господарювання, поточні зобов'язання з огляду на динамічний характер потребують ефективного управління грошовими потоками, контролю за фактичним станом розрахунків особливо під час фінансової кризи. Це уможливується на основі достовірної, якісної та адекватної інформації про заборгованість, яка формується в системі бухгалтерського обліку[4].

На підприємствах України для удосконалення обліку розрахунків з постачальниками слід розробити схему документування розрахунків між постачальниками та покупцями залежно від терміну та форм оплати, схему документообігу розрахунків з постачальниками на підприємстві. Це дозволить більш повно використовувати облікову інформацію для ефективного управління господарською діяльністю підприємств.

Для поліпшення обліку поточних зобов'язань важливим є налагодження системи внутрішнього контролю на підприємстві. З цією метою варто визначити відповідальних осіб за своєчасне погашення зобов'язань, створити таблицю, в якій узагальнювалася б інформація про наявні поточні зобов'язання із зазначенням термінів погашення. Це, в свою чергу, приведе до раціоналізації процесу відслідковування зобов'язань та запобіганню прострочення заборгованості [1, с. 239].

Отже, сучасне нормативно-правове забезпечення обліку поточних зобов'язань в Україні складається з цілого ряду нормативних документів, покликаних здійснювати його регулювання та методичне забезпечення, однак, існує і цілий ряд проблемних моментів, які ускладнюють практичну організацію і здійснення обліку поточних зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Ганусич В.О. Вдосконалення обліку поточних зобов'язань / В.О. Ганусич, М.І. Лоя // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2015. №1 (45). С. 238 -241.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>.
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01>.
4. Пташник А. М. Проблеми обліку поточних зобов'язань торгівельних підприємств // Матер. Інтернет-конференції "Соціум. Наука. Культура" URL: <http://intkonf.org>.

Вернаховська Анна Ігорівна,
магістрантка,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Місцеві бюджети займають одне з центральних місць в економічній системі кожної держави. В них акумулюється значна частина державних фінансових ресурсів. Разом з тим, місцеві бюджети є найбільш чисельною ланкою бюджетної системи країни, що відіграє важливу роль у перерозподілі валового національного продукту та фінансуванні державних видатків, насамперед, соціальної спрямованості.

Місцеві бюджети активно впливають на задоволення різноманітних потреб населення. Видатки місцевих бюджетів значною мірою формують можливості

регіону щодо якісного функціонування місцевого господарства, утримання об'єктів соціально культурного призначення, проведення інвестиційної політики, здійснення соціального захисту населення [1, с. 34].

Одним із головних принципів формування бюджетних відносин між державою та місцевим самоврядуванням є продовження політики розподілу у довгостроковій перспективі фінансових ресурсів між державним та місцевими бюджетами. На формування доходної бази місцевих бюджетів впливають різні фактори: економічні, соціальні та політичні [2, с. 295].

Місцеві фінанси – це сукупність економічних відносин, які виникають у процесі формування, розподілу і використання фондів фінансових ресурсів для реалізації власних і делегованих функцій та повноважень органів місцевого самоврядування [3, с. 48].

Місцеві фінанси включають у себе наступні елементи:

1. Видатки:

1.1. Відповідно їх економічного призначення:

- поточні або адміністративні;
- розвитку (капітальні, інвестиційні).

1.2. Залежно від завдань, які фінансуються:

- на фінансування власних повноважень;
- на фінансування делегованих повноважень.

1.3. за функціональним поділом:

- обов'язкові, тобто видатки, спрямовані на виконання обов'язкових завдань, покладених на всі органи місцевої влади;
- факультативні.

2. Доходи:

за економічним призначенням:

– власні – це доходи, на основі власних рішень і за рахунок джерел, визначених органами місцевого самоврядування. До власних доходів належать місцеві податки і збори, доходи від майна, що належить місцевій владі, та від господарської діяльності комунальних (муніципальних) підприємств, комунальні платежі, а також доходи за рахунок комунальних кредитів та позик;

– передані – це доходи, що передаються місцевій владі центральною владою або органами влади вищого територіального рівня;

– закріплені – це одна з форм переданих доходів місцевим органам влади на стабільній, довгостроковій основі;

– регульовані – одна з форм доходів, що передаються центральною владою місцевим органам влади, або з бюджетів територій вищого адміністративного рівня до бюджетів територій нижчого адміністративного рівня. Порядок передачі та розміри регульованих доходів в Україні щороку встановлюються в Законі «Про Державний бюджет».

за джерелами надходження:

– податкові;

– неподаткові – платежі, доходи від майна, що належить місцевій владі, та від господарської діяльності підприємств комунальної (муніципальної) форми

власності, доходи за рахунок кредитів та позик, а також трансферти від центральної влади та органів влади вищого територіального рівня.

3. Способи формування доходів:

- місцеві податки і збори;
- частки загальнодержавних податків;
- комунальні платежі;
- доходи від майна та землі, що належить місцевій владі;
- доходи комунальних підприємств;
- кредити;
- комунальні позики;
- трансферти.

Перечисленні основні структурні елементи є комплексним відображенням системи місцевих фінансів її ролі в економічній системі держави, але ця система набагато складніша і має свої особливості в кожній країні [4, с. 20-22].

Бюджет – це план мобілізації та використання коштів на публічні потреби. Поняття бюджету розглядається також у ракурсі процесу та звіту про його використання. У цьому аспекті бюджет співвідноситься зі звітом про результати діяльності підприємства, де доходи бюджету, на відміну від підприємства, в основному мають фіскальний характер.

Місцеві бюджети складаються з обласних, районних, міських міст обласного значення, міських міст районного значення, селищних, сільських. Бюджет району включає в себе районний бюджет, бюджети міст районного значення, селищ, сіл. Зведені бюджети не затверджуються, це поняття використовується для статистичних цілей та порівняльності. Бюджети районів також розраховуються Мінфіном для визначення трансфертів до них. За сумою доходів та видатків бюджети міст обласного значення аналогічні бюджетам районів [5, с. 8].

Головні розпорядники коштів після затвердження бюджету отримують бюджетні призначення, що дає їм право брати бюджетні зобов'язання, але у межах асигнувань, передбачених бюджетним розписом. Реально фінансовий орган визначає асигнування не на етапі затвердження бюджетного розпису, а вже під час виконання бюджету, виходячи з динаміки наповнення дохідної частини. Це звичайно підвищує ризикованість взяття бюджетних зобов'язань.

Відповідно до нової редакції Бюджетного кодексу з'явилась можливість у процесі виконання бюджету коригування його показників у рамках головного розпорядника між програмами та кодами економічної класифікації виконавчим комітетом без затвердження сесією ради. За погодженням із бюджетною комісією ради можна перекидати кошти із загального фонду до бюджету розвитку, а також у межах видатків за загальним фондом головного розпорядника коштів. У цьому є певний позитив, що полягає в можливості прийняття оперативних рішень у процесі виконання бюджету.

Однак при цьому очевидні і негативи: фіксування в бюджеті розбивки видатків за програмами та групами по КЕКВ втрачає свій сенс, якщо їх можна змінювати. Можливі зловживання з боку виконавчих органів місцевого самоврядування. Більш доцільно було б установити межі щодо зміни показників рішенням виконавчого комітету (10% за КЕКВ, 5% – за програмами). При

перевищенні цих показників вносяться зміни до бюджету на сесії ради. Вказане рішення може бути прийняте місцевою радою або окремо, або в рамках Бюджетного регламенту, якщо такий документ прийнятий радою [5, с. 25].

Місцевий бюджет можна сформулювати як фонд фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні органів виконавчої влади відповідного органу місцевого самоврядування для виконання покладених на нього функцій, передбачених конституцією.

За своєю формою місцевий бюджет – це основний фінансовий план органів місцевого самоврядування, за матеріальним змістом – централізований фонд їх фінансових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Власюк Н. І., Мединська Т. І., Мельник М. І. Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ: Алерта, 2011. 328 с.
2. Бондарук Т. Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні : моногр. Київ: Експрес, 2009. 608 с.
3. Бондарук Т. Г. Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ: ДП «Інформ.аналіт. агенство», 2013. 529 с.
4. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
5. Місцеві бюджети. Практичний посібник . Київ: ТОВ «Софія». 2012. 30 с.

Ворона Юлія Анатоліївна,

магістранта,

спеціальність «Облік та оподаткування»;

науковий керівник:

Шульга Світлана Володимирівна,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри аудиту та підприємництва,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОБЛІК І АУДИТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В СИСТЕМІ ЇХ УПРАВЛІННЯ

У сучасних умовах вітчизняна банківська система є однією з найдинамічніших сфер діяльності. Стрімке зростання обсягів активних операцій, поглиблення впливу процесів фінансового простору на розвиток банківської діяльності об'єктивно спричиняють необхідність створення та вдосконалення системи контролю.

У діяльності банківських установ особливу роль відведено аудиту, основною метою якого є визначення достовірності бухгалтерської звітності, обліку, його повноти і відповідності здійснюваних банками операцій чинному законодавчо-нормативним актам. Для банківських установ аудит також виконує такі завдання:

- 1) проведення аналізу фінансово-господарської діяльності, оцінка активів і пасивів;

- 2) прогнозування результатів фінансово-господарської діяльності та розробка рекомендацій щодо підвищення фінансової ліквідності;
- 3) постановку, відновлення і ведення бухгалтерського обліку;
- 4) консультування з питань фінансового, податкового, банківського та іншого господарського законодавства України;
- 5) підтвердження даних проспекту емісії цінних паперів;
- 6) здійснення інших аудиторських послуг із профілю діяльності аудиторських фірм (аудиторів).

Банківський аудит істотно відрізняється від інших видів аудиту (загального, інвестиційного, страхового) як за характером його здійснення, так і за методами проведення аудиторських перевірок [1].

Перед початком аудиторської перевірки важливо чітко визначити перелік питань, що підлягають перевірці. Цей перелік устанавлюється угодою сторін і може включати як повну перевірку всіх сторін діяльності банку, так і окремих його підрозділів. Звертається особлива увага на правильність формування статутних фондів комерційних банків. Виконання вимог Національного банку України щодо правильності формування статутних фондів, які визначені у Положенні про порядок проведення зовнішнього аудиту юридичних осіб, акціонерів (учасників) комерційних банків, яке затверджено Постановою Національного банку України від 21 лютого 1996 р. зі змінами і доповненнями, перевіряється особливо ретельно [3].

Бажано об'єднати зусилля внутрішнього і зовнішнього аудиту, з тим щоб забезпечити правильну оцінку стану роботи банків. Аудит банківської діяльності має кілька особливостей. У процесі аудиторських перевірок банків та інших фінансово-кредитних установ розглядаються різні сторони економічної діяльності як самої кредитної системи, так і господарства, що обслуговується. Це накладає на аудиторів особливу відповідальність за кваліфікованість обстежень, об'єктивність і достовірність висновків, оскільки результати аудиту служать основою для підтвердження річного звіту, публікації балансу і загальної оцінки підсумків роботи кредитної установи [2].

Отже, аудит в банківській системі є однією з головних складових контролю, яка забезпечує, перевірку даних бухгалтерського обліку, показників фінансової звітності та дій банку вимогам чинного законодавства, організаційні і методичні аспекти якого регламентуються нормативними документами затвердженими Національним банком України і аудиторською палатою.

Список використаних джерел

1. Аудит банківської діяльності. Опорний конспект лекцій. Київ, 2004. 350 с.
2. Савченко В. Я. Аудит: навч. -метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2005. 215 с.
3. Положення про порядок проведення зовнішнього аудиту юридичних осіб – акціонерів (учасників) комерційних банків у процесі перевірки правильності формування статутних фондів комерційних банків. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0400500-96>.

***Гончар Лілія Соханівна,**
магістрантка,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Корінько Микола Данилович,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри аудиту та підприємництва
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ЗНИЖКИ ТА БОНУСИ: СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ РИСИ

В умовах трансформації економічних відносин, актуальним постає питання мотивації ринку попиту за рахунок знижок та бонусних програм, таким чином важливим питанням оптимізації обсягів збуту є впровадження в роботу торгової системи різноманітних знижок та бонусних програм для збільшення продажів, завдяки якому збільшується прибуток.

Після аналізу виявилось, що один з найдієвіших заходів є знижки і бонуси. Водночас різновиди знижок нині вражають, тобто знижка – це тимчасове зменшення ціни, яке надається покупцям у момент чи після здійснення покупки. Бонус - це зобов'язання продавця надати покупцеві знижку за умови, що він скористається своїм правом її отримання. Тобто, підприємство при продажу певного товару надає покупцеві знижку, на яку він може зменшити вартість своєї наступної купівлі.

Розглянувши деякі із зазначених видів знижок детальніше, було видно те що знижки за обсяг покупок – це рівень падіння продажної ціни, яка є гарантією для покупця за умовою, якщо він придбає одразу або впродовж періоду зазначеного в умові певної партії товару, яка перевищує деяку величину. Знижка може виражатися такими способами:

- певний обсяг товару, який можна придбати за низькою ціною або отримати безкоштовно;
- гроші, які можуть повернутися покупцю або на рахунок зараховані кошти на наступну партію товару;
- номінальна ціна може зменшитись на певну кількість відсотків;
- можливість придбати партнерський товар за зниженою ціною.

За великий асортимент товару, що купується за знижкою, покупці найчастіше наполягають на поверненні частини коштів від замовленого обсягу товару. Дану частину вартості товару, зазвичай пропонують повернути покупцеві при умовах придбання певної кількості товару в одиницях. Такі умови пропонують оптовим дистриб'юторам. Дуже рідко пропонуються дані умови для кінцевого споживача. На рахунок отримувача грошові премії не переказують, але можуть зарахувати за рахунок майбутніх покупок.

Знижки надаються кінцевому споживачеві за оборот, іншими словами за купівлю товарів на певну суму споживач в подальшому має можливість покупки товару за ціною нижчою, ніж зазначено у прейскуранті.

Бонус – це винагорода, що надається для покупця або знижується ціна на товар. Бонуси бувають:

- разовий – надається при покупці товару у зазначеній кількості або на певну суму;

- накопичувальний – сума покупки впливає на розмір бонусів, які нараховуються на накопичувальну карту, тобто чим більша сума покупки, тим більше бонусів зараховується на бонусний рахунок. Тобто бонусні картки які випускаються продавцями товарів, які ведуть ідентифікований облік даних карток і накопичених сум на рахунках.

Адже в рамках ми маємо фактичні бонусні програми з мультикомпонентним договором, згідно якого суть бонусних програм полягає в наданні покупцям, під час покупки, певної кількості бонусів, які можуть бути погашені під час здійснення наступних покупок у торговельних закладах. До числа останніх, в залежності від виду програми, може входити лише той заклад, що надає й погашає бонус, або інші господарюючі одиниці цієї торговельної мережі, або їхніх партнери за програмою лояльності.

Як правило, знижки надаються на весь асортимент товару чи на певні групи товару всім покупцям протягом певного періоду часу. Найчастіше використовують бонусні програми, як метод накопичування коштів у вигляді бонусів за допомогою яких можна здійснити покупку. Накопичувальна програма направлена на те щоб утримати на тривалий час покупця та заохотити його на здійснення нових покупок.

Отже, проаналізувавши, що таке бонуси і знижки можна встановити між ними такі відмінності:

- час їх надання: бонуси надаються раніше від їх використання, в той час, як знижка є фіксованою і використовується під час здійснення покупки;

- розділ доходів різних учасників бонусних програм: у той час як одні суб'єкти фіксують зростання доходів внаслідок збільшення обсягів продажу товарів, завдяки чому відбувається накопичення бонусів, то інші суб'єкти, у свою чергу, зазнають певних втрат у результаті продажу товарів зі знижками, тому що відбувається обмін на попередньо надані іншими партнерами за бонусною програмою;

- ціна товару, що продається зі знижкою чи бонусом: у разі надання знижки ціна змінюється в бік зменшення, в той час, як за умовами бонусної системи вона залишається незмінною. У майбутньому ця різниця спричиняє різні підходи до визнання та обліку визначених торговельних операцій, що в залежності від юридично обумовлених ознак у податковому законодавстві України та інших Законів України може спричинити юридичні наслідки.

Незважаючи на кількість учасників програми, бухгалтерія торговельних мереж і підприємств, які входять у партнерську програму, мають справу з великою кількістю проблем, зв'язаних із визначенням та оцінкою в обліку доходів від продажів, відображенням та оцінкою бонусів.

Список використаних джерел

1. Податковий Кодекс України від 02.01.2011 (зі змінами та доповненнями).
2. Закон України Про захист прав споживачів № 1023-ХІІ від 12.05.1991 (зі змінами та доповненнями).

3. Закон України Про ціни і ціноутворення № 5007–VI від 21.06.2012.
4. Білова Н. Знижки та розпродажі: правила відображення в обліку / Н. Білова // Податки та бухгалтерський облік. 2009. № 87.
5. Богатко Н. Знижки: облік у продавця і покупця/Н.Богатко // Бухгалтерія. 2007. №14.
6. Губа Є. Знижки на товар. Школа бухгалтера. 2006. №13
7. Податки та бухгалтерський облік «Бонуси у торгівлі» №73 від 12.09.2019

Гонкало Віталій Юрійович,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Мельничук Ірина Олександрівна,
старший викладач
кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики обліку та аудиту

ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Податкова система є основою економічної системи країни. Вона забезпечує фінансову базу держави та виступає головним знаряддям реалізації її економічних і суспільних інтересів. Податок на прибуток підприємства, є не тільки прямим, але й дискреційним за самою природою своєї бази оподаткування. Оподаткування доходів юридичних осіб є найважливішим джерелом фінансування загальних державних потреб, але й водночас впливає на розвиток бізнесу.

Якщо взяти до уваги досвід країн з розвинутою ринковою економікою, можна вважати, що система оподаткування, яка прийнята у тій чи іншій країні впливає на економічні процеси як на макро, так і на мікроекономічних рівнях. Як висновок можна вважати, що існує необхідність дослідження питань, які пов'язані із впливом податкової системи України на економічні процеси суб'єктів підприємницької діяльності. Як мінімум один з податкових платежів, мобілізовані суми якого з 2017 року вплинули на дохідну частину місцевих бюджетів є податок на прибуток підприємств. Не беручи до уваги те, що механізм сплати податку на прибуток підприємств неодноразово змінювався з часу прийняття Податкового кодексу України хоча зазначити у своїй роботі, що порядок його нарахування та сплати в період з 2014 року по 2017 рік знову був кілька раз реформований. Найбільш кардинальні зміни порядку оподаткування прибутку підприємства відбулися в 2017 році з прийняттям Закону України від 03.11.2016 № 1728-VIII ВВР, 2017, № 4, ст.37 - діє до 31 грудня 2018 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [2].

Огляд чисельних публікацій провідних вітчизняних економістів В. Л. Анрющенка, А. В. Бодюка, В. В. Буряковського, В. П. Вишневецького, С. В. Каламбет, О. П. Кириленка, О. М. Ковалюка, К. Ф. Ковальчука, І. О. Луніної, Т. М. Рева,

А. М. Соколовської, Л. М. Шаблістої, Ю. В. Чередниченко, В. М. Федосова, С. І. Юрія та інших щодо ролі і місця податків в економічній системі дозволяє стверджувати про актуальність дослідження цього питання.

У зарубіжній фінансовій науці проблеми впливу оподаткування прибутку корпорацій на інвестиційну діяльність досліджуються достатньо активно. Зокрема, варто відзначити роботи таких вчених, як Е. Аткинсон, А. Ауербах, Д. Йоргенсон, М. Кінг, В. Лейбфріц, Е. Мендоза, Дж. Мінц, Дж. Стігліц, М. Фелдстайн, Д. Фулerton, А. Харбергер та ін.

Головна мета написання даної роботи є узагальнення нововведень з приводу оподаткування підприємств і визначити яким чином вони вплинуть на економічну діяльність підприємств.

7 грудня 2017 року у Верховній Раді України був прийнятий Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році”[1].

Загальний напрям прийнятих норм – стимулювання бізнесу і економіки в цілому, а також лібералізація умов ведення бізнесу. Крім того, прийнято норми щодо захисту прав платників податків та посилення відповідальності посадових осіб контролюючих органів за порушення їх прав.

Закон №2245—VIII “Про внесення змін до Податкового кодексу” від 7 грудня 2017 року для сплати податку на прибуток підприємства передбачає:

- можливість для банків враховувати всю суму резервів, які нараховуються під активи, а також передбачені перехідні положення щодо таких операцій;

- уточнені норми щодо сплати дивідендів платниками єдиного податку – єдинники не сплачують авансові внески, платники податку, отримувачі не коригують фін результат;

- уточнені норми щодо податкових наслідків переходу із спрощеної системи на загальну для платників четвертої групи;

- уточнено, що обмеження щодо операцій із низькоподатковими нерезидентами поширюються і на нерезидентів особливих організаційно-правових форм;

- можливість не оподатковувати кошти направлені на допомогу спортивним неприбутковим організаціям у розмірі до 8 відсотків від оподаткованого прибутку попереднього року;

- збільшення фінансового результату на суму повної або часткової компенсації один раз на календарний рік вартості путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування на території України, якщо вони не оподатковуються ПДФО;

- зменшення суми податку на прибуток на суму акцизного податку сплаченого за дизельне паливо що використане дизельними локомотивами та самоскидами вантажопідйомністю понад 75 тонн;

- до 1 січня 2020 року звільнено від оподаткування діяльність щодо використання газу метану вугільних родовищ;

- виключено вимогу щодо необхідності дотримання не низькоподаткового статусу нерезидента для розміщених “євробондів”.

– передбачено норму, яка зазначає, що платники єдиного податку сплачують податок на репатріацію, у разі виплат на користь нерезидента [2].

Але не зважаючи на всі вищеперераховані корисні зміни у 2018 році податки в економіці України залишаються однією з найсуттєвіших статей витрат підприємств, що не може не відобразитися на рівні їх підприємницької та інвестиційної діяльності.

Елементами оподаткування, через які здійснюється вплив податків на фінансовогосподарську діяльність підприємств є: об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставки податку, джерело сплати податку, строки сплати податку, податкові пільги, штрафні санкції за порушення податкового законодавства

Дія названих елементів оподаткування виявляється на таких показниках фінансовогосподарської діяльності підприємств: собівартість і ціна продукції, обсяг реалізації, прибуток від реалізації, платоспроможність і фінансова стійкість підприємства, іммобілізація обігових засобів, залишки нереалізованої продукції, обсяг залучення кредитів, чистий прибуток, використання прибутку [4].

Податкова політика не може претендувати на статус ефективної, якщо вона не враховує оптимальної межі податкового навантаження на конкретного виробника і на економіку в цілому. В Україні ж відбувається постійне перекладення податкового тягаря з одних підприємств на інші, що негативно відображається на показниках їх ефективності та конкурентоздатності. Якщо зіставити ситуацію в Україні і світі, то виявляється, що головні проблеми податкової системи криються не стільки у високих податкових ставках, скільки у нерівномірності оподаткування, яка породжена надмірними пільгами різного роду, у безпідставному звільненні від оподаткування окремих галузей, регіонів і підприємств [5].

Якщо розглянути сферу малого та середнього бізнесу у країнах ЄС то вони становлять основу соціально-економічного розвитку. В ЄС функціонує більш ніж 20 млн. підприємств малого та середнього бізнесу, що дають більше половини загального обороту та доданої вартості. Також кількість зайнятого населення на цих підприємствах сягає 70%. Малий бізнес у Європі стимулює розвиток конкуренції. Ефективність економіки ЄС безпосередньо залежить від успішної діяльності малого та середнього бізнесу [6, с. 57].

Якщо почати розглядати Україну, то можемо спостерігати незрозумілу ситуацію стосовно середнього та малого бізнесу зокрема. На противагу стимулюванню розвитку, держава ускладнює його діяльність та спонукає до виникнення ситуації, коли малий бізнес має не функціонувати, а просто «виживати».

Вдосконалення системи оподаткування повинне здійснюватися, виходячи із стратегічних цілей держави, а саме з побудови конкурентоспроможної соціально орієнтованої ринкової економіки та її інтеграції у європейське співтовариство. Проте досягти даної цілі поки що не вдається: податкова система є тим руйнівним чинником, що стримує зростання економічної активності національних суб'єктів та притік іноземного капіталу. Суттєву проблему для України становить рівень податкового навантаження, механізм справляння податків, чинна правова база, що регулює ці питання. [5].

Отже, податок на прибуток підприємств впливає на кінцеві фінансові результати бізнесу, і тому це можна вважати як один з елементів регуювання економіки, але і виступає як і негативний фактор, так би мовити перешкода на шляху стабільного розвитку національної економіки та її широкомасштабної модернізації.

Збільшення податкового навантаження на бізнес і населення, збільшення штрафних санкцій і більше жорстке адміністрування податків, введення двох Реєстрів заяв про повернення бюджетного відшкодування не сприятиме виведенню бізнесу з тіні і поліпшенню ділового клімату. Точкові зміни вже заклали в бюджет майже всі можливі компенсатори, але без ліберальних норм [5].

Список використаних джерел

1. Закон № 2628-VIII від 23.11.2018, ВВР, 2018, № 49, ст.399 “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році” від 7 грудня 2017 року [Електронний ресурс]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-19>
2. Закон №2245—VIII “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році” від 7 грудня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.buh24.com.ua/zvedena-tablitsya-novatsiy-zakonu-ukrayini-2245-viii-vid-7-gradnya-2017-roku/>
3. Новації оподаткування у 2018 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.yurfact.com.ua/fakty/novatsii-opodatкування-u-2018-rotsi-zvedena-tablytsia>
4. Система оподаткування та її вплив на господарську діяльність підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
5. <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/2507/1/58.pdf>
6. Вплив оподаткування на економічну діяльність підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/1/135.pdf>
7. Кармишева Г. М. Проблеми кредитування малого та середнього бізнесу в умовах посткризового стану економіки / Г. М. Кармишева, А. Г. Новікова // Часоп. екон. реформ. – 2011. – № 1. – С. 54-59.
8. Український союз промисловців і підприємців. Що чекає на платників податків у новому році? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uspp.ua/shho-cheka%D1%94-na-platnik%D1%96v-podat%D1%96v-unovomu-rocz%D1%96.html>
9. Никонець М. О. Вплив оподаткування на економічну діяльність підприємства // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам’яті проф. Балацького О. Ф., м. Суми, 6-8 травня 2014 р.

*Дешко Антоніна Леонідівна,
головний консультант,
Національний інститут стратегічних досліджень*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Одним із найважливіших елементів державної економічної політики є бюджетна політика. І в умовах трансформації економіки саме якість впроваджуваної бюджетної політики може мати визначальний вплив на досягнення поставлених цілей державної економічної політики, навіть стратегії розвитку держави в цілому. З іншого боку, неякісно визначені, чи розпорошені цілі державної політики можуть мати наслідком втрату потенціалу бюджетної політики.

Останнім часом як в світовій практиці, так і в Україні все більше уваги приділяється питанню ефективності і результативності проведення бюджетної політики, підвищення якості її реалізації, а також орієнтації на досягнення середньострокових цілей розвитку економіки та на практичний результат.

З цією метою наприкінці 2018 р. в Україні було законодавчо закріплено в Бюджетному кодексі засади середньострокового бюджетного планування (для середньострокового бюджетного планування середньостроковий період включає плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди), як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні (прогнози місцевих бюджетів - документи середньострокового бюджетного планування, що визначають показники місцевих бюджетів на середньостроковий період і є основою для складання проектів місцевих бюджетів); протягом тривалого часу впроваджується програмно-цільовий метод (вважається найбільш прогресивним у світовій практиці).

Як встановлено Бюджетним кодексом України, програмно-цільовий метод у бюджетному процесі – це метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.

Однак, як показала практика, існуючі процедури аналізу витрат бюджету та оцінки їх ефективності, які є складовою впроваджуваного протягом тривалого часу програмно-цільового методу, та є обов'язковими для здійснення розпорядниками бюджетних коштів, часто носять формальний характер, в багатьох випадках є певним чином поверхневими, не забезпечуючи поглибленого аналізу причин досягнення чи недосягнення поставлених цілей державної політики, обсягу та якості надання публічних послуг.

З метою підвищення ефективності та результативності використання коштів державного бюджету, змінами до Бюджетного кодексу наприкінці 2018 р., було введено процедуру проведення оглядів витрат державного бюджету. Такі огляди проводяться за рішенням Кабінету Міністрів України і передбачають аналіз ефективності реалізації державної політики у відповідній сфері за рахунок бюджетних коштів, тобто в межах визначених бюджетних програм, а також

здійснення оцінки ефективності, результативності та економічної доцільності відповідних бюджетних витрат.

Проведення такого аналізу є новим інструментом для України, хоча в світовій практиці огляди витрат бюджетів (spending reviews) використовується достатньо широко: більшість країн ОЕСР використовують його при формуванні та реалізації бюджетної політики.

Сутність таких оглядів полягає в тому, щоб забезпечити здійснення аналізу ефективності спрямування бюджетних коштів з урахуванням особливостей реалізації відповідних політик в окремих галузях (секторах) економіки, досягнення поставлених цілей та результативних показників, удосконалення проведення таких галузевих (секторальних) політик, та вишукування, за можливості, шляхів економії бюджетних коштів за умови підвищення якості наданих державою послуг.

Існують різні моделі проведення оглядів витрат бюджету:

огляд «з низу до верху» – англо-саксонський підхід – проводиться відповідними галузевими чи секторними міністерствами, міністерство фінансів надає пропозиції;

огляд «з верху до низу» – проводиться переважно міністерством фінансів, а представники відповідних міністерств безпосередньої участі не приймають (застосовувався у Франції, але не приніс бажаних результатів);

«спільний огляд» – голландсько-данський підхід – є найбільш поширеним і проводиться робочими групами, створеними з представників відповідних міністерств, міністерства фінансів та незалежних експертів.

В усіх моделях результати проведеної роботи з пропозиціями щодо економії бюджетних коштів та/або удосконалення політик, механізмів використання коштів, надаються на розгляд Уряду [1, с.4]

Першу спробу провести огляд видатків державного бюджету було здійснено у 2018 р. (постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №101 «Про проведення огляду видатків бюджету в окремих сферах»). Однак, результати таких оглядів були не достатньо якісними, внаслідок нерозуміння учасниками оглядів важливості їх проведення та відсутності відповідної методологічної бази.

Забезпечення якісного проведення оглядів витрат державного бюджету, вимагає:

визначення чітких цілей проведення оглядів, тобто уряд має визначити і донести до органів влади, в яких проводитимуться такі огляди, і громадськості мету проведення оглядів, обґрунтувати обрання для цього тієї чи іншої сфери (бюджетної програми);

достатньої статистичної бази чи відповідних адміністративних даних для проведення якісного огляду;

наявності кваліфікованого персоналу та необхідності уникання конфлікту інтересів (працівники відповідних органів влади, які задіяні в процесі проведення оглядів витрат, хоча і володіють найбільшим обсягом знань про причини виникнення тих чи інших явищ, що мали вплив на виконання бюджетної програми, часто «зацікавлені» у мінімізації власної відповідальності за негативні результати роботи);

наявності чітких методологічних вказівок для проведення оглядів.

У Великобританії у посібнику «The 2019 Spending Review: How to run it well», проаналізувавши існуючі практики проведення оглядів витрат, недоліки, які були виявлені в минулі роки, під час їх проведення в Великобританії, авторами сформульовано конкретні пропозиції, на які має звернути увагу уряд під час проведення огляду витрат у 2019 р. В цілому, узагальнивши їх, можна виділити такі: (1) чіткість цілей; (2) зосередженість на продуктивності; (3) стратегічне планування; (4) використання даних та (5) професійні навички [2, с. 49-50].

У 2019 р. триває проведення огляду витрат державного бюджету у 5 міністерствах за 9 напрямками: у МОН, МОЗ, Міненерговугілля, Мінсоцполітики та Мінагрополітики (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.03.2019 №211-р «Про проведення у 2019 році оглядів витрат державного бюджету в окремих сферах»). Крім того, Мінфіном розроблено, як це передбачено Бюджетним кодексом, проект наказу «Про огляди витрат державного бюджету», яким планується затвердити Загальні вимоги до проведення оглядів витрат державного бюджету. Зокрема, ним пропонується визначити порядок вибору сфери та визначення цілі огляду витрат, організаційні та методологічні засади їх проведення, методологічні засади розробки варіантів досягненні цілі проведення огляду витрат та підготовка відповідних звітів.

Упровадження оглядів витрат державного бюджету в бюджетний процес має стати позитивним наслідком для удосконалення інструментарію реалізації бюджетної політики, виступити одним із ключових чинників формування галузевих (секторальних) політик та економічної політики держави в цілому, а також допомогти виявити потенційні ризики та загрози економічній безпеці держави.

Слід зазначити, що запровадження в практику роботи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (розпорядників бюджетних коштів) оглядів витрат державного бюджету, може мати на меті не лише забезпечення економії бюджетних коштів та підвищення якості реалізації державної політики у відповідній сфері, а й може справляти безпосередній вплив і на проведення розрахунку рівня економічної безпеки держави та її складових.

Вказане пов'язане з можливістю співставлення даних і результативних показників бюджетних програм, показників і статистичних (адміністративних) даних, які використовуються під час проведення оглядів витрат, висновків за результатами оглядів з індикаторами економічної безпеки, визначеними наказом Мінекономрозвитку від 29.10.2013 № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» з подальшим виявленням потенційно можливих загроз економічній безпеці в Україні.

У найближчій перспективі, під час формування та реалізації державних політик, у тому числі бюджетної політики, органи державної влади враховувати необхідність:

удосконалення законодавства у сфері стратегічного планування, у тому числі розроблення законопроекту щодо державного стратегічного планування, та впорядкування відповідних галузевих (секторальних) програмних документів;

під час підготовки галузевих (секторальних) програмних документів більшої уваги приділяти визначенню потреб у фінансуванні, чітко обґрунтовуючи і співставляючи потреби з можливостями бюджетів (на жаль, в

більшості випадків розробники програмних документів визначають потреби у коштах, не орієнтуючись на можливості бюджетів, що призводить до хронічного недофінансування таких програм в подальшому);

підвищення якості планування безпосередньо бюджетних видатків у взаємозв'язку із державною політикою у відповідних секторах економіки, чому має безпосередньо допомогти практична реалізація оглядів витрат державного бюджету;

практичного впровадження середньострокового бюджетного планування на всіх рівнях (у 2019 р., на жаль, Бюджетна декларація, як базовий документ у системі середньострокового бюджетного планування, не була внесена Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України) тощо.

Список використаних джерел

1. Robinson M. 3'th Annual Meeting of OECD Senior Budget Officials, Spending Review. Paris, 3-4 June 2013. URL:

[http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/PGC/SBO\(2013\)6&doclanguage=en](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/PGC/SBO(2013)6&doclanguage=en) (дата звернення: 09.08.2019).

2. Wheatley M., Maddox B., Bishop T.K. The 2019 Spending Review: How to run it well. URL:

https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/IfG_2019_%20spending_review_web.pdf.

*Дмитрієва Євгенія Володимирівна,
студентка, спеціальність «Маркетинг»,
Коледж бізнесу та аналітики;
науковий керівник:*

*Мельничук Ірина Олександрівна,
старший викладач
кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

РОЛЬ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Страховий ринок є одним з найважливіших елементів у фінансовому ринку. Економічний рівень розвитку держави визначають за рівнем розвиненості страхової справи. Страхування відіграє важливу роль, бо кожна фізична та юридична особа хоче бути впевненою та мати гарантії на випадок несподіваної події у житті.

У Законі України «Про страхування» зазначено, що «Страховання - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [1].

З економічного погляду страхування є системою економічних відносин, які виникають між двома суб'єктами – страховиком і страхувальником – з приводу забезпечення захисту майнових інтересів останнього за рахунок сплати ним страхових внесків до спеціально створених для цього грошових фондів, звідки здійснюється відшкодування збитків у разі настання обумовлених страхових випадків [2].

Страховий ринок – це складна багатофакторна динамічна система, що становить діалектичну єдність двох систем – внутрішньої системи (страхові продукти, система організації продажу страхових полісів і формування попиту, гнучка система тарифів, власна інфраструктура страховика) і зовнішнього оточення (система взаємодіючих сил, що оточують внутрішню систему ринку і впливають на неї) [3].

Основними принципами страхування є [2]:

→ конкурентність – вільний вибір страхувальником страхової компанії, а страховою компанією – виду страхування;

→ страховий ризик – потенційна можливість збитку або втрати доходу при настанні визначених подій. Конкретним проявом реалізації страхового ризику є страховий випадок, тобто фактичне настання непередбачуваної події;

→ страховий інтерес страхувальника і страховика як законна вимога відшкодувати майновий збиток, що пов'язаний із правом власності, володіння, розпорядження і використання об'єкта страхування та права вимоги від страховика дотримання умов договору;

→ максимальна сумлінність – надання повної інформації щодо предмета укладеного договору страхування як на етапі його укладання, так і на етапі виконання, тобто це повна довіра між страховиком і страхувальником;

→ страхове відшкодування на рівні збитку, яке не повинно приносити страхувальнику прибуток, а повинно тільки відновити його майнове становище до того рівня, який був безпосередньо перед страховим випадком, що відбувся;

→ застереження – включення до договору страхування особливих клаузул. Наприклад, франшиза – визначена в договорі страхування незначна частини збитків, що не підлягають відшкодуванню страховиком, тобто є способом розподілу ризиків і рівня страхової відповідальності;

→ суброгація (зустрічний регресний позов) – передача страховику, який виплатив страхове відшкодування, права вимоги до особи, відповідальної за заподіяний збиток;

→ диверсифікація – законодавча можливість розширення ділової активності страховиків за рамками основної діяльності;

→ контрибуція – право страховика звернутися до інших страховиків, які за проданими полісами несуть відповідальність перед одним і тим самим конкретним страхувальником з пропозицією розділити витрати з відшкодування збитків;

→ співстрахування – страхування об'єкта за одним спільним договором кількома страховиками та перестрахування – передача однією страховою компанією іншій частини своїх зобов'язань відповідно до укладених договорів [2].

Об'єктом страхового ринку є страхові продукти – специфічні страхові послуги, що надаються страхувальнику при виконанні договору страхування (пропонуються на страховому ринку). Перелік же видів страхування, якими може користуватися страхувальник, відображає асортимент страхового ринку. Суб'єктами страхового ринку є страховики, страхувальники, страхові посередники [2].

За формою власності страховики можуть бути державними і приватними. За характером здійснюваних операцій вони поділяються на: спеціалізовані, що спеціалізуються виключно на окремих видах страхування; універсальні, що виконують різні види страхування; перестраховальні, які здійснюють страхування великих і небезпечних ризиків [2].

Страхова компанія (страхове товариство) – це юридично оформлена одиниця підприємницької діяльності у формі акціонерного, повного, командитного товариства чи товариства з додатковою відповідальністю, яка має ліцензію на право здійснення страхової діяльності. Найбільш поширеною в Україні є акціонерна форма організації страховика. Створюється за допомогою мобілізації грошових коштів шляхом випуску та розміщення акцій. Бувають акціонерні страхові компанії публічного і приватного типу. Товариств повних, командитних, з додатковою відповідальністю на страховому ринку менше, ніж акціонерних. Вони створюються за рахунок внесків засновників і різняться межею майнової відповідальності засновників за зобов'язаннями організації. Створення страхових компаній у формі товариства з обмеженою відповідальністю в Україні заборонено [2].

Страховий ринок в Україні все ще перебуває на початковому етапі розвитку, окремі його сегменти стрімко розвиваються, проте рівень страхового покриття залишається на низькому рівні (він складає лише 3-5%, тоді як у країнах Західної Європи – понад 95%). У нашій країні розвиваються лише класичні види страхування – КАСКО, майнове страхування, тоді як, наприклад, медичне страхування знаходиться на етапі зародження. Це обумовлено, в першу чергу, рівнем доходів населення [4].

У територіальному аспекті залежно від масштабу розрізняють місцевий (регіональний), національний (внутрішній) та міжнародний (зовнішній) страхові ринки. Місцевий ринок задовольняє страхові інтереси регіону; національний – інтереси, що переросли межі регіону і розширились до рівня нації (держави), світовий – задовольняє попит на страхові послуги в масштабі світового господарства [2].

Місцевий (регіональний) ринок задовольняє страхові інтереси регіону; національний – інтереси, що переросли межі регіону і розширились до рівня нації (держави), світовий – задовольняє попит на страхові послуги в масштабі світового господарства [5].

За галузевою ознакою виділяють ринки особистого та майнового страхування. Кожна з названих ланок має свою структуру (сегментацію) [5].

Отже, можна зробити висновок, що страховий ринок є невід'ємною частиною фінансового ринку. Він задовольняє потребу фізичних та юридичних осіб у захисті від незапланованих витрат. Також він займає ланку у формуванні економіки країни. В Україні страховий ринок знаходиться на етапі розвитку.

Список використаних джерел

1. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР, станом на 01.01.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
2. Стойко О. Я. Фінанси: підруч.. Київ.: Алерта, 2017. 406 с.

3. Внукова Н. М. Успенко В. І., Временко Л. В. Страхування: теорія та практика: навч.-метод. посіб..Харків: Бурун Книга, 2004. 376 с.

4. Добош Н. Оцінка фінансової стійкості страховика // Формування ринкової економіки України. 2009. №19. С. 207-212.

5. Долгошея Н. О. Страхування в запитаннях та відповідях : навч. посіб. Київ.: Центр учбової літератури, 2010. 316 с.

*Дубас Юлія Анатоліївна,
студентка ІV курсу,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Залюбовська Світлана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,*

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

Забезпечення сталого темпу економічного зростання – одна з головних задач для будь-якої держави. У сучасній економічній і політичній ситуації, що склалася в Україні, це завдання є одним із пріоритетних і таким, що важко реалізується, тому досить актуальна провідна роль інвестицій у розвитку економіки визначається тим, що завдяки їм здійснюється накопичення суспільного капіталу, впровадження досягнень науки і техніки, внаслідок чого створюється база для розширення виробничих можливостей країни і її економічного зростання.

Теоретичні основи й методичні аспекти економічного зростання країни та факторів, що на нього впливають розглядаються в роботах таких вчених Іващенко А.І. [1], Ковальчук О.Я. [2], Понедільчук Т.В. [3], Жаліло Я.А. [4], Сидорова А. [5] та в інших.

Мета даного дослідження полягає у обґрунтуванні теоретичних положень по підвищенню залучення інвестицій в економіку України.

Економічне зростання є найважливішим макроекономічним показником, за допомогою якого можливо оцінити не тільки повне збільшення обсягу виробництва, але і здатність економіки країни задовольняти зростаючі потреби населення, а також сприяти підвищенню якості життя. Часто в якості виміру економічного зростання країни є збільшення випуску продукції [4, с. 277]. Інвестиції є одним з головних факторів економічного зростання, так як запускають його механізм. Під категорією «інвестиції» слід розуміти витрати, які реалізуються в таких формах: вкладення капіталу в різні галузі, в об'єкти підприємницької та інших різних видів діяльності. З точки зору економіки, інвестиції представляють собою зміну стандартних ресурсів у витрати з урахуванням цільових намірів – як правило, це саме отримання прибутку.

Інвестиційні внески сьогодні дуже актуальні для сучасної економіки: вони є необхідною умовою індивідуального кругообігу коштів господарюючого суб'єкта. За допомогою інвестицій утворюється готовий продукт, в якому

міститься приріст капітальної вартості і в результаті отримується дохід. Інвестиційні вливання здатні приносити вкладникам чималий дохід, якщо вміло ними користуватися і не робити необґрунтованих вкладів в ризиковані об'єкти. Різні вкладення набирають популярність, оскільки за їх допомогою можна вміло розвивати власну справу, направляючи їх в зростання показників, тим самим дозволяючи отримувати стабільний дохід.

Зв'язок між економічним зростанням і надходженням інвестицій можна охарактеризувати з двох сторін. З одного боку, від ефективності інвестиційної політики держави залежать стан виробництва, положення і рівень технічної оснащеності основних фондів підприємств, можливість структурної перебудови економіки, вирішення соціальних і екологічних проблем, – тобто інвестиції є основою для розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому. З іншого боку, обсяги інвестицій і їх роль в економіці країн залежать від специфіки національного господарства, етапів його розвитку (що визначається структурою, технологічністю, темпами розвитку) і місця в міжнародній економічній системі [1].

Надходження інвестицій в економіку будь-якої країни залежить від її економічного стану і прогнозів стабільності економіки на середньострокову перспективу. Оскільки інвестиції в основному спрямовуються на розвиток виробництва, то віддача від них очікується не раніше, ніж через декілька років, а за деякими проектами вона може досягати і 5-8 років. Особливо це відноситься до соціально значущих, наприклад будівництво переробних заводів.

Традиційною слабкою стороною української економіки є недостатній рівень інвестиційної активності. Частка інвестицій в українському ВВП коливається близько 16% (табл. 1), що значно нижче, ніж в країнах, що розвиваються, де даний показник вище 30% [3]. У ряді європейських країн з розвиваючими ринками даний показник також значно вище українського (наприклад, в Румунії, Туреччині, Чорногорії та Чехії) [1].

Таблиця 1

Капітальні інвестиції в економіку України за 2014-2018 рр.

Показник	Рік						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Капітальні інвестиції в економіку, млн. грн.	293692	267728	219419,9	273116,4	359216,1	448461,5	578726,4
Темпи зміни капітальних інвестицій в економіку, %	108,5	91,16	81,96	124,47	131,52	124,84	129,05
ВВП у фактичних цінах, млрд. грн.	1411,2	1454,9	1566,7	1979,5	2383,2	2982,9	3558,7
Рівень інвестування економіки, % до ВВП	20,8	18,4	14,0	13,8	15,1	15,0	16,3

*Джерело: [7]

Зростання українських інвестицій істотно сповільнилося в 2013 році та у зв'язку з політичною, економічною кризою та військовими діями на сході України, ослабленням гривні відбулося їх скорочення. З 2015 року зростання інвестицій повернулося в позитивну зону та за підсумками 2018 року їх обсяг збільшився більше ніж удвічі у порівнянні з докризовим періодом.

Інвестиційна активність в Україні історично фінансується в основному за рахунок власних коштів підприємств (з 2013 року частка власних коштів в сукупному фінансуванні перевищує 66%). На банківське кредитування припадає близько 7%, і ця частка значимо зменшилася в останні роки, оскільки, незважаючи на зниження номінальних процентних ставок, реальні ставки залишаються високими. Для зростання значущості даного джерела фінансування потрібне продовження політики інфляційного таргетування, яке здатне підтримати тренд на зниження номінальних ставок. З 2012 року помітно (з 9,1% до 12,6%) збільшилася частка бюджетних коштів (державного та місцевого бюджетів) у фінансуванні інвестицій. Це сталося на тлі зміщення пріоритетів держави і відповідного перерозподілу бюджетних витрат.

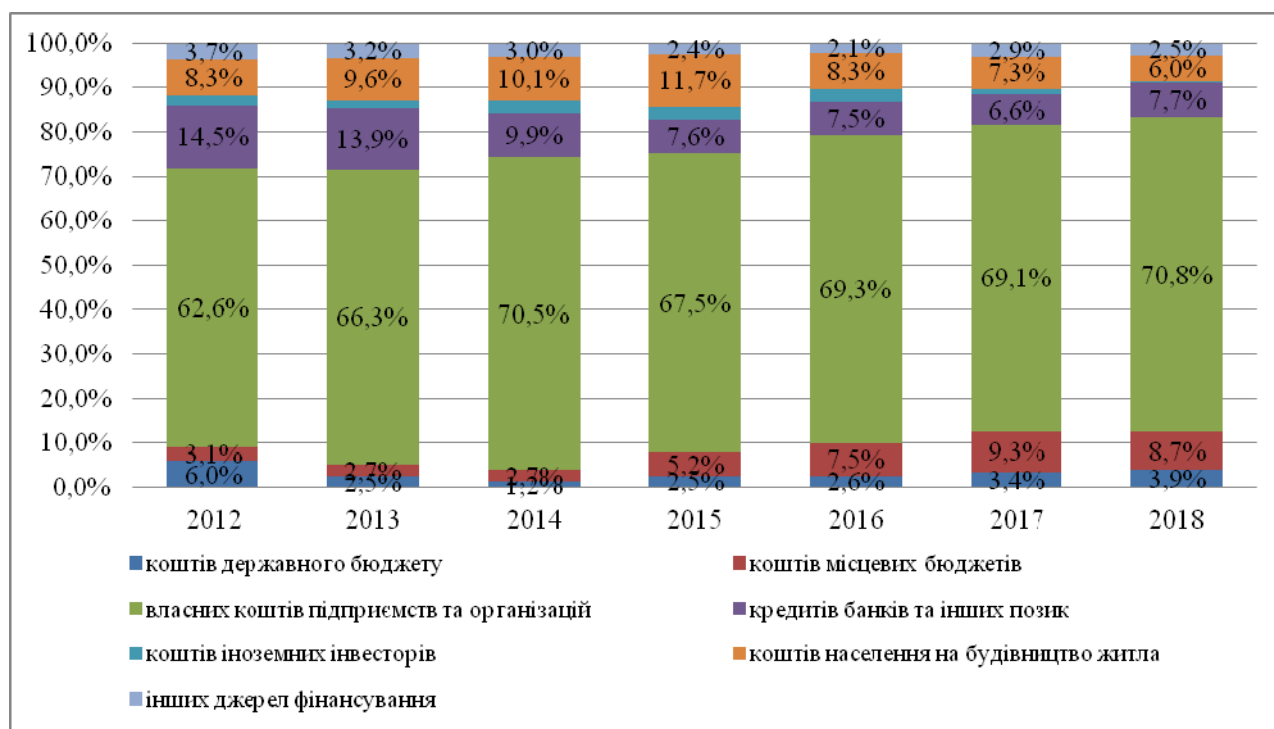

Рисунок 1. Структура інвестицій за джерелами надходжень [7]

Аналіз по галузях показує, що інвестиційна активність у промисловість в останні роки була систематично вище, ніж в інших галузях (понад 34%). Також активно вкладаються кошти і сільське господарство (11%), будівництво (9,7%) та транспортну галузь (8,7%).

Економічна невизначеність, а також інвестиційні ризики виступають серйозним обмежувальним фактором для відновлення інвестиційної активності. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) на тлі негараздів в Україні також помітно скоротилися після 2013 року (табл. 2).

Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2012 по 2018 рр. (млн дол. США)

Рік	ПІІ		ПІІ		Сальдо	
	в Україні		з України			
2012	8401	1194	1206	1014	7195	2.6%
2013	4499	-3902	420	-786	4079	-43.3%
2014	410	-4089	111	-309	299	-92.7%
2015	2961	2551	-51	-162	3012	907.4%
2016	3284	323	16	67	3268	8.5%
2017	2202	-1082	8	-8	2194	-32.9%
2018	2355	153	-5	-13	2360	7.6%

*Джерело: [8]

Нестабільна економічна ситуація, нерозвиненість законодавства, а так само дефіцит технологій вплинули і на прибутковість багатьох компаній які залучають прямі іноземні інвестиції, що призвело до їх скорочення. Дана ситуація показала і те, що вітчизняні інвестори вкладаючи прямі інвестиції так само відмовляються від інвестування вітчизняних компаній і вивозять свій капітал за кордон.

Як показує досвід багатьох країн, що розвиваються – інвестиційний бум в економіці починається з іноземного капіталу. Він міг би принести нові (для України) технології та сучасні методи управління, а також сприяти розвитку вітчизняних інвестицій. Залучення прямих іноземних інвестицій в українську економіку – стратегічно важливе питання, яке вимагає якнайшвидшого прийняття важливих рішень щодо подальшого економічного розвитку країни.

На сучасному етапі існує дуже багато систем оцінок інвестиційного клімату країни. Так, найбільш поширеними є рейтинг по сприятливим умовам ведення бізнесу Doing Business (складається Світовим банком і IFC).

У щорічному рейтингу по сприятливим умовам ведення бізнесу Doing Business за 2018 рік Україна займає 76 місце з 190 країн. (табл. 3). Рейтинг має 190 позицій. Чим вище позиція країни в рейтингу сприятливості умов ведення бізнесу, тим сприятливіше підприємницьке середовище для відкриття і функціонування підприємства.

Таблиця 3

Ведення бізнесу у 2018 році в Україні

Країна	Рейтинг	№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	№ 5	№ 6	№ 7	№ 8	№ 9	№ 10
Україна	76	52	35	128	64	29	81	43	119	82	149

Таблиця 3 містить сукупний рейтинг країн за показником сприяння ведення бізнесу, а також дані по десяти індикаторам регулювання підприємницької діяльності: реєстрація підприємств; отримання дозволів на будівництво; підключення до системи електропостачання; реєстрація власності; кредитування; захист інвесторів; оподаткування; міжнародна торгівля; забезпечення виконання контрактів; ліквідація підприємств.

Відповідно до рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business, Україна посіла 80 місце серед 190 країн світу. У рейтингу на 2016 рік країна перебувала на

83 місці, в 2015-му-на 87, в 2011-2013 - на 149-152 місцях. В цілому, Україна суттєво поступається в питаннях дерегуляції ведення бізнесу сусіднім країнам. Так, Румунія знаходиться на 36 місці, Білорусь виявилася 37, Молдова – 44, РФ – 40, Туреччина – 69, Польща – 24.

Можемо бути впевненими, що незважаючи на негативну ситуацію в інвестиційному кліматі, Україна шляхом вдосконалення законодавства і згладжування політичних та економічних конфліктів може домогтися стабільності в інвестиціях. А збільшивши частку інноваційних технологій залучити інвестиції різних світових держав, так як Україна володіє не тільки природними ресурсами, а й кваліфікованим здатним до навчання трудовим потенціалом.

Таким чином, на підставі наведеної інформації ми можемо зробити однозначний висновок, що інвестиції і економічне зростання тісно пов'язані між собою. Для підйому економіки держави необхідні стійкі і довгострокові вкладення в основний капітал. Їх рівень повинен бути достатнім не тільки для того, щоб підтримувати його оновлюваність. Навпаки, інвестиції повинні забезпечувати повноцінну і своєчасну модернізацію основного капіталу. У свою чергу, це стане запорукою виробництва інноваційних, конкурентоздатних вітчизняних товарів. Для цього потрібна чітка і послідовна економічна політика щодо стимулювання інвестиційного процесу. Крім того, необхідна координація спільних зусиль як з боку представників великого та середнього бізнесу, так і з боку органів державної влади. Тільки в таких умовах ми зможемо говорити про стійке економічне зростання.

Список використаних джерел

1. Дудакова, Л. Г. Азатян М. О. Роль іноземних інвестицій в економіці України // *Economics*. 2018. № 2 (34). С. 42-45.
2. Іващенко А. І. Стратегія формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні. Часопис економічних реформ. 2015. 1(17).
3. Ковальчук О. Я. Стрельбіцька Н. Є. Слободян А. Ю. Прямі іноземні інвестиції та їх вплив на економічний розвиток // *Молодий вчений*. 2017. 8 (45).
4. Понедільчук Т. В. Аналіз динаміки капітальних інвестицій в економіці України // *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка*. – 2014. Вип. 1. С. 276-281.
5. Пріоритети інвестиційної політики в контексті модернізації економіки України. Київ: НІСД, 2013. 80 с.
6. Сидорова А., Анісімова Г. Кількісна оцінка узгодженості інтересів суб'єктів іноземного інвестування // *Економіка України*. 2012. № 3. С. 49–59.
7. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua>.

*Еш Світлана Миколаївна,
старший викладач кафедри фінансів,
Національний університет харчових технологій*

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК НАПРЯМ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Одним із пріоритетних завдань реформування національного фінансового сектору є підвищення рівня фінансової грамотності.

На нашу думку фінансова грамотність є сукупністю знань, навиків, цінностей, якими володіє людина чи суспільство в цілому, що направлені на формування фінансової культури.

Основними компонентами фінансової культури є: податкова культура, розроблений досвід у сфері кредитної та депозитної політики, цінності світової пенсійної культури тощо. Саме ці складові формують знання, уміння, відносини, які необхідні для забезпечення фінансової поведінки та зростання фінансової інклюзії українців.

Фінансова інклюзія, як економічна категорія, досліджується не так давно і включає заходи, які допомагають державі протидіяти кризовим явищам у фінансовій сфері і бути готовим до сприйняття швидких змін у цій сфері.

Нині 2 млрд або 39% глобального населення залишається поза межами фінансової системи. В той же час високий рівень фінансової інклюзії сприяє розвитку іноземного інвестування в країні, зростанню середнього класу, гендерній рівності, розвитку туризму, малого і середнього бізнесу.

В Україні уже другий раз проводиться Форум з фінансової інклюзії (Finclusion UA), організаторами якого стали Національний банк України, проект USAID «Трансформація фінансового сектору» та Mastercard і Visa. Основною метою і першого Форуму, який проводився у 2017 році, і другого (2019 рік) – було обговорення питання щодо залучення населення до фінансових послуг.

Другий Міжнародний Форум з фінансової інклюзії «Нікого за бортом» зібрав понад 300 представників державних органів, банків, платіжних систем, освітян із 12 країн світу, які обговорювали питання, присвячені напрацюванню на базі міжнародного досвіду ефективних практик підвищення фінансової інклюзії як спільного шляху держави та бізнесу для підвищення економічного зростання.

На форумі було запропоновано визначення категорії «фінансова інклюзія», яка трактується як рівний доступ до фінансових продуктів і послуг та використання їх:

- за прийнятними цінами;
- відповідно до потреб домогосподарств і підприємств;
- із врахуванням доступності до всіх сегментів суспільства незалежно від їх доходу та місця проживання [1].

Фінансові продукти і послуги надаються представниками фінансового сектору усім учасникам процесу відповідально та із врахуванням екологічних вимог.

За словами Голови НБУ Якова Смолія «фінансова інклюзія залежить від 3-х факторів: доступності до фінансової послуги, фінансової грамотності та від захисту прав користувачів» [1].

Фінансова послуга – це операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [2].

Фінансові послуги включають значну кількість операцій, пов'язаних із випуском платіжних документів, карток; кліринг; діяльність з обміну валют; надання коштів у позику; послуги у сфері страхування та у системі накопичувального пенсійного забезпечення; професійну діяльність на ринку цінних паперів, факторинг та інші. Найбільшу кількість фінансових послуг надають банки, які відкривають рахунки суб'єктам фінансового ринку для надання банківських послуг.

За підрахунками Світового банку у 2011 році серед дорослого населення України 41% мешканців мали один банківський рахунок, а у 2017 році, через 6 років, цей показник зріс і уже становив 63%. Якщо порівнювати із іншими країнами, у світовому масштабі, показник України є середнім, але він нижчий, ніж у держав нашого регіону: у Чеській республіці – 81%, в Угорщині – 75%, у Білорусі – 81%. У Вірменії тільки 48% дорослих осіб мали рахунки у фінансових установах. Нині 100% рівня фінансової інклюзивності населення досягли такі країни як Данія, Швеція, Норвегія, Нідерланди й Австралія. Але, понад 138 млн європейців не мають банківського рахунка [1].

Напередодні Форуму Mastercard провела опитування серед банкірів, представників бізнесу та держслужбовців щодо рівня розвитку інклюзії вітчизняного фінансового ринку. Серед опитаних 45% визначили низький рівень розвитку доступності до фінансових продуктів, відсутність інформації про фінансові установи, які їх надають. Основними причинами такої ситуації є:

- недостатня фінансова грамотність у населення. Фінансова інклюзія і фінансова грамотність нерозривні. Без фінансової грамотності людина не може сповна використовувати потенціал фінансових сервісів. Хоча українці і відстають від країн ЄС за рівнем фінансової грамотності, вони хотіли б отримувати більше інформації про можливості продукту, про способи заощаджень та фінансового планування;

- низький рівень матеріального достатку;

- неготовність більшості населення до нового досвіду та його втілення;

- слабка довіра до фінансової системи в цілому. Як свідчить зарубіжний досвід, довіра є основою фінансового сектору. Тому якісні комунікації між членами суспільства є дуже важливими, без них не можливо побудувати довіру. Тому потрібно надавати доступні роз'яснення щодо фінансових продуктів і послуг, щодо посередників, які їх надають, інформувати споживача про ціни; говорити зрозумілою споживачу мовою та створювати позитивні емоції;

- відсутність інформації про доступ до нових фінансових продуктів, про появу нових фінансових послуг. Щоб почати користуватися фінансовими

продуктами, споживач має не тільки розуміти практичну цінність, але і відчувати задоволення від користування ними;

- відсутність зацікавленості у державних структур і приватного сектору до розвитку фінансової інклюзії. Нині державі та бізнесу недостатньо просто створити технічні умови для користування фінансовими продуктами та послугами, що передбачає формування доступу громадян до фінансової системи, але важливим є вивчення реальних потреб споживачів та зосередження усіх зусиль на їхньому задоволенні. Користування прогресивними фінансовими технологіями, як у розвинутих країнах, повинно увійти у моду, стати брендом. Наприклад, технологія «миттєвих переказів» знайшла підтримку у державних органах Індії, Великобританії та США, де уряди співпрацюють з міністерствами і банками для створення економічної системи, що сприяє розвитку цифрових транзакцій.

Фінансова інклюзія можлива лише за умови, якщо всі державні органи матимуть відповідний підхід до регулювання фінансової сфери, який би дав фінансовим установам більше свободи впроваджувати інновації та орієнтуватися на сегменти громадян із недостатнім рівнем фінансового обслуговування.

В Україні націлені на розвиток фінансової інклюзії і нефінансові структури: Укрпошта, Vodafone, WOG, Київський метрополітен. Досвідом ділиться щодо створення нових фінансових сервісів і Укрзалізниця, фінансові представники якої вважають, що для втілення фінансової інклюзії необхідно керуватися такими принципами як універсальність послуг, їх зручність та простота.

Забезпечує розвиток фінансової інклюзії і трансформація платіжної системи, яка в останній час змінюється дуже швидкими кроками, але на жаль, українське законодавство дуже морально застаріле, працює ще за законами, ухваленими у 2001 році і не відповідає сучасним потребам розвитку платіжного простору країни. Завдання учасників платіжного ринку України – розробити законодавство відповідно до потреб європейського, що дасть поштовх для конкурентного розвитку ринку, учасники якого стануть гнучкішими, а їх послуги – дешевшими. Нині завдяки ключовим змінам на вітчизняному платіжному ринку з'являються нові послуги та бізнес-моделі, небанківським фінансовим установам дозволено емітувати платіжні картки та вести платіжні рахунки. Також планується запровадити відкритий банкінг та посилити захист прав користувачів платіжних послуг.

Нині трендом на світовому ринку фінансових послуг є миттєві платежі. Так розмір глобального ринку миттєвих платежів у 2018 році оцінювався у 6,9 млрд дол. США і згідно прогнозів він буде збільшуватися у середньому на 29,3% у рік з 2019 по 2025 роки [3].

Миттєві платежі – це новий спосіб переказу коштів, який проходить за лічені секунди. Порівняно з банківськими переказами, які можуть тривати до 3-х днів, нова технологія дозволяє переказувати кошти з банківського рахунку платника на рахунок отримувача відразу. Такі платіжні системи розробляються у всьому світі, у тому числі і в Україні. Швидкість переказу не є єдиним критерієм, за яким вибирається сервіс грошових переказів, також враховуються

і потреби кожного клієнта: простота використання, комісії, захист від шахрайства, мережа отримання платежів тощо.

Нині у світі нараховується біля 20 систем миттєвих переказів, а ще більше знаходиться у розробці. Принцип роботи у них подібний: доступ до клієнта у форматі 24/7/365 і обробка платежів у реальному часі. Більшість таких систем є локальними, як вітчизняна Приват 24/7, але є компанії, які бажають обхвалити відразу кілька держав. Такі плани має компанія SCTnst1, яка після запуску системи планує охопити усю зону SEPA, а це 34 європейські держави [3].

За даними провайдера фінансових послуг FIS за 2018 рік найбільш прогресивними системами миттєвих платежів були Immediat Payment Service (IMPS), що належить Індії, Fast and Secure Trasfers (FAST) – Сингапур і New Payment Platform (NPP) – Австралія.

Рівень фінансової інклюзії у світі стрімко зростає але успіхи країн різні. Щоб національна стратегія розвитку фінансової інклюзії запрацювала, надзвичайно важливо враховувати глобальні тенденції розвитку, а також спиратися на позитивний досвід міжнародних організацій, залучених до досліджень та впровадження програм фінансової інклюзії.

Щоб досягти фінансової інклюзії потрібен продуманий і узгоджений підхід до виявлення проблем і можливостей використання зв'язків у фінансових і нефінансових сферах, а також узгодження дій широкого кола стейкхолдерів: уряду, бізнесу, банків і фінансових компаній.

Щорічно фінансові аналітики складають список найактуальніших трендів, пов'язаних з платежами. Уже декілька років підряд у цей список попадає можливість приймати платежі за допомогою різних інструментів: банківських карток, цифрових гаманців і навіть криптовалют. Експерти вважають, що покупець в першу чергу купить щось в системі онлайн, якщо на сторінці оплати буде не тільки стандартна оплата картою, але і достатній вибір цифрових гаманців. Саме вони дозволяють проводити безготівковий платіж за допомогою пароля, а не реквізитів картки. В Україні використання цифрових гаманців з кожним роком зростає. За останні декілька років вітчизняний онлайн поповнився цілим набором цифрових гаманців. Так у 2015 році була запущена система Masterpass, у травні 2018 року запрацювала Visa Checkout, а через пару місяців підключились Apple Pay і Google Pay [4]. Усі чотири цифрові гаманці працюють за подібними принципами: покупець наперед відвантажує в гаманець свої карти, а потім може використовувати їх для платежів на сайтах інтернет-магазинів. Нині цифрові гаманці доступні не для всіх сайтів інтернет-магазинів і навіть там, де ними можна користуватися їх частка в загальному об'ємі продаж не значна. Але учасники ринку сподіваються, що цифрові гаманці знайдуть своїх клієнтів.

Ще однією важливою передумовою для розвитку фінансової інклюзії в Україні є проінформований споживач. Такі громадяни приймають більш виважені фінансові рішення, а також підтримують ефективність фінансової системи, створюючи запит на високоякісні фінансові послуги. До того ж, критично важливим для розвитку фінансової інклюзії та захисту прав споживачів є середовище, яке б сприяло конкуренції, інноваціям. Важливо, щоб

процес використання технологій реагував на ризики й давав можливість споживачам фінансових послуг свідомо робити свій вибір.

Нові технології та інновації на зразок мобільних фінансових рішень уже довели свою ефективність як каталізатора фінансової інклюзії у світі, але створити універсальне рішення не можливо. Потрібно знайти рівновагу між розв'язанням локальних проблем, сприянням інноваціям, управлінням ризиками та захистом споживачів що вимагає більш тісної співпраці між стейкхолдерами.

Фінансова інклюзія створює можливості для економічного зростання та підвищення загального добробуту країни та її громадян. У майбутньому фінансові технології будуть ще більше пов'язані з розвитком інтернет-технологій та соціальних мереж.

Список використаних джерел:

1. Матеріали II Міжнародного Форуму з фінансової інклюзії Finclusion. URL: <https://ifinclusion.bank.gov.ua>.

2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: закон України від 12 серп. 2001, №9742 // Офіц. Вісник України. 2001. – №10 (із змінами). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Мгновенные платежи: зачем страны переходят на расчеты в реальном времени. URL: <https://psm7.com/payment-systems/mgnovennye-platezhi-zachem-strany-perexodyat-na-platezhi-v-realnom-vremeni.html>.

4. Використання цифрових гаманців. URL: <https://new.bank-online.com.ua>paytech-ukraine-2019>.

Єсіна Валерія Олександрівна,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки;

Рудаченко Ольга Олександрівна,

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри підприємництва та бізнес-адміністрування,

Харківський національний університет міського господарства

імені О.М. Бекетова

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ДЕРЖАВНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

Створення досконалої та стабільної системи фінансового управління країни – це одна з основних умов ефективного функціонування її економіки. Побудова такої раціональної та ефективної системи завдання досить складне, оскільки фінансова сфера є однією з головних напрямів діяльності держави, яка дозволяє їй бути конкурентоспроможною у світовому просторі. Проте сучасний стан фінансового управління України вказує на негативні тенденції та наявності значного спектру проблем в цій галузі, які потребують негайного формування ефективних заходів щодо їх подолання.

Визначення терміну фінансового управління, відносно недавно введене в українську економічну літературу, досить серйозно варіюється в тлумаченні різних авторів. В залежності від контексту фінансове управління визначається або як наука управління фінансами, або як наука, що виражає логіку фінансових рішень, або як мистецтво управління фінансами, система управління фінансами, управління фінансовими ресурсами і грошовими потоками.

Відзначається, що логіка функціонування системи фінансового управління передбачає використання двох ефектів:

- ефекту фінансового важеля (раціональна позикових політика, оптимальна структура джерел коштів);

- ефекту операційного важеля (визначення порогу рентабельності і запасу фінансової міцності).

Так, науковцями [1-5] прийнято вважати, що фінансове управління – це процес управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів та оптимізації обігу грошових коштів.

В інших джерелах зустрічаються й інші визначення фінансового управління. Відповідно до деяких з них фінансове управління – це:

- управління фінансовими операціями, грошовими потоками, покликане забезпечити залучення, надходження грошових коштів та їх раціональне витрачання відповідно до програмами, планами, реальними потребами;

- система принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів підприємства і організацією обороту його грошових коштів;

- управління фінансовими ресурсами і фінансовими потоками, тобто, тим, що становить поняття «фінанси»;

- сукупність концепцій, правил і методів вироблення та прийняття фінансових і інвестиційних рішень.

Однак, варто зазначити, що на сьогоднішній день визначення поняття «фінансове управління» на місцевому та регіональному рівні досить нове та немає принципового трактування. Тому, в дослідженні пропонується визначення фінансового управління як сукупність «процесів і процедур, що забезпечують ефективність і результативність використання бюджетних коштів і охоплюють всі елементи бюджетного процесу: складання проекту бюджету, виконання бюджету, облік і звітність, контроль і аудит.

Починаючи з середини 1980-х років інструменти фінансового управління приватних компаній поступово впроваджуються в фінансове управління на державному та регіональному рівнях. Перш за все фінансове управління розглядалось засіб контролю та регулювання бюджетних видатків. Де контролюючий орган безпосередньо відповідав за правильність розпорядження коштами та цільове їх використання. На сучасному етапі фінансове управління неможливо розглядати лише у розрізі видатків не приділяючи увагу доходній частині бюджету як на державному так і на регіональному (місцевому) рівнях. Тому зараз фінансове управління необхідно розглядати як системи фінансових ресурсів території (країни, області, міста, об'єднаних територіальних громад), що забезпечують оптимальне розподіл бюджетних надходжень для досягнення

поставленої мети. Входячи із зазначеного існую нагальна потреба співставлення видатків бюджету із наявними стратегічними, оперативними та тактичними планами розвитку територій. На державному рівні ця проблема вирішується комплексно, що підтверджується наявністю стратегічних планів розвитку різних галузей. А на місцевому рівні особливо у розрізі формування та організації діяльності об'єднаних територіальних громад комплексного бачення економічно-соціального розвитку не існує.

Говорячи про планування розвитку територіальних утворень необхідно відмітити що метою фінансового управління повинно бути оптимізація та збільшення кількості послуг що надаються мешканцям в умовах обмежених фінансових можливостях.

Фінансове управління як система має свою ієрархію. Верхній та основний рівень якої посідає фінансове управління державою. Наступним йде місцевий рівень, під яким варто розуміти як регіон так і місто, селище або громаду.

Наразі зараз система фінансового управління в Україні зводиться лише до бюджетування. Система фінансового управління регламентується нормативно-правовою базою основними документами якої є Бюджетний Кодекс України, Закон України Про Державний бюджет України, Закон України Про місцеве самоврядування в Україні тощо.

Але не зважаючи на велику кількість нормативно-правових актів щодо реалізації перш за все бюджетної політики в них можливо виділити елементи системи фінансового управління такі як процес бюджетування, ефективність розпорядження бюджетних видатків, організацію діяльності органів-розпорядників бюджетних коштів, прозорість та контроль за використанням коштів, стимули щодо підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами, засоби бюджетної дисципліни, механізми контролю.

Аналізуючи систему управління місцевими фінансами в умовах децентралізації автори дійшли до висновку, що вона не є ефективною на місцевому рівні. Це підтверджується дисбалансом власних можливих фінансових ресурсів та плановими видатками. Особливо ця ситуація прослідковується в бюджетах об'єднаних територіальних громад. Але цю ситуацію можливо виправити за рахунок впровадження в процес управління об'єднаними територіальними громадами механізмів стратегічного планування, постійного моніторингу результатів співставлення доходної частини із видатковою, розрахунків показників ефективності використання фінансових коштів та аналіз факторів впливу.

Тому для розвитку існуючої система фінансового управління, що включає в себе бюджетування, повинна доповнена рядом додаткових компонентів:

1. Визначення системи фінансового управління та закріплення його в нормативно-правовій базі. Впровадження критеріїв фінансового управління у бюджетний процес.
2. Створення та розвиток системи повноважень та функціональних обов'язків органів-розпорядників фінансовими ресурсами на всіх рівнях.
3. Підвищення ефективності кадрового потенціалу у сфері фінансового управління.
4. Впровадження технологій електронного врядування (E-government).

Список використаних джерел

1. Гургула Т. В. Управління регіональними фінансами в умовах стабілізації економіки // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2013. Вип. 2. С. 179-183.
2. Кищенко К. В. Актуальні проблеми модернізації фінансової системи України // Електронне фахове видання «Ефективна економіка». 2015. №7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4190>.
3. Костирко Р. О. Серета О. О. Аналіз впливу фінансових інструментів на формування інвестиційного потенціалу в економіці України // Часопис економічних реформ. 2015. № 1. С. 68–75.
4. Малютін О. К. Фінансова система та її значення в економічному розвитку України // Фінанси України. 2014. № 4. С. 97-100.
5. Покатаєва О. В. Жук С. П. Напрями вдосконалення системи управління місцевими фінансами // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. 2013. № 1. С. 49-54.

*Ібрагімова Лола Бахтійорівна,
магістрантка,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Момотюк Людмила Євгенівна,
доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної та виховної роботи,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ПОДАТКІВ

До середини XVII ст. податки вважалися необхідним злом, до якого доводилося вдаватися тимчасово, у разі крайньої потреби, за наявності особливих умов, скрутного становища держави, коли інших способів покриття видатків не було. До них можна було звертатися лише за повної відсутності інших коштів, під якими розумілися домени, всіляке мито (у тому числі й судове), казенні підприємства (регалії). Вважалося, що державі, самодержцю більше личить бути купцем, аніж тираном. [1, с.6].

Теоретичні засади оподаткування розроблені в працях таких видатних вчених, як: А. Вагнер, Д. Кейнс, А. Лаффер, Д. Міль, Ф. Нітті, Д. Рікардо, А. Сміт. Порівняння механізму оподаткування в Україні та в інших країнах, а також визначення напрямів здійснення податкової реформи проводилися такими вченими як: В. Андрущенко, О. Василик, П. Мельник, С. Онишко, В. Суторміна, Л. Тарангул, В. Федосов, Д. Черник, Л. Шабліста, І. Якущик та ін. Питанням оподаткування присвячені праці багатьох українських вчених, зокрема В. Вишневського, А. Даниленка, О. Данілова, Я. Жаліла, Ю. Іванова, А. Крисоватого, В. Мельника, А. Соколовської та інших. [2, с.62].

Поява податків пов'язана з виникненням держави, і вони використовуються для фінансування її видатків. Сутність податків, їх структура, призначення, роль, характер оподаткування визначаються економічним і політичним ладом суспільства. Податки становлять основну частину державних фінансів. Податок – це фіксований, обов'язковий, безоплатний платіж юридичних і фізичних осіб до бюджету держави на основі діючого законодавства. Податок – плата суспільства за виконання державою її функцій, що має форму відрахування частини вартості валового національного продукту на загальносуспільні потреби [1, с.5].

Упродовж ХХ ст. були застосовані майже всі можливі варіанти структурно-нормативних перетворень в оподаткуванні. Процеси інтеграції та глобалізації, синхронні податкові реформи все більше роблять національні податкові системи схожими одна на одну. При зростаючих вимогах фіскального і соціального характеру до податкових систем настає час задіяти повністю суб'єктивно-мотиваційний фактор у модернізації оподаткування, реалізація якого здійснюється через адміністративні, організаційні та інформаційні технології.

Податкова система є найстародавнішою фінансово-економічною системою людства. В період натурального господарства в якості податків збиралась на користь керівника або ватажка частина здобичі в натуральному вигляді [3].

Історично першими у 20-ті роки ХХ ст. почали діяти прямі (реальні) форми оподаткування, такі як поземельний, домовий, промисловий податок і податок на грошовий капітал.

Поземельний податок – це податок, яким обкладається землевласник за землю. Дохід від землі відбувався в усіх західноєвропейських державах.

Домовий податок отримав свою актуальність з появою міст. Суб'єктом податку є власник будинку.

Промисловий – податок на будь-який промисел, окрім сільськогосподарського, за яким передбачається отримання прибутку.

І останній за номерацією, але не останній за дією – податок на грошовий капітал. Цей податок стягувався з осіб, що мали капітал, який мав грошовий вираз [4, с. 17-18].

Створення ефективної системи оподаткування неможливе без теоретично й практично обґрунтованої, зрозумілої для платника податку і працівників податкової служби з технічної і правової точок зору концепції податкової політики. Вона має визначити пріоритети податкових перетворень, будучи органічною частиною державної програми економічних реформувань. Знайти її складові, означає реалізувати ту гармонійну узгодженість стабільності оподаткування з його гнучкістю, яка визначає головні тенденції при побудові будь-якої податкової системи [3].

Список використаних джерел

1. Ярошенко Ф. О., Павленко В. В., Павленко В. П. Історія податків та оподаткування в Україні : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ. 345 с.
2. Податкова система – сьогодні і минуле // *Международный научный журнал*. 2016. № 5,

3. Розвиток податкової політики на території України. URL: http://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_history/24528/.

4. Система оподаткування та податкова політика: навч. посіб. / В. Б. Захожий, Я. В. Литвиненко, К. В. Захожай та ін.; Під керівн. та наук. ред. В. Б. Захожая, Я. В. Литвиненка; М-во освіти і науки України. Київ: Центр навчальної літератури, 2016. 465 с.

*Іваненко Жанна Сергіївна,
магістрантка,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Якщо детально розглянути поняття державного бюджету, то можна побачити, що він займає провідне місце в бюджетній системі України, оскільки відноситься до тієї сфери суспільного життя, що безпосередньо стосується інтересів всіх і кожного. Державний бюджет України являє собою надзвичайно складне соціально-економічне явище та є головною ланкою фінансової системи держави. Забезпечуючи не тільки акумулювання коштів, необхідних для фінансування держави, використовується не тільки для часткового перерозподілу доходів з метою підтримання сприятливого соціального становища в країні, та й активно впливає на економічні, соціальні, національні, регіональні процеси в суспільстві і впровадження вищими органами влади відповідної національної стратегії розвитку, спрямованої на зміцнення державної безпеки [1, с. 624].

Загалом державний бюджет – це централізований фонд грошових ресурсів, що знаходиться в розпорядженні уряду для фінансування державного апарату, збройних сил, виконання соціально-економічних функцій. Бюджет служить також одним з найсуттєвіший важелів державного регулювання економіки, впливу на господарську кон'юнктуру, вжиття антикризових заходів та являє собою річний план державних видатків і джерел їх фінансового покриття. Видатки бюджету показують напрямки і цілі бюджетних асигнувань і визначаються характером досить різноманітних функцій держави, які узагальнено об'єднують, як правило, у три великі групи: політичні, економічні та соціальні функції. Державні доходи становлять фінансову базу її функціонування, їх, як правило, класифікують за джерелами надходження коштів у бюджет. Цим політична, економічна і соціальна діяльність держави вже передбачає державні доходи як об'єктивну необхідність і закономірну реальність [2, с. 334].

Зараз в Україні основний склад доходів державного бюджету визначається бюджетним кодексом та Законом України про державний бюджет на

відповідний рік, який затверджується Верховною Радою України. Відповідно до 13 статті Бюджетного кодексу України Державний бюджет складається з двох частин: загального та спеціального фондів [3, с. 240]. Відповідно до п. 2 ст. 13 Бюджетного кодексу України загальний фонд включає всі доходи бюджету, крім тих, які призначені для зарахування в спеціальний фонд, не має цільового спрямування. Дослідження процесів формування доходів Державного бюджету України, насамперед, передбачає визначення основних джерел, за рахунок яких відбувається його наповнення.

На жаль, ані Конституція України, ані Бюджетний кодекс України на сьогодні не визначають правового статусу бюджетної стратегії. Відсутність законодавчо визначеного статусу не дає змоги забезпечити відповідний механізм її реалізації в бюджетній політиці держави, її місце в соціально-економічних процесах. Відсутність правової і відповідно організаційної процедури прийняття і реалізації бюджетної стратегії призводить до уникнення відповідальності за результати з боку урядових інститутів [4, с. 271]

Економічну природу та сутність бюджету відображають певні економічні відносини. Учасниками цих відносин є:

- 1) держава (має потребу у фінансових ресурсах для виконання своїх функцій);
- 2) суб'єкти господарювання всіх форм власності та напрямів діяльності (як постачають грошові ресурси державі, так і можуть їх отримувати від неї залежно від місця і ролі в системі економічних відносин);
- 3) населення (яке може бути як платником податків, так і отримувачем грошових коштів) [4, с.12-18].

Як самостійна економічна категорія, бюджет є формою існування реальних, об'єктивно обумовлених розподільчих відносин, які виконують специфічне призначення – задоволення потреб як суспільства в цілому, так і його адміністративно-територіальних структур у фінансових ресурсах [5, с. 11-21].

Проблема фінансового забезпечення територій є однією з головних. Фінансова залежність значно обмежує діяльність органів місцевого самоврядування щодо формування власної фінансової бази. У цих умовах органи місцевого самоврядування повинні виробити дієвий механізм, що забезпечує фінансову стійкість територіальних утворень, враховуючи наявний потенціал [6, с. 66].

Якщо розглядати формування дохідної частини державного бюджету, то воно здійснюється відповідно до статті 9 Бюджетного Кодексу України, який чітко закріпив основні дохідні джерела органів місцевого самоврядування і поділив їх на чотири розділи [7]:

- 1) податкові надходження (загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори);
- 2) неподаткові надходження (доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності, а також інші неподаткові надходження);
- 3) доходи від операцій з капіталом;

4) трансферти (кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі).

Дослідження бюджетної децентралізації, як системи, розглядається з точки зору організації управління бюджетними ресурсами і різнорівневими бюджетними (і міжбюджетними) відносинами, виявлення взаємозв'язків і взаємозалежностей як між елементами всередині цієї системи, так і всієї системи із зовнішнім середовищем, суспільством і економікою в цілому [8, с. 12].

Основна специфіка доходів Державного бюджету полягає у тому, що правильне їх формування та використання зумовлюють підвищення ефективності соціально-економічного розвитку країни та призводить у майбутньому до подальшої стабільності.

Фінансова ж політика, зокрема бюджетна, у сфері дохідної частини бюджету має бути спрямованою на підвищення фіскальної результативності податків, проведення гармонізації податкового регулювання згідно з міжнародними стандартами.

Список використаних джерел

1. Бюджетна система: підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 624 ст.
2. Комарницький І. Ф. Економічна теорія: курс лекцій. Чернівці: Рута, 2006. 334 ст.
3. Старостенко Г. Г., Булгаков Ю. В. Бюджетна система: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 240 ст.
4. Бондарук Т. Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні : моногр.. Київ: Експрес, 2009. 608 с.
5. Воробйова О. І. Бюджет України: стан та перспективи // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. 2013. №2. С. 12-18.
6. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С., Дубина М. В. Методичний інструментарій оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України // Світ фінансів. 2019. № 2. С. 62-74.
7. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI (зі змінами та доповненнями від 26.01.2016 р. № 937-VIII) / Верховна рада України. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
8. Бондарук Т. Г., Вінницька О. А., Дубина М. В., Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації в контексті реформ державного управління в Україні. // Світ фінансів. 2018. № 2(55). С. 7-18.
9. Bondaruk T., Dubyna M. (2018). Theoretical Aspects of Determining Business Solvency of Local Budgets // Eurasian Academic Research Journal. Yerevan. №2. p. 16-22.

*Кваша Тетяна Костянтинівна,
науковий співробітник,
Державна установа “Інститут
економіки та прогнозування НАН України”*

ЧИННИКИ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

Із середини 1980-х рр. минулого сторіччя з’явилися моделі зростання, які визначили канали впливу фіскальної політики на економічне зростання. Однією з ключових характеристик цих моделей є технічний прогрес [1].

Серед основних способів впливу фіскальної політики на зростання в ендогенних моделях є:

- зовнішні виробничі впливи – державний капітал / інвестиції чи освіта можуть підвищити обсяги виробництва у приватному секторі шляхом, наприклад, взаємодоповнення публічною інфраструктурою приватних інвестицій. Вони моделюються як екстерналії, тому що приватні фірми ігнорують державні «вкладення» при прийнятті рішень про максимізацію прибутку від своїх вкладень;

- зростання продуктивності – фіскальна політика може впливати на інновації, НДДКР тощо. Вплив фіскальної політики може відобразитися на фінансуванні НДДКР, придбанні іноземних технологій або кінцевих інноваційних товарів, що підвищує продуктивність;

- зростання приватного накопичення через державні інвестиції у фізичний чи людський капітал;

- витіснення – в тій мірі, коли «непродуктивні» державні витрати витісняють «продуктивні» приватні чи державні інвестиції (включаючи освіту) на довготривалий період;

- політика перерозподілу, яка може вплинути на довгострокове зростання за допомогою низки механізмів: зміни темпів заощадження; забезпечення соціального страхування та подолання недосконалостей ринку капіталів; захисту прав приватної власності; через політичні фактори, такі, як посередницький вплив на виборців тощо.

Технічний прогрес та впровадження підприємствами нових технологій і створення ними інноваційної продукції сприяють підвищенню продуктивності праці і капіталу та сукупної факторної продуктивності. Зростання продуктивності – найважливіша довгострокова рухома сила підвищення рівня життя та, відповідно, росту економіки і державних доходів. Чинники росту сукупної факторної продуктивності, таким чином, є чинниками росту доходів і стійкості державних фінансів.

Продуктивність праці та сукупна факторна продуктивність (СФП), які відображають впровадження нових технологій, різко уповільнилися протягом останнього десятиліття, і особливо після світової фінансової кризи 2008–2009 років. Це явище проявляється як у розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються.

Якщо так триватиме і далі, повільне зростання продуктивності буде серйозно загрожувати прогресу із підвищення глобального рівня життя, стійкості приватного та державного боргу, стійкості державних фінансів, життєздатності

систем соціального захисту та здатності економічної політики реагувати на майбутні шоки. Уповільнення СФП також може поставити під загрозу фінансову та соціальну стабільність деяких країн, ускладнивши зменшення надмірної нерівності та підтримку приватного боргу і державних зобов'язань.

Якщо ж зростання СФП повернеться на докризовий тренд, загальний ВВП у розвинутих країнах буде приблизно на 5 відсотків вище [2]. Це було б еквівалентом додання ще однієї Японії – і більше – до глобальної економіки.

Серед факторів, що відносяться до наукової, інноваційної, освітньої діяльності і впливають на уповільнення СФП, називаються:

- невідповідність та недостатність навичок. Зниження рівня освіти значно уповільнює зростання СФП – в останні роки приблизно на 0,3 відсоткового пункту порівняно з її зростанням на початку століття [3];

- зниження обсягів витрат на науку та інновації, особливо бізнес-сектору. СФП, за результатами досліджень ОЕСР [4] напряму залежить від обсягів витрат на науку та інновації по відношенню до ВВП;

- стримування (зниження) інвестицій в нематеріальні активи;

- зниження патентної активності. Зростання патентної активності та інтернаціоналізація патентної діяльності стимулюють зростання виробництва високотехнологічної продукції та валової доданої вартості;

- незапатентовані нові знання, які охороняються фірмами як секретна інформація і не розповсюджується протягом значного періоду на відміну від запатентованого знання.

До фінансових чинників зниження темпів росту СФП відносяться:

- жорсткі умови та обмежений доступ до кредитування підприємств, у т.ч. інноваційних [5]. Результати досліджень свідчать, що раптове стиснення ліквідності та пов'язані з цим труднощі з фінансуванням оборотного капіталу можуть змусити фірми з проблемами продати частину активів, знизити нематеріальні інвестиції або збанкрутувати. Жорсткий доступ до кредитів спонукає фірми перевести свої інвестиційні витрати у бік більш короткострокових проектів з низьким рівнем ризику, але і з більш низькими прибутками [6];

- наявність бар'єрів, які призводять до неефективного використання наявних ресурсів, або до їх неефективного розподілу [3];

- наявність бар'єрів для міжнародної торгівлі та прямих іноземних інвестицій [7];

- стійкий слабкий попит на інвестиції. Оцінки свідчать, що падіння інвестицій, можливо, призвело до зниження загального зростання СФП у розвинутих економіках майже на 0,2 відсоткових пункти на рік після кризи.

Серед інших причин спаду називаються:

- демографічні фактори, такі як старіння населення. Навички працівників, як правило, збільшуються до певного віку, а потім починають знижуватися - із подальшим впливом на інновації та продуктивність. Аналіз взаємозв'язку між віковою структурою робочої сили та сукупною продуктивністю свідчить про те, що швидке старіння протягом 2000-х років, можливо, призвело до зниження загального зростання СФП у розвинутих економіках більш ніж на 0,2 відсоткових пункти на рік у середньому по відношенню до 1990-х років;

-- недостатні реформи ринку праці та виробництва [8];

-- уповільнення глобальної інтеграції торгівлі [9]. Швидко зростаючі потоки міжнародної торгівлі наприкінці 1990-х і на початку 2000-х років підтримували зростання продуктивності шляхом зміцнення стимулів і здатності вітчизняних фірм до ефективного виробництва, інновацій та кращого використання інформації. Перерозподіл ресурсів на діяльність, яка мала міжнародні порівняльні переваги, також допомогло підвищити продуктивність. Збільшення торгівлі виключно з Китаєм можливо сприяло 10 % середньому зростанню СФП в розвинутих економіках між 1995 і 2007 роками. Однак з 2012 року торгівля майже не встигала за світовим ВВП через слабку економічну активність, недостатні зусилля з лібералізації торгівлі та недостатньо зрілі глобальні ланцюги поставок. Введення нових обмежень (тарифів) на торгівлю означає зворотний розвиток попередньої рецесії продуктивності;

- зростання нерівності можливостей, що означає менший доступ до технологій і кращої освіти для бідного населення. Людський потенціал залежить від можливостей, основою його реалізації є справедливий розподіл доходів, що дає кожному шанс отримати добру освіту, мати можливість добре працювати; фактично розвивати свій потенціал [10].

- більша невизначеність. Більша загальна невизначеність може погіршити посткризове зниження продуктивності до 0,2% на рік, в середньому в Європі, 0,1% у Японії та 0,07% у Сполучених Штатах, за розрахунками МВФ;

- відсутність рівних умов для жінок і чоловіків, що пов'язано зі значними економічними витратами, оскільки воно стримує продуктивність і негативно позначається на зростанні.

Недавнє дослідження МВФ [11] показало, що обмеження, що перешкоджають виходу жінок на ринок праці (наприклад, податкові диспропорції, дискримінація та соціокультурні чинники), пов'язані з більшими витратами, ніж передбачалося у більш ранніх дослідженнях, і що вигоди від усунення гендерних розривів навіть більш значні, ніж вважалося раніше. Цей висновок впливає з даних спостережень про те, що жінки і чоловіки приносять з собою на робоче місце різні навички і підходи, в тому числі різняться і їхнє ставлення до ризику і співпраці. Дослідження також показали, що фінансові показники фірм є кращими, коли представництво жінок і чоловіків у їх радах директорів є більш рівним.

Жінки і чоловіки доповнюють один одного в процесі виробництва, створюючи додаткову вигоду для зростання. Іншими словами, збільшення числа жінок у складі робочої сили має принести більшу вигоду для економіки, ніж рівне збільшення числа працюючих чоловіків (що є відображенням того, що еластичність заміщення між жінками і чоловіками в виробництві є низькою).

Основні вигоди від скорочення гендерного розриву – більший імпульс для підвищення темпів зростання. ВВП країн з низькою зайнятістю жінок може збільшитися в середньому на 7 відсотків від зменшення гендерної нерівності.

В Україні до негативних чинників впливу на СФП відносяться:

- обмежений та жорсткий доступ до кредитування через високу облікову ставку НБУ [12], навіть незважаючи на її скорочення у 2017 році. Поряд з цим в

державі відсутня непряма підтримка у вигляді знижених ставок за кредитами для фінансування підприємств, що здійснюють інновації;

- нестабільний характер фінансування інновацій;

- макроекономічна невизначеність;

- значна частка передачі технологій за формою "ноу-хау, угоди на придбання (передання) технологій" (незапатентовані знання) тощо.

До позитивних факторів впливу на СФП відносяться:

- зростання патентної активності в Україні. У 2017 р. зросла кількість отриманих українськими заявниками патентів: на корисні моделі та промислові зразки на ім'я національних заявників – з 8,9 тис. патентів у 2016 р. до 9,4 тис. патентів на корисні моделі у 2017 р.; відповідно, з 2,1 тис. до 2,2 тис. патентів – на промислові зразки;

- інтенсифікація інноваційної діяльності високотехнологічного сектору. Фінансування інноваційної діяльності підприємствами високо- та середньовисокотехнологічного секторів промисловості у 2017 р. зросло порівняно з 2016 р. на 0,1 в. п. та 0,9 в. п. відповідно (до ВДВ цих секторів). Частка доданої вартості у випуску продукції високотехнологічного сектору зростає і у 2017 р. була найбільшою (38,6%) серед відповідних часток усіх технологічних секторів.

Рівень інноваційної активності підприємств цього сектору у 2017 році становив 44,4% і також був найбільшим серед усіх технологічних секторів;

- зростання, хоч і незначне, капітальних інвестицій у нематеріальні активи.

Так, у 2017 р. відповідні інвестиції становили 146422 млн. грн. проти 11825,6 млн. грн. у 2016 році [13].

Щоб вирішити всі довгострокові проблеми, необхідно просувати структурні реформи, сприяти посиленню інновацій та зростанню якості освіти, сприяти відкритій торгівлі, заохочувати інвестиції, приділяти більше уваги заходам політики із стимулювання навчання протягом усього життя та удосконалення навичок та із зменшення нерівності населення тощо.

Тільки ринкові сили не зможуть забезпечити інноваційний розвиток, тому що інновації та винахід певною мірою є суспільним благом і потребує державної підтримки. Аналіз МВФ показує, що якщо розвиненим країнам вдасться збільшити приватне фінансування НДДКР на 40% в середньому, вони можуть збільшити свій ВВП на 5% у довгостроковій перспективі.

Надання чітких сигналів про майбутню фіскальну, економічну, регуляторну та торговельну політику сприятиме переходу інвестицій у більш високоризиковані та високоприбуткові проекти. Державні інвестиції в освіту та навчання, науку та інфраструктуру можуть забезпечити ці сигнали, стимулювати приватні інвестиції, одночасно підвищуючи продуктивність економіки та її потенціал.

Новий інноваційний стрибок, зумовлений великими проривами у сфері штучного інтелекту або іншими технологіями загального призначення, ось-ось відбудеться. Але без вирішення, принаймні поступово, накопичених проблем і довгострокових викликів, таких як старіння населення, ріст нерівності, уповільнення світової торгівлі, зниження якості освіти економічне зростання може довго не відбутися.

Список використаних джерел

1. Gemmell N. Fiscal Policy in a Growth Framework / N. Gemmell // Discussion Paper No. 84. - World Institute for Development Economics Research. – 2001. – 31 p.
2. Adler G. Gone with the Headwinds: Global Productivity / G. Adler and others // IMF Staff Discussion Note. – 2017. – № 17/04. – 42 p.
3. Проектирование роста: налогообложение и производительность. – Режим доступа: <https://www.imf.org/external/russian/np/blog/2017/041317r.pdf>
4. Westmore Ben Policy incentives for private innovation and maximising the returns [Електронний ресурс] / Ben Westmore // OECD Journal: Economic Studies, Volume 2013, Issue 1. – p. 121-158.
5. Duval Romain Financial Frictions and The Great Productivity Slowdown / Romain Duval, Gee Hee Hong, Yannick Timmer // IMF Working Paper. – International Monetary Fund, Washington, DC, 2017. – 32 p.
6. Aghion P. Credit Constraints and the Cyclicalities of R&D Investment: Evidence from France / P. Aghion and others // Journal of the European Economic Association. – 2012. – № 10 (5). – pp. 1001–1024.
7. Era Dabla-Norris How Lowering Trade Barriers Can Revive Global Productivity and Growth / Era Dabla-Norris, Romain Duval // IMF Working Paper, 2016. – No. 16/77. – 31 p.
8. Andrews D. Frontier Firms, Technology Diffusion and Public Policy: Micro Evidence from OECD Countries / D. Andrews, C. Criscuolo, P. N. Gal // OECD Productivity Working Paper. – 2015. – № 2.
9. Aslam A. Global Trade: What's behind the Slowdown? / A. Aslam, E. Boz, E. Cerutti, M. Poplawski-Ribeiro, P. Topalova // World Economic Outlook, 2016. – Chapter 2. –pp. 63-119.
10. Tackling Income Inequality Requires New Policies. – Режим доступа: <https://blogs.imf.org/2019/05/15/tackling-income-inequality-requires-new-policies/>
11. Лагард Кристин Экономические выгоды в связи с гендерной интеграцией: даже более значительные, чем вы думали / Кристин Лагард, Джонатан Д. Остри. – Режим доступа: <https://www.imf.org/external/russian/np/blog/2018/112818br.pdf>
12. Писаренко Т.В. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2017 році / Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша та ін. – К.: УкрІНТЕІ, 2018. – 100 с.
13. Кваша Т.К. Чинники росту сукупної факторної продуктивності / Т. К. Кваша // Статистика України, 2019. – № 2. – С. 12-20.

*Коваленко Катерина Юрївна,
магістрантка,
спеціальність «Облік та оподаткування»;
науковий керівник:*

*Корінько Микола Данилович,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри аудиту та підприємництва,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОБЛІК І АУДИТ РОЗРАХУНКІВ ОПЕРАЦІЙ З ГРОШОВИМИ КОШТАМИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В умовах ринкової економіки підприємства постійно підтримують фінансові взаємовідносини з іншими підприємствами, організаціями та робітниками підприємства і окремими особами.

Основою діяльності кожного підприємства є операційна система, перед якою ставляться конкретні цілі: виробляти та реалізовувати певні види продукції (надавати послуги), придбання сировини та матеріалів, нарахування заробітної плати робітникам підприємства [2, с. 56].

Збільшення обсягів виробництва та насичення ринку товарами/послугами з платоспроможним попитом є одним з найважливіших завдань усіх галузей господарства України на етапі реформування економіки.

Тому основним завданням контролю у сучасних умовах є активний вплив на процеси виробництва суб'єкта господарювання.

Гроші – важлива економічна категорія; можуть розглядатися з різних позицій щодо своєї ролі у господарській діяльності: в сукупності являють собою грошові потоки підприємства; використовуються як інструмент оцінки; виступають в ролі засобу платежу та заощадження; є ресурсом суб'єктів господарювання та результатом діяльності; обумовлюють поточний і майбутній фінансовий стан підприємства [4, с. 80].

Грошові кошти є найбільш ліквідними активами підприємства, а грошові операції носять масовий характер і охоплюють практично всі сфери господарської діяльності підприємства, тому грошові кошти є найбільш вразливими до порушень і зловживань [4, с. 81].

Як правило, операції в національній валюті підлягають суцільній аудиторській перевірці.

Значущість проведення на підприємстві не тільки облікової частини роботи, а також здійснення контролю та перевірки правильності організації розрахункових операцій забезпечує високу оборотність засобів підприємства, зміцнення договірної і розрахункової дисципліни, поліпшення його фінансового стану та подальший розвиток.

З метою комплексного дослідження ефективності функціонування системи бухгалтерського обліку операцій грошових коштів доцільно є використання моделі контролю за станом ведення бухгалтерського обліку, яка

полягає у розподілі між видами контролю конкретних процедур з прив'язкою до етапів облікового процесу [1, с. 71].

Аудит, є формою контролю, і в своїй практиці незалежний аудитор застосовує наступні види перевірки окремих специфічних циклів та рахунків: 1) аудит циклів ділової активності підприємства. 2) аудит процесу виробництва і собівартості продукції (робіт, послуг). 3) аудит циклу закупок (процесу постачання). 4) аудит процесу продажу (реалізації продукції), циклу отримання доходів. 5) аудит операцій із заробітною платою. 6) аудит грошових коштів. 7) аудит фінансових результатів [1, с. 198].

Основними циклами, які прописані для застосування в аудиторських програм, є цикл отримання доходів та реалізації продукції (робіт, послуг), цикл закупівлі та витрат та цикл виробництва [1, с. 101].

Враховуючи вище наведені обставини, особливого значення набуває поняття «грошових потоків» та механізмів раціонального управління ними, які б могли сприяти подоланню дефіцитності коштів у вітчизняних підприємств, формуванню ефективної системи управління грошовими потоками, забезпечували б досягнення тактичних і стратегічних цілей. Тому з метою виходу з нестійкого фінансового стану багатьом суб'єктам господарювання у сучасних умовах особливу увагу слід приділяти саме аналізу та аудиту грошових потоків від різних видів діяльності [5, с. 32].

Результати аудиторського контролю розрахункових операцій з грошовими коштами надають можливість замовникам аудиторських послуг здійснити оцінку ефективності функціонування системи управління в частині їх формування та використання, що напрямую характеризує ефективність підприємницької діяльності суб'єкта господарювання [3, с. 80].

Ось чому проблематика здійснення аудиту операцій з грошовими коштами, фіксування цих операцій в облікових документах, удосконалення методичного інструментарію та організації аналізу для оптимізації та збалансованості надходження і використання грошових потоків, оцінки їх ефективності та грамотного управління ними завжди залишається відкритою та актуальною.

Висвітлена значимість організації обліку і аудиту, як двох нероздільних компонентів у процесі здійснення розрахункових операцій з грошовими коштами є важливим аспектом для всіх підприємств, адже від належної їх побудови дасть змогу уникнути помилок у правильності відображення всіх етапів фінансового-господарського руху, починаючи з нормативно-правових вимог, заповнення первинних документів, узагальнення, контроль та систематизації інформації в регістрах і завершуючи складанням звітності.

Список використаних джерел

1. Гончарук Я. А., Рудницький В. С. Аудит: навч. посіб. 3 вид., перероб. і доп. Київ. Знання. 2007. С.70-199.
2. Шпак В. А. Організація бухгалтерського обліку: навч. посіб. 2016. С. 56-60.
3. Гавриловська Л. М. Фінансовий облік-1:навч.-метод. посібник для самост. вивчення дисципліни. Київ. КНЕУ. 2006. С.80-90.

4. Чорна С. Грошові кошти як об'єкт бухгалтерського обліку // Бухгалтерський облік і аудит. 2005.С. 80-87.

5. Буряк П. Ю., Римара М. В., Бець М. Т. Фінансово-економічний аналіз: підруч. Київ:Професіонал, 2004. С.-20-36.

Колупаєв Юрій Борисович,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Залежно від ступеня розвитку фондовий ринок може виступати більш чи менш ефективним механізмом акумуляції, розподілу та перерозподілу вільних фінансових ресурсів серед галузей економік. Необхідною умовою існування фондового ринку є його інфраструктура та наявність державного органу, що регулює обіг цінних паперів і забезпечує необхідну нормативно-правову базу його функціонування. Для функціонування ринку цінних паперів необхідна наявність: емітентів, зацікавлених у мобілізації вільних коштів; інвесторів, що мають вільні кошти і шукають розміщення, яке їм вигідне; посередників, що забезпечують обмін зобов'язань (цінних паперів) емітентів на грошові кошти інвесторів. Саме емітенти цінних паперів, інвестори (покупці) та фінансові посередники при укладанні угод є основними суб'єктами операцій на фондовому ринку [1].

У ролі емітентів на ринку цінних паперів виступають компанії, товариства, підприємства та держава в особі національного уряду і місцевих органів управління. Відповідно й ринок цінних паперів можна поділити на ринок цінних паперів, що випускаються юридичними особами, та ринок державних цінних паперів [3]. Безпосередніми учасниками фондового ринку виступають держава, корпорації, фінансові посередники, населення, а також іноземні інвестори та емітенти [4, с. 362].

Як сегмент фінансового ринку фондовий ринок підлягає класифікації. В більшості літературних джерел фондовий ринок класифікують за тотожними ознаками що й фінансовий ринок [4, с. 359–362]. Вважаємо такий підхід не досконалим, оскільки не всі наведені позиції щодо класифікації притаманні фондовому ринку. Окремі дослідники здійснюють класифікацію фондового ринку згідно властивостей ринку цінних паперів поділяючи його на первинний та вторинний ринок [2, с. 191], де до:

– первинного ринку включають: ринок інструментів позики (облігації, векселі), ринок інструментів нерухомості (акції ВАТ), ринок інструментів інвестицій (акції, інвестиційні та депозитні сертифікати);

– вторинного ринку відносять: біржовий ринок (фондова біржа), позабіржовий ринок (ринок похідних інструментів: ф'ючерсів, варантів, опціонів).

Подана класифікація розмежовує фондовий ринок України на дві частини (первинний та вторинний) засвідчуючи цим самим його несистемність. Оскільки на первинному ринку емітент здійснює лише розміщення цінних

паперів через інвесторів, а на вторинному (біржовому) – укладає угоди купівлі-продажу раніше випущених цінних паперів. Такий стан речей призводить до того, що з одного боку інвестори не бажають продавати цінні папери, які придбали під час їх випуску, а з іншого – ті інвестори, які б хотіли продати цінні папери не в змозі це здійснити через відсутність покупців.

Слід також зазначити, що вторинний ринок, на відміну від первинного, не впливає безпосередньо на розміри реальних інвестицій і накопичень в країні. Проте вторинний ринок не лише забезпечує ліквідність цінних паперів, але формує їх рівноважний курс, прийнятний як для продавців, так і для покупців, і тим самим також створює сприятливі умови для їх первинного розміщення. Однак вторинний ринок має елемент спекуляції, дозволяючи витягувати додаткові доходи за рахунок курсової різниці. Курс цінного паперу, за інших рівних умов, залежить від рівня доходів, які по ним виплачуються. Природно, що ефективніші компанії можуть пропонувати великі дивіденди по акціях, що приводить до зростання попиту на них і сприяє переливу капіталу. Що стосується цінних паперів з фіксованими доходами, то біржова гра спекулянтів створює безліч способів дії на курс цінних паперів в бажаному напрямі. Можливість отримання доходу за рахунок курсової різниці так само притягає частину заощаджень населення на вторинний ринок, забезпечуючи збалансованість ринку цінних паперів в цілому.

Тому зважаючи на зазначене варто подати власну класифікацію фондового ринку та виокремити з перелічених видів той, який найбільше відповідає Україні:

1. За характером формування:

– легальний фондовий ринок – ринок на якому котируються не лише цінні папери емітовані резидентами, але й значна кількість іноземних цінних паперів згідно норм чинного законодавства;

– тіньовий фондовий ринок – ринок на якому переважна кількість цінних паперів, які перебувають в обігу купуються-продаються нелегально з порушенням законодавства.

2. За просторовою ознакою:

– вітчизняний фондовий ринок – ринок на якому перебувають в обігу цінні папери емітовані резидентами та нерезидентами відповідно до норм чинного законодавства країни;

– міжнародний фондовий ринок – ринок на якому перебувають в обігу цінні папери емітовані поза юрисдикцією будь-якої однієї країни, які пропонуються інвесторам різних країн.

3. За терміном функціонування:

– короткостроковий фондовий ринок – ринок купівлі-продажу цінних паперів, який функціонує менше п'яти років;

– довгостроковий фондовий ринок – ринок купівлі-продажу цінних паперів, який створений та функціонує понад п'ять років.

4. За ступенем розвитку:

– історичний фондовий ринок – ринок купівлі-продажу цінних паперів, який утворився внаслідок певних історичних подій;

– директивний фондовий ринок – ринок купівлі-продажу цінних паперів, датою створення якого стало прийняття та введення в дію відповідного законодавчого акту щодо його функціонування.

5. Залежно від об'єктів обігу:

– ринок цінних паперів – ринок емісії, купівлі-продажу різного роду цінних паперів;

– ринок довгострокових цінних паперів – ринок на якому перебувають в обороті цінні папери термін обігу яких понад один рік;

– ринок короткострокових цінних паперів – ринок на якому перебувають в обороті цінні папери термін обігу яких менше одного року.

6. За місцем торгівлі:

– біржовий фондовий ринок – ринок емісії, купівлі-продажу цінних паперів на якому головним організатором торгівлі є фондова біржа;

– позабіржовий фондовий ринок – ринок, де купівля-продаж цінних паперів відбувається через торгівельно-інформаційні системи.

7. За організаційною структурою:

– горизонтальний фондовий ринок – ринок на якому котируються цінні папери різні за своїм економічним статусом компаній. Прикладом є США;

– вертикальний фондовий ринок – ринок на якому цінні папери котируються в системі бірж, зберігаються та обліковуються в національному депозитарії. Прикладом є Франція.

8. За мірою ризику:

– ризиковий фондовий ринок – ринок емісії, купівлі-продажу цінних паперів який захищає учасників ринку від матеріальних втрат що можуть виникнути в наслідок фінансової кризи;

– гіперризиковий фондовий ринок – ринок який передбачає емісію, купівлю-продаж цінних паперів проте не забезпечує учасників від фінансових втрат.

9. За мірою взаємодії із зовнішнім середовищем:

– прозорий фондовий ринок – ринок, який характеризується високим рівнем значних обсягів достовірної інформації для всіх учасників ринку щодо цінні папери та їх емітентів;

– закритий фондовий ринок – ринок, який функціонує на встановлених засадах які обмежують входження нових учасників та координують діяльність діючих.

10. За суб'єктами функціонування:

– децентралізований фондовий ринок – ринок, який передбачає, що емісія, купівля-продаж цінних паперів реалізується на децентралізованих засадах, відповідаючи одночасно вимогам соціально-економічного розвитку регіонів та потребам населення забезпечуючи системну взаємодію всіх його складових;

– централізований фондовий ринок – ринок, на якому емісія, купівля-продаж цінних паперів здійснюється на централізованих засадах, які в сукупності забезпечують її несистемну цілісність.

Запропонована класифікація фондового ринку дає можливість досліджувати його у всіх її проявах.

При цьому слід звернути увагу, що Україні властивий так званий централізований фондовий ринок, який згідно встановлених норм має на меті забезпечити ефективне його функціонування та подальший розвиток, використовуючи при цьому теоретико-методологічні засади, які цьому не сприяють. Внаслідок цього, як переконує досвід, вбудовані елементи такого ринку відображають певну єдність, проте не забезпечують саме той результат який необхідно досягти. Іншими словами такий ринок можна назвати «неефективним». Вважаємо, що головними недоліками, які порушують основу функціонування та розвитку ефективного фондового ринку є відсутність: досконалої законодавчої бази, яка б стимулювала інвесторів та місцевих органів влади брати участь в даному процесі; децентралізованого механізму формування фондового ринку на основі залучення заощаджень населення, про що більш детально буде розглянуто в наступному розділі дисертаційного дослідження.

Список використаних джерел

1. Владиславлев Д. Н. Конкуренция и монополия на фондовом рынке. М.: Экзамен, 2001. 256 с.
2. Маслова С. О., Опалов О. А. Фінансовий ринок: навч. посіб. 3-є вид., виправлене. Київ: Каравела, 2004. 344 с.
3. Ходаківська В. П., Беляєва В. В. Ринок фінансових послуг: теорія і практика: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2002.-616 с.
4. Шелудько В. М. Фінансовий ринок: навч. посіб. Київ: Знання_прес, 2002. 535 с.

Котляр Інна Ігорівна,

студентка,

спеціальність «Менеджмент»;

науковий керівник:

Бондарук Ігор Сергійович,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри маркетингу та управління бізнесом,

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНЦІЇ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Однією з важливих невирішених проблем конкуренції є проблема врахування особливостей конкуренції в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки. Конкурентоспроможність економіки має принципове значення для вирішення економічних і соціальних проблем в суспільстві та в державі.

До того ж, проблеми конкуренції характеризуються важливою специфічною особливістю в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки, з урахуванням того, що сутність соціально орієнтованої ринкової економіки, полягає в

функціонуванні такої ринково-економічної системи, для якої характерні одночасно прагнення до отримання максимального прибутку і соціальна орієнтація.

Що стосується специфічних особливостей соціально орієнтованої ринкової економіки, то вони, поряд з сутністю даної ринково-економічної системи, також виявляються одночасно в прагненні до одержання максимального прибутку і в соціальній орієнтації.

Соціальна відповідальність бізнесу в країнах з демократичними традиціями є досить актуальною протягом останніх років. У світовій практиці характерні різні моделі соціально відповідального бізнесу, залежно від національних та культурних особливостей. Найбільш поширеними є такі моделі як європейська та англо-американська, розрізняють також азійську, африканську моделі [1].

Необхідно відзначити, що для практичної реалізації сутнісної природи соціально орієнтованої ринкової економіки, з урахуванням специфіки її функціонування, на моє глибоке переконання, принципове значення має правове забезпечення процесу конкуренції в умовах зазначеної ринково-економічної системи, що може бути забезпечено лише державною владою.

Таким чином, соціально орієнтована ринкова економіка характеризується регулюючою та керуючою роллю держави у функціонуванні економічного життя суспільства, без чого практична реалізація інтересів народу нездійсненна.

Отже, важко погодиться з теорією Адама Сміта, згідно з яким інтереси народу нібито здійснюються автоматично, в результаті дії «невидимої руки» ринку [2, с. 332].

Важливо звернути тут особливу увагу і на те, що, на моє глибоке переконання, навіть державне регулювання економіки само собою не може означати і не означає її соціальну орієнтацію, тому, що держава, в залежності від цільової спрямованості функціонування суспільно-державної системи [3], може регулювати економіку не тільки виходячи з соціальної мети, а навіть навпаки.

Відповідно до вищезазначених, держава може регулювати економіку також виходячи лише з економічної мети, і воно (держава) може фактично не враховувати необхідність її соціальної орієнтації.

Тому, у зв'язку з судженням про регулюючу та керуючу ролі держави у функціонуванні економіки, на мій погляд, перш за все, слід конкретно звернути увагу на необхідність регулювання державою ринкової економіки не тільки з точки зору її економічної ефективності, але і з метою її соціальної орієнтації, бо державне регулювання, як уже зазначалося, фактично може навіть суперечити соціальної орієнтації ринкової економіки.

Разом з тим, у зв'язку з судженням про регулюючу та керуючу ролі держави у функціонуванні економіки, вважаю за необхідне звернути тут увагу також на те, що правове дерегулювання економіки з боку держави – як одна з найважливіших форм її державного регулювання та державного управління, в певних конкретних умовах може сприяти ефективному функціонуванню ринкової економіки, як з точки зору економічної ефективності, так і з точки зору практичної реалізації соціальної орієнтації ринково-економічної системи, бо правова дерегулювання економіки державою є саме одну з найважливіших

форм її державного регулювання та державного управління, тому, що і дерегулювання економіки регулюється державою.

Що ж стосується проблем конкуренції, то в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки, на основі створеної професором Альфредом Кураташвілі – філософії соціальної мети [3], і з урахуванням соціальної орієнтації даної ринково-економічної системи, в процесі конкуренції необхідно враховувати – не тільки економічну, а й, перш за все, соціальну результативність економіки та бізнесу.

Отже, в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки, у розв'язанні проблем конкуренції та конкурентоспроможності економіки, і при оцінці результатів конкуренції принципово важливо враховувати не тільки економічну, а й, перш за все, соціальну результативність економіки та бізнесу, бо економіка і бізнес, у загальному підсумку, повинні служити інтересам народу – повинні служити верховенству інтересів народу [4], а не грошам, прибутку, капіталу, попри їх важливість, але важливість – лише як засобів реалізації мети.

Рішення ж вищевідзначене завдання можливо лише шляхом ефективного використання державною владою правового чинника.

Виходячи з усього вищевикладеного, підтверджується безумовна важливість розкриття специфічної особливості конкуренції в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки, і необхідність врахування цієї особливості в процесі конкуренції та при оцінці її результатів, що має принципове значення з точки зору інтересів народу.

Список використаних джерел

1. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Державне регулювання розвитку малого бізнесу і його соціальної відповідальності. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2019. – № 3.

2. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. Видавництво соціально-економічної літератури, 1962.

3. Кураташвілі Альфред А. Філософія соціальної мети. Принципово новий науковий напрямок – вихідна теоретична основа формування і функціонування істинно людського суспільства і держави (монографія на грузинському, англійською та російською мовах). Тбілісі: Міжнародне видавництво «Прогрес», 2003.

4. Кураташвілі Альфред А. Теорія верховенства інтересів народу. Принципово новий науковий напрям і системоутворююча теорія управлінського права, правової системи істинно людського суспільства і соціально-економічних наук в цілому. Тбілісі: Міжнародне видавництво «Прогрес», 2003.

*Кочик Сергій Олександрович,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИНКУ

Формування та використання оборотного капіталу являє собою економічну цінність у діяльності будь-якої компанії. Вагомий внесок у сучасну економічну теорію і практику формування та ефективного використання оборотного капіталу зробили вітчизняні економісти. Н. В. Хотюн аналізує особливості джерел формування оборотного капіталу підприємств в сучасних умовах господарювання [2]. О. Ф. Назаренков визначає стан та тенденції структури оборотних коштів промислових підприємств в Україні [3, с. 22]. Пропонується і таке визначення: «оборотний капітал – це авансована вартість в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу на рік чи операційний цикл для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства» [3].

Незважаючи на проведені дослідження, що стосуються методів управління оборотним капіталом, доцільно й надалі продовжувати наукові і практичні пошуки у цьому напрямку, оскільки зазначені питання для промислових підприємств є дотепер одними з найактуальніших. Система управління оборотним капіталом, яка ґрунтується на певних методах, є важливою частиною забезпечення ефективної діяльності промислових підприємств. Метою дослідження є оцінка методів управління оборотним капіталом, їх застосування у сучасних умовах господарювання та виявлення основних тенденцій ефективності використання оборотного капіталу промислових підприємств.

Головною метою управління активами підприємства, у тому числі й оборотними коштами, є максимізація прибутку на вкладений капітал при забезпеченні стійкої і достатньої платоспроможності підприємства. Важливою задачею у використанні оборотних коштів є забезпечення оптимального співвідношення між платоспроможністю і рентабельністю шляхом підтримки відповідних розмірів і структури оборотних активів. Слід також зазначити, що підприємство повинне підтримувати оптимальне співвідношення власних і позикових оборотних коштів, тому що від цього прямо залежить його фінансова стабільність і незалежність, можливість одержання нових кредитів. Основна риса сучасного періоду розвитку українських підприємств – нестача оборотних коштів. Тому важливо правильно визначати потребу в оборотному капіталі. [1]

Складність проблем становлення і функціонування підприємництва в умовах не відпрацьованості ринкових механізмів, залежності розвитку від

сукупності територіальних факторів, вимагають вироблення на місцевому рівні механізму сприяння розвитку підприємництва [4].

Оборотні кошти підприємства повинні бути розподілені по всіх стадіях кругообігу у відповідній формі й у мінімальному, але достатньому обсязі. Наднормативні запаси відволікають з обігу грошові кошти, свідчать про недоліки матеріально – технічного забезпечення, неритмічності процесів виробництва і реалізації продукції. Усе це приводить до омертвіння ресурсів, їхнього неефективного використання. Як відомо, критерієм ефективності керування оборотними коштами служить час. Чим довше оборотні кошти перебувають в одній і тій же формі, тим за інших рівних умов нижча ефективність їх використання, і навпаки [5].

Управління оборотним капіталом полягає у пошуку ефективних форм його фінансування, оптимізації обсягу, удосконаленні структури, забезпеченні прийняттого рівня ліквідності та підвищенні ефективності використання [6, с. 104].

Отже, можна зробити висновок, що управління оборотними коштами є важливою частиною для забезпечення ефективної діяльності промислових підприємств, оскільки від правильності визначення потреби в оборотному капіталі, ефективності їх використання залежить виконання запланованих показників динаміки виробництва і реалізації продукції [1, с. 444].

Список використаних джерел

1. Чубка О. М., Рудницька О. М. Збірка всеукраїнської науково-практичної конференції, 8-10 листоп. 2009 р. Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2009. С.271-274.
2. Хотюн Н. В. Особливості джерел формування оборотного капіталу підприємств у сучасних умовах // Економічний простір. 2010. №41. С. 298-304.
3. Назаренков О. Ф. Стан та тенденції структури оборотних коштів промислових підприємств в Україні // Актуальні проблеми економіки. 2006. №6. С. 22-28.
4. Бондарук Т. Г. Державна політика підтримки малого та середнього бізнесу. Актуальні проблеми економіки. 2007. № 6. С. 115–121.
5. Єрмак С. О. Концептуальні основи ефективного управління оборотним капіталом на підприємствах роздрібної торгівлі побутовим обладнанням // Вісник Донецького університету економіки та права. 2008. № 1-2. С. 76–83.
6. Кустріч Л. О. Підвищення рівня управління оборотним капіталом // Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 3. С. 103–106.

ПЕРЕШКОДИ ТА ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Пенсійну систему України утворюють економічні відносини, які виникли між державою у вигляді Пенсійного Фонду України (ПФУ) та населенням України, до ПФУ входять як державні фінансові інститути так і недержавні юридичні особи. Основна мета цих відносин – матеріальне забезпечення, тобто виплата фінансових коштів у вигляді пенсій та інших соціальних виплат [1].

На сьогодні пенсійна система України знаходиться у кризовому стані, який характеризується такими проявами:

- значний дефіцит коштів Пенсійного фонду, що призводить до посилення залежності від державного бюджету;
- тінізація заробітної плати громадян;
- демографічна криза – значне перевищення кількості пенсіонерів над кількістю громадян, які працюють.

Аналіз наявної наукової літератури, показує, що у вивченні проблем пенсійного забезпечення на сучасному етапі в основному переважають дослідження економічного і правового характеру. При цьому всередині економічного блоку досліджень можна виділити фінансову і управлінську (організаційну) групи робіт з пенсійної проблематики [2, с. 39].

В Україні пенсійна система представлена трьома рівнями:

- перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, характеризується тим, що всі кошти що надходять від підприємств та застрахованих осіб до ПФУ одразу виплачуються теперішнім пенсіонерам;

- другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Частина обов'язкових пенсійних відрахувань спрямовується у недержавні пенсійні фонди (НПФ) і зберігається на індивідуальних пенсійних рахунках. Ці кошти будуть інвестуватися в економіку України з метою отримання доходу;

- третій рівень – система добровільного недержавного пенсійного забезпечення, базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців [3].

Другий рівень пенсійної системи планувалось ввести з 2007 року, проте це й досі не було зроблено, хоча відповідно до пенсійної реформи 2017-2019 років передбачалось що другий рівень буде запроваджено, що дасть змогу диверсифікувати джерела пенсійного забезпечення людей і збільшить розмір пенсійних виплат. Першочерговим завданням буде представлення Урядом законопроекту щодо запровадження накопичувальної професійної системи пенсійного забезпечення [4].

Щодо третього рівня можна сказати що він розвивається повільно і обсяги виплат НПФ є невеликими. Позитивною рисою таких фондів є те, що навіть під час кризи вони здійснюють пенсійні виплати вчасно і в повному обсязі.

Вже тривалий час солідарна система неспроможна забезпечити достатній рівень виплат та гідний рівень життя пенсіонерам. Оскільки вона передбачає утримання громадян пенсійного віку наступними поколіннями працюючих, то може ефективно функціонувати лише за умови розширеного відтворення поколінь. Для підвищення її фінансової стійкості і пошуку нових джерел фінансування потрібно:

- розробити заходи, які прилягли б призупиненню процесів «тінізації» доходів населення;

- підвищити розмір заробітної плати та інших доходів населення. У сучасних умовах рівень заробітної плати працівників не повною мірою відповідає вартості робочої сили. Заробітки працівників повинні надавати їм можливість не тільки сплачувати податки й страхові внески, підвищувати рівень споживання, а й робити відповідні заощадження в банківських установах, формуючи тим самим фінансові ресурси для інвестування національної економіки;

- залучити підприємців, які працюють за спрощеною системою оподаткування до сплати пенсійних внесків. У свою чергу, співпраця з контролюючими державними органами дасть поштовх до легалізації найманих працівників. Для останніх можливе запровадження пенсійних канікул на певний строк, з поетапним підвищенням сплати пенсійних внесків у майбутньому [5, с. 201].

Сучасний стан соціально-економічного розвитку країни, в умовах якого доводиться запроваджувати обов'язкове накопичувальне пенсійне страхування, є об'єктивно непростим, тому потрібно визначити комплекс заходів щодо його втілення.

Серед основних пріоритетів, які б дозволили ефективно ввести другий і третій рівні пенсійної системи доцільно виділити:

- формування базових макроекономічних передумов. Серед них - постійне зростання щонайменше на 3-4% ВВП держави, порівняно до попередніх років, зниження рівня безробіття за рахунок створення нових робочих місць, невисокі темпи інфляції, підвищення заробітної плати.

- підвищення інвестиційної привабливості фінансових інструментів для вкладення коштів накопичувальних пенсійних програм. Формування стабільного фінансового ринку сприятиме розвитку економічної та соціальної інфраструктури держави, скорішому подоланню фінансової кризи;

- економічне виховання молоді та населення працездатного віку щодо запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, визначення його переваг для кожного громадянина. Для цього доцільно запровадити у школах факультативи, у вищих навчальних закладах ввести спецкурс «Основи пенсійної реформи в Україні», в організаціях, установах і на підприємствах проводити навчальні семінари з питань використання накопичувальних пенсійних програм. У засобах масової інформації проводити роз'яснювальну роботу, на телебачення створювати освітні програми про формування національної пенсійної моделі;

– забезпечення інституціональної готовності пенсійної системи, яка передбачає створення інфраструктури та механізмів її ефективного управління.

Проблеми пенсійного забезпечення стосуються кожної людини, адже з часом всі досягають пенсійного віку.

Прогрес суспільства визначається не тільки економічними, але і соціальними критеріями. Слід враховувати і те, що переважна частина пенсіонерів до цих пір залишається не підготовленою до радикальних економічних реформ, у більшості громадян практично відсутня матеріальна база, щоб стати повноцінними суб'єктами ринкових відносин [6].

Отже, процес реформування пенсійної системи вже був запущений і почав приносити перші значні результати, такі як: в 2019 році видатки та надходження склали однакову суму, а саме 397 678 млн грн, а кошти державного бюджету 167 013 млн грн [7], що залишається вкрай негативним фактором, це майже половина всіх коштів ПФУ, відбувається постійна індексація пенсійних виплат, збільшення прожиткового мінімуму, а відповідно і мінімальної пенсії. Завдяки розпочатій реформі, закладено основи для поступового подолання дефіциту Пенсійного фонду та поставлено завдання у найближчі три роки не збільшувати дефіцит, а в середньостроковій перспективі зробити Пенсійний фонд бездефіцитним. Як наслідок, у Фонду з'являться нові можливості підвищувати виплати, а відтак – і рівень життя пенсіонерів.

Список використаних джерел

1. Пенсійна система України і напрями її перебудови. URL: https://pidruchniki.com/14940511/finansii/pensiyna_sistema_ukrayini_napryami_perebudovi
2. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Формування системи пенсійного забезпечення // Економічні горизонти. 2017. № 2. С. 38–47.
3. Пенсійна система України. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Пенсійна_система_України.
4. Пенсійна реформа. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/pensijna-reforma_
5. Долгова О. Розвиток недержавного пенсійного забезпечення в Україні // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету (КНТЕУ). 2009. №2. С. 33-39.
6. Бондарук Т. Г. Бондарук І. С. Методичні основи визначення стану економічної безпеки пенсійного забезпечення. // Економіка України. 2013. № 10. С. 64-73.
7. Пенсійний фонд України. URL: <http://cost.ua/budget/revenue/pension/>.

Красножон Володимир Володимирович,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ФОРМУВАННЯ І ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Однією з найважливіших проблем сучасного світу є формування та виконання місцевих бюджетів. Важливу роль у соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних утворень та наданні населенню суспільних послуг відіграють органи місцевого самоврядування.

Проблеми міжбюджетних відносин, аналізу та оцінювання бюджетного забезпечення активно досліджуються у працях вітчизняних і зарубіжних учених. Міжбюджетні відносини розглядають як відносини по розмежуванню бюджетних прав і повноважень, податків і витрат між центральним, регіональними і місцевими бюджетами, або як сукупність принципів і механізмів бюджетно-податкових відносин між різними рівнями державної влади і управління [1, с. 134]. Так, у системі аналізу фінансового стану регіону можна виділити коефіцієнтний підхід, спрямований на розрахунок фінансової стабільності території й систему SWOT-аналізу, що оцінює рівень розвитку регіону та його стабільність. Відповідно, фінансова стабільність характеризує збалансованість планових доходів і необхідних витрат (фінансування бюджетних програм) і їх коливання в результаті впливу зовнішніх і внутрішніх факторів [4]. При визначенні фінансової стабільності регіону оцінюють лише стабільність місцевого бюджету як основного джерела формування фінансових ресурсів регіону, не враховуючи альтернативні надходження [2]. Така ідеологія лежить також в основі методики оцінки, запропонованої групою авторів під керівництвом Г. Поляка [3]. Зазначений підхід складається з двох етапів:

1) визначення стану територіального бюджету шляхом оцінки достатності доходів для покриття мінімально необхідних видатків;

2) розрахунок бюджетних коефіцієнтів, що характеристика різних сторін фінансового стану місцевих бюджетів: співвідношення регульованих та власних доходів, коефіцієнт автономії, забезпеченості власними доходами, бюджетного покриття, заборгованості, результативності та забезпеченості населення.

Перевагою його методики є легкість розрахунку, за рахунок чого досягається об'єктивність оцінки стану місцевих бюджетів.

Планування доходів місцевих бюджетів – заздалегідь намічений порядок дій органів місцевого самоврядування, відповідно до законодавства, необхідних для наповнення дохідної частини місцевих бюджетів фінансовими ресурсами з метою забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці. Під час планування, велика увага приділяється

джерелам формування фінансових ресурсів за рахунок яких наповнюється дохідна частина місцевих бюджетів. Виділимо головні напрями джерел формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування:

У зв'язку з відмінностями українського бюджетного законодавства та неможливістю використання цього підходу в оригінальному вигляді українські вчені Снісаренко О. Б., Гавриленко А. О., Гребенікова О. В. зробили спробу адаптувати метод Г. Б. Поляка для визначення рівня фінансової стійкості бюджету до української бюджетної системи [4, с. 18–27]

Механізм управління фінансовою стійкістю місцевих бюджетів формується на основі взаємної відповідальності суб'єктів управління «влада-бізнес-громада» з метою підвищення ефективності реалізації завдань і прозорості процесу управління фінансовою стійкістю механізму, ідентифікації проблем функціонування механізму і розробки заходів щодо їх вирішення [1]. Органи місцевого самоврядування недостатньо використовують потенційні можливості упровадження положень соціальної відповідальності, зокрема внаслідок того, що система управління бюджетним процесом на місцевому рівні не пристосовані до розв'язання відповідних завдань, а форми, методи та процедури діяльності не спрямовані на розбудову ефективної співпраці із зацікавленими сторонами [2, с. 245].

Процес реалізації механізму формують три блоки: форми забезпечення, форми, інструменти та методи управління [3]:

– форми забезпечення стійкості дохідної бази бюджету – покликаний формувати інституційні рамки, що сприяють забезпеченню стабільної наповнюваності місцевого бюджету. Його основу складають стратегія розвитку регіону, зокрема, бюджетна стратегія (довгострокова при затвердженні державного бюджету) і галузеві стратегії, державні та цільові державні, регіональні програми, програми і проекти органів місцевого самоврядування, проекти, що стосуються питань управління стійкістю місцевого бюджету;

– методи управління стійкістю місцевого бюджету, які використовуються залежно від характеру управлінського впливу (економічні, організаційно-адміністративні, соціально-психологічні) і бюджетно-правового інституту управління (власних доходів, міжбюджетних трансфертів, боргової політики, бюджетного ризик-менеджменту);

– інструменти (податкові, неподаткові, трансфертні, боргові інструменти та інструменти бюджетного ризик-менеджменту), поєднання, кількість і ступінь використання яких обумовлюються конкретною ситуацією. Спектр використовуваних інструментів може змінюватися залежно від зовнішніх і внутрішніх факторів, появи нових інструментів, вдосконалення елементів управління системою державних і місцевих фінансів (органів управління, структур, ресурсів, технологій тощо).

Отже, під управлінням фінансовою стійкістю місцевих бюджетів будемо розуміти діяльність органів влади та органів місцевого самоврядування, спрямовану на забезпечення своєчасного і достатнього обсягу надходження грошових коштів для розвитку і виконання всього комплексу зобов'язань (витратних і боргових) органів місцевого самоврядування, за допомогою сукупності управлінських рішень, прийомів, методів, інструментів [3].

Реалізація цілей управління фінансовою стійкістю місцевих бюджетів – забезпечення надходжень своєчасного і довгострокового обсягу грошових коштів для виконання витратних зобов'язань здійснюється через вплив органів влади і управління з використанням зазначених форм, методів і інструментарію механізму.

Реалізація зміцнення фінансової бази розвитку територій і підвищення бюджетної забезпеченості громадян є результатом забезпечення стабільної наповнюваності місцевих бюджетів за рахунок результативного управління власними доходними джерелами бюджету, ефективних міжбюджетних взаємовідносин місцевих органів влади з державними органами влади, результативності заходів та інструментів, які застосовуються для стимулювання розвитку дохідного потенціалу

Список використаних джерел

1. Бондарук Т. Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні : монографія. Київ : Експрес, 2009. 608 с.
2. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : моногр. / С. М. Серьогін та ін.; за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2016. 276 с.
3. Bondaruk T., Bondaruk I., Dubyna M. (2018). Methodological modes in evaluating the financial stability of local budgets under the conditions of budget decentralization. Global problems of national economics development : collective monograph. Kraków : Drukarnia Unidruk ul. Bronowicka, pp. 183–193.
4. Поляк Г. Б. Бюджетная система России : учеб. для студентов вузов. Москва : Юнити Дана, 2000. 550 с.

***Кричевська Тетяна Олександрівна,**
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу економічної теорії,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ В ГРОШОВО-КРЕДИТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ: ЛОГІКО-ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ

Оскільки монетарна політика є елементом суспільного договору, одним з інструментів досягнення широких цілей суспільного добробуту і розвитку, проблему довіри до монетарної політики в Україні слід розглядати не тільки як довіру до здатності Національного банку досягати цілей, поставлених перед ним законодавством і власними програмними документами, але і як складову суспільної довіри до обраного державою курсу економічного розвитку, а також впевненість суспільства в максимізації вкладу монетарної політики в його реалізацію.

Аби зрозуміти особливості формування довіри і суспільних очікувань щодо монетарної політики, слід оцінити її роль на різних етапах економічної історії незалежної української держави. Ця історія починається зі стрімкого і

далекого від конкурентних засад перерозподілу державного майна і формування національного капіталу на привілеї обмеженого доступу до зовнішньоекономічної діяльності, бюджетних замовлень, а також кредитів, що швидко знецінювалися внаслідок гіперінфляції [1]. В умовах ринкової трансформації інверсійного типу [2] монетарна політика стала потужним інструментом перерозподілу і формування великого національного капіталу, причому її перерозподільні ефекти відчуло все суспільство.

На початку 1990-х рр. внесок монетарної політики в процеси перерозподілу полягав у: 1) неконтрольованому директивно-цільовому характері грошової емісії на потреби окремих галузей і підприємств; 2) обмеженому доступі до кредитів, які в подальшому знецінювалися гіперінфляцією; 3) масовому знеціненні боргів; 4) масовому знеціненні заощаджень – як населення, так і підприємств. Подібно до того, як особливості монетарної політики Німеччини і громадські запити до неї значною мірою визначаються трагедією пережитих гіперінфляції, а в США – Великої депресії, в Україні суспільний запит до неї буде визначатися пережитим шоком перерозподілу, що посилює увагу до її перерозподільних ефектів [3, с. 336].

У 1996–1999 рр. були: 1) зроблена спроба обнулити негативну монетарну історію за допомогою грошової реформи; 2) створені інституційні основи для проведення монетарної політики, націленої на стабільність грошової одиниці; 3) здійснено вихід на міжнародні ринки капіталу, що дозволило тимчасово перекласти тягар фінансування дефіциту бюджету з центрального банку на іноземних інвесторів [4]. Це стало однією з передумов економічного зростання в українській економіці з 2000 р. З огляду на залежність від енергетичного імпорту, а з формуванням ринку державних цінних паперів – від зовнішніх державних запозичень, номінальним якорем став обмінний курс гривні, для підтримки якого використовувалися кредити МВФ і адміністративні обмеження. Так було закладено ще одна характерна особливість суспільних запитів і довіри до монетарної політики в Україні – центральна роль стабільності обмінного курсу.

У 1996–1999 рр. паралельно зі створенням інституціональних основ для фінансової стабілізації утверджується устрій, в якому ряд великих корпорацій визначають політичну систему країни [1]. Феномен отримання ренти від доступу до кредитів зберігся, але змінилися його механізми. Якщо під час гіперінфляції таку ренту забезпечувало швидке знецінення кредитів, то після фінансової стабілізації – безкарні неповернення кредитів, що стали можливими в умовах слабого законодавчого захисту прав кредиторів і тісного зв'язку великих боржників з політичною системою.

В умовах сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури в 2000–2004 рр. грошово-кредитна політика забезпечувала збереження курсової складової цінової конкурентоспроможності експортерів, які стали локомотивом економічного зростання, нарощування офіційних валютних резервів і ремонетизації зростаючої економіки.

У 2004–2005 рр. монетарна політика стає частиною політичного ділового циклу, забезпечуючи не тільки підтримку експорту як локомотиву зростання, але і стимулювання споживчого попиту. Економічне зростання, активізація

залучення банками заощаджень населення після створення державної системи гарантування вкладів сприяли стрімкому розвитку роздрібного банківського бізнесу, в тому числі кредитування населення. У 2006–2008 рр., коли забезпечити зростаючий споживчий попит тільки силами власної економіки вже не вдавалося, грошово-кредитна політика стала складовою політики задоволення споживчих потреб за рахунок зовнішніх фінансових ресурсів. За словами В.Гейця, саме на потоки міжнародного капіталу спиралася стабільність обмінного курсу, грошова емісія, довіра до грошової одиниці і значною мірою до банківської системи [5]. Відповіддю політиків на втілене в Помаранчевій революції невдоволення населення системою обмеженого доступу стала лібералізація доступу іноземного банківського капіталу, що полегшила доступ населення до кредитів в іноземній валюті. Це створювало ілюзію системи більш відкритого доступу без зняття бар'єрів у доступі до можливостей збагачення і розвитку всередині країни. При цьому більшість кредитів домогосподарствам завдяки допуску на вітчизняний ринок іноземних банків з дешевим фондуванням від материнських структур надавалися в іноземній валюті. Частка кредитів в іноземній валюті в кредитах, виданих банками домогосподарствам, переважна більшість яких отримували доходи в національній валюті, в 2008 р. досягла 71,9%. Станом на кінець 2008 р. 90% кредитів домогосподарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості були кредитами в іноземній валюті.

З початком глобальної економічної кризи в другій половині 2008–2013 рр., незважаючи на законодавче закріплення стабільності внутрішніх цін як втілення стабільності грошової одиниці, здійснене в 2010 р. за умовами співпраці з МВФ, Національний банк України продовжував де-факто підтримувати стабільність обмінного курсу з урахуванням високого ступеня доларизації економіки, який зумовлює значні втрати від девальвації для фінансової системи, що активно кредитувала у валюті, для вітчизняних виробників, які імпортували сировину і продукцію з високою доданою вартістю, і для широких верств населення, що мало невеликий вибір споживчих товарів, особливо тривалого користування, незалежних від вартості імпорту, і обтяженого кредитами в іноземній валюті. Одночасно в умовах делевереджу в банківському секторі грошово-кредитна політика продовжувала стимулювати споживання, але вже не через валютний канал, який, навпаки, абсорбував ліквідність, і не через рефінансування, яке банки спрямовували на валютний ринок, а шляхом посилення кредитування уряду. Частка кінцевих споживчих витрат у ВВП зростає з 80,1% у 2008 р. до 92,5% у 2013 р.

З 2014 р. політична криза, анексія Криму та війна на Сході України привели до прискореного руйнування двох монетарних опор діючої системи економічного відтворення: стабільності обмінного курсу і лояльності ряду тісно пов'язаних з політичною системою найбільших позичальників і власників банківської системи. Останнє призвело до формування банківської системи, що складається переважно з державних та іноземних банків, що є нестійким станом і передумовою для подальшого масштабного перерозподілу національного капіталу. Стрімка девальвація національної валюти в 2014–2015 рр. створила передумови для нового

циклу перерозподілу банківського капіталу і приватизації за штучно заниженими цінами як складових реолігархізації економіки.

Інфляційне таргетування балансує процеси відтворення, сприяючи зниженню тиску на платіжний баланс з боку «непродуктивного» споживчого попиту, тобто перекладає на домогосподарства більшу частину тягаря макроекономічних корекцій.

Після подолання гострої фази банківської кризи наратив, що описує запропоновану громадськості модель монетарної політики і банківського регулювання, нам бачиться таким чином:

1) впевненість в показнику майбутньої інфляції є одним із найважливіших чинників формування впевненості бізнесу в економічних перспективах;

2) стабільний рівень споживчих цін – найбільш цінне суспільне благо, яке монетарний регулятор може запропонувати суспільству;

3) інфляційне таргетування сприятиме подоланню проблеми доларизації і відновленню кредитування завдяки зниженню процентних ставок в частині інфляційних очікувань;

4) інфляційне таргетування розглядається як інструмент структурної трансформації економіки України: втілюючись у більш жорсткій монетарній політиці, воно сприяє зниженню тиску на платіжний баланс з боку «непродуктивного» споживчого попиту, а отже, зниженню волатильності обмінного курсу;

5) жорсткість монетарної політики визначається майбутніми ризиками для інфляційної мети, серед яких одні з найбільш істотних – призупинення співпраці з МВФ і розігрів споживчого попиту (можливий навіть в умовах слабкого зростання завдяки трудовій міграції та державній соціальній політиці);

6) очищений банківський сектор, який працює в новому регуляторному середовищі, стане локомотивом глибоких інституційних змін в бізнесі, який буде змушений посилювати прозорість своєї діяльності для отримання банківського фінансування;

7) реформована банківська система, отримавши в короткостроковому періоді можливість зберегти прибутковість незалежно від стану реального сектора (наприклад, завдяки високоприбутковим операціями з депозитними сертифікатами НБУ, вкладенням в іноземні цінні папери, ОВДП, деривативи), а в довгостроковому періоді – достатній захист прав кредитора, автоматично забезпечить фінансування економічного розвитку;

8) високі процентні ставки стимулюють інтерес іноземних інвесторів до державних фінансових інструментів в українській національній валюті, що сприяє стабілізації валютного ринку;

9) зростання частки іноземного банківського капіталу є сприятливим для відновлення ефективного кредитування (націоналізація ПриватБанку, що різко змінила співвідношення іноземного та національного капіталу, принципово не заперечує цього положення, адже декларується намір в майбутньому (принаймні часткового) продажу державних банків).

Значною мірою виняткова політизація питань монетарної політики обумовлена не просто суспільними втратами від девальвації і банківської кризи. На нашу думку, його причинами також є: 1) широке усвідомлення руйнування цілої економічної системи, в центрі якої знаходився стабільний обмінний курс, і пропонована альтернатива, що часто змушує шукати рішення зовні економічної системи (наприклад, у трудовій міграції); 2) дискредитація і втрата такого компенсатора обмеженого доступу до фінансових ресурсів, як лібералізація доступу іноземного фінансового капіталу; 3) вичерпання можливостей фіскально-монетарного стимулювання в існуючих інституційних рамках внаслідок втрати міжнародних резервів; 4) втрата лояльності ряду тісно пов'язаних з політичною системою і багато в чому орієнтованих на східний геополітичний і економічний вектор найбільших позичальників і власників банків, що призвело до банкрутства низки банків; 5) усвідомлення суспільством нової хвилі перерозподілу капіталу, яка відбувається в режимі порядку обмеженого доступу на тлі девальвації і ліквідації значної частини банківської системи; 6) перекладення тягара макроекономічних корекцій на домогосподарства; 7) спроба занадто «безпосереднього» управління суспільними очікуваннями з боку монетарного регулятора, інших органів влади та експертів, які вказують на «помилковість» суспільних пріоритетів і номінальних якорів. Це викликає суспільне роздратування, особливо на тлі результатів електронних декларацій державних службовців вищих рангів, що суперечать їх заявами про правильну, раціональну і патріотичну поведінку.

Таким чином, можна стверджувати, що банківський регулятор в Україні на сучасному етапі пропонує суспільству банківську систему, яка, за його задумом, повинна стимулювати ведення прозорого бізнесу. На нашу думку, такий безпосередній причинний зв'язок є важкодосяжним, оскільки особливості ведення бізнесу визначаються ширшим інституційним середовищем, а фінансові обмеження нерідко долаються з використанням тіньових джерел. Монетарний регулятор, у свою чергу, пропонує суспільству інфляційне таргетування не тільки як режим забезпечення стабільності грошової одиниці, а й як інструмент зниження доларизації і відновлення кредитування за рахунок зниження інфляційних очікувань, і навіть як інструмент структурної трансформації економіки, що сприяє зниженню тиску на платіжний баланс з боку «непродуктивного» споживчого попиту. Іншими словами, інфляційне таргетування гарантує охолодження споживчого попиту монетарними методами навіть в умовах невеликої закредитованості населення, і навіть якщо цей попит виник завдяки доходам, заробленим поза українською економікою. Така позиція, яку можна вважати суспільним договором, на наш погляд, повинна бути скоригована з урахуванням українських реалій.

Список використаних джерел

1. Дробязко А., Ормоцадзе М. Співавтори катастрофи: хто виграв від банкрутства банків в Україні. Спеціальне розслідування Forbes: історія банківської системи та її найбільші боржники // Forbes. 2017. 2 лютого.

2. Гриценко А. Структура ринкового трансформування інверсійного типу // Економіка України. 1997. № 1. С. 4–10.

3. Кричевська Т. О. Грошово-кредитна політика як інструмент збалансування відтворювальних процесів в економіці / В кн. Відтворювальна динаміка економічних систем: інститути та діяльність : моногр. / за ред. чл.-кор. Гриценка А. А. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Електрон. дані., 2018. С. 326–348.

4. Кораблін С. Курсова лихоманка: пауза між рецидивами // Дзеркало тижня. 2016. 24 вересня. URL: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/kursova-lihomanka-pauza-mizh-recidivami-.html>.

5. Геєць В. Формування і розвиток фінансової кризи 2008–2009 років в Україні // Економіка України. 2010. № 4. С. 5–15.

*Кулик Лілія Анатоліївна,
магістрантка,
спеціальність «Облік та оподаткування»;
науковий керівник:
Корінько Микола Данилович,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри аудиту та підприємництва,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

АУДИТ ОПЕРАЦІЙ З ГРОШОВИМИ КОШТАМИ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА

Більшість операцій, що здійснюються підприємством пов'язані з рухом грошових коштів, проведенням розрахункових операцій між підприємствами. Аудит операцій з грошовими коштами є дуже важливим, тому що на сьогоднішній день ступінь розкрадань грошових активів доволі висока.

Аналіз операцій з грошовими коштами здійснюється за двома основними напрямками: перевірка касових операцій та перевірка операцій з грошовими коштами на банківських рахунках. Досліджуючи ці напрями, аудитор має змогу скласти висновок про доцільність та ефективність використання грошових коштів підприємством. При проведенні перевірки, аудитори повинні керуватися: Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні; Інструкцією про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків – резидентів і нерезидентів; іншими нормативними документами, затвердженими відповідними міністерствами і відомствами; первинними документами тощо.

Аудит касових операцій здійснюється поетапно, а саме:

Перший етап – проведення раптової ревізії каси з перерахунком усіх грошових активів, які знаходяться у касі підприємства. Аудитором складається відомість інвентаризації каси та фіксуються результати раптової ревізії каси в робочій документації.

Другий етап – перевірка всіх касових документів. В першу чергу перевіряється чи правильно заповнені прибуткові і видаткові касові ордери. Потрібно пам'ятати, що неприпустимі будь-які виправлення, перекреслення, прибуткові і видаткові ордери мають бути належно оформлені. Документи на видачу грошових коштів мають бути підписані керівництвом, головним бухгалтером або уповноваженими особами. Прибуткові та видаткові касові ордери, квитанції до них, мають бути заповнені відповідним чином, щоб забезпечити збереження цих записів протягом терміну їх зберігання. Під час перевірки порядку заповнення журналу реєстрації прибуткових і видаткових касових документів, аудитор повинен звірити його дані з даними у касовій книзі.

Третій етап аудиту – аналізується на які цілі підприємство отримувало і видавало готівку. Для цього вивчають корінці чекової книжки на отримання готівки та виписки банку. Після того, як аудитор встановив мету отримання готівки з банківського рахунку, варто перевірити чи дотрималося її підприємство, шляхом вивчення касових документів (касової книги, ПКО, ВКО) та бухгалтерських документів, які підтверджують використання готівки на зазначені цілі (відомості на отримання заробітної плати, авансові звіти, відомості на закупівлю сільськогосподарської продукції, та інше) [1, с. 134].

Четвертий етап – проводять перевірку повноти оприбуткування готівки в касі підприємства. Визначають чи своєчасно та в повному обсязі підприємство оприбутковує готівку, що надходить з різних джерел.

П'ятий етап – аудитором перевіряється дотримання підприємством встановленого ліміту залишку готівки в касі. Необхідно перевірити повідомлення банку про встановлення ліміту залишку готівки в касі та касову книгу на предмет виявлення ознак перевищення ліміту.

Фінальним – *шостим етапом* перевірки є зіставлення даних первинних, синтетичних, аналітичних і облікових документів з даними, які відображені у звітності підприємства.

Аналіз банківських операцій, здійснюється в наступній послідовності:

1. Перевірка виписок з банківських рахунків та перехідних залишків по них. Аудитори мають впевнитись, що бухгалтерія має в наявності виписки банків за всіма рахунками. Щоб бути впевненими в наявності всіх банківських виписок, потрібно звернути увагу на дати та нумерацію сторінок. Виписки по кожному рахунку слід окремо підбирати за всіма робочими днями, в які проводилися операції. Неробочі дні можна визначити за календарем, а дні, в які операції не проводились – дивлячись на залишок. Вхідні й вихідні залишки слід звіряти за датами здійснення попередніх операцій. Це дасть змогу аудитору виявити знищені виписки за конкретний день. По кожній здійсненій банківській операції, повинні бути додані відповідні документи.

2. Перевірка достовірності банківських виписок та наявності додатків до них. Під час аналізу операцій з грошовими коштами на рахунках в банку аудитором перевіряється наявність та достовірність виписок за кожним рахунком, наявність штампів і підписів працівників установ банків, відповідність зазначених у них даних даним бухгалтерського обліку – Головної книги. Виписки добираються хронологічно та послідовно для того, щоб

виявити, чи правильно перенесені залишки з попередньої до наступної. Також аудитор перевіряє наявність усіх додатків та виписок, що засвідчують здійснення операцій, платіжних доручень, платіжних вимог, заяв на акредитив. Якщо не вистачає додатків чи якщо виписки мають помарки та виправлення, аудитор має право взяти в банку копії таких документів.

Також потрібно перевірити:

- чи відповідають дати платіжних доручень датам у виписках банку;
- чи правильно заповнюються платіжні доручення;
- чи присутні тасування оборотів у банківських виписках.

3. Звірка оборотів та залишків, що відображені у виписках банку із записами в облікових регістрах. Аудитори підраховують обороти за виписками в банку в розрізі кожного рахунку за кожен місяць та порівнюють із записами в журналі, відомості, Головній книзі.

4. Документальна перевірка записів за рахунками в банку.

Документи, які викликали сумнів, уважно перевіряються за формою, та за змістом. Для цього, за згодою замовника аудитор може провести зустрічну перевірку і взаємний контроль операцій. Після порівняння банківських виписок з первинними документами, встановлення правильності підрахунків сум оборотів, початкового і кінцевого сальдо, особливо ретельно слід перевірити сутність господарських операцій, а саме: чи законно була зарахована на розрахунковий рахунок або списана з рахунку відповідна сума коштів. Для цього порівнюють дані бухгалтерського обліку, товарно-транспортні накладні, журнал реєстрації дорожніх листів та інше. Крім взаємної звірки та порівняння сум, що записані у документах, аудитор має пересвідчитись у реальності операції, що відбулася. Особливо ретельно повинні перевірятися оплачені лімітованими чеками залізничні накладні, рахунки та квитанції інших організацій. Трапляється, що оплачені розрахунковими чеками документи знову додаються до авансових звітів підзвітних осіб і вдруге оплачуються [2].

У процесі здійснення контролю грошових коштів аудитор застосовують такі методичні прийоми: інвентаризація; спостереження за здійсненням господарських та фінансових операцій, відображенням їх у системі бухгалтерського обліку; усне опитування; отримання письмових підтверджень; перевірка документів (за формою, суттю, змістом, логічна, хронологічна, експертна, зустрічна); взаємний контроль операцій і документів, підготовлених на підприємстві; перевірка арифметичних розрахунків; аналіз тощо [3].

У Звіті про рух грошових коштів (Форма № 3) наводиться інформація, щодо надходження та вибуття грошових коштів відповідно до трьох видів діяльності. Аудитор, використовуючи даний звіт, має змогу провести аналіз здатності суб'єкта господарювання генерувати надходження грошових коштів, а також напрями витрачання наявних коштів для оцінки необхідності в них у майбутньому.

За станом руху грошових потоків аудитор може робити висновок про якість управління суб'єктом господарювання [4].

Аудит грошових коштів має велике значення для розуміння ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Узагальнені напрями організації та методики аудиторського контролю грошових коштів нададуть можливість

покращити формування інформації для підвищення ефективності її використання системою управління підприємницької діяльності. Аудит грошових коштів повинен бути спрямований на збір аудиторських доказів, проведення аналізу, застосування моделей і методів з метою розробки рекомендації щодо оптимізації роботи облікового апарату, а також напрямів підвищення ефективності управління грошовими коштами.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О.О. Функціонування аналітичного забезпечення діяльності підприємства // Сталый розвиток економіки. 2015. №3. С. 212-216.
2. Завитій О. Завитій І. Аудит операцій з грошовими коштами // Тернопільський Національний Економічний Університет: Перша Всеукраїнська науково-практична конференція. 2015.
3. Корінько М. Д. Аудиторський контроль грошових коштів // Науковий економічний журнал «Інтелект ХХІ». 2014. № 6.
4. Сіменко І. В. Косова Т. Д. Аналіз господарської діяльності // Київ: Центр учбової літератури. 2013. С. 380.

*Лисенко Марина Юріївна,
магістрантка,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Артем'єва Інга Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

Фінансова діяльність різних суб'єктів господарської діяльності постійно піддається впливу багатьох ризиків, які мають негативний вплив. Фінансові ризики виникали разом із появою грошового обігу і відносин «позичальник-кредитор». З розвитком та ростом фінансових відносин коло ризиків постійно збільшується, тож мета ефективного управління ризиками є надзвичайно важливою для учасників фінансового ринку та для інших суб'єктів господарювання. Одним із способів досягнення та вирішення вищезазначеної мети є страхування фінансових ризиків.

Фінансовий ризик завжди є результатом фінансових відносин та фінансових операцій незалежно від того середовища, де виникає ризик, тому більшість дослідників сутність фінансових ризиків виводять з їх фінансової основи як невизначеність результату операції з фінансовими ресурсами або як невизначеність результату прийняття фінансових рішень. Характер прояву фінансових ризиків залежить від особливостей проведення тієї чи іншої

фінансової діяльності, оскільки кожен вид діяльності може генерувати властиві лише йому види фінансових ризиків [3].

Теоретичні та практичні аспекти стану страхування фінансових ризиків в Україні, розглядаються в роботах багатьох вітчизняних науковців, серед яких: В. Черкасов, І. Бланк, М. Корнеєв, О. Землячова, Л. Савочка, М. Клапків, О. Залетов.

Страхування фінансових ризиків – це один із видів страхування, яке можна віднести до майнового, так як об'єктом, що страхується є особливий вид майна – фінансові активи від ризику понести збитки від їх втрати, знецінення, а також ризику неотримання або недоотримання прибутків (доходів).

В Україні ж страхування фінансових ризиків здебільшого представлене в таких підвидах:

- страхування несплати з боку покупця (через аварії, стихійні лиха, протиправні дії третіх осіб типу зламу чи крадіжок, банкрутство);

- страхування ризику невиконання своїх зобов'язань (через аварії транспортних засобів чи обладнання, стихійне лихо, протиправні дії третіх осіб типу зламу чи крадіжки);

- страхування ризику неповернення виданого кредиту;

- страхування фінансового ризику лізингодавця;

- страхування фінансового ризику покупця нерухомості. Це страхування ризику втрати нерухомості внаслідок припинення права власності через причини, які незалежні від покупця; страхування інвестицій. Страхування фінансових ризиків згадується як добровільний вид страхування в п. 18 ст. 6 Закону України “Про страхування” від 07.03.1996 р. № 85 [1].

Страхування фінансових ризиків є сукупністю видів страхування, які передбачають обов'язки страховиків по страхових виплатах у розмірах повної чи часткової компенсації втрати доходів (додаткових витрат), які можуть бути викликані через: зупинку виробництва чи скорочення обсягів виробництва в результаті обговорених подій; втрату роботи; непередбачені витрати; невиконання договірних зобов'язань контрагентом застрахованої особи, що є кредитором згідно угоди та інші події. Фінансові ризики є одними з головних видів підприємницьких ризиків і утворюють таку категорію ризиків, які мають визначені ознаки і властивості. Докладний аналіз, облік таких ризиків, їх аналіз та створення дієвої системи управління дозволять уникати різних негативних наслідків для суб'єктів господарської діяльності [2].

Страхування фінансових ризиків має значну питому вагу у структурі інших добровільних видів страхування. Страхування одночасно виступає одним із стабілізаторів економічної та соціальної ситуації в країні як одна зі сфер економіки та бізнесу. Одночасно страхування вважається одним із методів керування та управління ризиком. Специфіка страхового захисту полягає в компенсації збитку під час настання страхового випадку. В інвестиційній діяльності і керуванні капіталами фінансово-промислових груп і холдингів важливе значення має страхування. Страхування являється одним із способів забезпечення економічної свободи прав особистості в умовах ринкової економіки [3].

Законом України «Про страхування» (у редакції від 04.10.2001 р. № 2745-III) передбачено декілька видів страхування фінансових ризиків. До них передусім належить власне страхування фінансових ризиків, яке на практиці може називатись «страхуванням ризиків неплатежу» або «страхуванням виконання договірних зобов'язань». За даним видом ризиків здійснюється страхування втрат прибутку внаслідок перерв у виробництві, що реалізується у так званому «пакетному режимі», тобто одночасно зі страхуванням майна від пожежних ризиків, стихійних явищ тощо. Закон передбачає: страхування інвестицій – дохід від інвестиційних операцій; страхування виданих та прийнятих гарантій [4].

Основною причиною проблем розвитку та поширення страхування фінансових ризиків в Україні є невідповідність правових та теоретичних розумінь ризику, його класифікації. Наприклад, класифікації фінансового ризику, розроблені сучасними науковцями та дослідниками у даній галузі кредитний ризик та інвестиційний ризик є складовими належать до фінансового ризику, а в класифікації, що надається у Законі України «Про страхування», фінансовий, кредитний та інвестиційний ризики є окремими, непов'язаними між собою видами страхування [5]. Основна особливість страхування фінансових ризиків полягає у необхідності врахування страховиками генези фінансових ризиків. Більшість фінансових ризиків є результатом взаємовідносин між суб'єктами ризику (кредиторами, позичальниками), вони виникають здебільшого через так званий людський фактор. Тобто на відміну від класичних ризиків (страхування від вогню, стихійного лиха, хвороби тощо) фінансові ризики характеризуються відсутністю природного стабілізатора рівня ризику у формі об'єктивно існуючих природних або суспільних явищ, дія яких на параметри ризику не залежить від впливу суб'єктів ризику.

До страхування фінансових ризиків відноситься, хоч і з деякими застереженнями, страхування біржових та валютних ризиків (страхування від зміни курсів валют). Цей вид страхування практикується в багатьох країнах світу з метою стимулювання розвитку зовнішньої торгівлі для підприємств-експортерів. Він надає гарантії та забезпечує відшкодування збитків, що зазнали зовнішньоторговельні суб'єкти в результаті зміни валютних курсів. Цей вид страхування майже не застосовується в Україні, що обумовлено нерозвиненістю ринкових відносин [6].

Отже, фінансовий ризик – це ризик часткового або повного неотримання грошових ресурсів, які були надані в кредит та відсотків по кредиту або інвестовані в різні об'єкти економіки, тобто, втрата прибутків.

Враховуючи вище викладений матеріал можна зробити такі висновки:

1. Щоб уникнути негативних наслідків для деяких суб'єктів ринкових відносин потрібно робити детальний аналіз фінансових ризиків та створювати ефективну систему управління ними.

2. Для позитивного розвитку страхування необхідна зміна законодавчої бази, тому що більшість фінансових схем відбувається за допомогою страхування фінансових ризиків.

3. Має бути відповідність між теоретичним та правовим розумінням ризику та його класифікації для ефективного розвитку в Україні.

4. Сприяти розвитку з боку держави страхування біржових та валютних ризиків з метою стимулювання розвитку зовнішньої торгівлі для підприємств-експортерів.

Список використаних джерел

1. Страхування фінансових ризиків в Україні. URL:

<https://www.golovbukh.ua/article/7269-strahuvannya-fnansovih-rizikv-v-ukran>.

2. Добровільне страхування фінансових ризиків. URL:

<http://www.atlantask.com.ua/produkty/>.

3. Черкасов В. В. Деловой риск в предпринимательской деятельности : практ. гособ. Киев: ЛИБРА, 1996. С. 9.

4. Про страхування: Закон України від 04.10.2001 р. № 2745-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.

5. Корнеєв М. В. Розвиток страхування фінансових ризиків на ринку фінансових послуг України // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». 2011. Вип. 5(4). С. 104–109.

6. Бланк И. А. Управление финансовыми рисками. Киев.: Ника-Центр, 2005. 600 с.

Логвін Карина Валентинівна,

магістрантка,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;

науковий керівник:

Бондарук Таїсія Григорівна,

доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ

На сьогоднішній день однією з глобальніших проблем сучасності є саме державний борг країни. В результаті проведення аналізу останніх десятиліть минулого століття – час, коли у світі зароджувалось безліч нових економік – цілком звичні були валютні, фінансові та боргові кризи в країнах, що розвиваються.

Саме фінансові ринки у таких розвинених країнах здавались стійкими, а притаманні їм механізми кредитування давали можливість урядам таких країн активно акумулювати ресурси на внутрішніх і зовнішніх ринках на майже без ризиковій основі. І помітна позитивна динаміка економіки і бюджетні дефіцити розвинених країн протягом попередніх десятиліть сприяли саме недооцінці бюджетних і боргових викликів саме для цих країн.

Серед значимих аспектів такої недооцінки звичайно стала надзвичайна впевненість ринкового саморегулювання країни, а саме через новітні похідні фінансові інструменти, за допомогою яких сподівалися взагалі повністю покривати ризики від можливих спонтанних проблем на глобалізованих фінансових ринках.

Не дивлячись на те, що за результатами осмислення причин фінансово-економічних негараздів у світовому господарстві останніми роками з боку провідних міжнародних фінансових інститутів були вжиті численні зміни та корегуючі заходи, які відчутно змінюють інституційні рамки й правила та методи проведення фінансових операцій, загальні методи та засади розв'язання саме боргової проблематики і на даному етапі розвитку світової економіки все ще залишаються недостатньо опрацьованими [4].

Україна, як держава яка досить тривалий час опиралася саме на значні запозичення на міжнародних ринках, тим більше не змогла уникнути боргових негараздів і останнім часом стала однією з найбільш проблемних держав-боржників. Однак, те що зараз відбувається з економікою нашої країни, а також не завжди доцільне використання державних коштів повністю пояснюють таку скрутну ситуацію з обслуговуванням державно боргу.

Зростання обсягу платежів з обслуговування та погашення державного боргу є суттєвим чинником, що тривалий час породжує проблеми в сфері державних фінансів і впливає на бюджетну безпеку України. Тенденція до надмірного зростання рівня боргового навантаження стала характерним викликом останніх років [1, с. 32].

В різних джерелах, трактування поняття державного боргу відрізняються. От наприклад Шаповал Н. М у своїй статті відкрив своє бачення сутності державного боргу: «державний борг в українському законодавстві є вузьким поняттям та включає винятково борг рівня центрального уряду, за відсутності боргу на рівні місцевих органів влади (у зв'язку із неможливістю місцевим органам влади згідно з Бюджетним кодексом України здійснювати запозичення)». І його запропоноване визначення цілком коректно підкреслює важливість боргової політики яка є потужним важелем забезпечення нормального економічного розвитку держави і насамперед вихід країни з економічної кризи [2]. Досить чітко характеризує державний борг професор Т. Г. Бондарук: «під державним боргом розуміють всю суму випущених і непогашених боргових зобов'язань держави (як внутрішніх, так і зовнішніх), включаючи видані гарантії за кредитами, що надаються іноземним позичальникам, місцевим органам влади, державним підприємствам» [1, с. 30].

Однак для остаточного подолання кризи заборгованості необхідно прийняти глобальних, кардинальних як політичних так і економічних рішень. Як стверджує Т. І. Єфименко, до основних напрямів удосконалення боргової політики України належать: – плідна співпраця з Міжнародним валютним фондом, що дасть можливість рефінансувати кредити, знизить вартість державних позик та скоротить ризики, пов'язані з державним боргом; – посилення обмеження рівня державного та гарантованого державою боргу відносно ВВП через те, що наявне обмеження 60 % ВВП, встановлене Бюджетним кодексом України, не відповідає стану розвитку економіки України і не сприяє поліпшенню бюджетної дисциплін [8].

На нашу думку треба зазначити, що насамперед невідкладним завданням для України є мінімізація боргового навантаження, а також оптимізація системи управління та обслуговування державного боргу. Необхідно вжити заходів щодо поліпшення прогнозування боргової політики та її координації з бюджетною, податковою та грошово-кредитною політикою. Для ефективного управління державним боргом, розв'язання проблеми зниження боргового навантаження та ризику невиконання боргових зобов'язань держави використовують різноманітні методи.

Одним із найпоширеніших заходів які вживаються для подолання цієї проблеми є рефінансування державного боргу, тобто погашення основної заборгованості і процентів за рахунок засобів, отриманих від розміщення нових позик. Для успішного застосування такого механізму рефінансування потрібно, щоб держава мала високу репутацію так званої держави-позичальника. Її досягнення та підтримка є важливим фактором для успішного проведення рефінансування та управління державним боргом.

Отже, на сьогоднішній день вплив запозичень на економіку держави проявляється в таких аспектах : зовнішні позики дають державі можливість інвестувати і споживати понад те, що виробляє її економіка. Ефективне використання зовнішніх запозичень для фінансування капітальних вкладень стимулює економічний прогрес [5].

Слушними є висновки, що «стратегічним завданням управління державним боргом є мінімізація вартості його обслуговування. Існуюча на цей час тенденція до швидкого зростання обсягу зовнішньої заборгованості може призвести до надзвичайно складної ситуації в майбутньому, що загрожуватиме економічній безпеці держави» [6].

На нашу думку найбільш оптимальним вирішенням цієї глобальної проблеми в нашій країні є саме те, що зовнішні позики мають продуктивно використовуватися і спрямовуватися на розширення виробничих галузей та обсягів виробництва, що створить комфортні умови для зростання обсягів експорту продукції, забезпечення перспективою фінансування в майбутньому відсоткових та амортизаційних виплат за зовнішнім державним боргом.

Список використаних джерел

1. Бондарук Т. Г., Бондарук О. С., Мельничук Н. Ю. Державний борг України та видатки бюджету на його обслуговування // Статистика України. 2018. № 1. С. 30–39.

2. Шаповал М. В. Стратегічні аспекти управління державним боргом Наукові праці НДФІ., 2014. 81-86 с.

3. Шелест О. Л. Державний борг України: механізм управління та обслуговування. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/118.pdf

4. Сіденко В., Юрчишин В., Маркевич К. Борги: час брати і час віддавати. Глобальні тенденції та виклики для України Київ: Видавництво «Заповіт», 2015 3-4 с.

5. Колиняк М. Б. Проблеми управління державним боргом в Україні Львів: Політехнічний національний інститут, 2011. 551 с.

6. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С., Бондарук О. С. Боргове навантаження на державний бюджет. Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16 березня 2018 року). К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2018. 200 с. С. 13-16.

7. Черничко С.Ф. Державний борг України: тенденції та ризики // Економічний аналіз. 2013. С. 355-360.

8. Єфименко Т. І., Гасанов С. С., Кудряшов В. П. Фіскальна консолідація в контексті антикризового регулювання // Фінанси України. 2013. С. 7-20.

Микосянчик Марія Володимирівна,
студентка,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:

Мельничук Наталія Юріївна,
доктор економічних наук, професор,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

За роки незалежності в Україні сталися суттєві зміни в економічній, соціальній та особливо духовній сферах нашого суспільства. Зроблено вагомі зрушення в напрямі ринкового господарювання: проведена масова приватизація об'єктів, створюється відповідна інфраструктура тощо. Але до забезпечення конкурентоспроможності економіки, ефективного формування й використання бюджетних коштів, підвищення зайнятості населення та відповідності заробітної плати обсягам і якості праці ще далеко [6, с. 1119]. Поглиблення глобалізаційних процесів та об'єктивна необхідність у розвитку суспільства зумовлюють потребу держави в ефективній реалізації та результативності виконання бюджету. Спостерігається стійка тенденція до зростання потреб суспільства. Як інструмент регулювання соціально-економічних процесів бюджет держави покликаний забезпечити ефективну державну політику в контексті використання відповідного бюджету держави. Він є місцем зосередження значної частини валового внутрішнього продукту, що потребує дієвих кроків у напрямі активізації розвитку бюджетних відносин та забезпечення реалізації завдань і функцій держави [7, с. 103].

Недоліки законодавства, превалювання застарілих та неефективних підходів до організації бюджетних відносин з одночасним спадом в економіці погіршують наповнення бюджету і, таким чином, забезпечення соціально-економічного розвитку держави. Зараз, у дуже складний і непередбачуваний час, існує багато суперечок з приводу формування та використання коштів державного бюджету України. Існує безліч важливих проблем, які потребують

негайного вирішення [11, с. 554]. Тому дослідження особливостей формування державного бюджету в сучасних умовах є надзвичайно актуальним.

Сьогодні існує багато наукових підходів до визначення сутності економічного поняття «державний бюджет» (табл. 1.). З приведених трактувань видно, що сьогодні відсутній єдиний підхід до трактування економічного поняття «державний бюджет». Кожен з розглянутих дослідників використовує власний науковий підхід у його дослідженні. Як приклад, об'єктивно-орієнтований підхід використали Г. Старостенко та А. Сурженко трактуючи державний бюджет як головний фінансовий план країни. В свою чергу В. Даньків, М. Галас та Л. Воронова застосували суб'єктивно-орієнтований підхід до розуміння економічного поняття «державний бюджет». К. Токареві скористався системним підходом, який дав йому можливість визначити державний бюджет, як сукупність економічних відносин, щодо формування, розподілу і використання фондів грошових коштів.

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення сутності економічного поняття «державний бюджет»*

Автори	Твердження
Г.Г. Старостенко, А.В. Сурженко [10, с. 96].	головний фінансовий план країни, що затверджується у встановленому законодавством порядку на певний календарний період з метою спрямування фінансових ресурсів від суб'єктів економіки в єдиний централізований фонд та їх ефективного розподілу на засадах економічної та соціальної оптимальності.
Н.О. Слободянюк, К.І. Шикор [11, с. 554].	невід'ємний атрибут кожної країни та важливий інструмент реалізації економічної та соціальної політики держави.
В.Й. Даньків, М.І. Галас [9, с. 1]	основний метод державного фінансового регулювання. Він передбачає забезпечення поділу й перерозподілу ВВП між регіонами держави, галузями економіки, виходячи зі стратегії її економічного розвитку, фінансової політики та потреб ринкового механізму, зважаючи на те, що в кризових умовах ринковий механізм менш ефективний, тому державі необхідно розширювати втручання в процес перерозподілу фінансів.
К.О. Токареві [13, с. 1038]	сукупність економічних відносин, щодо формування, розподілу і використання фондів грошових коштів для фінансування завдань, які покладені на органи державної влади і органи місцевого самоврядування.
Л.К. Воронова [2, с. 9, 10]	надає органам влади, які його затверджують, можливість вищого постійного керівництва в галузі фінансової діяльності, контролю діяльності виконавчо-розпорядчих органів, які складають і виконують бюджет.

**Джерело: сформовано автором.*

Невід'ємною складовою дослідження формування державного бюджету є його аналіз. Він потрібен для детальної оцінки основних джерел надходження, динаміки їх змін, визначення факторів впливу, що призвели до відхилень по кожній статті доходів бюджету. В подальшому здійснюється обґрунтування

сучасного стану макроекономічних показників розвитку економіки України, що пов'язане з дохідною частиною бюджету [11, с. 555].

За методом залучення бюджетних коштів джерела формування доходів державного бюджету поділяють на податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, поточні трансферти та цільові фонди.

Одним із головних джерел формування дохідної частини державного бюджету є податкові надходження. Податкові надходження є важливою умовою розподілу та перерозподілу ВВП. Вони забезпечують основну частку доходів державного бюджету України. Крім цього в структурі доходів бюджету, податки є основним джерелом фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту і соціального забезпечення, економічної діяльності [4, с. 137]. Формування податкових надходжень бюджету – це процес ініціації, адміністрування та акумулювання податків з застосуванням інструментів фіскального тиску. Наслідки застосування механізму мобілізації податкових надходжень та його роль у наповненні доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів відображаються на динаміці цих надходжень та їхньої частки у доходах відповідних бюджетів [5, с. 41].

За своєю природою податкові вилучення обумовлюють характер утворення податкових надходжень бюджету, формування яких відбувається державою шляхом вилучення частини доходів чи інших активів платників податків на основі реалізації конституційного права на суверенітет в оподаткуванні [8, с. 527].

Іншим важливим джерелом формування доходів державного бюджету є неподаткові надходження. До їх складу зараховують: надходження коштів від реалізації конфіскованого майна; надходження суми кредиторської заборгованості підприємства, організацій та установ в яких минув строк позовної давності; надходження коштів від реалізації надлишкового озброєння, військової та спеціальної техніки, іншого майна Збройних Сил України, утворених згідно з законодавством військових формувань і правоохоронних органів; інші надходження, портовий збір; доходи від операцій з кредитування та надання гарантій; збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електро- та теплоенергію; додаткові збори на виплату пенсій; збір у вигляді надбавок до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності [1].

На думку експертів, в період економічного спаду держави та її фінансово-економічної кризи неподаткові надходження до бюджету та можливі резерви їх зростання можуть бути додатковим фінансовим джерелом забезпечення виконання державою своїх функцій [3, с. 56]. Таким чином, неподаткові надходження відображають сукупність розподільчих відносин примусового, обов'язкового характеру, які виникають між державою та юридичними і фізичними особами з приводу формування централізованих фондів грошових коштів із застосуванням неподаткового механізму мобілізації платежів з метою подальшого їх використання для задоволення суспільних потреб [4, с. 141].

Отже, бюджет являється складним та багатогранним явищем. Найчастіше його розглядають як економічну і правову категорію. Головними джерелами формування дохідної частини державного бюджету є податкові надходження.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Воронова Л. К. Бюджетно-правове регулювання в СРСР. К., 1975. 183 с.
3. Зайчикова В. В. Удосконалення бюджетного законодавства в контексті європейського досвіду скорочення дефіциту бюджету. *Фінанси України*. 2015. No 5.
4. Першко Л., Волошенюк Ю. Формування дохідної частини державного бюджету України в сучасних умовах. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmduce_2017_2_24.
5. Левкович В. Поняття і правова природа неподаткових надходжень. *Фінанси України*. 2014. No 10.
6. Мельничук Н. Ю. Теоретичні основи управління в бюджетній сфері. *Глобальні та національні проблеми економіки: електрон. наук. вид.* 2014. Вип. 2. С. 1119–1121.
7. Мельничук Н. Ю., Мельничук І. О. Видатки Зведеного бюджету України в сучасних умовах господарювання. *Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал*. 2018. Вип. 2–2 (45). С. 102–106.
8. Орлюк О. П. Фінансове право: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2013.
9. Роль бюджету у соціально-економічному розвитку держави. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/2082/1/РОЛЬ%20БЮДЖЕТУ%20У%20СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ%20РОЗВИТКУ%20ДЕРЖАВИ.pdf>.
10. Старостенко Г.Г., Сурженко А.В. Особливості бюджетного регулювання ринкової економіки України. URL: https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/344/pdf_171.
11. Слободянюк Н.О., Шикор К.І. Проблемні питання формування дохідної частини бюджету: сучасні реалії. *Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. URL: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/110.pdf>.
12. Сучасні реалії. *Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. URL: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/110.pdf>.
13. Токарев К.О. Бюджет і бюджетна система як вихідні як вихідні поняття бюджетного права. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_1_171.

*Минич Юлія Василівна,
викладач бухгалтерських дисциплін;
Стародубцева Ольга Сергіївна,
викладач бухгалтерських дисциплін
Лозівська філія Харківського державного
автомобільно-дорожній коледжу*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ – ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

З огляду на низьку ефективність державного управління економікою, в основі якого лежить галузевий підхід, обґрунтовано механізм, побудований на управлінні інвестиційними проектами. Основою його ефективності мають стати вибір найбільш важливих для економічного розвитку країни інвестиційних проектів, їх тісний зв'язок з довгостроковими національними економічними пріоритетами і гарантоване фінансове забезпечення коштами державного банку.

Термін «управління» розуміється як діяльність суб'єкта господарювання, яка спрямована на досягнення поставленої мети і в ході якої можуть використовуватися відповідні організаційні заходи, методи планування і контролю, а також дійова система заохочення виконавців. І так визначення є правильним, але не завершеним. Його слід доповнити такими словами: “за умови забезпечення необхідними матеріальними, трудовими і фінансовими ресурсами”.

Особливо важливим і обов'язковим таке уточнення є у випадку, коли йдеться про загальнодержавне управління. Саме узгоджені дії з формування і цілеспрямованого використання згаданих складових державного управління можуть гарантувати досягнення поставленої мети незалежно від того, за якою моделлю розвивається економіка країни – жорсткого державного управління (як це було за часів СРСР), ліберальною (США), соціально орієнтованою (Швеція) або змішаною (Китай і ряд інших країн світу).

Невиконання цієї важливої умови ставить під загрозу успіх реалізації практично всіх стратегічних рішень щодо можливості забезпечення ефективного державного управління.

Успішне управління, спрямоване на забезпечення стійкого економічного розвитку, може бути здійснене лише за умови довготривалої дії законодавчо встановлених пріоритетів і з урахуванням можливостей забезпечити їх усіма видами ресурсів. З огляду на те, що Україна хронічно відчуває дефіцит фінансових ресурсів і до того ж із 2009 р. перебуває у стані перманентної кризи, виконання такої умови є особливо важливим.

Накопичений світовий і вітчизняний досвід дозволяє зробити ряд висновків щодо можливих шляхів виходу економіки України із затяжної кризи з урахуванням вирішення певних конкретних проблем, які накопичились у нашій державі за роки її незалежності.

Насамперед, важливо визначитись і чітко виокремити довгострокові національні пріоритети економічного розвитку. Це сприятиме концентрації усіх видів ресурсів (у першу чергу бюджетних і привієняних до них коштів –

наприклад, податкових пільг) лише на тих інвестиційних проектах, які в певний період є найефективнішими.

Довгострокові національні пріоритети визначаються Законом України, прийнятим конституційною більшістю, і не можуть змінюватися черговим Урядом. Основним завданням Уряду (крім затвердження найефективніших інвестиційних проектів) має бути розробка довгострокової (на період його діяльності) програми, спрямованої на успішну реалізацію державних інвестиційних проектів (згідно з національними пріоритетами) та забезпечення ефективного використання на це наявних у країні матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Надтермінове завдання збільшення капітальних інвестицій і питомої ваги високотехнологічної промислової продукції, що виробляється українськими підприємствами, вимагає мобілізації великих обсягів фінансових ресурсів. Саме їх хронічна нестача стала найбільшим гальмівним фактором у реалізації цілеспрямованої інвестиційної політики і головною причиною катастрофічного стану основних виробничих фондів. Дефіцит коштів значною мірою є наслідком наявних недоліків у державній фінансовій політиці протягом усього періоду незалежності України.

На жаль, незначний загальний обсяг цих ресурсів у цілому по реальному сектору економіки України не забезпечує раціонального оновлення засобів виробництва і об'єктивно не створює умов для вирішення проблеми, яка стоїть перед національною економікою щодо прискорення темпів його динаміки практично в усіх галузях матеріального виробництва. Більше того, сама економічна база формування джерел власних ресурсів країни штучно звужується. Йдеться про чинні в Україні нормативні акти, відповідно до яких формуються основні джерела власних фінансових інвестиційних ресурсів підприємств – амортизаційні відрахування і чистий прибуток.

З огляду на стан основних фондів і недостатність власних коштів підприємств, які формуються у рамках чинної фінансової політики, гостро постає питання про перегляд основ фінансової та інвестиційної політики, що проводиться сьогодні в Україні. Вона не пов'язана ні з ліберальною, ні з соціально орієнтованою моделями економічного розвитку, а хронічна нестача доходів бюджету, врешті-решт, призвела до використання державою практично однієї функції податків – фіскальної, тоді як для прискорення технічного переозброєння виробництва треба максимально використовувати їх другу не менш важливу функцію – стимулюючу. Активне використання при здійсненні фінансової політики потенціалу стимулюючої функції податків тісно пов'язане з підвищенням ролі податкових пільг за обов'язкової умови, що їх надання буде спрямовано на посилення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств.

Без визнання тієї істини, що держава повинна приділяти більше уваги створенню умов для забезпечення фінансової стабільності та платоспроможності суб'єктів господарювання неможливо розв'язати комплекс проблем, який накопичився в економіці України протягом багатьох років.

Перехід до фінансування державних капітальних інвестицій за рахунок коштів бюджету на основі відповідних інвестиційних проектів може мати позитивні результати і створює умови для здійснення фінансування визначених

відповідними державними органами найважливіших інвестиційних проектів і в реальному секторі економіки. Проте це стане можливим за умови залучення обґрунтованої цілісної системи державного управління економічним розвитком на основі проектного фінансування, з чітким дотриманням пріоритетності вибраних проектів відповідно до законодавчо визначених національних пріоритетів.

Бюджетні кошти складають незначну частку в загальній сумі капітальних інвестицій, причому фінансування виробничих об'єктів не було бюджетним пріоритетом. В основному це були видатки, пов'язані із соціальними та інфраструктурними об'єктами. Не випадково саме на підвищення ефективності фінансування з бюджету таких інвестицій і було спрямовано зміни до Бюджетного кодексу України. Виробничої сфери ці нововведення практично не стосуються.

Проте за принципами організації вибору і реалізації інвестиційні проекти у реальному секторі економіки мають істотні відмінності від проектів соціального призначення. Саме при опрацюванні механізму здійснення управління економікою на основі визначених інвестиційних проектів слід враховувати накопичений позитивний світовий досвід, де кардинальні зміни при проведенні нової економічної політики були пов'язані з визначенням стратегічних національних пріоритетів.

Одним з вагомих способів підвищення ефективності проектного фінансування є залучення до цього процесу банківської системи, принципи організації діяльності якої дозволяють забезпечити цільове (жорстко контрольоване) використання коштів та їх повернення державі в разі її участі у реалізації проектів.

Побудова дійового механізму фінансового забезпечення ефективних інвестиційних проектів має передбачати залучення у процесі державної підтримки державного банку розвитку, який може бути (як показує світовий досвід) ефективним посередником між державою і підприємствами реального сектору економіки. Такому банку доцільно надати законодавче право на формування ресурсів для надання довгострокових інвестиційних кредитів, пов'язаних з визначеними національними пріоритетами. При цьому активи банку можуть формуватися за рахунок усіх можливих джерел фінансування.

Список використаних джерел

1. Индекс розвитку людського потенціалу 2013 (рейтинг України). URL: <http://infolight.org.ua/>.
2. Пирог О. В. Стратегічні перспективи економічного розвитку національної економіки України // Бізнес інформ. 2011. №11. С. 32-34.
3. Сацик В. І. Якісне економічне зростання в Україні: сучасний стан і шляхи забезпечення // Ефективна економіка. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

*Мотовиловець Олександр Сергійович,
аспірант,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

БАНКІВСЬКІ ПОСЛУГИ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Актуальність зазначеної теми полягає у тому, що прогрес невпинно рухається вперед, технології розвиваються і щодня стають все більш доступними кожному з нас. Розвиток ІТ технологій не обходить стороною і банківський сектор, сьогодні вже нікого не здивуєш фінансовими операціями за допомогою комп'ютера, або ж мобільного телефону та планшета. Вже сьогодні ми можемо керувати власними фінансами, перераховувати кошти на інший рахунок, сплачувати за різноманітні послуги тощо, за допомогою мобільного телефону і мобільного додатку в декілька кліків. Дивлячись на це, можна зробити висновок, що невдовзі банки будуть зовсім не такими, якими вони є сьогодні. Цілком можливо, що вже через 20 років ми не побачимо звичних нам відділень з касами та спеціалістами.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк – це юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесено до Державного реєстру банків. Тобто дається визначення банку з юридичного погляду, тоді як відповідно до економічного підходу банк треба розглядати як інститут, що здійснює регулювання грошового (платіжного) обороту в готівковій та безготівковій формі, діяльність якого пов'язана з його комерційними інтересами та інтересами суспільства.

Перш за все послуги що це таке та які вони бувають. Що ж стосується банківських операцій, то їх безумовно слід розглядати лише як технологічний процес, спрямований на використання відповідної діяльності відповідних підрозділів банків фронт- і бек-офісів задля реалізації відповідного банківського продукту. Інакше кажучи, банківські операції утворюють впорядковану сукупність дій працівників банківських установ щодо практичної реалізації потреб клієнтів у відповідних послугах.

Комерційні банки надають клієнтам різноманітні послуги – депозитні, кредитні, розрахункові, касові, валютні, консультаційні та інші послуги. [1] Активну роль відіграватиме реалізація банками різного роду карткових проектів, спроможних забезпечувати надійне збереження коштів, водночас надаючи клієнтам ширші можливості здійснювати платежі та отримувати позички в рамках відкритих кредитних ліній.

Це надало можливість без відділення банків користуватися різними послугами навіть у вихідні дні, також для цього було впроваджено Інтернет-банкінг щоб уникнути великих черг у відділеннях та спрямувати комфортний спосіб користуватися банком за допомогою сучасних технологій.

Послуги на прикладі цифр: це кредитування де ставка відсоткова річна середня по всій країні 33% потім відсоток який банк пропонує своїм інвесторам в районі 10-16% річних у гривні та 1-6% у валюті річних, також фонд гарантування вкладів може встановити максимум 200 тис. грн на одну людину ці дані були взяті на відкритих джерелах, банки які оприлюднюють нову інформацію з акціями та новими пропозиціями кожен місяць.

Основне завдання функціонування ринку банківських послуг – підвищення доходів банків і поліпшення задоволення потреб клієнтів, розширення їхніх купівельних можливостей, що, у свою чергу, сприяє розвитку національної економіки. [2]

Поки населення та зарубіжні інвестори не будуть зацікавлені у дивідендів які майже в декілька разів вищі в Європі то населення буде нести великі збитки на кредитах які не може закрити. Банки на даний час не стабільні та не має довіри у населення щоб зробити певні депозитні операції, оскільки перш за все діяльність банків залежить в першу чергу від кредитів та депозитів потім вже наступні це валютні операції, сейфові скриньки, операційно-касове обслуговування та інші операції в банках.

Водночас потрібно звернути увагу, що і на корпоративному ринку банки змушені розробляти гнучку стратегію розвитку, спроможну забезпечити їх виживання в умовах загострення конкурентної боротьби за клієнта. З огляду на потреби, що визначаються структурними зрушеннями в економіці країни, спрямованими на побудову якісно нового типу господарської діяльності, що вимагає докорінного технічного оновлення виробничої бази підприємств, очевидно зростатиме попит на ті послуги банківських установ, які пов'язані з масштабним фінансуванням інноваційної діяльності та довгостроковими вкладеннями в основні фонди підприємств значних обсягів коштів. А це, у свою чергу, вимагатиме від банків готовності надавати відповідні кредитні послуги, сприяючи модернізації реального сектору економіки. [3]

Відтак сьогодні можна констатувати одночасне зростання обох сегментів роздрібного банківського ринку – як депозитного, так і кредитного. При цьому важливо відзначити істотне зростання за останні декілька років не лише депозитів до потреби, а й строкових вкладів, а також, відповідно, зростання довгострокових кредитів нарівні з короткостроковими, але суми вкладів зменшилися із за недовіри до банків. Але передусім треба зазначити те що кількість банків була зменшена з 2010 року, майже за 10 років кількість банків зменшилась у 3 рази, що цьому сприяло та які дії були застосовані для цього (див. рис., ліквідація банків 2014-2016 рр.) [4].

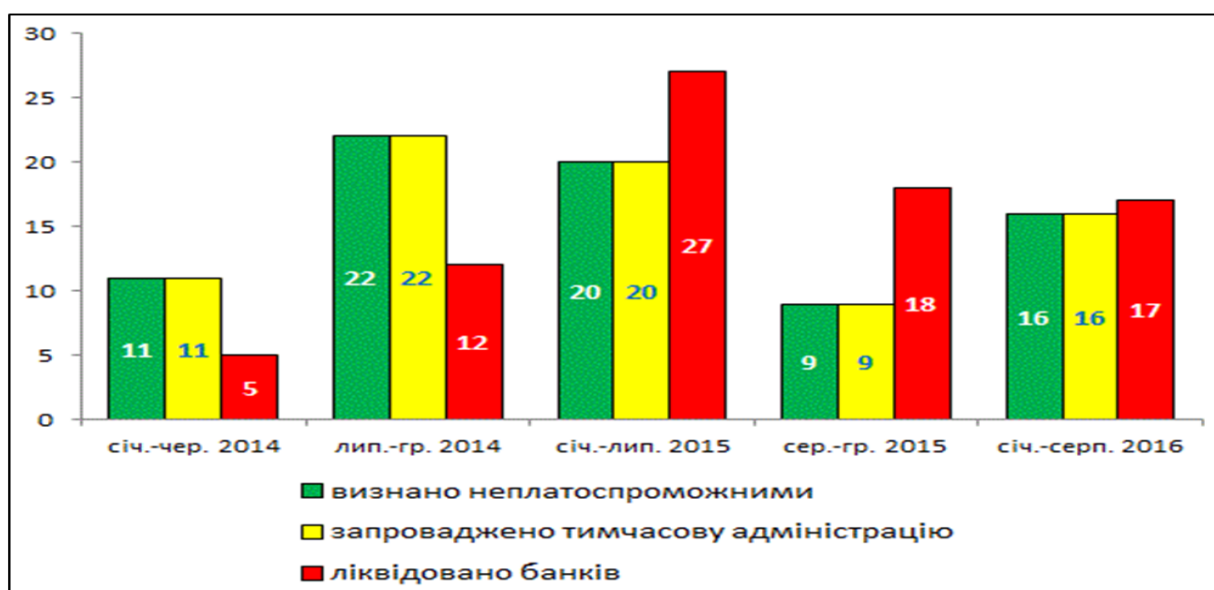

Рис. 1. Ліквідація банків 2014-2016 рр.

Більшість банків а саме комерційних банків було закрито через те що капітал банку не був спроможний проводити свою діяльність, декілька банків давали можливість зробити малий асортимент послуг який в більшості випадків торкався тільки малий та середній бізнес, та багато людей втратили не тільки заощадження а й навіть роботу, це спричинило дуже великий вплив на робочі місця в цілому в країні та також на середню заробітну плату в Країні, перш за все це коли заробітна плата зростає дуже повільно та на маленьку різницю, а ціни на товари та послуги зростають в декілька разів, що спричиняють кризисне становище в країні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність». URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=190854.
2. Міністерство фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/ua/deposits/>.
3. Вовчак О. Д. Інвестування : навч. посіб.. Львів: Новий світ-2000, 2008. С. 4
4. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>.

*Муквіч Артем Сергійович,
аспірант,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ОПЕРАЦІЙ З ГРОШОВИМИ КОШТАМИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ЯК АСПЕКТ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Сучасна Україна перебуває на достатньо важкому етапі розвитку економіки. У зв'язку із цим усе більше зростає необхідність активного використання інформації обліку та аудиту в керуванні виробничим процесом товариств всіх форм власності.

Процеси сучасної економічної дійсності наочно доводять, що економічна й соціальна стабільність суспільства залежить від фінансової стабільності товариств. З найважливіших ознак фінансової стабільності є здатність товариства генерувати грошові потоки. Наявність грошей у товариства визначає можливість його існування та напрямку подальшого розвитку.

Грошові кошти відіграють важливу роль в виробничо-господарській діяльності товариства. Так, за допомогою грошових коштів товариство в процесі своєї діяльності може розраховуватись:

- з постачальниками та підрядниками – за закуплену сировину, основні засоби, тим самим нарощуючи обсяги виробництва продукції (виконання робіт і надання послуг);
- з банками – по одержанню коштів і погашенню кредитів;
- з працівниками – по оплаті праці;
- з іншими юридичними і фізичними особами – за транспортні та інші послуги. Зокрема – за електроенергію, паливо, воду, газ. і т.д. Такі

взаємовідносини є необхідними умовами для забезпечення безперервності кругообігу засобів, початковою і кінцевою ланкою якого виступають розрахунки.

Кошти, їхній склад, характер руху і ефективність використання створюють основу платоспроможності товариства, відображають здатність виконувати товариством свої зобов'язання, впливають на кінцеві результати діяльності – прибуток і рентабельність.

В контексті досягнення господарських завдань підприємства вагому роль становить використання фінансових ресурсів, тож процес їх надходження та витрачання, що формується в результаті здійснення господарських операцій, потребує чіткого цільового спрямування. В протилежному випадку, матиме місце дисбаланс інших складових господарських засобів, технічної відсталості виробництва, фінансової залежності суб'єкта господарювання. На основі цього стає зрозумілим, що рівень фінансової стабільності та можливість подальшого розвитку підприємства має прямий зв'язок з ефективністю управління найбільш ліквідними ресурсами, що залежить від своєчасного та оптимального контролю використання коштів. З цього випливає значимість такого фактору, як грошові кошти, при визначенні фінансового становища підприємства та його функціонування, та необхідність у їх більш детальному розгляді, визначенні стратегії і тактики управління формуванням та використанням.

Дослідженню питань обліку та контролю грошових коштів і грошових потоків у ринкових умовах присвячені праці відомих як вітчизняних, так і зарубіжних економістів, зокрема, С. Л. Берези, М. Т. Білухи, Ф. Ф. Бутинця, Ю. А. Вериги, С. Ф. Голова, Н. Г. Горицької, О. М. Губачової, Г. Г. Кірейцева, М. В. Кужельного, Н. М. Малюги, Є. В. Мниха, Л. В. Нападовської, В. О. Озерана, М. С. Пушкаря, В. В. Сопка, Б. Коласса, М. Р. Метью, В. В. Палія, М. Х. Б. Перера, Я. В. Соколова, Е. С. Хендріксена, Г. Шілінглоу та ін.

Водночас, у вітчизняному доробку бракує комплексних досліджень методик обліку, аудиту, аналізу та управління грошовими коштами, націлених на їх удосконалення, формування нових підходів до аналітичного забезпечення управління.

При цьому, існує ряд проблем, пов'язаних з обліком грошових коштів. Так, Латутіна М. О. до таких проблем відносить: визнання та класифікація грошових коштів; правильне їх відображення у фінансовій звітності; організація контролю за процесом збереження та використання грошових коштів; оптимізація надходжень і виплат готівки та формування інформаційної бази даних для аналізу отриманих і втрачених вигод від проведених заходів; повнота та своєчасність відображення в системі обліку рух грошових коштів; матеріально-технічне та організаційне забезпечення ведення обліку грошових коштів [1].

Незважаючи на достатню законодавчу регламентацію обліку грошових коштів, наразі виникає нагальна потреба як в уточненні та деталізації їх відображення в бухгалтерському обліку, так і в контролі грошових операцій. Насамперед це пов'язано з розвитком форм та методів здійснення розрахунків, а також з розширенням властивостей та функцій грошових коштів як інструментів забезпечення оперативної платоспроможності. Виникає

необхідність у застосуванні конкретних прийомів управління грошовими коштами, джерелом якого є достовірне інформаційне забезпечення.

Варто підкреслити, що від достовірності та оперативності обліку залежить фінансова діяльність підприємства. Так, серед основних ланок належного обліку грошових коштів необхідно виділити правильність здійснення й відображення всіх етапів їх руху, починаючи з нормативно-правових вимог, заповнення первинних документів, узагальнення та систематизації інформації в регістрах і завершуючи складанням звітності. Однак, серед проблем обліку грошових коштів підприємств в Україні варто виділити випадки, коли в системі обліку кошти відображаються неповно або несвоєчасно, що призводить до неправильного відображення реальних обсягів та, як наслідок, неправильного відображення прибуткових стягнень. Все це призводить до виникнення ряду помилок, які буде можливо виявити лише на етапі інвентаризації.

З точки зору Бутинця Ф. Ф., в організації обліку грошових коштів на поточних рахунках в банках виникають проблеми у зв'язку з тим, що товариствам дозволено відкривати поточні рахунки в необмеженій кількості, що ускладнює здійснювати контроль за рухом грошових коштів. Тож науковець рекомендує обмежити кількість банків, з якими товариства можуть співпрацювати (відкривати рахунки). Це дозволить краще контролювати організацію обліку грошових коштів на поточних рахунках в банках [2].

Вищенаведена думка заслуговує на підтримку, адже мінімізація та усунення проблем в організації обліку грошових коштів на поточних рахунках в банку сприятиме більш ретельному контролю та зменшуватиме потенційні правопорушення у цій сфері. Тож варто підкреслити необхідність розробки методики дослідження грошових коштів, а також системи аналітичних та модельних засобів управління ними.

Водночас, Суторміна В. М. вважає, що необхідно у звітності ілюструвати рух грошових коштів в розрізі видів діяльності товариства з виходом на кінцевий результат – зміну залишків коштів за звітний період [3].

На противагу вищезазначеним думкам, французькі економісти, такі як Колас Б., Перар Ж., Гу Д., Сульє Д. вважають, що необхідно використовувати зовсім інший підхід до організації обліку грошових коштів, який би відповідав сучасним вимогам [4].

На сьогодні спостерігається підвищення ролі та значення обліку грошових коштів, що зумовлено розширенням економічних відносин України та прийняттям у зв'язку з цим уповноваженими органами відповідного законодавства. Однак, через загальний правовий нігілізм більшість підприємств не приділяє достатню увагу коректній організації обліку грошових коштів, що призводить до низки проблем та порушень.

Так, сільськогосподарські підприємства функціонують в умовах ринкового конкурентного середовища, що вимагає від них гнучкого реагування на зміни фінансово-економічної ситуації та ефективного управління всіма доступними ресурсами. Кучеренко Т.Є. зазначає, що в цих умовах першочергового значення набувають грошові кошти, оскільки це єдиний вид ресурсів підприємства, що трансформується безпосередньо і з мінімальним часовим лагом в будь-який

інший вид ресурсів. Грошові потоки відображають рух грошових коштів, що обслуговує всі операційні процеси господарювання. Ефективність управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств характеризується досягненням стабільно високого рівня платоспроможності, оптимальності обсягів залучення коштів додаткового фінансування діяльності [5].

Не менш важливу роль відіграє те, що з метою прискорення процесу інтеграції України у світову спільноту активно проводиться уніфікація національних положень із міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. В цьому процесі одним з найважливіших є питання надання користувачам, для прийняття рішень, повної та неупередженої інформації про надходження і вибуття грошових коштів на підприємстві, які наводяться в звіті про рух грошових коштів.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку не визначають конкретизований порядок ведення бухгалтерського обліку, а лише описують загальні правила оцінки та надання інформації у фінансових звітах. Це пов'язано з приналежністю даної системи стандартизації до англо-саксонської традиції фінансового обліку, що визначає фундаментальною ланкою їх базування на правилах. Іншими словами, особливість системи полягає у відсутності детальної регламентації впровадження механізмів та процедур фінансового обліку, і в даній ситуації вирішальну роль становитиме професіоналізм спеціаліста, його судження та навички. На даний момент міжнародні стандарти бухгалтерського обліку застосовуються як базовий фундамент національних вимог до бухгалтерського обліку у багатьох країнах світу.

Протилежний підхід, в свою чергу, закріплено у національних положеннях бухгалтерського обліку України, які за своєю формою є навпаки здебільшого регламентуючими. В даному випадку має місце стандартизоване для всіх підприємств викладення звітів, і кінцева інформація відображається у вигляді стандартної форми фінансового звіту. Таким чином, залишається нагальною проблемністю такого підходу, адже при універсально стандартизованому відображенні інформації можуть не враховуватися індивідуальні особливості тих чи інших підприємств чи користувачів.

Наступним значним проблемним моментом у діяльності підприємств є планування грошових потоків, зокрема, надходження та витрат грошових коштів. Плануванню грошових коштів потрібно приділяти значну увагу, і тому для вдосконалення ефективності планування грошових коштів на підприємствах доцільно застосувати платіжний календар. Платіжний календар є оперативним планом надходження коштів та здійснення платежів, основне призначення якого – структуризація, формалізація та контролювання грошових потоків на підприємстві.

Платіжний календар може бути реалізований на практиці за допомогою програмних продуктів, що відрізняються за вартістю і функціональними можливостями. За допомогою платіжного календаря можна здійснювати постійний моніторинг і контроль за грошовими потоками підприємства. Контроль грошових потоків є ефективною координуючою системою забезпечення взаємозв'язку між формуванням інформаційної бази, аналізом, плануванням і внутрішнім контролем грошових потоків у підприємстві. Тому

для забезпечення чіткої роботи всіх підрозділів із планування руху грошових коштів необхідно формувати платіжні календарі та вести контроль за грошовими потоками підприємства, що сприятиме зростанню ефективності ведення бухгалтерського обліку.

На думку Мосійчук К. Ю., з розвитком науково-технічного прогресу актуальним стає питання про необхідність повної автоматизації обліку грошових коштів. Це забезпечує автоматизацію облікового процесу; високу точність облікових даних; підвищення продуктивності праці облікових працівників [6].

Управління грошовими коштами та їх рухом не може бути ефективним без достатнього інформаційного забезпечення. Комп'ютеризація обліку грошових коштів дає можливість поєднувати професійні якості і функції працівника з інтелектуальними можливостями комп'ютерів та програмного забезпечення.

За результатами діяльності більшості підприємств, використання автоматизованої форми обліку значно підвищується своєчасність і точність обробки облікової інформації, формування первинних та звітних документів. Крім цього, певні форми обов'язкової податкової та фінансової звітності можуть надаватися в державні установи в електронному вигляді та через електронні соціальні мережі. Для автоматизації обліку грошових коштів, зокрема, можливе використання програмних продуктів корпорації «Парус–Підприємство», «1С:Бухгалтерія», а також систем «Клієнт-Банк», що значно прискорює рух грошових коштів на банківських рахунках підприємства та контроль за їх наявністю [7].

Список використаних джерел

1. Латутіна М. О. Діцький Д. С. Проблеми обліку грошових коштів // Актуальні питання економічних наук. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 18-19 квітня 2014 року). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. С. 72-74.
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підр. для студ. спец «Облік і аудит» вищ. навч. закладів Житомир: ПП «Рута», 2005. 756 с.
3. Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій: підр. Київ: КНЕУ, 2004. 566 с.
4. Кермий Д. Ларсон, Джон Дж. Уайлд, Барбара Чиаппетта. Основні принципи бухгалтерського обліку. Дніпропетровськ, Баланс Бізнес Букс-2015, С. 355.
5. Кучеренко Т. Є. Ткачук І. В. Управління грошовими потоками // Облік і фінанси. 2014. №2 (64). С. 102-107.
6. Мосійчук К. Ю. Проблеми організації обліку грошових коштів // Соціально-економічний розвиток країн: досвід та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 30-31 травня 2014 року) / ГО «Львівська економічна фундація». У 3-х частинах. Львів: ЛЕФ, 2014. Ч. 3. С. 109-110.
7. Грицюк П. Ю. Електронні гроші – нове досягнення криптографії та інформаційних технологій // Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.1 С. 339-347.

*Нагірняк Вікторія Василівна,
магістрантка, спеціальність
«Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:*

*Артем'єва Інга Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ АМОРТИЗАЦІЇ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ В УКРАЇНІ

В економічній системі відносин відбуваються зміни, що потребують реформування бухгалтерського обліку в Україні. Після впровадження практики зарубіжного досвіду було залучено значну частину нових категорій, до яких відноситься амортизаційна політика на підприємстві. Складання фінансової звітності на кожному підприємстві здійснюється на підставі нормативно-правових документів, що складаються і розробляються органами що регулюють в країні питання обліку та звітності [1-5].

Амортизаційна політика є складовою частиною загальної політики формування власних фінансових ресурсів, вона полягає в управлінні амортизаційними відрахуваннями від використаних основних засобів і нематеріальних активів з метою їх реінвестування у виробничу діяльність. Саме тому дослідження теоретичних аспектів формування амортизаційної політики набуває особливої актуальності у сучасних умовах.

Розглянувши практику нарахування в нашій країні прямолінійний метод все ще є найбільш використовуваним методом бухгалтерів. Можливість застосовувати інші методи не викликала та й досі не викликає особливого ентузіазму [2].

Амортизація основних засобів починає нараховуватися в бухгалтерському обліку з наступного місяця після введення їх в експлуатацію. Але в П(С)БО 7 зазначено, що «нарахування амортизації починається з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт став придатним для корисного використання» [3].

За таких обставин виникає питання пошуку науковцями та бухгалтерами-практиками шляхів вдосконалення щодо нарахування обліку амортизації на підприємстві. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та реалізації облікової політики підприємств стосовно обліку нарахування амортизації знайшли відображення в працях вчених: Ф. Ф. Бутинця, Г. Г. Кірейцева, Л. М. Кіндрацької, Ю. А. Кузьмінського тощо.

Проте, питання амортизаційної політики підприємств та проблеми обліку амортизації залишаються сьогодні актуальними, зокрема: формування та упорядкування понятійного апарату; розробка методики формування амортизаційної політики підприємства та її відповідність амортизаційній політиці держави; вирішення питань покращення обліку амортизаційних відрахувань [5].

Водночас недостатній ступінь її дослідження стосовно сучасних змін в економіці, наявність багатьох невирішених і дискусійних питань щодо проблем

амортизації та її нарахування спричиняють необхідність подальших досліджень у зазначеній сфері.

Метою цієї статті є надання пропозицій з удосконалення обліку амортизації для покращення інформаційного забезпечення управлінського персоналу підприємства. Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- конкретизувати значення обліку амортизації в забезпеченні апарату управління інформацією для прийняття управлінських рішень стосовно покращення амортизаційної політики підприємства;
- розглянути окремі проблеми обліку амортизації та запропонувати основні шляхи їх вирішення [4].

Відповідно до положень П(С)БО 7 амортизація – це систематичний розподіл вартості, яка амортизується, протягом строку корисного використання активу. Вона відображає процес поступового списання (погашення) вартості протягом часу його корисного функціонування та забезпечує дотримання принципу нарахування та відповідності доходів та витрат [2].

Особливість амортизаційних відрахувань полягає у тому, що не утворюється амортизаційний фонд, а відбувається компенсація раніше витрачених коштів на придбання основних засобів. Термін «амортизація» на практиці і у стандартах бухгалтерського обліку використовують для виразу суми, на яку періодично зменшується вартість, що амортизується.

Вибір методу нарахування амортизації безпосередньо залежить від цілей, які ставить керівництво щодо управління підприємством. Основними факторами, які впливають на вибір методу, є стратегія розвитку підприємства, можливість залучення коштів, оптимізація податкового навантаження, дивідендна політика. На сьогоднішній день бухгалтерські методи нарахування амортизації залишились чинними з певними поправками та уточненнями, а податковий метод втратив свою чинність. Амортизаційні відрахування у світі визнані основним джерелом фінансування виробничих капіталовкладень і становлять 60-70 % інвестицій в основний капітал. У західноєвропейських і американських компаніях амортизаційні відрахування становлять 40 % загального обсягу поточних і капітальних витрат підприємств. Кошти, отримані від амортизаційних відрахувань, повинні спрямовуватися на поновлення основних засобів, що відбули внаслідок погіршення технічного стану й морального старіння. Саме амортизаційні відрахування є основою формування власних джерел інвестицій для підприємств, оскільки на відміну від прибутку вони не схильні до різких коливань під впливом ринкових факторів [4].

Для більш повного та детального розкриття сутності поняття «амортизація», її можна розглядати на двох рівнях – мікро та макро.

Тому з прийняттям Податкового кодексу України чинними є такі методи амортизації: прямолінійний метод, метод зменшення залишкової вартості, метод прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний метод; виробничий метод [3].

У контексті вищесказаного можна зробити висновок, що економічна сутність та функції амортизації проявляють свою дію та вплив через багатовекторні складові, взаємодія яких відображає зміст амортизаційної

політики. Питання вивчення проблем створення ефективної амортизаційної політики є особливо актуальним у сучасних умовах, оскільки раціональне застосування амортизаційної політики є ключовою ланкою його фінансового управління. Завдяки застосуванню інструментів амортизаційної політики керівництво підприємства має можливість впливати на розмір оподаткованого прибутку і величину чистого прибутку та грошовий потік.

Амортизаційна політика є складовою частиною економічної політики держави, виступає в якості важливого важеля впливу на економічні процеси в країні і як елемент управління економікою важливим фактором стимулювання ділової активності суб'єктів господарювання. Актуальною проблемою на сьогодні залишається розробка і впровадження загальної методики обліку амортизації на підприємствах [5].

Ще одним важливим питанням є оцінка основних засобів що заслуговує уваги. Оцінку за вартістю використовують для основних засобів. Дослідивши це питання можна сказати що справедлива вартість це сума за якою актив можна обміняти в операції між сторонами з уточненням для погашення заборгованості тому виникає питання застосування цього терміну з метою визначення фінансового результату як прибутку при зростанні вартості конкретного об'єкта. На нашу думку, потрібно внести зміни до законодавства щодо відрахувань та контролю амортизаційних відрахувань, також потрібно створити податкові важелі впливу щоб посилити використання амортизаційних коштів в інвестиційних цілях.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Бондар М. І. Бабіч В. В. Амортизація необоротних активів: облік та оподаткування // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2016. №. 1 (55). С. 33-34.
3. Максимова В. Ф. Черкашина Т. В. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: навч. посіб. Одеса: ОНЕУ, ротاپронт, 2014 р. 238 с.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 “Інвестиційна нерухомість”, затв. Наказом Міністерства фінансів України від 02.07.2007 р. № 779. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0823-07.
5. Руденко Л. М. Відмінності в обліку основних засобів за МСБО 16 і П(С)БО 7 // Бизнес и налоги. URL: biznesinalogi.com/vidminnosti-v-obliku-osnovnix-zasobiv-za-msbo-16-i-ps.

*Назукова Наталія Миколаївна,
кандидат економічних наук,
молодший науковий співробітник,
відділ державних фінансів,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»*

КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ВИДАТКАМИ НА ОСВІТУ ТА ФАКТОРИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ

До найважливіших заходів, направлених на оцінку якості управління державними видатками на освіту, належить аналіз бюджетних видатків на освіту у контексті визначення фінансової стійкості бюджетної системи у коротко- та довгостроковому періоді та розрахунки відповідних індикаторів бюджетного розриву. Система показників, які використовуються для визначення кількісного бюджетного розриву, який необхідно покрити, щоб забезпечити стійкий стан державних фінансів – індикатори стійкості – було розроблено фахівцями Єврокомісії для обґрунтування заходів бюджетно-податкової політики для забезпечення довгострокового економічного зростання [1, с. 22]. Відповідні методичні підходи були адаптовані для національних розрахунків [2], [3]. Узагальнення результатів зазначених досліджень вказують на те, що демографічне старіння населення є одним із головних чинників збільшення розрахункових значень індикаторів стійкості – через суттєве зростання соціальних видатків держав у середньо- та довгостроковому періоді. При цьому індикатори не дають відповіді на питання, яким має бути коригування та яким чином воно повинне виконуватись. Необхідні коригування можуть відбуватися по різних каналах, таких як збільшення державних надходжень (зазвичай за рахунок більш високих податків), скорочення витрат, не пов'язаних з віком, або за допомогою заходів, направлених на зниження вартості демографічного старіння. Для створення фіскального буферу для покриття зростаючих соціальних видатків пропонується нарощувати продуктивні державні видатки, зокрема на освіту і навчання, розробки та інновації, інфраструктуру і систему охорони здоров'я. Водночас, головною вимогою до цих видатків є їх висока ефективність.

До індикаторів якості управління державними видатками на освіту належать оцінки ефективності відповідних державних видатків. Ці індикатори направлені на визначення оптимального та/або мінімального рівня видатків на освіту для досягнення заданих показників результативності освітньої сфери. Для оцінки ефективності окремих статей бюджетних видатків можуть бути застосовані показники відношення обсягу бюджетних видатків до рівня охоплення населення відповідними послугами (input-output ratio). Так, показники ефективності у сфері освіти можуть пов'язувати видатки на освіту (input) з показниками охоплення населення освітою, рівнем освіченості населення тощо (output). Основним критерієм результативності державного фінансування освіти у контексті підвищення ефективності державних видатків є показники результатів (outputs) від ресурсів, витрачених на освіту (inputs). До

результативних показників належать, зокрема: кількісні показники (середня наповнюваність класів, середня кількість учнів на одного вчителя) та якісні показники, такі як середній бал по ЗНО, оцінка рівня усвідомлення учнями шкільної програми (TIMMS), оцінка практичних навичок і вміння використовувати отримані знання (PISA). Важливо відзначити, що на практиці не існує зведених показників ефективності державних видатків, такі оцінки не проводяться на постійній основі, як це характерно для показників стану освітніх систем (зокрема, фінансового профілю освітніх систем)¹, причиною чого є відсутність єдиної методології оцінки. Своєю чергою, різноманіття критеріїв ефективності та методів оцінки обумовлюють спірність питання ефективного використання коштів державного бюджету.

З-поміж основних факторів, які впливають на результативність витрачених на освіту ресурсів – схеми розподілу повноважень у сфері освіти – як адміністративних, так і фінансових [4]. Для деяких результативних показників, наприклад, рівня охоплення населення освітою, важливим є рівень доходу: низькі доходи є бар'єром для досягнення цих результатів. За висновками фахівців МВФ, направленість державної грошової допомоги для груп населення з низькими доходами та її прив'язка до конкретно окреслених результатів в освітній сфері можуть зменшити дохідний бар'єр [5, с. 8].

Альтернативним підходом до оцінки якості управління державними видатками на освіту є інвестиційний, у межах якого визначаються два основні результативні показники – норми приватної і суспільної віддачі від інвестицій в освіту. Показник приватної норми віддачі від інвестицій в освіту (зокрема, у вищу освіту) було розвинуто у межах неокласичної теорії інвестування в людський капітал. Приватна норма віддачі від інвестицій в освіту визначається як відношення сукупних чистих доходів особи протягом життя (або різниці між такими доходами особи з вищою та з середньою освітою) та чистої приведенної вартості витрат на вищу освіту особи, яка включає плату за навчання, супутні витрати та упущені доходи. Норма приведення вартості витрат на вищу освіту дорівнює вартості залучення коштів на оплату навчання та відповідну премію за ризик.

У науковій літературі точаться дискусії стосовно оцінок суспільної норми віддачі від державних інвестицій, зокрема в освіту. Суспільний атрибут норми віддачі відноситься до включення повної вартості інвестицій – прямих витрат уряду і приватних організацій та упущених доходів студентів, а також негрошові вигоди від освіти, такі як кількість врятованих життів через поліпшення санітарних умов, що стало можливим завдяки вищій освіченості жінок тощо. За визначенням фахівців Єврокомісії, суспільна норма віддачі дає оцінку середньо- і довгостроковим вигодам від освіти для всього суспільства, а також щодо того, скільки вона реально коштує для суспільства, а не лише для тих громадян, які здійснюють оплату за навчання (повну або часткову) [6, с.11]. Щоб оцінити суспільну віддачу від освіти в широкому сенсі, дослідники розглядають вплив освіти на здоров'я, безпеку, участь в демократичних

¹ Найбільш відому систему таких показників зібрано у щорічній публікації міжнародних показників освіти ОЕСР «Освіта одним поглядом: показники ОЕСР» ("Education at a Glance: OECD Indicators").

процесах і економічне зростання. Однак, враховуючи обмеженість емпіричних даних щодо суспільних вигід від освіти, оцінки суспільної норми віддачі від інвестицій в освіту, як правило, ґрунтуються на даних щодо безпосередньо витрачених коштів на освіту (як приватних, так і державних) і тих вигід від неї, які можна оцінити, – доходах осіб з відповідним рівнем освіти. Таким чином, розрахунково, різниця між приватною і суспільною нормою віддачі від інвестицій в освіту відображає ступінь державного субсидування освіти.

Узагальнення результатів досліджень зарубіжних вчених дозволяє зробити висновки, що найвищу приватну і суспільну вигоду у майбутньому забезпечує початкова освіта, а найнижчу – вища освіта [7, с. 112]. За оцінками Світового банку, інвестиції у дітей раннього віку мають надзвичайно високу віддачу, а «зусилля, спрямовані на поліпшення життя дітей, можуть значно підвищити приватну та суспільну продуктивність, зменшивши нерівність» [8, с. 114].

Таким чином, основним критерієм результативності державного фінансування освіти у контексті створення передумов для економічного зростання є суспільна норма віддачі від освіти, яка включає, з одного боку, повну вартість інвестицій в освіту – державні видатки на освіту, у т. ч. субсидії на освіту, і витрати, у т. ч. упущені доходи, тих, хто інвестує в свою освіту, а з іншого, – як економічні, так і суспільні/негрошові переваги від освіти. Узагальнення результатів емпіричних розрахунків показника суспільної норми віддачі від інвестицій в освіту дозволило з'ясувати, що головним фактором, який впливає на її величину, є рівень доходу на душу населення. Серед інших факторів також виокремлюють стать учнів, рівень заможності сімей з дітьми, доступність джерел фінансування вищої освіти для домогосподарств та інші [7, с. 112], [8, с. 116-117].

Підводячи підсумки, варто зауважити, що зростання соціальних видатків обумовлює необхідність підвищення їхньої ефективності; розробка та впровадження відповідних заходів є ключовими завданнями бюджетного реформування багатьох країн світу. Згідно Національної Стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року, до стратегічних пріоритетів реформування механізму фінансування сфери освіти також належить зростання ефективності фінансування освіти. Тому дослідження теоретичних та прикладних аспектів оцінки якості управління державними видатками на освіту, зокрема у контексті підвищення ефективності державного фінансування освіти, є перспективними як на національному, так і наднаціональному рівнях.

Список використаних джерел

1. European Commission (DG ECFIN). Fiscal Sustainability Report 2012. (2012) *European Economy*, 8.
2. Степанова О. В. Фіскальна стійкість в умовах становлення економіки довголіття. Економіка і прогнозування. 2019, № 1. С. 35-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2019_1_4
3. Твердохлібова Д. В. Теорія і практика використання індикаторів бюджетної стійкості. Економіка і прогнозування. 2018, № 3. С. 7-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2018_3_3

4. OECD (2012), *Education at a Glance 2012: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris, <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2012-en>

5. International Monetary Fund. (2016). *Assessing fiscal space: an initial consistent set of considerations*. International Monetary Fund, Washington, DC.

6. Erik Canton & Anna Thum-Thysen & Peter Voigt, 2018. "Economists' Musings on Human Capital Investment: How Efficient is Public Spending on Education in EU Member States?," *European Economy - Discussion Papers 2015 - 081*, Directorate General Economic and Financial Affairs (DG ECFIN), European Commission.

7. G. Psacharopoulos, H. Patrinos. *Returns to Investment in Education: A Further Update*. *Education Economics*. Vol. 12. No. 2. 2004.

8. World Bank, *World Development Report 2018: Learning to Realize Education's Promise*. Washington, DC: World Bank, 2018. 216 pp. Available for download at: www.worldbank.org/en/publication/wdr2018

Новіков Віталій Олегович,

магістрант,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;

науковий керівник:

Артем'єва Інга Олександрівна,

кандидат економічних наук, доцент,

кафедра фінансів, банківської справи та страхування;

Національна академія статистики, обліку та аудиту

СТРАХУВАННЯ МАЙНОВИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасна економіка не може існувати без стабільних і прибуткових підприємств різних галузей. Будь-яка підприємницька діяльність характеризується наявністю ризиків, реалізація яких може сильно вплинути на фінансову стійкість підприємства та його здатність отримувати прибуток. В умовах все більшого розмаїття ризиків та наслідків їх реалізації компанії змушені будувати внутрішню систему управління корпоративними ризиками та шукати компенсаційні механізми для усунення наслідків їх впливу на діяльність, пов'язану з використанням різних форматів страхового захисту, а також їх комбінації.

Проблемам дослідження ролі страхування у розвитку суб'єктів підприємницької діяльності як одного з найефективніших інструментів управління ризиками та стабілізатора соціально-економічних процесів, до яких залучено підприємство, присвячені праці В. В. Железняк, А.Є. Кропотіна, М.В. Мних, А. Н. Пономарьов та ін. Однак проблема використання корпоративного страхування як інструменту забезпечення стійкого розвитку підприємства через призму функціонування системи управління ризиками та визначення можливих форматів взаємодії між страховиком та страхуваним залишається неясною.

Ризики можуть бути різного характеру, через залежність бізнесу від можливих змін в економічній політиці уряду, в пріоритетних сферах його діяльності, від вразливості фінансової системи.

Загалом можна виділити такі ризики, які загрожують підприємству:

- невиконання (неналежне виконання) договірних зобов'язань;
- перерви у виробничій та комерційній діяльності через поломку машин, обладнання, помилки персоналу або протиправні дії третіх осіб;
- зниження продажів товарів (робіт, послуг) через непередбачене зростання конкуренції, зменшення платоспроможного попиту споживачів;
- втрата коштів підприємців, які перебувають у фінансових установах;
- часткова або повна втрата реальних / портфельних інвестицій та доходів від них:
- природні події, що впливають на об'єкт інвестування;
- помилки бізнес-проекту, що є об'єктом інвестування;
- протиправні дії третіх осіб;
- погіршення фінансово-економічного стану, неплатоспроможність емітента цінних паперів, зміни ставки рефінансування НБУ;
- інноваційні ризики – ризики від впровадження результатів досліджень, розробки та розробки;
- збільшення витрат на виробництво та реалізацію товарів (робіт, послуг) внаслідок інфляційного зростання цін, зміни курсу валюти, виникнення непередбачених витрат внаслідок стихійних лих, юридичних витрат, збільшення матеріальних витрат тощо ;
- збитки у зв'язку з втратою майнових прав на майно підприємця та його немайнові права на інтелектуальну власність, товарний знак тощо;
- втрата боржника забезпеченням виконання своїх зобов'язань перед кредитором за кредитним договором внаслідок погіршення платоспроможності або банкрутства поручителя, поручителя;
- втрати підприємця внаслідок несправедливості чи помилок персоналу; – банкрутство підприємця;
- втрата ділової репутації підприємства чи установи тощо [1, с. 50].

Усі перераховані вище можливі втрати також можуть бути наслідком кризи в економіці та вимагати розробки відповідного антикризового механізму управління для уникнення таких втрат.

Страховання слід розглядати через призму фінансової політики підприємства як важливий елемент фінансового механізму, що дозволяє знизити ризики підприємства, а в деяких випадках є необхідною умовою залучення необхідних фінансових ресурсів або використання певна форма фінансування розвитку підприємства [4].

Як відомо, суть страхування полягає в передачі ризику страховику за певну плату. Підприємство, що перенаправляє частину власних фінансових ресурсів на сплату страхових внесків, має витрати, але значно менші втрати коштів, ніж на самострахування, що призводить до недоінвестування виробництва та втрати частини прибутку (виключений капітал).

З іншого боку, надалі можна отримати кошти у вигляді відшкодування збитків у разі страхового випадку. Внаслідок цього відбувається перерозподіл грошових потоків, що призводить до зміни вартості підприємства та його чистих активів, обчисленої на основі очікуваних грошових надходжень.

В деяких випадках наявність договору страхування є умовою здійснення певної діяльності або отримання послуги, включаючи фінансові послуги, прикладом цього може бути поліс страхування ризиків будівництва та складання або договір страхування майна з іпотекою з банком кредитування. Таким чином, крім відшкодування збитків, роль страхування полягає у розширенні можливостей компанії здійснювати певні види діяльності (інновації, інвестиції) та отримувати інші види послуг (транспортні, фінансові тощо), тобто страхування – це також розглядаються як необхідна умова реалізації інших відносин підприємства.

З огляду на викладене, основними перевагами страхування як одного з елементів управління ризиками на підприємстві можна вважати, по-перше, залучення досвідчених фахівців-страховиків до процесів оцінки ризику підприємства, картографування ризиків та розроблення програми захисту страхування; по-друге, залучення коштів страховика як джерела фінансування (забезпечення) у разі порушення умов сталого розвитку підприємства через настання несприятливих подій, що призводять до збитків; по-третє, ослаблення впливу чинника невизначеності при складанні фінансових планів підприємства та звільнення фінансових ресурсів через відмову від створення власних резервних фондів та їх більш ефективного використання.

Управління ризиками на основі побудови страхового захисту підприємства організовується за результатами аналізу його діяльності з урахуванням факторів, що впливають на оцінку можливих збитків. Звернення до страхової компанії щодо страхового захисту передбачає всебічне вивчення страховиком (інспектором, оцінювачем) характеристик та специфіки бізнесу корпоративних клієнтів з метою формування програми профілактичних заходів та розробки пакетів страхових продуктів у межах діючих програм страхового захисту які найбільш повно відповідають потребам підприємства.

Список використаних джерел

1. Мних М. В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика: моногр. Київ: Знання України, 2006. 284 с.
2. Натальин А. А. Развитие корпоративного страхования в условиях рынка: диссертация. кандидата экономических наук: 08. 00. 10. Саранск, 2006. 172 с.
3. Пономарёв А. Н. Разработка модели процесса корпоративного страхования. Имущественное корпоративное страхование // Вестник ВГУ. Серия: Экономика и управление. 2009. №2. С. 61-68.
4. Салов А. Н. Управление рисками на основе эффективной страховой защиты бизнеса // Владивостокский государственный университет экономики и сервиса. 2015. № 1(3). С. 499-502.
5. Третяк Н. М. Нагайчук Н. Г. Формування оптимальної структури фінансування інноваційного розвитку підприємства // Фінансовий простір. 2015. №4 (20). С. 175-180. URL: <http://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1504/15tnmirp.pdf>.
6. Шарапова С. А. Страхование как инструмент управления социальными и промышленными рисками // Вестник Московской государственной академии делового администрирования. 2011. № 4 (16). С. 118-129.

*Петрик Марина Михайлівна,
магістрантка, спеціальність
«Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:*

*Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТЕОРІЙ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Гарантування процесу стабілізації економіки та її ефективного збільшення неможливо створити без діючого інституту місцевого самоврядування, розбудова якого має великі труднощі, які пов'язані з організаційними, фінансовими та правовими проблемами, що негативно впливають на розвиток як держави, так і окремих її частин. Щоб усунути вище зазначені проблеми, потрібно залучити механізм регулювання державою розвитку місцевого самоврядування. Тому питання створення, запровадження, розвитку та фінансове забезпечення цього механізму мають потребу до більш складного дослідження за допомогою різних підходів та теоретичних узагальнень, які мають важливе значення для вирішення економічних і соціальних завдань громадськості.

Найважливіше призначення на сучасному етапі вдосконалення місцевого самоврядування та місцевих фінансів має аналіз передумов створення та проведення адміністративної реформи та інституційних заходів з вдосконалення місцевих фінансів, а також визначення організаційно-правових засад регулювання державою розвитку місцевого самоврядування [1, с. 84].

Різноманітність теорій до визначення сутності місцевого самоврядування та створення систем та механізмів місцевого самоврядування виникло на основі багатьох факторів:

- особливості історичного розвитку країн та окремих її частин;
- характер міжнародних відносин з іншими країнами та їх територіями;
- природно-географічними розташуванням та вигідними умовами;
- національний склад населення;
- ступінь і тенденції соціально-економічного та політичного розвитку.

Виходячи із вище сказаного, можна дійти висновку, що на початку умови створення або вибору і запровадження відповідного механізму місцевого самоврядування мають багато розбіжностей, результати, тому і характеристики різноманітних систем місцевого самоврядування також різні. У свою чергу це дає можливість для існування різних теорій місцевого самоврядування в межах одного комплексу навіть усередині однієї країни.

Теорії, які тлумачать сутність і походження місцевого самоврядування, як основної форми місцевої влади, відображенні в Таблиці 1.

Основні теорії визначення сутності місцевого самоврядування

№	Засновники теорії	Дата і місце створення	Тлумачення теорії
<i>Теорія «вільних громад» [2, с. 103]</i>			
1.	А. де Токвіль	на початку XIX ст. у Франції	влада громади є первинною відносно влади державної, адже громада як самостійний суб'єкт виникла раніше. Вона наділена таким же природним правом самостійно вирішувати місцеві справи, як людина наділена невід'ємним правом на життя, тому місцеве самоврядування набувало цілковитої автономії відносно держави і, фактично, у вигляді органів самоврядування могла створюватися «держава в державі»
<i>Господарська теорія [3, с. 88]</i>			
2.	Р. Моль, В. Лешков, О. Васильчиков		дослідження місцевого самоврядування як недержавне утворення, але увагу акцентовано на сфері його діяльності. «Місьцеве самоврядування – недержавне за своєю природою і має власну компетенцію у сфері неполітичних відносин, до яких держава байдужа, а саме – у місцевих громадських та господарських справах. У ці місцеві справи держава не втручається і вони вирішуються самими територіальними громадами. Питання ж політичні відносяться до компетенції державної влади»
<i>Теорія федерації громад [4, с. 24]</i>			
3.	О. Гірке, М. Яринцев		громада не є суб'єктом, створюваним державою. Держава є федерацією громад і виводить свої права від громади, а не навпаки, не створює громаду, а лише визначає подальший розвиток недоторканих прав громади, її власну компетенцію. Громада не підпорядковується центральній владі держави у вирішенні питань місцевого значення, органи місцевого самоврядування незалежні і самостійні в своїй діяльності та керуються законом
<i>Громадівська теорія [5]</i>			
4.	М. Коркунов, Б. Чичерин, М. Драгоманов		є, на перший погляд, запорукою утвердження демократичного ладу в державі, її критики вказують на певні слабкі місця, що не дозволяють реалізувати наведені вище положення на практиці, однак її найслабкішим місцем є не стільки те, що приблизникам не вдається окреслити коло недержавних публічно-правових справ, належних місцевому самоврядуванню, скільки те, що таких справ взагалі не існує

1	2	3	4
Державницька теорія [6]			
5.	Л. Штейн, Р. Гнейст, М. Туган- Барановський, Б. Барабашов	XIX ст.	1) заперечує наявність автономії органів місцевого самоврядування, розглядаючи його як форму здійснення місцевого державного управління. Органи місцевого самоврядування діють виключно у визначених законом межах за принципом «дозволено все, що прямо передбачено законом». 2) заперечує існування окремих місцевих справ, що повинні знаходитись у віданні громади. Всі справи – загальнодержавні, держава лише делегує їх здійснення органам місцевого самоврядування з метою здійснення ефективнішого управління на місцях та наближення влади до населення.
Теорія муніципального дуалізму [3, с. 88]			
6.	М. Озріх	Наприкінці XIX - початку XX ст.	місцеве самоврядування має дуалістичну природу – володіє власною компетенцією при вирішенні місцевих справ, а також забезпечує реалізацію функцій держави шляхом виконання делегованих повноважень. Тобто, незалежність інституту місцевого самоврядування існує, але лише при виконанні власних повноважень; здійснення делегованих повноважень відбувається під контролем держави

* Джерело: узагальнено автором.

Сьогодні дослідження вище зазначених теорій має вагомим значенням тому, що існує велика необхідність у створенні теоретичного механізму місцевого самоврядування в Україні з урахуванням різноманітних її особливостей. Однак залишається необхідним майбутнє дослідження цього процесу в цілому, а також пошуку ефективнішого варіанту місцевого самоврядування, включаючи аналіз досвіду його функціонування в Україні та за її межами.

Підвівши підсумки проведеного дослідження слід відмітити, що серед більшості науковців не вщухають дискусії на тему наукового тлумачення місцевого самоврядування. Це можна побачити за допомогою тої великої кількості теорій, що є у наукових джерелах нашого часу. Не беручи до уваги різноманітність поглядів, що є звичним процесом для знаходження дійсної інформації, однак більшість науковців тлумачать місцеве самоврядування як передбачене законодавством право населення території приймати участь у вирішенні питань місцевого значення. Важливе значення має закріплення правових засад місцевого самоврядування на рівні Конституції країни, виходячи з якого воно фактично потрапляє на рівень одного з найвідоміших інститутів демократичного конституційного ладу та, в майбутньому, посідає чільне місце у політичній системі людства.

Основною ціллю місцевого самоврядування є здійснення швидкого руху вперед до запровадження потужної системи самоврядування та спрямування

можливостей на своєчасне реагування, споглядання за тенденціями розвитку суспільства, щоб відповідати сучасній буденності, прямувати до збільшення своїх функцій задля ефективного зростання кола вирішення питань громадського значення. Якщо немає місцевого самоврядування, то відбувається ліквідація кордонів між народом і їх країною. Маючи найбільшу близькість як до країни, так і до суспільства, воно знаходиться у так званому пограничному просторі.

Діючи як і в інтересах країни, так і окремого громадянина, місцеве самоврядування має діяти тільки на правових засадах, суворо та неухильно дотримуватися його правил. Тільки в цьому випадку можна розраховувати на реалізацію рівності суспільства та запровадження нових можливостей для їхньої участі у вирішенні проблем держави та громадськості. Саме тому, знаходячись на цьому етапі, можна говорити, що державотворення потрібне, щоб вже названі умови мали своє місце у свідомості та поведінці суспільства.

Список використаних джерел

1. Бондарук Т. Г. Особливості державного регулювання розвитку місцевого самоврядування // Статистика України. 2016. № 4 (75). С. 84-92.
2. Гулак Л. С. Теоретичні засади становлення місцевого самоврядування в Україні // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-2. Т. 1. С. 101-104.
3. Круш П. В., Кожемяченко О. О. Національна економіка: регіональний та муніципальний вимір: підруч. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 320 с.
4. Камінська Н. В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз. Київ: КНТ, 2010. 232 с.
5. Бондарук Т. Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні : моногр. Київ: Експрес, 2009. 608 с.
6. Бондарук Т. Г. Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ: ДП «Інформ.-аналіт.агенство», 2013. 529 с.

Побережний Олександр Вікторович,

магістрант,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;

науковий керівник:

Бондарук Таїсія Григорівна,

доктор економічних наук, професор;

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Після багатьох реформ, кількість економічних проблем у країні стає меншою. Але і зараз залишаються важливі проблеми, які впливають на все населення країни. Одними з таких є проблеми пенсійного фонду України. Нині пенсійна система України не здатна захистити людей похилого віку. Вона не забезпечує відповідні розміри пенсії для більшості громадян і не створює умови

для пільгового пенсійного забезпечення значній кількості пенсіонерів. Проведення чергової пенсійної реформи стає необхідним явищем для вирішення як сьгоднішніх проблем, так і для запобігання погіршенню ситуації в майбутньому.

Недостатньо ефективного функціонування вітчизняної системи пенсійного забезпечення багато в чому пов'язане з тим, що досі не вдалося подолати дію ряду негативних соціальних факторів, які впливають на економічну безпеку – зростання витрат на пенсійне забезпечення населення, дефіцит Пенсійного фонду України, посилення демографічного навантаження [1].

На сучасному етапі можна виділити такі основні проблеми пенсійної системи України: низький рівень пенсій більшості осіб, що досягли пенсійного віку; незбалансований бюджет Пенсійного фонду.

Причинами цих проблем є складна демографічна ситуація. Так згідно із статистикою за початок 2019 року за 10 працюючих припадає 11 пенсіонерів. І з кожним роком ця статистика не стає кращою. Також причинами проблем пенсійного фонду відносяться економічні кризи, інфляція та безробіття. Зважаючи на все це, пенсійна система України залишається неефективною та потребує подальшого реформування та досягнення більш високих стандартів.

Для вирішення критичної демографічної ситуації в країні на нашу думку необхідно заохотити населення до створення дводітних та трьохдітних сімей шляхом пропаганди та матеріального стимулювання; заборона абортів; звернення уваги держави на сім'ї, як основного регулятора демографічної ситуації; покращення економічного стану держави, оскільки зубожіння більшості населення негативно впливає на демографічну ситуацію; зменшення показника смертності новонароджених (нині рівень народжуваності в Україні та Японії майже однаковий – 11,5 дітей на 1000 мешканців; але в Японії смертність дітей становить 6,2% на 1000 мешканців, а в Україні – 13,4%). Також, демографічні проблеми потребують розробки науково обґрунтованої комплексної програми подолання демографічної кризи, яка б охоплювала не тільки питання простого відтворення населення, але й його розвитку у широкому соціальному контексті. Необхідно розробити сучасну ідеологію демографічного розвитку України, слід посилити наукові розробки в галузі демографічних та гендерних досліджень, їх фінансову підтримку. Основною метою має бути формування системи особистих і суспільних цінностей, орієнтованих на створення сім'ї з двома дітьми, зміцнення та підвищення її виховного потенціалу як основного осередку відтворення населення. Об'єктами безпосередньої уваги держави повинні бути молоді сім'ї та сім'ї з дітьми [2].

Також необхідно звернути увагу на обмеження фінансових ресурсів та наявність багатьох проблем у сфері демографічного розвитку та визначити пріоритети кожного з регіонів, обов'язково передбачивши джерела й обсяги бюджетного фінансування [3].

Таким чином, у сучасних умовах, коли все населення України продовжує знаходитись у стані невизначеності, коли не вироблена економічна стратегія на державному рівні, демографічна криза тільки збільшуватиметься. З метою поліпшення демографічної ситуації державі необхідно змінити соціально-

економічну політику на розв'язання найгостріших проблем: стимулювання народжуваності, підвищення медичного обслуговування, посилення охорони та оплати праці, поліпшення побутових умов і впровадження здорового способу життя, створення широкої мережі державних та недержавних служб соціальної допомоги. Необхідно робити акценти на якісних параметрах демографічного відтворення. Необхідно сконцентрувати зусилля на вирішенні поточних і стратегічних завдань – економічному забезпеченні відтворення населення, належному соціальному захисту сімей з дітьми та осіб похилого віку, поліпшенні екологічної ситуації, зниженні виробничого та побутового травматизму, популяризації здорового способу життя, забезпеченні доступності якісної медичної допомоги та освіти, що, зрештою, стане вагомим підґрунтям для переходу до сучасного режиму відтворення населення і підвищення тривалості повноцінного активного його життя.

Що стосується проблеми незбалансованості бюджету пенсійного фонду, то пенсійний фонд, на який покладено обов'язки забезпечення коштами солідарної частини загальнообов'язкового державного соціального страхування, має бути максимально самоокупним [4]. Однак незважаючи на істотне зростання доходів Пенсійного фонду коштів протягом останніх років хронічно не вистачає. На сьогодні у сфері національних фінансів солідарна пенсійна система є другою за обсягом після державного бюджету системою акумулювання та розподілу коштів. Дефіцит Пенсійного фонду України покривається за рахунок бюджету, тому ризики незбалансованості бюджету Пенсійного фонду стають ризиками Державного бюджету України.

У країні досі не вдається подолати дію таких негативних соціально-економічних факторів впливу на економічну безпеку: зростає дефіцит Пенсійного фонду України; збільшується обсяг коштів, які виділяються на пенсійне забезпечення з державного бюджету України; зростають витрати на пенсійне забезпечення населення; збільшується демографічне навантаження; відсутній природний приріст населення; надзвичайно високим залишається коефіцієнт старіння населення. Дія цих та інших негативних факторів, які виявляються у соціальній сфері, несе в собі пряму загрозу для економічної безпеки держави [5].

Серед основних причин фінансової незбалансованості Пенсійного фонду можна виділити такі:

- тіньова заробітна плата та зайнятість;
- поширення пільг щодо сплати пенсійних внесків, дострокового виходу на пенсію та переваг для певних категорій щодо обчислення розмірів пенсій;
- заборгованість із внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування підприємств, установ і організацій;
- постійне збільшення розмірів пенсійних виплат незалежно від фактичної сплати страхових внесків;
- низький рівень оплати праці, виплата заробітної плати в натуральній формі та заборгованість з її виплати звужують базу нарахування пенсійних внесків;
- демографічні зміни у структурі населення, зумовлені постійним зниженням народжуваності та зростанням смертності, процесом міграції;

– неналежний розвиток накопичувального пенсійного забезпечення [6].

Для вирішення цих проблем уряд має розробити та впроваджувати нові механізми регулювання економіки та зокрема збалансування бюджету Пенсійного фонду не лише шляхом зміни окремих параметричних елементів пенсійної системи, але й за рахунок легалізації ринку праці. Уряду також слід змінити розподіл пенсійних внесків між працівниками та роботодавцями. Можливо доцільно, щоб Україна запозичила модель, що існує в Німеччині, Польщі та Великобританії, тобто щоб співвідношення часток роботодавців і працівників у пенсійних внесках становило 50:50. Таку реформу слід розпочати негайно, хоча перехід до зазначеного розподілу (50:50) доведеться здійснювати поступово. Потрібно також відмітити, що для правильних та ефективних реформ, громадяни повинні розуміти та прийняти всі зміни задля подальших позитивних змін.

Пенсійна реформа має стати складовою частиною комплексної програми економічних і фінансових перетворень.

Список використаних джерел

1. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Формування системи пенсійного забезпечення // Економічні горизонти. 2017. № 2. С. 38–47.

2. Богданович В. Шляхи подолання демографічної кризи в умовах соціально-економічних трансформацій // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. 2006. № 4.

3. Ткаченко Л. Демографічну кризу можна подолати, якщо // Освіта України. 2005.

4. Гнибіденко І. Ф., Непокульчицький А. О. Наукові підходи до реформування пенсійної системи в Україні та країнах Європейського Союзу // Проблеми науки. 2006.

5. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Методичні основи визначення стану економічної безпеки пенсійного забезпечення // Економіка України. 2013. № 10. С. 64-73.

6. Проблеми фінансового забезпечення пенсійного фонду України // Вісник економічної науки України. URL:
<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/89182/3-Berezhna.pdf>.

*Проскуріна Неля Миколаївна,
доктор економічних наук, професор,
кафедра обліку і оподаткування;
Овдієнко Вікторія Миколаївна,
магістрантка,
Запорізький національний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Облікова політика є ключовим аспектом формування стратегії ведення бухгалтерського обліку, яка є гарантом забезпечення його безперервного ведення та не зміни облікових оцінок. Створення грамотної облікової політики забезпечить дотримання даних принципів і дозволить полегшити роботу всіх бухгалтерів, які будуть вести даний облік. Також, важливою складовою будь-якого обліку є можливість розуміння його даних будь-яким користувачем. Особливо необхідно забезпечити це розуміння для іноземних інвесторів. Тому при створенні облікової політики необхідно також користуватися знаннями з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (далі - МСБО).

Метою даного дослідження є розглянути ключові аспекти які висвітлюються в обліковій політиці основних засобів за МСБО та Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (далі П(с)БО). Питання, що стосується ведення обліку основних засобів в Україні регулюються П(с)БО 7 «Основні засоби». Ключовими аспектами, які потрібно розкрити в обліковій політиці за цим стандартом є:

- строк корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів, який би задовольняв потреби як власників, так і контролюючі органи;
- ліквідаційна вартість об'єкта основних засобів чи потрібна вона взагалі для даного типу підприємства;
- методи нарахування амортизації основних засобів, кожен метод дає свою суму нарахувань, що мають безпосередній вплив на фінансові результати підприємства;
- величина вартісного критерію приналежності матеріального активу до малоцінних необоротних матеріальних активів, адже дана межа встановлена в Податковому кодексі України і може бути обрана кожним конкретним підприємством;
- методи нарахування амортизації інших необоротних матеріальних активів, що може різнитися від їх вартості та строку використання.

Дана кількість елементів є приблизно стандартизованої та мало відрізняється на різних підприємствах. Це не забезпечує якісне розкриття всіх суттєвих аспектів, які забезпечували би використання облікової політики, як повноцінну інструкцію ведення бухгалтерського обліку. Кожен тип підприємства та сфера його діяльності має свої унікальні особливості функціонування, тому облікова політика покликана забезпечувати відповідність між методами діяльності і їх обліком.

МСБО, який забезпечує регулювання питання ведення обліку основних засобів відповідає стандарт 16 «Основні засоби». Ключовими аспектами, які необхідно висвітлити використовуючи даний стандарт є:

- класифікація основних засобів;
- вартість, за якою обліковуються основні засоби;
- вимоги та необхідності переоцінки основних засобів;
- списання накопиченої суми дооцінки основних засобів;
- методи нарахування амортизації.

З огляду на дані аспекти можна спостерігати, що вони дещо відрізняються від тих, які висвітлюються у вітчизняних облікових політиках. Важливим впливом на наш облік основних засобів є вплив податкового законодавства, що робить акцент на визнання витрат, що стосуються основних засобів. Також, цікавим питанням є вартість первісного визнання основних засобів. В міжнародній практиці вона має безліч варіацій і повинна бути обґрунтована кожним окремим суб'єктом діяльності. Також виявлена різниця зумовлена тим, що в нашій країні майже не використовується переоцінка основних засобів, що становить важливу та складну частину даного обліку.

Список використаних джерел

1. Основні засоби: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

2. Основні засоби: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_014.

*Путь Аліна Володимирівна,
магістрантка,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

У сучасних умовах темі управління фінансової діяльності суб'єктів підприємництва приділяється значна увага. Згідно з цим українські вчені у сфері економіки знаходять різні шляхи вдосконалення управління фінансової діяльності суб'єктів підприємництва. Саме це дасть змогу підприємствам покращити прибуткову діяльність компаній та зростання економіки в цілому [1].

Ефективна система управління фінансовою діяльністю забезпечить стабільний та ефективний розвиток суб'єктів підприємництва.

Дослідженням та пошуком ефективних шляхів покращення фінансового стану підприємництва займались багато учених серед яких: І. Бланк, Т. Бондарук, Е. Мороз, А.М Поддєрьогін та інші.

Також слід зазначити, що спроможність досягти успіху на ринку економіки залежить від ефективності управління його фінансовими ресурсами. Фінансова діяльність спрямована на забезпечення планомірного надходження і витрати грошових ресурсів, досягнення співвідношення власного і позикового капіталу, ефективного його використання.

Водночас регулювання розвитку підприємництва в сучасних умовах має виступати одним із пріоритетів державної економічної політики в Україні. Особливу увагу слід звернути на наступні моменти: подолання “тінізації” підприємництва; подальший розвиток законодавчо-нормативної бази функціонування малого підприємництва, зниження рівня оподаткування його суб’єктів; обмеження можливостей втручання в бізнесову діяльність з боку державних органів, забезпечення жорсткого контролю над їхніми діями стосовно суб’єктів малого підприємництва; стимулювання прискореного розвитку малого бізнесу в галузях матеріального виробництва [2].

Головні завдання, які виникають в процесі провадження фінансової діяльності суб’єктів підприємництва:

- планування та організацію фінансів з метою забезпечення господарської діяльності суб’єктів підприємництва;
- пошук та облік фінансових ресурсів;
- контроль та насамперед своєчасне виконання всіх фінансових зобов’язань перед суб’єктами господарювання;
- проведення аналізу ефективності використання фінансових ресурсів;
- управління доходами та видатками [3].

Основною проблемою ефективного управління фінансами суб’єктів підприємництва є оптимальне розміщення капіталу. Адже саме від цього залежать результати виробничо-фінансової діяльності й відповідно вся фінансова стійкість підприємств та фірм.

У економічно розвинених країнах функції здійснення державної політики підтримки малого підприємництва значною мірою сконцентровані на рівні місцевих органів влади. Подібним чином необхідно розбудовувати й систему державного регулювання сфери малого підприємництва в Україні [4].

Погоджуємось з думкою професора Бондарук Т. Г., яка вважає, що в Україні має місце загострена суперечність між існуючим попитом з боку суб’єктів малого бізнесу щодо отримання фінансово-кредитної, організаційної, інформаційно-консультативної, науково-технічної державної підтримки [5]. Разом з цим, з огляду на обмежені бюджетні кошти, що спрямовуються на розвиток малого бізнесу в Україні, державним органам слід орієнтуватись на виконання страхових, гарантійних функцій, а також створення сприятливих нормативно-правових, інформаційних умов для розвитку недержавної фінансово-кредитної інфраструктури малого бізнесу, з урахуванням світового досвіду його державної підтримки. Закладена в Україні основа системи фінансово-кредитної, організаційної, інформаційно-консультативної підтримки малого бізнесу потребує значного коригування і поширення у використанні на практиці [5].

Отже, для підвищення ефективності управління фінансової діяльності суб'єктів підприємництва необхідно приділяти значну увагу дослідженню ринку, проводити аналіз та оцінку фінансового стану. Це сприятиме виявленню недоліків в фінансовій діяльності та негайного їх виправлення.

Список використаних джерел

1. Рубаха М. В. Вдосконалення фінансового планування як передумова ефективної діяльності підприємств у сучасних економічних умовах URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/104.pdf.
2. Бондарук Т. Г. Державна політика підтримки малого та середнього бізнесу // Актуальні проблеми економіки. 2007. № 6. С. 115–121.
3. Ткаченко Т. П. Сутність та шляхи підвищення ефективності фінансової діяльності підприємства. URL: <http://sb-keip.kpi.ua/article/viewFile/97979/98433>.
4. Бондарук Т. Г. Механізм регулювання малого бізнесу органами місцевого самоврядування // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. 2007. № 1 (21). С. 10–13.
5. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Державне регулювання розвитку малого бізнесу і його соціальної відповідальності // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2019. № 3.

***Сікорська Анна Вікторівна,**
студентка,*

*спеціальність «Облік та оподаткування»;
науковий керівник:*

Шульга Світлана Володимирівна,

кандидат економічних наук, доцент;

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОБЛІК І АУДИТ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Ринок цінних паперів (фондовий ринок) є одною із найважливіших частин економіки України в цілому. Цінні папери – це документ установленої форми, який посвідчує грошове або інше майнове право та передбачає виконання зобов'язань за ним і можливість передачі прав на нього та його прав іншим особам.

Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» № 3480-IV від 23.02.2006 р. регулює відносини, що виникають під час розміщення, обігу цінних паперів і провадження професійної діяльності на фондовому ринку, з метою забезпечення відкритості та ефективності функціонування фондового ринку.

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів) [1].

Професійними учасниками фондового ринку виступають юридичні особи, які здійснюють професійну діяльність, на підставі ліцензії, виданої Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР).

В Україні у цивільному обороті можуть бути такі групи та види цінних паперів:

- 1) пайові цінні папери, які засвідчують участь у статутному капіталі, надають власникам право на участь в управлінні емітентом і одержання частини прибутку;
- 2) боргові цінні папери, які засвідчують відносини позики і зобов'язання сплатити у визначений строк певні кошти;
- 3) похідні цінні папери, випуск та обіг яких пов'язаний із правом на придбання, продаж цінних паперів чи інших фінансових або товарних ресурсів;
- 4) товаророзпорядчі цінні папери, які надають їхньому держателю право розпоряджатися майном, зазначеним у документах.

Класифікація цінних паперів може проводитися за різними ознаками. Документарні і бездокументарні цінні папери. Сама назва свідчить про те, що документарні цінні папери випускаються у вигляді документів, виконаних на матеріальних (переважно паперових) носіях, у яких закріплюються необхідні реквізити цінного паперу. Однією із необхідних умов передачі документарних цінних паперів є передача документа.

При випуску бездокументарних цінних паперів уся інформація, яка традиційно була вміщена у тексті документарного цінного паперу, зберігається у спеціальному електронному реєстрі. Для передачі бездокументарного цінного паперу необхідно внести зміни до електронного реєстру. Перелік цінних паперів, що можуть видаватися як електронні документи, визначається НКЦПФР за погодженням з НБУ.

Функціонування фондового ринку полягає у тісній взаємодії та взаємозв'язку різноманітних суб'єктів ринку (практично усіх учасників фінансово-економічних відносин, пов'язаних з процесом вкладання капіталу у всіх його формах з метою отримання фінансової вигоди) то ринок цінних паперів може функціонувати лише при участі держави, емітентів (фізичних та юридичних осіб), які емітують цінні папери та зацікавлені у мобілізації вільних коштів, інвесторів (юридичних та фізичних осіб), що мають фінансові ресурси, купують цінні папери і шукають вигідного їхнього розміщення, посередників (дилерів, брокерів, маклерів та ін.), які забезпечують обіг цінних паперів та здійснення різноманітних фондових операцій.

Відтак держава, емітенти, інвестори та фінансові посередники при укладанні угод є головними інститутами операцій на фондовому ринку, які сприяють переливанню коштів із сектора вільних фінансових ресурсів у сектор фондових цінностей, а Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку є основною ланкою в системі регулювання вітчизняного ринку цінних паперів. Інституційні учасники фондового ринку за характером своєї діяльності можуть поділятися на інвестиційні фонди, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, банки. Кожен з цих фінансових інститутів використовує відмінні від інших способи залучення капіталу, а саме: шляхом емісії власних цінних паперів (ICI), шляхом надання послуг (ризикові страхові компанії),

залучення коштів на контрактній основі (страхові компанії зі страхування життя і недержавні пенсійні фонди) або застосовуючи інші способи (банки, які для цього можуть використовувати депозитні кошти, кредити, власні кошти). При цьому кошти можуть надходити як від фізичних, так і юридичних осіб, а отже первинними інвесторами є індивідуальні і корпоративні клієнти [2, с. 119].

На сьогодні, рівень розвитку інституційних учасників свідчить про слабо розвинену систему залучення накопичених коштів населення на фондовий ринок, який не забезпечує надходження коштів у економіку, тим самим підвищуючи ризики появи фінансових пірамід і погіршуючи фінансову безпеку населення.

У 2018 році обсяги торгів акціями склали 1 180 млн грн (0,45%), корпоративними облігаціями – 10 267 млн грн (4%), ОВДП – 245 733 млн грн (94,1%), іншими цінними паперами – 3 685 млн грн (1,4%) [3]. Це свідчить про те, що наш фондовий ринок, ефективний тільки в питаннях власності – змін прав, перерозподілу долей. Але аж ніяк джерело залучення грошей для розвитку бізнесу, як в розвинених країнах.

Список використаних джерел

1. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України № 3480-IV від 23.02.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
2. Пластун В. Л. Домбровський В. С. Підходи до класифікації інституційних інвесторів // Бізнес Інформ. 2012. № 9. С. 118–122.
3. Показники фондового ринку України за 2018 рік / Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/2019/02/14/nktspr-ogoloshu-pokazniki-fondovogo-rinku-za-2018-rk/>.

*Славинська Альона Олександрівна,
магістрантка, спеціальність
«Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК КЛЮЧОВИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Сучасний економічний світ та об'єктивні потреби гнучкого глобалізаційного розвитку вимагають від малих суб'єктів господарювання рішучих та швидких дій в контексті захисту та збереження фінансової незалежності від впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. За рахунок багатовекторного розвитку бізнесу та підвищення темпів розвитку економіки в цілому можна вирішити ключові соціально-економічні проблеми країни. Саме тому питання вивчення ключових аспектів фінансового забезпечення малих підприємств є актуальною

та об'єктивно необхідною для побудови ефективної та конкурентоспроможної економіки держави.

Мале підприємництво є фундаментальним показником капіталістичних відносин і ринкової економіки, створюючи конкуренцію та залучаючи у безпосередні економічні відносини суб'єктів підприємницької діяльності. Порівняно з великим і середнім підприємництвом саме мале підприємництво визначається такими перевагами, як більша здатність пристосовуватися до змін у структурі споживання, мобільністю, меншими витратами на основні засоби через менший оборот товарів, робіт та послуг [1].

Аналіз стану малого підприємництва в Україні свідчить про те, що на даному етапі розвитку суттєвих зрушень у цьому секторі ринкової економіки немає. Навпаки, в сфері малого бізнесу існують певні проблеми, які значно перешкоджають подальшому розвитку малого підприємництва. Основними причинами такого гальмування є: відсутність належної системи нормативно-правових актів державної політики щодо підтримки малого підприємництва; нестабільна система оподаткування; недосконала система обліку і фінансової звітності; низький рівень розвитку інфраструктури тощо. Тому виникає необхідність підтримки малого бізнесу з боку держави. Вирішення цих проблем повинне спрямовуватися у таких напрямках, як: вдосконалення регулювання підприємницької діяльності шляхом створення відповідної нормативно-правової бази; проведення ефективної фінансово-кредитної та інвестиційної політики; організація кадрового, інформаційного та консультативного забезпечення малих підприємств, підготовка і перепідготовка кадрів через систему бізнес-центрів та ін.[2, с. 139].

Розглядаючи структуру сектору малого бізнесу в Україні, можна зазначити, що переважну більшість у ній займають фізичні особи – підприємці, для яких можна використати мікрофінансування як механізм фінансової підтримки суб'єктів підприємництва. У світі такий механізм є одним з ефективних та пріоритетних напрямів кредитування для підприємців, а особливо для тих, хто тільки започатковує свій бізнес. Організації, що займаються мікрофінансуванням, готові надавати кредити для підприємців із нульовим стажем діяльності, від яких відмовляється банк через занадто високі ризики неповернення коштів [3, с. 113-114].

На малий та середній бізнес в Україні покладаються великі завдання по соціальних та економічних перетвореннях в економіці країни. Він може швидко реагувати на фактори, що впливають на його діяльність. Наприклад, таких факторів, як світова фінансова криза, погіршення економічної ситуації та в даний час складної ситуації на сході України. Такий різновид бізнесу також має змогу оперативно реагувати на зміну кон'юнктури ринку, адже попит завжди породжує пропозицію [3, с. 115].

Сучасні реалії соціально-економічної ситуації в Україні свідчить про те, що малі підприємства працюють у середовищі підвищеного ризику і невизначеності через нестачу кадрів, які можуть професійно займатися бізнес-плануванням, прогнозуванням та управлінням фінансовими ресурсами. Задовольнити їхні потреби можуть фахівців банківської установи, які здатні дати об'єктивну

фінансово-економічну оцінку перспектив розвитку конкретного бізнес-проекту, взяти на себе вищі ризики кредитування і запропонувати такий комплекс послуг, якого потребує сектор малого бізнесу. Як свідчить світовий досвід, і в країнах з трансформаційною економікою, і в країнах розвинутого ринку комерційні банки не зацікавлені в кредитуванні малого і середнього бізнесу власними коштами через високий ризик операцій. Навіть в таких економічно розвинених країнах, як, наприклад, Німеччина, фінансова підтримка малого і середнього бізнесу здійснюється за рахунок державних коштів [4].

Враховуючи наявність серйозних проблем в контексті розвитку фінансового забезпечення підприємств малого бізнесу необхідним є розробка дієвих механізмів підвищення макроекономічних показників держави, що сприятиме ефективній та продуктивній роботі суб'єктів господарювання та прискоренню інвестиційної активності на фінансовому ринку держави.

Статична позиція свідчить про те, що великі підприємства є більш ефективними. Це пояснюється не тільки їхньою величиною, а й отриманими доходами, оскільки середні затрати на виробництво продукції у них будуть нижчими, ніж у малих підприємств, що пов'язано з загальноекономічними втратами ефективності. З динамічної ж точки зору, ефективність малих підприємств в порівнянні з великими є вищою. Новоутворені малі підприємства виконують роль агентів обміну. Адже завдяки постійному виникненню на ринку, вони сприяють генерації нових ідей, впровадженню нових продуктів, видів діяльності, технологій тощо, і цим самим забезпечують постійну динаміку на ринку. Малі підприємства позитивно впливають на поділ праці [5, с. 128].

Отже, фінансове забезпечення малих підприємств як ключового чинника розвитку соціально-економічних відносин характеризується рядом проблем, що потребують негайного та оперативного вирішення. Ефективне функціонування малих підприємств автоматично сприяє надійному та безпечному соціально-економічному життю громадян. Такий стан справ зумовлений ключовою роллю фінансів підприємств у фінансовій системі державі. Тому необхідним є покращення механізму інвестиційної політики малих підприємств, створення транспарентної та релевантної системи вітчизняного законодавства з метою залучення потенційних іноземних інвесторів.

Список використаних джерел

1. Кугій А. А. Сокотенюк С. М. Структурний аналіз фінансового забезпечення малого підприємництва // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2015. № 12. С. 238-245. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2015_12_36
2. Сопіжук К. Проблеми фінансового забезпечення малого бізнесу в Україні // Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання: матеріали Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції, 24-25 квітня 2014 року Тернопіль: ТНТУ, 2014 Том 2. С. 139.
3. Холоменюк І. М. Джерела та проблеми фінансування розвитку малого та середнього бізнесу: вітчизняний та закордонний досвід // Науковий вісник

Міжнародного гуманітарного університету. Серія :Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 18. С. 113-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_18_25.

4. Зілгалова О. А. Фінансовезабезпечення діяльності підприємств малого бізнесу: проблеми і шляхи їх розв'язання // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. 2008. №18.7. С.223-227.

5. Попов В. М. Складові механізми фінансового забезпечення малих підприємств // Наукові записки. 2016. Вип. 20. С.127-135.

*Славуца Олена Іванівна,
старший викладач кафедри економіки,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

ФІНАНСОВІ ДЖЕРЕЛА РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ

Проблеми вичерпання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та утилізації відходів набули глобальних масштабів. У листопаді 2017 р. уряд України ухвалив Національну стратегію управління відходами [4], яка передбачає впровадження європейських принципів поводження з усіма видами відходів.

Загальні аспекти сталого розвитку, зокрема, дослідження в сфері поводження з відходами в Україні розглянуто в працях П. Бубенка, В. Голяна, Б. Данилишина, О. Димченко, А. Кашпур, В. Міщенко, Л. Мельника та інших вчених. Але питання впровадження ефективних фінансових інструментів в цій сфері залишаються відкритими.

Впровадження комплексного підходу щодо поводження з відходами дозволить вирішити проблему створення та функціонування державної системи запобігання утворенню відходів, збирання, переробки та їх утилізації, знешкодження за необхідністю та безпечною видалення.

Сучасний стан фінансування сфери поводження з відходами в Україні характеризується зростанням коштів, спрямованих на розвиток зазначеної сфери (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників фінансування розвитку сфери поводження з відходами, млн грн

Показники	2014 р.	2016 р.	2018 р.
1	2	3	4
Напрями розвитку сфери поводження з відходами – всього :	152,2	451,0	1004,7
у тому числі: будівництво полігонів	21,8	39,9	126,6
реконструкція полігонів	12,8	44,3	53,9
придбання спецавтотранспорту	46,1	216,5	458,4
придбання контейнерів	27,9	74,5	110,7
інші заходи	43,6	75,8	255,1

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Джерела фінансування розвитку сфери поводження з відходами – всього :	152,2	451,0	1004,7
у тому числі: державний бюджет	4,3	46,3	141,3
місцеві бюджети	94,5	296,9	696,0
кредитні кошти	4,2	1,8	59,3
інші джерела	49,2	106,0	108,1

Складено автором за даними Мінрегіону України [1-3].

Загальний розмір фінансування зріс у 6,6 рази з 2014 р. і склав у 2018 р. 1004,7 млн грн. У структурі джерел фінансування найбільш вагомими залишаються кошти місцевих бюджетів, частка яких протягом усього періоду перевищує 60 % і сягнула в 2018 р. 69,3 %. Частка коштів державного бюджету зросла у 7 разів і склала 14 % у 2018 р. До негативних тенденцій слід віднести повільне зростання кредитних коштів, які за даний період збільшились лише у 2,2 рази. А також уповільнення фінансування розвитку сфери поводження з відходами із інших джерел (за п'ять років їх частка скоротилась з 30 % до 11 %).

Найбільша частка коштів була спрямована на придбання спецавтотранспорту і контейнерів. У 2018 р. значно зросли витрати на будівництво полігонів. Слід очікувати такі тенденції і надалі, оскільки Національна стратегія поводження з відходами передбачає на період до 2030 р. досягнення таких показників: зменшення кількості місць видалення твердих побутових відходів з 6000 од. до 300 од.; збільшення загальної кількості підприємств з переробки відходів з 65 од. до 800 од.

Фінансовий стан підприємств зазначеної сфери погіршується наявністю значної дебіторської заборгованості (табл. 2), яка в абсолютному значенні зросла більше ніж у 2 рази і складає майже третину від загального обсягу реалізації послуг. Найвагомішу частку складає заборгованість населення за спожиті послуги, що вимагає від підприємств посилення роботи з цією категорією споживачів.

Таблиця 2

Динаміка фінансових показників підприємств сфери поводження з відходами, млн грн

Показники	2014 р.	2016 р.	2018 р.
1. Обсяг реалізації послуг	1707,0	2074,7	3336,9
1. Дебіторська заборгованість – всього:	407,8	593,8	955,0
у тому числі : населення	297,6	488,0	731,5
бюджетні організації	26,8	26,4	40,9
з них : державного бюджету	3,5	5,9	6,7
місцевих бюджетів	20,5	30,4	34,3
2. Дотація з бюджету:			
за розрахунками підприємства	19,0	79,4	26,9
у межах ліміту, затвердженому бюджетом	12,8	79,1	22,0
фактично одержана	11,5	81,7	27,5

Джерело: Складено автором за даними Мінрегіону України [1-3].

Для підприємств сфери поводження з відходами передбачені дотації із бюджету, фактичний розмір яких лише у 2014 р. був менше розрахункового, а в подальші роки перевищував заплановану величину. У 2016 р. фактичне

перевищення дотації було здійснено для підприємств Луганської обл. (при розрахунковій величині дотації 0,2 млн грн фактично було виділено 2,9 млн грн), у 2018 р. підприємства цієї області отримали додаткову дотацію у розмірі 0,5 млн грн, Черкаської обл. – 0,1 млн грн.

Реалізація Національної стратегії поводження з відходами потребує розробки і впровадження таких фінансово-економічних інструментів для удосконалення управління відходами:

- створення механізму фінансових гарантій, що надаються операторами полігонів; регулювання цін на послуги з поводження з небезпечними відходами як інструменту стимулювання передачі відходів від утворювача до ліцензіата; надання дотацій на збирання і транспортування рослинних відходів, придатних для виробництва кормів;

- встановлення фінансово-економічного механізму розбудови єдиної інфраструктури з обробки та видалення промислових відходів шляхом створення державного та обласних фондів управління промисловими відходами;

- запровадження економічних інструментів з метою стимулювання використання біомаси відходів для виробництва біопалива, електричної та теплової енергії; впровадження екологічно чистих технологій виробництва; створення об'єктів інфраструктури з обробки відходів та рециклінгу; запобігання утворенню небезпечних відходів.

Список використаних джерел

1. Звітність «Санітарна очистка» за 2014 рік. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/01/TPV-4.pdf>.
2. Звітність «Санітарна очистка» за 2016 рік. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/03/TPV-4-20161.pdf>.
3. Звітність «Санітарна очистка» за 2018 рік. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/TPV-4-2018.pdf>.
4. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>

*Слатвінський Максим Анатолійович,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ – УМОВА АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Сучасні умови розвитку національної економіки тісно пов'язані з механізмом фінансового ринку. Він виступає рушійною силою мобілізації фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні держави, підприємств та домогосподарств, трансформуючи їх у інвестиції, та забезпечує їх спрямування у найбільш економічно вигідні сфери. Його належне функціонування стимулює

учасників ринку використовувати найбільш ефективні методи використання фінансових ресурсів та їх комбінації, що обумовлює трансформацію фінансової інфраструктури відповідно до поточних завдань економічного розвитку.

Водночас, як свідчить досвід формування фінансового ринку України, внаслідок дії цілого комплексу чинників – від макро- до мікроекономічних – ефективного, прозорого та такого, що динамічно розвивається, ринку створити досі не вдалось. Абстрагувавшись в певній мірі від комплексності теоретичних підходів до структуризації фінансового ринку, відзначимо, що цей ринок в Україні сформований, насамперед, із кредитного, валютного, страхового та фондового ринків з домінуючою роллю на ньому банківської системи.

Аналіз вартості активів фінансового ринку України (табл. 1) підтверджує, що він є слаборозвинений як за величиною активів, так і за діловою активністю на ньому. За існуючих умов стійке економічне зростання залишається неможливим, водночас як і рівень внутрішніх інвестицій та рівень добробуту населення країни.

Таблиця 1

Співвідношення активів на фінансовому ринку України до ВВП

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Співвідношення активів банків до ВВП	0,84	0,63	0,53	0,45	0,38
Співвідношення ринкової капіталізації до ВВП	0,292	0,032	0,008	0,006	0,002
Співвідношення обсягу біржових контрактів з цінними паперами на фондових біржах до ВВП	0,396	0,145	0,099	0,069	0,073
Співвідношення активів страхових організацій до ВВП	0,045	0,031	0,024	0,019	0,018
Співвідношення активів недержавних пенсійних фондів до ВВП	0,0016	0,0010	0,0009	0,0008	0,0008
Співвідношення депозитів, залучених банками до ВВП	0,43	0,36	0,33	0,30	0,26
Співвідношення кредитів банків до ВВП	0,65	0,50	0,42	0,34	0,30

Джерело: розраховано автором за даними НКЦПФР, НБУ, Нацкомфінпослуг, Держстату

Аналіз даних табл. 1 дозволяє дійти висновків про неможливість повноцінного виконання фінансовим ринком України своїх функцій із забезпечення додаткового фінансування підприємств та розширеного відтворення національної економіки, задоволення потреб економіки в інвестиційних ресурсах. Крім того, поточний стан фінансового ринку свідчить про наявність значної частки «тіньового капіталу» в обслуговуванні ВВП. Динаміка співвідношення активів на фінансовому ринку України до ВВП за 2014–2018 рр. не відображає економічного зростання жодного із секторів цього ринку. При цьому, незважаючи на регрес, домінуючим сектором впродовж цього періоду залишається банківський. Якщо в економічно розвинених країнах світу вартість активів банківського сектору перевищує ВВП в 1,5–6 разів, то в Україні навіть в найбільш економічно сприятливі роки цих показників не було досягнуто.

Співвідношення ринкової капіталізації до ВВП в Україні є стабільно низьким, знизившись в останні роки до рівня нижче 1 % на фоні спаду обсягів біржових контрактів з цінними паперами, характеризуючи вкрай складний стан фондового ринку. Активи страхових організацій, знаходячись на рівні 2–5 % до

ВВП, також відображають вкрай низькі можливості цього сегменту до мобілізації та реінвестування фінансових ресурсів.

Найменш розвиненим сегментом фінансового ринку України є недержавні пенсійні фонди, співвідношення активів яких до ВВП є нижчою 0,1 %, тоді як на противагу в економічно розвинених країнах світу вони є джерелом значних довгострокових інвестиційних ресурсів.

З огляду на рівень розвиненості секторів фінансового ринку України формування заходів його державного регулювання з метою активізації інвестиційних процесів доцільно здійснювати, виокремивши два сектори: банківський та фондовий. Страховий сектор більш доцільно розглядати в складі ринку фінансових послуг з позиції надання страхових послуг, так як він не може запропонувати необхідні обсяги інвестиційних ресурсів, адже є малим за обсягом і страхові виплати мають ймовірнісний характер. Іншими секторами в цьому контексті за поточного рівня розвитку фінансового ринку України можна взагалі знехтувати.

Розгляд фінансового ринку з виділенням в його структурі секторів залежно від можливостей інвестування з позицій інвесторів, що залучають різні інструменти фінансування інвестицій, та підприємств, що використовують отримані кошти, дозволяє включити до моделі фінансового ринку третій сектор – бюджетний. В цьому секторі знаходяться в обігу значні фінансові ресурси, акумульовані в бюджетах різних рівнів, а джерелами інвестицій виступають бюджетні кошти, таким чином бюджетний сектор виступає сектором фінансового ринку, що перерозподіляє інвестиції в реальний сектор економіки.

Отже, запропонована модель фінансового ринку співставна з структурою капітальних інвестицій за джерелами фінансування (табл. 2), яка опосередковано може відобразити використання можливостей різних секторів фінансового ринку для фінансування інвестицій.

Таблиця 2

Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування в Україні

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Капітальні інвестиції, всього	100	100	100	100	100
У тому числі за рахунок:					
коштів державного бюджету	0,7	2,4	2,3	3,5	4,0
коштів місцевих бюджетів	2,6	5,0	7,1	9,2	8,7
власних коштів підприємств і організацій	71,5	67,4	69,4	69,9	71,3
кредитів банків та інших позик	8,8	7,3	7,1	5,3	6,7
коштів іноземних інвесторів	2,7	3,1	2,9	1,4	0,3
коштів населення на будівництво житла	10,5	12,0	8,9	7,8	6,4
Інших джерел фінансування	3,2	2,8	2,3	2,9	2,6

Джерело: сформовано за даними Держстату

За даними табл. 2 станом на 2018 р. частка власних коштів підприємств і організацій в структурі капітальних інвестицій займала 71,3 %, бюджетних коштів – 12,7 %, кредитів банків та інших позик – 6,7 %, коштів населення – 6,4 %. Таким чином, виділені сектори фінансового ринку України в повній мірі відповідають структурі капітальних інвестицій і фактичні дані чітко сприяють

визначенню належно незадіяних (з огляду на світовий досвід) джерел фінансування інвестицій, зокрема залучення фінансування від банківських установ та за рахунок емісії і продажу цінних паперів.

Вибір вищевказаних секторів фінансового ринку є також не випадковим з огляду на можливості державного регулювання цього ринку з метою активізації інвестиційних процесів. Розвиток банківської системи та відповідних ринків (наприклад, кредитного, валютного) обумовлюється регулювання Національного банку України; фондовий ринок знаходиться під контролем НКЦПФР та в своїй діяльності обумовлюється діяльністю фондових бірж і борговою діяльністю Міністерства фінансів України; бюджетні процеси апріорі обумовлені державними та місцевими органами влади.

Отже, на основі розглянутої вище інформації структуру фінансового ринку України з позицій залучення інвестицій доцільно розглядати в розрізі банківського, фондового та бюджетного секторів (табл. 3).

Таблиця 3

Структура фінансового ринку залежно від джерел фінансування інвестицій

Сектор фінансового ринку	Фінансові інститути	Фінансові інструменти
Банківський	Центральний банк, банківські та небанківські фінансові установи	Банківське кредитування, лізинг, цінні папери
Бюджетний	Політичні та фіскальні інститути	Пряме фінансування, фінансування інвестиційних програм, обслуговування держборгу, бюджетний кредит
Фондовий	Фондові біржі, позабіржові інститути	Цінні папери та деривативи

Джерело: розроблено автором

Перспективними напрямками інвестиційної політики виступають:

- підтримка розвитку інноваційно та експортно орієнтованої промисловості;
- заходи з підтримки рівня фінансово- та соціально-економічної безпеки;
- фінансування інвестиційних проектів із значущим соціально-економічним ефектом та таких, що забезпечують науково-технічне лідерство в окремих галузях промисловості;
- забезпечення оптимального державного інвестування проектів з державною підтримкою;
- впровадження єдиного біржового майданчика на фоні лібералізації правил функціонування фондового ринку;
- покращення рівня інвестиційної привабливості країни водночас із переходом на європейські стандарти регулювання вітчизняного ринку капіталу тощо.

Реалізація вищезазначених напрямів інвестиційної політики потребує відповідного розвитку окремих секторів фінансового ринку України (табл. 4).

Напрями розвитку фінансового ринку України в контексті активізації інвестиційних процесів

Сектор фінансового ринку	Напрями розвитку сектору
Банківський	Розвиток нових форм фінансових інструментів, розробка засобів стимулювання залучення заощаджень населення та трансформації їх в інвестиції, розробка інструментів колективного фінансування, проведення зваженої і ефективної відсоткової політики
Бюджетний	Удосконалення системи фінансування державних та регіональних програм, розширення використання механізмів державно-приватного партнерства при реалізації інвестиційних проектів з стимулюванням витрачання приватного капіталу за організаційної підтримки держави
Фондовий	Формування єдиного біржового майданчика, розвиток ринку цінних паперів, розвиток інструментів фондового ринку, забезпечення лібералізації і прозорості ринку

Джерело: розроблено автором

На завершення відзначимо, що ця публікація є спробою розглянути фінансовий ринок України як механізм трансформації фінансових ресурсів в інвестиції, що в довгостроковій перспективі передбачає досягнення сталого економічного розвитку. Ключовою умовою ефективності вищерозглянутих рішень є перехід до вільноконкурентного ринку за формування системи суспільного нагляду за прозорістю та ефективністю функціонування фінансового ринку та неупередженістю фінансової політики держави.

Список використаних джерел

1. Грошово-кредитна та фінансова статистика. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=27843415&showTitle=true (дата звернення: 20.09.2019).
2. Звіти про діяльність НКЦПФР. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/reports/> (дата звернення: 20.09.2019).
3. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ibd/kindj/arh_inv2018_u.html (дата звернення: 20.09.2019).
4. Огляд ринків фінансових послуг. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Ohliad-rynkiv.html> (дата звернення: 20.09.2019).

*Стасюк Тетяна Ігорівна,
магістрантка, спеціальність
«Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Артем'єва Інга Олександрівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Державне регулювання страхового ринку – сукупність економічних відносин між суб'єктами страхового ринку і державою, які відображуються в процесі контролю держави на страховий ринок як єдину систему з приводу дотримання норм та правил здійснення страхової діяльності згідно чинного законодавства.

Розвиток системи державного регулювання характеризується такими етапами становлення:

1 етап – визначення ролі страхової галузі в економічній системі держави, аналіз стану галузі;

2 етап – визначення напрямків впливу держави на страхову галузь;

3 етап – розроблення довгострокової програми розвитку страхування в Україні [1].

Створення та розвиток Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг в Україні сприяло вдосконаленню державного регулювання за страховою діяльністю та формуванню основ розвитку вітчизняної страхової діяльності. Але, враховуючи велику кількість страхових компаній, недостатнє технічне і ресурсне забезпечення цього державного органу, ускладнюється процес регулювання страхового ринку. Вагомі функції у сфері страхування можуть покладатися на саморегулюючу організацію [1].

Основні чинники, що зумовлюють необхідність державного регулювання страхової діяльності, пов'язані з:

1) захистом страхувальника;

2) економічною політикою, що проводиться державою.

Головною метою державного регулювання страхової діяльності є забезпечення формування страховиками достатніх резервів, які формуються за рахунок страхових платежів, які, відповідно, допомагають виконати свої зобов'язання перед страхувальниками страхових компаній за будь-яких обставин, тобто забезпечення платоспроможності кожного конкретного страховика [2].

Як видно з рис. 1, систему державного регулювання страхового ринку України можна подати так:

Рис 1. Система державного регулювання страхового ринку України

Моделі саморегулювання страхового ринку спостерігаються в Німеччині, Польщі, Японії, Канаді та інших країнах, де наявність саморегулюючих організацій є визначним показником у формуванні громадянського суспільства і розвиненого бізнесу, де держава передає частину своїх повноважень професійним громадським об'єднанням, залучаючи їх тим самим до системи управління. Процеси саморегулювання не перешкоджають процесам державного регулювання – вони їх доповнюють. СРО можуть бути посередниками в розв'язанні багатьох проблемних питань між страховиками та страхувальниками. Саморегулюючі організації – це специфічні інститути, що стимулюють ринкове регулювання страхових відносин. Мета функціонування СРО на страховому ринку – це захист інтересів його учасників та розвиток національної системи страхування. На страховому ринку України на статус саморегулюючої організації претендує Ліга страхових організацій України (ЛСОУ) [1].

Функції саморегулюючої організації:

- прямий захист інтересів учасників СРО у відносинах з державою;
- взаємодія СРО та інститутів державного регулювання, зокрема з Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг;
- саморегулювання розвитку інтеграції національного страхового ринку в систему міжнародних ринків страхування [1].

Державне регулювання розвитку страхового бізнесу здійснюється у таких напрямках:

- пряма участь держави у становленні системи страхового захисту майнових інтересів;

- законодавче регулювання (прийняття державою базових законів та нормативно-правових актів);

- здійснення спеціального нагляду за діяльністю відповідно до інтересів страхувальників та загальнодержавних потреб [2].

Державне регулювання також важливе для проведення послідовної політики стосовно форм, методів і масштабів участі іноземного капіталу в страховому бізнесі. Взаємовідносини страховика й держави будуються на таких принципах:

- страховик не відповідає за зобов'язання держави, а держава – за зобов'язання страховика;

- не допускається, за винятком обов'язкових видів страхування, страхування життя, майна громадян, перестрахування, страхування експортно-імпорتنних поставок під гарантію держави та діяльності страхових посередників, будь-яке централізоване регулювання (уніфікація, обмеження, обов'язковість тощо) розмірів страхових платежів (тарифів) і страхових сум (страхового відшкодування), умов укладання страхових договорів, взаємовідносин страховика та страхувальника, якщо вони не суперечать законодавству України;

- держава гарантує дотримання й захист майнових та інших прав і законних інтересів страховиків, умов вільної конкуренції в здійсненні страхової діяльності;

- втручання в діяльність страховиків з боку державних та інших органів забороняється, якщо воно не пов'язано з повноваженнями органів, які здійснюють державний нагляд та контроль за діяльністю страховиків [2].

Загальні аспекти державного регулювання страхового ринку характеризують такі основні законодавчі акти:

1. Закон України «Про господарські товариства» [3] від 19 вересня 1991р.

2. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» [4] від 12 липня 2001 р.

3. Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року» [5] та ін.

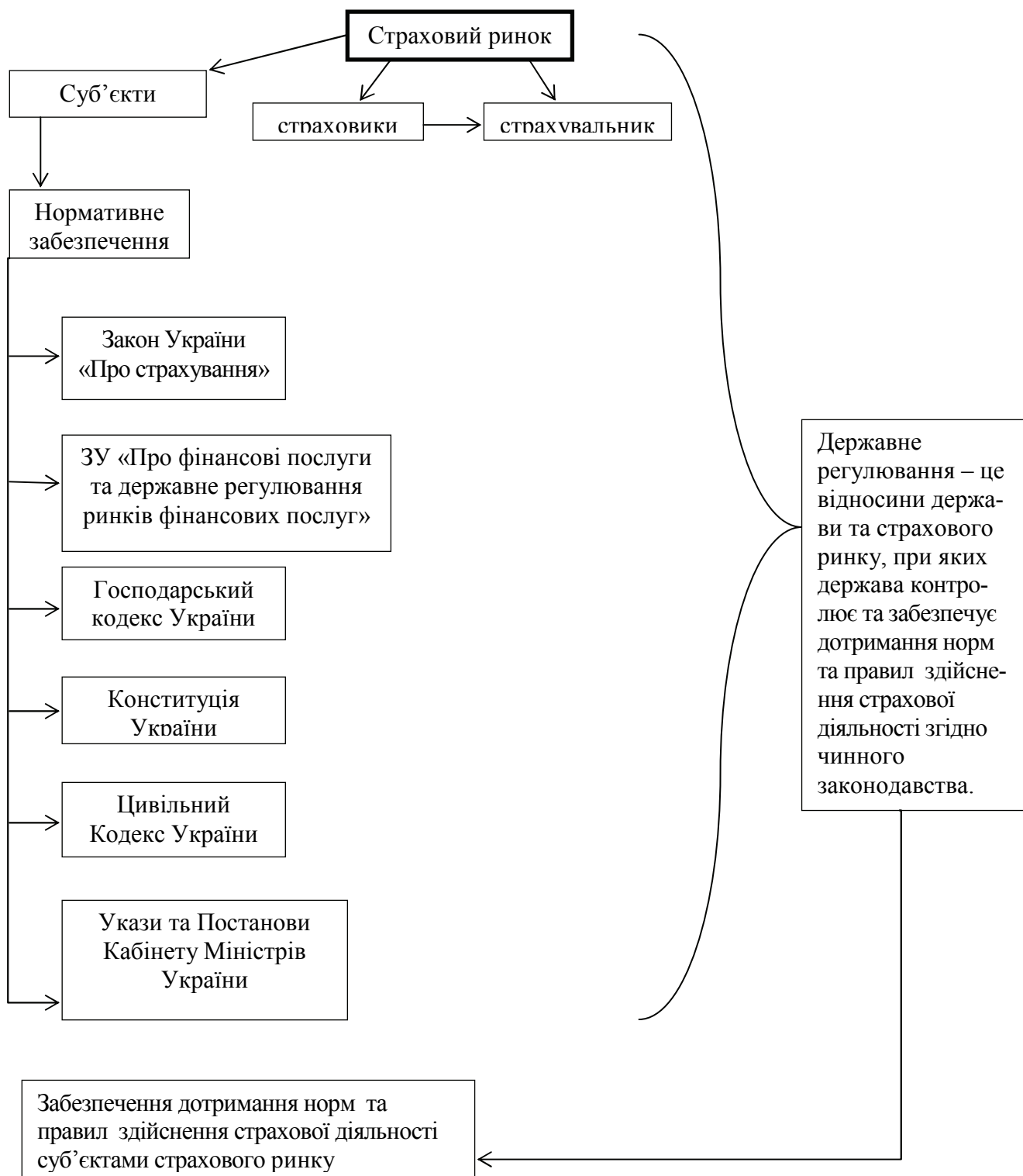

Рис 2. Роль державного регулювання на страховому ринку України

Список використаних джерел

1. Сподарева О. Г. Розвиток системи державного регулювання страхового ринку України. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18796/1/17-76-80.pdf>.
2. Шірінян Л. В. Актуальні проблеми фінансового регулювання страхового ринку України в сучасних умовах // Формування ринкових відносин в Україні. 2016. № 1. С. 30-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_1_8.

3. Закон України «Про господарські товариства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>

4. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14><https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/369-2005-p>.

*Степанова Олена Вікторівна,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
відділ державних фінансів,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

ФІСКАЛЬНИЙ ПРОСТІР ДЛЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

Реалізація в Україні реформи фінансування системи охорони здоров'я актуалізує питання пошуку оптимальних моделей фінансового забезпечення галузі та формування необхідного фінансового простору, який би не порушував стійкість усієї системи державних фінансів. В умовах очікування чергових проявів світової фінансово-економічної кризи, завдання формування фінансового простору для охорони здоров'я постають на порядку денному перед урядами багатьох країн світу. У сучасній економічній літературі представлені різні підходи до трактування сутнісно-змістовної основи поняття «фінансовий простір». П. Хеллер визначає фінансовий простір як резерв бюджету уряду, що може бути використаний з визначеною метою без втрат для фінансових позицій чи стабільності економіки[1]. Так, за обґрунтуванням дослідника, ідея визначення фінансового простору полягає в тому, що, якщо існує потреба виділення додаткових ресурсів на обґрунтовані державні витрати, то для цього необхідно створити відповідний фінансовий простір. Європейська Фінансова Рада визначає фінансовий простір як потенціал реалізації політики фінансової експансії та дотримання такого рівня структурного балансу, який не перевищував би середньострокові фінансові цілі стійкості[3].

Фінансовий простір для системи охорони здоров'я фактично дає можливість на концептуальному рівні визначити оптимальні параметри і пропорції фінансування медичної галузі, а також потенційні напрями його збільшення. Однак сьогодні все ще триває дискусія: чи необхідно виокремлювати поняття фінансового простору для охорони здоров'я, чи все ж доцільно досліджувати фінансове забезпечення окремих соціальних функцій у рамках фінансового простору держави в цілому. За визначенням А. Тандона та К. Кашина, фінансовий простір є обсягом державних ресурсів, який дає уряду можливість спрямовувати кошти для фінансування соціальних цілей держави, не зменшуючи при цьому фінансової стійкості[5]. Наявність тільки бюджетних

витрат або тільки доходів бюджету для фінансування охорони здоров'я досить часто визначають як фіскальний простір. Однак розвиток фіскального простору представляє собою складний багатовимірний механізм, який включає усі проєкції державного фінансування системи охорони здоров'я, що поєднують не лише витрати бюджетів усіх рівнів, а й інші механізми фінансування галузі, зокрема обов'язкове медичне страхування. У доповідях МВФ зазначено, що фіскальний простір існує, якщо держава має можливість збільшити витрати та (або) знизити податки, внески. Проте у посткризових умовах розвитку економіки стає очевидним, що для визначення потенціалу фіскального простору об'єктивно необхідно врахувати не тільки поточні, а й майбутні державні витрати та доходи[2]. У таких умовах, виникає об'єктивна потреба врахування багатьох латентних ризиків фіскальної стійкості у довгостроковій перспективі, одним із яких є демографічне старіння населення. Зростання довголіття та старіння населення в довгостроковій перспективі обумовлює виникнення непереборних загроз та ризиків для стабільного економічного розвитку в цілому, зокрема, через зниження рівня продуктивності економіки, зниження рівня заощаджень, інвестицій та стрімкого зростання державних витрат, зокрема на охорону здоров'я[4]. Виклики демографічного старіння населення обумовлюють об'єктивну необхідність також визначення обсягу фіскального простору для охорони здоров'я, який потребує врахування обсягів фіскального коригування внаслідок демографічного старіння населення для підтримки стійкості державних фінансів в середньостроковій та довгостроковій перспективі.

За такого стану речей обсяг фіскального простору для охорони здоров'я нами запропоновано визначати за формулою (1):

$$FS_i = E_i + FA_i + PFR_i \quad (1)$$

де FS_i – фіскальний простір для охорони здоров'я у i –му році, % ВВП;

E_i – витрати зведеного бюджету України на охорону здоров'я у t – му році, % ВВП.

FA_i – показник фіскального коригування, який необхідно провести для подолання фіскального розриву внаслідок зростання віково-залежних витрат демографічного старіння населення для підтримки стійкості державних фінансів в середньостроковій та (або) довгостроковій перспективі, % ВВП.

PFR_i – потенціал залучення фінансових реурсів у i – му році, які можуть бути спрямовані на фінансування державної системи охорони здоров'я на принципах публічно-приватного партнерства, та інших законодавчо врегульованих механізмів, що передбачають дотримання стійкості державних фінансів, % ВВП.

Відповідно до такого підходу було визначено розміри фіскального простору для охорони здоров'я в Україні, який разом з видатками бюджетів усіх рівнів також включає необхідні обсяги фіскального коригування внаслідок демографічного старіння населення, необхідного для забезпечення стійкості державних фінансів в середньостроковій та довгостроковій перспективі (рис. 1, рис. 2).

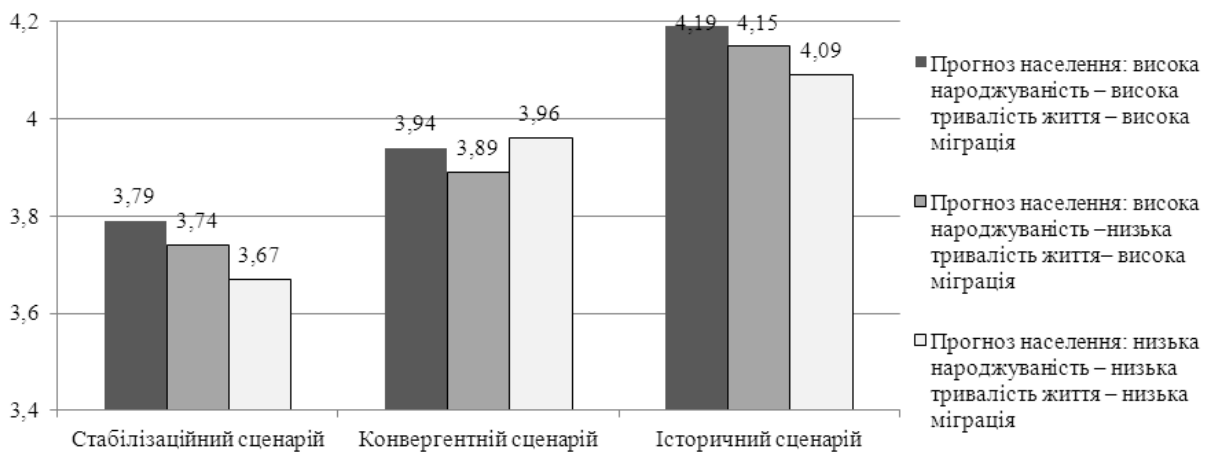

Рис. 1. Фіскальний простір для охорони здоров'я з урахуванням однорічного фіскального коригування та забезпечення стійкості державних фінансів у середньостроковій перспективі².

Джерело: розрахунок автора

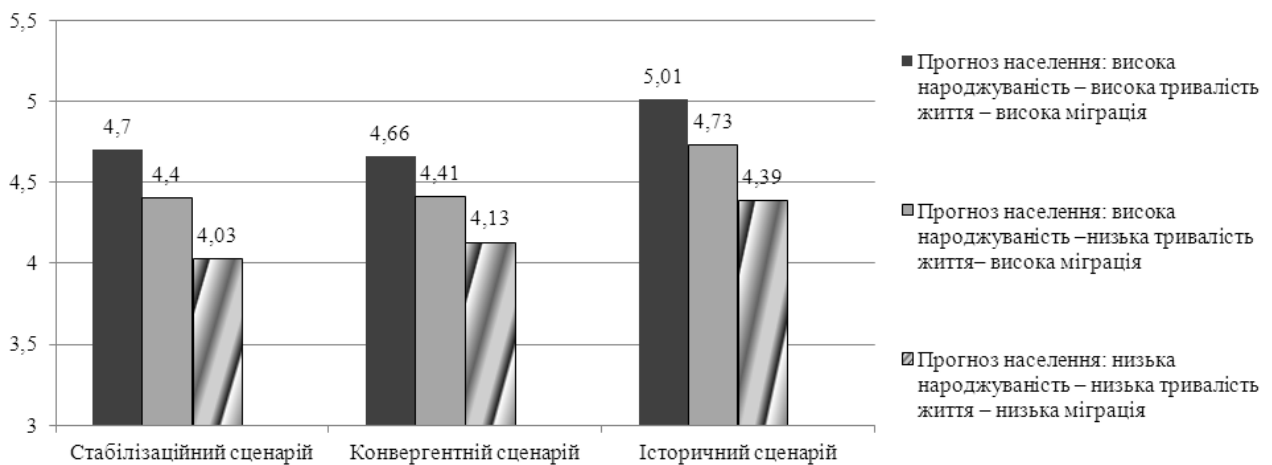

Рис. 2. Фіскальний простір для охорони здоров'я з урахуванням фіскального коригування та забезпечення стійкості державних фінансів у довгостроковій перспективі.

Джерело: розрахунок автора

Такі розрахунки здійснено на основі розроблених сценарних багатоваріантних оцінок ризиків стійкості державних фінансів в Україні, що базуються на показниках фіскального розриву, викликаного потенційними стресовими змінами фіскальної системи та макроекономічного розвитку, їх конвергентним потенціалом до інституційних вимог ЄС, боргової стабілізації та демографічного старіння населення.

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що в Україні виникає об'єктивна потреба формування додаткового фіскального простору для охорони здоров'я (порівняно з існуючим обсягом бюджетних витрат на охорону здоров'я у 2018 р. – 3,25% ВВП) з метою подолання фіскального розриву та забезпечення стійкості державних фінансів у довгостроковій перспективі, а також

² Демографічні прогнози України до 2060 року за даними Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України

проведення фіскального коригування для забезпечення стійкості фінансування системи охорони здоров'я в умовах демографічного старіння населення.

Список використаних джерел

1. Хеллер П. Фискальное пространство – что это такое и как его получить? *Финансы & развитие*. Июнь 2005. С. 32–33.
2. Assessing fiscal space: an update and stocktaking. *IMF Policy Papers*. 2018. URL: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/PP/2018/pp041118assessing-fiscal-space-update-and-stocktaking.ashx>
3. Assessment of the fiscal stance appropriate for the euro area in 2020. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2019_06_25_june_report_final.pdf
4. Bloom D.E., Canning D., Fink G. Implications of population ageing for economic growth. *Oxford Review of Economic Policy*. 2010. № 26. P. 583–612. URL: <http://www.nber.org/papers/w16705.pdf>
5. Tandon A., Cashin C. Assessing Public Expenditure on Health From a Fiscal Space Perspective / The International Bank for Reconstruction and Development; The World Bank. 2010. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/13613/560530WP0Box341penditureFiscalSpace.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Тихонов Богдан Владиславович,

магістрант,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;

науковий керівник:

Бондарук Таїсія Григорівна,

доктор економічних наук, професор;

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

У бюджетну систему держави мобілізується близько 30 % фінансових ресурсів, що створюються в країні. Цим обумовлюється велике значення фінансів бюджетних установ у соціально-економічному розвитку країни. Бюджетна система – це не лише сукупність державного та місцевих бюджетів, а також і система фінансових інститутів, що реалізують бюджетні повноваження. Фінансові інститути є суб'єктами бюджетної системи [1, с. 23]. Об'єктами бюджетної системи є бюджети усіх рівнів. Суб'єкти управляють об'єктами відповідно до нормативної законодавчої бази, що визначає їх бюджетні повноваження [1, с. 23].

Як економічна категорія доходи виражають економічні відносини, що виникають між державою й суб'єктами господарювання та населенням у процесі формування бюджетного фонду держави [2].

На сьогоднішній день відсутнє єдине трактування визначення «доходів бюджету». Науковці розглядають дане поняття, з одного боку, як систему економічних відносин, з іншого – як кошти, що формують централізований фонд фінансових ресурсів держави.

Доходи бюджету – це частина централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій. Доходи бюджету відображають економічні відносини держави з підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які виникають у процесі стягнення бюджетних платежів [6].

Окрім даного поняття, серед вчених зустрічається ще багато різних визначень, деякі з них наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Трактування поняття «доходи бюджету» різними вченими

Автор	Визначення
Юрій С.	Доходи бюджету – об’єктивне економічне явище, пов’язане з сукупністю економічних відносин з приводу розподілу та перерозподілу ВВП з метою формування основного централізованого фонду грошових коштів держави. [8]
Огонь Ц.	Доходи бюджету – єдина, цілісна системи специфічних економічних відносин, які виникають в умовах розподілу і перерозподілу ВВП з метою формування загальнодержавного фонду фінансових ресурсів для забезпечення виконання, насамперед, конституційних зобов’язань. [5]
Карлін М.	Доходи бюджету – це сукупність грошових надходжень до централізованого фонду фінансових ресурсів держави, що використовуються нею для виконання її основних завдань і функцій. [4]
Базилевич В. та Баластрик Л.	Доходи бюджету – це доходи централізованих фондів держави що відображаються в грошових відносинах, які виникають між державою, юридичними і фізичними особами в процесі вилучення і акумуляції частини вартості ВВП в загальнодержавному фонді з метою їх подальшого використання, тобто для здійснення державою своїх функцій. [1]

Отже, розглянувши наукові праці вчених можна сформуванати власне визначення. Доходи державного бюджету – це частина бюджетних ресурсів що надходить до основного фонду, для фінансування суспільно необхідних видатків з метою забезпечення розвитку національної економіки, підвищення матеріального добробуту населення, забезпечення обороноздатності країни та утримання державних органів управління.

За бюджетною класифікацією, визначеною Бюджетним кодексом України, доходи бюджету поділяються на декілька розділів [3].

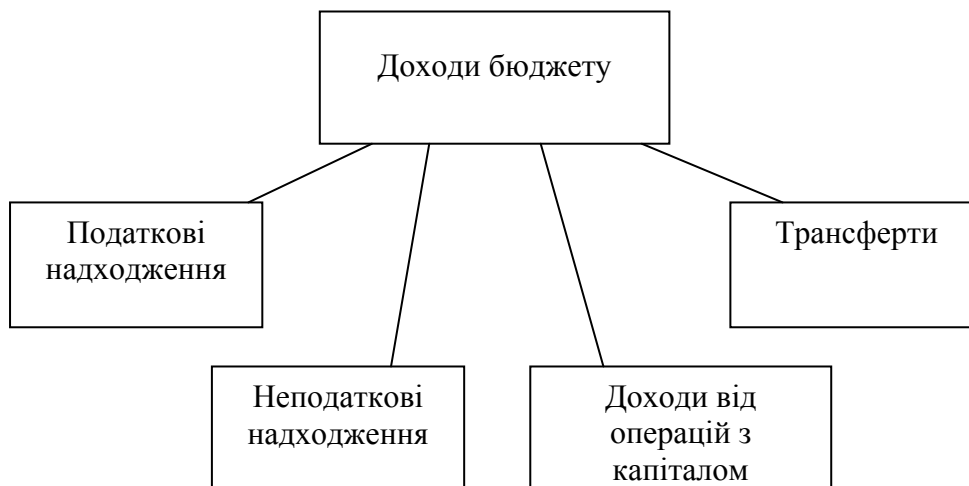

Рис. 1. Класифікація доходів бюджету.

Отже, доходами Державного бюджету України є усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено чинним законодавством.

А. Соколовська наголошує, що формування бюджету держави має відбуватися переважно за рахунок податкових надходжень як найбільш надійного джерела його доходів, тоді як зростання в загальній сумі доходів держави неподаткових платежів ускладнює виконання бюджету, знижує ступінь його стабільності [7].

Отже, доходами державного бюджету є кошти, які надходять державі у постійне користування на безповоротній основі та забезпечують фінансування суспільно необхідних видатків.

Список використаних джерел

1. Bondaruk T. G. Bondaruk I. S., Bondaruk O. S. (2017). Conceptual basis of mechanism of ensuring budget security // Науковий вісник Полісся. № 3 (11). Ч. 1. С. 21–28.
2. Базилевич В. Д. Баластрик Л. О. Державні фінанси: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2002. 51 с.
3. Бондарук Т. Г., Момотюк Л. Є., Мельничук Н. Ю. Бюджетний менеджмент: навч. посіб. Київ, 2017. 75 с.
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року №2456–VI. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
5. Карлін М. І. Фінансова система України: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 153 с.
6. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету України: напрями реструктуризації та вдосконалення: автореф. дис. докт. екон. наук: 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. К.: КНЕУ, 2004. 27 с.
7. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання- Прес, 2003. 362 с.
8. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія та практика становлення: автореф. дис. докт. екон. наук: 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2002. 13 с.
9. Фінанси: підруч. Київ: Знання, 2008. 145 с.

*Токарева Катерина Романівна,
магістрантка,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Артем'єва Інга Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах розвинутий ринок цінних паперів є необхідним елементом ефективно функціонуючої національної економіки. Однак ще не склалися традиції, відсутня досконала система державного регулювання, контролю та управління ринком. Одним із головних факторів розвитку ринку цінних паперів України є формування нормативно-правової бази, яка б регулювала правовідносини, які виникають на ньому.

Проблеми державного регулювання та контролю ринку цінних паперів в Україні висвітлено в роботах таких вчених, як Бердникова Т.[1], Близнюк О., Шевчук І.[2], Тарасюк Д.[4], Кіктенко О.[6], Нікончук В.[7].

Державне регулювання та контроль фондового ринку є важливим елементом сучасної ринкової економіки розвинутих держав, що забезпечує ефективний механізм нагромадження та перерозподілу активів суб'єктів господарювання, є засобом залучення та збереження коштів населення, інструментом, що відіграє стабілізаційну і стимуляційну роль на загальнодержавному рівні.

Держава завжди відіграє свою роль в управлінні ринком цінних паперів, при цьому варіюються лише обсяг виконуваних нею функцій. Регулювання ринку завжди включає в себе перелік базових принципів, характерних для кожного ринку:

- законотворча діяльність;
- законодавчо-правове регулювання;
- механізм безпосереднього регулювання ринку цінних паперів (ліцензування, атестація тощо);
- контрольні та наглядові функції щодо дотримання законодавства [1, с. 24].

Такі вчені, як О. Близнюк та І. Шевчук також визначають механізм державного регулювання, який можна подати у вигляді сукупності трьох груп взаємопов'язаних структурних елементів, а саме:

- 1) правове нормативне забезпечення, яке включає законодавчі та нормативні акти загальнодержавного та місцевого значення;
- 2) система органів та інститутів державного управління та регулювання;
- 3) економічні важелі та фінансово-кредитні інструменти впливу держави на діяльність ринку цінних паперів [2, с. 108-109].

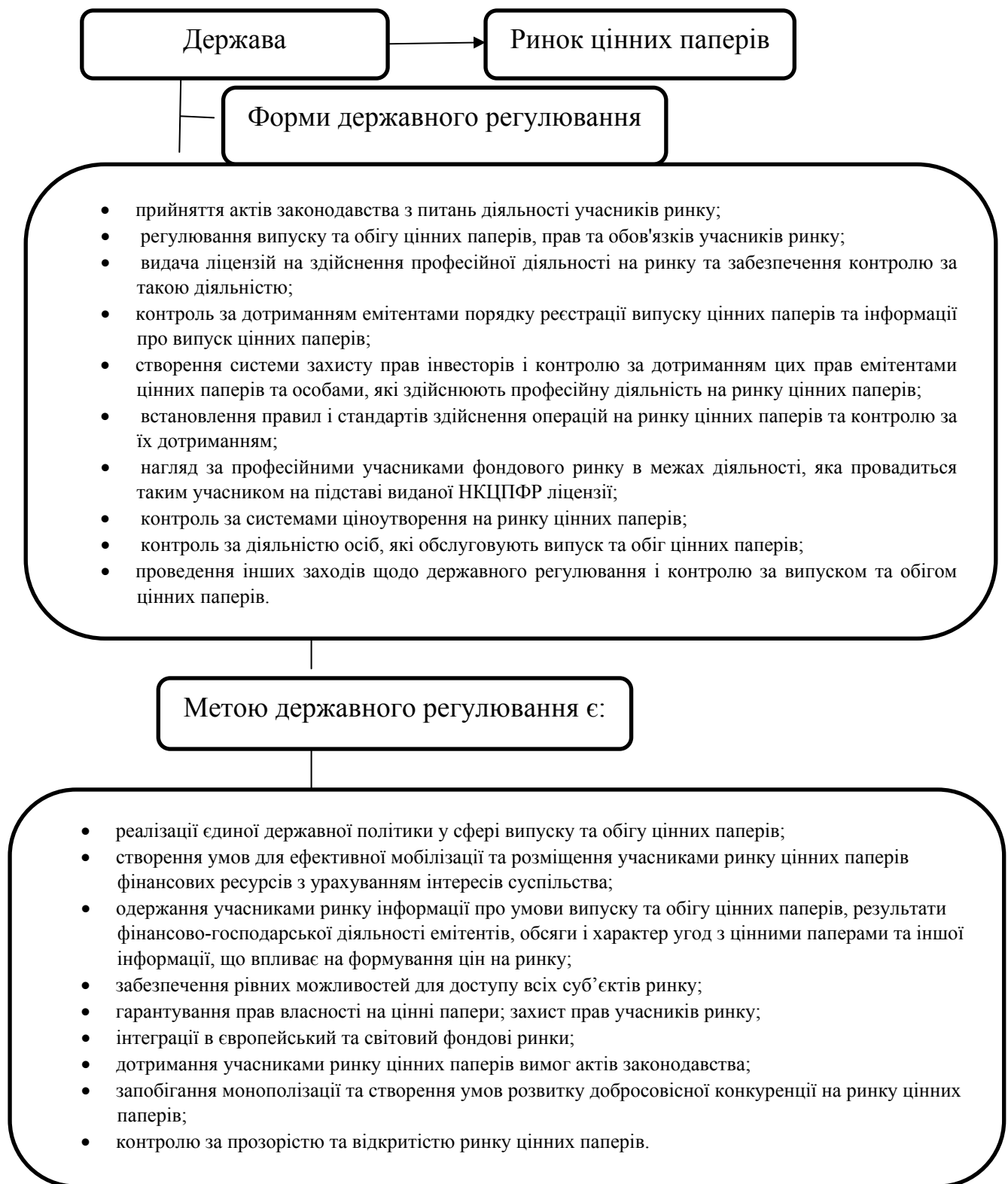

Рис. 1. Алгоритм державного регулювання ринку цінних паперів

Державне регулювання ринку цінних паперів в Україні є необхідним для формування ефективного механізму та прискорення його розвитку. Тому важливим є вирішення наявних проблем [4, с. 234-238]:

- удосконалення чинної нормативно-правової бази щодо Національної депозитарної системи та електронного обігу цінних паперів. Беззаперечним

положенням нового законодавства має стати існування в Україні єдиного Центрального депозитарію цінних паперів;

- узгодження вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами і сучасними вимогами розвитку фінансових відносин;
- підвищення вимог до корпоративного управління;
- чітке визначення прав і обов'язків емітентів та інвесторів.

Очолює систему державного регулювання Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Законодавче регулювання діяльності ринку цінних паперів і фондових бірж в Україні постійно вдосконалюється із процесом реформування економіки країни та накопиченням досвіду з формування інфраструктури фондового ринку [5].

Розвиток саморегулювання діяльності професійних учасників на фондовому ринку є складовою частиною регулювання ринку. Потрібна поступова передача державними регулювальними органами деякої частини повноважень саморегулювним організаціям. Це зокрема:

- проведення моніторингу діяльності своїх членів через їх звітність;
- проведення підготовки, перепідготовки та попередньої сертифікації фахівців;
- проведення передліцензійної роботи з потенційними професійними учасниками через загальноприйняті механізми сертифікації їхньої діяльності [6, с. 88-92].

Слід зазначити, що на сьогодні в Україні існує система нормативно правових актів, що здійснюють правове забезпечення діяльності органів управління ринку цінних паперів та фондового ринку. Проте, ця система характеризується певною розгалуженістю, неузгодженістю, наявністю певних прогалин та недоопрацювань, що, у свою чергу, негативно впливає на діяльність зазначених органів. Одним з таких недоопрацювань є відсутність закріпленого на законодавчому рівні повного переліку органів управління ринку цінних паперів.

Таким чином, основним завданням державного регулювання ринку цінних паперів є забезпечення дотримання обміну між основними учасниками фондового ринку достовірною інформацією, на основі якої буде здійснюватися оцінка привабливості і перспективності вітчизняних проектів для національних та іноземних інвесторів.

Список використаних джерел

1. Бердникова Т. Б. Ринок цінних паперів та біржова справа: навч. посіб. 2014. С.21-25.
2. Близнюк О. П. Шевчук І. Л. Роль державного регулювання в механізмі розвитку фондового ринку України // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2012. Вип. 1(2). С. 107-114.
3. Зверяков М. І., Кубліков В. К., Тевелєв Д. М. Фондовий ринок України: державне регулювання (запитання та відповіді): навч. посіб. Одеса: 2014. 486 с.
4. Тарасюк Д. С. Особливості правового забезпечення функціонування ринку цінних паперів в Україні/Д.С. Тарасюк/ Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) // За ред.

М.Ф. Кропивка. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська топографія «Люкс» 2011. №3(15). С. 250-256.

5. Положення про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку: Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1063/2011. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/1063/2011.pdf>.

6. Кіктенко О. В. Ефективність державного регулювання фондового ринку України // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології 2012. С. 88-92.

7. Нікончук В. В. Інституційне забезпечення фондового ринку України // Економічний вісник Донбасу. 2012. №3(29). С. 114-118.

Цуруль Георгій Вікторович,

студент,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»

Коледжу бізнесу та аналітики;

науковий керівник :

Мельничук Ірина Олександрівна,

викладач, кафедра фінансів, банківської справи та страхування,

Національна академія статистики обліку та аудиту

ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ

Офіційною національною валютою України є гривня. Її назва походить від слова "гривна", яке за часів Київської Русі позначало нашійну прикрасу. Поняття грошей гривня набула впродовж довгого часу. До "гривні" на території сучасної України використовувались різні засоби обміну від перших металевих монет до радянських карбованців. В момент становлення Української незалежної держави в 1991р. в систему обігу, на заміну радянським "рублям", були включені "купонокарбованці" – нічим не закріпленні папірці, правову підтримку отримали 20 березня 1991 року з прийняттям Закону України "Про банки і банківську діяльність". Вже через рік 10 січня 1992р. була прийнята сучасна валюта – "гривня". Вже у VIII-IX століттях під час торговельних операцій і сплати данини гривня використовувалась як міра ваги і лічби. Пізніше, у різні історичні періоди, слово "гривня" неодноразово змінювало своє значення[1].

Перше згадування «гривні» у значенні грошової одиниці зустрічається в «Повісті минулих літ». Тобто вже у VIII-IX ст. при здійсненні торгових операцій, сплаті данини гривня використовувалась як міра ваги і лічби. В XI столітті слово «гривня» набуло іншого значення — вагового. Вага срібла могла складатися з певного числа однакових монет, тому поступово виник рахунок їх на штуки. Монетні гривні проіснували до середини — другої половини XIII століття, лише новгородські існували до кінця XV століття. Гривня існувала до XVIII століття лише як вагова монета — «гривенка»[2].

У часи національно-визвольних змагань у 1917-1921 роках велике значення у розбудові самостійної і суверенної Української держави мало впровадження національної валюти й створення незалежної банківської

системи [1]. Художник Георгій Нарбут, проектуючи ескіз банкноти у 100 карбованців, звернув увагу на тризуб як знак, характерний для найдавніших національних грошей України – златників та срібляків князя Володимира, і вмонтував його до композиції ескізу. А 1 березня 1918 року Центральна Рада прийняла закон про запровадження нової грошової одиниці – гривні, яка поділялася на 100 шагів і дорівнювала 1/2 карбованця. Гетьман Павло Скоропадський, прийшовши до влади у квітні 1918 року, відновив як основну грошову одиницю Української Держави карбованець, що поділявся на 200 шагів. Було підготовлено ескізи банкнот вартістю 10, 25, 50, 100, 250 та 1000 карбованців [3]. Після переходу влади в Україні у грудні 1918 року до рук Директорії на чолі з Володимиром Винниченком та Симоном Петлюрою основною грошовою одиницею відновленої УНР знову проголошено гривню. Усього за 1917-1921 роки в обіг введено 24 паперових грошових знаки [3].

Із здобуттям Україною незалежності надзвичайно важливим було створення національної грошової системи. Уже 10 січня 1992 року Національний банк ввів в обіг купони багаторазового використання. Правову підтримку купонокарбованці отримали 20 березня 1991 року з прийняттям Закону України "Про банки і банківську діяльність". Деякий час одночасно в обігу перебували і рублі, і купонокарбованці. А з 12 листопада 1992 року єдиним засобом платежу України у готівковому і безготівковому обігу став український карбованець [1].

З 2 по 16 вересня 1996 року в Україні відбулася грошова реформа, у наслідок якої національною валютою стала гривня. Національний банк України ввів банкноти номіналом 1, 2, 5, 10, 20, 50 і 100 гривень. Ще 1992 року розпочато роботу над гривнею. Перші банкноти за дизайном художників Василя Лопати і Бориса Максимова надруковані у Канаді та Великобританії.

Для назви розмінної монети пропонували назви "сотий", "резана", але зрештою надали перевагу "копійці". Спершу вона карбувалася на Луганському верстатобудівному заводі та частково на монетному дворі Італії. Випущено номінали вартістю 1, 2, 5, 10, 25 і 50 копійок [1].

З 1994 року в Україні відкрито Банкнотну фабрику, у квітні 1998 року засновано Монетний двір [1, с. 2]. Тепер українська гривня друкується за найсучаснішими світовими технологіями, а віднедавна – з використанням українського льону.

Список використаних джерел

1. Батишев С. Я. Історія національної валюти України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36714&cat_id=36713.
2. Вул Б. М. Гривня, українська національна валюта. URL: <https://uateka.com/uk/article/society/1217>.
3. Думченко Н. І. Енциклопедія грошей: підруч. / за ред. Жуков І. В. Харків: Ексмо, 2008.

*Чуєнко Світлана Ігорівна,
магістрантка,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Основою доходів громадянина будь-якої країни по досягненні певного віку є пенсійні виплати, або пенсія. Важливість і значимість стану пенсійної системи незаперечний. Негативні наслідки помилкових дій у реформуванні пенсійної системи можна прогнозувати майже зі стовідсотковою ймовірністю. Сьогодні у всьому світі стикаються з тими чи іншими проблемами функціонування пенсійних систем.

Для досягнення стабільного і стійкого функціонування пенсійної системи необхідно забезпечувати допустиме і розумне поєднання державного та недержавного пенсійного забезпечення. Сучасні економічні реалії доводять, що тільки за рахунок фінансових ресурсів держави неможливо забезпечити гідного рівня життя громадян пенсійного віку (без істотного збільшення ставок податків та (або) страхових внесків до пенсійних фондів, що може завдати непоправної шкоди національній економіці). Отже, питанням розвитку недержавного пенсійного забезпечення має приділятися істотна увага.

Розглянемо системоутворююче поняття недержавного пенсійного забезпечення «пенсія». Цей термін в даний час не має однозначного тлумачення. Зокрема, пенсія може розглядатися як «вид грошового захисту населення» [1, с. 15], «грошова виплата з системи соціального захисту» [2, с. 120], «грошове забезпечення, регулярні грошові виплати, що надаються громадянам при досягненні пенсійного віку у зв'язку з інвалідністю, при втраті годувальника та в інших передбачених законом випадках [3]. Звернемо увагу на те, що сутність пенсії трактується дослідниками однаково як для державного, так і для недержавного пенсійного забезпечення. Розвиток недержавного пенсійного забезпечення спрямоване на посилення ступеня реалізації зазначених аспектів поняття "пенсія" в будь-якій державі.

Сучасний рівень пенсійного забезпечення в нашій країні не забезпечує достатнього рівня життя для громадян пенсійного віку, відсутнє адекватне заміщення пенсією заробітку, втраченого громадянами у зв'язку із старістю. Так, станом на 1 січня 2017 року на обліку в Пенсійному фонді України перебувало 11,9 млн. пенсіонерів, що на 0,4 млн. осіб менше порівняно з 1 січнем 2016 року [4]. Зменшення чисельності одержувачів пенсійних виплат пов'язано з призупиненням виплат пенсіонерам з числа внутрішньо переміщених осіб, які згідно з законодавством не звернулися за поновленням виплат на підконтрольній Україні території.

Найбільший середній розмір пенсії спостерігається в Донецькій області (2502,13 грн.), м. Києві (2491,03 грн.) та Дніпропетровській області (1949,3 грн.). Найменшим середнім показником розміру пенсії характеризуються Тернопільська (1509,95 грн.), Кіровоградська (1516,53 грн.) та Закарпатська (1597,9 грн.) області.

Основні ж проблеми в українській пенсійній системі і надалі є невіршеними:

- накопичувальна складова не впроваджена;
- тінізація ринку праці і надалі висока;
- реальні доходи працюючих громадян не підвищились (у певних категорій – навіть знизились), а це ж база для формування пенсійних виплат;
- система недержавного пенсійного забезпечення, як джерело внутрішніх інвестицій, з об'єктивних причин розвивається вкрай повільно і т.д.

Недержавне пенсійне забезпечення є одним з елементів пенсійної системи України. Крім даного виду забезпечення ця система включає:

1) державне пенсійне забезпечення: виплати пенсій фінансуються за рахунок державного бюджету (зокрема, державна пенсія по інвалідності; державна пенсія за вислугу років, яка нараховується військовослужбовцям, державним службовцям і громадянам, прирівняним до подібних професій);

2) обов'язкове пенсійне страхування: передбачає обов'язок сплати страхових пенсійних внесків роботодавцями в певному проценті від фонду оплати праці; сформовані таким чином кошти частково персоніфікуються на рахунках працівників, а частково спрямовуються на виплати поточних пенсій;

3) професійні пенсійні системи: застосовуються щодо громадян, які працювали (працюючих) в особливих умовах (наприклад, на шкідливих виробництвах). Виплати професійних пенсій здійснюються за рахунок внесків, які додатково перераховує роботодавець або засновник професійних пенсійних систем, аж до досягнення громадянином пенсійного віку [4].

Особливістю нашої країни є те, що недержавне пенсійне забезпечення розглядається як додаткове по відношенню до державного. Недержавне пенсійне забезпечення може здійснюватися як у формі додаткових професійних пенсійних систем окремих організацій, так і у формі особистого пенсійного страхування громадян, які здійснюють накопичення коштів на своє додаткове пенсійне забезпечення.

Зважаючи на фінансові та демографічні показники, без термінового розвитку накопичувального пенсійного страхування українська солідарна пенсійна система, як і економіка країни загалом довго не протримається. Песимістичний сценарій. Поряд з очікуваним позитивним ефектом від запровадження накопичувального складника в Україні існує ряд ризиків: – по-перше, постійні кризові явища в економіці можуть спричинити зниження рівня доходів населення, підвищення темпів інфляції, зниження ефективності у діяльності компаній з управління активами, банків, страхових організацій; – по-друге, є присутніми ризики неналежного управління активами, збільшення дефіциту бюджету ПФУ, тінізація економіки тощо; – все це може сприяти зменшенню рівня інвестиційного прибутку в системі або навіть частковій втраті пенсійних заощаджень. Як варіант, пропонується створити інституцію з гарантування пенсійних вкладів (подібна існує у банківській системі) [1, с. 14].

Однак, аргументи за впровадження накопичувальної системи є переконливішими:

- по-перше, до 2050 року, збільшення чисельності пенсіонерів при зменшенні чисельності працюючих призводить до неухильного зростання дефіциту бюджету ПФУ (від 3,3 % у 2020 до 9,0 % у 2050 р.), що ставить під

загрозу фінансову стабільність країни [3]. Тому участь громадян у II та III рівнях цю ситуацію дещо знівелює;

– по-друге, обсяги пенсійних активів Накопичувального фонду можуть сягати від 5,7 млрд. грн. у 2015 р. до 1,8-9,5 трлн грн. у 2050 р., що в свою чергу сприятиме зростанню заробітних плат та пенсій (від 16 до 46 %) для усіх без винятку категорій працівників, включаючи осіб, які не беруть участі у накопичувальній системі. Це становить вельми відчутний фінансовий ресурс, який може бути використаний як джерело додаткових інвестицій у реальний сектор економіки.

Позитивна економічна динаміка сприятиме збільшенню надходжень як до державного бюджету, так і бюджету ПФУ, темпи приросту яких можуть перевищити темпи зростання дефіциту солідарної системи. У 2050 р. непокрита частина дефіциту бюджету ПФУ може бути у 2–4 рази менша при інвестуванні накопичених коштів у порівнянні з однорівневою системою [2];

– по-третє, в якості компенсатора слід провадити ефективну політику з легалізації тіньових доходів населення. Так, оподаткування тіньових заробітних плат на середньому рівні 10 % від ВВП дає змогу зменшити дефіцит бюджету ПФУ майже на 2 % ВВП [2, с.119].

В даний час потенціал розвитку недержавного пенсійного забезпечення в рамках загальної логіки розвитку пенсійної системи України не вичерпано. Більші фонди, більш різноманітні пенсійні програми, визначаючи зростання рівня життя населення дозволять в майбутньому прогнозувати зростання обсягів пенсійних накопичень громадян, зниження залежності від державних фінансових ресурсів. Важливо не допустити виникнення і розвитку негативних процесів в системі недержавного пенсійного забезпечення, підтримувати стійкість і позитивний імідж недержавних пенсійних фондів.

Список використаних джерел

1. Іншин М. І., Сіроха Д. І. Соціальний захист в Україні: сутність, проблеми та перспективи // Актуальні проблеми соціального права. Випуск II: науково-практичний посібник: збірник статей учасників всеукраїнських соціальних програм(заходів) ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій» у 2015р. 2016. С.14.

2. Маслічук С. А. Фінансові аспекти реформування пенсійних систем // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць. 2014. Випуск 25. С. 119–124.

3. Пелч П. Запровадження схем добровільного пенсійного забезпечення 2002.URL: http://www.pension.kiev.ua/files/Pelc1_Ukr.pdf.

4. Ткаченко Л. Шляхи подальшого реформування пенсійної системи України // Вісник Пенсійного фонду України, 2008. № 8(74).

*Шемаєва Людмила Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу фінансової політики;
Юрків Надія Ярославівна,
доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу фінансової політики,
Національний інститут стратегічних досліджень,*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

Загально визнаними причинами світової глобальної фінансової кризи (2008-2009 рр.) вважається, в тому числі неадекватність систем регулювання і нагляду за фінансовими ринками та рівня розвитку фінансового сектора. Звичайно, в основному це відноситься до високо розвинутих країн, де існували істотні прогалини у регулюванні фінансових інновацій та існував конфлікт інтересів між фінансовими компаніями та рейтинговими агенціями. Проте і в країнах, де рівень розвитку фінансових ринків був на порядок нижчим, фінансова криза також загострила невідповідність між розвитком фінансових інститутів та національним характером регулювання. Тому, враховуючи основну роль фінансового сектора в генерації і трансмісії кризових явищ на саміті «Великої двадцятки» (G20) у Лондоні у 2009 р. було прийнято рішення про створення Ради фінансової стабільності (Financial Stability Board), якій було доручено розробку детальних пропозицій по реформуванні фінансового сектора. Цей процес продовжився і осінню 2009 р. (на саміті в Пітсбурзі), а також перед самітом в Торонто у червні 2010 р., були розроблені та впроваджені реформи фінансового сектора у провідних країнах світу з урахуванням особливостей національних фінансових систем та проблем, які виникли в умовах фінансової кризи.

Фінансовий сектор України, особливо його банківський сектор, у ці передкризові та всі наступні роки розвивався за умов відсутності адекватної регулятивної реакції на такі процеси. Особливої уваги заслуговує досвід банківської кризи 2014-2017 років (т.зв. «банкопад»), втрати від якої сумарно оцінюються в 40% ВВП України, яка актуалізувала низку проблем, пов'язаних з неефективністю розбудованої в Україні системи фінансового нагляду.

Масштаби уражень вітчизняного фінансового сектора та прогалини у його регулюванні також актуалізували у фінансових колах дискусію про необхідність реформування наглядової системи фінансового сектору.

З метою є скорочення кількості регуляторних та контролюючих органів на ринках небанківських фінансових послуг шляхом розподілу функцій Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (НАЦКОМФІНПОСЛУГ) між іншими органами, що здійснюють їх державне регулювання, новообраним Парламентом України від 12.09.2019 р. був прийнятий законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг».

Ці зміни передбачають передачу повноважень від НАЦКОМФІНПОСЛУГ, зокрема, у частині регулювання та нагляду у системі накопичувального пенсійного забезпечення, регулювання та нагляду за функціонуванням фінансово-кредитних

механізмів і управлінні майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, а решту повноважень пропонується передати до Національного банку України.

Також у зв'язку із внесенням зазначених змін щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг законопроектом пропонується внести зміни до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» та Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» з метою уніфікації принципів та порядку здійснення Національним банком України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку ліцензування та регуляторної діяльності відповідно. Одночасно передбачено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, де буде встановлена матеріальна відповідальність за порушення нормативно-правових актів Національного банку України, які регулюють діяльність у сфері державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг та відповідальність за невиконання законних вимог Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку або її уповноважених осіб.

Ухвалення цього закону є важливим етапом реформи фінансового сектору України. Серед його переваг варто назвати: усунення дублюючих функцій на ринку; підвищення якості нагляду; приведення системи у відповідність до європейських стандартів.

До основних чинників, що, негативно впливають на створення умов розвитку фінансового сектору в Україні на сучасному етапі, слід віднести: наслідки військових дій на Сході України; стагнацію реального сектора економіки та труднощі адаптації його до складних умов через високий рівень монополізації економіки; проблеми платіжного балансу внаслідок активного виведення капіталу, низьких прямих іноземних інвестицій та затримки міжнародного фінансування; відсутність довіри населення.

Враховуючи зазначені чинники, існує потреба визначення системного стратегічного бачення цих проблем, визначити шляхи виходу із кризи, які б забезпечили прискорення економічного зростання та об'єднали суспільство, підвищили довіру до влади і визначили шляхи консолідації зусиль. Фінансовий ринок в Україні також вимагає значного вдосконалення та реформування відповідно до міжнародних практик та імплементації заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС та іншими міжнародними зобов'язаннями України. Отже, розробка і успішна реалізація Стратегії розвитку фінансового ринку України до 2025 року (далі Стратегія) виявляється вкрай необхідною.

Для координації процесу розроблення Проекту даної Стратегії, в травні 2019 р. було підписано Меморандум про взаєморозуміння та співробітництво між Національним банком України, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб та Міністерством фінансів України. Підписання цього Меморандуму між всіма учасниками процесу сприятиме повній взаємодії, координації та відповідальності за визначені пріоритетні цілі розвитку фінансового сектору держави до 2025 року та основні заходи, які спрямовані на їх виконання.

Найбільш важливими стратегічними напрямками розвитку фінансового сектору, відповідно до Проекту Стратегії, передбачено:

– забезпечення фінансової стабільності, що передбачає здійснення ефективного регулювання та нагляду, забезпечення прозорості фінансового сектору, стійкості фінансового сектору до викликів, якісне *корпоративне управління та управління ризиками в фінансовому секторі*;

– **макроекономічний розвиток**, що передбачає забезпечення *макроекономічної стабільності, сприяння банківському кредитуванню економіки, розвиток небанківського фінансування, захист прав кредиторів та інвесторів, створення умов для залучення довгострокових ресурсів в економіку*;

– **фінансова інклюзія** – *підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами, захист прав споживачів фінансових послуг, підвищення рівня фінансової грамотності населення*;

– **розвиток фінансових ринків**, що передбачає *розвиток ринків небанківських фінансових послуг, ефективної інфраструктури ринків капіталу, створення ліквідних ринків фінансових інструментів та механізмів/інструментів зниження ризиків здійснення фінансових операцій, інтеграцію фінансових інструментів у гривні в глобальні фінансові ринки тощо*;

– **забезпечення інноваційного розвитку фінансового ринку**: *розвиток відкритої архітектури фінансового ринку та платформ регуляторів, ринку FinTech та цифрових технологій, розвиток регуляторних та наглядових технологій (SupTech&RegTech), розвиток цифрової економіки*.

Реалізація цих напрямів дозволить фінансовому ринку ефективно виконувати свою основну функцію – оптимальний перерозподіл капіталу для фінансового забезпечення прискореного розвитку економіки.

Шибецький Володимир Михайлович,

аспірант,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

АУДИТ ГРАНТОВИХ КОШТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Стратегічним напрямом зовнішньої політики України є інтеграція в ЄС, що дозволить країні поліпшити позиції в світовій господарській системі, забезпечити сталий економічний розвиток, підвищити рівень національної конкурентоспроможності, зайняти «нішу» в світовому політичному і культурному просторі, досягти високих соціальних стандартів. Економічна інтеграція надає можливості використовувати фонди регіонального розвитку ЄС для прискорення виходу на рівень економічного розвитку, властивий більш розвиненим країнам ЄС.

Важливе значення в напрямку розширення європейської інтеграції України набуває підписання Угоди про асоціацію.

Серед основних економічних переваг укладання Угоди про асоціацію доцільно виділити наступні:

– По-перше, поліпшення умов експорту в ЄС української продукції, в першу чергу, за рахунок скасування ввізного мита, а також зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією.

– По-друге, прискорення темпів економічного зростання.

– По-третє, збільшення кількості зайнятих економічною діяльністю.

– По-четверте, розширення дохідної частини державного бюджету.

– По-п'яте, залучення прямих іноземних інвестицій в Україну [1].

На даний момент інвестиційна ситуація України обумовлюється наступними аспектами: Україна знаходиться в переліку країн, які мають найнижчу інвестиційну привабливість, але незважаючи на це спостерігаються і позитивні тенденції – обсяг інвестицій поступово зростає.

Залучення інвестицій є важливим завданням економіки сучасної держави. Значну підтримку забезпечують гранти, щодо фінансування певних програм або проектів.

Грант – це можливість здійснення фінансового забезпечення для виконання певного Проекту, який є пріоритетним для Грантодавця та реалізація якого співпадає з метою діяльності громадської організації. Але важливим елементом будь-яких фінансових відносин є контроль. Тому для забезпечення недопущення зловживань з боку громадської організації є необхідним аудит Грантових проектів.

Проведення такого аудиту потрібно передбачити в бюджеті будь-якого Проекту, фінансування якого планується здійснювати за кошти Гранту.

Проведення такого аудиту забезпечить:

1. Для громадської організації:

- підвищення довіри до їх діяльності;
- контроль за фінансово-господарською діяльністю в частині виконання

Проекту;

- виявлення можливих помилок з врахуванням людського фактору;

• можливість консультування у досвідчених фахівців з приводу особливостей законодавства чи дії міжнародних нормативно-правових актів (передбачається у договорі або в завданні Грантодавця).

2. Для Грантодавця:

- підтвердження достовірності звітності з виконання Проекту;

• впевненість у ефективності витрачених Грантових коштів та у досягненні мети Проекту;

• аналіз помилок та недоліків, що можуть бути зазначені у звіті та їх співставлення з міркуваннями громадської організації.

3. Для суспільства:

- ефективну ланку контролю в структурі перерозподілу фінансових ресурсів;

• впевненість у досягненні мети Проекту;

• підвищення довіри до діяльності громадських організацій, а відтак формування позитивного іміджу суб'єктам третього сектору економіки [2].

Таким чином, дослідивши думки науковців Яцко М.В., Булах І.І. та Шиманської О.В. щодо даного питання, можна зробити наступні висновки про те, що отримання фінансового забезпечення для виконання проектів є однією із рушійних сил в процесі євроінтеграції, оскільки соціальні ефекти даних проектів наближують стан України до соціальної та економічної бази Євросоюзу, що призведе до розширення торговельних відносин, поліпшення умов торгівлі та надання певних преференцій у різних сферах.

Роль аудиту у цьому процесі забезпечує контролюючу складову, яка є необхідною у будь-яких фінансових відносинах.

Список використаних джерел

1. Булах І. І., Шиманська О. В. Інтеграція України в ЄС: Переваги та недоліки : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 2018.

2. Яцко М. В. Аудит грантів – важлива складова у досягненні мети проекту в умовах євроінтеграції України // Актуальні проблеми обліково – аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю: матеріали I Міжнародної науково-практичної Інтернет – конференції, 2013 р.

*Штельмах Ілона Олександрівна,
магістрантка, спеціальність
«Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ОЦІНКИ РІВНЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Основною умовою функціонування державності є розвиток місцевих фінансів, а також її важливої складової – місцевих бюджетів. Їх розвиток є дієвим інструментом впливу на темпи соціально-економічного розвитку суспільства як загалом, так і окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Вагоме місце в бюджетній системі України посідають місцеві бюджети як основа фінансової бази органів місцевого самоврядування. На сучасному етапі розвитку України найбільш актуальним стає питання економічного й соціального розвитку регіонів, що потребує зміцнення їх фінансової незалежності. Однак проблеми фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування щороку збільшуються. Постійна нестача фінансових ресурсів, нестабільність дохідних джерел місцевих бюджетів та їх залежність від бюджетних трансфертів на сьогодні потребує негайного вирішення. Головним завданням бюджетної політики держави на довгострокову перспективу повинно стати створення умов для покращення бюджетного забезпечення територіальних громад і створення оптимальних міжбюджетних відносин.

Завдяки місцевим бюджетам здійснюється перерозподіл валового внутрішнього продукту серед окремих регіонів, органів місцевого самоврядування та між соціальними групами населення. Наскільки ефективно і раціонально функціонує система місцевих бюджетів, залежить успішне здійснення фінансової політики взагалі та бюджетної політики зокрема. Основними питаннями, що потребують негайного вирішення, є наповнення дохідної частини місцевих бюджетів і, відповідно, належне фінансове забезпечення напрямів використання бюджетних коштів [1, с. 141-149].

Одним з головних завдань успішного існування економічних відносин в країні є досягнення повноцінного та раціонального функціонування місцевих бюджетів. Після отримання незалежності в Україні сформувався бюджетна система, яка має ознаки надмірної централізації, що позбавляє місцеве самоврядування повноцінної можливості раціонального використання коштів та мотивації до розвитку підприємництва на місцях [2, с. 782-784].

В науковій літературі існують різні підходи до дослідження місцевих бюджетів. Даними дослідженнями займалися такі вчені, як Т. Г. Бондарук, О. А. Вінницька [3; 4, с. 59-75; 5; 6; 7], С. В. Онищенко [8, с. 145-153] та ін.

Вагоме місце в бюджетній системі України посідають місцеві бюджети як основа фінансової бази органів місцевого самоврядування. На сучасному етапі розвитку України найбільш актуальним стає питання економічного й соціального розвитку регіонів, що потребує зміцнення їх фінансової незалежності. Однак проблеми фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування щороку збільшуються. Постійна нестача фінансових ресурсів, нестабільність дохідних джерел місцевих бюджетів та їх залежність від бюджетних трансфертів на сьогодні потребує негайного вирішення. Головним завданням бюджетної політики держави на довгострокову перспективу повинно стати створення умов для покращення бюджетного забезпечення територіальних громад і створення оптимальних міжбюджетних відносин.

Завдяки місцевим бюджетам здійснюється перерозподіл валового внутрішнього продукту серед окремих регіонів, органів місцевого самоврядування та між соціальними групами населення. Наскільки ефективно і раціонально функціонує система місцевих бюджетів, залежить успішне здійснення фінансової політики взагалі та бюджетної політики зокрема. Основними питаннями, що потребують негайного вирішення, є наповнення дохідної частини місцевих бюджетів і, відповідно, належне фінансове забезпечення напрямів використання бюджетних коштів [1, с. 141-149].

Надмірна централізація повноважень органів виконавчої влади та відповідних фінансово-матеріальних ресурсів для їхнього здійснення, що мала місце в Україні, зумовила необхідність проведення реформ за принципом децентралізації з наданням значних повноважень територіальним громадам, наділенням їх відповідними фінансовими ресурсами.

Децентралізація державного управління неможлива без фінансової (бюджетної) децентралізації: розподілу повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності за їх використання між центральними органами влади і місцевими рівнями управління [9]. Процеси бюджетної децентралізації були започатковані в Україні ще наприкінці 2014 р. змінами до Бюджетного та Податкового кодексів, які сформували нову фінансову базу щодо реформування місцевого самоврядування і водночас створили матеріальну основу для реалізації повноважень, переданих на базовий рівень, – до громад. При цьому саме фінансову децентралізацію спрямовано на забезпечення спроможності органів місцевого самоврядування самостійно, за рахунок власних ресурсів вирішувати питання місцевого значення [10, с. 1].

Оцінюючи фінансову децентралізацію в цілому як позитивне прогресивне явище, необхідно звернути увагу на той факт, що в Україні досі немає чіткого обґрунтування економічного змісту показника стану децентралізації. Тому оцінка стану децентралізації місцевих бюджетів вимагає використання комплексу показників, які б найповніше характеризували фінансову децентралізацію, тобто передбачає розгляд динамічного інформаційного масиву статистичних даних щодо кількісної та якісної оцінки децентралізації місцевих бюджетів [4, с. 63].

При оцінці децентралізації місцевих бюджетів використовується певний набір інструментів та методів, за допомогою яких можливо визначити її рівень. Під

інструментами децентралізації розуміється сукупність заходів економічного та правового характеру, які спрямовуються на забезпечення соціально-економічного розвитку певної адміністративно-територіальної одиниці. Що ж стосується методів децентралізації, то вони можуть бути прямого та опосередкованого впливу. Методи прямого впливу передбачають здійснення децентралізації через безпосередній вплив органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальної одиниці через відповідний нормативний акт. Методи опосередкованого впливу передбачають створення заінтересованості у органів місцевого самоврядування реалізовувати головні положення децентралізації шляхом розширення їх функцій, розрахунку відповідних показників, застосування стимулів та важелів задля досягнення бажаного результату.

Враховуючи вище зазначене, пропонуємо власну методику оцінки рівня децентралізації місцевих бюджетів, яка включатиме 3 етапи з послідовним розрахунком відповідних показників. Блок-схема розробленої методики представлена на Рис. 1.

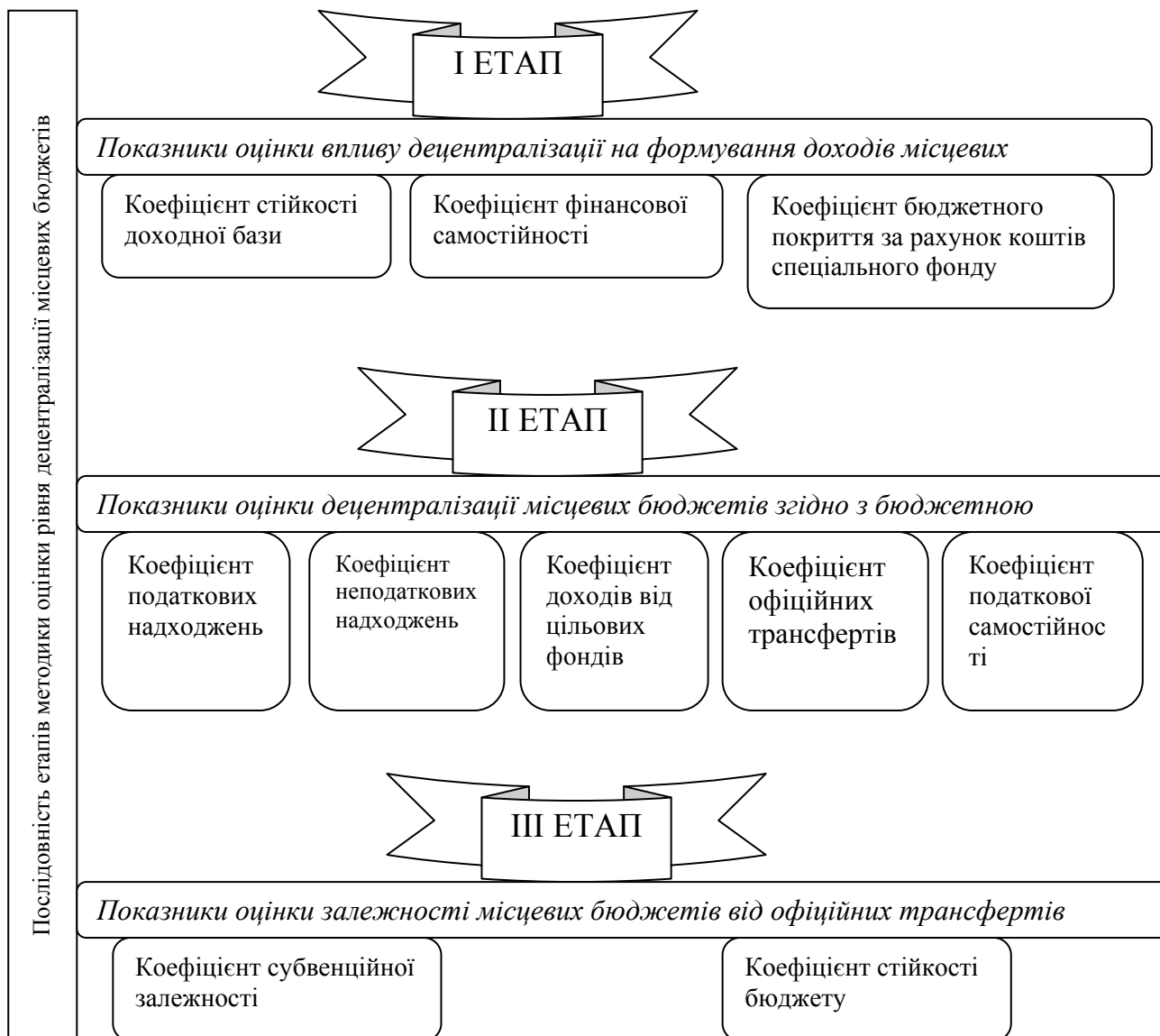

Рис. 1. Блок-схема методики оцінки рівня децентралізації місцевих бюджетів *

* Джерело: розроблено автором на основі [11].

Розглянемо систему показників, які можна використовувати для оцінки рівня децентралізації місцевих бюджетів, узагальнену в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники оцінки рівня децентралізації місцевих бюджетів, *

№	Показник	Спосіб розрахунку
Показники оцінки впливу децентралізації на формування доходів місцевих бюджетів		
1.	Коефіцієнт стійкості доходної бази	$K_{pa} = PN_{mb} / (D_{mb} + NN_{mb})$
2.	Коефіцієнт фінансової самостійності	$K_{fs} = D_{vmb} / D_{mb}$
3.	Коефіцієнт бюджетного покриття за рахунок коштів спеціального фонду	$K_{bp} = D_{sf} / V_{sf}$
<p><i>OT</i> – офіційні трансферти; <i>D_{mb}</i> – доходи місцевих бюджетів (включаючи трансферти); ; <i>D_{vmb}</i> – доходи місцевих бюджетів (без врахування трансфертів); <i>PN_{mb}</i> – податкові надходження місцевих бюджетів; <i>NN_{mb}</i> – неподаткові надходження місцевих бюджетів; <i>V_{sf}</i> – видатки місцевих бюджетів спеціального фонду; <i>D_{sf}</i> – доходи місцевих бюджетів спеціального фонду</p>		
Показники оцінки децентралізації місцевих бюджетів згідно з бюджетною класифікацією		
4.	Коефіцієнт податкових надходжень	$K_{pn} = PN_{mb} / D_{mb}$
5.	Коефіцієнт неподаткових надходжень	$K_{nn} = NN_{mb} / D_{mb}$
6.	Коефіцієнт доходів від цільових фондів	$K_{cf} = D_{cf} / D_{mb}$
7.	Коефіцієнт офіційних трансфертів	$K_{ot} = OT / D_{mb}$
8.	Коефіцієнт податкової самостійності	$K_{ps} = MP / D_{mb}$
<p><i>PN_{mb}</i> – податкові надходження місцевих бюджетів; <i>D_{mb}</i> – доходи місцевих бюджетів (включаючи трансферти); <i>NN_{mb}</i> – неподаткові надходження місцевих бюджетів; <i>D_{vmb}</i> – доходи місцевих бюджетів (без трансфертів); <i>N_{op}</i> – надходження від операцій з капіталом місцевих бюджетів; <i>OT</i> – міжбюджетні (офіційні трансферти); <i>MP</i> – місцеві податки</p>		
Показники оцінки залежності місцевих бюджетів від офіційних трансфертів		
9.	Коефіцієнт субвенційної залежності	$K_{dz} = S / D_{mb}$
10.	Коефіцієнт стійкості бюджету	$K_{sb} = OT / D_{vmb}$
<p><i>D_{vmb}</i> – власні доходи місцевих бюджетів (без врахування трансфертів); <i>OT</i> – міжбюджетні (офіційні трансферти); <i>S</i> – субвенції місцевим бюджетам; <i>D_{mb}</i> – доходи місцевих бюджетів (включаючи трансферти); <i>V_{mb}</i> – видатки місцевих бюджетів</p>		

* Джерело: запропоновано автором.

На нашу думку, запропоновані показники виокремлено методики зможуть найкраще оцінити рівень децентралізації у процесі виконання місцевих бюджетів територіальних громад та їхнього подальшого формування, а також запропонувати ефективніші заходи щодо їх удосконалення.

Узагальнивши методики оцінки децентралізації місцевих бюджетів, ми пропонуємо власну методику оцінки рівня децентралізації місцевих бюджетів, яка включатиме 3 етапи з послідовним розрахунком відповідних показників: коефіцієнт стійкості доходної бази, коефіцієнт фінансової самостійності, коефіцієнт бюджетного покриття за рахунок коштів спеціального фонду, коефіцієнт податкових надходжень, коефіцієнт неподаткових надходжень, коефіцієнт доходів від цільових фондів, коефіцієнт офіційних трансфертів, коефіцієнт податкової самостійності, коефіцієнт субвенційної залежності,

коефіцієнт стійкості бюджету. На нашу думку, запропоновані показники виокремлено методики зможуть найкраще оцінити рівень децентралізації у процесі виконання місцевих бюджетів територіальних громад та їхнього подальшого формування, а також запропонувати ефективніші заходи щодо їх удосконалення.

Список використаних джерел

1. Чуркіна І. Є., Бобошко Л. І. Роль місцевих бюджетів у зміцненні фінансової незалежності регіонів // Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки. 2014. № 5-6 (76-77). С. 141-149.

2. Денищенко Л. В. Місцеві бюджети: походження, поняття, структура, напрями розвитку та їх роль в регіональному розвитку // Глобальні та національні проблеми економіки. Серія: Гроші, фінанси і кредит. 2018. Вип. 2. С. 782-784.

3. Бондарук Т. Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні : моногр. Київ: Експрес, 2009. 608 с.

4. Бондарук Т. Г., Вінницька О. А. Оцінка стану децентралізації місцевих бюджетів України // Економіка України, 2018. № 7 (680). С. 59-75.

5. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С., Дубина М. В. Методичний інструментарій оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України // Світ фінансів. 2019. – № 2. С. 62-74.

6. Bondaruk T. Dubyna M. (2018). Theoretical Aspects of Determining Business Solvency of Local Budgets // Eurasian Academic Research Journal. Yerevan. №2. p. 16-22.

7. Бондарук Т. Г., Вінницька О. А., Дубина М. В., Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації в контексті реформ державного управління в Україні. // Світ фінансів. 2018. № 2(55). С. 7-18.

8. Онищенко С. В. Бюджетна децентралізація: особливості запровадження, проблеми та перспективи // Финансы, учет, банки, 2016. № 1 (21). С. 145-153.

9. Данилишин Б. М. Децентралізація управління в Україні: з чого почати? // Контракты UA. 2014. 17.10. URL : <http://kontrakty.ua/article/82116>.

10. Меуш Н. В. Проблеми місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації // Теорія та практика державного управління, 2017. № 4 (59). С. 1-6. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-4/doc/3/02.pdf>.

11. Штельмах І. О. Оцінка рівня децентралізації місцевих бюджетів: студентська наукова робота.[на правах рукопису]. 2019. НАСОА. 32 с. URL: <https://knote.edu.ua/file/NjY4NQ==/311f86435ee11d340a29330b6917291b.pdf>

*Явдошко Світлана Леонідівна,
магістрантка,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Корінько Микола Данилович,
доктор економічних наук, професор;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОБЛІК І АУДИТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

Входження суб'єктів господарювання країни у міжнародне господарське середовище, є одним із найважливіших процесів, вступу України у ринкову економічну систему світу. Ефективне здійснення зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств можливе за умови визначення тієї частки світового ринку, що відповідає можливостям природно-економічного та науково-технічного потенціалу країни.

Відсутність методичних вказівок і рекомендацій щодо застосування окремих положень бухгалтерського обліку гальмують прогрес зовнішньоекономічної діяльності до загальноприйнятих, у міжнародній практиці, вимог. Саме тому, зумовлюється потреба подальшого розвитку методологічних засад бухгалтерського обліку, зокрема, зовнішньоекономічної діяльності, враховуючи її певну специфіку, суперечливість законодавства, недосконалість інформаційного забезпечення.

Дослідження розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів свідчить про наявність різних думок вчених щодо організаційно-методичного забезпечення їх обліку та аудиту, що призводить до неоднозначного застосування окремих норм та нормативних актів валютного, податкового та митного законодавства. Становлення обліку та аудиту зовнішньоекономічної діяльності відбувається в етапі їх реформування, що виявило наявність певних прорахунків та неузгодженостей.

Проблеми обліку й аудиту розглянуто у працях вітчизняних учених Ф.Ф. Бутинця, А. М. Герасимовича, С. Ф. Голова, В. І. Єфіменка, І. В. Жиглей, Л. І. Ірха, М. Д. Корінько, М. В. Кужельного, Ю. А. Кузьмінського, В. Г. Линника, Л. І. Лук'яненко, О. В. Небильцової, Л. В. Руденко, В. Я. Савченка, В. В. Сопка, Н. В. Федькевич та інших.

У вирішенні питань удосконалення системи бухгалтерського обліку та аудиту, вагомий внесок зробили зарубіжні дослідники: В. П. Астахов, А. В. Віслова, Л. Н. Водопьянова, Н. Ю. Груніна, А. С. Кабиткіна, Ж. Г. Леонтєва, Н. Т. Шалашова, Ю. Римарчик.

Ознайомлення з результатами досліджень вітчизняних вчених свідчить, що теоретичні та практичні розробки щодо обліку та аудиту зовнішньоекономічної діяльності показують ґрунтовний доробок та розуміння проблем, пов'язаних з трансформацією вітчизняної системи обліку та аудиту.

Разом з тим наявна потреба у подальших розробках питань для покращення практичної сутності обліку і аудиту щодо їх методології.

Метою дослідження є обґрунтувати теоретичних, науково-методичних та практичних аспектів системи обліку та аудиту зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності України; розробка науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення організації та методики обліку і аудиту зовнішньоекономічної діяльності в умовах розвитку міжнародних зв'язків на прикладі ТДВ «Славутський цикорієсушильний завод».

Основним завданням аудиту зовнішньоекономічної діяльності є виявлення на основі наданих підприємством фінансових і податкових звітів даних аналітичного та синтетичного обліку, первинних документів, відповідності її чинним законам України та нормативам про зовнішньоекономічної діяльності, обґрунтованості проведення таких операцій, правильності визначення фінансових результатів.

У зв'язку зі змінами законодавства щодо визначення оподаткованого прибутку значно змінилося і оподаткування операцій за розрахунками в іноземній валюті. Аудитор у процесі виконання завдання повинен ретельно перевірити, як підприємство визначає балансову вартість валюти (валютних цінностей), оскільки від цього прямо залежить визначення фінансового результату за операціями зовнішньоекономічної діяльності.

На практиці підприємства не вважають продаж іноземної валюти за реалізацію, саме тому не відображають цю операцію на рахунок 46 "Реалізація", чим порушується методологія обліку, передбачена в Положенні (стандарту) бухгалтерського обліку 21 "Вплив змін валютних курсів" [3].

Під час аудиту експортно-імпортних операцій аудитор повинен встановити:

- 1) чи передбачено установчими документами підприємства здійснення зовнішньоекономічної діяльності, на яких умовах та які її види;
- 2) наявність дозволу чи ліцензії на виконання певного виду зовнішньоекономічної діяльності;
- 3) наявність та умови застосування валютного рахунку;
- 4) повноту документального підтвердження здійснення зовнішньоекономічної діяльності (наявність договорів, запрошень, наказів (розпоряджень);
- 5), правильність відображення експортно-імпортних операцій в фінансовій та податковій звітності підприємства тощо.

Таке дослідження є дуже важливим, тому що чинним законодавством України передбачена сувора адміністративна, кримінальна та фінансова відповідальність за порушення його норм [1,с.27].

Наявні розробки основних напрямів вдосконалення обліку експортно-імпортних операцій: впорядкування документів первинного обліку експортно-імпортних операцій; систематизація операції аналітичного і синтетичного обліку та їх документального забезпечення; запровадження уніфікованої схеми здійснення експортно-імпортних операцій з урахуванням класифікаційних ознак об'єктів зовнішньоекономічної діяльності надають певні можливості їх використання у практичній діяльності [2,с.55].

Отже, важливим напрямом удосконалення обліку зовнішньоекономічної діяльності, є впровадження методики обліку імпортних операцій при різних валютах об'єкту контракту і платежу: порядок розрахунку сум кредиторської

заборгованості, їх відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку з використанням облікового регістру – аналітичної відомості руху валюти за імпорнтними мультивалютними контрактами, що дасть можливість узгодити облікову інформацію двох і більше іноземних валют. А також контроль виконання даних методик на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Оляднічук Н. В., Підлубна О. Д. Облік експортно-імпорнтних операцій. Уманський національний університет садівництва, м. Умань, 2017. с.55.

2. Левченко Н. М., Пальчиковський С. В. Методологічні аспекти аудиту експортно-імпорнтних операцій. Інноваційна економіка. 2013. с. 27.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 "Вплив змін валютних курсів" від 17 серпня 2000 р. за № 515/4736 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00/>.

*Ящук Тетяна Анатоліївна,
кандидат економічних наук, викладач,
кафедра маркетингу, менеджменту та управління бізнесом,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі поступове перетворення знань в основний капітал істотно змінює роль системи освіти в структурі суспільного життя. Освіта відіграє важливу роль, оскільки розвиток держави нерозривно пов'язаний з рівнем і якістю наданих освітніх послуг.

Сучасний стан освіти в Україні характеризується, в першу чергу, з позицій недостатності бюджетних коштів, що виділяються державою для забезпечення функціонування даної сфери діяльності. У цих умовах всі інші проблеми, пов'язані з утриманням і якістю освіти, доступністю якісної освіти для різних верств населення, розвитком зв'язків з ринком праці та інше, посідають другорядне місце. Подібні характеристики освіти в нашій країні обумовлені як негативними тенденціями розвитку вітчизняної економіки, так і незадовільним станом самої системи вищої освіти.

Згідно із статтею 71 Закону України «Про вищу освіту» [1] фінансування державних вищих навчальних закладів здійснюється за рахунок коштів державного бюджету на умовах державного замовлення на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів та за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством, з дотриманням принципів цільового та ефективного використання коштів, публічності та прозорості у прийнятті рішень. Тому до джерел фінансування діяльності закладів вищої освіти можна віднести:

- кошти державного бюджету;
- кошти, одержані за навчання, підготовку підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів відповідно до укладених договорів;

– кошти, одержані за науково-дослідні роботи (послуги) та інші роботи, виконані навчальним закладом на замовлення підприємств, установ, організацій та громадян;

– доходи від реалізації продукції навчально-виробничих майстерень, підприємств, цехів і господарств, від надання в оренду приміщень, споруд, обладнання;

– плату за надання додаткових освітніх послуг;

– валютні надходження та добровільні грошові внески, матеріальні цінності, одержані від підприємств, установ, організацій, окремих громадян та інші.

Головною проблемою української економіки, пов'язаною із розвитком системи освіти, є проблема забезпечення стабільного і обґрунтованого фінансування освітніх установ. Крім того, існує проблема ефективності розподілу та використання державних коштів, спрямованих на освіту [2]. Розподіл державних коштів повинен відбуватися з урахуванням рейтингів ВНЗ та якості підготовки в них фахівців. Для створення реальних конкурентних умов між ВНЗ необхідно надати їм більшу автономію. Ті ВНЗ, які будуть розподіляти кошти найефективніше, підвищать якість освіти, вони і отримають конкурентну перевагу в порівнянні з іншими.

Сучасний стан вищої освіти в Україні, який характеризується дефіцитом бюджетного фінансування на фоні жорстокої конкуренції між навчальними закладами різних напрямів підготовки фахівців і різних форм власності, потребує нових ефективних підходів щодо формування та використання матеріального, фінансового та науково-педагогічного потенціалу. У першу чергу це стосується вищих навчальних закладів державної форми власності, які мають обмежені можливості залучення позабюджетних коштів [3, с. 117]. Диверсифікація доходної частини Кошторису доходів та витрат ВНЗ, ефективний розподіл і використання фінансових ресурсів ВНЗ у цих умовах – одна з ключових проблем функціонування державних вищих навчальних закладів України. Ця проблема посилюється різким скороченням чисельності абітурієнтів у результаті демографічної кризи 90-х років минулого століття.

Сьогодні фінансове забезпечення вищої школи в Україні є незбалансованим та не відповідає сучасним вимогам часу. Попри ринкову трансформацію економіки держави, що значною мірою сприяла диверсифікації джерел фінансування вищої освіти, особливо частині поєднання асигнувань з державного та місцевих бюджетів із приватними фінансовими ресурсами, останнім часом спостерігається зростання фінансового забезпечення вищих навчальних закладів державним сектором, поряд із скороченням частки домогосподарств, підприємств та організацій, що в свою чергу поглиблює негативні тенденції у фінансуванні вищої школи та збільшує навантаження на державний бюджет [4, с. 66].

Актуальними проблемами у фінансуванні вищої освіти є якість освітніх послуг та обсяг студентської міграції. Протягом кількох років аналітичний центр CEDOS збирає та аналізує дані про кількість українських громадян, які навчаються у закордонних університетах. CEDOS припускає, що більшість українських студентів, що навчаються за кордоном, мігрували саме з причини того, що хоча й можливість навчання вдома є, але віддача від освіти нижча, ніж

у країні призначення, тому вони їдуть здобувати освіту за кордон з намірами там залишитися на постійне проживання. Припущення базуються на тому, що в Україні доступ до вищої освіти практично необмежений через суттєве державне замовлення і порівняно низьку вартість навчання на контрактній формі, а віддача від вищої освіти порівняно низька [5, с. 638].

Вища освіта завжди поєднувалась із науковими дослідженнями, бо вони є одним із основних чинників економічного розвитку країни. Світові рейтинги університетів значною мірою визначаються обсягами і результатами наукових досліджень. В Україні фінансування науково-технічної діяльності – ключова проблема державної політики, від успішного вирішення якої залежить існування наукової галузі, ефективність наукової діяльності та, в кінцевому підсумку, збереження і розвиток науково-технічного потенціалу [6, с. 109]. Сучасна економічна політика не приділяє належної уваги проблемі фінансового забезпечення наукового сектора країни. Незважаючи на те, що досить великий обсяг коштів виділено на науково-технічні роботи, ці кошти не показують належного результату у сфері української науки. На сьогодні однією з найважливіших проблем у сфері розвитку науки є недофінансування наукових та науково-технічних розробок і неефективний розподіл наявних фінансових ресурсів.

Необхідність модернізації системи вищої освіти в Україні, інноваційного прориву в пошуку організаційних структур і механізмів фінансування, що забезпечать конкурентоспроможність вищої школи, усвідомлюється на всіх рівнях і всіма учасниками ринку освітніх послуг. Підвищення якості вищої освіти – один з найважливіших пріоритетів в освітній політиці нашої держави, основним завданням якої стає вироблення інноваційної концепції бюджетного забезпечення діяльності провідних університетів.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 09.08.2019 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 04.09.2019).
2. Когут В. Оптимізація джерел фінансового забезпечення освіти в Україні. URL: <https://naub.ua.edu.ua/2015/оптимізація-джерел-фінансового-забе/> (дата звернення: 04.09.2019).
3. Проблеми управління фінансами вищих навчальних закладів: монографія / за заг. ред. канд. економ. наук, професора А.З. Підгорного. Одеса: ФОП Гуляєва В.М., 2017. 152 с.
4. Гаман П., Гаман Н. Державне фінансове забезпечення закладів вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2018. № 4 (52). С 65-70.
5. Ткачук О. В. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск № 12. С. 636-641.
6. Ящук Т. А. Стан фінансового забезпечення наукових та науково-технічних робіт в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск №28-1. С. 108-112.

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

*Асланова Еліза Ісмаїлівна,
студентка,
спеціальність «Міжнародні економічні відносини»;
науковий керівник:*

*Резнікова Наталія Володимирівна,
доктор економічних наук, професор,
кафедра світового господарства і
міжнародних економічних відносин,
Інститут міжнародних відносин,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ГЛОБАЛЬНІ БАНКИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМА КРИЗОВОЇ ТРАНСМІСІЇ

Один із проявів фінансової глобалізації – зростання транскордонних зв'язків банків. Позитивна сторона цього процесу – нові широкі можливості інвестування, що сприяє швидкому економічному зростанню в багатьох країнах. Але розширення фінансових зв'язків також несе і загрозу – посилююча транскордонна взаємозалежність банків сприяє передачі накопичувальних проблем від однієї країни до іншої та формування системних проблем з глобальними наслідками. Руйнівні наслідки транскордонних взаємозв'язків для стабільності національного банківського сектора носили під час останньої глобальної фінансової кризи справжній драматичний характер: негативні явища в фінансовій системі однієї країни дуже швидко передавалися багатьом іншим.

Залежність між тривалістю банківської кризи у країні та ступенем інтеграції банківського сектора даної країни в глобальну банківську мережу носить комплексний характер. Країна, чий банківський сектор має відносно обмежені зв'язки з іншими банківськими системами, прагне розширити міжнародні зв'язки, щоб підвищити стабільність своєї системи. Багато спеціалістів вважають, що в певній мірі транскордонні зв'язки банків служать їм як поглиначі екзогенного шоку. У якийсь момент подальше розширення трансграничних зв'язків починає справляти негативний вплив на стабільність національної банківської системи. Однак при майже повній інтеграції національної банківської системи в світовий мережі вірогідність виникнення кризи в окремій банківській системі знову знижується.

Для оцінки ступеня впливу транскордонних зв'язків на банківську систему конкретної країни важливо розібратися, де ці зв'язки концентруються: у сфері банківських активів або пасивів (інакше, «вихідних» або «вхідних» зв'язків). Банківська система країни, в якій транскордонні зв'язки банків зосереджені в

основному у сфері залучення коштів («вхідні» зв'язки), більш вразливі, ніж у країнах, де ці зв'язки концентруються в сфері розміщення банківських активів («вихідних» зв'язків).

Взаємозв'язок банківських систем різних країн підвищує їх стійкість до криз завдяки можливості розподілу ризиків між усіма учасниками. Пізніше експерти виявили, що взаємозв'язок між дефолтами декількох банків - членами більш широкої мережі та тривалістю банківської кризи носить М-подібний характер: при низьких рівнях інтеграції збільшення взаємозв'язків збільшує тривалість кризи та небезпеку розповсюдження дефолту (зараження); потім з розвитком інтеграції банків погіршення системи підвищується, небезпека «зараження дефолтом» знижується. Найбільша життєздатність системи досягається, коли інтеграція практично завершена.

Виділяється два типи глобальних зв'язків банківської системи залежно від того, в якій сфері діяльності розвиваються її міжнародні зв'язки - надання кредитів або залучення засобів, - важливо для прийняття політичних рішень і дозволяє аналізувати напрямок розвитку даної системи.

Формування та розвиток транскордонних зв'язків транснаціональних банків, що веде до утворення агломерацій фінансової активності або глобальних фінансових центрів з підвищеною концентрацією капіталу – так званих «глобальних фінансових хабів», які є «вузлами» глобальних мереж фінансових установ, що працюють відразу в кількох сегментах глобальної фінансової системи та, за рахунок цього, об'єднують різні країни і континенти. Позитивним аспектом транснаціоналізації фінансових зв'язків банківських установ є розширення можливостей для інвестування, що сприяє економічному розвитку в багатьох країнах. Водночас, ускладнення фінансових зв'язків посилює транскордонну взаємозалежність транснаціональних банків, що сприяє передачі фінансових шоків, які виникають в одних країнах, до інших, та призводить до негативних наслідків у глобальному масштабі.

Зараження фінансових ринків має свої характерні прояви:

- по-перше, шоки транслуються в ті сегменти фінансового ринку, в яких вони з'явилися в країні-джерелі зараження;

- по-друге, ефекти зараження глибше проявляються в країнах, що розвиваються. При цьому, якщо в розвинених країнах трансмісія головним чином здійснюється через фінансові взаємозв'язки банківських установ, то для країн, що розвиваються, основним каналом зараження залишаються торговельні зв'язки;

- по-третє, наявність економічних дисбалансів не є обов'язковою умовою для розгортання фінансової кризи. Вони можуть існувати тривалий час, поки не з'явиться тригер, що запустить ефект фінансового зараження.

Поширення кризи через фінансові взаємозв'язки транснаціональних банків може відбуватися за різними каналами. Один із них – через так званий “ефект загального кредитора”, який можна продемонструвати на прикладі. У випадку, якщо в країнах А і В приватний сектор отримує кредити переважно у банків з країни С (загальний кредитор), то при виникненні шоку в країні А може підвищуватися кредитний ризик банків в країні С. При цьому поширення нестабільності з А до В відбувається за рахунок наявності загального

кредитора, навіть якщо безпосередньо А і В не пов'язані між собою. Таким чином, через загального кредитора шоки в банківській сфері можуть передаватися з одного регіону до іншого.

На нашу думку, для оцінювання напряму впливу транскордонних зв'язків на банківську систему конкретної країни важливо розрізняти, чи ці зв'язки зосереджені в сфері формування банківських активів, чи в сфері залучення пасивів (іншими словами, це “вихідні” або “вхідні” зв'язки). Банківська система країни, в якій транскордонні зв'язки банків зосереджені в основному в сфері залучення коштів (“вхідні” зв'язки) більш вразлива, ніж в країнах, де ці зв'язки концентруються в сфері розміщення банківських активів (“вихідні” зв'язки).

Негативний вплив антикризових стратегій ТНБ на економіку приймаючих країн у умовах сучасної фінансово-економічної кризи полягає в: скороченні обсягу операцій (особливо кредитних) у приймаючих країнах; виведенні капіталу із закордонних дочірніх підрозділів у материнські організації ТНБ в цілях подолання їх кризи ліквідності; іноді в усуненні діяльності міжнародного підрозділу шляхом перетворення в представництво або закриття зарубіжних підрозділів.

Список використаних джерел

1. Луцишин З. О., Резнікова Н. В. Валютні курси як інструмент економічних воєн в умовах фундаментальної розбалансованості світової економіки // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2013. Вип. 116(2). С. 11-22.

2. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Від протекціонізму до неопротекціонізму: нові виміри ліберального регулювання // Міжнародна економічна політика. 2017. № 2 (27). С. 95-117.

3. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Методологічні засади економічного націоналізму // Економіка і держава. 2017. №7. С. 4-8.

4. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Політика економічного націоналізму: від витоків до нових варіацій економічного патріотизму // Економіка і держава. 2017. № 8. С. 5–11.

5. Резнікова Н. В., Панченко В. Г. Нова норма світової економіки як середовище становлення неопротекціонізму // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». 2014. №4. URL:

http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3144.

***Безверхий Костянтин Вікторович,**
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра обліку та оподаткування,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПРИНЦИП СТАЛОСТІ І ПОРІВНЯЛЬНОСТІ В ІНТЕГРОВАНІЙ ЗВІТНОСТІ

Інтегрована звітність покликана забезпечити менеджмент підприємства необхідною інформацією для прийняття відповідних рішень. Для формування такої інформації інтегрована звітність повинна відповідним принципам. Наявність

великого масиву інформації, зокрема в інтегрованій звітності висуває певні вимоги-правила, яким повинна відповідати вищевказана інформація. Зміни у складі інформації, що наводиться в інтегрованій звітності не повинні бути одномоментними, а зіставність такої інформації повинна забезпечуватися через порівняння ключових показників, що характеризують діяльність окремо взятого суб'єкта господарювання. Асиметричність інформації потребує узгодження її змістовного наповнення за допомогою вимог до інтегрованої звітності, що забезпечують відповідні принципи інтегрованої звітності, зокрема принцип сталості та порівняльності інтегрованої звітності. Серед основоположних принципів інтегрованої звітності ми зупинимося на розгляді принципу сталості та порівняльності.

Відповідно до Міжнародних основ інтегрованої звітності інформація, що міститься в інтегрованому звіті, повинна бути представлена:

- на основі, що є постійною протягом довгого часу;
- таким чином, щоб можна було провести порівняння з іншими організаціями, в тих випадках, коли це суттєво для власної спроможності організації створювати вартість протягом довгого часу [1, п. 3.54].

Політика подання звітності повинна послідовно застосовуватися в одному періоді щодо наступного періоду, якщо тільки не потрібне внесення змін для підвищення якості представленої в звіті інформації [1, п. 3.55].

Конкретна інформація, включена в інтегрований звіт, буде неминуче варіюватися в різних організаціях, тому що кожна організація має власну унікальну історію створення вартості. Проте, розгляд питань, що відносяться до елементів змісту, які відносяться до всіх організацій, допомагає забезпечити прийнятний рівень сумісності між організаціями [1, п. 3.56].

Так, сталість у фінансовій звітності на відміну від інтегрованої звітності характеризується принципом послідовності. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. [2] та п. 3.6 Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3] послідовність – постійне (з року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, міжнародними стандартами фінансової звітності та національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку у державному секторі, і повинна бути обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності.

Так, С.Ф. Голова [4, с. 76] зазначає, що в інтегрованому звіті зіставність означає не лише порівняння даних за попередні періоди, а й зіставність цільових і фактичних показників та зіставність з аналогічною інформацією, наведеною у цьому звіті.

Згідно з § ЯХ19 Концептуальної основи фінансової звітності [5] зіставність відноситься до посилюючих якісних характеристик. Інформація про суб'єкт господарювання, що звітує, є більш корисною, якщо її можна порівняти з подібною інформацією про інші суб'єкти господарювання, а також з подібною інформацією про той самий суб'єкт господарювання за інший період або іншу

дату [5]. Тому, віднесення у фінансовій та інтегрованій звітності зіставності суттєво відрізняється, адже за Концептуальною основою фінансової звітності [5] вона є якісною характеристикою, а за Міжнародними основами інтегрованої звітності [1] є її принципом.

Малиновська Н.В. [6, с. 128-129] наголошує, що зіставність інформації підвищується при використанні даних порівняльного галузевого або регіонального аналізу, представлення інформації у вигляді коефіцієнтів, застосування кількісних показників, характерних для даної галузі і мають визнану методику розрахунку.

Основною метою порівняльності є забезпечення можливості порівняльного аналізу представлених у звітності показників зацікавленими користувачами [6, с. 129].

Колектив вітчизняних авторів О. А. Лаговська, С. Ф. Легенчук, В. І. Кузь, С. В. Кучер [7, с. 83] зазначають, що співставність управлінської звітності дає користувачам можливість виявити спільні та відмінні риси в даних, які наводяться в різних формах звітності. Також, таке твердження авторів можна застосувати до інтегрованої звітності, адже зіставність буде виявляти інформацію яка буде можливою для порівняння у двох різних суб'єктів господарювання, а зацікавлені користувачі такої звітності зможуть проводити аналіз такої інформації з метою прийняття відповідних рішень,

Вітчизняний дослідник Н. О. Лоханова [8, с. 316] рекомендує відносити зіставність до складу якісних характеристик інформації, яка наведена в інтегрованій звітності, що в свою чергу суперечить Міжнародним основам інтегрованої звітності, адже там зіставність відноситься до принципу такої звітності, а не до якісної характеристики.

Сталість інформації, що наводиться в інтегрованій звітності повинна забезпечувати незмінність підходів щодо її розкриття протягом тривалого періоду, а змінювати інформаційне наповнення інтегрованої звітності доцільно тільки тоді, якщо це підвищить якість такої звітності, а також розширить інформаційне наповнення інтегрованої звітності для всіх зацікавлених користувачів з метою прийняття ними відповідних рішень.

В свою чергу порівняльність інформації забезпечить можливість усіх зацікавлених користувачів інтегрованої звітності провадити аналіз окремих підприємств між собою, аналізувати відповідні сектори економіки або ж цілі регіони з метою прийняття відповідних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. The International <IR> Framework. Retrived from:
<http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/03/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf> [inEnglish].

2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996 – XI. URL:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

4. Голов С.Ф., Костюченко В.М., Кузіна Р.В. Інтегроване звітування: концепція, методологія та організація: моногр.. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 252 с.

5. The Conceptual Framework for Financial Reporting. Retrived from: <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2019/conceptualframework.pdf>.

6. Малиновская Н. В. Интегрированная отчетность: информационное значение, принципы составления: моногр.. М.: Финансовый университет, 2015. 160 с.

7. Лаговська О. А., Легенчук С. Ф., Кузь В. І., Кучер С. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч. посіб.. Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2017. 416 с.

8. Лоханова Н. О. Інтеграційні процеси в обліку в умовах інституціональних перетворень: моногр.. Херсон: Грінь Д. С., 2012. 400 с.

Білоус В'ячеслав Віталійович,

студент;

науковий керівник:

Ставська Юлія Вацлавівна,

кандидат економічних наук, доцент,

кафедра менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,

готельно-ресторанної справи та туризму;

Вінницький національний аграрний університет

РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На ринку готельного бізнесу спостерігаються ознаки оздоровлення та зростання. Згідно з даними Держслужби статистики, протягом 2017 року Україну відвідало 14,3 млн іноземних громадян, що приблизно на 8% більше, ніж за 2016 рік. Число туристів, що побували за минулий рік в Києві, збільшилася на 21%. При цьому третина з них, приїжджали в нашу країну вирішувати ділові питання.

Завдяки притоку туристів зросла і заповнюваність готелів. Наприклад, в першому півріччі середнє завантаження номерного фонду готелів Києва склала близько 45,8%. А за підсумками всього 2017 року завантаження досягла 47,3%, що стало своєрідним рекордом з 2013 року. Заповнюваність, в свою чергу, призводить до перегляду готелями своєї цінової політики. Так, за 12 місяців 2017 року середній тариф в київських готелях виріс приблизно на 2,6%. А показник прибутковості готелів в національній валюті перевищив 1,8 тис грн. додавши за рік 21% [1].

Позитивні тенденції в готельній сфері сприяє стабілізація соціально-політичної ситуації і поступове оздоровлення економіки України. Крім того, важливим аргументом для туристів стало успішне проведення конкурсу "Євробачення" в

травні минулого року. Гості нашої країни переконалися в тому, що багато ЗМІ перекручували інформацію про Київ, і представляли її в надмірно негативному ключі. Ще один важливий захід – це Фінал Ліги чемпіонів УЄФА в травні нинішнього року, який відвідало понад 30 тис іноземних вболівальників.

При цьому темпи зростання готельного ринку в 2018 році зберуться на високому рівні, що безпосередньо пов'язано з подальшою активізацією ділової і культурної середовища. Щоб в цьому переконатися, достатньо проаналізувати календар заходів Києва в нинішньому році. Це не тільки згаданий уже Фінал Ліги чемпіонів, але і цілий розсип концертів світових зірок, велика кількість різноманітних виставок, бізнес-форумів і конференцій.

Потрібно звернути увагу на той факт, що в 2018 році в столиці України з'явиться кілька нових готельних проєктів, які підуть цьому ринку тільки на користь. Конкуренція була і залишається потужним стимулом для розвитку готельних послуг і зростання якості сервісу. Безумовно, бренди зі світовим ім'ям нададуть відчутний вплив на локальні готелі, перетягуючи їх клієнтів. Але при найближчому розгляді ринок від цього залишиться у виграші [2].

Таким чином, стабілізації та зростанню готельного ринку в Україні сприяють декілька факторів:

- збільшення туристичного потоку;
- відновлення економіки і відносна політична стабільність;
- проведення в Києві та інших великих містах культурних і ділових заходів;
- розвиток ділового туризму;
- розширення номерного фонду готелів і зростання його якості;
- запуск нових проєктів в сфері готельного бізнесу.

На тлі відновлення готельного ринку буде посилюватися і конкуренція. Проте, в готельній сфері України є ще практично незайняті ніші, де можна реалізовувати успішні проєкти. Як приклад – формат, який об'єднує готельний сервіс і конференц-послуги [3].

Саме в цьому напрямку і буде розвиватися готель Mercure Kyiv Congress. По-перше, він має зручне розташування в діловій частині Києва, в 15 хвилинах їзди від залізничного вокзалу та аеропорту, і знаходиться на території багатофункціонального комплексу. Завдяки цьому гості можуть легко організувати своє дозвілля, відправившись по магазинах, в кінотеатр, боулінг-клуб, відвідати роллердром або льодову арену.

По-друге, готель має 160 номерів різних категорій і пропонує гостям високий рівень обслуговування відповідно до міжнародних стандартів мережі Mercure. Крім цього, в інфраструктуру нового готелю увійшли ресторан Brasserie, де щодня подається фірмовий сніданок і вишукані страви французької кухні, і ресторан Космополіт, який об'єднує гастрономічні традиції різних країн.

По-третє, в розпорядженні гостей є все, що потрібно для активного дозвілля: відкритий 45-метровий басейн, фітнес-зона і тренажерний зал.

По-четверте, Mercure Kyiv Congress обладнаний конгрес-центром площею понад 5 тис кв м, який оснащений найсучаснішим обладнанням для проведення будь-яких ділових і приватних заходів [3].

Майбутнє саме за подібними масштабними проектами. Адже з одного боку, такі комплекси є невід'ємною складовою інфраструктури ділового туризму. Бізнес-клієнти дуже сильно зацікавлені в готелях конгрес-формату. У той же час, готельних комплексів, які здатні забезпечити високу якість сервісу широкий спектр послуг, немає навіть в Києві, не кажучи вже про регіони.

З іншого боку, в усьому світі спостерігається явний тренд по переходу до share-економіці. Її ідеологія базується на тому, що люди будуть жити, працювати і відпочивати в одному і тому ж місці.

Люди не хочуть купувати житло в тих об'єктах, біля яких немає супермаркетів, фітнес-центрів, дитячих садків і шкіл. Саме тому будь-який житловий комплекс, який будується сьогодні, зобов'язаний володіти розвиненою інфраструктурою. Інакше він буде неконкурентоспроможний. Це ж стосується і готелів. людина, приїжджаючи в готель, хоче отримати не тільки якомога більше додаткових послуг, починаючи з басейну і закінчуючи SPA-процедурами, але і мати можливість провести семінар чи конференцію, орендувати виділену зону або навіть повноцінний офіс для роботи.

Іншими словами, все йде до того, що люди будуть вибирати багатофункціональні об'єкти, які є своєрідним "міксом" готельних номерів для короткотермінового проживання, апартаментів для довгострокової оренди і площі формату coliving & coworking для спільного проживання і роботи. В таких комплексах будуть представлені професійні конгрес-холи відкритого або закритого типу, виставкові центри, а також різні ресторани, бари і кафе.

Зміна пріоритетів пов'язана з тим, що нове покоління ділових людей прагне до ефективності, практичності, раціоналізму. Їм не підходять класичні готелі в тому вигляді, в якому ми звикли їх бачити. Для них значно важливіше отримати максимум послуг" на місці ", доступ до цифровим сервісів, а також знайти спільноту зі схожими поглядами, з яким можна налагодити контакт і неформальне спілкування.

З цієї ж причини рівень проектів буде оцінюватися за наявністю інфраструктури, за якістю надаваних гостям послуг, а не за архітектурним стилем, в якому виконаний готель, і не по дизайну номерів. Звичайно, зручне розташування і комфорт залишаються важливими характеристиками готельних комплексів. Але на перше місце поступово виходить функціональність проекту і той набір сервісів, який він може запропонувати своїм гостям.

Наприклад, у 2017 році група AccorHotels отримала нагороду Baltic Real Estate Awards 2017 за готель Pullman Riga Old Town, який був визнаний кращим готельним комплексом Прибалтики. І журі оцінювало не тільки архітектуру і дизайн інтер'єру, але і інноваційність і сучасність благоустрою, зручність розташування готелю, пропоновані послуги, можливості для розваги і відпочинку.

Список використаних джерел

1. Горіна Г. О. Особливості сучасного розвитку готельної індустрії України. Проблеми матеріальної культури – Экономические науки. С. 117-120.
2. Дослідження INSEAD: Глобальний Індекс Інновацій 2012. URL: www.gtmarket.ru.

3. Ставська Ю. В. Готельний бізнес в сучасних умовах: актуальні проблеми та тенденції розвитку // Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 35.

*Булах Тетяна Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра економіки та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

Анексія Криму і початок бойових дій у Донбасі призвели до різкого зменшення обсягу торгівлі України з країнами СНД та переорієнтацію зовнішньоторговельного співробітництва країни на європейські ринки.

За даними Держстату України 2018 р. Європейський Союз залишався ключовим торговельним партнером України з питомою вагою торгівлі товарами та послугами 42,6% від загального обсягу торгівлі України [3].

Протягом вказаного періоду загальний обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС склав 49 317,1 млн дол. Обсяги українського експорту до країн ЄС (28 країн) становили 23 032 млн. дол., що на 14,3% перевищило показник попереднього року. Імпорт з країн ЄС (28 країн) у 2018 р. дорівнював 26285,1 млн дол., що на 12,7% перевищило показник за відповідний період попереднього року. У двосторонній торгівлі зберігалось негативне сальдо у розмірі 3253,1 млн. дол.

Найбільшими торговельними партнерами України серед країн ЄС у 2018 р. були: Німеччина (18,1%), Польща (14,7%), Італія (9,8%), Угорщина (6,1%), Нідерланди (5,5%), Велика Британія (5,1%), Франція (4,6%).

Обсяг торгівлі товарами України з ЄС протягом 2018 р. зріс на 13,1%, становив 43341,3 млн. дол. і практично досяг рівня докризового 2013 р. (43,8 млрд дол). На ринки ЄС у 2018 р. припала рекордна (41,5%) частка зовнішньоторговельного товарообороту України, що підтверджує активну реалізацію потенціалу європейського вектору зовнішньоторговельного співробітництва України [3].

При цьому експорт товарів складав 20158,5 млн. дол. (зростання на 15%), а імпорт – 23182,8 млн. дол. (зростання на 11,5%).

До основних товарних категорій українського експорту в ЄС належать:

- чорні метали (18,4% у експорті до ЄС);
- електричні машини і устаткування (11,8%);
- зернові культури (11,0%);
- руди, шлаки та зола (9,0%);
- насіння та плоди олійних рослин (5,8%);
- жири та олії тваринного або рослинного походження (5,7%);
- деревина і вироби з деревини (5,2%).

У імпорті з ЄС до України домінують такі товари:

- котли, машини, апарати і механічні пристрої (13,9% у імпорті з ЄС);
- енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки (13,7%);
- наземні транспортні засоби (9,6%);
- електричні машини і устаткування (8,2%);
- фармацевтична продукція (6,1%);
- полімерні матеріали, пластмаси (6,0%).

Обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС протягом 2018 р. зріс на 17% та становив 7004,8 млн. дол. Обсяг експорту українських послуг у країни-члени ЄС становив 3 900,2 млн. дол. (зростання на 13%). У той самий час обсяг імпорту послуг з ЄС становив 3104,6 млн. дол. (зростання на 22,6%). Позитивне сальдо становило 795,6 млн. дол. [3].

Найбільші обсяги експорту країнам ЄС припадали на транспортні послуги – 37,2% від загального обсягу експорту послуг до країн ЄС (повітряний – 38,0% від загального обсягу цих послуг, залізничний – 20,6%, автомобільний – 16,2% та морський – 15,6%), з переробки матеріальних ресурсів – 24,5% (для переробки товарів з метою реалізації за кордоном – 97,9%), у сфері телекомунікації, комп’ютерні та інформаційні – 18,9% (комп’ютерні – 73,6%, інформаційні – 14,5% та ділові – 12,7% (професійні та консалтингові – 48,6%).

Найбільшу частку в загальному обсязі імпорту послуг від країн ЄС склали транспортні послуги – 27,1% від загального обсягу імпорту послуг країн ЄС (повітряний – 45,8% від загального обсягу цих послуг, морського – 16,3%, автомобільного – 15,1%), ділові – 17,6% (професійні та консалтингові – 57,0%), послуги, пов’язані з подорожами – 12,4%, та роялті та інші послуги, пов’язані з використанням інтелектуальної власності – 12,2%. Найбільше одержували послуги від країн ЄС підприємства м. Києва – 53,2% від загального обсягу імпорту послуг від країн ЄС, Дніпропетровської області – 6,8%, Полтавської – 4,2% та Київської – 3,7% [2].

Проте нині основними проблемами зовнішньоторговельних зв’язків України з Євросоюзом залишаються:

- низька конкурентоспроможність продукції України на світових ринках;
- закріплення переважання сировинної та низькотехнологічної продукції в структурі товарного експорту України;
- збільшення витрат українських підприємств на адаптацію до стандартів і норм ЄС (стандартів продовольчої безпеки, директиви REACH1 тощо) [1];
- недосконала система управління зовнішньоекономічною діяльністю;
- збільшення витрат на адаптацію законодавства України щодо законодавства ЄС;
- зростання від’ємного сальдо в торгівлі між Україною та ЄС та ін.

Незважаючи на виокремлені проблеми, перспективність європейського вектору зовнішньоторговельного співробітництва України не викликає сумніву. Для цього необхідним є:

- підтримка національного виробника;
- активізація співробітництва з країнами-членами Євросоюзу, з якими Україна має негативне сальдо;

- залучення іноземних виробничих потужностей з подальшими перспективами постачання продукції на європейські ринки збуту;
- розробка стратегії збільшення експорту національних товарів та послуг на ринки ЄС і зменшення імпорتنих поставок до України;
- активізація співробітництва з ЄС в рамках переносу виробництва в Україну та заміни імпоротної продукції на національних ринках на продукцію, яка вироблена в країні.

Список використаних джерел

1. Бабанін О. С. Проблеми і перспективи формування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. URL: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/SpPrior_13/29.pdf.
2. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Торговельно-економічне співробітництво Україна-ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade>.

***Вінницька Оксана Анатоліївна,**
кандидат економічних наук, доцент;*

***Гвоздеї Наталія Іванівна,**
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра фінансів, обліку та економічної безпеки;*

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

МОТИВАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ

Людина є основним носієм різних форм капіталу і в той самий час своєю трудовою діяльністю впливає на формування новітнього укладу економічної сутності. Саме тому суб'єктивна зацікавленість у ефективності трудової діяльності працівників є основною запорукою успіху.

Соціально-моральною основою поведінки та активізації зусиль колективу підприємства (організації), що спрямовані на підвищення результативності їхньої діяльності, завжди є мотивація праці.

Мотивація є одним із основних інструментів організації праці, що вимагає від керівника здійснювати планування робочого процесу, а натомість зайнятості найманих працівників.

Мотивація у широкому розумінні – це процес спонукання працівників до діяльності для досягнення цілей поставлених перед підприємством.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку економіки виникає потреба віднайти дійові важелі, здатних сприяти ефективному розвитку виробництва. При цьому слід враховувати, що мотиваційний механізм сприяє зростанню ефективності виробництва не лише за рахунок високого технічного забезпечення та поліпшення умов організації праці, але і за рахунок особистого

фактора, і основною передумовою удосконалення мотиваційного механізму для виробництва. Це дає змогу визначити оптимальне поєднання потреб, інтересів і заохочень, як матеріальних, так і моральних. Як результат, зростає задоволеність працівника своїм життям, роботою та трудовою активністю.

Мотиваційна сфера будь якого суб'єкта, включаючи і трудову діяльність, є системою мотивів, які базуються на матеріальних, духовних і соціальних потребах (ієрархія потреб суспільства у відомій “піраміді Маслоу”). Чим вищий рівень особистого розвитку людини, тим багатша його мотиваційна сфера, складне переплетіння матеріальних, духовних і соціальних потреб.

У останні десятиріччя психологами, соціологами, антропологами і представниками інших наук досить активно розроблявся механізм мотивації. При цьому мотивація розглядається різними науками багатофакторно. Так, у фізіології мотивація служить основою для побудови механізму людської поведінки, зумовленої комплексом фізіологічних потреб. Психологія підносить мотивацію на вищий п'єдестал, дає аналіз цього явища, виходячи з неповторного характеру, дивовижної людської сутності, її індивідуальності, виділяючи в ній багато суб'єктивних сторін. У загальносоціологічному плані під мотивацією розуміють як силу, що спонукає до дії, як акт, що завершує формування мотиву. Соціологи, використовуючи термін “мотив”, найчастіше пов'язують з ним предметні, зовнішні умови праці робітника, що визначають моральне задоволення.

Як економічна категорія мотивація праці – це спонукання до високопродуктивної праці працівників або окремого працівника [1]

Мотив є процесом складної взаємодії між характеристиками ситуації і діями суб'єкта, результатом взаємодії об'єктивних і суб'єктивних факторів [2]

Механізм мотивації праці – це система тісно пов'язаних між собою матеріальних, соціальних та психологічних факторів, здатних активізувати трудову діяльність і господарську підприємливість товаровиробників. Базис мотиваційного механізму є соціально-економічні відносини, юридичне право щодо засобів виробництва та праці. Враховуючи теоретико-методологічні аспекти природи і теорії мотивації, можна з впевненістю зазначити, що механізму поведінки людини притаманний неоднозначний характер, який завдяки своїй складності і суперечливості постійно знаходиться в динаміці [4, 5].

Досвід у галузі управління персоналом свідчить, що суб'єкти підприємницької діяльності не спроможні ефективно функціонувати, якщо постійно не заохочувати людей до бажання працювати з більшою віддачею. Тому в країнах з розвинутою ринковою економікою популярним є твердження, згідно з яким, підприємству насамперед варто в першу чергу враховувати інтереси людини, впливати на них, управляти ними і через них досягати цілей та поставлених інтересів. Для управління зазначене завдання надзвичайно складне. Завдання керівництва, натомість, зводиться до пошуку відповідних стимулюючих мотивів, цілеспрямованих дій на працівників, необхідних для успішного функціонування підприємства.

Зміна форм і методів управління, організаційних структурах підприємств різних форм власності, за сучасних умов господарювання спрямовані на

стимулювання їхньої заповзятливості і розвиток ринкових відносин, бувають малоефективними і тому не досягає поставлених цілей.

Однією з основних причин цього є недостатнє забезпечення проведених реформ необхідними кадрами, здатними на високому професійному рівні вирішувати складні задачі за умов функціонування підприємств. Продумана система роботи з персоналом може сприяти вирішенню даної проблеми. Керівники різних рівнів і фахівці кадрових служб, серед яких більшість осіб з технічною освітою, як правило, недостатньо володіють основами кадрової політики, що призводить до технократичної орієнтації системи управління виробництвом у цілому.

У ситуації, що склалася у сфері праці в Україні підвищення продуктивності живої та економія уречевленої праці та трудової мотивації надзвичайно актуальні. Саме мотиваційна система, в якій одними із найважливіших блоків є цінності та мотиви, пов'язані зі сферою праці, значною мірою визначають ефективність способу виробництва.

Мотиваційна структура у сфері праці формується під впливом наступних факторів:

- ендогених, пов'язаних безпосередньо із трудовою діяльністю. До них належать сутність роботи, усвідомлення своїх досягнень, визнання їх оточуючими, прагнення до кар'єрного зростання, почуття відповідальності, самореалізація у праці. На основі цих мотивів праця приносить найбільше задоволення і не потребує контролю та примусу.

- екзогених, що охоплюють сфери окрім праці. Зокрема, політика організації і методи управління, стиль керівництва, компетентність керівника, умови праці, різні види ризиків, психологічний клімат, соціально-грошові винагороди, суспільний та професійний статус, гарантування збереження робочого місця [6].

- на нашу думку, також як окремий фактор має бути виділений показник довіри, як працівників до організації, так і керівництва до підлеглих на рівні підприємства, а також підприємств до інститутів макрорегулювання на макро та мезо рівні [3].

Але у кожний окремий момент у працівника в структурі цінностей і трудових елементів комбінуються різні типи мотивацій. Вважається, що стратегічною метою політики у галузі ринку праці є забезпечення повної та ефективної зайнятості населення. Але це не поголовна зайнятість. При такій зайнятості пропозиція робочої сили покривається попитом на неї, за умов коли кожний бажаючий працювати одержує таку можливість. Причому ефективна зайнятість для господарських підрозділів повинна стати першочерговим завданням і основою держави. Крім того, реалізація політики зайнятості населення потребує міцної фінансової основи, а також соціальних гарантій компенсацій за умов втрати роботи.

Список використаних джерел

1. Бортник Т. І. Матеріальні інтереси та мотивація праці. Економіка АПК. 2000. №3. С.89.

2. Бугуцький О. А., Бортник Т. І. Оцінка чинників мотивації праці методом соціологічного обстеження. Економіка АПК. 1999. №8. С.82.

3. Вінницька О. А. Довіра як нематеріальний фактор мотивації праці та складова соціального капіталу. Економіка та управління в ХХІ ст.: виклики та перспективи розвитку : матер. II Міжнародної наук.-практ. конф., (30-31 травня 2019 р., м. Умань) / за ред. д. е. н., проф. О. Г. Чирви. – Умань : 2019.с. 16-18.

4. Червінська Л. Г. Урахування змісту праці та проблеми її стимулювання. Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: кол. моногр.: У 2 т. Т. 2 / За ред. П.Т. Саблука, В.Я.Амбросова, Г.Є. Мазнева. Київ: ІАЕ, 2001. С. 659.

5. Червінська Л. Г. Формування концептуальних підходів до розвитку мотиваційного механізму в Україні. Наук. вісник Національного аграрного університету. 1999. Вип. 14. С. 124-129.

6. Бугуцький О. А., Купалова Г. І., Дієсперов В. С. Мотивація праці та формування ринку робочої сили. Київ: Урожай, 1993. 416 с.

*Гринчак Наталія Анатоліївна,
старший викладач кафедри
економіки та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ

Питання перспективи розвитку ринку Інтернету речей (IoT) уже неодноразово піднімалося у аналітичних звітах та доповідях великих консалтингових і фінансових компаній попри його відносну новизну. Частково точки зору аналітиків розходяться, але однозначним залишається безсумнівне стрімке зростання на даному ринку. Розглянемо деякі із останніх прогнозів.

Фінансова компанія «IHS Markit» прогнозує, що ринок IoT зросте з 15,4 млрд пристроїв у 2015 році до 30,7 млрд пристроїв у 2020 році і 75,4 млрд у 2025 році [1].

Глобальна консалтингова компанія «McKinsey & Company» оцінила, що загальний обсяг IoT ринку у 2015 році становив близько 900 млн. доларів, а в 2020 році він зросте до 3,7 млрд. доларів США, тобто сукупний річний темп приросту становитиме 32,6%. Економічний вплив IoT можна буде оцінити в 2,7-6,2 трильйонів доларів США до 2025 року [2].

«General Electric» прогнозує, що протягом наступних 15 років інвестиції в «Промисловий Інтернет речей» (IIoT) очікуються у розмірі 60 трильйонів доларів [1].

Ще одна глобальна консалтингова фірма «Bain & Company» прогнозує, що до 2020 року річні доходи постачальників IoT обладнання, програмного забезпечення та комплексних рішень можуть перевищити 470 млрд. доларів.

Відзначається також, що до 2020 року сукупний прибуток від Інтернету речей досягне 60 млрд доларів США. «Vain» прогнозує, що постачальники хмарних сервісів та аналітики і постачальники програмної інфраструктури матимуть найбільший вплив на сектор IoT купівлі [3].

Обсяг застосування IoT у сегменті B2B збільшиться до 5,4 млрд доларів США до 2020 року, згідно з «Verizon», досягнувши сукупного річного темпу приросту у 28% [4].

За даними компанії Statista, більш 23,14 млрд пристроїв підключені по всьому світу за допомогою технології IoT. Важливо й те, що рішення IoT будуть приносити дохід в 344 млрд доларів США у всьому світі при одночасному скороченні витрат до 177 млрд доларів США.

Отже, зростання ринку Інтернету речей є практично неминучим. Дослідження Луїса Коламбуса для журналу «Forbes», яке має назву «Internet Of Things (IOT), Big Data & Business Intelligence Update», виокремлює важливість IoT технології за галузями (рис. 1).

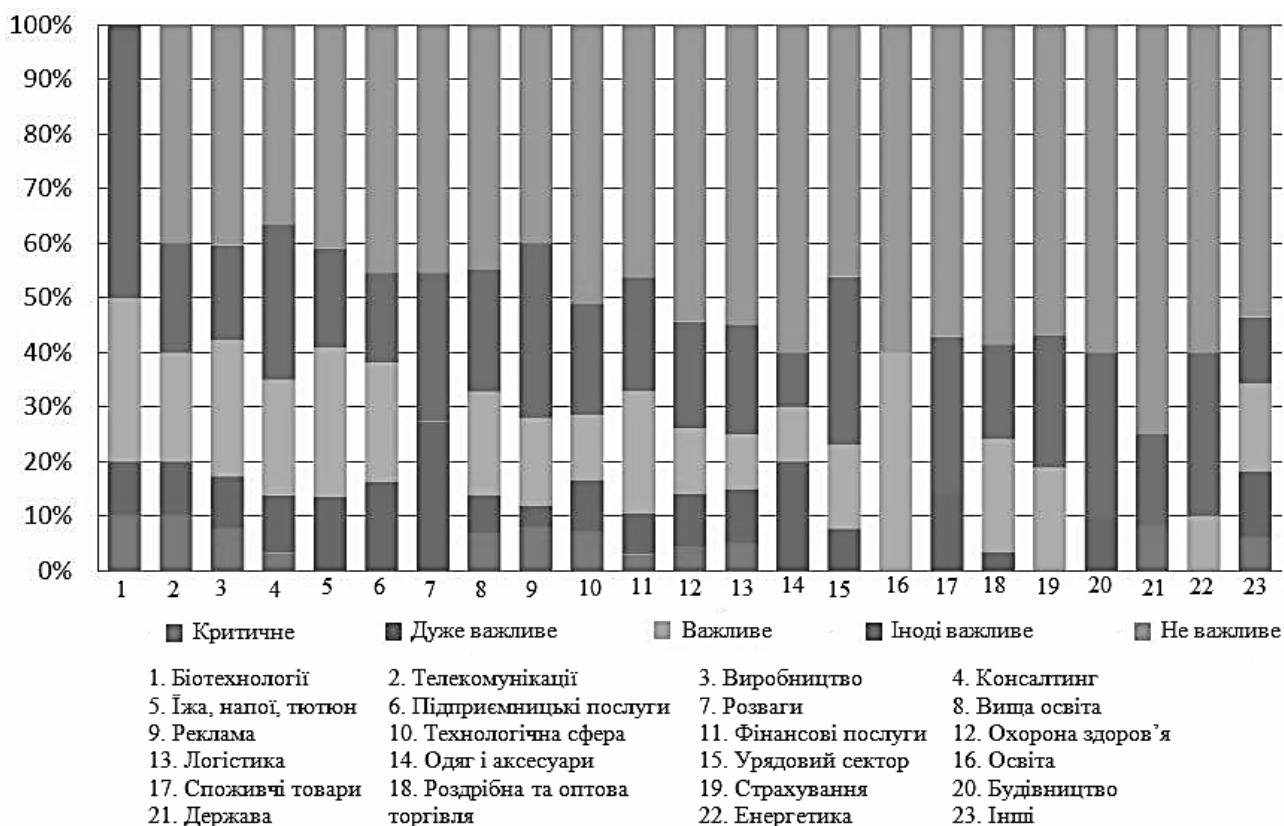

Рис. 1. Важливість IoT для галузі та сектору (результати опитування)

Джерело: побудовано автором на основі [5].

На рис. 1 відображено результати опитування працівників, діяльність яких пов'язана з IoT. Тобто, IoT відіграє критичну роль у розвитку таких галузей як біотехнології, телекомунікації, виробництво, реклама тощо та відіграє дуже важливу роль у секторі розваг, одягу і аксесуарів. Загалом, практично кожна сфера потребує IoT інновацій. Лідером все ж можна визначити біотехнології. За допомогою IoT рішень у даній сфері можна оптимізувати та автоматизувати більшість процесів, максимізуючи ефективність за рахунок, наприклад, впровадження віддаленого управління, контролю за станом обладнання і т. д.

Отже, можна зробити висновок, що ринок Інтернету речей є надзвичайно перспективним і його зростання є неминучим. Він несе чимало можливостей, зокрема: промисловий Інтернет речей, ринок IoT платформ тощо, але існують і загрози, які стримують його розвиток. Якщо подолати перелічені загрози, то їх можна трансформувати в нові можливості, тому це стає важливим завданням.

Список використаних джерел

1. Columbus L. (2016). Roundup Of Internet Of Things Forecasts And Market Estimates, 2016 // Forbes. Retrived from:

<https://www.forbes.com/sites/louiscolumbus/2016/11/27/roundup-of-internet-of-things-forecasts-and-market-estimates-2016/#16e4a6e8292d>.

2. Ip C. (2016). Internet of Things. The IoT opportunity – Are you ready to capture a once-in-a lifetime value pool? McKinsey&Company. Retrived from: <http://hk-iot-conference.gs1hk.org/2016/pdf>.

3. Bosche A., Crawford D., Jackson D. How Providers Can Succeed in the Internet of Things. Bain & Company. Retrived from:

http://www.bain.com/Images/BAIN_BRIEF_How_Providers_Can_Succeed_In_the_IoT.pdf.

4. Moon B. Internet of Things & Hardware Industry Report 2016. Retrived from: <https://www.slideshare.net/bernardmoon/internet-of-things-hardware-industry-report-2016>

5. Columbus L. (2016). 2016 Internet Of Things (IOT), Big Data & Business Intelligence Update. Forbes. Retrived from:

<https://www.forbes.com/sites/louiscolumbus/2016/10/02/2016-internet-of-things-iot-big-data-business-intelligence-update/#1bfc8cf64923>.

*Гуменюк Алла Валеріївна,
кандидат економічних наук , доцент,
кафедра маркетингу, менеджменту та управління бізнесом,
УДПУ імені Павла Тичини*

РОЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах сучасного бізнес – середовища організація діяльності менеджера, на нашу думку, має бути спрямована на стратегічне та довгострокове планування в контексті управління персоналом підприємства. Під стратегічним управлінням персоналу, ми розуміємо, вироблення такої тактики та стратегії поведінки керівників для управління персоналом, яка направлена на задоволення запитів та потреб споживачів, що надасть можливість підприємству бути конкурентоспроможним на ринку та отримати найбільші переваги для здійснення змін в її організації та функціональних сферах.

Сутність управління персоналом полягає у процесі впливу на працівників шляхом застосування кадрових технологій із метою реалізації цілей організації [4].

Стратегія управління персоналом, орієнтовуючись на конкретний тип загальної чи ділової стратегії, повинна: сприяти посиленню можливостей підприємства, головним чином, у сфері роботи з персоналом; протистояти конкурентній боротьбі на ринку; ефективно застосовувати сильні сторони та власні можливості; за рахунок створення належних умов для розвитку та вмілого використання кадрового потенціалу, формування висококваліфікованого та компетентного персоналу, розширяти коло власних конкурентних переваг; максимально розкривати творчі здібності працівників, їх ініціативність при досягненні як цілей підприємства, так і особистих цілей [2].

А. Кібанов, розглядає стратегію управління персоналом як ретельно продуманий, розроблений керівництвом організації пріоритетний, якісно визначений напрям дій, необхідний для досягнення довгострокових цілей зі створення високопрофесійного, відповідального та згуртованого колективу, що враховує стратегічні завдання підприємства і його ресурсні можливості [3, с. 211].

Людина є суб'єктом управління зі своїми цінностями та потребами, здібностями та мотивацією, інакше кажучи, своєрідним ресурсом системи. Для організації культури на підприємстві та поведінки співробітників сама організація повинна бути зацікавлена в розробці певної стратегії.

Ми розглядаємо поведінку обох рівнів менеджерів, як керівників так і працівників. Причому, цілком зрозуміло, що для підприємства чи організації буде ефективна така поведінка працівників, яка б забезпечувала позитивний результат та виконання обов'язків для задоволення інтересів організації, де вони проявляють активність і готовність до співпраці, коли навіть в критичній ситуації, працівники, для інтересів підприємства готові виконувати значні обсяги роботи, нехтуючи власними інтересами.

Менеджери управління різних рівнів, вирішують одну й ту саму проблему, налагодження такої системи управління для забезпечення співробітництва працівників й уникнення можливих конфліктів, окрім проблем, пов'язаних з удосконаленням виробництва. Ефективність роботи працівників організації визначається, насамперед, моральними якостями – підвищення задоволення працею та стосунками в колективі ніж матеріальним задоволенням, у вигляді підвищення заробітної плати. Для пошуку нових шляхів забезпечення ефективної та злагодженої роботи персоналу, менеджер повинен бути ініціатором для пошуку нових ідей для мотивації персоналу задля ефективного досягнення цілей підприємства.

У своїй діяльності менеджер має аналізувати та реалізовувати функції управління з всіма елементами управління персоналом, які є підсистемами управління і впливають на поведінку персоналу підприємства (табл. 1).

За власною сутністю діяльність менеджера являє собою взаємодію та співробітництво між керівниками всіх ланок управління і працівниками, тому потрібно організувати професійну діяльність таким чином, щоб покладені на нього управлінські функції розвивали та вдосконалювали особисті управлінські компетенції та реалізовували покладені на нього особисті компетенції. Менеджер має продемонструвати власним прикладом підлеглим високий рівень саморозвитку і дисципліни. Навчання та програми розвитку, які проходить менеджер, принесуть максимальний результат лише тоді, коли управлінець

проходить курси свідомо та з власного бажання. Менеджер буде зацікавлений реалізовувати на практиці отримані знання та навички та спостерігати за позитивними результатами підлеглих задля отримання більшого ефекту.

Таблиця 1

Складові елементи ефективного управління поведінкою персоналу в діяльності підприємства

Елементи	Сутність
Кадрове планування	Це професійна приналежність працівників в організації, визначає якісну і кількісну потребу в персоналі та задає чіткі орієнтири, що стосуються кваліфікації і чисельності організації працівників.
Аналіз роботи, нормування праці й оцінка виконання	Відбір кандидатів на конкретні посади, відповідно до вимог і критеріїв. Аналізуючи роботу та оцінюючи її виконання дозволяє визначити ефективність самого процесу добору нових працівників.
Система стимулювання	Дає можливість виробити тактику заохочення і стимулювання праці за допомогою певного набору стимулів, які спрямовані на залучення нових кандидатів, що відповідають усім необхідним вимогам, а також сприяє утриманню вже найнятих працівників.
Організаційна культура	Це порядки, поведінка і трудові цінності, які культивуються в організації, враховуються при встановленні критеріїв, використовуваних при пошуку і доборі нових працівників.
Система заходів для адаптації нових працівників	Продовження процесу пошуку і добору кадрів, забезпечуючи не тільки їх вливання в колектив, а й швидку адаптацію з виходом на необхідний рівень показників.
Навчання	Наступний етап процесу добору й адаптації нових працівників, направлений як на освоєння новачками необхідних для успішної роботи знань і навичок, так і на передачу їм установок і пріоритетів, що складають ядро організаційної культури та покращення результатів.

Джерело: розроблено автором за [1, с. 57]

Отже, в умовах сучасного бізнес-середовища, менеджер організовує діяльність з управління персоналом враховуючи якісні вимоги щодо розвитку потенціалу працівників, так і фактори, що безпосередньо впливають, як на окремих членів колективу, так і всього трудового колективу в цілому. Менеджер повинен не тільки систематично проходити курси підвищення управлінської освіти, а й займатися культурою поведінки всього трудового колективу уникаючи виникнення можливих конфліктів. Для цього він може приймати участь у науково-практичних семінарах тренінгах, коуч-сесіях, так і дистанційно залучаючи до цього підлеглих працівників.

Список використаних джерел

1. Брагіна З. В., Дудяшова В. П., Каверина З. Т. Управление персоналом: учеб. пособ. для вузов Москва: КноРус, 2010. 126 с.
2. Дериховська В. І. Взаємозв'язок розвитку персоналу та стратегії управління персоналом // Бізнес Інформ. 2013. № 7 (426). С. 341–347.
3. Кибанов А. Я. Управление персоналом организации: стратегия, маркетинг, интернационализация : учеб. пособ. Москва : Инфра-М, 2009. 301 с.

4. Таньков К. М., Чепурда Г. М. Персонал-технології як ключовий елемент системи менеджменту туристичної організації // Бізнес-інформ. 2012. № 12. С. 145-147.

5. Шимановська-Діанич Л. М. Управління розвитком персоналу організації: теорія і практика : моногр. Полтава : ПУЕТ, 2012. 462 с.

Єршова Ольга Леонідівна,

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіко-математичних
дисциплін та інформаційних технологій,
Національна академія статистики, обліку та аудиту;*

Бажан Людмила Іванівна,

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу економіко-соціальних систем,
Міжнародний науково-навчальний центр
інформаційних технологій і систем НАНУ та МОНУ;*

Однотелик Вадим Іванович,

*кандидат хімічних наук, доцент,
кафедра економіко-математичних
дисциплін та інформаційних технологій,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

КОНЦЕПЦІЯ КІБЕРФІЗИЧНИХ СИСТЕМ ЯК ОСНОВА РОЗУМНИХ МІСТ

Інтелектуальні пристрої набувають усе більше можливостей, залишаючись при цьому відносно дешевими і тому доступними. Багато з них здійснюють доступ до високошвидкісних бездротових мереж, включаючи мережі 4G і новіше. В Інтернеті речей (Internet of Things, IoT) будь-який об'єкт може отримувати інформацію з навколишнього середовища, керувати отриманими даними і надавати їх для інших пристроїв чи користувачам.

Інтернет речей є динамічним розподіленим середовищем, яке пов'язує безліч інтелектуальних пристроїв, здатних сприймати навколишнє середовище і виконувати дії. Такі пристрої дають можливість відслідковувати стан зовнішнього середовища, збирати інформацію про реальний світ і створювати системи повсюдних обчислень, в яких кожен пристрій може взаємодіяти з будь-яким іншим пристроєм в світі, де б вони не знаходилися. IoT-технології підвищують ступінь проникнення Інтернету, забезпечуючи спільну роботу пристроїв – як окремих датчиків або як сукупності різних датчиків, що утворюють кінцеву макросистему і діють як єдине ціле.

Синергія обчислювальних і фізичних компонентів взагалі і створення кіберфізичних систем (cyber-physical system) зокрема підтримують розвиток Інтернету речей.

Кіберфізичні системи (КФС) забезпечують спільну роботу елементів кібернетичного і фізичного просторів, інтегруючи обчислювальні ресурси.

Найчастіше КФС підтримують реальні процеси і забезпечують операційний контроль об'єктів в Інтернеті речей, дозволяючи фізичним пристроям сприймати навколишнє середовище і змінювати його.

Інтернет речей – це революційна технологія, що відкриває можливості для інновацій і значних удосконалень в соціальних середовищах і бізнес-процесах. Використовуючи IoT-технології, можна створювати адаптивні інтелектуальні додатки, які допомагають краще управляти ресурсами і підвищувати ефективність систем. Інтернет речей і КФС покликані підтримувати додатки, здатні обробляти величезні обсяги різнорідних даних, одержуваних з навколишнього середовища.

Розумне місто є взаємоув'язана за місцем та часом в соціальному, біологічному та технологічному середовищах сукупність CPS-підсистем життєзабезпечення, охорони здоров'я, освіти, транспорту тощо.

Концепцію розумного міста слід розглядати як один із напрямів розвитку сучасних великих КФС, які являють собою нове покоління мережних розподілених фізичних і кібернетичних інфраструктур. Дані системи спрямовані на забезпечення високої якості життя людей за допомогою застосування інноваційних технологій, які передбачають економічне, екологічне та безпечне функціонування об'єктів розумного міста при використанні міських систем життєдіяльності.

Таким чином, КФС можуть прискорити реалізацію концепції «розумних міст», дозволяючи використовувати інформаційно-комунікаційні технології для більш ефективного і результативного управління ресурсами. Ідея розумного міста полягає в наданні громадянам інноваційних та більш якісних сервісів за рахунок вдосконалення міської інфраструктури при скороченні загальних витрат.

У КФС обчислювальні елементи взаємодіють з датчиками, які забезпечують моніторинг кіберфізичних показників, і з виконавчими елементами, які вносять зміни в кіберфізичне середовище.

Найчастіше КФС орієнтовані на те, щоб якимось чином керувати навколишнім середовищем. КФС об'єднують інформацію від інтелектуальних датчиків, розподілених у фізичному середовищі, для кращого розуміння середовища і виконання більш точних дій.

У фізичному контексті виконавчі елементи на основі одержуваних даних вносять зміни в середовище проживання користувачів. У віртуальному контексті КФС застосовуються для збору даних про віртуальних діях користувачів, таких як використання соціальних мереж, блогів і сайтів електронної комерції. Потім КФС певним чином реагують на такі дані, прогнозуючи дії або потреби користувачів в цілому. Використовуючи такі програмні продукти, як IBM WebSphere Sensor Events, можна аналізувати дані і події, що надходять від датчиків в реальному часі, і вбудовувати їх в інтелектуальні рішення.

Приклади практичного застосування КФС:

- У виробничому середовищі.
- В охороні здоров'я.
- У відновлюваній енергетиці.
- В інтелектуальних будівлях.
- У сільському господарстві.
- В обчислювальних середовищах.

– Розумні міста.

Розумні міста можна розглядати як масштабні КФС з датчиками, які відстежують обчислювальні і фізичні показники, і виконавчими елементами, які певним чином змінюють складне міське середовище. Уряди, організації та технологічні галузі зайняті вирішенням завдань, що породжуються зростаючим рівнем урбанізації, з метою поліпшення міського життя, наприклад, шляхом підвищення ефективності енергопостачання та якості послуг.

Високі темпи урбанізації та старіння населення змушують міські адміністрації переглядати свої організаційні структури та інфраструктури в контексті нових завдань. Такими завданнями є, серед іншого, відповідальне і економне використання ключових ресурсів – електроенергії, води, продуктів харчування і сировинних матеріалів. Стрімке зростання міського населення буде загрожувати сталому розвитку, якщо не розробити необхідну інфраструктуру. У цьому контексті для успішного розвитку міста абсолютно необхідне підвищення ефективності. В результаті таких зусиль з'являються розумні міста (масштабні КФС), такі як Сантандер, Сінгапур, Бостон і багато інших.

З технологічної точки зору розумне місто є містом, яке управляється даними, що є результатом інтенсивної цифровізації суспільства, а також повсюдного поширення широкосмугового Інтернету. Ключовим елементом кіберфізичної системи є дані, які збираються в результаті функціонування міста, технології їх обробки та механізми прийняття рішень.

Майбутні проблеми: Для успіху КФС і розумних міст людям необхідно мислити і діяти по-іншому і активніше включатися в життя міста. Надзвичайно важливими є активні спільноти, здатні агрегувати розподілені знання окремих людей і вести спільну діяльність щодо вдосконалення міських служб.

Сучасні технології забезпечують розподілені обчислення і краудсорсінг, обмін інформацією між користувачами і формування колективних знань. Колективні знання – один з ключів до успіху КФС і розумних міст. Колективні знання ґрунтуються на колективному сприйнятті, що підтримує спільний моніторинг міського середовища. Тут потрібні спільні дії для ефективного виконання завдань, що становлять спільний інтерес.

З технічної точки зору треба буде ще розв'язати безліч складних проблем - як мінімум ефективним і прийнятним в реальних умовах способом. Ось деякі з таких проблем:

- Різноманітність даних. Це серйозна проблема, яка може негативно впливати на ефективність взаємодій і розробку комунікаційних протоколів. Системи повинні бути здатні підтримувати велику кількість різних додатків і пристроїв.

- Надійність. КФС можна використовувати в таких критично важливих галузях, як охорона здоров'я, інфраструктура, транспорт і багато інших. Основними вимогами є надійність і безпека, оскільки виконавчі елементи впливають на навколишнє середовище. Фактично вплив виконавчих елементів може бути незворотнім, тому ймовірність їх непередбаченого поведінки повинна бути зведена до мінімуму. Крім того, навколишнє середовище непередбачувана, тому КФС системи повинні бути здатні продовжувати роботу в непередбачених обставин і адаптуватися в разі збоїв.

- Управління даними. Необхідно зберігати і аналізувати великі дані, що надходять від різних мережевих пристроїв, обробляти їх та в реальному часі виводити результати. Даними можна управляти за використанням відкладеної або оперативної потокової обробки, в залежності від призначення системи. При використанні потоків в реальному часі інформація може часто змінюватися і обробка ґрунтується на адаптивних і постійних запитах.

- Конфіденційність. Проблема полягає в підтримці балансу між збереженням конфіденційності та захистом персональних даних - і доступністю даних для надання більш якісного обслуговування. Оскільки КФС керують значними обсягами даних, що включають таку конфіденційну інформацію, як здоров'я, стать, віросповідання і безліч інших персональних відомостей, виникають серйозні проблеми конфіденційності даних. Для КФС необхідна особлива політика забезпечення конфіденційності, тому потрібен інструмент знеособлення даних, що дозволяє видаляти персональну інформацію перед обробкою даних системою.

- Безпека. КФС повинні забезпечувати безпеку комунікацій, оскільки всі дії координуються між пристроями в реальному часі. КФС розширюють масштаб і обсяг взаємодії між фізичними і обчислювальними системами, що ускладнює завдання забезпечення безпеки. Для вирішення цієї проблеми недостатньо традиційних інфраструктур забезпечення безпеки, і потрібно шукати нові рішення. Необхідно захищати як самі дані, що надходять, так і збережені дані, зібрані для використання в майбутньому. І нарешті, КФС ґрунтуються на різнорідних додатках і бездротових комунікаціях, що часто ускладнює забезпечення безпеки.

- Реальний час. КФС управляють значними обсягами даних, отримуваних від датчиків. Обчислювальна обробка повинна бути ефективною і своєчасною, оскільки фізичні процеси тривають незалежно від результатів обчислень. Для задоволення цієї вимоги КФС повинні мати пропускну здатність або потужність, необхідну для підтримки негайної обробки, оскільки невиконання своєчасних дій може привести до довгострокового збитку.

КФС розумного міста, вбудовані в будинки, навчальні заклади, виробничі підприємства громадські організації представляють сукупність комунікаційно пов'язаних реальних і віртуальних компонентів. Такі компоненти мають яскраво виражені функції адекватного фізичного цифрового моніторингу та оптимального хмарного комп'ютерного кіберуправління, що повинно забезпечувати якість життя населення міста, продукції, яка випускається, процесів або сервісів в заданих умовах обмежень на час та ресурси [1-2].

Розробка КФС управління віртуальними і фізичними ресурсами розумного міста повинні бути спрямовані на розвиток в Україні такого інтегрального рівня розвитку всього різноманіття кіберфізичних компонентів, який забезпечить якісно високий рівень життя населення міста на основі цифрового моніторингу технологічних процесів всіх об'єктів міста в реальному часі для досягнення суспільно значущих цілей.

Цифрова ідентифікація всіх об'єктів, фізичних, виробничих, медичних та навчальних процесів в розумному місті повинна відбуватися за допомогою технологій Інтернету речей, КФС та Big Data.

У розумному місті велике значення має технологія Big Data, яка спрямована на формування кіберфізичної екосистеми, яка повинна динамічно розвиватися. Структуризація великих обсягів неоднорідних даних відбувається на основі використання інтелектуальних спеціалізованих фільтрів паралельного моніторингу та метричного аналізу інформації для управління фізичними і віртуальними процесами.

Таким чином, здійснюється повна заміна людини сервісами КФС при управлінні соціальними групами, біологічними, технічними та віртуальними об'єктами розумного міста.

Висновок: Перед суспільством постає завдання освоєння результатів технологічної еволюції, яку Інтернет речей (і в тому числі КФС) вносить в наше повсякденне життя. Ці технології будуть підвищувати якість обслуговування і в остаточному результаті працювати на благо навколишнього середовища по мірі появи розумних міст по всьому світу.

КФС, які є рушійною силою інновацій, охоплюють безліч різних дисциплін. Співпраця різних галузей може зробити їх важливою виробничою силою. Крім того, для КФС потрібні висококваліфіковані кадри, тому необхідні співробітництво і взаємодію галузей і університетів. І нарешті, КФС мають величезний потенціал для зміни і вдосконалення кожного аспекту життя людей, допомагаючи вирішувати критично важливі для нашого суспільства проблеми і перевершуючи сучасні розподілені системи в плані безпеки, продуктивності, ефективності, надійності, зручності використання і за багатьма іншими показниками.

Розумне місто завдяки КФС ґрунтується на інтелектуальному обміні інформацією, що відбувається між великою кількістю його різних підсистем. Цілями впровадження інтелектуальних цифрових технологій в рамках концепції «Розумне місто» є: підвищення якості життя населення; підвищення конкурентоспроможності підприємств міста; підвищення ефективності системи управління в місті; підвищення безпеки та комфортності життя на території розумного міста

Подані наукові результати отримано в рамках НДР «Дослідження деяких аспектів функціонування соціально-економічних систем в цифровій економіці» реєстраційним номером 0118U006677, 01.01.2019–31.12.2022.

Список використаних джерел

1. Куприяновский В.П., Буланча С.А., Кононов В.В., Черных К.Ю., Намиот Д.Е., Дорынин А. П. Умные города как «столицы» цифровой экономики. // International Journal of open Technologies. 2016, vol. 4, no. 2. С. 41-51.

2. Куприяновский В. П. Цифровая экономика=модели данных+большие данные+ архитектура+приложения? // International Journal of open Technologies. 2016, vol. 4, no. 5. С. 1-13.

*Іващенко Оксана Андріївна,
кандидат економічних наук,
завідувач кафедри економіки та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОСТІ У ФОКУСІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

25 вересня 2015 року всі 193 країн-членів ООН одностайно схвалили *Порядок денний для цілей сталого розвитку*, який містив 17 цілей сталого розвитку (ЦСР), завдяки чому сталий розвиток став ключовим принципом глобальної співпраці і національного розвитку. Порядок денний – 2030 містить декларативні положення щодо бажаного майбутнього напрямку людського розвитку разом із програмою дій до 2030 року. Він визначає перспективні цілі, часто виражені в кількісному вимірі, сформульовані на основі всеосяжних консультацій з країнами в попередній період. Вперше прийнято порядок денний світового розвитку, який об'єднує широкий спектр декларативних цілей інклюзивного соціально-економічного розвитку, що мають глобальне охоплення, включаючи океани, прісну воду, біорізноманіття та клімат, тобто фактично дорожню карту для переосмислення сталого розвитку як порядку денного для народів і планети для досягнення процвітаючого і справедливого світу в планетарних кордонах. В прийнятому через декілька тижнів (12 грудня 2015 року) Паризькому порядку денному ще раз повторено основну мету сталого розвитку і встановлено погоджену верхню межу антропогенного глобального потепління «набагато нижче 2°C» і «докладання зусиль для обмеження підвищення температури до 1,5°C» (UNFCCC, 2015). Робочим порядком денним, прийнятим у Аддис-Абебі 16 липня 2016 року надано нову глобальну концепцію фінансування Порядку денного – 2030 і підкреслено важливість науки, технологій та інновацій для досягнення ЦСР.

Ініціатива «Світ у 2050 році» (TWI2050) [1] покликана продемонструвати, як можна досягти ЦСР в планетарних кордонах, забезпечуючи процвітання, соціальну інтеграцію, добре управління для всіх. TWI2050 – це глобальна дослідницька ініціатива, розпочата Міжнародним інститутом аналізу прикладних систем (International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA)), Мережею рішень щодо сталого розвитку («Sustainable Development Solutions Network») (SDSN)) і Стокгольмським центром стійкості («Stockholm Resilience Centre») (SRC)). Ця ініціатива об'єднує в мережу понад 150 учасників, включаючи провідних політиків, аналітиків, групи з моделювання на аналізі з 60 організацій усього світу, для співпраці з метою створення шляхів у напрямку сталого майбутнього і концепцій політики, необхідних для реалізації ЦСР і, що найбільш важливо, для досягнення необхідних трансформаційних змін.

Країни-члени ООН визначають сталий розвиток як такий світ, в якому всі країни живуть в умовах економічного процвітання, соціальної інтеграції та екологічної сталості. Ці економічні, соціальні та екологічні цілі іноді називають «потрійною нижньою межею» (англ. «triple bottom line»). Порядок денний –

2030 підкреслює, що людський, економічний, соціальний та екологічний розвиток повинен спиратися на добре управління і глобальну співпрацю, які часто називають четвертою основою сталого розвитку. Кожна з 17 ЦСР робить внесок у ці чотири виміри, тобто процвітання, соціальну інтеграцію, екологічну сталість і добре управління.

Ці ЦСР є «універсальними» в тому сенсі, що вони застосовні для всіх країн і всіх народів, що їх населяють. Вони також є «цілісними» – оскільки всі 17 ЦСР повинні досягатися в узгоджений спосіб [2;3]. В Порядку денному – 2030 постійно зазначається, що остронь не має залишитися ніхто (жодна країна, регіон або ЦСР). ЦСР – це величезний дар людству і створення нового «суспільного договору» для світу.

Універсальність ЦСР є унікальною не тільки з точки зору встановлення моральних норм для соціальної інтеграції та права на гідне життя для всіх, а й у підкреслюванні обов'язку всіх країн щодо співпраці для досягнення глобальних екологічних цілей, таких як «набагато нижче межі у 2°С», що міститься у Паризькій угоді. Оскільки людська діяльність вже вийшла за багато меж сталого розвитку (таких як екстенсивне використання землі, яке серйозно загрожує біорізноманіттю, і концентрація парникового газу, яка загрожує стабільності клімату), відтак перетнувши планетарні межі, всі країни повинні взяти на себе частину глобальної відповідальності за досягнення глобально погоджених екологічних цілей [2; 4]. ЦСР також є взаємопов'язаними і взаємозалежними, оскільки багато з них пов'язані з декількома вимірами сталого розвитку:

Процвітання означає, що основні потреби задовольняються для всіх, і включає ЦСР 1 (подолання бідності), ЦСР 2 (подолання голоду), ЦСР 3 (здоров'я для всіх), ЦСР 4 (освіта для всіх), ЦСР 6 (постачання та очищення води), ЦСР 7 (сучасна енергетика для всіх), ЦСР 8 (гідне місце роботи для всіх) і ЦСР 9 (сучасна інфраструктура для всіх). Соціальна інтеграція означає, що всі члени суспільства мають можливість для процвітання, і включає ЦСР 5 (статеву рівність), ЦСР 10 (скорочення нерівності) і ЦСР 16 (свобода від насильства).

Екологічна сталість означає, що кліматична система є стабільною, біорізноманіття збережено, екосистеми працюють нормально, прісна вода забезпечена, сільські та міські поселення захищені від забруднення і здатні витримати кліматичні шоки, і включає ЦСР 6 (постачання прісної води), ЦСР 11 (сталі міста), ЦСР 12 (стале виробництво і споживання), ЦСР 13 (безпека клімату), ЦСР 14 (збереження морських екосистем) і ЦСР 15 (збереження земних екосистем), а також опосередковано присутня в інших ЦСР, таких як ЦСР 2, яка знаменує кінець голоду і тому залежить від сталого сільського господарства.

Концепція доброго управління відводить інтеграції держави і недержавних суб'єктів центральне місце в політичному процесі. Добре управління – це коли уряди слідуєть принципу верховенства закону, підзвітні своїм громадянам і провадять правосуддя на засадах справедливості, а недержавні організації є проактивними учасниками і частиною системи управління. Звідси слідує, що вони співпрацюють з іншими країнами. Добре управління є центральним аспектом ЦСР 16 (верховенство закону, відсутність корупції) і ЦСР 17 (глобальна співпраця і партнерство для реалізації ЦСР) і явно присутнє в інших

ЦСР, таких як ЦСР 10 стосовно соціальної та політичної рівності та ЦСР 5 стосовно статевої рівності. ЦСР 16 – це не тільки ціль в собі, а також допоміжний засіб для інших ЦСР. Отже, добре та інклюзивне управління розглядається як передумова для об'єднання і узгодження поглядів щодо добробуту на місцевому, національному і глобальному рівні. Кожна з 17 ЦСР робить внесок у чотири виміри: процвітання, соціальну інтеграцію, екологічну сталість і добре управління (від місцевого до глобального рівня).

Список використаних джерел

1. TWI2050 Report: Transformations to Achieve the Sustainable Development Goals. (2018). IIASA. Retrived from: www.twi2050.org
http://www.iiasa.ac.at/web/home/research/twi/TWI2050_Report_web-small-071018.pdf.
2. Резнікова Н. В. Глобальні і регіональні екологічні проблеми. Київ: Вістка, 2016. 324 с.
3. Reznikova N. (2016). Transnationalization as an aggravator of the nature use problem: challenges on the way to sustainable development // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». №7. URL:
http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/issue/view/16336.
4. Reznikova N. (2016). Ecological imperatives for extension of globalization processes: problem of economic security // Інвестиції: практика та досвід. № 21. С. 23-26.

*Кобилинська Тетяна Василівна,
доктор економічних наук, доцент,
кафедра підприємництва, фінансів та оподаткування
Університет ДФС України;
Мотузка Олена Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ РАХУНОК ВИТРАТ НА ОХОРОНУ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА: ДОСВІД НІДЕРЛАНДІВ

Рахунки витрат на охорону навколишнього природного середовища відображають дані, повністю сумісні з даними, представленими відповідно до системи еколого-економічного обліку про витрати на охорону навколишнього середовища (далі по тексту ВОНПС), тобто економічні ресурси, що виділяються підрозділами-резидентами на охорону навколишнього природного середовища.

Рахунки дозволяють відобразити національні ВОНПС, які визначаються як сума використання екологічних послуг з боку резидентів, валове нагромадження капіталу для екологічної діяльності і перекази, які не є аналогами попередніх складових, за вирахуванням фінансування рештою світу.

Рахунки витрат на охорону навколишнього середовища Нідерландів є частиною Центральної системи SEEA (ООН та ін., 2012 року), яка була прийнята в якості міжнародного статистичного стандарту.

Модуль за видатками на охорону навколишнього природного середовища (EPE) є одним з трьох модулів, які були запропоновані для включення в Законодавство 691/2011 для екологічного обліку. Відповідно зі створенням цієї правової бази необхідні дані для ряду економічних змінних і сфер навколишнього середовища (CEPA).

Рахунки витрат на охорону навколишнього природного середовища (EPEA) забезпечують концептуальну структуру, тісно пов'язану з національними рахунками, в яких описуються витрати на охорону навколишнього середовища (Eurostat, 2002).

Мета EPEA – виявити і виміряти реакцію суспільства на екологічні проблеми за допомогою пропозиції і попиту на послуги з охорони навколишнього середовища та шляхом відслідкування поведінки в області виробництва і споживання, спрямованого на запобігання деградації навколишнього середовища. З цією метою EPEA надає інформацію про результати спеціалізованих послуг з охорони навколишнього середовища, вироблених у всій економіці, і про витрачання одиниць резидентів на всі товари і послуги для цілей охорони навколишнього середовища (SEEA-CF 4.45). Крім того, також можна оцінити, як фінансуються витрати на навколишнє середовище.

Структура EPEA складається з п'яти взаємопов'язаних таблиць (Eurostat, 2002). У таблиці В представлена інформація про виробництво характерних екологічних послуг, тобто про екологічні послуги, що виробляються резидентними одиницями у вигляді комбінованого звіту про виробництво і доходу. У таблиці В1 представлені дані щодо поставок і використання послуг з охорони навколишнього природного середовища. У таблиці А відображаються витрати всіх екологічних товарів і послуг в різних секторах економіки за КВЕД, тобто витрати на використання (споживання) екологічних послуг і пов'язаних з ним послуг, валове нагромадження основного капіталу і деякі інші пов'язані з ним операції. У таблиці С представлена інформація про фінансування витрат на охорону навколишнього середовища. Таблиця С1 відображає витрати на охорону навколишнього середовища / управління ресурсами для різних секторів економіки.

Ключовим показником, який можна отримати з таблиць, є загальні національні витрати з охорони навколишнього природного середовища, яка визначається як (SEEA-CF 4.85):

- Кінцеве споживання, проміжне споживання і валове нагромадження основного капіталу за всіма товарами та послугами з охорони навколишнього середовища (конкретні послуги, пов'язані продукти та адаптовані до них товари), за винятком проміжного споживання і валового нагромадження основного капіталу для характерних видів діяльності);

- плюс валове нагромадження основного капіталу (придбання за відрахуванням вибуття невироблених нефінансових активів) для діяльності з охорони навколишнього середовища;

- плюс передача охорони навколишнього середовища нерезидентами, які не згадані в пунктах вище;
- плюс трансфери за охорону навколишнього середовища, що виплачуються решті світу;
- мінус трансфери за охорони навколишнього середовища, отримані від решти світу.

Повний набір таблиць ЕРЕА представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Повний набір таблиць ЕРЕА

Таблиця В	Таблиця В1	Таблиця А	Таблиця С	Таблиця С1
Виробнича	Таблиця використання	Таблиця використання (витрат)	Фінансування витрат	Чиста вартість захисту навколишнього середовища
Виробництво послуг ЕР	Від виробництва до використання Представлення експорту/імпорту, а також податки (субсидії) на продукти	Область застосування послуг ЕР резидентами	Фінансування використання ЕР	Фінансування використання ЕР
Валове нагромадження капіталу і придбання землі	—	Утворення валового капіталу і придбання землі, використання адаптованих пов'язаних продуктів, конкретні трансфери	Утворення валового капіталу і придбання землі, використання адаптованих пов'язаних продуктів, конкретні трансфери	Витрати капіталу (проценти), використання реклами, конкретні трансфери, окрім субсидій, екологічні податки

Джерело: побудовано на основі [3].

Євростат підготував сім таблиць для модуля ЕРЕ, які повинні бути заповнені державами-членами ЄС:

1. Загальні витрати уряду.
2. Корпорації: допоміжні види діяльності (усього).
 - 2a Видобуток корисних копалин.
 - 2b Загальне виробництво.
 - 2b add Обробна галузь.
 - 2c Подача електроенергії, газу та пара.
 - 2d Водопостачання.
 - 2e Інші сектори NACE (добровільні).
3. Корпорації як вторинні і спеціалізовані виробники послуг з охорони навколишнього середовища.
4. Загальний обсяг послуг з охорони навколишнього середовища.
5. Витрати на ОНПС домогосподарствами.

6. Витрати на ОНПС за СЕРА.

7. Загальнонаціональні витрати (економіка в цілому).

Кожна таблиця складається з обов'язкового модуля (юридичної бази) і допоміжного модуля. Обов'язкова частина дуже обмежена щодо природоохоронних областей (СЕРА), тобто вибірково по основних СЕРА, по КВЕД про які необхідно проводити розрахунки. Для кожного сектора необхідно заповнення тільки деяких (або комбінації) класів за СЕРА. Що стосується допоміжної діяльності, необхідно повідомляти тільки NACE B, C і D.

У допоміжних таблицях можуть бути надані дані для всіх класів СЕРА і всіх видів економічної діяльності.

Варто зазначити, що поточний обсяг голландського ЕРЕР більше, ніж модуль ЕРЕ для правової бази:

- Голландський ЕРЕР включає в себе всі категорії СЕРА;
- Розглядаються також допоміжні види діяльності інших категорій NACE, а саме пов'язані з сільським господарством і транспортними / транспортними видами діяльності;
- Витрати на деякі адаптовані продукти включені в статистику ЕРЕР (чистіші моторні палива і т. д).

Існують деякі явні відмінності між ЕРЕА / модулем ЕРЕ Євростату та поточною статистикою голландського ЕРЕР. В першу чергу основна увага приділяється виробництву та витратам природоохоронних служб.

Витрати на охорону навколишнього природного середовища для власної діяльності тісно пов'язані з частиною таблиці ЕРЕА, в якій описуються дані щодо виробництва спеціалізованих послуг, пов'язаних з навколишнім природним середовищем (тобто структурою витрат).

Підводячи підсумок, варто наголосити на тому, що основні відмінності між екологічними витратами для власної діяльності і національними витратами на охорону навколишнього середовища Нідерландів пов'язані з:

- 1) витрати на відсотки включені в екологічні витрати для власної діяльності, але не в загальну екологічну продукцію;
- 2) включення чистого виробничого профіциту для спеціалізованих виробників;
- 3) при розрахунку загальних екологічних витрат для власної діяльності всі витрати підсумовуються і не враховуються в екологічні послуги, що використовуються іншими спеціалізованими виробниками, що призводить до подвійного обліку;
- 4) національні витрати на охорону навколишнього середовища включають валове нагромадження основного капіталу, яке виключається з екологічних витрат для власної діяльності.

Список використаних джерел

1. Environmental protection expenditure accounts. Handbook. Eurostat, 2018. Retrieved from <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/7903714/KS-GQ-17-004-EN-N.pdf/7ea9c74b-eda4-4c23-b7bd-897358bfc990>

2. Explanation of Eurostat on account of expenses on environmental protection (2018). Retrieved from ec.europa.eu. Retrieved from http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Environmental_protection_expenditure_accounts

3. Statistics Netherlands (2013) Compiling EPE Tables for the Netherlands.

4. System of Environmental-Economic Accounting 2012. Central Framework. United Nations, 2014. Retrieved from https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/seeaRev/SEEA_CF_Final_en.pdf

5. The Regulation (EU) No 691/2011 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2011 on European environmental economic accounts. Amended by the Regulation (EU) No 538/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2011/691/2014-06-16>

*Кравчук Інна Василівна,
аспірантка,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ХЕДЖУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

Важливого значення для економічного розвитку держави має довгостроковий капітал, формування якого значною мірою відбувається на фондовому ринку. В країнах, що розвиваються, в тому числі і в Україні, забезпечення умов щодо залучення довгострокового капіталу через фондовий ринок є ключовим фактором довгострокового економічного розвитку. Водночас, в Україні, як інвестори, так і реципієнти довгострокових фінансових ресурсів піддаються значним фінансовим ризикам, що є суттєвим стримуючим фактором розвитку фондового ринку.

На сьогодні існує багато досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, присвячених вивченню сутності фінансових ризиків та поняття “хеджування”. На думку О. Іващенко [2], «ризик – це економічна категорія, яка відображає відносини між господарюючими суб’єктами з приводу сприйняття ними об’єктивно наявних невизначеності і конфліктності, управління, прийняття рішень, оцінювання, що обтяжені можливими загрозами і невикористаними можливостями».

Доцільно розглянути визначення поняття «фінансові ризики». Так, в своїх працях Ф. Найт [3], В. В. Глущенко [4] вважають, що фінансові ризики це наслідок події, яка відбулася та має наслідки в даний час, в умовах невизначеності досягнення бажаного результату через існування множин альтернатив. Інша група авторів В. Вітлінський [5], М. Клапкін [6], вважають, що фінансові ризики – це здатність до ведення господарської діяльності в умовах невизначеності протягом всього часу та необхідності вибору, яка створює можливість завдяки особливим рисам підприємця попереджати, запобігати та зменшувати несприятливий вплив невизначеності на результати господарської діяльності.

К. Бойко [7] підходить до сутності хеджування з точки зору обліку як до процесу використання строкових угод, які дають змогу учасникам ринку зменшити ступінь ризику майбутніх операцій з купівлі-продажу активів на ринку, зменшуючи водночас можливі прибутки чи збитки від таких операцій.

Операція хеджування передбачає укладення строкової компенсаційної угоди з третьою стороною для повної ліквідації або часткової нейтралізації цінового ризику. Умови такої угоди дозволяють мати вигравш (компенсацію) у разі фінансових втрат в основній (балансовій) операції. Якщо ж за основною операцією отримано прибуток спекулятивного характеру (як наслідок сприятливих змін ціни), то за додатковою угодою матимуть місце втрати.

Використання методики хеджування фінансових ризиків пропонує широкий діапазон інструментів, які дозволяють зменшити ризик або здійснити перерозподіл недиференційованої його частини між учасниками ринку. [8]

Інструментом хеджування є інструменти строкового ринку (деривативи) – форвардні контракти, опціони та ф'ючерсні контракти. Деривативи – це стандартний документ, що засвідчує право придбати або продати базовий актив на визначених ним умовах у майбутньому. У міжнародній практиці строкового ринку деривативами є форвардні контракти, ф'ючерсні контракти та опціони, що і покладено в основу законодавчого регулювання випуску та обігу деривативів у нашій країні. [9]

На Заході, навіть у відносно стабільних економічних умовах, суб'єкти господарювання надають значної уваги питанням управління ризиками. Водночас в українській економіці, де фактори економічної нестабільності і без того ускладнюють проблему ефективного менеджменту, управлінню всім комплексом ризиків, що виникають в процесі їх економічної діяльності, приділяється явно недостатньо уваги. [10, с.10-13]

Отже, похідні фінансові інструменти з'явилися на євrorинку в 70-х роках і стали органічним доповненням до основних фінансових інструментів. Вони сприяють ефективнішому управлінню фінансовими ризиками, безпечнішому фінансовому посередництву на міжнародному ринку.

Список використаних джерел

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0919-04>.
2. Іващенко О. А. Фінансові інструменти управління економічними ризиками // Зовнішня торгівля: право та економіка. 2006. №2. С. 141-147.
3. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль. [Пер. с англ.]. Москва: Дело, 2003. 360 с.
4. Глущенко В. В. Финансовые риски в условиях глобализации // Финансы и кредит. 2006. №19. С. 19–25.
5. Вітлінський В. Ризикологія в економіці та підприємстві: моногр. Київ: КНЕУ, 2004. 480с.
6. Клапкін М. Страхування фінансових ризиків. Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2002. 570 с.
7. Бойко К. В. Проблеми обліку хеджування валютних ризиків // Економічний аналіз. 2010. №6. С.192 -196. URL: http://econa.at.ua/Vypusk_6/boyko.pdf.

8. Супрович Г. О. Сутність хеджування як методу зниження фінансових ризиків // Економічний аналіз. 2010. Вип. 6. С. 338–340.

9. Колб Р. Финансовые деривативы : учеб. Издание 2-е : перевод с англ. Москва: Информационно-издательский дом : Филин, 1997. 360 с.

10. Примостка Л. Управління фінансовими ризиками // Економіка. Фінанси. Право. 1999. № 2. С. 10-13.

*Куржос Анна Сергіївна,
студентка,*

науковий керівник:

Ставська Юлія Вацлавівна,

кандидат економічних наук, доцент,

кафедра менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,

готельно-ресторанної справи та туризму;

Вінницький національний аграрний університет

СУТНІСТЬ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ З ПОЗИЦІЙ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Для України розроблена стратегія інноваційного розвитку, аж до 2020 року, вже визначено шляхи її реалізації та фінансові джерела, нормативно-правова база поступово розвивається, вдосконалюється, але, незважаючи на це в промисловому виробництві реальних змін в процесі запровадження нововведень не відбувається. Говорячи про готельний бізнес, необхідно відзначити, що в нашій країні дуже мало готелів впроваджують і застосовують інновації, а інноваційний розвиток більш характерно для світових готельних корпорацій, які намагаються застосовувати унікальні технології у всіх країнах, в яких вони представлені.

Перерахуємо на нашу думку основні перепони впровадження нововведень в готельній індустрії:

– недостатня конкуренція на ринку, що розвивається готельних послуг;

– великі витрати на створення нововведень;

– відсутність мотивації в готельних підприємствах для застосування інновацій;

– необхідність зміни в свідомості керівництва, орієнтованого тільки на дохід з діяльності організації, а не на бачення можливостей отримання більшої вигоди в майбутньому, використовуючи інноваційні рішення [1].

Для того щоб здійснювати інноваційну діяльність, Україні в першу чергу потрібна дуже хороша інфраструктура близько готельних підприємств, за розвиток яких має відповідати держава. Безумовно, одна з найбільших проблем пов'язана не тільки з бюрократією, але також і у відсутності далекоглядності і прагненню в першу чергу підвищувати свій конкурентний статус, впроваджуючи все більше інновацій, що тягнуть за собою нові правила і ризики «нової гри на ринку». Одним з головних перешкод здійсненню переходу на інноваційний шлях розвитку – проблема ослабленою позиції країни на світовому ринку інновацій високотехнологічних продуктів і послуг. Обсяг

світового ринку наукомісткої продукції складає в даний час в 2 трлн. 250 млрд. Доларів США. З цієї суми в процентному співвідношенні більшу частину має США-40%, Японії - 29%, Німеччині - 15%. У той час як частка України складає порядком 0,5%, що є дуже маленькою і несуттєвою цифрою в порівнянні з іншими країнами. У всьому, що торкається експорт з України патентів і ліцензій, слід виділити той факт, що при загальному його незначному обсязі більше половини припадає на угоди по примітивною переуступку авторських прав на винаходи. Це відображає нездатність вітчизняної економіки утилізувати проводяться всередині неї власні дослідження і розробки [1].

Готельний бізнес в нашій країні є не тільки головною ланкою індустрії гостинності, а й фундаментом туристської сфери, адже на неї припадає близько 70% працівників галузі. Із зростанням платних послуг потрібно покращувати якість обслуговування шляхом застосування нововведень. Успішні «інноватори» готельного бізнесу показують свої досвідом, то, що на сьогоднішній день створення інновацій і їх введення необхідно для конкурентної боротьби.

Інноваційний підхід в сфері гостинності – це не тільки використання сучасних інформаційних технологій і надання нових послуг, це так само цілий комплекс нововведень, які зачіпають абсолютно всі сфери управління (управління якістю, фінансами, персоналом і т. п.), Причому більш ефективної інноваційна політика організації буде в разі одночасного ведення різних типів нововведень.

Наступний вектор обумовлений потребою жителів великих мегаполісів у відпочинку від техногенних та інформаційних перенапруг, в бажанні побути на природі, поліпшити здоров'я в чистих, екологічно зонах. Міські жителі очікують спокійній сільського життя, свіжого повітря, розслаблення і якісних продуктів, хороших умов для проживання. Разом з цим зростає потреба в екотуризм, лікувально-оздоровчий відпочинок, кінних базах і в клубах по гольфу, де людина психологічно розвантажується, відновлює фізичні сили. Нові види послуг знаходять свої ніші в готельно-туристичної індустрії, в результаті чого і створюються абсолютно нові види туризму.

Для більш швидкого переходу від технологічних запозичень до інноваційних технологій потрібна зрілість бізнесу і бажання вкладати кошти в дослідження і розробки, а також здатність отримувати додатковий дохід від цих інновацій, коли конкуренція створює стимули до нововведень з метою оновлення продукту, підвищення продуктивності і зниження витрат [1].

Тенденції, які спостерігаються зараз в світовому готельному бізнесі, говорять про те, що подальший розвиток галузі здійснюватиметься шляхом великого впровадження нововведень. Великий вплив буде надавати технічний прогрес, поява і впровадження базових інновацій (нано-технології, біотехнології), широке використання знань [3].

У висновку хотілося б відзначити, що основа всіх проблем України, пов'язаних з готельним бізнесом полягає в тому, що наша країна має дуже незріла політика і економіка. У держави, незважаючи на активну пропаганду, відсутній інтерес до інновацій як до важливого елементу розвитку країни. Як і

раніше спостерігається високий рівень корупції, недолік актуальності в законодавчій базі в сфері інновацій, бюрократія.

Україна посідає останнє місце за показником «інноваційна активність» серед європейських країн. Необхідно взяти приклад зі скандинавських країн (Норвегія, Данія, Фінляндія), де за кілька років змогли створити всі умови для активного розвитку інноваційної діяльності в усіх галузях, і спонукати сильніший інтерес до інновацій, які відповідно дадуть позитивний результат, що включає в себе збільшення потоку в'їзного та внутрішнього туризму, розвиток сучасних готельних підприємств і кваліфікованого, універсального персоналу.

Список використаних джерел

1. Гарєєв Р. Р. Інноваційний потенціал російського готельного бізнесу // Молодий вчений. 2017. №2. С. 382-384. URL <https://moluch.ru/archive/136/38281/> (дата звернення: 23.09.2019).
2. Друкер П. Ф. Бізнес та інновації = Innovation and Entrepreneurship. 2007. 423 с.
3. Дослідження INSEAD: Глобальний Індекс Інновацій 2012. URL: www.gtmarket.ru. (дата звернення: 20.09.2019)
4. Ставська Ю. В. Особливості та зміст інновацій у сфері гостинності. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2018. Вип. 3. С. 35-46.

Лукашова Єлизавета Валентинівна,

магістрантка, спеціальність

«Фінанси, банківська справа та страхування»;

науковий керівник:

Бондарук Таїсія Григорівна,

доктор економічних наук, професор;

Національна академія статистики, обліку та аудиту

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах економіка жодної з країн світу не може існувати самостійно, без впливу процесів глобалізації на розвиток національних економік. У цих умовах процеси активного включення країни у світові економічні відносини роблять конкурентоспроможність економіки одним з головних завдань подальшого розвитку держави. Конкурентоспроможність національної економіки є основою динамічного розвитку соціального, економічного й екологічного стану країни.

До національної економіки відносяться виробництва усіх розмірів, та форм власності (далі підприємства).

М. Малкіна об'єднує макроекономічні чинники конкурентоспроможності в такі 4 групи:

1. Природні ресурси, накопичений виробничий, технологічний і людський потенціал. Мова йде як про обсяги цих ресурсів, так і про їх якість.

2. Динаміка реального валютного курсу національної грошової одиниці. Підвищення реального курсу національної валюти негативно позначається на цільовій конкурентоспроможності окремих галузей.

3. Зовнішньоторговельні обмеження (мита та квоти). Оскільки імпорتنі мита, як і валютний курс, є факторами впливу на внутрішні ціни іноземних товарів, їх введення також доцільно в галузях, де можливе імпортозаміщення, тобто висока перехресна еластичність попиту на вітчизняні товари за ціною імпорту.

4. Фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт відбувається із державних, недержавних та зовнішніх джерел. Обсяги цього фінансування залежать від доступних ресурсів у кожного джерела, проведеної політики управління ресурсами, а також створюваних державою стимулах інноваційного розвитку. [3, с. 529]

Конкурентоспроможність проявляється на різних рівнях та щодо різноманітних економічних об'єктів. Зокрема, конкурентоспроможність можна розглядати на таких рівнях

- індивідуальний рівень – конкурентоспроможності продукції;
- мікрорівень – конкурентоспроможність підприємства;
- мезорівень – конкурентоспроможність регіону (галузі економіки, чи виду економічної діяльності);
- макрорівень – конкурентоспроможність держави. [2, с. 82]:

Дієвими механізмами підвищення конкурентоспроможності промисловості України, що повинні набути широкого практичного застосування, є:

- 1) механізми бюджетної підтримки промислового розвитку:
 - цільова фінансова допомога секторам економіки, надання якої повинно відбуватись за принципами прозорості, доступності та справедливості розподілу між промисловими товаровиробниками, згідно плану розвитку;
 - субсидії вітчизняним підприємствам на відшкодування частини витрат на сплату процентів за кредитами, отриманими на реалізацію інвестиційних та інноваційних проектів;
 - бюджетні субвенції для переходу на більш екологічні ефективні технології промисловим підприємствам;
 - дотації у високі технології за для створення високоякісної конкурентоспроможної промислової продукції, що відповідає та перевершує світові аналоги;
 - фінансування секторальних, та регіональних програм розвитку промисловості шляхом створення спеціальних бюджетних фондів.
- 2) фінансові механізми стимулювання розвитку промисловості:
 - держзамовлення, держзакупівлі та держконтракти на довгостроковій основі за ринковими цінами, або навіть вищими при забезпеченні обґрунтування;
 - податкові, митно-тарифні і валютні пільги для наукомістких та високотехнологічних виробництв;

- пільгове кредитування промислових підприємств згідно планів розвитку секторів економіки, з можливістю додаткового фінансування за досягнутими ними результатами роботи;
- реструктуризація фінансової заборгованості;
- реструктуризація податкової заборгованості;
- державні гарантії і поручительства;
- секторальні, та регіональні інвестиційні фонди, сформовані згідно планів розвитку секторів економіки та регіонів;
- інвестиційні регіональні фонди створені за рахунок певної частки екологічних платежів та податків, сплачених підприємствами регіону, кошти якого направлятимуться на підтримку та компенсацію витрат за еколого орієнтованими інвестиційними проектами.
- механізми регуляторного впливу:
- розробка законодавства з підтримки вітчизняної економіки та підприємств, з чітким плануванням термінів дії законодавчих актів, напрямків розвитку та пріоритетів;
- індикативне планування, державний контроль за експортно-імпортними операціями;
- помірні тарифні і нетарифні заходи з обмеження імпорту та розвитку експорту машин, обладнання та вітчизняних розробок;
- екологічні та техніко-економічні стандарти, сертифікація промислової продукції відповідно до вимог міжнародних стандартів;
- надання державних гарантій;
- встановлення зовнішньоторговельних пріоритетів;
- розробка заходів захисту українських виробників від недобросовісної конкуренції як на вітчизняному так і на міжнародному ринку;
- забезпечення безкоштовного доступу до консалтингових та інформаційних послуг;
- розробка, та надання лізингових, іпотечних та інших послуг функціонуючим, новоствореним та проєктованим промисловим підприємствам ;
- підвищення рівня захищеності підприємницького середовища шляхом посилення правової, судової, інституційної відповідальності держави перед суб'єктами господарювання;
- спрощення доступу підприємств до судового захисту, впровадження системи прецедентного права;
- боротьба з проявами монополізму та корупції;
- державне регулювання цін для промислових товаровиробників на соціально значущі товари та послуги.

Для ефективного впровадження механізму, потрібно прийняти план розвитку економіки країни, який включає розвиток регіонів, секторів економіки та зосереджений на наступному:

- формування оптимальної структури промисловості;
- перепрофілювання промисловості з традиційного індустріального розвитку на виробництво наукомісткої високотехнологічної продукції;

- освоєння випуску нової промислової продукції за для розширення експортного потенціалу держави;
- формування та реалізація стратегії і політики підвищення конкурентоспроможності секторів економіка та промисловості регіонів.
- задоволення потреб внутрішнього ринку країни:
- товари, роботи, послуги;
- інфраструктурні проекти;
- підвищення соціальних стандартів рівня життя;
- формування організованих збутових мереж.
- інтеграція економіки країни до зовнішнього мирового ринку:
- товари, роботи, послуги;
- участь у мирових інфраструктурних проектах;
- інтеграція до розробок та виробництва останніх поколінь п'ятого технологічного укладу (комп'ютери, ракети, авіапромисловість і електронна промисловість);
- освоєння перших поколінь шостого укладу (інформаційні, біо– та нанотехнології).
- модернізація економіки країни на основі передових а на другому етапі новітніх технологій, а саме:
- промислової інфраструктури та галузей промисловості;
- технологічне переозброєння секторів економіки, та промислових комплексів регіонів;
- активізація науково-дослідної роботи за пріоритетними напрямками структурної перебудови в промисловості регіонів;
- розвиток національної системи сертифікації продукції і систем якості, базуючись на міжнародних стандартах.
- поліпшення підприємницького середовища:
- спрощення законодавчої бази;
- контроль за дотриманням норм и правил ведення промислової діяльності проводити за рахунок контролюючих органів;
- перевірка повинні бути запланованими заздалегідь;
- пожежна безпека в плані сповіщення повинна робитися за рахунок державних коштів;
- стимулювання розвитку інтелектуального капіталу:
- активізація науково-дослідної роботи;
- фінансування освітньої галузі та науки, сфери зайнятості, системи оплати праці;
- застосування в навчальному процесі інформаційних технологій та інноваційних форм навчання, в тому числі і дистанційного навчання.
- відновлення екології:
- ліквідація еколого небезпечних виробництв;
- створення екологічно чистих виробництв і випуск екологічно безпечних видів продукції;
- санація та відновлення родючості техногенно забруднених ґрунтів;

– відновлення екологічної інфраструктури на забруднених заражених територіях.

Для комплексного формування та запуску механізмів конкурентоспроможності економіки необхідно розробити план розвитку країни в якому кінцевою метою має бути рівень розвинених країн який вони планують досягти в доступному для огляду майбутньому. Відмінність від зараз існуючих планів цей план, полягає в тому, що ці плани ставлять за мету досягти той рівень виробництва який вже є в світі. Таким чином у нас з'являється можливість виступити не в ролі наздоганяючих, а в ролі країни яка йде до аналогічної мети коротшим та ефективнішим шляхом за рахунок розробки, розвитку і впровадження саме тих товарів, послуг і виробництв, які будуть затребувані в майбутньому. Отже, закономірно постає питання надзвичайної актуальності – забезпечення конкурентоспроможності промисловості держави в цілому та кожного регіону, зокрема, з метою гарантування їх соціально-економічного та екологічного розвитку й досягнення фінансової стабілізації регіонів, та Країни в цілому. Планомірний та динамічний ріст конкурентоспроможності промисловості регіонів можливий лише за умов комплексного застосування дієвих механізмів, спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку вітчизняних промислових підприємств, обмеження діяльності міжнародних компаній при одночасному нарощенні експортного потенціалу національної промисловості. Системний характер дії запропонованих механізмів створить умови для якісних структурних змін і тривалого зростання промислового виробництва у регіонах та в Україні в цілому.

Список використаних джерел

1. Бутко М. П. Інвестиційні аспекти підвищення конкурентоспроможності економіки // Економіка України. 2004. №4. С. 40–45.
2. Бондаренко А. И. Конкурентоспособность как важнейшая рыночная характеристика // Аграрный вестник Урала. 2012. №1(93). С. 80–83.
3. Малкина М. Ю. Особенности измерения и способы повышения конкурентоспособности российской экономики // Вестн. Нижегород. ун-та им. Н. И. Лобачевского. Эконом. науки. 2014. № 3. С. 529–537.

*Ляшенко Олександра Миколаївна,
доктор економічних наук, професор*

ГЕНЕЗА ОСВІТИ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ

Розвиток сучасних управлінських процесів супроводжується проявами багатьох викликів, найголовнішими серед яких можна визнати такі, як-от: велика швидкість прогресу, «мікс» поколінь, ІТ-фікація спілкування і комунікацій. Усе це прискорює еволюційні процеси у сфері управління, сприяє моделюванню наступних версій менеджменту, а отже, формує нові вимоги для навчання нової генерації менеджерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій має сенс представити у розрізі таких царин: генеза науки управління, генеза освіти як процесу, генеза менеджменту освіти. Жодна із зазначених царин повною мірою не віддзеркалює обрану авторкою тематику. Водночас, певним підґрунтям висвітлення генези освіти у сфері управління може слугувати історія управлінської думки, стисло викладена в [1].

Така історія зводиться до плеяди управлінських революцій, першу з яких відносять до періоду формування рабовласницьких держав на Давньому Сході та характеризують як релігійно-комерційний етап розвитку управлінської думки.

Другу управлінську революцію пов'язують зі світською владою і ім'ям вавілонського правителя Хаммурапі (1792-1750 до н.е.), який для управління великими територіями створив ефективну адміністративну систему. На цьому етапі сформувалася група людей, які професійно займалися управлінням на рівні держави.

Третя управлінська революція (виробничо-будівельна) почалася під час царювання Навуходоносора II. На цьому етапі з'явилося досить багато управлінських новацій в Стародавньому Римі (система територіального управління Діоклетіана і адміністративна ієрархія Римської католицької церкви, яку до теперішнього часу вважають найбільш досконалою формою організації управління).

Четверта управлінська революція, яка сталася в ранньому Середньовіччі, відображала домінування професійних гільдій (цехів), відносини в яких будувалися на співпраці. Суттєвою особливістю ідеології даного періоду були норми авторитарного стибу.

П'ята управлінська революція співпадає з промисловою революцією другої половини XVIII – XIX ст. У цей період Управління відокремилося від власності, капіталу і сфери безпосереднього виробництва, що згодом привело до появи професійного управління. Гостра необхідність в якісному професійному управлінні сприяла появі найманого керуючого.

Шоста управлінська революція (кінець XIX – 70-і рр. XX ст.) відбувалася в період посилення ролі професійних менеджерів в управлінні державним і приватним сектором. Менеджмент було визнано наукою.

Сьома управлінська революція - постіндустріальний етап управлінського розвитку (з 80-х рр. XX ст. по теперішній час) пов'язаний з переходом до постіндустріального етапу розвитку суспільства. На підставі цього можна зробити припущення, що вже відбулися ще дві революції і передують третя. Про це – у подальшому тексті.

Також слід зважити на те, що сучасний послідовник теорії «спіральної динаміки» Клера Грейвза, наш співвітчизник В. Пекар виявив [2], що певні парадигми мислення можуть бути характерні як для окремої людини, так і для колективу і навіть для великих соціальних систем, що дозволяє говорити про цілі «світи», створивши на цій теорії «надбудову» так званого кольорового менеджменту.

Проте, ані класичний ланцюг управлінських революцій, ані креативні ланцюги спіральної динаміки не розкривають повною мірою генезу освіти у сфері управління.

Перед усе, слід зазначити, що такі виклики, як велика швидкість прогресу, «мікс» поколінь, ІТ-фікація спілкування і комунікацій, вже спричинили появу двох управлінських реолоцій, які відбулися майже одночасно на початку XXI століття.

Восьмою управлінською революцією можна визнати відміну (евентуальне зникнення) ієрархій у менеджменті організацій. Проектний підхід до вирішення завдань успішно емігрував зі сфери ІТ (Agile і SCRUM) аж до державного сектору. Відмова від ієрархічного мислення – тема, що заслуговує на окремий розгляд, проте саме вона є своєрідною лінією розмежування між 1-2 і 3-4 версіями менеджменту.

Дев'ята управлінська революція може бути іменована «тихою» або «мовчазною», оскільки стосується тотальні ІТ-фікації або діджиталізації спілкування, де частка «живих» комунікацій зводиться до мінімуму. Власне, продовженням цієї революції є десята, сенс якої формується під впливом штучного інтелекту в цілому і т.зв. машинного спілкування зокрема.

Десята управлінська революція – це формат управлінців без підлеглих і без «живої» команди. За даними Future of Jobs Survey 2018, World Economic Forum управлінські професії ще довго залишатимуться затребуваними, проте передбачається, що вже до середини XXI століття роль підлеглих почнуть виконувати «розумні» технології і пристрої.

«Революційна» ситуація в управлінні ускладнюється наявністю «мікса» поколінь. Якщо величне (1900 –1923) і мовчазне покоління (1923 –1943), на жаль, вже майже не представлені в активній спільноті, то покоління бебі-бумерів (1943 – 1963), покоління Х (1963 – 1983), покоління Y (1983 – 2003) і покоління Z «Зет» (з 2003) формують вельми полі ціннісну спільноту управлінського процесу.

Повертаючись до генези власне освіти у галузі менеджменту, слід акцентувати увагу на тому, що в Україні сьогодні одночасно функціонують усі відомі моделі менеджменту – від 1.0 до 4.0. Ієрархії менеджменту версії 1.0 успішно доповнюються надбудовою «м'яких» технологій версії 2.0, помножуються на заплутаність версії 3.0 і несформованість версії 4.0.

Теорія заплутаності народилася і почала розвиватися кілька десятиліть тому. Спочатку її більше застосовували в математиці і біології, потім – економіки та соціології. І це був великий прорив. Стівен Хокінг вважав його настільки важливим, що назвав 21 століття "століттям заплутаності". Перше важливе відкриття – всі компанії є мережі. Люди навіть можуть зображати компанію як ієрархічну структуру, і це не скасовує того, що насправді компанія – мережа. Друге – соціальна заплутаність говорить про те, що менеджмент в першу чергу зачіпає людей і відносини, а вже потім департаменти і прибуток.

У вітчизняній реальності не можна скидати з вагів те, що за часів протистояння гібридній агресії Росії проти України і світу, ризикогенність управління зростає у геометричній прогресії. Великою мірою така ситуація

пов'язана з дією гібридних загроз, які є суспільно небезпечними подіями, явищами або процесами, породженими змінами у глобальному безпековому довікллі, що виникають унаслідок синергетичного застосування агресором конвенційних збройних засобів, неконвенційних засобів насильства (тероризму, кримінальної діяльності, організації т.зв. «громадянських війн», підривної діяльності тощо) та перетворюваних на зброю невійськових засобів впливу (у дипломатичній, інформаційній, економічній, фінансовій, торговельній, соціальній та інших сферах) [3].

Висновки. Буремні часи не лише не зупинили амбітних намірів фахівців, відданих шляхетній управлінській справі, а й навпаки, зумовили урізноманітнення тематики їхніх досліджень. Сучасні управлінці підприємств різної форми власності і галузевої належності, різного масштабу діяльності – від державних установ до проектних форматів, які застосовують Agile і SCRUM, знають, що не суперечки народжують істину, а спілкування у форматах від діалогу до полілогу. Одним з головних постулатів нового мислення є перехід від світу видимих предметів у світ невидимих взаємозв'язків, з якими управлінці ще мають навчитися працювати.

Список використаних джерел

1. Козюра В. Д., Ящурицький Ю. В. Еволюція управлінської думки: нарис історії розвитку теорії соціального управління. Київ: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008. 288 с.
2. Пекар В. Різнобарвний менеджмент. Еволюція мислення, лідерства та керування. Харків:Фоліо, 2016. 172 с.
3. Світова гібридна війна: український фронт : моногр. / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с.

***Морозова Катерина Павлівна,**
магістрантка,
спеціальність «Менеджмент»;
науковий керівник:*

***Булах Тетяна Миколаївна,**
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра економіки та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Суспільство, постійно розвивається. Потреби людей змінюються, необхідно вишукувати нові наукові підходи до проблеми мотивації персоналу. Економічні перетворення в нашій країні не будуть успішними, якщо докорінним чином не буде змінена система управління на підприємствах, а саме, управління персоналом. Адже, підприємство, повинно бути привабливим

для своїх працівників, викликати бажання для подальшої праці. Сучасна наука вже винайшла в чому може полягати привабливість підприємства для реальних і потенційних працівників – це мотивація своїх працівників. Мотивація, як процес спонукання до діяльності для досягнення особистих цілей персоналу і цілей організації. Мотивація через виявлення та задоволення потреб кожного окремого працівника.

Фундаментальний внесок у дослідження цієї проблематики зробили відомі зарубіжні науковці: А. Маслоу, А. Шопенгауер, Д. Аткинсон, К. Альдерфер, Ф. Герцберг, Д. Мак-Клеланд, В. Врум, Дж. Адамс, Л. Лоулер та багато інших. Значних досягнень у дослідженні теорії мотивації персоналу здобули такі вітчизняні вчені: М. Туган-Барановський, Г. Дмитренко, А. Колот, О. Кузьмін, Г. Куликов, В. Лагутін, В. Новиков, О. Павловська та багато інших.

У сучасному менеджменті все більше і більше приділяється уваги питанню мотивації. Проте, як побудувати гнучку і просту у виконанні систему мотивації на підприємстві, і, головне, яким чином здійснювати мотиваційний моніторинг – це питання залишалося відкритим.

Мета дослідження полягає у виявленні шляхів підвищення мотивації персоналу на підприємстві.

Сучасні теорії управління персоналом розглядають цілий ряд спеціальних напрямків, від яких залежить результативність діяльності персоналу. Це, наприклад, підбір і адаптація персоналу, кар'єра і мотивація.

Для прийняття кваліфікованих управлінських рішень щодо створення ефективного мотиваційного механізму необхідно створити і застосувати мотиваційний моніторинг.

Мотиваційний моніторинг правомірно розглядати як складову моніторингу соціально-трудої сфери. Під останнім розуміємо комплексну систему постійного спостереження за фактичним станом справ у цій сфері, систематичного аналізу процесів, які в ній відбуваються. Його мета – регулярна оцінка змін, що відбуваються в соціально-трудої сфері, прогнозування розвитку подій, запобігання негативним тенденціям, які можуть призвести до формування осередків соціального напруження, опрацювання найефективніших заходів, що забезпечують розвиток та використання трудового потенціалу.

Мотиваційний моніторинг – це система постійного спостереження і контролю стану мотивації трудової діяльності з метою його оперативної діагностики й оцінки в динаміці, прийняття кваліфікованих управлінських рішень в інтересах підвищення ефективності виробництва [3].

Щоб спонукати працівників досягати цілі підприємства, необхідно виявити мотиваційні потреби працівників і виміряти задоволеності виявлених потреб. Приблизний перелік факторів мотивації представлений в табл. 1.

Коли працівник відповідає на запитання анкети, він виражає свою думку з приводу того, який з цих факторів для нього є значимішим, за інший через кількість балів.

Фактори мотивації працівників підприємства

№ п/п	Мотиваційний фактор
1	Висока заробітна плата та матеріальне заохочення
2	Визнання і винагорода
3	Відповідальність
4	Відносини з керівництвом
5	Кар'єра
6	Прагнення до досягнень
7	Цікава та корисна робота
8	Співпраця

Отже, щоб відслідковувати стан мотивації працівників, який характеризує готовність працівника до максимальної трудової віддачі, розвитку конкурентоспроможності, реалізації в роботі набутих знань, здібностей, умінь, навичок і відображає ступінь задоволеності мотиваційних потреб працівника. Чим більша задоволеність мотиваційних потреб працюючих, тим ефективнішою для підприємства може бути робота таких працівників.

Сьогодні мотивація персоналу повинна будуватися з урахуванням особливостей персоналу підприємства, що включають в себе потреби, інтереси, установки і ціннісні орієнтації його співробітників, а також враховувати існуючу структуру управління персоналом, фактори, що впливають на організацію всередині і ззовні [1].

Завдання керівництва – розробити гнучку систему мотивації персоналу, пам'ятаючи, що ця система вимагає вирішення цілої низки непростих завдань, серед яких виділимо:

- виявлення факторів, що визначають структуру мотиваційного механізму, конкретизацію їх сутності в умовах певного соціального середовища, оцінку впливу на мотивацію співробітників факторів внутрішнього і зовнішнього середовища;
- визначення можливості самовільного або навмисного зміни факторів відповідно до умов розвитку виробничої системи;
- вибір відповідних методів впливу на мотивацію, їх розумне комплексне поєднання;
- вибір відповідного комплексу інструментів впливу на трудову поведінку персоналу і вироблення важливих функцій такого комплексу;
- виявлення мотиваційних ресурсів в управлінні (організація праці, принципи соціального партнерства, можливості соціальної політики підприємства);
- оцінку ефективності мотиваційної політики підприємства [2].

Потрібно пам'ятати що перед керівництвом стоїть завдання не з легких, а саме зацікавити персонал. Для цього керівник повинен правильно використовувати як матеріальну, так і нематеріальну систему мотивації. Якщо

персонал буде добре мотивований і буде працювати максимально ефективно, то показники підприємства будуть тільки поліпшуватися.

Список використаних джерел

- 1.Афонин А. А. Основи мотивації праці й організаційно-економічний аспект. Київ: МЗУУП, 1994. 154 с.
2. Дмитренко Г. А. Шарапатова Е. А., Максименко Т. М. Мотивация и оценка персонала: учеб. пособ. Киев: МАУП, 2002. 248 с.
3. Колот А. М. Мотивация персонала: підруч. Київ: КНЕУ, 2002. 337 с.

*Недорода Євгеній Павлович,
аспірант,
Національної академії статистики, обліку та аудиту*

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ПОНЯТТЯ ТА СКЛАДОВІ

З поглибленням ринкових відносин в Україні актуалізується проблема координації дій держави, господарюючих суб'єктів і громадян з метою досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку суспільства. Тому модернізація управління є об'єктивним процесом, пов'язаним з цілеспрямованою координацією виробництва, розподілу, обміну і споживання відповідно до економічних законів і закономірностей суспільного розвитку на конкретному історичному етапі [3, с. 7].

Однією з найважливіших складових управління є менеджмент, який в англійській мові означає: керування; організацію ефективної роботи; політику прийняття рішень з урахуванням чинників, які впливають на ефективність роботи; адміністрацію; орган, що здійснює управління; сукупність знань і вмінь, що становлять основу мистецтва управління. Менеджеризм, як вважають економісти, є американською теорією управління, котра передбачає спрямування управлінських дій та функцій на розв'язання питань у сфері суспільних відносин шляхом вибору оптимальних управлінських рішень та їхньої реалізації з метою отримання максимального економічного й соціального ефекту [4, с. 8].

Бюджетний менеджмент є важливим інструментом державного регулювання діяльністю органів влади. При цьому ефективна організація системи управління за виконанням бюджету сприяє реалізації цілей, своєчасному виявленню та усуненню відхилень, створює мотивацію до результативного виконання своїх обов'язків органами державної та місцевої влади, дозволяє вчасно виявляти негативні тенденції в процесі управління, зменшувати ризик виникнення негативних явищ під час формування та використання фінансових ресурсів бюджету, а також підтримувати ефективність управління фінансовими ресурсами на належному рівні [8, с. 228]. Державний бюджет є однією із головних ланок фінансової системи, в якому сконцентрована значна частина національного доходу. Достатнє наповнення дохідної частини державного бюджету є чинником, який відображає рівень

економічного розвитку країни, забезпечуючи економічну та соціальну стабільність і належний життєвий рівень населення [9, с. 167].

Бюджетний менеджмент як процес можна представити у вигляді послідовності певних етапів. У межах стратегічного бюджетного менеджменту такими етапами є: цільовий етап (визначення мети і завдань управління бюджетними потоками), інформаційний (підготовка й аналіз інформації), формування цільових показників, виявлення й аналіз альтернатив [2, с. 93].

На думку, Н.Ю. Мельничук бюджетний процес поєднує в собі суб'єктів та об'єктів бюджетного менеджменту. Він пройшов значний еволюційний шлях. Однак існує ряд проблем, які, на її думку, залишаються не вирішеними (рис. 1.) й створюють значні перешкоди як для проведення фінансової політики урядом держави, так і для стабільного функціонування всієї бюджетної системи України [7, с. 106].

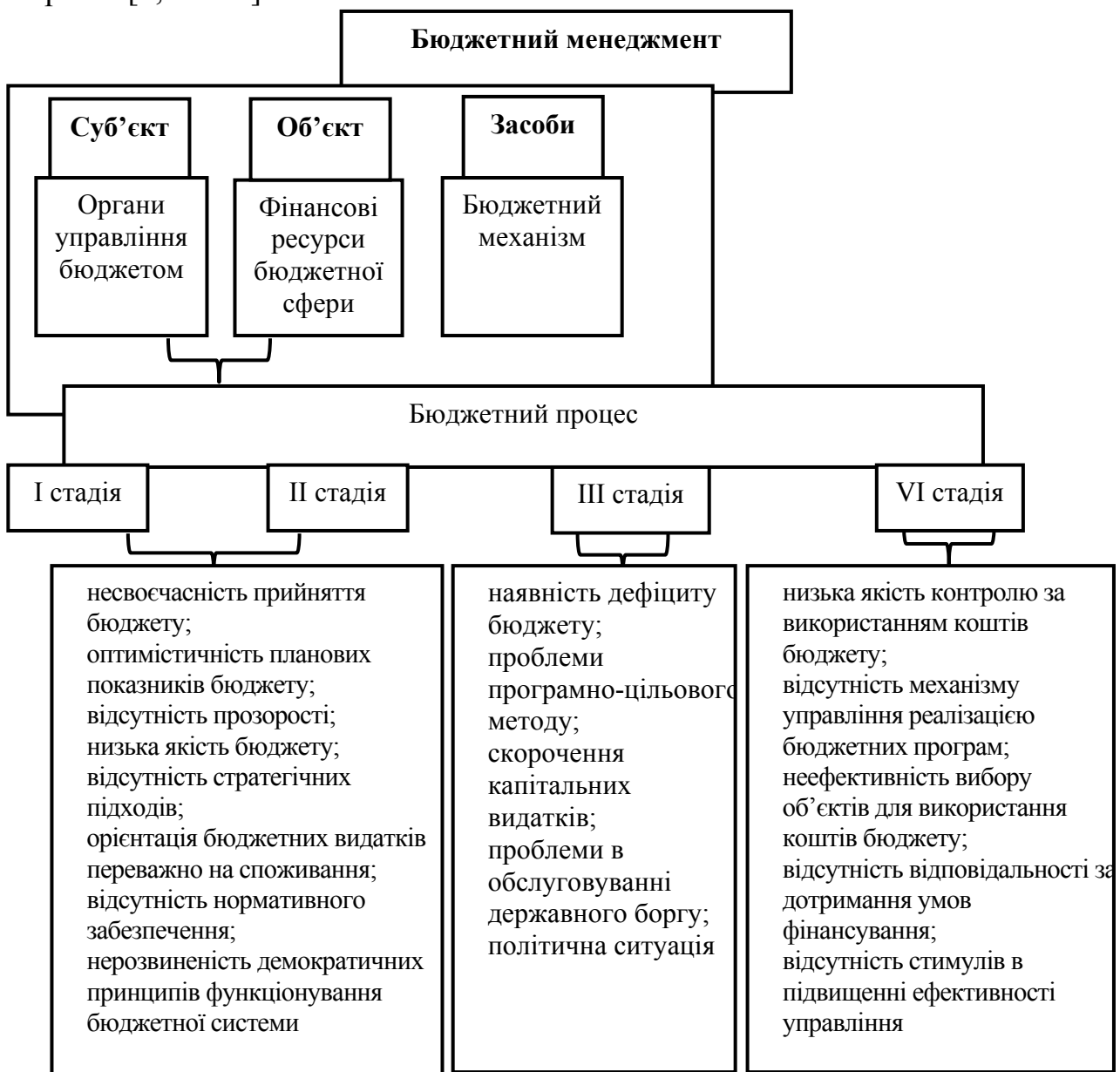

Рис. 1. Проблеми бюджетного менеджменту в сучасних умовах розвитку [7, с. 106].

Організація бюджетного менеджменту в країні залежить від багатьох чинників: політичного устрою, традицій управління, особливостей розвитку економіки та фінансів, обраної бюджетно-податкової політики тощо. Перед наукою постало питання узагальнення моделей бюджетного менеджменту, які мають ґрунтуватися на функціях та принципах [6, с. 186].

З наукової точки зору, бюджетному менеджменту властиві такі функції [1]:

1) планування (передбачає формулювання цілей і вибір шляхів їх досягнення на підставі розмежування обов'язків у межах апарату управління);

2) організація (передбачає необхідну структурну перебудову об'єктів управління для розмежування повноважень, визначення прав і обов'язків, функціональних підрозділів);

3) мотивація (ґрунтується на діяльності, спрямованій на досягнення поставлених цілей, що, як правило, пов'язана зі стимулюванням ділової активності, продуктивності та якості праці);

4) контроль (є порівнянням досягнень із поставленими цілями і встановленими критеріями).

До принципів бюджетного менеджменту зараховують такі, як повноти, єдності і періодичності бюджету, його реальності, прозорості та відкритості [5].

Отже, з огляду на викладене, можна зробити певні узагальнення про те, що бюджетний менеджмент має складну структуру. Він включає сукупність елементів, які пов'язані між собою. Бюджетний менеджмент впливає на ефективність функціонування бюджетної системи та сприяє соціально-економічному розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Аветисян И. А. Бюджетный менеджмент: учеб. пособ. Вологда: ВоГУ, 2015. 259 с.

2. Баскаков А. Ю. Підходи до визначення економічного змісту поняття «бюджетний менеджмент». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». Вип. 3(31). 2016. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2017/31/19.pdf>.

3. Бюджетний менеджмент: підруч. / за ред. В. Г. Дем'янишина, Г. Б. Погріщук. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 532 с.

4. Бюджетний менеджмент: підруч. / за ред. В. Г. Дем'янишина, Г. Б. Погріщук. Тернопіль: Крок, 2015. 522 с.

5. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. К.: КНЕУ, 2004. 864 с.

6. Ляшок Н.Ю., Рустамова Г.М. Бюджетний менеджмент: визначення, принципи, функції. Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону. 2011. URL:

http://ea.donntu.org:8080/jspui/bitstream/123456789/21769/1/BUDJETNYI_MENEDZHMEN_T_Lyashok_Rustamova.pdf.

7. Мельничук Н. Ю. Актуальні проблеми бюджетного менеджменту в сучасних умовах. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації: зб. наук. пр. 2016. Вип. 2 (17). С. 104–110.

8. Мельничук Н. Ю. Концептуальні засади розвитку бюджетного менеджменту в Україні. Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. 2015. Вип. 6. Т. 20. С. 227–234.

9. Шевчук В. О., Бондарук Т. Г., Мельничук Н. Ю. Механізм управління бюджетними ресурсами: проблеми та перспективи удосконалення. Облік і фінанси. 2016. № 3 (73). С. 166–175.

*Панченко Володимир Григорович,
доктор економічних наук,
директор Агентства розвитку Дніпра (м. Дніпро)*

ЦИФРОВИЙ НЕОПРОТЕКЦІОНІЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО СУПЕРНИЦТВА

Обговорення проблеми цифрового протекціонізму прогнозовано визнаватиметься у ХХІ ст. ключовим питанням світової торгівлі. Становлення дієвих та прихованих інструментів цифрового неопротекціонізму, який перетинається з інноваційним та інформаційним неопротекціонізмом, відбувається в такий спосіб, що складно відокремити форми прояву кожного з них через комбінований характер взаємодії інформації та інновацій в еру цифрової економіки. Інноваційно-інформаційно-цифровий неопротекціонізм швидко перетворюється на джерело суперечок між державами, про що свідчать вражаючі цифри: з 2012 р. через зміни у законодавстві зафіксовано понад 1000 судових справ проти компаній, які торгують онлайн [1].

При цьому як США, так і ЄС офіційно визнають необхідність захисту даних та інформації, але засуджують використання інформаційного та цифрового протекціонізму. За словами Г. Лінча [2], «цифровий та інноваційний протекціонізм – це нове «обличчя» старої проблеми». Комісія США з міжнародної торгівлі (United States International Trade Commission, USITC) під цифровим протекціонізмом пропонує розуміти бар'єри або перешкоди для цифрової торгівлі, включаючи цензуру, фільтрацію, локалізаційні заходи та регулювання з метою захисту приватності. Інформаційний неопротекціонізм матиме однозначно обмежувальний вплив на міжнародний бізнес, перешкоджаючи інноваціям та призводячи у підсумку до зростання витрат на торгівлю і обмеження світової торгівлі. Для країни, яка впроваджує інструменти інформаційного та цифрового неопротекціонізму, основною інтенцією стає захист своїх інтересів та національного цифрового ринку, втім позитивні ефекти такого кроку обмежуються горизонтом короткострокової перспективи, оскільки така країна стає виключеною з потоків інформації та світової торгівлі.

Вплив інформаційного неопротекціонізму не обмежуватиметься «новою економікою» (електронною комерцією та галузями, безпосередньо пов'язаними з Інтернет-економікою) а й поширюватиметься на «стару економіку» та всі інші сектори – виробництва, енергетики, сільського господарства тощо. У виробничому секторі дуже вагомим стає цифровий компонент: наприклад, 3D

друк покладається на транскордонні потоки інформації та дослідження з великими обсягами даних [3].

Цифровий простір, який за визначенням не може мати централізованого уряду, до якого не застосовуються міжнародні стандарти та політика стосовно доступу і використання, змінює саму природу Інтернету. Попри те, що країни все більше намагаються підпорядкувати собі Інтернет-мережу з метою досягнення національних стратегічних цілей, цифровий простір унеможливує використання експансійних методів зразка XIX ст., які передбачають боротьбу за вже зайняті ніші на технологічному ринку, натомість пропонуючи використання переваг від його розширення.

Поняття «цифрова потужність» синтезує в собі змістовні характеристики вище наведених термінів цифрової економіки (зокрема, розмір ринку) та кіберсили (кібербезпека та кібратаки). Згідно з концепцією «Нової Великої гри», перша хвиля цифрових інновацій пройшла повз Європу, адже жодна європейська компанія не здатна сьогодні чинити опір американським цифровим гігантам – соціальним мережам Facebook, Twitter, Microsoft, LinkedIn або YouTube. Друга інноваційна криза «економіки спільного споживання» (Uber, Airbnb) також не отримала належної уваги з боку країн ЄС. Тож можна говорити і про третю, четверту та п'яту інноваційні хвилі: ринок ОС смартфонів, який поділили між собою Android від Google (86,8%) та iOS від Apple (12,5%); розширення хмарної інфраструктури, в якій беззаперечним лідером є Amazon Web Service (45%); пошукова мережа Google з часткою ринку 80-90% для ПК і більше 90% для мобільних пристроїв.

Розмір європейських технологічних компаній не дозволяє їм протистояти американським конкурентам: ринкова капіталізація 17 американських компаній становить більше 50 млрд дол., і лише німецька компанія SAP відповідає цьому рівню. Що стосується стартапів-єдинорогів (вартість більше 1 млрд дол.), у США налічується 101 така компанія, у КНР – 36, а у Європі – 18. З іншого боку, ЄС є конкурентоспроможним у наданні послуг якісного Інтернет-доступу та лідером у галузі телекомунікацій (Ericsson, що посідає друге місце в світі за часткою на ринку мобільної інфраструктури, та Nokia охоплюють більше половини ринку, хоча американські компанії в цьому секторі не представлені). Крім того, кількість технологічних компаній у Європі (914) значно вище, ніж у США (731) та КНР (650), але ринкова капіталізація більшості цих компаній менше 100 млн дол. [4].

Розуміючи поточну ситуацію, великі європейські компанії змінюють свої інноваційні моделі, інвестуючи у вже існуючі стартапи або створюючи їх самостійно. Отже, європейські компанії пропонують новий тип протекціонізму – інноваційно-цифровий. Така практика повністю суперечить ідеології Силіконової долини: якби Airbnb на початку своєї діяльності створив спільну компанію з Marriott або якби Uber почав співпрацювати з Yellow Cab, сумнівно, ці компанії навряд чи досягли б нинішнього результату.

Робоча група Європейської ради з питань цифрової потужності дійшла таких висновків [5]:

1) Набуваючи цифрової потужності, Європа має не протистояти технологічній силі США, а створювати компанії відповідного рівня та шукати

сфери потенційного партнерства, використовуючи потенціал інноваційного та цифрового протекціонізму, навіть визнаючи загрози встановленим трансатлантичним відносинам.

2) Цифрова потужність у геоекономічному вимірі носить вкрай фрагментарний характер: немає чіткого зв'язку між цифровою потужністю та цифровою економікою. Інтернет-компанії є переважно транснаціональними, і американські технологічні компанії не сприяють зовнішній політиці США, а вимушені пристосовуватися до національного законодавства різних країн для виходу на їх внутрішній ринок.

3) Американські компанії і надалі залишатимуться лідерами галузі завдяки збільшенню витрат, розширенню інновацій та випередженню конкурентів (шляхом використання інструментів інноваційного неопротекціонізму).

4) Викликом є баланс між інноваціями та конкуренцією. Великі компанії для просування інновацій хочуть співпрацювати зі стартапами, які, в свою чергу, прагнуть незалежності.

5) Цифровий простір сприймається як арена для конкуренції, а тому питання полягає в тому, чи відбудеться політизація Інтернету або деполітизується цифровий простір.

Список використаних джерел

1. The Rise of Digital Protectionism: from Greenberg Center for Geoeconomic Studies. 2017. URL: <https://www.cfr.org/report/rise-digital-protectionism> (дата звернення: 13.09.2019).

2. Lynch G. Digital protectionism the new face of an old problem. 2017. URL: <https://www.gs1uk.org/our-industries/news/2017/09/04/digital-protectionism-the-new-face-of-an-old-problem> (дата звернення: 16.09.2019).

3. Raja D. Bridging the Disability Divide through Digital Technologies. 2015. URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en/123481461249337484/WDR16-BP-Bridging-the-Disability-Divide-through-Digital-Technology-RAJA.pdf> (дата звернення: 13.07.2017).

4. Comin D. The Evolution of Technology Diffusion and the Great Divergence. 2014. URL: <http://www.dartmouth.edu/~dcomin/files/brookings%20blum%20roundtable.pdf>. (дата звернення: 14.09.2017).

5. Soesanto S. Europe's digital power: from geo-economics to cybersecurity. 2017. URL:

http://www.ecfr.eu/publications/summary/europes_digital_power_from_geo_economics_to_cybersecurity7274 (дата звернення: 02.03.2018).

6. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Неопротекціонізм як інструмент усунення внутрішньої суперечності лібералізму. Ефективна економіка. 2016. №1 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5781>.

7. Резнікова Н. В., Панченко В. Г. Методологічні засади економічного націоналізму // Економіка і держава. 2017. №7. С.4-8. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2017/3.pdf

8.Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Від протекціонізму до неопротекціонізму: нові виміри регулювання в умовах лібералізації // Міжнародна економічна політика. 2017. №2(27). С.95-117.

*Плахотнікова Лариса Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра економіки та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ЕКОМАРКЕТИНГ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сучасна світова економіка зазнає істотних змін під впливом багатьох світових мегатенденцій, зокрема, глобалізації та інтернаціоналізації, поширення сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які створюють нові форми і методи торгівлі товарами і призводять до швидких змін потреб та структури споживання.

Сучасні товарні ринки характеризуються гострою конкуренцією, постійним нарощуванням обсягів виробництва товарів і послуг, а в певних галузях і перевиробництвом продукції. Нестримне бажання виробників стимулювати потреби суспільства різноманітними маркетинговими засобами поступово перетворює його на «суспільство споживання» - (consumer society), для якого є характерним масове та надлишкове споживання матеріальних благ що виходить за межі забезпечення необхідних фізичних потреб.

Товарне різноманіття на ринках призводить не лише до надмірного споживання товарів і послуг, а і до неможливості виробників реалізувати виготовлені товарні запаси. В останні роки, засоби комунікації охопила хвиля повідомлень про масове знищення відомими компаніями брендового одягу та парфюмерії (британський люксовий бренд Burberry, шведський виробник одягу H&M, французький будинок моди Céline), спортивного взуття та одяжі (виробник спортоварів Nike, мережа супермаркетів Walmart.), годинників Cartier и Montblanc (Швейцарський виробник годинників класу люкс Richemont), побутової техніки, меблів, комп'ютерної техніки (німецьке відділення американського онлайн-ретейлера Amazon). Виробники надають перевагу знищенню нереалізованих товарів ніж зменшенню обсягів виробництва.

Все ці тенденції є свідченням негативних процесів у сучасній моделі споживання що породжують ряд соціально-економічних та соціально-гуманітарних проблем:

- забруднення навколишнього середовища;
- виснаження природних ресурсів, особливо невідновлюваних;
- велика кількість промислових відходів;
- зниження ефективності виробництва;
- зниження родючості землі;
- скорочення сільськогосподарських угідь;

В останні роки увага до проблем навколишнього середовища постійно зростає, оскільки проблема збереження та використання навколишнього середовища у суспільному виробництві та споживанні у сучасному світі стоїть дуже гостро.

Світове співтовариство починає усвідомлювати взаємну відповідальність своїх країн за стан навколишнього середовища, стає нормою міжнародне спілкування та співробітництво в галузі вирішення екологічних проблем, взаємні консультації та обмін інформацією, головною метою якого є вироблення системи світової екологічної безпеки.

Розпочався процес формування нової системи цінностей соціального, економічного та етичного характеру. Так, під егідою ООН розробляється концепція єдиного правового механізму екологічно безпечного планетарного природокористування, яке враховує природні, кліматичні й соціально-економічні особливості окремих країн та регіонів. В свою чергу Greenpeace закликала ввести закон, який забороняє знищення продукції, яку ще можна використовувати і направляти на забезпечення гуманітарної місії.

Сучасне суспільство стає все більш екологічно спрямованим, відповідно, бізнес, що орієнтується на споживача, враховує та підтримує такі зміни. Маркетинг, як одна із ключових сфер діяльності бізнесу, не може залишатись осторонь новітніх тенденцій і саме тому, у теперішній економіці вагоме місце повинна займати концепція сталого розвитку, а саме така її ланка як екологічний маркетинг [1].

Використання еко-технологій у маркетинговій стратегії підприємства має загальносуспільний характер та глобальні наслідки, оскільки проблеми порушення екобалансу одного регіону, однієї країни будуть мати наслідки для цілого світу. Дослідження даної проблеми здійснили такі науковці : Ж.Оттман, Ш.Хоровітц, Т.Кіннер, Т.Фрідман, Н.Мендельсон, М.Полонські, серед вітчизняних вчених дану тему вивчали А. Вічевич, С. Ілляшенко, О. Прокопенко, Л. Мельник.

На світовому ринку застосування еко-технологій у маркетинговій стратегії підприємства – це стало явище, значна кількість відомих фірм та корпорацій вже активно користується перевагами так званого екологічного або «зеленого» маркетингу. Зрозуміло, що абсолютно альтруїстичних комерційних організацій не існує, а маркетинг, в будь-якому вигляді, завжди покликаний стимулювати продажі та розвивати компанію. Прикладами правильного розуміння суті «зеленого» маркетингу можуть бути такі відомі бренди як Pepsi Cola, Walmart, Timberland, Zara, Levi's тощо. Адже правильне розуміння мети екологічного маркетингу передбачає усвідомленням загального блага та пошук вигоди для підприємства.

Натомість в Україні цей процес знаходиться на етапі зародження, що обумовлено складними соціально-економічними і політичними умовами. Такі умови створюють непривабливий клімат для інвесторів, які б могли вкладати кошти у ресурсозберігаючі екологічні технології виробництва. Проте, деякі зрушення в цій сфері помітні – створення так званого «зеленого руху» - це об'єднання громадських організацій які виступають за екомодернізацію підприємств і відстоюють інтереси громад щодо збереження чистоти екології регіону, міста, селища. З кожним роком цей рух набуває все більшої

популярності, що свідчить про позитивні зміни свідомості громадян, їх ставлення до довкілля, про їх відповідальність перед майбутніми поколіннями.

Українські споживачі стають більш поінформованими, відповідно, їх запити відносно характеристик продукції змінюються і стають більш вимогливими. Екотовари для вітчизняного покупця стали не привілеєм та способом протесту, а повсякденністю, продиктованою корисністю товару для нашого здоров'я, стилем та способом життя. Саме ринок екологічних товарів може задовільнити ці запити і перетворюється у цілком конкурентоспроможну та привабливу нішу.

З огляду на вищесказане можна зробити висновок, що дана сфера має усі шанси на подальший розвиток, адже екологічна свідомість населення зростає, окремі індивіди стають більш схильними до збереження як власного здоров'я так і природного середовища. У простої людини виникає розуміння того, що усе в світі повинне бути збалансованим, тому з'являється попит на екологічну продукцію, а виробники для підвищення своїх конкурентних переваг намагаються дати покупцеві те, чого він прагне. І хоча на українському ринку напрям екологічного маркетингу ще не набув потрібної популярності, перспектива розвитку є, адже власники підприємств розуміють – для успіху потрібно звертати увагу не лише на свої власні мотиви, а й на потреби і запити суспільства.

Список використаних джерел

1. Пантелімон О., Шпиляк С. Еко-маркетинг: сутність та значення для сучасного суспільства 2017. URL:

http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/16311/2/Conf_2016_Pantelimon_O-Eco_marketing_essence_134-135.pdf.

2. Чиста енергетика: світові тренди та прогнози // Укрінформ-13 листопада, 2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2234142-cista-energetika-svitovi-trendi-ta-prognozi-2017.html>.

*Погорілий Андрій Валерійович,
аспірант,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ УСТАНОВИ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Модернізація системи державних фінансів та розвиток економіки України потребують дієвого нагляду за ефективним використанням державних ресурсів, оперативного виявлення та усунення проблем, які заважають досягненню поставлених завдань та цілей. За таких обставин виникає необхідність розвитку інструментів державного управління та контролю, які б сприяли ефективному використанню бюджетних ресурсів та поліпшили б результати державного управління в усіх сферах економіки.

На мою думку, одним із найважливіших інструментів діяльності державних установ, що сприяє удосконаленню системи державного управління, досягненню завдань та мінімізації негативних відхилень від них є побудова системи внутрішнього контролю та проведення ефективного внутрішнього аудиту.

Статтею 26 Бюджетного кодексу України визначено сутність внутрішнього контролю як комплекс заходів, що застосовується керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності бюджетної установи та її підвідомчих установ.

Внутрішній контроль це, фактично, розподіл між всіма працівниками установи повноважень та відповідальності, де керівник відіграє роль головної відповідальної особи. В Україні, на мою думку, більшість або принаймні значний обсяг порушень та недоліків відбувається через безвідповідальність персоналу, тому її необхідно визначити та закріпити за кожним працівником установи, при цьому документувати її в описі відповідальності та повноважень працівників.

У розділі 4 "Система державного внутрішнього фінансового контролю" Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 № 142-р, зазначено, що Україна перебуває у процесі впровадження державного внутрішнього фінансового контролю відповідно до зобов'язань, взятих в рамках реалізації Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що є дуже позитивною динамікою, на мій погляд.

Проаналізувавши інформацію, наведену в постанові Кабінету Міністрів України від 12.12.2018 № 1062 "Про затвердження Основних засад здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. N 1001" (із змінами і доповненнями) можна зробити висновок, що основні засади здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів (далі – Основні засади) прийнято з метою формування єдиних підходів до організації та здійснення внутрішнього контролю, який спрямований, зокрема, для забезпечення дотримання законності, ефективного управління державними фінансами, і передбачають:

- визначення принципів та п'яти елементів внутрішнього контролю (внутрішнє середовище, управління ризиками, заходи контролю, інформація та комунікація, моніторинг);

- питання організації і здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та підвідомчих бюджетних установах;

- посилення управлінської відповідальності та підзвітності за належне управління та розвиток установи, ефективність та результативність її діяльності, досягнення визначених мети (місії), стратегічних та інших цілей, здійснення внутрішнього контролю;

– щорічне звітування Мінфіну про стан організації та здійснення внутрішнього контролю у розрізі елементів внутрішнього контролю.

Внутрішнім контролем охоплюється вся діяльність та фінансові і нефінансові процеси в установі, зокрема, питання планування діяльності, управління бюджетними коштами, забезпечення цільового і ефективного використання бюджетних коштів, ведення бухгалтерського обліку.

Таким чином, внутрішній контроль розглядається не як окрема подія чи обставина, а як цілісний процес, що здійснюється керівництвом та працівниками установи. У свою чергу, підрозділи внутрішнього аудиту з урахуванням повноважень, визначених Порядком здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001, проводить оцінку ефективності функціонування системи внутрішнього контролю та надає об'єктивні і незалежні висновки та рекомендації щодо її удосконалення.

Організована система внутрішнього контролю в установі має забезпечити впевненість в тому, що через впроваджений керівником комплекс заходів дотримується законність та ефективність використання бюджетних коштів; здійснення діяльності працівників на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені законодавством; досягнення стратегічних цілей та планів діяльності.

Окрім цього, відповідно до пункту 10 Основних засад здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів, головні розпорядники коштів державного бюджету, центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації щороку до 1 лютого подають Мінфіну звіт про стан організації та здійснення внутрішнього контролю у розрізі елементів внутрішнього контролю за формою, встановленою Мінфіном. На виконання та з метою забезпечення реалізації зазначеної норми Основних засад Міністерством фінансів України прийнято наказ від 19.04.2019 № 160 «Про затвердження форми Звіту про стан організації та здійснення внутрішнього контролю у розрізі елементів внутрішнього контролю».

Отже, внутрішній контроль установи державного сектору України, один з ключових інструментів на шляху удосконалення системи державного управління, який останнім часом все активніше впроваджується та контролюється в державних установах.

Список використаних джерел

1. Індикатори стану внутрішнього контролю установи державного сектору України: методичний посібник Європейського інституту державного управління та аудиту.

2. Практичні вказівки щодо впровадження фінансового управління і контролю та посилення управлінської підзвітності (відповідальності) в органах

державної влади України: посібник Європейського інституту державного управління та аудиту.

3. Бюджетний кодекс України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.2018 № 1062 "Про затвердження основних засад здійснення внутрішнього контролю роз порядниками бюджетних коштів та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001" (із змінами).

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.09.2011 № 1001 "Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту" (із змінами).

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 № 142-р "Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки".

7. Наказ Міністерства фінансів України від 19.04.2019 № 160 "Про затвердження форми Звіту про стан організації та здійснення внутрішнього контролю у розрізі елементів внутрішнього контролю".

Постол Юлія Сергіївна,

магістрантка,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;

науковий керівник:

Мельничук Ірина Олександрівна,

старший викладач,

кафедра фінансів, банківської справи та страхування;

Національна академія статистики, обліку та аудиту

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Одним зі значимих інструментів соціальної політики держави є соціальне страхування – фундаментальна основа державної системи соціального захисту населення, що уможлиблює матеріальне забезпечення і підтримку непрацездатних громадян за рахунок фондів, сформованих працездатними членами суспільства. Соціальне страхування – наріжний камінь системи соціального захисту, його базовий інститут. Виплати по соціальному страхуванню, як правило, становлять найбільшу частку коштів соціального забезпечення. Основна мета соціального страхування – забезпечити достатній рівень компенсації доходу трудящих у разі втрати працездатності або роботи й реабілітаційних заходів. Через систему соціального страхування здійснюються такі виплати: у зв'язку із загальним захворюванням; трудовим каліцтвом і професійним захворюванням; по вагітності й пологах; по догляду за хворою дитиною; пенсії; допомоги на поховання; компенсація вартості путівок на лікування й відпочинок та ін. Соціальне страхування виходить за межі системи соціального забезпечення – воно розв'язує також завдання, пов'язані зі збереженням і відновленням здоров'я, профілактикою професійної

захворюваності та виробничого травматизму, запобіганням безробіттю. Отже, соціальне страхування виконує як відновлювально-компенсаційну, так і охоронно-попереджувальну функцію[1].

Проблеми, пов'язані з теоретичним та практичним функціонуванням системи державного соціального страхування, були й залишаються предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених, у тому числі: В. Г. Андріїва, О. О. Берданової, О. фон Бісмарка, А. Г. Борщ, А. Вагнера, Н. М. Внукової, О. Є. Губар, А. Гоббі, В. С. Графова, М. Я. Дем'яненка, Ю. О. Лупенка, Т. О. Кир'язової, О. П. Коваля, А. М. Колосок, С. О. Кропельницької, Н. В. Кузьминчука, В. Й. Плиси, В. К. Рудика, П. Т. Саблука, Т. В. Солоджук, Л. Д. Тулуша, О. Філіпса, Т. М. Федотової, С. І. Юрія та інших вчених. У роботах зазначених науковців обґрунтовано теоретичні основи страхування, його функції, структура та призначення, визначено економічний зміст та роль соціального страхування.

Колосок А. М. зазначає, що соціальне страхування – це гарантована державою система матеріального забезпечення громадян у разі тимчасової втрати працездатності, за досягнення похилого віку, а також система інших заходів, спрямованих на матеріальне, культурно-побутове та оздоровчо-профілактичне обслуговування [2].

Відповідно до Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: «Загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом» [3].

Соціальне страхування посідає важливу роль у розвитку всього суспільства. Відповідно до статті 46 Конституції України громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій [4].

Існує також інший підхід, у рамках якого Прилипко С.М. визначає соціальне страхування як найважливіший елемент державної соціальної політики у сфері управління ризиками відтворення населення і виконує функції соціального захисту, забезпечення фінансування соціальної допомоги, регулювання доходів та рівня життя різних груп населення, попередження та профілактики наслідків настання соціальних ризиків[5].

Кропельницька С. О. обґрунтовує доцільність виділення двох видів обов'язкового соціального страхування: обов'язкове загальне страхування й

обов'язкове професійне страхування. Загальне обов'язкове страхування поширюється на всіх осіб, які працюють за трудовим договором або за контрактом. Обов'язкове професійне страхування поширюється на осіб, які працюють на місцях, пов'язаних з підвищеним травматизмом, особливо небезпечними та несприятливими умовами праці. Рівень страхових внесків за умови обов'язкового професійного страхування вищий, ніж за обов'язкового загального страхування, але, відповідно і вищий рівень матеріального забезпечення [6].

Зеленко Н. В. стверджував, що важливим напрямом розвитку системи соціального страхування в Україні є врахування інтересів усіх соціальних партнерів, а саме держави, роботодавців та профспілок (працівників)[7].

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що соціальне страхування є важливим суспільним інститутом й спрямовано на реалізацію принципу соціальної справедливості за настання страхового випадку. Перспективами подальших наукових розвідок у цій сфері є дослідження ефективності функціонування системи соціального страхування в Україні

Список використаних джерел

1. Мальований М. І., Бечко П. К., Бечко В. П. Соціальне страхування: навч. підруч. для студ. вищ. навч. зал.. Умань: Сочінський, 2011. 476 с.
2. Колосок А. М. Соціальне страхування в контексті становлення соціального діалогу // Актуальні проблеми економіки. 2015. № 3 (81). С. 129–135.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV.
4. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Київ: Офіційне видавництво Верховної Ради України, 1996. 115 с
5. Прилипко С. М. Право на пенсійне забезпечення та його реалізація в умовах ринкової економіки // Право України. 2009. № 2. С. 45–48.
6. Кропельницька С. О. Солоджук Т. В. Соціальне страхування. 2-ге вид., перер. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 336 с.
7. Зеленко Н. В. Соціальне страхування в системі соціального захисту населення України // Формування ринкової економіки в Україні. 2009. № 19. С. 249–255.

*Резнікова Наталія Володимирівна,
доктор економічних наук, професор,
кафедра світового господарства і
міжнародних економічних відносин,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОМУ РЕГУЛЮВАННЮ У ФОКУСІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Зростаюча інтенсивність і масштаби глобальних взаємодій приносять з собою різні виклики для управління. Ми можемо виділити три типи проблем, які супроводжують глобалізацію і спонукають до міжнародних дій: (1) проблеми координації, (2) проблеми населення, і (3) проблеми основних цінностей (зокрема, прав людини).

Перший тип проблеми полягає в координації глобальних зв'язків або обміну інформацією, товарами, послугами та грошима через національні кордони. Коли перетин національних кордонів несе в собі зіштовхнення з несумісним вимогам або технологіям, то це призводить до обмеження транснаціональних обмінів, які б мали місце в іншому випадку. Деякі проблеми, пов'язані з координацією, можна порівняти з такими питаннями, як, яку сторону дороги слід обрати автомобілісту, або прийняття єдиної одиниці виміру часу. Наприклад, технологічний прогрес, який призвів до здешевлення глобальної комунікації, залежить від взаємодії мереж та телекомунікацій у різних частинах світу. Іншим прикладом є нинішнє занепокоєння з приводу так званих «електронних підписів» для інтернет-транзакцій. Електронні підписи дозволяють фірмам аутентифікувати осіб договірних сторін. Вже існує ряд технологій аутентифікації, і, безсумнівно, багато буде створено і надалі. Якщо різні країни будуть вимагати використання різних технологій аутентифікації, то міжнародна електронна торгівля буде більш невизначеною і громіздкою, ніж за умови, якщо країни дотримувалися єдиного підходу.

Проблеми координації викликають особливе занепокоєння у виробників, які зіштовхуються з різними національними регуляторними стандартами. Національні регламенти визначають як дизайн, так і продуктивність товарів, що продаються в країні (стандарты для готової продукції), а також процеси виробництва (технічні умови). Стандарти для готової продукції можуть змінюватися, як з точки зору необхідних конструктивних особливостей, таких як безпека або продуктивність, так і з точки зору тестування та інших процедур, що використовуються для демонстрації того, що виріб відповідає основним вимогам. Різні технічні умови можуть іноді змушувати виробників змінювати свою продукцію в залежності від ринку, тим самим зменшуючи ефект економії на масштабі. Навіть якщо вимоги до дизайну подібні, то різні процедури тестування можуть призвести до додаткових витрат. Наприклад, європейські та американські виробники автомобілів повідомляють, що витрати, пов'язані з

дотриманням різних стандартів, становлять 10% їхніх витрат на проектування та розробку.

Звичайно, додаткові витрати, пов'язані з різними стандартами, можуть бути легко виправдані, якщо вони компенсуються додатковими вигодами. Відмінності в стандартах можуть відображати різні умови або вподобання в державах, які більш ніж виправдовують різні, навіть несумісні стандарти. Проте, за відсутності компенсаційних вигод, різні стандарти призводять до зниження конкуренції та неефективності з метою отримання переваг на цьому ринку над іноземними фірмами. В даному випадку відмінності у стандартах готової продукції можуть в кінцевому випадку стати бар'єром для входження на ринок, оскільки місцеві фірми на ринках з надзвичайно дорогими стандартами матимуть перевагу над іноземними фірмами. В інших випадках, фірми, що діють на ринках з надзвичайно низькими вимогами до процесів виробництва, як наприклад у країнах з слабким законодавством у сфері охорони навколишнього середовища чи охорони праці, можуть, по суті, мати несправедливу перевагу над фірмами, що працюють у країнах з більш високими, соціально прийнятними, стандартами. За відсутності адекватних обґрунтування відмінностей у регуляторних стандартах в різних юрисдикціях, витрати, пов'язані з такими відмінностями призведуть до неефективного світового розподілу виробництва та торгівлі.

Другий тип проблем, пов'язаних з глобалізацією, – це звична проблема, пов'язана з захистом спільних ресурсів або суспільних благ. Суспільні блага або спільні ресурси – це неринкові товари, використання яких неможливо обмежити для будь-якої особи. Отже, використання чистої вільної ринкової системи для розподілу їх використання не призведе до максимізації добробуту. Наприклад, зі збільшенням використання викопного палива збільшилась кількість викидів парникових газів і як наслідок виникла проблема глобального потепління, яка розглядається як проблема населення. Всі країни використовують атмосферу як місце для викидів, і всі будуть у вигаді від зменшення загальної кількості викидів, не незалежно від того, чи сприяє конкретна країна їхньому скороченню. Як наслідок, існує сильний стимул для «безкоштовної участі» або участі «безбілетником». У таких випадках міжнародні інституції, якщо вони розроблені належним чином, можуть подолати проблему «безбілетників».

Супутньою проблемою є транскордонні наслідки від національної діяльності. Промисловість в одній країні, наприклад, може продукувати викиди, що рухаються за вітром в іншу країну. Або слабкість правоохоронної системи в одній країні може зробити країну притулком для наркоторговців або терористів, які здійснюють свою діяльність в інших країнах. У цих випадках внутрішні дії (або бездіяльність) призводять до негативних зовнішніх наслідків для інших країн. Оскільки витрати непропорційно несуть інші, ті, хто спричинюють їх, не мають достатнього стимулу інвестувати в заходи, необхідні для їхнього запобігання. Отже, в цих обставинах також можуть бути доцільними міжнародні дії.

Третій тип глобальних проблеми передбачає захист основних або трансцендентних цінностей. Моральні принципи, такі як рівність, свобода та

демократія, можна сказати, що виходять за рамки нинішньої політичної практики. Принципові вимоги щодо права на поведження з гідністю та повагою належить людям, як людським істотам, а не як громадяни конкретної країни. Отже, забезпечення, принаймні, мінімального рівня поваги до прав людини майже за визначенням є глобальною проблемою. Більше того, нинішній період глобалізації може створювати умови, за яких важливі суспільні цінності стають все більш широко прийнятими у всьому світі. Глобалізація приносить із собою зростаючу легкість у поширенні інформації та ідей, навіть у політичних системах, які досі були закритими. Сьогодні все більше людей у світі мають доступ до образів та ідей з-поза меж власної країни. Все ширший обмін думками про культурні та політичні цінності може сприяти ширшому визнанню прав людини та демократичних принципів, незважаючи на позитивні права, які захищаються окремими країнами (але часто не захищаються). Оскільки національні держави не забезпечили в рівних мірах справедливості та захищали права своїх народів, то може виникнути необхідність в ефективних міжнародних інституціях, які б могли гарантувати мінімальний захист прав людини в усіх країнах.

У тій мірі, в якій ці проблеми зростають протягом періоду глобалізації, то очікується і ймовірність збільшення міжнародної діяльності. Це, однак, не означає, що міжнародні інституції автоматично виникатимуть, коли існуватиме в них потреба. Очікується, що національні держави захистять свій суверенітет і свої інтереси. Справді, в той же час, коли світ стає все більш взаємопов'язаним у глобальному масштабі, багато країн демонструють яскраве відродження інтересу до локалізму (патріотизму) та децентралізації. У ряді федеральних систем були зроблені спроби перенесення процесу прийняття політичних рішень від національного рівня або рівня штату на місцевий рівень. У Європейському Союзі принцип субсидіарності став символом національних та місцевих інституцій, яким загрожує європейська інтеграція. Ізоляціоністські політичні кандидати в країнах світу спричиняють опір новим міжнародним інституціям. Цілком можливо, що з пришвидшенням темпів глобалізації, національні держави та громадськість почнуть все більше захищати місцеві інструменти влади.

Можна очікувати також інших перешкод для міжнародного співробітництва, таких як стимули до «безкоштовної участі». Виникають трансакційні витрати, пов'язані зі створенням міжнародних інституцій. Країнам потрібна достовірна інформація, щоб прийняти рішення, що кооперація служитиме їхнім інтересам. Крім того, вони витрачають часом і кошти на переговорний процес з іншими країнами. Тим не менш, незважаючи на ці дуже реальні перешкоди, кількість міжнародних інституцій суттєво зросла протягом поточного періоду глобалізації. Останні п'ятдесят років продемонстрували різке зростання кількості різних заходів в сфері міжнародної співпраці та в процесі інституційної розбудови, у тому числі збільшився у обсягах процес міждержавного обміну, укладення міждержавних договорів та створення міжнародних урядових організацій. Принаймні в найближчій перспективі ми можемо очікувати постійного інтересу до розвитку та посилення здатності міжнародних інституцій вирішувати проблеми все більш взаємозалежного світу. Проте створення таких інституцій відбуватиметься не без труднощів або спротиву.

Список використаних джерел:

1. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Нова норма світової економіки як середовище становлення неопротекціонізму // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». 2014. №4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3144.
2. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Від протекціонізму до неопротекціонізму: нові виміри ліберального регулювання // Міжнародна економічна політика. – 2017. № 2 (27). С. 95-117.
3. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Методологічні засади економічного націоналізму // Економіка і держава. 2017. №7. С. 4-8.
4. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Політика економічного націоналізму: від витоків до нових варіацій економічного патріотизму // Економіка і держава. 2017. № 8 2017. С. 5-11.
5. Резнікова Н. В. Міжнародне співробітництво в сфері економічної політики: проблема збереження суверенітету та аналіз потенційних вигод // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2013. Вип. 113 (Ч. II). С.149-159.
6. Резнікова Н. В. Глобальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин. Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2017. 540 с.
7. Резнікова Н. В. Економічні виклики нео-залежності: конфлікт інтересів в умовах глобальної взаємодії // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. 2013. №1. С. 181-187.

*Рубцова Марина Юріївна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра міжнародного бізнесу,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ЕКОЛОГІЧНІ ЕФЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ: ВИКЛИКИ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ

Загострення екологічних проблем в країнах світу, що розвивається (при всій їх різноманітності і багатоваріантності економік) має загальну закономірність і носить об'єктивний характер. Криза в сфері екології пов'язана з формуванням індустріального суспільства з притаманними йому цінностями і установками на нарощування темпів зростання. Цей етап відрізняється екстенсивними процесами в розвитку і супроводжується збільшенням попиту на природні ресурси і забрудненням навколишнього середовища.

У 70-80-ті роки минулого століття країни, що розвиваються зробили спробу подолати економічну відсталість в рамках форсованої модернізації, зробивши ставку на індустріалізацію та інтенсифікацію сільськогосподарського виробництва. Чи могли вони і надалі уникнути загострення екологічних проблем? Очевидно, що ні, оскільки і капіталістична, і соціалістична моделі

індустріального розвитку, які могли бути використані, рівною мірою неминуче приводили до екологічної кризи. Адже проекти, що забезпечують зростання економічного виробництва і споживання, реалізувалися, завдаючи шкоди, навколишньому середовищу.

Уникнути загострення екологічних проблем можна було шляхом фінансових впливань в цю сферу. Проте заходи з охорони навколишнього середовища традиційно розглядаються країнами, що розвиваються як затратні, здатні загальмувати темпи економічного зростання. Тому на екологію виділяється не більше 0,5-1% ВВП при тому, що економічний збиток від екологічної деградації оцінюється в межах 4-10% ВВП.

На стадії незавершеної індустріалізації, яку в даний час проходить більшість країн, що розвиваються, використовуються переважно брудні технології. Висока матеріало- і енергоємність економіки, підвищений попит на природні ресурси — типові витрати цього процесу. У порівнянні з промислово розвиненими державами модернізація бідних країн супроводжується набагато більшими екологічними втратами. Це пов'язано з тим, що вона здійснюється в стислі за історичними мірками терміни. Те, чого країни Азії змогли добитися в економіці протягом останніх двох десятиліть, у країн Заходу зайняло сотні років. Однак просторове поширення господарської діяльності та її інтенсифікації значно збільшують навантаження на навколишнє середовище.

Підсумком реалізації економічної моделі, заснованої на постулаті «спочатку треба стати брудним, а потім думати про екологію», стало різке загострення екологічних проблем — деградація земельних і водних ресурсів, дефорестація, втрата біорізноманіття, забруднення води і атмосфери, насамперед на територіях, які відносяться до великих міст. За даними міжнародних організацій, якщо в розвинених країнах економічний збиток від забруднення атмосфери становить 2% ВВП, то в країнах, що розвиваються — 5%. Забруднення води в країнах Близького Сходу обертається втратою 1% ВВП.

Високий рівень деградації навколишнього середовища в першу чергу відзначається в тих країнах, що розвиваються, які домоглися значних успіхів в економіці. Наприклад, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, в 2011 р. Кувейт, Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати входили в число 10 країн світу з найгіршим екологічним станом повітряного басейну. У Китаї знаходиться 16 з 20 найбрудніших міст світу, а смертність від неблагополучної екології в 4 рази вище, ніж у розвинених країнах.

Розширення промислового виробництва супроводжується бурхливим розвитком енергетичного сектора і збільшенням обсягу споживання енергії. В даний час на частку країн Півдня припадає 35% світового енергоспоживання, до 2025 р планується вже 60%. В результаті їх «внесок» у виробництво парникових газів постійно зростає. Особливо швидкими темпами цей процес йде в країнах, що розвиваються Азіатсько-Тихоокеанського регіону. За прогнозами, в період з 2007 по 2030 викид збільшиться на 100%, склавши, таким чином, 45% від загальносвітового рівня.

З політикою форсованої індустріалізації і поширенням процесу глобалізації в країнах Півдня пов'язане і стрімке зростання міського населення — щорічно на 60

млн. чоловік. Наприклад, в АТР в період з 2010 по 2025 цей показник досягне 700 млн. чоловік, що вимагатиме протягом 15 років щодня додатково забезпечувати водою, енергією і житлом 120 тис. чоловік. Екологічні втрати в період індустріалізації країн закономірні. Але в результаті допущених державою помилок у проведенні економічної стратегії вони ще більше посилюються. Наприклад, орієнтація Китаю на аграрну політику «зерно — головне зерно» призвела до деградації 33.8% земель. В Африці процес опустелювання став помітно прискорюватися після введення змішаного типу землекористування (землеробство плюс скотарство). Переселення селян у Бразилії в зону, що прилягає до р. Амазонки, супроводжувалося масовим винищенням лісів.

Неминучі екологічні витрати, які супроводжують екстенсивний економічний розвиток, мультиплікуються в умовах зростання чисельності населення і збільшення в його складі частки незабезпечених громадян. Ці фактори негативно позначаються на характері використання природних ресурсів. Очевидно, що в бідних країнах демографічні проблеми, економічна відсталість і екологічна деградація мають тісний взаємозв'язок.

Список використаних джерел

1. Макстон Г., Рандерс Й. У пошуках добробуту. Керування економічним розвитком для зменшення безробіття, нерівності та змін клімату. Київ: Пабулум, 2017. 320 с.
2. Резнікова Н. В. Міжнародне співробітництво в сфері економічної політики: проблема збереження суверенітету та аналіз потенційних вигод // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Вип. 113 (Ч. II), 2013. С.149-159.
3. Резнікова Н. В. Глобальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин. Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2017. 540 с.
3. Резнікова Н. В. Глобальні екологічні проблеми в сучасному світі: екологічна детермінанта міжнародних економічних відносин Київ: Вістка, 2016. 216 с.
4. Reznikova N. (2016). Ecological imperatives for extension of globalization processes: problem of economic security // Інвестиції: практика та досвід. № 21. С. 23-26.
5. Резнікова Н. В. Економічні виклики нео-залежності: конфлікт інтересів в умовах глобальної взаємодії // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. 2013. №1. С. 181-187.

*Ставська Юлія Вацлавівна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
готельно-ресторанної справи та туризму
Вінницький національний аграрний університет*

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ – СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Визначальними напрямками організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності підприємства є забезпечення сталого перебігу виробничого процесу; ефективне використання матеріальних і пасивно-енергетичних ресурсів, удосконалення організації управління підприємством. Обґрунтування бази ключових напрямів розвитку конкурентоспроможності дає змогу визначити комплекс завдань теоретично-методичного і науково-практичного характеру, вирішення яких сприяє досягненню сформульованих цілей. Окрім того визначення складу та логічної послідовності виконання робіт для практичної реалізації дає змогу сформувати концепцію конкуренто-спроможності підприємства. Однак слід зазначити, що концепція не деталізує інструментарій практичної реалізації та не відображає вплив зовнішнього середовища.

Якими б не були політичні та економічні зміни в житті країни, необхідно завжди пам'ятати, що проблеми ефективності виробництва, участь у міжнародній торгівлі, зовнішні економічні зв'язки, а отже, і конкурентоспроможність стають більш актуальними, оскільки внутрішні ринки поступово наповнюються іноземними товарами, а експорт наукоємної продукції скорочується [2, с.46].

Безумовно, забезпечення конкурентоспроможності підприємства ґрунтується на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм господарювання й управління виробництвом, мобілізації внутрішніх резервів. Саме ці складові лежать в основі конкурентного потенціалу підприємства і його конкурентоспроможності. Тому, процес управління підприємством можна розглядати як процес управління конкурентоспроможністю.

Управління конкурентоспроможністю підприємств – це певний аспект менеджменту підприємства, спрямованого на формування, розвиток і реалізацію конкурентних переваг, забезпечення життєдіяльності підприємства як суб'єкта економічної конкуренції. Метою управління конкурентоспроможністю підприємства є забезпечення життєдіяльності та сталого функціонування підприємства за будь-яких економічних, політичних, соціальних та інших змін у його зовнішньому середовищі.

Управління конкурентоспроможністю підприємства має бути спрямованим на:

- 1) нейтралізацію (подолання) або обмеження кількості негативних (деструктивних) чинників впливу на рівень конкурентоспроможності підприємства формування захисту проти них;
- 2) використання позитивних зовнішніх чинників впливу для нарощування та реалізації конкурентних переваг підприємства;

3) забезпечення гнучкості управлінських дій і рішень – їх синхронізації з динамікою дії негативних і позитивних чинників конкуренції на певному ринку [3, с.156].

Посилення глобалізаційних процесів і загострення міжнародної конкуренції ставлять перед вітчизняною економікою проблему розробки, обґрунтування і впровадження активних систем управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств як органічної складової сучасного менеджменту. Сьогодні існує багато систем та стратегій покращення конкурентоспроможності підприємства. Кожна з них неодноразово практикувалася і має шанси вивести підприємство на лідируючі позиції на ринку, оскільки існує ряд чітко сформованих рекомендацій ведення успішної діяльності кожної системи. Розглядаючи і застосовуючи кожен з них окремо, конкурентоспроможність не буде настільки ефективною, але якщо об'єднати декілька систем разом, можна отримати дуже ефективну програму, яка при стабільному її виконанні, підтримці та удосконаленні не змусить чекати на довгі результати підвищення конкурентоспроможності (рис. 1).

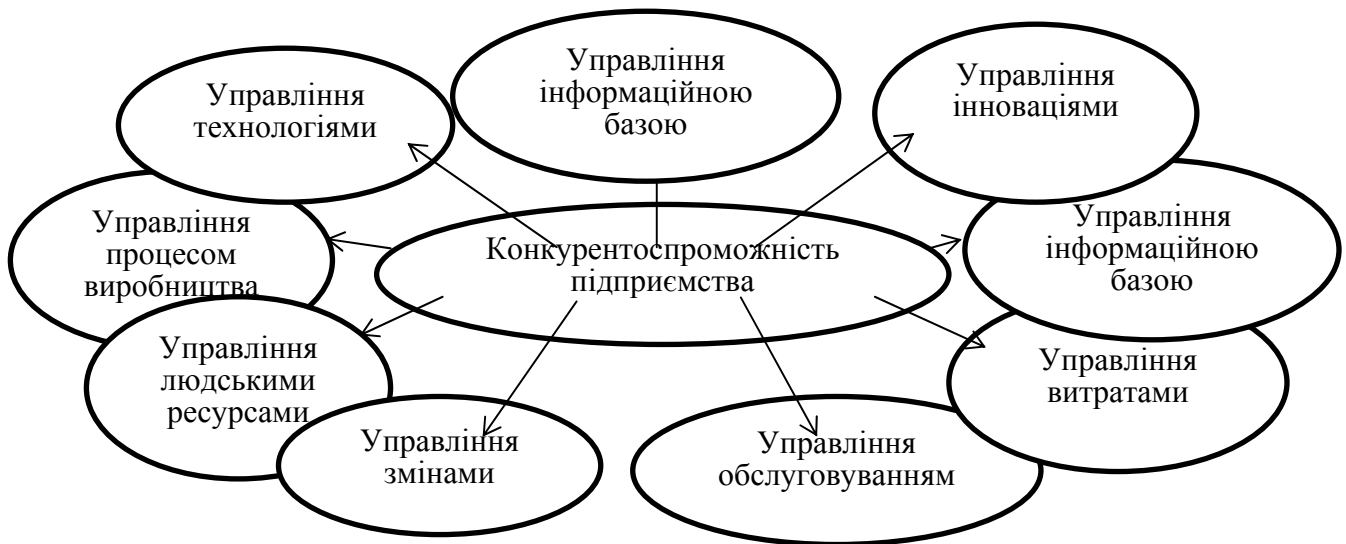

Рис. 1. Системи управління конкурентоспроможністю підприємства

Як суб'єкт міжнародних економічних відносин Україна має свідомо входити до системи світогосподарських зв'язків з метою найефективнішого використання власних можливостей на світовому ринку. Однак на практиці конкурентоспроможність національної економіки поки що постійно знижується. Для з'ясування причин такого стану слід проаналізувати внутрішні та світові тенденції, що пояснюють походження цих процесів.

Сучасний етап розвитку міжнародних економічних відносин відзначається викривленнями конкуренції. Вони полягають у тому, що ефективність виробництва товарів відходить на другий план, а провідну роль починають відігравати фактори вартості ресурсів у різних економічних системах і можливість отримання більшої рентабельності, не зумовленої ефективністю використання ресурсів. Таким чином, стали наявними усі протиріччя злиття нерівномірно розвинених економічних систем на не паритетній основі. Для конкурентоспроможності це означатиме руйнацію її базових засад [1, с.89].

Основні суперечності, що сьогодні спостерігаються, передусім полягають у підміні факторів конкурентоспроможності та методів її досягнення. Мається

на увазі, що класичні передумови досягнення успіху в конкурентній боротьбі суб'єктами МЄВ (значне накопичення капіталу, дешева кваліфікована робоча сила, необмежена сировинна база) самі по собі не можуть бути гарантом високого рівня конкурентоспроможності, особливо за умов різного масштабу цін цих ресурсів для конкурентів.

Як уже зазначалося, нерівномірність систем з різним рівнем продуктивності виробництва, заробітної плати, ставки доходності капіталу, вартості ресурсів, техніко-технологічних можливостей, що визначає масштаб цін, спричинила значне перетікання ресурсів до «сильних» економік. У свою чергу, там відбувається перевиробництво товарів, що не можуть бути реалізовані на внутрішньому ринку (через його насиченість), а також на зовнішньому (через низьку платоспроможність населення) [4, с.121]. Цих чинників досить для того, щоб обережно підходити до відкриття кордонів і «слабких» економік, що залишаються у ситуації дефіциту. Це є попередженням і для «сильних» економік, де утворюється така кількість ресурсів, яку вони не в змозі використати. Проте, як свідчить практика, розвинуті країни дедалі частіше закривають доступ до свого ринку через встановлення різних бар'єрів, чим створюють для країн зі «слабкою» економікою нерівні умови. Частково така політика пояснюється прагненням країн досягти позитивного сальдо торговельного балансу за будь-яку ціну і без належного врахування побічних результатів як для країн-партнерів, так і для власної економіки. У подальшому заходи щодо виснаження конкурентів і посилення власного монополізму призводитимуть до втрати стимулів підтримки високого рівня конкурентоспроможності [4, с.122].

Інтеграція України в світовий економічний простір, характерною особливістю якого є високий рівень конкуренції, обумовлює необхідність переходу від екстенсивної моделі вітчизняної економіки до інноваційної моделі розвитку господарювання, що, в свою чергу, визначається кількістю та структурою інвестицій, швидкістю та доцільністю їх вкладення.

Інноваційна діяльність є необхідною умовою конкурентоспроможності суб'єктів господарювання і, як наслідок, національної економіки. Але, водночас, в Україні вкрай несприятливі умови для здійснення інвестиційної діяльності, такі як: відсутність сформованої інноваційної інфраструктури, недосконалість законодавства, відсутність механізмів комерціалізації результатів завершених науково-технічних розробок та передачі їх до сфери виробництва. Тому для українських промислових підприємств існує проблема організації виробництва на основі формування інноваційного потенціалу та забезпечення його результативності.

Список використаних джерел

1. Ставська Ю. В. Стратегія формування та розвитку зовнішньо-економічного потенціалу підприємств АПК України // Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 5. С. 89-93. URL: <http://www.global-national.in.ua>.
2. Ткаченко Т. П., Шевчук Н. А., Гончарук І. В. Напрями оптимізації інвестиційної діяльності підприємств // Агросвіт. 2018. № 7. С. 45–48.
3. Тітенко З. М. До питання вивчення теоретичних основ конкурентоспроможності підприємств // Формування ринкових відносин в Україні. 2012. №3(1130). С. 156-159.

4. Сальдо В. В. Проблеми конкурентоспроможності національної економіки та перспективи вступу до СОТ // Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2007. Вип.3, Т. 2. С. 121-122.

*Стасюк Ольга Миколаївна,
кандидат економічних наук,
науковий співробітник відділу розвитку
виробничої інфраструктури
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»*

МОБІЛЬНІ ДОДАТКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ТРАНСПОРТНІЙ ГАЛУЗІ

Світовий ринок мобільних додатків³ є одним із найбільш трендових і показує найшвидше зростання. Наразі мобільними телефонами і планшетами на платформі iOS або Android користується понад 90% всіх користувачів смартфонів. Ще у 2013 році число користувачів мобільних пристроїв досягло 6.8 млрд чоловік, з яких близько 63% від загального числа користувачів молодше до 30 років.

Згідно прогнозної статистики оборот світової мобільної екосистеми досягне 4,6 трлн дол. до 2022 року і складе 5% глобального ВВП. До 2025-го послугами індустрії буде користуватися 5,9 млрд унікальних мобільних абонентів, або 71% очікуваного населення Землі. З них 5 млрд стануть споживати дата-трафік (3,3 млрд в 2017 році) [1].

Багато мобільних додатків встановлені на самому пристрої або можуть бути завантажені на нього з онлайн-магазинів додатків, таких як Google Play, App Store, Black Berry, App World, mobile market, Windows Phone Store, Яндекс.store та інших, безкоштовно або за плату.

Експерти виділяють такі основні причини росту ринку розробки мобільних додатків, які є характерними й для України:

1. Зростання мобільного споживання. В цілому зростає споживання мобільних сервісів населенням, збільшуються продажі смартфонів та планшетів, зростає споживаний мобільний трафік. Це зростання фундаментальне для зростання ринку мобільних розробок.

2. Зростання мобільної реклами. Ринок мобільної реклами безпосередньо пов'язаний з ринком мобільних розробок, і дані ринки зростають паралельно. Збільшення бюджетів мобільної реклами є послідовним і закономірним в залежності від зростання кількості мобільних додатків і їх конкуренції за користувача.

³ Додаток – частина програмного забезпечення, що працює як єдина програма на комп'ютері, мобільному девайсі або через браузер. Для одних мобільних додатків потрібен постійний зв'язок з інтернетом, інші спокійно працюють «оф лайн». Існує три основних типи додатків: 1) додатки для робочого столу; 2) мобільні; 3) веб-додатки. Найчастіше слова "додаток" або "app" (від "application") використовуються в мобільному контексті. Мобільні додатки вважаються полегшеними версіями комп'ютерних програм, тому що користувач обмежений невеликим дисплеєм.

3. Стимулювання даного ринку з боку власників платформ. Google, Apple, Microsoft стимулюють розробників локальних ринків, шляхом проведення конкурсів, створення більш вигідних умов співпраці. Мета власників платформ – максимальна кількість додатків для своєї платформи і отримання більш конкурентного сервісу для користувача.

4. Досить високі бюджети на розробку. Ринок мобільних розробок є трендовим серед інших ринків розробок, так як бюджети на розробку мобільних додатків продовжують залишатися високими. Хоча, на думку багатьох експертів, ціни на розробку додатків знизяться в наступний період.

Серед нечисленних бар'єрів зростання ринку мобільних додатків експерти виділяють тільки два пункти: 1) необізнаність користувачів (не користуються більшістю корисних функцій телефону, а використовують його як звичайний мобільний телефон для дзвінків і SMS) і 2) складності оплати (користувачі поки не до кінця довіряють мобільним системам і не хочуть залишати дані своїх платіжних інструментів в системі) [2].

Всі великі міста світу переповнені транспортними засобами. Дорожня інфраструктура не завжди справляється з навантаженнями, пробки і низькі швидкості пересування по місту – одна з головних їх проблем. Цифрові технології дозволять ефективніше використовувати особистий і громадський транспорт, а в довгостроковій перспективі допоможуть збільшити мобільність громадян, підвищити рівень безпеки і комфорту міських поїздок і в цілому оптимізувати управління транспортними потоками.

Цифровізація міського пасажирського транспорту, з одного боку, дозволяє оптимізувати витрати транспортної компанії на його обслуговування, а з іншого – формує комфортне середовище для пасажирів з урахуванням рівня їх потреб. Розвиток мобільних технологій, мобільних сервісів і додатків робить транспорт доступнішим і привабливішим для пасажирів.

Основними тенденціями розвитку міських транспортних додатків в світі (не враховуючи додатки, основний функціонал яких становить автомобільна навігація), які допомагають своїм користувачам орієнтуватися в транспортній інфраструктурі міст є такі: 1) зростання популярності програм для велосипедистів. Найбільша затребуваність даного функціоналу спостерігається в країнах Європи і Північної Америки. Увага в таких додатках приділяється не тільки розмітці велодоріжок, а й демонстрації вільних велопарковок, цікавих маршрутів і небезпечних для катання на велосипеді місць; 2) використання 3D карт з високим ступенем деталізації (Азія, Європа, Північна Америка); 3) затребуваність мультифункціональних транспортних додатків (поєднання відразу декількох видів громадського транспорту в одному додатку/пошук і оплата парковок і т.д.). Найбільш поширені в Азії та Європі; 4) можливість оплати проїзду і поповнення транспортної карти безпосередньо через мобільний додаток.

В Україні мобільних додатків, орієнтованих на український ринок, зовсім небагато. До основних причин такої ситуації відносять такі:

1. В Україні тільки нещодавно з'явилася мережа нового покоління 4G, тому мобільний Інтернет повільний і дорогий. Використання значної кількості сервісів у такій ситуації не є можливим.

2. Український ІТ-ринок, в основному, є аутсорсинговим. Це означає, що більшість розробників пишуть софт для зарубіжних компаній і не орієнтовані на створення продуктів. Продуктові компанії є, але їх не так багато, і вони, як правило, теж орієнтовані на західний ринок.

3. Український бізнес переважно консервативний, нові технології та інновації впроваджуються дуже повільно. Також важливу роль відіграє досить низька конкуренція на ринку, через що компанії не надто замислюються про програми лояльності, утримуванні наявних клієнтів, де застосування мобільних технологій є виправданим і ефективним.

4. З одного боку ціна розробки мобільного додатку вже давно стала співмірною з ціною розробки веб-сайту. Але з урахуванням того, що основних мобільних платформ існує декілька (iOS/Android/Windows, Phone, 47/Windows 8), а оновлення систем виходять досить часто, то ціна розробки та підтримки такого додатку все ж висока, тому більшість компаній не можуть дозволити собі розробку додатків за світовими цінами.

5. Міські служби та Уряд країни далекі від того, щоб надавати статистичні дані, доступ до своїх служб у відкритому форматі й у вигляді веб-сервісів, щоб незалежні розробники мали можливість розробляти сайти й мобільні додатки на їх основі.

6. Законодавство у сфері валютного контролю не дозволяє просто і прозоро працювати і платити податки з продажу мобільних додатків через магазини – Google Play, Apple Store, Windows Phone Store і Windows Store. Для багатьох розробників це величезний стоп-фактор.

У цілому якщо усунути ці обмеження, багато розробників почнуть викладати власні програми у відповідні магазини й заробляти на них [3].

Аналіз транспортних додатків в Україні, які допомагають користувачам оперативно отримувати інформацію не характеризується особливим різноманіттям й включає: громадський транспорт (EasyWay mobile – працює лише в режимі online, «ІТранспорт»), метро («Метро для всіх»), таксі (Über, Uklon, Taxioma, Taxi Select), затори, сплата за паркування («М-паркування»), власне пересування (modalyzer), що допомагає формувати власну систему мобільності.

Найбільш популярними є такі мобільні додатки: «Google Карти» та Maps.me. «Google Карти» – незамінний помічник у дорозі завдяки великій кількості функцій. Він не лише підтримує GPS-навігацію, а й розраховує час поїздки, інформує про затори, громадський транспорт, а також про безліч громадських закладів – їхній розклад роботи, години найбільшої завантаженості, відгуки відвідувачів тощо [4].

Maps.me (працює в режимі офлайн). Потрібно попередньо завантажити карту в офлайн. Маршрути будуються в будь-якому місті планети, а деталізована карта допомагає дізнатися, де найближче відділення банку або кафе.

Варто відзначити, що в областях України з'являється все більше додатків розроблених під конкретне місто. Так, ІТ-управління Львівської міськради розробило мобільний додаток «Lviv Transport Tracker», який дозволить слідкувати за пересуванням комунального транспорту та показуватиме, коли конкретний автобус, трамвай або тролейбус прибуде на зупинку, а також зможе ставити нагадування, коли потрібно вийти із дому, аби встигнути на зупинку до прибуття транспорту [5].

У Харкові створили унікальний мобільний додаток «Х-транспорт», який допоможе відстежувати міський транспорт та сплачувати проїзний квиток за допомогою телефону. Розробники зазначили, що такого додатку ні в Україні, ані в світі немає. Адже він спрощує користування системою єдиного квитка та оплату через систему е-тікет [6].

Всі розробки мобільних транспортних додатків і їх впровадження в галузь мають велике значення, так як являються частиною цифрових трансформаційних процесів на транспорті. З метою оцінки цифрових трансформацій в сфері транспорту через впровадження мобільних транспортних додатків, нами запропоновано взаємопов'язані показники, які характеризують ці процеси й дозволяють проводити таку оцінку в динаміці, а саме:

- кількість підприємств, які створюють та розповсюджують програмне забезпечення для «розумних зупинок» та «розумного громадського транспорту», од.

- кількість доступних транспортних мобільних додатків користувачам України за видами:

- громадський наземний транспорт, од.
- метро, од.
- таксі, од.
- власне пересування, од.

Для користувачів мобільні транспортні додатки – це відмінний інструмент для планування своїх поїздок з мінімально витраченим часом і коштами, так як допомагають скласти найоптимальніший маршрут. Разом з тим, не менш корисними є мобільні транспортні додатки для водіїв: затори, ДТП, стан дороги, ціни на пальне на АЗС – усе можна відстежувати й спілкуватись в окремих водійських чатах.

Список використаних джерел

1. Будущее мобильных приложений в ближайшие 10 лет. URL: <https://vc.ru/flood/43819-budushchee-mobilnyh-prilozheniy-v-blizhayshie-10-let>.

2. Вишневецкая Е. В., Климова Т. Б., Богомазова И. В. Роль современных мобильных приложений в развитии регионального туризма // Современные проблемы науки и образования. 2014. № 6. URL: http://tourlib.net/statti_tourism/vishnevskaya.htm.

3. Гришук О. К., Тищенко А. М. Обґрунтування використання інноваційних маркетингових інструментів у сфері автомобільного туризму. URL: <http://publications.ntu.edu.ua/eut/2015-01/045-057.pdf>.

4. 5 мобільних додатків для водіїв, які вирішать будь-яку ситуацію на дорозі. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2018/04/13/230241/>.

5. Львівська мерія розробила мобільний додаток для міського транспорту. URL: https://zaxid.net/lvivska_meriya_rozrobila_mobilnij_dodatok_dlya_miskogo_transportu_n1383006.

6. Х-транспорт: харківські студенти створили мобільний додаток. URL: <https://vseosvita.ua/news/h-transport-harkivski-studenti-stvorili-mobilnij-dodatok-2030.html>.

СЕКЦІЯ 4. МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ

*Андрущак Анна Олексіївна,
магістрантка,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник
Бондарук Таїсія Григорівна
доктор економічних наук, професор;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ РИЗИКОМ

За час становлення економіка України декілька разів зіткнулася з найбільшим фінансово-економічними потрясіннями. У 1998, 2008, 2014 та 2015 рр. у результаті впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів українська національна валюта була схильна до істотної девальвації по відношенню до такої провідної світової валюти, як долар США, а загалом і до інших валют: євро, тощо. А втім, незважаючи на значні цінові коливання курсу іноземних валют до гривні на внутрішньому валютному ринку протягом періоду економічних реформ, проблема валютних ризиків набула лише після глобальної фінансово-економічної кризи 2008 р.

Падіння курсу гривні до долара США в 1998 р. не змінило відношення економічних агентів до валютних ризиків. Ефективні системи управління валютними ризиками з'явилися лише на окремих підприємствах, що спеціалізувалися на експортно-імпортних поставках. При цьому більшість господарюючих суб'єктів не мала наміру мінімізувати валютні ризики, котрі виникали під час здійснення ними експортно-імпортової діяльності, що вказує на сутність розуміння проблеми всіх рівнях. Проте протягом 2009–2012 рр. спостерігався перехід до більш детальних моделей моніторингу та аналізу, які дають змогу враховувати мінливість макроекономічної обстановки і вплинути на стратегічне управління фінансовими результатами діяльності підприємства за допомогою інструментів фінансового ринку.

Російська збройна агресія 2014 р., девальвація гривні (від 8 грн./дол. США на початку 2014 р. до 25 грн./дол. США у червні 2016 р.) та відмова від російського ринку збуту ще більше зумовили замислитися звернути увагу застосування методів управління валютними ризиками.

Валютний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют і цін на банківські метали [1].

Валютний ризик можна поділити на:

1) Операційний валютний ризик виникає при торговельних операціях та інвестиційних потоках і несе загрозу фінансових втрат за укладеним контрактом через безпосередній вплив змін обмінного курсу на очікувані потоки коштів. Кожне підприємство схильне до операційних валютних ризиків, оскільки усім операціям з іноземною валютою притаманні загроза збитків або шанс отримати прибуток завдяки курсовій різниці. Будь-яка зі сторін угоди може мати вигравш або бути у програші. Все залежатиме від обраного методу управління ризиками. Окремі дослідники виділяють прихований операційний валютний ризик, який виникає за умов, що закордонна дочірня компанія схильна до ризиків. Наприклад, українська компанія експортує продукцію до Польщі. Зміна валютного курсу польського злотого стосовно гривні може спричинити збитки для дочірньої компанії, що, у свою чергу, зумовить скорочення надходжень до материнської компанії [2].

2) Трансляційний (бухгалтерський) валютний ризик виникає у результаті конверсії показників звіту про фінансові результати валютних операцій у національну валюту через невідповідність між активами і пасивами, вираженими у валютах різних країн. Цим ризиком неспромога управляти, оскільки він залежить від правил реєстрації та конверсії валютних угод в національну валюту підприємства [3].

3) Сутність економічного валютного ризику полягає зменшення виручки чи можливість збільшення прибутку залежить від змін валютного курсу. Цей ризик має довгостроковий характер і виникає через те, що підприємство здійснює витрати в одній валюті, а отримує доходи в іншій. Економічний валютний ризик поділяється на два види: прямий – зменшення прибутку по майбутніх операціях і побічний – втрата певної частини цінової конкуренції порівняно із закордонними виробниками. Особливо небезпечний цей ризик для підприємств країн зі слабкою національною валютою [3].

Управління валютним ризиком передбачає проведення його детального аналізу, оцінку можливих наслідків та вибір відповідних методів страхування. Оцінка ризику передбачає визначення тривалості періоду ризику, суми коштів, що знаходяться під ризиком, та обсягу збитків за відповідними зобов'язаннями, що можуть виникнути в майбутньому. Таким чином, передбачення валютних ризиків посідає важливе місце у стратегії планування діяльності підприємства чи фінансово-кредитної установи і є запорукою підвищення ефективності їхньої основної діяльності. У світовій практиці управління валютними ризиками за допомогою використання фінансових інструментів називають хеджуванням.

Хеджування – метод пом'якшення ризику, який полягає у визначенні об'єкта хеджування та підборі до нього адекватного інструменту хеджування. Суть хеджування полягає в компенсації збитків від об'єкта хеджування за рахунок прибутку від інструменту хеджування, які виникають за одних і тих самих умов чи подій. За наявності хеджування банк позбавляється як ризику, так і можливості отримання додаткового прибутку (за винятком хеджування за допомогою опціонів): якщо умови чи події будуть сприятливими з точки зору об'єкта хеджування, то будь-який прибуток автоматично перекриватиметься збитками від інструменту хеджування [3].

Головна мета використання методів хеджування полягає у тому, щоб здійснити валютно-обмінні операції своєчасно, ще до того, як відбудеться не передбачена зміна курсів, або ж компенсувати збитки від такої зміни за рахунок паралельних операцій із валютою, курс якої змінюється в протилежному напрямі.

Хеджування зменшує валютний ризик. Однак зменшення ризику не означає збільшення вартості чи зростання рентабельності компанії, тому приймати рішення про хеджування валютних ризиків потрібно тільки в рамках загальної стратегії управління ризиками виходячи зі ступеня участі підприємства в міжнародній торгівлі.

Валютний ризик повинен бути ідентифікований та оцінений, необхідно визначити його впливу на фінансові результати діяльності. Пропонується така послідовність управління валютними ризиками підприємства. Лише після цього можна з'ясувати питання, чи необхідно страхувати компанію від негативних впливів коливань курсів і як зробити.

Отже, у світовій практиці існує кілька типів режимів валютних ризиків, основними серед яких можна виділити як самі головні: структурне збалансування активів, та пасивів, проаналізувати стан кредиторської та дебіторської заборгованості. А також, про угоду поділ ризиків, кредитування та інвестування в іноземній валюті, а також валютні застереження (прямі, непрямі і мультивалютні), операції з валютними деривативами (форвардні контракти, своп-контракти, опціонні угоди, валютні ф'ючерсні контракти), та дисконтування вимог в іноземній валюті (форфейтинг), самострахування та ін.

Список використаних джерел

1. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків». Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104 URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123181&cat_id=122978.

2. Мельник Т, Генералов О. Ф'ючерсний контракт: інструмент мінімізації валютних ризиків зовнішньоекономічної діяльності 05. 12. 2018 р. URL: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2018/06\(101\)/04.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2018/06(101)/04.pdf).

3. Постанова Правління Національного банку України 11. 06. 2018 №64. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>.

*Баширова Гюнай,
аспірантка,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ЗА ПРАВИЛАМИ МСФЗ

Ефективний розвиток підприємницької діяльності в епоху активного впровадження європейського досвіду організації та ведення бухгалтерського обліку, супроводжується зростанням ролі бухгалтерської інформації в різних сферах управлінської діяльності, оптимізації оподаткування, внутрішнього

контролю і економічного аналізу господарської діяльності. З метою забезпечення порівнянності фінансової звітності, підвищення інвестиційної привабливості економіки країни, формування єдиних принципів і правил бухгалтерського обліку, як в Україні, так і Азербайджані, впроваджуються вимоги і правила МСФЗ.

Використання МСФЗ передбачає дуалістичність і варіативність деяких положень у частині обліку і розкриття у звітності виручки, доходів, витрат, податку на прибуток. Саме облікова політика є тим інструментом, за допомогою якого регулюються принципи, методи і процедури, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання, подання фінансової звітності за якими нормативно-правові акти з бухгалтерського обліку передбачають варіативність. Показники, які будуть відображені у фінансовій звітності підприємства безпосередньо залежать від правильно розробленої облікової політики та відповідним чином організованої системи бухгалтерського обліку.

“Облікова політика за МСФЗ орієнтована на підготовку і представлення фінансової звітності (кінцевий результат), тоді як в системі бухгалтерського обліку України облікова політика більшою мірою призначена для цілей ведення бухгалтерського обліку (процес). Тому, облікова політика в МСФЗ - це система, яка має сприяти формуванню достовірної, повної, об'єктивної фінансової інформації про фінансове положення і фінансові результати діяльності організації, корисної широкому колу зацікавлених користувачів для ухвалення відповідних управлінських та інвестиційних рішень” [1, с. 54].

При формуванні облікової політики за МСФЗ, в тому числі й в частині податку на прибуток, слід врахувати, вимоги наступних міжнародних стандартів: МСФЗ 15 «Виручка по контрактах з клієнтами», МСБО 18 «Дохід», МСБО 12 «Податки на прибуток».

МСФЗ 15 «Виручка по контрактах з клієнтами» регулює питання визнання, оцінки, подання та розкриття виручки у фінансовій звітності. Відповідно до вимог зазначено стандарту, підприємство в обліковій політиці має визначити наступні питання, які впливатимуть на базу оподаткування податком на прибуток:

- класифікація виручки по контрактах з клієнтами;
- об'єкт обліку виручки;
- порядок визнання витрат на укладання контрактів з клієнтами;
- дати визнання виручки за специфічними договорами та контрактами (наприклад агентські договори, договори комісії);
- відображення у фінансовій звітності контрактних активів та контрактних зобов'язань;
- перелік випадків, коли виручка не визнається.

Окремим стандартом, що регулює порядок обліку доходів є МСБО 18 «Дохід» [3], відповідно до змісту якого, в обліковій політиці підприємства, слід передбачити наступні питання, які в подальшому також вплинуть на оподаткування податком на прибуток:

- момент визнання доходів;

- методи, які застосовуються для визначення ступеня завершеності операцій, що передбачають надання послуг;
- класифікація доходів підприємства та розкриття інформації про них у фінансовій звітності.

Питання бухгалтерського обліку витрат та їх представлення в обліковій політиці не регулюється окремим міжнародним стандартом. Разом з тим, в обліковій політиці підприємство має передбачити наступну інформацію в частині обліку витрат:

- класифікація витрат, яка застосовується підприємством;
- який клас рахунків буде застосовуватися при обліку витрат підприємства;
- методи калькулювання та визначення собівартості продукції;
- період за який здійснюється визначення фінансового результату та величини нерозподіленого прибутку (непокритих збитків).

МСБО 12 «Податки на прибуток» [2] регулює питання визнання, оцінки, подання та розкриття сум податку на прибуток. Відповідно до даного стандарту, в обліковій політиці слід передбачити наступні питання:

- метод та порядок розрахунку відстрочених податкових активів та відстрочених податкових зобов'язань з податку на прибуток;
- порядок розрахунку податку на прибуток підприємства.

Облікова політика підприємства за МСФЗ в частині податку на прибуток повинна враховувати виокремленні за результатами дослідження питання, які безпосередньо впливатимуть на базу оподаткування податком на прибуток. Гармонізація систем бухгалтерського обліку в частині нарахування податку на прибуток, формування єдиних правил складання та подання фінансової звітності є важливим інструментом впровадження європейського досвіду. Правильне формування облікової політики з урахуванням вимог МСФЗ, забезпечить формування чітких критеріїв визначення доходів, витрат та формування бази оподаткування податком на прибуток в залежності від ситуації в господарській діяльності.

Список використаних джерел

1. Кубік В. Д. Облікова політика підприємства у відповідності до вимог МСФЗ // Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу в контексті євроінтеграції: тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю обліково-економічного факультету ОНЕУ. Одеса: ОНЕУ, 2017. С. 52-54.

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 12 (МСБО 12) «Податки на прибуток». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_012

3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 (МСБО 18) «Дохід». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_025

*Беглов Олександр Вікторович,
аспірант,
Національної академії статистики, обліку та аудиту*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

В умовах сьогоденних процесів, прискорених глобалізацією та інтеграцією, зміцнення конкуренції, зростання нестабільності внутрішнього та зовнішнього ринків, соціальне та економічне положення в Україні, його ланки в господарській сфері, також промисловий сектор вимагають усунення гострих проблем. Ці завдання формуються відповідно до вектора економічного розвитку держави, що поєднує у собі необхідність подолання кризових явищ в економіці та прагнення до євроінтеграції. Вихідним моментом при цьому виступає необхідність формування конкурентоспроможних виробництв у різних сферах промисловості за регіонами України.

Вивченню питань конкурентоспроможності підприємств знайшли своє місце в роботах Бутко М. П. [1], Бондаренко А. И. [2], Вигоняйло А. С. [3], Саєнко М.Г. [4] та багатьох інших.

Конкурентоспроможність та фінансовий стан підприємств являють себе головними умовами його динамічного розвитку та процвітання. Обидві ці аспекти характеризують рівень регіональної економіки та відображають економіку, яка розвивається.

Як категорія «конкурентоспроможність» в середовищі ринкової економіки – займає одну з головних понять, оскільки вона охоплює економічні, науково-технічні, виробничі, організаційні, маркетингові та інші механізми не тільки для окремого підприємства, але як і регіону, так і цілої країни [1].

Для ефективного управління конкурентоспроможністю підприємств в умовах постійних криз та небезпек, першочерговим постає завдання відповідності цілей і задач діяльності вибраній стратегії їх розвитку. Ефективна реалізація такого завдання досягається за рахунок постійної діагностики фінансового стану, аналізу показників експорту, контролю за ефективністю використання ресурсів, що дозволять виявити проблемні сторони експортної діяльності та забезпечуватимуть використання грошових коштів за цільовим призначенням.

Конкурентоспроможність підприємства – спроможність підприємства виробляти та реалізовувати продукцію, цінова та нецінова категорії якої значно привабливіші, ніж у конкурентів. Вона визначається як порівняльна перевага відповідно до інших підприємств в тій самій галузі як у внутрішньому ринку, так і за її межами. Це говорить про те, що конкурентоспроможність виявляється лише з тими підприємствами, які входять до однієї галузі, або з підприємствами, що випускають товари-замінники. Значну роль становить конкурентоспроможність підприємства для країни, оскільки підвищення конкурентоспроможності продукції на зовнішньому ринку дозволяє збільшити експорт, та врівноважити платіжний баланс.

Конкурентоспроможність підприємства – це комплексна характеристика, що відображає рівень переваг над іншими підприємствами по всій кількості оцінюючих показників його діяльності на певних ринках. Тобто, оцінка конкурентоспроможності здійснюється шляхом проведення порівняння конкурентних позицій декількох підприємств на певному ринку. При оцінці також обов'язково потрібно порівнювати оціночні параметри, а саме [4]:

- а) рівень інновацій;
- б) рівень маркетингової політики;
- в) стан комунікацій;
- г) система управління;
- д) технології;
- е) рівень персоналу;
- є) потенційна можливість обладнання;
- ж) експортно-імпорتنі можливості та інші параметрів.

Загалом, конкурентоспроможність проявляє себе на різних рівнях та охоплює багато різних економічних об'єктів. Зокрема, конкурентоспроможність можна розглядати на таких рівнях [2]:

- а) індивідуальний рівень – конкурентоспроможності продукції;
- б) мікрорівень – конкурентоспроможність підприємства;
- в) мезорівень – конкурентоспроможність регіону (галузі економіки, чи виду економічної діяльності);
- г) макрорівень – конкурентоспроможність держави.

Як економічна категорія, конкурентоспроможність підприємства має деякі ознаки, зокрема [3]:

- 1) вона є атрибутом будь-якого підприємства, що базується на поділі праці та товарообігу та приймає участь у світовому поділі праці.
- 2) як стан системи господарства, вона охоплює внутрішні витoki: вона створюється і зростає у внутрішньому середовищі країни внаслідок конкуренції між економічними суб'єктами;
- 3) для неї потрібно постійного розширювати джерела для розвитку суб'єктів господарювання;
- 4) держава несе відповідальність за конкурентоспроможність підприємства.

Отже, конкурентоспроможність підприємства – це багатогранне та комплексне поняття, що означає суперництво за першість на ринку та отримання конкурентних переваг завдяки наявності всіх необхідних ресурсів та ефективному їх використанню, що, в свою чергу, принесе прибуток від ведення ефективної господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Бутко М. П. Інвестиційні аспекти підвищення конкурентоспроможності економіки // Економіка України. 2014. №4. С. 40-45.
2. Бондаренко А. И. Конкурентоспособность как важнейшая рыночная характеристика // Аграрный вестник Урала. 2012. №1(93). С. 80-83.

3. Вигоняйло А. С. Управління конкурентоспроможністю підприємства в ринкових умовах //Ефективна Економіка. 2018.

4. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства: підруч. // Економічна думка. 2016. 390 с.

*Борицький Кароль,
магістр ділового адміністрування,
м. Торунь (Польща)*

ТЕОРЕТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ СТАЛЕВИХ КОНСТРУКЦІЙ ПОЛЬЩІ

Світова фінансова криза показала, що стабільність загальносвітового ринку має не тільки економічний та нормативно-правовий, а й соціальний вимір. Для позначення останнього все частіше використовуються терміни «соціальна відповідальність підприємств» та «соціальний розвиток підприємств».

Необхідність залучення бізнесу до вирішення соціальних питань пояснюється тим, що для зміцнення, стабілізації і відтворення багатства в довгостроковій перспективі потрібен новий глобальний соціальний договір між бізнесом, урядом і суспільством.

Протягом останніх 100 років соціальна відповідальність розвивалася в двох напрямках – як ідея менеджменту і як самостійна теоретична концепція [1]. Поняття "соціальна відповідальність" відображає зміну парадигми, на якій ґрунтується діяльність підприємств – від суто соціальних зобов'язань перед суспільством до інтеграції соціальних і екологічних завдань. Підприємство (фірма) – це відносно автономна організація, яка прагне до досягнення економічної вигоди і складається з принаймні однієї одиниці, що регулює господарську діяльність, і принаймні однієї одиниці, яка реалізує матеріальні економічні процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що. Комітет з економічного розвитку в 1971 році використав підхід «трьох кіл» для опису соціальної відповідальності. Внутрішнє коло включає основні економічні функції - зростання, продукцію виробництва і робочі місця. Проміжне коло передбачає, що економічні функції повинні здійснюватися з урахуванням інформації про зміну соціальних цінностей і пріоритетів. Зовнішнє коло окреслює нові функції, які бізнес повинен вводити, щоб більш активно удосконалювати соціальне середовище.

Однак, як і раніше, відкритим залишається питання взаємозв'язку і взаємодії економічної і соціальної орієнтації фірми. Важливим кроком у цьому напрямку було формулювання комплексного визначення соціальної відповідальності. Згідно з ним, корпорація має не тільки економічні і юридичні зобов'язання, а й етичні та філантропічні обов'язки [2].

Йдеться про те, що соціальна відповідальність повинна охоплювати весь спектр зобов'язань. Поряд з соціальною відповідальністю в останні роки

широко використовується поняття «соціальні показники», що трактується як комплексна і глобальна концепція, що включає корпоративну соціальну відповідальність і весь спектр соціально корисної діяльності бізнесу.

Орієнтація на соціальні показники підкреслює турботу про корпоративну діяльність та досягнення в соціальній сфері. З точки зору продуктивності зрозуміло, що фірми повинні формувати і реалізовувати соціальні цілі і програми, а також інтегрувати етичну складову в прийнятті рішень, політику і діяльність. Будучи спрямованою на результати, соціальна відповідальність пропонує всеосяжну орієнтацію на критерії, за допомогою яких ми оцінюємо ефективність бізнесу, включаючи кількість, якість, ефективність та віддачу.

Аналіз показує, що соціальна відповідальність буде сприйнята підприємцями, якщо вона буде охоплювати весь спектр ділових обов'язків, тобто чотири види соціальної відповідальності: економічну, правову, етичну і філантропічну. Крім того, ці чотири категорії або компоненти соціальної відповідальності можуть бути зображені як піраміда. Безумовно, всі ці типи відповідальності завжди певною мірою існували, але тільки в останні роки етичні та філантропічні функції набули поширення. Кожна з цих чотирьох категорій заслуговує на увагу.

Історично склалося так, що бізнес-організації створювалися як економічні суб'єкти з метою надання товарів і послуг членам суспільства. Прибуток для них виконував роль основного стимулу. Отже, головна роль таких організацій полягала у виробництві товарів і послуг, яких потребували споживачі, і отриманні прибутку. У якийсь момент ідея мотивації прибутком перетворилася в поняття максимізації прибутку [3].

Всі ці складові корпоративної соціальної відповідальності повинні враховуватися при веденні бізнесу, в тому числі на підприємствах ринку сталевих конструкцій. Аналіз цього ринку показав, що Польща є одним з головних виробників сталевих конструкцій в регіоні. Цю ситуацію не змінило навіть скорочення попиту на сталеві конструкції на місцевому ринку в 2012-2013 роках, що в значній мірі залежить від інфраструктурного будівництва [4]. Стабільна експортна позиція польських виробників сталевих конструкцій на західному ринку і високий експорт є «страховкою» від коливань попиту на місцевому ринку.

На жаль, небагато підприємців досягають високого рівня організаційної інтеграції. Часто витрачання грошей на програми соціальної відповідальності - це лише тактичний крок у відповідь на тиск екологічних організацій, місцевої громади тощо. Але суспільство все більше цікавить те, яким чином підприємства отримують прибуток і яким впливом на оточуючих супроводжується цей процес, а не те, яка частина прибутку витрачається на програми соціальної відповідальності. Можна стверджувати, що соціальна відповідальність підприємств в Польщі є предметом зростаючої зацікавленості бізнес-менеджерів, інвесторів і державної адміністрації; поступово вона стає визначальним фактором корпоративного порядку і пріоритетом в побудові комплексної стратегії розвитку компаній, в тому числі в металургійній галузі [5].

У Польщі ідеєю соціальної відповідальності цікавиться все більша кількість суб'єктів, і це питання починають поступово брати на контроль правління компаній, тобто особи, які формують і затверджують стратегії діяльності підприємств. Введений в листопаді 2009 року Варшавською фондовою біржею індекс Respect (індекс соціально відповідальних спілок) є віхою в розвитку соціальної відповідальності в Польщі, оскільки це дає шанс польським компаніям наблизитися до цієї ідеї соціальної відповідальності - створення доданої вартості, пов'язаної зі стратегічними цілями компанії.

Важливу позицію галузі сталевих конструкцій в польській економіці і впровадженні там принципів соціальної відповідальності можна охарактеризувати рядом показників: кількість підприємств і їх розмір, обсяги виробництва, рентабельність, експорт та імпорт.

Підприємства з числом зайнятих 50 і більше осіб підлягають щоквартальної звітності в Центрального статистичного бюро Польщі [1]. У грудні 2017 року кількість підприємств, які зареєстрували в системі REGON (Єдиний реєстр народного господарства) своєю основною діяльністю виробництво та / і послуги в області сталевих конструкцій (разом з металевими елементами столярних виробів, а також послуги, пов'язані з їх установкою), становить:

- 49 великих підприємств (кількість зайнятих більше 249 чоловік);
- 317 підприємств з кількістю зайнятих 50-249 чоловік;
- 1331 підприємство з числом зайнятих 10-49 чоловік.

Малих і «мікро» підприємств (кількість зайнятих до 10 осіб) на ринку дуже багато (і вони постійно змінюється), але такі підприємства мають своє локальне значення, в основному це надання послуг.

Оцінюючи існуючий потенціал ринку сталевих конструкцій, звертають на себе увагу кілька істотних елементів, а саме: людські ресурси, потенціал обладнання, здатність до пристосування підприємств з точки зору організаційного використання виробничої потужності і змін, що відбуваються на ринку будівництва, можливість забезпечення кількісних і якісних поставок для реалізації завдань будівництва.

Підприємства сталевих конструкції мають в своєму розпорядженні власний сучасний потенціал: обладнання, кадри з високою кваліфікацією, а також досвід співпраці з іноземними фірмами при виконанні спеціальних проектів. Внутрішній попит на конструкції має постійний характер, хоча в останні роки були помічені коливання. На ринку сталевих конструкцій є багато початих інфраструктурних проектів, які потребують продовження. Також негайної реалізації очікують нові інвестиції в галузі будівництва шляхів та енергетики. У всіх цих проектах вкрай необхідні поставки сталевих конструкцій.

У цій галузі соціальна відповідальність все частіше оцінюється як один з факторів, який сприятиме сталому розвитку бізнесу. Підприємства ринку сталевих конструкцій зазвичай розробляють звіти із соціальної відповідальності як один із способів збереження позитивного корпоративного іміджу.

Можна зробити висновок, що на сьогодні зростає обсяг досліджень, які розглядають ефективність соціальної відповідальності. Однак, розуміння того, що соціальна відповідальність означає для цього ринку, і як її реалізовувати, обмежений. Дослідження, які проводилися з цього питання, все ще знаходяться в розвитку і вимагають більш детального розгляду.

По-перше, незважаючи на те, що багато експертів і організацій займалися вивченням соціальної відповідальності і розробляли деякі системи показників, ці системи зосереджені на різних аспектах соціальної відповідальності, не враховуючи всіх зацікавлених сторін. Ці системи індикаторів включають: ISO9001: 2000, ISO26000: 2010 ISO14001: 1996 і SA8000. По-друге, індикатори оцінки соціальної відповідальності, прийняті різними країнами і регіонами, істотно відрізняються через відмінності в регіональному економічному розвитку і культурному середовищі.

Список використаних джерел

1. European Commission, Towards greater corporate responsibility Conclusions of EU-funded research; Luxembourg : Publications Office of the EU, 2009.
2. Carroll A.B. Business and Society, Ethics and Stakeholder management / A.B. Carroll; Ohio : College Division Southwestern Publishing Co, 1993.
3. Smith N.Craig, Lenssen G. Odpowiedzialność biznesu teoria i praktyka / N.Craig Smith, G. Lenssen; Warszawa : Studio Emka, 2009.
4. Сайт Центрального статистичного офісу Польщі. Режим доступу: <http://stat.gov.pl/>.
5. Balcerowicz L. Socjalizm-kapitalizm-transformacja. Szkice z przełomu epok / L. Balcerowicz; Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997.

***Вакуленко Яна Андріївна,**
магістрант, спеціальність «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Корінько Микола Данилович,
доктор економічних наук, професор;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

Питання купівлі, продажу товарів та розрахунків з покупцями і замовниками за передані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи підприємств будь-яких форм власності, були і залишаються донині одними з найбільш актуальних, незалежно від суспільного ладу, що функціонує в окремо узятій країні і в сьому світовому співтоваристві в цілому, тому що розрахунки між підприємствами і організаціями є однією з необхідних ланок розширеного відтворення, від якого залежить не тільки кінцеві результати підприємства, та

їхній фінансовий стан, і економічне зростання країни в цілому шляхом підвищення ВВП [1].

Облік розрахунків з покупцями та замовниками є найважливішою ділянкою бухгалтерської роботи, оскільки на формується основна частина доходів та грошових надходжень підприємств. За допомогою розрахунків можна, з одного боку спрямувати та забезпечити підприємства сировиною, матеріалами, паливом, тарою, а з іншого здійснити реалізацію готової продукції [2].

Підприємство в процесі господарської діяльності виступає не тільки як покупець товарно-матеріальних цінностей, але і в якості продавця вготовленої продукції або наданих послуг і виникають розрахунки з покупцями та замовниками. Можливі два варіанти розрахунків це оплата виконаних робіт і поставлених товарів або авансові платежі за майбутні поставки і ще невиконані роботи. На сьогодні існує ряд проблем обліку розрахунків з покупцями та замовниками, а саме [3]:

1. Неможливість отримання інформації про дебіторську заборгованість для проведення детального аналізу розрахунків з дебіторами та прийняття управлінських рішень.

2. Неефективність методів розрахунку резерву сумнівних боргів, відповідно до П(С)БО 10, до обліку на підприємствах в Україні.

3. Майже повна відсутність контролю за станом та обсягами сумнівної і безнадійної дебіторської заборгованості на підприємствах.

4. Застарілість облікових реєстрів аналітичного та синтетичного обліку дебіторської заборгованості (при журнально-ордерній формі ведення обліку).

5. Невідповідності та розбіжності обліку дебіторської заборгованості між П(С)БО 10 та положенням МСФЗ.

6. Складність відображення розрахунків з покупцями та замовниками, які є засновниками у консолідованій фінансовій звітності та пояснювальній записці про афілійованих осіб до річного фінансового звіту; недостатньо розроблене правове регулювання питання відображення операцій з афілійованими особами.

7. Складність при оподаткуванні ПДВ при укладанні договорів з іноземними компаніями на передачу прав інтелектуальної власності та прав на їх користування.

8. Нерозвиненість обліку розрахунків, а саме використання факторингу для ефективного управління дебіторською заборгованістю [4].

Отже, дослідивши існуючий стан обліку розрахунків з покупцями та замовниками підприємств, можна стверджувати, що умовах господарювання є чимало проблем, пов'язаних з обліком і контролем таких розрахунків, як: недосконале законодавче забезпечення порядку розрахунків, криза неплатежів та зростання дебіторсько-кредиторської заборгованості при розрахунках між суб'єктами підприємницької діяльності.

Список використаних джерел

1. Бухгалтерський фінансовий облік / За ред. Ф.Ф. Бутинця. Житомир : ПП «Рута», 2009. С. 296–313.

2. Огійчук М. Ф., Плаксієнко В. Я, Паначенко Л. Г. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах: підруч. 5-те видання, перероблене і доповнене. За редакцією професора Огійчука М.Ф. Київ: Алетра, 2010. 1050 с.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість", затверджене наказом Мінфіну України від 27.06.13 р. № 627.

4. Коблянська О. І. Методологічні аспекти обліку та аудиту дебіторської заборгованості // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2009. № 77-78. С. 28.

***Височанська Анастасія Валеріївна,**
магістрантка,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:*

***Щирська Ольга Василівна,**
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра аудиту і підприємництва;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ВИПЛАТА ПРАЦІВНИКАМ В 2020 Р.: МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА

Оплата праці є важливою складовою між працівником, роботодавцем і державою. Оплата праці відіграє важливу роль в житті суспільства. Виплата заробітної плати є джерелом доходів працівника. Заробітна плата є стимулом для працівника. Одна з головних частин діяльності будь-якої підприємства є облік виплати працівникам. Ці виплати допомагають здійснювати контроль за ефективністю робочої сили на підприємствах. Вибрана тема дослідження є актуальною, тому що організація обліку виплат працівникам впливає на ефективність роботи, збереження трудового колективу та підвищення продуктивності праці працівників.

Облік виплати працівникам здійснювали багато вітчизняних вчених, серед яких А. І. Радчук, А. О. Гордеюк, В. С. Василенко, О. С. Ветлужська, П. М. Матюшко, С. В. Цимбалюк, Т. В. Сизикова, Ю. М. Іванечко та ін. Незважаючи на численну кількість наукових праць, недостатньо уваги акцентовано на проблемі вдосконаленні та доопрацюванні нормативно-правової бази, обліку оплати праці, що сприяло вибору напряму наукового дослідження і свідчить про актуальність обраної теми.

У відповідності зі ст. 1 Закону України «Про оплату праці» заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вимірі, що, відповідно до трудової угоди, власник чи уповноважений ним орган виплачує працівнику за виконану роботу[1]. Розмір заробітної плати залежить від складності й умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства, установи, організації. Держава здійснює регулювання оплати праці працівників підприємств усіх форм

власності шляхом встановлення розміру мінімальної заробітної плати й інших державних норм і гарантій, встановлення умов і розмірів оплати праці керівників підприємств, заснованих на державній, комунальній власності, працівників підприємств, установ і організацій, які фінансуються або дотуються з бюджету, а також шляхом оподаткування доходів працівників. На всіх інших підприємствах форми та розміри заробітної плати встановлює власник або уповноважений ним орган. Вони погоджуються з трудовим колективом шляхом укладання колективного договору (ст. 97 КЗпП)[2].

Відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку (далі – МСБО) 19 «Виплати працівникам» виплати працівникам – це всі форми компенсації, що їх надає суб'єкт господарювання в обмін на послуги, надані працівниками.[3]

Структура заробітної плати:

- Основна заробітна плата – це винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для службовців.

- Додаткова заробітна плата – це винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій.

- Інші заохочувальні та компенсаційні виплати. До них належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми.[1]

На всіх рівнях існують закони, нормативно-правові акти, договори, які регулюють процес забезпечення розрахунків за виплатами працівникам. В Україні нормативно-правове регулювання виплат працівникам на підприємствах, установах та організаціях здійснюється на трьох рівнях:

1. Макрорівень – вплив норм правової бази поширюється на усі види діяльності (Конституція України, Кодекс Законів про працю, Закон України « Про оплату праці», П(С)БО 26 «Виплати працівникам»);

2. Мезорівень – нормативно-правова база зазначає правила розрахунків з працівниками окремих галузей беручи до уваги їх особливості(галузеві угоди);

3. мікрорівень – нормативні документи створюються на самих підприємствах відповідно до чинного законодавства (Колективний договір, Положення про оплату праці, трудовий договір, інші внутрішні документи).

Слід зазначити, що діюча нормативно-правова база, яка регулює питання оплати праці змінюється, тому методологія та організація обліку розрахунків з оплати праці потребують вдосконалення та доопрацювання.

Міністерство фінансів України розрахували та прогнозують прожитковий мінімум на 2020-2022 роки. Прожитковий мінімум є базовим державним соціальним стандартом, на основі якого визначаються державні соціальні

гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. Прожитковий мінімум у 2020 році підвищуватиметься темпами, що на 2 відсоткових пункти перевищують показник прогнозного індексу споживчих цін на 2020 рік. Зростання розмірів прожиткового мінімуму відбуватиметься з 1 липня та 1 грудня 2020 року [4].

Рівень забезпечення прожиткового мінімуму для призначення допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення:

– у 2020 році: для працездатних осіб –25 відсотків, для дітей, осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю –100 відсотків відповідного прожиткового мінімуму;

– у 2021 році: для працездатних осіб –35 відсотків, для дітей, осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю –100 відсотків відповідного прожиткового мінімуму;

– у 2022 році: для працездатних осіб –40 відсотків, для дітей, осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю –100 відсотків відповідного прожиткового мінімуму (табл.1) [4].

Таблиця 1

Мінімальна заробітна плата та соціальні стандарти:[4]

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Мінімальна заробітна плата:			
- з 1 січня року (грн.)	4723	5003	5290
- темпи росту (відсоток)	13,2	5,9	5,7
Посадовий оклад працівника I тарифного розряду єдиної тарифної сітки:			
- з 1 січня року (грн.)	2102	2270	2445
- темпи росту (відсоток)	9,4	8,0	7,7

Особливість оплати праці як економічної категорії полягає в вирішенні нею щонайменше двох життєво важливих проблем: по-перше, відтворення робочої сили, по-друге, мотивації до праці, а значить, зацікавленості працівників в результативності діяльності своїх організацій, а відтак, розвитку економіки регіонів, країни і суспільства в цілому.

В Україні поступово зростають зарплати і пенсії. Так, за рік розмір заробітної плати середньостатистичного українця збільшився на 19,6%.

Наприклад, в липні минулого року середній заробіток становив 9 170 грн. У липні 2019 роки українці стали отримуватимуть 10 971 грн. Відзначимо, що найбільше заробляють жителі столиці. Ще в 2018 році в Києві середня зарплата становила 13 836 грн, а сьогодні показник збільшився до 16 294 грн. За рік виплата піднялася на 17,4%.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 144/95 – VIII (із змінами і доповненнями від 01.01.2017р.).

2. КЗпП -Кодекс законів Про Працю від 10.12.1971р. №322-08 з визнанням конституційними окремих положень від 04.09.2019

3. МСБО № 19 «Виплата працівникам» Документ 929_011, редакція від 01.01.2012.

4. Міністерство фінансів України «Про особливості складання проєкту місцевого бюджету на 2020 рік та прогнозу місцевого бюджету на 2021 –2022 роки» 05110-14-6/22263 від 05.09.2019.

5. Постанова Кабінетом Міністрів України «Про затвердження порядку обчислення середньої заробітної плати» (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ від 07.08.2015).

6. Шило Ж. С. Поліщук О. Ю. Проблеми заробітної плати та вартості робочої сили в Україні. URL:

http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2010_1/45.pdf.

Гажийська Анна Павлівна,

магістранта,

спеціальність «Облік і оподаткування»;

науковий керівник:

Шульга Світлана Володимирівна,

кандидат економічних наук, доцент,

кафедра аудиту та підприємництва,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄДИНОЇ ЗВІТНОСТІ ПО ЄСВ І ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Реформування фіскальної політики в Україні, провадження податкової реформи зумовлює внесення коректив та уніфікації складання та подання звітності до контролюючих органів. З метою забезпечення подальшої реалізації податкової реформи урядом України були прийняті законодавчі документи, а саме: «Про внесення змін до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо подання єдиної звітності з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і податку на доходи фізичних осіб» від 19.09.2019 р. №115-IX (законопроект №1057) та «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подання єдиної звітності з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і податку на доходи фізичних осіб» від 19.09.2019 р. №116-IX (законопроект №1072). Зазначені законодавчі акти запроваджують з 1 січня 2021 року нову об'єднану звітність з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та податку на доходи фізичних осіб.

Зазначені законодавчі документи передбачають складання Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого ЄСВ. Форма даного документу на сьогодні не затверджена, і підлягатиме розробці Міністерством фінансів України. Вказана форма звітності

систематизуватиме та поєднуватиме інформацію про суми нарахованого та сплаченого податку з доходів фізичних осіб, військового збору, єдиного соціального внеску та матиме статус податкової декларації. Період складання та подання зазначеної податкової звітності становитиме місяць, і подавати її потрібно буде кожного місяця протягом 20 календарних днів, як це було встановлено для звітності з єдиного соціального внеску. Зазначені зміни повинні набрати чинності з 01 липня 2020 року.

Перевагами зазначеної реформи в частині об'єднання податкової звітності є наступні:

- скорочення кількості податкових звітів для платників податків;
- зменшення трудових витрат та витрат часу на заповнення та складання податкової звітності;

- спрощення подання звітності з єдиного соціального внеску для фізичних осіб – підприємців та фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, які будуть відображати відомості про нарахування, обчислення і сплату єдиного внеску з доходів від підприємницької діяльності або провадження незалежної професійної діяльності у складі річної декларації про майновий стан і доходи (податкової декларації);

- скорочення кількості звітів для фізичних осіб – платників єдиного податку, які інформацію про суми нарахованого та сплаченого єдиного соціального внеску відображатимуть у податковій декларації платника єдиного податку;

- запровадження квартальної звітності з податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску з розбивкою по місяцях звітного кварталу для підприємств та самозайнятих осіб, які використовують працю найманих працівників.

“Завдяки вдосконаленню механізму адміністрування ЄСВ та ПДФО, впровадженню прозорості й ефективної системи обліку та контролю за фінансовими та інформаційними потоками в податковій системі та системі соціального страхування буде досягнуто реальних позитивних змін, зокрема збільшення чисельності платників внесків, поліпшення платіжної та звітної дисципліни платників тощо” [1, с. 71].

Серед недоліків зазначеного реформування та об'єднання податкової звітності з різних за видами податків слід відмітити наступні:

- необхідність внесення чергових змін до Податкового кодексу України, який на сьогодні також містить застосування різних штрафних санкцій в частині несвоєчасного нарахування та сплати зазначених податків;

- наявність часто суперечливих роз'яснень та індивідуальних податкових консультацій Державної податкової служби України в частині складання податкової звітності з податку фізичних осіб, що в подальшому призведе до їх виникнення при заповненні показників об'єднаної податкової звітності;

- слід також врахувати, що окремі види доходів підлягають оподаткуванню податком з доходів фізичних осіб, але не них не нараховується єдиний соціальний внесок, що також потрібно врахувати при розробці форми самої звітності;

– необхідність розробки процедур подання зазначеної об'єднаної податкової звітності в електронному вигляді.

“За структурою та змістом інформації форми звітності з ПДФО і ЄСВ, що подаються в Україні, є подібними до форм звітності в країнах ЄС, але різняться за логікою розміщення даних та способом подання звітності. Ці розбіжності можуть бути усунуті під час розроблення уніфікованої форми звітності з ПДФО і ЄСВ в Україні. У перспективі обов'язковим має стати online-спосіб подання звітності” [2, с. 967].

Реформування складання та подання податкової є податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску свідчить про наявність переваг та недоліків, які обов'язково слід врахувати при подальшому практичному впровадженні даної форми звітності. Аналіз зарубіжного досвіду засвідчує доцільність зазначених змін, але даний процес потребує удосконалення та подальшої розробки механізму запровадження зазначених змін.

Список використаних джерел

1. Новицький А. М., Чеховська І. В. Механізм адміністрування єдиного соціального внеску та податку на доходи фізичних осіб: переваги та проблемні аспекти реалізації // Юридичний вісник. 2014. № 3 (32). С. 66-72.

2. Тимченко О. М., Сибірянська Ю. В. Уніфікована звітність з податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску: застосування досвіду країн ЄС в Україні // Економіка і суспільство. 2018. Вип. 14. С. 961-968.

*Гальчук Вікторія Анатоліївна,
провідний документознавець,*

*Головне управління Державної казначейської служби України у м. Києві;
студентка,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ДЕФІЦИТ БЮДЖЕТУ ЯК СКЛADOVA СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Важливим елементом бюджетної політики країни є фінансування бюджетного дефіциту з урахуванням різного ступеню впливу дефіциту бюджету на економічне зростання. Від вибору окремих джерел фінансування дефіциту та формування їх цілісної структури залежить подальший стан економічного розвитку країни. На сучасному етапі розвитку економічних відносин використовуються поняття фінансування бюджету та фінансування (покриття) дефіциту.

В Бюджетному кодексі дефіцит бюджету визначається як перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету) [1]. В економічній літературі дефіцит бюджету розглядається як співвідношення між доходами і видатками бюджету, при якому видатки перевищують постійні доходи».

Адонін С. В. визначав бюджетний дефіцит як фінансове явище яке як правило не є виключенням, а сучасний світ не має держави, яка в своїй історії не зіткнулася з бюджетним дефіцитом. [2]. Проте при ефективному управлінні бюджетним дефіцитом держава може досягнути навіть економічного зростання. Адже важливо контролювати межу бюджетного дефіциту, яка може стати критичною та довести країну до дефолту. Насправді не обсяг дефіциту є небезпечним для економічної стабільності, а саме вплив наявності дефіциту на державний борг та витрати на його обслуговування.

Дефіцит бюджету за своєю сутністю має двояку природу: з одного боку, це різниця між традиційними доходами та витратами, з іншого – це сума заощаджень суб'єктів внутрішнього приватного сектора, та нерезидентів, що залучаються державою для фінансування незабезпечених доходами видатків.

Виходячи із сутності бюджетного дефіциту, можна визначити основні причини його виникнення. Зокрема, за причинами виникнення бюджетний дефіцит буває: вимушеним (пов'язаний із необхідністю витратити коштів більше, ніж їх можна мобілізувати; є наслідком стихійних лих, епідемій, воєн, розрухи, економічної кризи, супроводжується дефіцитом фінансових ресурсів, якого уникнути неможливо) та невимушеним (виникає внаслідок проведення неефективної фінансової політики та некваліфікованого керівництва фінансовою системою). [3].

Щодо видів державного дефіциту то у вітчизняній економічній літературі виділяють циклічний дефіцит бюджету, який є результатом циклічного падіння виробництва (скорочення національного доходу та обсягу виробництва) внаслідок кон'юнктурних коливань та структурний дефіцит бюджету, який є результатом дискреційної політики (встановлення ставок оподаткування, виплати на соціальне забезпечення, розмір оборонних видатків).

За формами дефіцит державного бюджету поділяють на плановий, фактичний і прихований. Плановий дефіцит – дефіцит, який запланований та затверджений у законі про Державний бюджет України. Фактичний дефіцит являє собою реальне, офіційно зафіксоване наприкінці бюджетного року перевищення видатків над доходами бюджету. Прихований дефіцит означає занижену величину фактичного бюджетного дефіциту і державного боргу. Часто є цілеспрямованою діяльністю і результатом певних політичних ігор (перед виборами, з метою підвищення заслуг певної партії). Прихований дефіцит демонструє непродуманість фінансової політики.

Вплив бюджетного дефіциту на економіку насамперед визначають такі фактори, як розмір дефіциту вибір джерел його фінансування та напрями спрямування коштів, залучених на фінансування дефіциту. [4].

Розглядаючи дефіцит бюджету як складову системи бюджетного регулювання, слід відмітити, що він суттєво впливає як на збалансованість бюджетної системи, так і на економічний розвиток держави. Тому на сучасному етапі розвитку державних фінансів України необхідним є удосконалення механізму використання дефіциту бюджету у системі фінансово-бюджетного регулювання економічного розвитку. Відмітимо, що вплив бюджетного дефіциту на економіку насамперед визначають такі фактори, як розмір

дефіциту, вибір джерел його фінансування та напрями спрямування коштів, залучених на фінансування дефіциту.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI.
2. Адонін С. В. Ізюмська В. А. Особливості дефіциту державного бюджету України на сучасному етапі // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Економіка і менеджмент. 2016. №19. С. 108-11 с.
3. Юрій С. І. Фінанси: підруч. Київ: Знання, 2008. 611 с.
4. Пасічний М. Д. Фінансування бюджетного дефіциту в Україні // Наукові праці НДФІ. 2010. С. 68-80.

*Гевлич Лариса Леонідівна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра обліку, аналізу і аудиту,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

МЕТОДИКА АУДИТУ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Прийняття ефективних економічних рішень як юридичними, так і фізичними особами має базуватися на повній та достовірній фінансовій інформації про суб'єкт господарювання. Єдиним відкритим джерелом такої інформації є фінансова (бухгалтерська) звітність, а перевірка звітності незалежним фінансовим експертом виступає гарантією якості наведеної інформації. Тож дослідження методів такої перевірки (аудиту) є фактором як підвищення якості аудиторського висновку, так і зменшення вартості самої перевірки. Цікавим питанням, що залишилося поза розглядом дослідників методики аудиту, є залежність конкретних аудиторських процедур від етапів розвитку суб'єкта господарювання.

Метою роботи є дослідження впливу етапів життєвого циклу підприємства на набір методів незалежного аудиту.

Визначаючи правові засади аудиту фінансової звітності та регулюючи відносини, що виникають при провадженні аудиторської діяльності в Україні, закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1] не містить методики аудиту. Згідно із рішенням Аудиторської палати України № 122/2 від 18.04.2003 р. в Україні підлягають обов'язковому застосуванню суб'єктами аудиторської діяльності в якості Національних стандартів аудиту стандарти аудиту та етики Міжнародної федерації бухгалтерів (Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг). Методика міжнародного аудиту найбільш системно викладена у Міжнародному стандарті аудиту 500 «Аудиторські докази» та включає (після процедур оцінки ризиків) тести заходів контролю та процедури по суті (включно з тестами деталей та аналітичними процедурами по суті), зокрема:

- інспектування як вивчення записів, внутрішніх чи зовнішніх документів (у паперовій, електронній або іншій формі) або фізичний огляд активу;
- спостереження як нагляд за процесом або процедурою, які виконують інші особи;
- зовнішнє підтвердження – аудиторські докази, отримані аудитором у вигляді прямої письмової відповіді від третьої сторони у паперовій, електронній або іншій формі;
- повторне обчислення – перевірка математичної правильності документів чи записів;
- повторне виконання як незалежне виконання аудитором процедур або заходів внутрішнього контролю, які вже виконувались як частина заходів внутрішнього контролю суб'єкта господарювання;
- аналітичні процедури – оцінка фінансової інформації через аналіз правдоподібних взаємозв'язків між фінансовими та нефінансовими даними, а також дослідження ідентифікованих коливань чи взаємозв'язків;
- запит як пошук фінансової та нефінансової інформації від обізнаних осіб у суб'єкта господарювання чи за його межами [2].

Розглянемо, чи доречно казати про вплив етапів життєвого циклу, зокрема, стадій продовження функціонування та банкрутства підприємства, на методику аудиторської перевірки.

В умовах продовження діяльності підприємства метою аудиту фінансової звітності є висловлювання аудитором думки про те, чи відповідає вона в усіх суттєвих аспектах концептуальним основам (регламентам порядку її підготовки і представлення), а основними завданнями перевірки можуть виступати такі [3]:

- оцінка стану облікового процесу та внутрішнього контролю на підприємстві;
- оцінка достовірності показників звітності та їх тотожності даним Головної книги;
- інспектування достовірності облікового процесу і показників фінансової звітності;
- дослідження стану збереження і використання активів та стану зобов'язань;
- перевірка взаємоузгодженості показників форм фінансової звітності;
- аналіз облікової політики клієнта та оцінка змін, які відбулися протягом звітного періоду, в їхньому впливі на звітність;
- перевірка консолідації фінансової звітності;
- виявлення помилок у фінансовій звітності минулих років та перевірка її коректування.

Для підтвердження вказаних критеріїв використовують таку сукупність методів аудиту [2,4]:

1) при аудиті Балансу (Звіту про фінансовий стан):

- інспектування реальності існування активів, зобов'язань, права власності;
- аналітичні процедури, запит та зовнішнє підтвердження, інспектування визнання та оцінки активів, зобов'язань і власного капіталу;
- аналітичні процедури при оцінці стану збереження та ефективності використання активів;

– інспектування документального оформлення та відображення в обліку операцій щодо активів, зобов'язань і власного капіталу;

– повторне обчислення нарахування накопиченої амортизації, резервів;

– спостереження в рамках оцінки інвентаризаційної роботи підприємства;

– аналітичні процедури в рамках оцінки інформації щодо активів, зобов'язань та власного капіталу у балансі;

2) при аудиті Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід):

– аналітичні процедури, запит та зовнішнє підтвердження, інспектування визнання доходів і витрат звітного періоду;

– аналітичні процедури, повторне обчислення, запит та зовнішнє підтвердження, інспектування класифікації та оцінки доходів, витрат і фінансових результатів в розрізі видів діяльності;

– аналітичні процедури, інспектування відображення доходів та витрат на рахунках та в складі показників звітності;

– повторне обчислення податку на прибуток;

3) при аудиті Звіту про рух грошових коштів:

– аналітичні процедури, інспектування класифікації грошових коштів операційної, фінансової та інвестиційної діяльності;

– повторне обчислення чистого руху грошових коштів за видами діяльності, показника чистого руху грошових коштів за період;

4) при аудиті Звіту про власний капітал:

– інспектування установчих документів здійснення підприємницької діяльності; внесення змін в засновницькі документи та їх відображення на рахунках; правомірності та законності внесків до капіталу;

– повторне обчислення розподілу прибутку;

– аналітичні процедури щодо достовірності інформації звіту.

Аудит ліквідації та банкрутства підприємства має на меті висловлення незалежної фахової думки щодо якості представленої інформації та такі основні і додаткові (у випадку участі аудитора у процесі ліквідації підприємства) завдання [5,6]:

1) основні:

– виявлення фактичної наявності та вартості майна підприємства, що ліквідується;

– перевірка якості інформації облікової системи підприємства, що ліквідується;

– перевірка взаємоув'язки фінансового та податкового обліку, інших показників за підрозділами, напрямками діяльності та в цілому за підприємством;

– перевірка розміру і доцільності витрат ліквідатора;

2) додаткові:

– визначення цілісності активів з моменту призначення ліквідаторів до продажу;

– класифікація майна, призначеного для продажу, за групами: за даними обліку; не обліковане, але є в наявності; відсутнє при наявності документів, що підтверджують його отримання;

- перевірка реальності пред’явлених кредиторами вимог, упорядкування їх реєстру, дотримання черговості задоволення вимог;
- дотримання порядку реалізації майна;
- перевірка реальності дебіторської заборгованості, здійснення заходів щодо її стягнення;
- контроль повноти і правильності здійснення розрахунків з членами трудового колективу, бюджетом, соціальними фондами, кредиторами;
- перевірка порядку та дотримання чинного законодавства розрахунків із засновниками щодо розподілу доходів і відсудження їм частки в майні підприємства, що ліквідується;
- пошук інформації про шляхи виводу активів з під контроль підприємства, ідентифікація використаних схем, розробка заходів повернення активів.

В рамках вирішення даних завдань використовується широкий перелік аудиторських процедур з особливим акцентом на інспектуванні активів та зобов’язань підприємства шляхом їх фізичного огляду – інвентаризації. Згідно із Положенням про інвентаризацію активів і зобов’язань [7], у разі припинення (ліквідації) підприємства обов’язковою є суцільна інвентаризація всіх видів зобов’язань та активів підприємства незалежно від їх місцезнаходження, у т.ч.:

- предметів, переданих у прокат, оренду, на реконструкцію, модернізацію, консервацію, ремонт, запас або резерв незалежно від технічного стану;
- активів і зобов’язань, які обліковуються на позабалансових рахунках, зокрема цінностей, що не належать підприємству, але тимчасово перебувають у його користуванні, розпорядженні або на зберіганні (об’єкти оперативної (операційної) оренди основних засобів, матеріальні цінності на відповідальному зберіганні, переробці, комісії, монтажі), умовних активів і зобов’язань (застави, гарантії, зобов’язання тощо), бланків документів суворої звітності та інших активів.

Таким чином, за результатами дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Методика незалежного аудиту включає перелік методів (аудиторських процедур), конкретне сполучення яких в рамках перевірки визначається особливостями суб’єкта господарювання, що перевіряється, метою та завданнями перевірки, а також особистим досвідом незалежного аудитора.
2. Стадія життєвого циклу підприємства (продовження функціонування чи ліквідація) значно впливає на методику аудиту, зокрема, аудит ліквідації передбачає широке використання інспектування активів та зобов’язань підприємства шляхом їх фізичного огляду – інвентаризації.

Список використаних джерел

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>.
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 рр. URL: <https://www.apu.net.ua/component/content/article/2-uncategorised/1151-miznarodni-standarti-kontrolyu-yakosti-2016-2017>.

3. Хом'як Р. Л., Цюцяк І. Л., Цюцяк А. Л. Організація та методика аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання. URL: http://vlp.com.ua/files/37_4.pdf.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

5. Гевлич Л. Л., Гевлич І. Г. Аудит процесів ліквідації та банкрутства підприємства в рамках санаційного аудиту. *Інфраструктура ринку*. 2017. № 9. С. 95-101.

6. Сандакова В. С. Аудит процесів ліквідації та банкрутства підприємства. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer42/69.pdf>.

7. Положення про інвентаризацію активів і зобов'язань: наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>.

*Гінчук Лілія Іванівна,
аспірантка,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ТА МЕТОДОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ СТАТИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Проведене нами дослідження якості статистичної інформації про адміністративні правопорушення показало, що в більшості випадків у первинних документах про факт вчинення адміністративного правопорушення відсутні причини та умови вчинення даного конкретного адміністративного правопорушення. Зрозуміло, що не завжди можна їх встановити в момент вчинення адміністративного правопорушення або відразу після такого. Проте цей показник становить важливе значення як для статистичної науки, так і для правоохоронної системи, що покликана здійснювати запобіжні заходи з метою недопущення вчинення в майбутньому правопорушень. Запровадження нового статистичного показника щодо причин та умов вчинення адміністративних правопорушень обумовлена необхідністю встановити, що власне спонукало суб'єкта правопорушення до вчинення адміністративного проступку, своєчасно розробити та запровадити попереджувальні й превентивні заходи щодо боротьби з правопорушеннями. Тому показники, які містять інформацію щодо характеристики причин та умов вчинення вищевказаних правопорушень має важливе значення в побудові системи профілактики адміністративних правопорушень [1, 2, 3].

В теорії адміністративного права причини адміністративних правопорушень відображають конкретні суперечності суспільного буття в економічних і соціальних відносинах людей, мають постійний і тимчасовий характер [1, с. 97-99]. Крім суб'єктивних причин вчинення правопорушень, в умовах формування демократичного суспільства та подолання бідності, існує безліч соціально-

економічних факторів в тому числі негативних, що впливають на поведінку громадян та становлять також об'єктивні причини адміністративних правопорушень. Розділ «Показники форми» звіту про розгляд справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності № 1-АП (річна), зокрема мають включати графи, які відображають дані щодо причин та умов вчинення адміністративних правопорушень [6]. Також методичні положення стосовно даного статистичного спостереження, потребують теж відповідного удосконалення. Наприклад таких причин як:

- відсутність та незрілість культури, що в свою чергу породжує значну кількість правопорушень, які вчиняються на «побутовому» ґрунті;

- злочинність, а також корумпованість державних установ;

- стани алкогольного, токсичного або наркотичного сп'яніння, що вкрай часто стають причинами адміністративних правопорушень на транспорті або у сфері громадського порядку;

- порушення Правил дорожнього руху або перевищення встановленого швидкісного режиму – як одна з найрозповсюджених причин адміністративних правопорушень на транспорті.

Що стосується умов адміністративних правопорушень об'єктивного та суб'єктивного характеру, то до них можна віднести:

- майнова диференціація;

- економічна криза;

- вроджені та набуті соціально-психологічні особливості правопорушника;

- інші умови, які сприяють та підвищують ризик вчинення адміністративного правопорушення [3].

Таким чином, вивчення причин та умов адміністративних правопорушень залишається актуальним, оскільки наразі відсутня офіційна статистична інформація про причини та умови їх вчинення.

Список використаних джерел

1. Гриценко І. С. Становлення і розвиток наукових поглядів на основні інститути вітчизняного адміністративного права: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Гриценко Іван Сергійович. Харків: Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2008. 425 с.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.84 № 8074-10 // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст. 1122.

3. Коломоєць Т. О. Адміністративно-деліктне право України: нова парадигма // Вісник Запорізького національного університету. 2006. № 1. С. 38-48.

4. Адміністративне право. Академічний курс : підруч. : Загальна частина / ред. Колегія: В. Б. Авер'янов (голова); [у 2 т]. Київ : Юридична думка, 2004. Т. 1. 584 с.

5. Закон України «Про державну статистику» від 17 вересня 1992 року № 2614-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 43. – Ст. 608.

6. Про затвердження Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження N 1-АП «Звіт про розгляд справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності»: наказ від 26.10.2009 № 405 // Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 листопада 2009 р. за № 1056/17072.

*Головач Наталія Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра статистики та економетрії;
Хмара Агата Євгеніївна,
студентка,*

Київський національний торговельно-економічного університет

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі економічного розвитку проблема підвищення конкурентоспроможності підприємств набуває особливої актуальності. Це пояснюється посиленням інтенсивності розвитку усіх процесів економічного середовища, зміною чинників впливу зовнішнього середовища в результаті зростання глобалізаційних процесів, підвищенням ризику зовнішньоекономічної діяльності.

Пріоритетним для країни є подальший розвиток ринкових процесів, створення передумов для її успішної інтеграції у світову спільноту і визначення свого місця на міжнародному ринку [1, с. 1].

Сьогодні металургійний комплекс України займає 6-е місце в світі за наявними виробничими потужностями, експортує більше 80% виготовленої продукції, щорічно обсяги експорту перевищують 5 млрд. дол. США.

Основними конкурентами металургійних підприємств України в Європі є металургійні комбінати Німеччини, Франції, Італії, Нідерландів, Словаччини, а на Сході – комбінати Японії, Китаю, Індії, Південної Кореї. Проте найголовнішими конкурентами для України залишаються – Росія, Китай та Туреччина.

Однак, необхідно відзначити, що великі металургійні підприємства України мають певні конкурентні переваги порівняно з розвиненими країнами по таким найважливішим позиціям:

- а) низькі питомі інвестиційні витрати на підтримку і модернізацію комплексу;
- б) низькі витрати на виробництво продукції за рахунок використання дешевої робочої сили і низькі екологічні витрати;
- г) наявність висококваліфікованих кадрів;
- д) наявність власної сировини (як в масштабах країни, так і всередині більшості холдингових структур);
- е) наявність енергетичних ресурсів;
- є) цінова політика, яка спрямована на забезпечення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках за рахунок гармонізації

виробничих потужностей з потребами ринків збуту, кращого використання досягнень науково-технічного прогресу, технічного переозброєння підприємств та об'єктів гірничо-металургійного комплексу.

Важливим напрямом цінової політики щодо продукції монопольних утворень є збереження державного регулювання цін шляхом доведення науково обґрунтованих питомих норм витрат сировини, енергоносіїв, матеріалів, основних фондів (як активної так і пасивної частини), трудових і накладних витрат, державний контроль за цінами природних монополістів [2, с. 117].

Водночас підприємства металургії України мають і значні проблеми:

- відсутність інноваційних зрушень, занепад галузевої науки та недовіра механізмів залучення потенціалу академічних інститутів для виконання прикладних розробок, що призводить до поглиблення технічної і технологічної відсталості металургійної галузі (25% сталі все ще плавиться в мартенах, на машинах безперервного лиття заготовок розливається 53% сталі, за середніх показників у світі 1,1% і 93% відповідно);

- високий ступінь зношеності основних фондів (до 70–80%). Більшість вітчизняних підприємств чорної металургії оснащені старим обладнанням, експлуатуються понад нормативні терміни;

- скорочення іноземного інвестування галузі;

- неефективне використання виробничих потужностей;

- недостатній рівень бюджетного фінансування галузі;

- зростаючі екологічні проблеми, особливо в регіонах, де металургійна галузь є домінуючою.

Низька інвестиційна активність в Україні пов'язана з недосконалістю державної інвестиційної політики, недоліками в інвестиційному законодавстві, відсутністю належного інституціонального забезпечення розвитку інвестиційного ринку і його інструментів і як наслідок – недостатнім об'ємом внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Рішення цих проблем потребує удосконалення форм державного регулювання інвестиційної діяльності і розробки відповідного методичного інструментарію оцінки соціально-економічної ефективності організаційно-економічних заходів державного регулювання інвестиційної діяльності в промисловості [1, с. 7].

Українська економіка сьогодні як ніколи потребує потужного позитивного імпульсу для розвитку, який дозволив би їй вирватися з рецесії, що все більше поглинає її. Забезпечити такий поштовх можна тільки за рахунок впровадження вагомих стимулів для інноваційної діяльності приватного сектора, чого складно досягти при нинішній системі податкових пільг. Комплекс податкових стимулів в Україні сприяє не розвитку економіки, а лише подальшому розширенню податкових пільг, що може закінчитися їх повною ліквідацією [1, с. 8].

З метою вдосконалення виробництва продукції металургійного комплексу, а відповідно збалансування категорій «ціна-якість», що сприятиме виходу на зовнішні ринки конкурентоспроможної продукції, необхідно вжити таких заходів:

1. Узгодити пріоритети державного інвестування з політикою структурної модернізації, зайнятості, стимулювання експорту, розширити організаційну

інфраструктуру (правову, інформаційну та консалтингову) підтримки виробників в умовах членства України в СОТ.

2. Підвищити прозорість та ефективність системи митного обслуговування експортно-імпорتنих потоків, спрямованих, в першу чергу, на обмеження нелегального імпорту та експорту, вивезення капіталу та викривлення конкуренції на внутрішньому ринку;

3. Розробити програму поступового скасування обмежень у торгівлі з країнами ЄС в рамках підготовки до запровадження зони вільної торгівлі.

Цінова політика є одним із найважливіших елементів управління операційними доходами від реалізації металопродукції на експорт та на вітчизняному ринку, а також важелем економічного розвитку підприємства, у тому числі й інструментом його конкурентної боротьби на конкретних ринках металопродукції [2, с. 118].

Для модернізації та покращення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств доцільно розглянути наступні положення, які можуть бути вирішені на державному рівні:

1. Спрямованість науково-технічних досліджень на вирішення практичних завдань промислового виробництва. Найбільш вагомі досягнення вітчизняної науки отримані в тісній співпраці з підприємствами. Металургійні підприємства, які перебувають у приватній власності, практично не фінансують науково-дослідні роботи, в тому числі спрямовані на перспективу.

2. В металургійному комплексі України недостатньо використовуються результати вітчизняних вискоефективних розробок, що були створені за рахунок країни. Нині найчастіше модернізація українських підприємств відбувається шляхом закупівлі іноземного обладнання і засобів автоматизації, що навіть не були випробувані на практиці.

3. В даний час вітчизняні вчені фактично не мають доступу до об'єктів промисловості, що значною мірою обмежило потенційні можливості практичної реалізації передових досягнень вітчизняної науки. При цьому законодавчі важелі впливу на власників підприємств, які б змусили їх діяти в інтересах держави, відсутні.

4. Втрата тісної взаємодії науки з виробництвом не дозволяє реалізувати в Україні багато проектів, які в той же час привабливі для зарубіжних споживачів. Тому доцільно на державному рівні визначити кілька металургійних підприємств в якості базового полігону для промислових випробувань і впровадження результатів наукових досліджень, а також розгляд питання про збереження державної частки акцій підприємств та збереження впливової частки в їх управлінні. Це дозволить зберегти державний вплив на формування науково-технічної політики перспективного розвитку промисловості.

5. В Україні назріла необхідність формування прозорих джерел фінансування наукових досліджень та посилення ролі держави в проведенні науково-технічної політики в промисловості. Рівень фінансування української науки в 10 разів менше світових показників. Це фактично призводить до неможливості створення і використання наукових досягнень [3, с. 5].

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо, що головні напрями підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств, лежать в площині суттєвого зростання ролі держави у створенні попиту і пропозиції на інноваційні продукти:

- формування сучасних ринкових механізмів по створенню інноваційної інфраструктури (телекомунікації, венчурні фонди, інноваційні кластери, центри трансферту технологій);

- застосування різних фіскальних інструментів стимулювання інноваційної діяльності, в тому числі, шляхом встановлення нормативних обмежень відносно термінів експлуатації устаткування або використання відповідних технологій;

- впровадження за світовими стандартами механізмів захисту прав інтелектуальної власності, авторських прав;

- компенсування значними об'ємами прямих трансфертів з бюджету на підтримку перспективних інноваційних проектів;

- забезпечення умов залучення інвестицій для модернізації виробництва і підвищення конкурентоспроможності підприємств;

- підготовка кваліфікованих трудових ресурсів, що відповідають вимогам міжнародного ринку праці;

- створення системи співпраці між приватним сектором і державою, у рамках якої можливе поєднання комерційних інтересів бізнесу з рішенням інноваційних загальнонаціональних завдань [1, с. 15].

Реалізація запропонованих заходів дозволить підсилити науково-технічний потенціал України, прискорити впровадження результатів наукових досліджень у промисловості, підвищити конкурентоспроможність продукції на внутрішньому і світових ринках, зменшити залежність України від коливань світової економіки [3, с. 6].

Список використаних джерел

1. Денисенко М. П., Воронкова Т. Є., Янковець Т. М. Проблеми підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств України. 2015. С. 16.

2. Конкурентні пропозиції підприємств металургійної галузі України в сучасних глобалізаційних умовах: І. Мартюк, І. Скавронська. 2016. С. 115-119.

3. Ріпенко Я. В., Жигалкевич Ж. М. Конкурентоспроможність металургійної промисловості України: стан та засоби підвищення. 2015. С. 7.

*Джумаєв Илхам,
аспірант,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

РОЛЬ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ

Враховуючи зростаючу взаємозалежність між країнами світу, питання впливу політики розвинених країн на країни, що розвиваються, та країни третього світу стоїть дуже гостро. Особливої уваги заслуговує тенденція впливу політики США на Південну Африку, особливо в фінансовому секторі. Зокрема, події, що мають місце на американському ринку та пов'язані з процентною ставкою, набагато швидше відображаються в Південній Африці через зміну обмінного курсу або цін на активи, ніж через товарні ринки. Позитивна ставка за федеральними фондами має значний вплив на економіку Південної Африки.

Згідно з моделлю Манделла-Флемінга, в малій економіці відбувається скорочення обсягів виробництва, зниження процентних ставок і курсу валюти у відповідь на стимулюючу грошово-кредитну політику у великій економіці. Ситуація з США та Південною Африкою лише підтверджує дану модель. Більш того, стимулююча грошово-кредитна політика США призводить до значної переоцінки реальних цін на акції, що лише підтверджує важливість саме фінансового каналу «передачі» потрясінь до Південної Африки. Як показує динаміка, експансіоністська грошово-кредитна політика США вже через рік викликає значне зростання споживання, що відображається в Південній Африці через зменшення реальних процентних ставок, про що власне і йдеться в моделі Манделла-Флемінга [1].

Однак в ситуації з США та Південною Африкою є одне неспівпадіння з вищезазначеною моделлю [2]. Воно стосується того, що торговельний баланс не суттєво реагує на грошово-кредитну політику США, що суперечить моделі Манделла-Флемінга, оскільки за моделлю мало б відбуватися погіршення торговельного балансу Південної Африки. В контексті цієї моделі стимулююча грошово-кредитна політика США дійсно має негативний ефект у вигляді зменшення доходів в Південній Африці через зменшення чистого експорту, що, в свою чергу, призводить до зменшення попиту на гроші, а отже й до зниження реальної процентної ставки. Однак, після зниження реальних процентних ставок і доходів, чистий експорт збільшується за рахунок скорочення імпорту. Таким чином, еластичність реальної процентної ставки є домінуючим фактором впливу на торговельний баланс.

Щодо ринку облігацій, то фінансові потрясіння США призводять до значного зменшення прибутковості облігацій. Після монетарного стимулювання в США інвестиції направляються в акції та облігації Південної Африки, а таке збільшення попиту на активи і призводить до зменшення їх прибутковості. Однак несподіване збільшення прибутковості американських середньострокових облігацій призводить до послаблення валюти Південної Африки і підвищення прибутковості облігацій.

Більш того, існує взаємозв'язок між американською процентною ставкою та прибутковістю облігацій Південної Африки, що знов доводить великий ступінь залежності економіки Південної Африки від дій США. Зокрема, несподіване підвищення короткострокової процентної ставки в США призводить до значного збільшення прибутковості облігацій Південної Африки та послаблення курсу валюти. Зростання прибутковості облігацій, таким чином, відображає збільшення премії за ризик у зв'язку послабленням валюти та інфляцією, що зумовлено політикою США.

Отже, грошово-кредитна політика США та фінансові потрясіння прямо впливають на економіку Південної Африки. Така взаємозалежність призводить до переоцінки цін на акції, зміни прибутковості облігацій, зменшення попиту на гроші, послаблення валюти, зниження реальних процентних ставок та інфляції в Південній Африці. Здебільшого всі ці факти лише підтверджують модель Манделла–Флемінга, винятком є лише торговельний баланс, який не суттєво реагує на зміни в США (тобто у великій економіці). В цілому ці факти свідчать про те, що в Південній Африці економіка є надто залежною від зовнішніх шоків, які можуть дестабілізувати економіку і обмежують ефективність політики, спрямованої на вирішення національних макроекономічних проблем.

Список використаних джерел

1. Іващенко О. А., Резнікова Н. В. Роль монетарної політики в досягненні економічної стабільності: асиметрії трансмісійного механізму // Економіка та держава. 2016. № 3. С. 7-12.
2. Резнікова Н. В. Глобальна економічна взаємозалежність: сучасна парадигма та детермінанти модифікації: моногр. Київ: Вид-во ТОВ "ВІСТКА", 2013. 456 с.

Дзюба Ірина Андріївна,

магістрантка,

спеціальність «Облік і оподаткування»;

науковий керівник:

Щирська Ольга Василівна,

кандидат економічних наук, доцент,

кафедра аудиту і підприємництва;

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

В умовах сучасної ринкової економіки та жорсткої конкуренції, основні засоби є важливим елементом життєдіяльності будь-якого підприємства. Від забезпеченості та ефективного використання основних засобів залежить фінансовий та майновий стан кожної організації. Це зумовлює потребу в підвищенні якості облікової інформації, оперативності її отримання та повноти

наданих відомостей для всіх рівнів користувачів. Основні засоби є важливою частиною активів підприємства і займають особливе місце в складі його майна. Жодне підприємство не може ефективно функціонувати без наявності основних засобів, що визначає потребу в уточненні теоретичних засад та детального вивчення практичних підходів з точки зору їх обліку.

Основні засоби є незамінною складовою ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання у будь-якій галузі економіки. Вони піддаються постійній переоцінці, здійснення якої неможливе без достовірного, оперативного і точного бухгалтерського обліку і звітності. Раціонально побудований облік, в тому числі і засобів праці, створює можливість забезпечення режиму економії, скорочення і ліквідації непродуктивних витрат.

Питання обліку і аудиту придбання та використання основних засобів в системі управління підприємством є предметом наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема Т. П. Шепель, О. В. Гамова, І. А. Козачок, А. В. Майна, М. Ф. Аверкіна, В.Д. Попова, Н.М. Кизима, Т. С. Чуніхіна, А. М. Горлушко, І. В. Дем'янюк, Н. А. Яковишина, Н.А. Яковенко, М.Ю. Юрченко, О.В. Щирська та інші. Але і сьогодні дане питання потребує подальших досліджень та уточнень.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» визначає, що до основних засобів належать матеріальні активи, які підприємство утримує для користування у процесі виробництва чи постачання товару, надання послуг, передачі в оренду іншим фізичним та юридичним особам з метою здійснення адміністративних, соціально-культурних функцій. Строк їх корисного використання становить більше одного року. [1]

Об'єкт основних засобів визнається активом у випадку, коли існує вірогідність, що підприємство буде отримувати в майбутньому часі економічні вигоди від його використання та вартість активів зможе бути достовірно визначена. [2, с.140]

До матеріальних активів підприємства відносяться будівлі, споруди, транспортні засоби, обладнання, інструмент, вимірювальні і регулюючі прилади та пристрої, обчислювальна техніка тощо. Вони є практично у всіх суб'єктів господарювання і представляють собою частину власності, що використовується для засобів праці на виробництві, а також в якості управління протягом певного проміжку часу.

Планом рахунків бухгалтерського обліку передбачено рахунок 10 «Основні засоби», за Дт якого відображаються надходження основних засобів, витрати пов'язані з їх поліпшенням, суми дооцінки, відповідно, за Кт – вибуття основних засобів та суми їх уцінки.

Аналітичний облік здійснюється за видами основних засобів, місцем їх експлуатації, інвентарними об'єктами та матеріально відповідальними працівниками підприємства.

Вагоме значення для організації обліку основних засобів відіграють наступні чинники: класифікація, встановлення принципів оцінки, вибір форм первинних документів і облікових реєстрів, встановлення одиниці обліку предметів основних засобів.

Зокрема, при покупці основних засобів облік ведеться за первісною вартістю, а також відбувається їх зарахування на баланс підприємства. Отже, первісна вартість у бухгалтерському обліку визначається як історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання або створення необоротних активів. [3, с. 113]

Придбання нематеріальних активів підприємство може здійснювати за різними методами, а саме, за власні кошти, отримати безоплатно, взяти в кредит, створити власними силами та за допомогою обміну активами.

Для документального оформлення придбаного об'єкта використовуються такі типові форми первинного обліку: форма № ОЗ-1 «Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів» та форма № ОЗ-6 «Інвентарна картка обліку основних засобів».

Розрізняють дві групи витрат, які пов'язані з основними засобами: витрати періоду та капіталізовані витрати. До першої групи відносяться витрати на сервісне обслуговування та експлуатацію, тобто на оплату праці, витратні матеріали, які з часом списуються в залежності від їх виникнення. До іншої групи – витрати на комбіновані перевірки основних засобів чи комплексний ремонт та заміну компонентів. Окремі складні об'єкти, наприклад, літаки, кораблі, газові турбіни, можуть вважатися групою пов'язаних компонентів, які потребують регулярної заміни через деякі проміжки часу, в наслідок чого, мають різні строки корисного використання.

Важливе значення в обліку придбання та використання основних засобів мають амортизація, вартість, що амортизується та ліквідаційна вартість.

Під терміном «Амортизація» розуміють систематичне зменшення суми вартості активу, що амортизується протягом строку його корисного використання.

Вартість, що амортизується – це собівартість активу або будь-яка інша сума, яка відображається у звітності замість собівартості, за вирахуванням ліквідаційної вартості.

Ліквідаційна вартість визначається як оцінка величини вигоди, яка могла б бути отримана в даний час за актив, за припущення, що його стан такий, як якщо б він вже відпрацював весь термін своєї корисної служби, за вирахуванням очікуваних витрат на реалізацію. [4, с. 333]

Амортизація здійснюється за такими методами:

- 1) Метод рівномірного (прямолінійного) списання вартості. При цьому методі відбувається нарахування постійної суми амортизації протягом строку корисного використання.
- 2) Метод виробничий, який характеризується нарахуванням амортизації пропорційного обсягу виконаних робіт.
- 3) Методи прискореного списання, що в свою чергу поділяється на:
 - а) метод списання вартості за сумою чисел (кумулятивний);
 - б) метод зменшення залишкової вартості.

Повне і раціональне використання основних засобів сприяє поліпшенню всіх його економічних показників, до яких належать: збільшення фондівіддачі

випуску продукції та зниження собівартості, зростання продуктивності праці, економія капіталовкладень.

Зважаючи на багатогранність обліку основних засобів, операції з ними потребують ретельної уваги та контролю як з боку власника, так і для потреб підтвердження інформації для зовнішніх користувачів. Альтернативною формою контролю в Україні є аудит, який надає високий рівень впевненості щодо якісних характеристик інформації на підприємстві.

Аудиторську перевірку основних засобів можна поділити на декілька етапів, кожен з яких має свою певну мету.

На етапі планування аудиту оцінюється система внутрішнього контролю і бухгалтерського обліку, яка надалі може підтверджуватися або коригуватися. В ході аудиторської перевірки фахівець застосовує різні методи отримання аудиторських доказів (рис.1).

На наступному етапі перевірки аудитор повинні надаватися договори на створення, придбання та передачу об'єктів основних засобів. У свою чергу потрібно перевірити збереження і наявність основних засобів, з'ясувати правильність оцінки суцільним (при невеликій кількості об'єктів) або вибіркоким методом, оскільки від цього залежать розрахунки з бюджетом по податку на майно, податку на додану вартість, розрахунок амортизаційних відрахувань. Аудитор повинен переконатися у достовірності відображення фінансових результатів підприємства та складання фінансової звітності. Для проведення перевірки аудитор використовує первинні документи, що безпосередньо стосуються об'єктів основних засобів.

Рис.1. Методи отримання аудиторських доказів

Зокрема, перевірка умов зберігання та експлуатації основних засобів передбачає отримання різних відомостей, огляд приміщень та опитування співробітників. Особлива увага звертається на наявність об'єктів і місця їх

розміщення, строки надходження та оприбуткування, технічну документацію, їх інвентарний номер. Потім отримані дані зіставляються з записами за рахунком 10 «Основні засоби» та інформацією в інвентарних картках. При розбіжності даних аналітичного і синтетичного обліку визначаються їх причини, відповідальні особи та економічні наслідки.

Також важливим етапом процесу аудиторської діяльності є перевірка операцій по руху основних засобів. Надходження об'єктів основних засобів має бути досліджено з точки зору законності, доцільності та правильності відображення в обліку. Обсяг виконаних процедур аудитор визначає самостійно.

Основні засоби підприємства є базовими показниками господарської діяльності. Неможливо собі уявити процвітаюче підприємство, яке отримує стабільний високий прибуток і не має основних засобів. Облік і аудит основних засобів передбачає дотримання багатьох нормативно встановлених вимог, положень і уніфікованих форм.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» затверджене Міністерством фінансів України від 27.04.2000 № 92 (зі змінами та доповненнями)
2. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський облік: підруч. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 480 с.
3. Янчева Л. М. Янчева Н. С., Акімова О. В. Топоркова Бухгалтерський облік: навч. посіб. Харків: ХДУХТ, 2015. 446 с.
4. Лучко М. Р., Бенько І. Д. Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2016. 360 с.

*Дзюбенко Анжела Андріївна,
студентка;*

науковий керівник:

Мельничук Наталя Юріївна,

доктор економічних наук, професор,

*кафедра фінансів, банківської справи та страхування;
Національної академії статистики, обліку та аудиту.*

ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Місцеві бюджети займають одне з центральних місць в економічній системі кожної держави, в них зосереджується значна частина державних фінансових ресурсів. Вони є найбільш численною ланкою бюджетної системи країни, яка безпосередньо впливає на задоволення різноманітних потреб населення, стан та якість надання державних послуг [6, с. 113].

Сьогодні, відповідно до основних положень Європейської хартії місцевого самоврядування здійснюється реформа місцевого самоврядування, яку було

розпочато у 2014 р. Однак, незважаючи на значну кількість успіхів, місцевому самоврядуванню продовжує бути властива надмірна централізація, що позбавляє місцеве самоврядування повноцінної можливості раціонального використання коштів та мотивації до розвитку підприємництва на місцях [1]. Деякі місцеві бюджети стають не інструментом розвитку інфраструктури, а працюють на фінансову систему, коли голови кладуть бюджетні кошти на депозити, а отримані відсотки стають їхніми прибутками [4]. Також поширеною є ситуація, коли висуваються одні цілі й завдання, а отримуються зовсім інші результати. Трапляються випадки коли не можливо визначити того, хто та коли в конкретних ситуаціях приймав рішення, що він мав на меті, скільки часу та бюджетних коштів було витрачено на виконання певного рішення [3, с. 232]. За відсутності ефективної бюджетної системи соціально-економічна політика держави не буде дійовою [2, с. 277]. Складність теоретичних та практичних аспектів формування місцевих бюджетів обумовлює необхідність їх додаткового дослідження.

Згідно ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування», місцевий бюджет – це план утворення та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [5]. Відповідно, формування місцевих бюджетів слід розглядати у двох аспектах, як:

1) організаційну форму мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування;

2) систему фінансових відносин, що виникають між бюджетами й населенням відповідної території; бюджетами різних рівнів щодо перерозподілу фінансових ресурсів; місцевими і державним бюджетами; місцевими бюджетами й господарськими структурами, що функціонують на певній території [6, с. 114].

У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» зазначається, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів [5]. Що ж стосується безпосередньо самого розуміння структури доходів місцевого бюджету, то варто зауважити що на законодавчому рівні воно відсутнє. Тому вважаю за необхідне подати власне бачення. Структура доходів місцевого бюджету – це сукупність взаємопов'язаних структурних елементів, які відповідають кодам бюджетної класифікації, функціям органів місцевого самоврядування, програмам соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці та є взаємопов'язаними й впливають на ступінь виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень.

В Україні основними джерелами наповнення доходної бази місцевих бюджетів є закріплені доходи та поточні трансферти, тому місцевим органам влади необхідно впливати на розвиток бази надходжень закріплених доходів і збільшення частки власних доходів. Зокрема, забезпечувати: підтримку підприємств, що створюють нові робочі місця й збільшують фонд оплати праці; збільшення можливості впливу органів місцевого самоврядування на наповнюваність місцевих бюджетів; застосування режиму жорсткої економії

бюджетних коштів; сприяння розвитку малого та середнього бізнесу; збільшення доходів від місцевого господарства та забезпечення прибутковості комунальних підприємств [7, с. 161]. Проаналізуємо структуру доходів місцевого бюджету м. Дрогобич (рис. 1.).

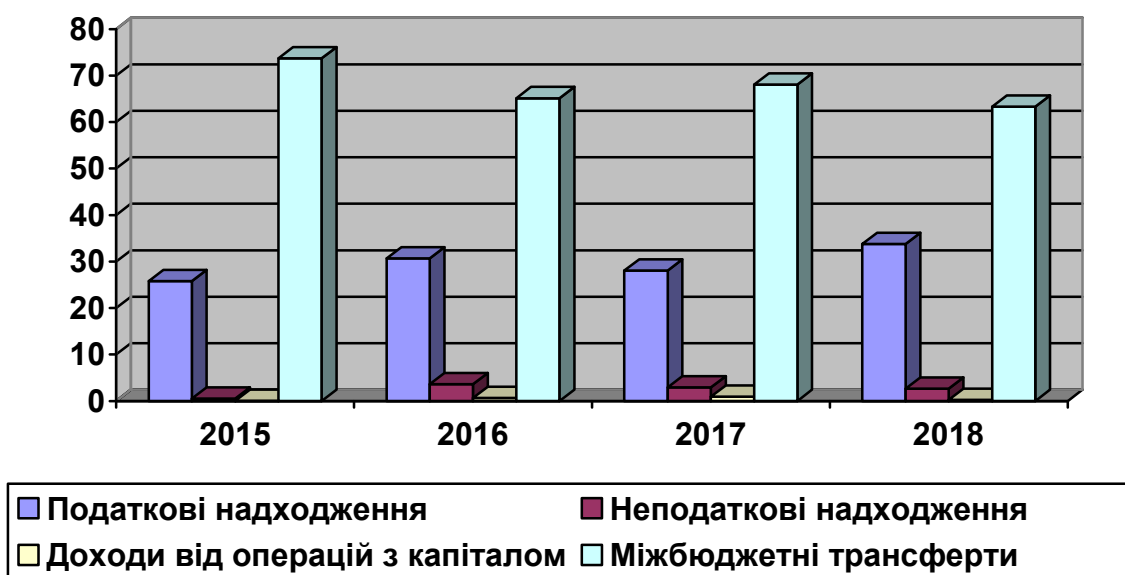

Рис. 1. Структура дохідної частини місцевого бюджету м. Дрогобич *

*Джерело: складено автором на основі [8, с. 88].

З рис. 1 видно, що податкові надходження протягом досліджуваного періоду склали у 2015 р. – 25,8 %, 2016 р. – 30,64 %, 2017 р. – 28,04 %, 2018 р. – 33,78 %. В свою чергу, неподаткові надходження у 2015 р. становили – 0,5 %, 2016 р. – 3,59 %, 2017 р. – 2,95 %, а у 2018 р. – 2,68 %. Доходи від операцій з капіталом склали 0,01 %, 0,64 %, 0,96 %, 0,23 % відповідно по рокам. А міжбюджетні трансферти становили у 2015 р. – 73,72 %, 2016 р. – 65,13 %, 2017 р. – 68,05 %, 2018 р. – 63,31%. Така ситуація свідчить про те, що місцевий бюджет м. Дрогобич протягом 2015–2017 рр. залежав від особливостей формування централізованого бюджету. У 2018 р. спостерігалися позитивні зміни, які характеризуються зменшенням частки міжбюджетних трансфертів на 5% та збільшенням частки податкових надходжень в загальних доходах місцевого бюджету м. Дрогобич до 33,78 %. Це свідчить про позитивний вплив фінансової децентралізації.

Отже, місцеві бюджети мають важливе значення в економічній системі країни та займають одне з центральних місць в ній. Вони безпосередньо впливають на якість послуг, які надає держава та рівень задоволення потреб населення. На сьогоднішній день структура місцевих бюджетів складається з доходів і видатків. В свою чергу доходи включають в себе податкові та неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та поточні трансферти. Проведене дослідження структури дохідної частини місцевого бюджету м. Дрогобич показало, що фінансова децентралізація має позитивний вплив на процес формування доходів місцевого бюджету, що в свою чергу сприятиме соціально-економічного розвитку держави в цілому.

Список використаних джерел

1. Денищенко Л. В. Місцеві бюджети: походження, поняття, структура, напрями розвитку та їх роль в регіональному розвитку. URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/146.pdf>.
2. Мельничук Н. Ю. Державне управління бюджетними коштами: проблеми та перспективи. *Бізнес Інформ*. 2018. № 6. С. 275–284 URL: <http://oaji.net/articles/2017/727-1541072171.pdf>.
3. Melnychuk N. Identificon of budget management in the state regulation: perspectives of development. *The Economics of the XXI Century: Current State and Development Prospects*: collective monograph. London: Sciemcee Publishing, 2018. Pp. 232–248.
4. Офіційний сайт органів виконавчої влади України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/koshti-miscevih-byudzhativ-mayut-pracyuvati-na-rozvitok-gromad-ne-zalezhuvatysya-na-bankivskih-depozitah-gennadij-zubko>.
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 червня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
6. Сучасна бюджетна система: правила та процедури: Навчальний посібник / [За заг.ред. В. В. Зубенка]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження». К., 2017. 184 с.
7. Татарин Н. Б., Войтович В. В. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 11. С. 159-162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_11_37.
8. Татарин Н. Б., Пупко І. В. Формування місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 29(2). С. 85-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_29%282%29__19.

*Долюк Алла Вікторівна,
викладач,*

Вінницький навчально-науковий інститут економіки ТНЕУ

РИНОК ХЛІБА ТА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ І ТЕНДЕНЦІЇ

Хлібопекарна промисловість – одна із основних галузей харчової індустрії, яка виробляє різноманітні види й сорти хліба, батоноподібних, дрібноштучних, здобних, сухарних, бубличних виробів. Діяльність хлібопекарних підприємств в сучасних умовах, спрямована на послідовне забезпечення виконання двох основних завдань: зростання прибутку, завдяки розширенню асортименту продукції, збільшенню обсягу діяльності та зростання прибутку, за рахунок покращання механізмів управління і контролю, зниження витрат, прискорення обігу коштів, впровадження ефективних технологій, боротьби за покупця.

Ринок хліба та хлібобулочних виробів є однією із найвагоміших сфер економіки, що має великий потенціал та забезпечує населення основними продуктами харчування. Сьогодні хлібопекарська галузь України за допомогою своїх виробничих потужностей, механізації технологічних процесів та розширення асортименту здатна забезпечити населення різноманітними видами хлібобулочних виробів за прийнятною ціною. Харчова цінність хлібобулочних виробів має велике значення, адже вони забезпечують більше 50% добової потреби людини в енергії і близько 75% потреби у рослинному білку [2].

Останнім часом обсяг українського ринку хлібобулочних виробів має стійку тенденцію до скорочення в натуральному вираженні. Рівень споживання хліба і хлібобулочних виробів може служити показником демографічних і економічних проблем України.

Відповідно до офіційної статистики динаміки обсягів виробництва хлібобулочних виробів в Україні має стійку тенденцію до спаду споживання та виробництва хліба. Причинами цього явища є: процеси депопуляції в країні, поширення моди на низькокалорійне і дієтичне харчування, а також вагомий вплив на ринок хліба має тіньова складова. Згідно з даних Всеукраїнської асоціації пекарів кожен 3 буханець хліба виробляється нелегально. Та й перманентне зростання цін на хлібобулочні вироби не сприяє споживчій активності на даному ринку. Причому, в минулому 2018 році подорожчання хліба вдвічі випередило офіційний рівень інфляції. Тому в грошовому вираженні обсяг ринку зростає.

Джерело: Державна служба статистики України

Аналітики компанії Pro-Consulting зазначили, що таке стрімке підвищення ціни на хліб та хлібобулочні вироби пов'язані із скороченням виробництва, зростанням вартості сировини та скасуванням державного контролю цін на продовольчі товари та послуги на ринках з 1 липня 2017 року.

Виробники виправдовують підвищення відпускних цін на хлібобулочні вироби зростанням вартості інгредієнтів і енергоресурсів, підвищенням заробітної плати працівникам. Зараз все більше господинь бажають самостійно

приготувати випічку та солодощі в домашніх умовах, доповнюючи цим неврахований тіньовий сектор ринку, будучи тіньовим конкурентом.

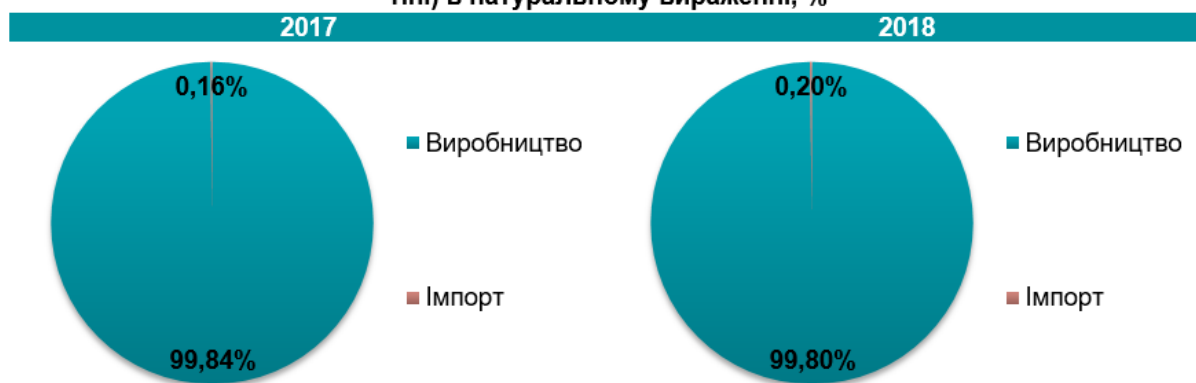
Заможніші споживачі, які проживають у великих містах, формують попит на нетрадиційні види хліба відповідно до рекомендацій дієтологів та власних вподобань – білковий, бездріжджовий, цілнозерновий з різними добавками. За новими смаками випічки українці і гості країни йдуть в кафе, кондитерські, міні-пекарні, що мають гнучкий асортимент відповідно до переваг клієнтів [1].

Український хлібний ринок відрізняється відсутністю вираженого лідера. Навіть найбільші представники галузі не займають більше 10-відсоткової частки. Вони конкурують за увагу покупців з невеликими пекарнями, кондитерськими цехами торгових мереж, приватними підприємцями. Дрібні виробники часто мають перевагу на ринку перед великими хлібозаводами, так як оподатковуються за спрощеною системою.

Всі запити українців в сфері хлібу та хлібобулочних виробів в основному задовольняються вітчизняними виробниками. Ринок України представлений великою кількістю вітчизняних підприємств. Значна частина продовольчих товарів імпортується. Проте особливістю ринку хліба та хлібобулочних виробів України є майже стовідсоткове забезпечення продукцією вітчизняного виробництва. Це пояснюється тим, що хліб і хлібобулочні вироби мають короткий термін зберігання та повинні бути реалізовані протягом короткого проміжку часу. Здатність хлібопекарської продукції швидко втрачати споживчі властивості та неможливість транспортування її на великі відстані захищає вітчизняний ринок від ввезення імпортних товарів і, як наслідок, дає змогу вітчизняним виробникам уникати конкуренції із закордонними підприємствами. Водночас такі якісні характеристики продукції обмежують діяльність хлібопекарських підприємств і змушують їх працювати в умовах, коли обсяги виробництва повинні дорівнювати споживанню продукції [3, с. 27].

Імпорт хлібобулочних виробів досить незначний, його частка майже не помітна в загальному обсязі ринку. У той же час, експорт українських хлібобулочних виробів збільшується, і, хоч як це не дивно, головним покупцем нашого хліба є США.

Частки вітчизняної та імпортової продукції у структурі ринку ХБВ в Україні (без врахування тіні) в натуральному вираженні, %

Джерело: Державна служба статистики України; оцінка Pro-Consulting

Згідно з дослідженням компанії Pro-Consulting аналіз ринку хлібу та хлібобулочних виробів в Україні показує, що основна маса виробників все ще зосереджені на випуску традиційних соціальних сортів хліба, частка яких становить 80% від загального обсягу. Преміальні і функціональні види займають 5% і 3% відповідно. Виявити дійсні параметри ринку заважає наявність значної тіньової конкуренції, що посідає вагому частину ринку хліба та хлібобулочної продукції.

Поєднання низькорентабельного виробництва з конкурентними перевагами тіньового виробника, що ускладнює діяльність офіційних учасників ринку і перешкоджає модернізації виробництва [2].

Скорочення обсягів хлібобулочної продукції та стрімке зменшення споживання хлібу в Україні на жаль підтверджує лише те, що теперішній ринок хлібу та хлібобулочних виробів України перебуває в депресивному стані, на нашу думку, перспективними напрямками розвитку в даний час є орієнтація на дієтичну хлібну продукцію (білковий, бездріжджовий хліб), продукція з різними корисними добавками, оскільки набирає популярності низькокалорійне і дієтичне харчування, що сприяє збільшенню потреби у виробництві таких продуктів, виготовлення напівфабрикатів хліба і випічки, розширення асортименту кондитерських виробів для підприємств громадського харчування (фаст-фудів, кав'ярень, кафе, ресторанів та інших), а також пошук і освоєння нових експортних напрямків. Розвиток експортного потенціалу та часткова переорієнтація виробництва на нішеві та не традиційні сорти хліба надади б можливість виробникам компенсувати звуження традиційного ринку.

Список використаних джерел

1. Хліба вдосталь, але ціни кусаються: аналіз ринку хлібобулочних виробів в Україні. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/hleba-vdovol-no-seny-kusayutsya-analiz-rynka-hlebobulochnyh-izdelij-v-ukraine>.
2. Вітчизняний ринок хлібобулочних виробів: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3661>.
3. Костецька Н. І. Ринок хліба і хлібобулочних виробів України: стан і перспективи розвитку // Галицький економічний вісник. 2015. Т. 48. № 1. С. 26–31.

*Жукович Інна Анатоліївна,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник,
офіс оцінювання діяльності
наукових установ НАН України,
ДУ «Центр оцінювання діяльності
наукових установ та наукового забезпечення
розвитку регіонів України НАН України»*

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ УСТАНОВ НАН УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ, ПОКАЗНИКИ ТА ПІДХОДИ

Обсяги фінансування досліджень і розробок (в тому числі – з боку держави) досягли значних розмірів (у найбільш передових країнах світу вони становлять понад 4% ВВП). За таких обставин з боку суспільства виник запит на розробку процедур, завдяки яким бюджетні витрати на науку були б обґрунтованими та виправданими.

Починаючи з 80-х років минулого століття в країнах Заходу відбувається поетапне формування принципово нової системи управління у сфері науки. У західній дослідницькій літературі новий підхід називається «performance-based funding system» («система фінансування на основі результатів»). Його суть полягає в тому, що наукові установи фінансуються з урахуванням оцінки якості їх роботи, для чого використовуються спеціальні процедури оцінювання.

Відповідно до «Угоди між Україною і Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу Горизонт 2020 – Рамкова програма з досліджень та інновацій (2014–2020)» [1] (ратифіковано Законом № 604-VIII від 15.07.2015 [2]) Україна стала асоційованим членом цієї програми. Це дозволило розширити можливості участі українських науково-дослідних організацій та університетів у сфері європейських наукових досліджень і сприяло розвитку партнерських взаємовідносин між Україною та ЄС, та надало можливість українським ученим спільно з європейськими партнерами на рівних брати участь в реалізації зазначеної програми.

Ефективна система організації науки є важливою основою для загального розвитку країни в цілому, тому питання створення та вдосконалення підходів та методів оцінювання організацій, що виконують науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, набуло важливого значення для України.

Для реалізації заходів прописаних у Концепції розвитку НАН України на 2014–2023 роки Президією НАН України у 2016 р. було затверджено нову Методику оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України (далі – Методика) [3].

Завданням Методики є забезпечення об'єктивного оцінювання діяльності наукових установ НАН України з урахуванням наявних умов їх кадрового, інформаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення; стимулював-

ння науково-дослідної діяльності та наближення до європейської практики оцінювання наукових установ; ухвалення обґрунтованих управлінських, науково-організаційних та фінансових рішень.

За структурою Методика складається з трьох розділів, в яких описані базові принципи, закладені в процедуру оцінювання, процедури оцінювання та порядок роботи комісій, та чотирьох додатків, в яких представлено анкету-запитальник підрозділів, анкету-запитальник установи в цілому, бланки форм пропозицій установи щодо експертів та згоди експерта й підтвердження відсутності конфлікту інтересів, а також методологічні роз'яснення щодо наукових кадрів і розрахунку фінансових показників.

До базових принципів, на яких ґрунтується Методика, відносяться об'єктивність, відкритість та прозорість, пріоритетність якісного над кількісним оцінюванням ефективності, обґрунтованість аналізу діяльності з урахуванням завдань та місії наукової установи та перспектив її розвитку, доступ установи до результатів її оцінювання та постійне вдосконалення самої процедури оцінювання. Ці принципи спираються на основні положення Лейденського маніфесту [4], який було оголошено провідними спеціалістами світу у галузі наукометрії у квітні 2015 році [5].

Процедура оцінювання складається з трьох етапів, на кожному з яких працюють відповідні експертні комісії з різними повноваженнями та функціями – Постійна комісія НАН України з оцінювання ефективності діяльності установ (створює Президія НАН України як замовник оцінювання), Постійні комісії за науковими напрямками (далі – ПКНН) (створюються при Секціях НАН України) та Експертні комісії (далі – ЕК) (створююся ПКНН за дорадчою участю з установою та відповідним відділенням).

При виборі членів ЕК для оцінювання діяльності установи вирішальну роль відіграє бездоганна наукова та етична репутація експертів і відсутність потенційного конфлікту інтересів з установою, що буде проходити оцінювання. При визначені потенційного конфлікту інтересів береться до уваги не лише відсутність родинних зв'язків чи прямих наукових стосунків типу керівник – аспірант, близьке наукове чи комерційне співробітництво; пряма наукова або комерційна конкуренція, а також відсутність спільних робіт та участь у спільних проектах упродовж останніх п'яти років.

Кількісні показники, відповідно до методики, є лише одним з елементів процедури, а ухвалення результатів оцінювання здійснюється експертами на основі якісного аналізу, що охоплює різні аспекти діяльності установи.

Основними критеріями, за якими відбувається оцінювання діяльності установи, є наступні:

1. Діяльність протягом попередніх років та стратегічне планування роботи на наступні роки (організаційна структура установи, концепція діяльності та стратегія розвитку, науковий авторитет в країні та міжнародній арені тощо).

2. Результати діяльності установи:

- публікаційна активність (кількість виданих наукових монографій, підручників, навчальних посібників, наукових періодичних видань, що видаються науковими установами та включені до наукометричних баз;

кількість статей у наукових періодичних виданнях, у тому числі таких, що включені до наукометричних баз тощо);

– кількість виконаних науково-дослідних робіт та найвагоміші результати досліджень;

– створення та комерційна реалізація об'єктів права інтелектуальної власності (патенти, ліцензійні угоди тощо); надання консультативних послуг, експертних оцінок та висновків на договірних засадах;

– міжнародна співпраця, зокрема участь в міжнародних проектах, конференціях, участь у діяльності керівних органів міжнародних наукових товариств (організацій) тощо;

– обсяги коштів, залучених від третіх осіб (фізичних, юридичних) на потреби досліджень, консультацій, послуг тощо, та частки таких коштів у загальному фінансовому забезпеченні установи);

– виконання консалтингових та консультативних послуг.

3. Наукові заходи та зв'язки з громадськістю (конференції, семінари, наради; участь у громадських обговореннях; наявність власного сайту та його підтримка).

4. Відповідність устаткування, кадрового та фінансового забезпечення (оптимальність штатного розкладу, потреба в додаткових кадрах, забезпеченість устаткуванням для виконання НДР, наявність коштовного обладнання, бібліотеки, архівів, колекцій, баз даних; чи є належним фінансове забезпечення установи).

5. Співпраця установи з закладами вищої освіти (далі – ЗВО) (спільні публікації, дослідження, інновації, підготовка наукових кадрів, участь науковців установи в навчальному процесі в ЗВО).

6. Співпраця з науковими установами на вітчизняному та міжнародному рівні.

7. Підвищення рівня кваліфікації працівників установи та кар'єрне зростання молодих науковців (кадрова структура установи, кількість науковців, у тому числі докторів філософії (кандидатів наук) та докторів наук, середній вік науковців; кількість захищених дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії та доктора наук; забезпечення гендерної рівності; привабливість установи як роботодавця для молодих вчених тощо).

8. Внутрішній контроль якості в установі (заходи, стимули тощо).

Процедура оцінювання ефективності діяльності установи відбувається знизу до гори. Експерти оцінюють спочатку підрозділи установи, а потім, з урахуванням отриманих результатів, оцінюється установа в цілому та визначається категорія до якої її відносять.

За результатами оцінювання установу в цілому відносять до однієї з чотирьох категорій.

До категорії А відносять установу, що займає лідируючі позиції за багатьма науковими напрямками, має вагомі наукові та практичні результати своєї діяльності, визнані на найвищому національному і міжнародному рівні, має високий науковий потенціал та ефективно його використовує, має винятковий вплив на науково-технічний та соціальний розвиток, інтегрована у світовий науковий простір (*більше 70% підрозділів установи відповідають категорії «А»*).

До категорії Б відносять установу, що займає стабільні позиції на національному рівні, є провідною за певними напрямками наукових досліджень та розробок, впровадження конкретних видів наукової та технічної продукції, має вагомні результати для забезпечення розвитку науки і практики відповідної галузі України, має значний потенціал для наукового, технічного та соціального розвитку країни, виявляє активність щодо інтеграції у світовий науковий простір з урахуванням національних інтересів (*не менше 2/3 підрозділів установи належать до категорій «А», «Б»*).

До категорії В відносять установу, що проводить наукові дослідження і розробки у відповідній галузі науки в Україні, має певний науковий потенціал та визнані у науковому середовищі результати, але демонструє невисоку динаміку розвитку, є маловідомою у світовому науковому просторі, проте має науково-технічний та соціальний вплив і здатна адаптуватися до потреб розвитку, в першу чергу, на рівні регіонів та країни в цілому (*не менше половини підрозділів установи належать до категорій «А», «Б»*).

До категорії Г відносять установу якщо вона має невисокий науковий потенціал, демонструє низький рівень розвитку та відсутність вагомних результатів діяльності, не є унікальною у відповідній галузі науки.

Враховуючі результати оцінювання ПК НАНУ приймає рішення щодо рекомендацій стосовно фінансування установи (продовження /зміни/припинення), а також при наявності підстав щодо ліквідування або реорганізації Установи в установленому порядку.

На сьогодні процедуру оцінювання, з затвердженням результатів, пройшли 85,2 % установ, що входять до складу Національної Академії наук України. З оцінених установ 77,4% було віднесено до категорії «А», 21,7% – до категорії «Б». До установ категорії «В» віднесено одну установу – Державний дендрологічний парк «Тростянець». До категорії «Г» – не віднесено жодної установи.

Список використаних джерел

1. Угоди між Україною і Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу Горизонт 2020. Рамкова програма з досліджень та інновацій (2014–2020)». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_018 (дата звернення: 12.09.2019).

2. Закон «Про ратифікацію Угоди між Україною і Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу Горизонт 2020». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604-19#n5> (дата звернення: 12.09.2019).

3. Методика оцінювання ефективності діяльності наукових установ Національної академії наук України. Затверджено Постановою Президії НАН України від 11.07.2018 № 241, зі змінами, внесеними постановою Президії НАН України від 11.07.2018 № 241. URL: <http://www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/P-180711-241-1.pdf> (дата звернення: 01.07.2019).

4. Quality assurance by Scientific Advisory Boards at Leibnizinstitutions // Leibniz Gemeinschaft. URL: <http://www.leibniz-gemeinschaft.de/en/about-us/evaluation/quality-assurance-by-scientific-advisory-boards-at-leibniz-institutions/> (дата звернення: 12.09.2019).

5. Hicks D., Wouters P., Waltman L., deRijcke S., Rafols I. Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. Nature. 2015. 520 (7548): 429.

*Забара Дмитро Сергійович,
студент;
науковий керівник:
Залюбовська Світлана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування;
Національної академії статистики, обліку та аудиту*

КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ ЗАОЩАДЖЕНЬ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЇХ ФОРМУВАННЯ

Побудова ефективної макроекономічної політики держави у сфері фінансів домогосподарств досить широко обговорюється різними дослідниками. Основну увагу привертають заощадження населення, які можливо залучити в інвестиційний процес через фондовий ринок. Тому розглядаючи дану сферу на рівні нашої держави варто дослідити класифікаційні ознаки заощаджень та фактори, які на них впливають.

Основними елементами заощаджень доцільно вважати:

- внески та депозити в банках;
- фінансові ресурси у готівковій формі, які перебувають у розпорядженні населення;
- вкладення населення в цінних паперах;
- заощадження коштів населення в наявній валюті;
- резерв страхових внесків населення.

Заощадження населення є одним із основних джерел надходження коштів на грошовий ринок та одночасно фактором економічного зростання. Зважаючи на зазначене необхідно дослідити класифікацію заощаджень.

За формою нагромадження вартості заощадження поділяються на грошові, натуральні та фінансові активи [5, с. 4; 2, с. 27]. В іншій економічній літературі виокремлюють: валові внутрішні заощадження, чисті (валові) національні заощадження, чисті (валові) урядові заощадження, чисті (валові) приватні заощадження [3, с. 177-181; 8, с. 2; 6, с. 7]. Заощадження, в частині нагромадження не фінансових активів, включають нагромадження основного капіталу та приріст запасів матеріальних оборотних коштів.

За терміном розміщення заощадження поділяють на коротко-, середньо- та довгострокові. Короткострокові заощадження формуються, в основному, у вигляді готівки. До середньострокових заощаджень відносять вкладення у високоліквідні товарно-матеріальні цінності або в іноземну валюту. Натомість, довгострокові заощадження розміщуються, як правило, в нерухоме майно, цінні папери та послуги фінансових посередників [1, с. 175].

Заощадження також поділяли на мотивовані та немотивовані. З цього приводу деякі вчені зазначали таке: «До ошадливості нас спонукає бажання поліпшити своє становище... Більшість людей прагне поліпшити становище, збільшуючи своє майно. Це – найбільш звичний і найпростіший засіб; а найнадійніший спосіб примножити своє багатство – заощадження» (А. Сміт, [7,

с. 367]). 160 років опісля Дж. Кейнс зазначав, що «є, взагалі кажучи, вісім основних стимулів або цілей суб'єктивного характеру; усі вони спонукають людей утримуватися від витрачання одержаного доходу» [4, с. 220]. Перелічимо ці вісім мотивів Кейнса, вказавши поряд, як їх визначає сьогодні економічна наука.

1. Створити резерв на випадок непередбачених обставин – застережний мотив.

2. Забезпечити майбутнє (наприклад, подбати про старість, освіту дітей), оскільки співвідношення між доходами людини (сім'ї) та її потребами змінюється упродовж життя – мотив життєвого циклу.

3. Забезпечити собі дохід у формі процента і скористатися зростанням цінності майна, оскільки більшому реальному споживанню у майбутньому віддають перевагу над меншим поточним споживанням – мотив міжчасового заміщення.

4. Отримати можливість поступово збільшувати свої видатки у майбутньому, що відповідає поширеному підсвідомому бажанню бачити в майбутньому поступове підвищення свого життєвого рівня – мотив поліпшення.

5. Насолоджуватися почуттям незалежності та свободою дій, навіть якщо немає чітких планів чи намірів – мотив незалежності.

6. Забезпечити можливості маневру для здійснення ризикових чи ділових операцій – мотив підприємництва.

7. Залишити спадок – мотив спадку.

8. Задовольнити почуття скнарості, тобто нічим необґрунтований, але стійкий спротив самому фактові витрачання грошей – мотив жадібності.

Варто зазначити, що кількість видів заощаджень, які можуть формуватися в суспільстві перш за все залежать від факторів, які впливають на їх рівень. Вважаємо, що є чотири групи факторів: політичні, економічні, демографічні, соціальні (рис. 1.).

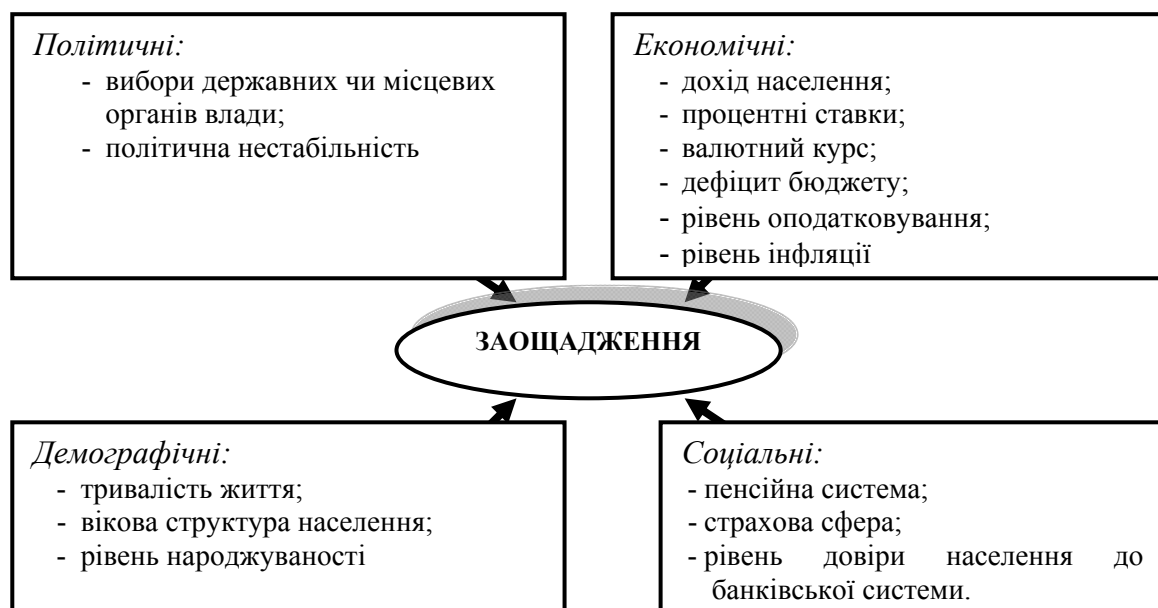

Рис. 1. Фактори впливу на заощадження населення

* Джерело: побудовано автором.

Виходячи з представленого рис. 1. доцільно зауважити, що всі перераховані фактори значно впливають на заощадження та сферу де вони формуються. З огляду на зазначене, необхідно, щоб органи державної влади постійно проводили активну інвестиційну політику з врахуванням головних факторів, які впливають на їх формування.

Список використаних джерел

1. Алексеенко М. Сущность и роль сбережений в условиях рыночной экономики. Экономика Украины. 2002. №11. С.23-30.
2. Алексеенко М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики: монографія. К.: КНЕУ. 2002. 276 с.
3. Доходи та заощадження в перехідній економіці України. / За ред. С. Панчишина та М. Савлука. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2003. 406 с.
4. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. Антология экономической классики. М: Эконов, 1992. Т.2. 486 с.
5. Мамедов О. Предпочтение доходности: Препринт. Волгоград: Издательство ВолГУ, 2001. 36 с.
6. Мелемад М. Заощадження та інвестиції української економіки в інституційних координатах. Вісник НБУ. 1999. № 11. С.6-15.
7. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Антология экономической классики. М: Эконов, 1991. Т.1. 475 с.
8. Loayza N., Lopez H., Servín L. and Klaus Schmidt-Hebbel. Saving in the World: The Stylized Facts. World Bank mimeograph. 1998. P. 1-123.

*Завгородня Марія Юріївна,
кандидат економічних наук,
науковий співробітник,
відділ промислової політики,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»*

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Легка промисловість має істотне значення в розвитку будь-якого регіону, забезпечує зайнятість, особливо серед жінок, оскільки працевлаштовує близько 88 тис. осіб, що становить 3,9% кадрового потенціалу промисловості. Вона відіграє важливу роль у забезпеченні індивідуальних і корпоративних споживачів та силових структур товарами першої необхідності, робочим, спеціальним та форменим одягом, взуттям, текстильними виробами та аксесуарами.

Конкурентними перевагами легкої промисловості є висококваліфіковані людські ресурси та порівняно низька собівартість праці і матеріалів. Також привабливим є значний обсяг внутрішнього ринку продукції легкої промисловості, що поступається за розміром лише продуктам харчування. Та на жаль, на внутрішньому ринку переважає легальна продукція імпортного

походження (54,1%), тіньове виробництво, контрабанда, вживані речі (34,6%), а продукція власного виробництва займає лише 11,3%[1]. За період 2010-2018рр. по групі промислової продукції «текстиль і вироби» співвідношення імпорту і власного виробництва погіршилося до 89,9:10,1.

В складних економічних умовах, починаючи з 2015р. легка промисловість демонструвала позитивну динаміку та надолужувала втрати від кризових явищ. Але по відношенню до 2012р. рівень виробництва повністю відновило тільки текстильне виробництво (107,1% за 2018/2012). Починаючи з 2018р. всі виробництва легкої промисловості скоротили обсяги, а загалом падіння склало -3,5% до 2017року.

Водночас, підприємства мають потенціал для нарощування обсягів виробництва на потреби іноземних замовників продукції і послуг, формуючи промисловий базис креативних індустрій. Перспективним і конкурентоспроможним сегментом стає fashion-дизайн та деякі вузькі сегменти (одяг для тварин). Розвиток моди у напрямі «made in Ukraine», усвідомленої моди, етнотенденцій та хендмейду спричинив появу в асортименті продукції принципово нових та модних товарів, орієнтацію попиту на індивідуалізацію продукції. Діджиталізація стала ще одним вагомим чинником, що визначає конкурентну перевагу промислових підприємств у сучасних умовах. Застосування цифрових технологій та аналізу даних у виробничих процесах є тим чинником, який підвищує ефективність та уможливорює використання інноваційних бізнес-моделей. Освоєння підприємцями нових способів ведення бізнесу, впровадження E-Commerce, вільний доступ до споживачів на світових market places без обтяжливого митного адміністрування сприяли інтернаціоналізації їх бізнесів.

Легка промисловість функціонує у середовищі, що сформовано наступними зовнішніми та внутрішніми чинниками:

- посиленням інтеграції у глобальний торговельний простір через укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, міжнародних угод про вільну торгівлю (DCFTA; SAFTA та інших), членство в СОТ;

- започаткуванням Діалогу Україна-ЄС високого рівня щодо горизонтальних питань та окремих секторів промисловості, зокрема і легкої. Робота Діалогу спрямована за двома напрямками: горизонтальні питання (технічні бар'єри у торгівлі, державні закупівлі, малий і середній бізнес); промислові кластери за галузевим принципом (Урядом заделаровано роботу з розроблення кластерної програми промислового розвитку);

- нерівними конкурентними умовами та нерозвиненістю конкурентного середовища, що проявляються в тінізації внутрішнього ринку;

- високою імпортозалежністю за технічним обладнанням, сировинними та проміжними товарами: пряжею, бавовняними та сумішевими тканинами, нетканими матеріалами, синтетичними та штучними нитками, ватою, фурнітурою, барвниками;

- насиченням ринку імпортними товарами, ввезеними із заниженням митної вартості та контрабандно;

- зростанням обсягу ввезення вживаного одягу, якого у 2018 р. ввезено в Україну 130 млн кг на 155,0 млн дол. США;

- недосконалим кадровим забезпеченням через незбалансованість галузевої і вузівської освіти та ринку праці через недостатньо розвинуте державно-приватне партнерство в дуальній освіті;

- пільгами при ввезенні нового обладнання, устаткування щодо сплати ввізного мита;

- додатковим стимулом розвитку внутрішньому ринку даного сегменту стали зростаючі потреби споживачів продукції ринку спеціального одягу, силових структур та Збройних сил України.

Державний вплив на розвиток легкої промисловості проявляється через усунення бар'єрів, що перешкоджають поточній діяльності малих і середніх підприємств, застосування гнучких податкових механізмів, а також забезпечення умов формування механізму економічної взаємодії держави, приватного сектора і суспільства та контроль ланцюжка поставок від імпортера до продавця. Нещодавно ухвалені законодавчі акти стосуються: пайових внесків при запуску виробничих потужностей в деяких регіонах, процедур отримання підприємствами дозволів у сфері поводження з відходами, оподаткування операцій постачання необробленої шкіряної сировини, умов митного регулювання окремих товарних позицій, технічних регламентів та державних санітарних норм і правил, захисту ринку від імпортованих товарів. Проте існує потреба в удосконаленні захисту від альтернативного імпорту готових виробів, усуненні недобросовісної конкуренції між легальними і тіншовими виробниками та імпортерами, недопущенні торгівлі без первинних документів, необтяжливому обліку обороту та вирішенні інших регуляторних питань діяльності підприємств.

Однією з проблем для вітчизняних виробників вже тривалий час залишається переважання низькоякісного і дешевого імпорту на внутрішньому ринку, що завозиться із порушенням митних правил і значна частина якого наповнює тіншовий ринок [2]. У результаті на ринку створюються умови для недобросовісної конкуренції, імпорт домінує та витісняє продукцію національних виробників. У цьому зв'язку доцільно здійснити такі заходи:

- прийняти інструкцію для органів митного контролю щодо введення в зону ризику митної вартості та якості (безпечності) найбільші товарні позиції одягу, взуття, текстильних виробів, килимів, що імпортуються за цінами, значно нижчими, ніж вартість сировини, з яких вони виготовлені. Це має забезпечити встановлення обґрунтованих ринкових цін на імпорт цих груп товарів, що сприятиме створенню однакового конкурентного середовища для імпортерів і вітчизняних виробників. Варто зазначити, що тільки за 2018р. ціни необґрунтовано дешевшали на імпортовані одяг дитячий трикотажний (на 40,6%), блузки жіночі (на 56,2%), костюми жіночі (на 32,1%).

- увести спеціальні дозволи на ввезення «секонд-хенду» для зменшення присутності на ринку імпортованого одягу, що був у вжитку (код УКТЗЕД 6309000000), на митну територію України за умови його зношування лише до 10%.

Наступною гострою проблемою є недосконалість регулювання умов господарської діяльності в торгівлі продукцією легкої промисловості, що вимагає видання інструкції щодо моніторингу запровадження сучасних електронних засобів для реєстрації розрахункових операцій (РРО), зокрема, системи e-Receipt, у сфері торгівлі або ведення обліку за первинною документацією для удосконалення умов конкуренції, проведення детінізації шляхом протидії викривленню бази оподаткування. Для цього необхідно здійснити упорядкування обліку і фіскалізації торгівлі товарами легкої промисловості, а також одягом та іншими товарами, що були у користуванні.

Для приведення українських технічних регламентів та стандартів у відповідність до європейських вимог та підвищення конкурентоспроможності української продукції доцільно запропонувати Технічному комітету стандартизації ТК 125 «Легка промисловість» переглянути та доповнити перелік показників безпечності та рівень вимог до них для текстильних матеріалів і виробів у відповідних вітчизняних документах, а також рівні їх нормованих значень відповідно до сучасних вимог, що містяться в Oeko-Tex 100. Це уможливить забезпечення внутрішнього і міжнародного ринків безпечними та конкурентоспроможними виробами.

Також внутрішній ринок продукції легкої промисловості потребує захисту від імпорту готових виробів іноземного походження (альтернативного імпорту) та врахування інтересів національних виробників при укладанні міждержавних угод в умовах дії негативних внутрішніх та зовнішніх факторів.

Отже, для розвитку виробництва готового одягу необхідне сприяння:

- зниженню залежності від імпорту сировини та матеріалів проміжного споживання;
- зменшенню зарегульованості санітарно-епідеміологічних процедур при ввезенні сировини та хімічних матеріалів;
- спрощенню проведення митних процедур; державне і донорське фінансування впровадження передового світового досвіду для удосконалення компетенцій викладачів та оновлення навчально-виробничих лабораторій;
- розвиток нових методів реалізації, управління ланцюжком постачання, інфраструктурою;
- популяризації української моди політичними та культурними діячами.

Для покращення ринкового середовища підприємств надзвичайно важливе удосконалення бізнес-середовища МСП, умов конкуренції та детінізація:

- боротьба з контрабандою (зокрема, маніпуляціями з митною вартістю товарів, значним обсягом комерційних посилок), фіктивним та неофіційним підприємництвом, викривленням бази оподаткування;
- полегшення адміністрування податків із своєчасного повернення ПДВ;
- інформаційно-консультаційна допомога для участі в міжнародних тендерах та надання доступу МСП до державних закупівель;
- створення регіональних кластерів, мережі інноваційної екосистеми, зокрема КиївТехнопарку, для надання аутсорсингових, конструкторських та інших послуг малим підприємствам і населенню.

Список використаних джерел

1. Матеріали Всеукраїнського з'їзду легкої промисловості. Київ, КМДА, 27 листопада 2018р. URL: <https://ukrlegprom.org/wp-content/uploads/prezentatsiia-zizdu-lehprom-2018.pdf>.

2. Розвиток промисловості для забезпечення зростання та оновлення української економіки: науково-аналітична доповідь / за ред. д-ра екон. наук Дейнеко Л.В.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ: 2018. С.77.

*Зайченко Володимир Васильович,
кандидат наук з державного управління, доцент,
декан факультету економіки та менеджменту,
Центральноукраїнський національний технічний університет*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Технологічна конкурентоспроможність є провідною складовою конкурентоспроможності національного господарства, яка характеризує сучасність і прогресивність використовуваних технологій, міру їх поширення в економіці та суспільстві, якість системи продукування, залучення та впровадження, наявність і доступність ресурсного забезпечення (передусім інвестиційно-фінансового, інтелектуально-кадрового, техніко-технологічного, освітнього, науково-дослідного та інформаційного), ефективність використання результатів інноваційно-технологічної діяльності.

Аналіз світового досвіду забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки засвідчив важливість комплексного підходу до реалізації державної політики у цій сфері за трьома ключовими напрямками: доступ до конкурентоспроможних інновацій, розвиток м'яких технологій та забезпечення макросередовища із м'якою (інституціональне, міжнародне та культурне середовища, ринкові умови, система освіти та науки) та жорсткою (інфраструктура, промислова база, фінансове забезпечення, інвестиційний клімат) компонентами.

Значна роль у процесі формування інструментів державної політики забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки відводиться обґрунтуванню тих груп інструментів, застосування яких дало можливість отримати як високі результати, так і прорахунки у цій сфері, що особливо важливо в контексті розвитку національної інноваційної системи. Доречним є врахування позитивних ефектів у підвищенні технологічної конкурентоспроможності економіки при реалізації інструментів забезпечення сфери R&D (державні закупівлі) і забезпечення попиту на високотехнологічні інновації (трансфер передових інновацій, імплементація технологій у національну економіку, розвиток венчурного підприємства). Водночас високу ефективність у практичному використанні мають такі інструменти, як державне фінансування наукових

розробок, грошові трансферти, ваучери, інформаційне забезпечення. Слід підкреслити важливість застосування податкових (експортні кредити, непряме оподаткування, податкові пільги) і нормативно-правових інструментів (удосконалення патентного й антимонопольного законодавства, захист інтелектуальної власності).

Застосування й адаптація світового досвіду забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки дозволяє забезпечити інклюзивний розвиток економіки, зміцнити конкурентні позиції економіки за умов мінливого глобального ринку, скоротити розрив у економічному розвитку порівняно з більш розвиненими країнами, мінімізувати інноваційні ризики, реформувати сферу наукових досліджень, забезпечити розвиток внутрішнього ринку високотехнологічної продукції.

Результати політики забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки проявляються та можуть бути оцінені на макроекономічному рівні. Проте, потребують необхідних інноваційно-технологічних змін і зрушень у всіх ланках управління конкурентоспроможністю, зокрема базисних – продукту, підприємства, галузі, території та економіки в цілому.

Методологічно, внутрішні аспекти технологічної конкурентоспроможності економіки передбачають виокремлення технологічної, інноваційної та інфраструктурної компонент (аспект складу), а також інфраструктурної, ресурсної і середовищної компонент (аспект забезпечення).

В підсумку узагальнення системних характеристик технологічної конкурентоспроможності національного господарства ідентифіковано її місце, а також роль і значення в концептуальній послідовності формування міжнародної конкурентоспроможності. Це важливий етап, якому передують формування середовища економічної безпеки інноваційно-технологічної діяльності і промисловий розвиток та який дозволяє активізувати процеси структурних реформ і інноваційно-технологічної модернізації економіки з подальшим забезпеченням міжнародної конкурентоспроможності держави.

Базисними елементами – системними характеристиками державної політики управління технологічною конкурентоспроможністю є інтереси держави, об'єкти та суб'єкти регулювання, їх відповідні функції, методи та засоби управління, джерела фінансово-інвестиційного забезпечення. Попри досягнення генеральної мети державної політики – забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки – важливо забезпечити реалізацію системи функцій регулювання, до яких відносяться: економічна безпека, соціальна та економічна ефективність, просторово-структурний розвиток, стимулювання нововведень, забезпечення конкуренції, фінансово-ресурсна та інноваційно-технологічна інтеграція, алокація центрів науково-дослідної та інноваційної активності, розподіл результатів.

З використанням абстрактно-логічного методу визначені казуальні взаємозв'язки-алгоритми технологічного розвитку, конкурентоспроможності та економічного зростання. Вони являють собою сукупність послідовних кроків в рамках державної технологічної політики, що підсилюють дію чинників за групами: (1) передумови технологічної конкурентоспроможності, (2) інститут-

ційне середовище, (3) система управління, (4) трансформування в кінцевий результат, та забезпечують в підсумку ефект у вигляді міжнародної конкурентоспроможності держави.

В процесі забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки досягається низка системних економічних (активізація інноваційної діяльності суб'єктів господарювання та зміцнення їх конкурентоспроможності, капіталізація економіки та ефективне використання інвестицій, забезпечення структурної модернізації національного господарства, диверсифікація діяльності, нарощування обсягів ВРП та ВВП, модернізація техніко-технологічної бази реального сектора, зниження витратомісткості, зростання продуктивності та ефективності, покращення системи захисту національного виробника і його продукції, розвиток внутрішнього ринку, імпортозаміщення, збільшення надходжень до бюджетів, покращення міжгалузевої інноваційно-технологічної співпраці) та інклюзивних (підвищення рівня якості життя, розвиток людського капіталу, зростання наукового і освітнього потенціалу суспільства, сприяння більш раціональному розподілу благ і послуг та доходів населення, вирівнювання соціальних диспропорцій, посилення національної самобутності та ідентичності, протидія трудовій міграції населення, розширення соціальних можливостей держави, розвиток споживчого ринку і покращення якості товарів та послуг, зменшення «навантаження» на фізичний капітал та, як наслідок, збереження сировинних ресурсів, природного екологічного середовища) ефектів, які потрібно враховувати при плануванні і контролі ефективності державної технологічної політики.

*Залюбовська Світлана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Фондовий ринок як складова частина фінансового ринку країни об'єктивно випробовує на собі всі метаморфози які властиві ринковим відносинам. Основна мета функціонування такого ринку полягає в тому, щоб сформувати ефективний механізм для залучення в економіку інвестицій шляхом побудови взаємин, на основі тих, хто відчуває потребу у фінансових ресурсах, і тими, хто хоче інвестувати надмірний дохід.

Механізм в перекладі з французької це сукупність органів (елементів), які виробляють або передають рух; вчення про механізми, їх побудову та функціонування; пристрій, який досліджується з точки зору функціонування його механічних елементів. У перекладі з грецької «механізм» означає знаряддя, машина.

У другій половині 60-х років коли науковці навперекір заговорили про «господарський механізм економічної системи», прагнучи наголосити на

конкретній рушійній силі системи, що функціонує, дефініція «механізм» в наукових економічних працях дістала особливого розвитку. Тоді це вважалося «відносно новим відкриттям нашої філософії і політекономії, історичного матеріалізму» [1, с. 350].

На даний час поняття «механізм» є багатозмістовним. Так, під механізмом розуміють пристрій для передачі і перетворення руху, який представляє собою систему тіл (ланок), в якій рух одного чи кількох тіл (ведучих) викликає цілком визначені рухи решти тіл системи. Під механізмом розуміють також і внутрішній устрій (будову), систему чого-небудь, наприклад, державний механізм управління. Механізм – це також і сукупність станів і процесів, з яких складається яке-небудь фізичне, хімічне, фізіологічне, психічне чи будь-яке інше явище, наприклад, механізм мислення [3, с. 316].

Комплексні дослідження проблем становлення та розвитку фондового ринку в Україні дозволили надати власну класифікацію факторів, які значно впливають на механізм його формування (рис. 1.).

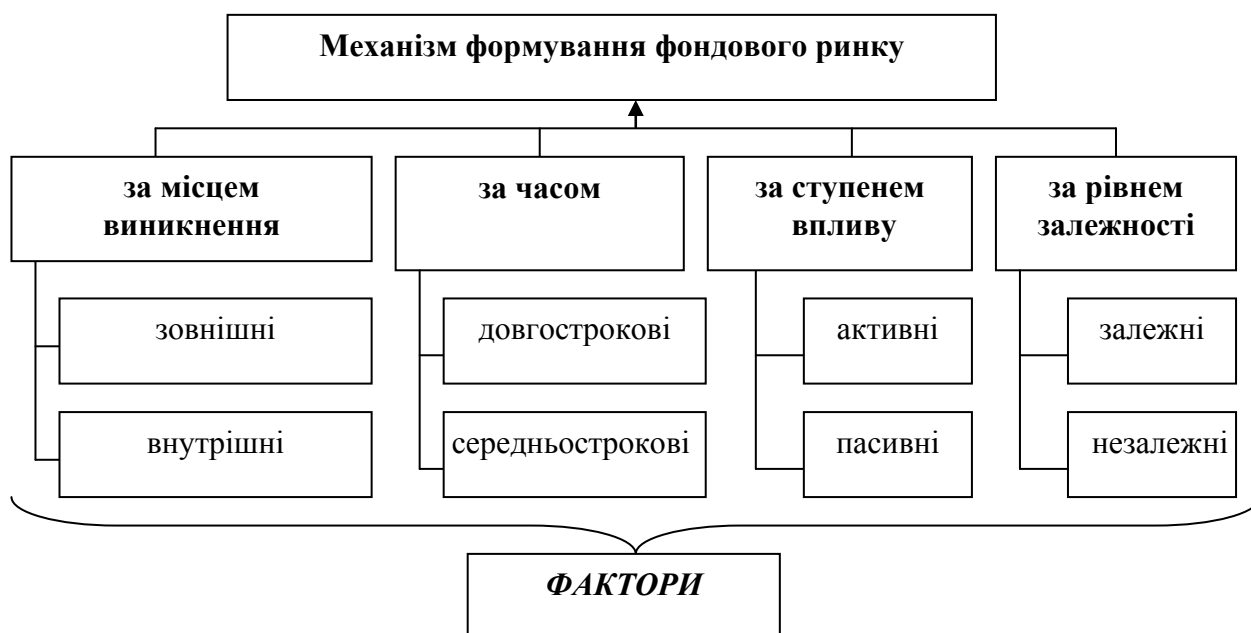

Рис. 1. Фактори впливу на механізм формування фондового ринку *

** Джерело: побудовано автором.*

Головною ціллю функціонування та розвитку фондового ринку в Україні є залучення фінансових ресурсів для спрямування їх у реальну економіку на оновлення виробництва [2, с. 381]. Основною проблемою, що гальмує розвиток ринку державних цінних паперів, є низький рівень доходу, який удвічі нижчий за показник інфляції. На таких умовах державі вдається розміщувати обмежені випуски державних облігацій лише серед нерезидентів та вітчизняних банків [2, с. 388]. Зокрема, негативну роль на розвиток фондового ринку в Україні відіграє тіньовий сектор економіки, який значно впливає на прозорість та відкритість фондового ринку. Спостерігається слабка й неефективна ринкова структура практично всіх інституцій фондового ринку в Україні, що відповідно не сприяє побудові ефективного механізму його формування (рис. 2.).

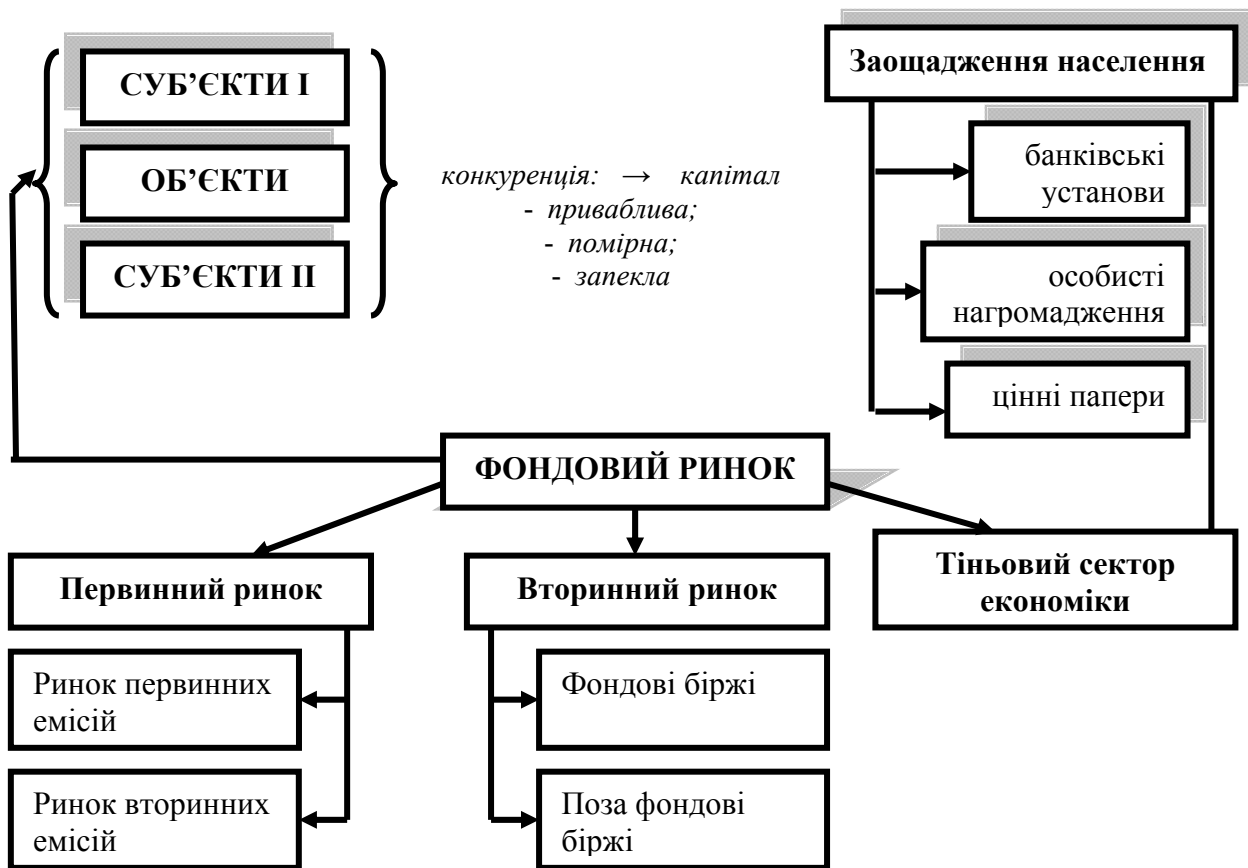

Рис. 2. Механізм формування фондового ринку *

* Джерело: побудовано автором.

З рис. 2 видно, що в основі функціонування фондового ринку лежать механізми конкуренції, на базі яких виявляється об'єктивна оцінка вигідності тих або інших напрямів інвестицій. Діючий механізм формування фондового ринку, який функціонує на централізованих засадах свідчить про те, що характер економічного і інституційного розвитку нашої країни не лише не сприяє формуванню ринкового механізму трансформації заощаджень населення в інвестиції (як невід'ємної складової), але фактично перешкоджає його становленню.

Сьогодні в цілому спостерігається зростання притоку грошових коштів фізичних осіб на банківські депозити в порівнянні з юридичними особами. Банки можуть стати в майбутньому провідними інститутами, які здійснюють трансформацію заощаджень населення у фінансові інвестиції шляхом відкриття різних видів депозитів. Проте внаслідок відсутності досконалої законодавчої бази вітчизняні банки не здійснюють подальшу трансформацію заощаджень населення в реальні інвестиції. Зокрема падіння виробництва, зростання числа збиткових підприємств, скорочення внутрішнього споживчого і інвестиційного попиту не сприяють нормальному становленню ринкового механізму трансформації заощаджень населення в інвестиції через банківську систему.

Список використаних джерел

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география: понятийно-терминологический словарь. Москва: Мысль, 1983. 350 с.
2. Даниленко А.І. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: В 3 т. / за ред. чл.-кор. НАН України А. І. Даниленка. Т. 2: Механізми грошового та фондового ринків і їх вплив на розвиток економіки України. Київ: Фенікс, 2008. 442 с.
3. Словарь иностранных слов. 18-е изд., стер. Москва: Рус. яз., 1989. С.316.

*Зимовець Євгеній Юрійович,
магістрант, спеціальність
«Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Артема Інга Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток економіки України безпосередньо залежить від результативності діяльності підприємств, основою господарських процесів яких є фінансове забезпечення. В сучасних умовах господарювання проблеми фінансування вітчизняних підприємств спричиняють: недостатній рівень кваліфікації фінансового менеджменту; ризикова політика формування активів та пасивів підприємств; складність із залученням зовнішніх джерел фінансування; дефіцит внутрішніх джерел фінансування; високий рівень кредиторської заборгованості [5, с. 199]. За таких умов важливим є застосування інноваційних методів, технологій, підходів до управління фінансовими ресурсами підприємства з метою їх ефективного використання. Необхідність пошуку інноваційних методів управління процесами фінансування діяльності підприємства обумовлено проблемами забезпечення результативності діяльності, досягнення динамічної рівноваги із зовнішнім середовищем в умовах інтеграційних процесів глобальних ринків.

Проблеми фінансового забезпечення діяльності підприємств різних галузей економіки досліджували багато відомих вітчизняних і зарубіжних вчених. Пропозиції щодо їхнього теоретичного та практичного вирішення висвітлили у своїх наукових працях Л. Алексеєнко, В. Белоліпецький, М. Білик, С. Булгакова, Л. Буряк, В. Буряковський, О. Василик, Л. Дробозіна, О. Єрмошкіна, І. Зятковський, Е. Каменева, В. Кармазін, О. Кириленко, М. Крупка, В. Опарін, А. Поддєрьогін, Р. Сайфулін, І. Сокиринська, О. Терещенко, В. Федосов, С. Юрій та ін.

Підприємство – складна економічна система, ефективне управління якою в умовах негативних впливів внутрішнього і зовнішнього середовища є

основою його успішного функціонування та постійного зростання. Невід'ємною ознакою сучасного управління є готовність підприємства до стратегічних змін, які в умовах ринку є невідворотними. Зміни, що відбуваються на підприємстві, можуть бути пов'язані з процесами, які відбуваються, як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі. Вони можуть стосуватися розмірів підприємства, масштабів його функціонування, потенціалу і проявляються протягом усього життєвого циклу – на стадіях зростання, стагнації, спаду. Але якщо на зміни у зовнішньому середовищі підприємство не здатне вплинути – воно може лише більш або менш вдало пристосовуватися до них, то внутрішні зміни, які відбуваються у процесі фінансово-господарської діяльності лежать у зоні безпосереднього впливу фінансових менеджерів – йдеться, наприклад, про вибір джерел фінансування, розробку товарної, збутової та цінової політики тощо. [1, 164-165]

Основним напрямом забезпечення досягнення точки фінансової рівноваги підприємством в кризових умовах є скорочення об'єму споживання фінансових ресурсів. Перелік заходів з покращення фінансового становища є індивідуальним для кожного з підприємств та залежить від сфери, в якій ведеться бізнес, груп продукції, кон'юнктури ринку, регіональної інфраструктури, системи управління підприємством, структури витрат на виробництво і управління, техніко-технологічних особливостей та інших факторів. Тому актуальним постає завдання удосконалення форм і методів фінансового забезпечення функціонування підприємства, тобто пошук нових ефективних шляхів фінансової діяльності [6].

Процес організації управління фінансовими ресурсами підприємства складається з принципів забезпечення високої фінансової стійкості підприємства в процесі його розвитку; оптимізації структури фінансових ресурсів і підтримування постійної платоспроможності підприємства; спрямованості на забезпечення збільшення прибутку або, у несприятливому випадку, стабілізування його на певному рівні; залучення коштів на найвигідніших для підприємства умовах; визначення методів раціонального використання фінансових ресурсів підприємства з метою отримання найкращих фінансових результатів [4, с.342].

Ефективність використання ресурсів і підвищення рівня економічної стійкості підприємства в сучасних економічних умовах значною мірою залежить від наявності, використання й вдосконалення економічного потенціалу підприємства. Однією з особливостей нестійкого функціонування сучасних підприємств є кількісна, якісна та структурна недосконалість економічного потенціалу господарюючих суб'єктів, що зумовлена значними втратами ресурсів у здійсненні реформ і складним фінансовим становищем підприємств. Використання й вдосконалення економічного потенціалу до необхідного рівня повинно надавати можливість підприємству для ефективного застосування своїх ресурсів, а значить сприяти поглинанню зовнішніх й внутрішніх дестабілізуючих факторів, що є свідченням стійкості функціонування [3].

Система управління фінансовим забезпеченням діяльності підприємств є частиною загальної системи управління підприємством, а також сукупністю форм, методів і прийомів, за допомогою яких здійснюється управління грошовим оборотом й фінансовими ресурсами.

Удосконалення системи управління фінансовим забезпеченням діяльності підприємств є одним з ключових чинників підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності, від яких залежить стабільне функціонування, динамічний розвиток, позиція підприємства.

Шляхи удосконалення фінансового забезпечення діяльності підприємств можливо здійснювати за наступними напрямками:

- удосконалювати інформаційну базу та модифікувати і поглиблювати аналіз та оцінку результативних показників. При цьому можливе поєднати двох видів аналізу: статичного та динамічного, що у свою чергу дозволить отримати об'єктивну оцінку фінансового стану підприємств. Тобто, це дасть змогу оцінити фінансово-економічний стан підприємства не на певну дату, а за певний проміжок часу, а отже, дозволить проаналізувати всі фінансові показники діяльності підприємств у динаміці;

- змінювати значущість розрахункових показників – рентабельності, фінансової стійкості, платоспроможності;

- розробляти методичне забезпечення процесу прогнозування фінансового стану підприємства;

- удосконалювати структуру аналізу стану підприємства, залежно від мети та змісту роботи на кожному етапі;

- працювати над методикою форм фінансової звітності, що дозволить підвищити її аналітичні можливості та реальність оцінки майна;

- розробляти методику комплексної бальної оцінки фінансового стану підприємства, яка б дозволила проаналізувати стан підприємства за оптимальною сукупністю фінансових показників та коефіцієнтів;

- удосконалювати теоретичні засади формування та реалізації інформаційної системи підприємства;

- переглянути і доопрацювати нормативні акти, які розкривають методики аналізу фінансового стану підприємства;

- удосконалювати форми і методи фінансового забезпечення функціонування підприємства, тобто пошук нових ефективних шляхів фінансової діяльності;

- адаптувати методики аналізу до сучасних економіко-правових умов.

Одним із важливих шляхів удосконалення фінансового стану підприємств є мобілізація внутрішніх резервів. Це:

- проведення реструктуризації активів підприємства;

- сукупність заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу;

- перетворення в грошову форму наявних матеріальних та фінансових активів підприємства.

Внутрішні резерви підприємства складаються з явних та прихованих. Виявлення явних резервів здійснюється через ліквідацію: втрат окремих видів ресурсів, перевищення норм їх витрачання.

Приховані резерви – частина капіталу, що ніяк не відображена в Балансі. Розмір прихованих резервів балансу дорівнює різниці між балансовою вартістю окремих майнових об'єктів підприємства та їх реальною вартістю.

Шляхами удосконалення фінансового стану підприємства через виявлення прихованих резервів є: здача в оренду основних засобів, які не повною мірою використовуються у робочому процесі; використання зворотного лізингу.

Одним з основних напрямів пошуку резервів є зменшення вихідних грошових потоків через зниження собівартості продукції та витрат, джерелом покриття яких є прибуток. На кожному підприємстві, залежно від його особливостей, можуть бути різними набір факторів, які впливають на собівартість [7, с. 167].

Список використаних джерел

1. Ушеренко С. В. Аналіз сучасних тенденцій банкрутства українських підприємств та напрямів удосконалення фінансового менеджменту // Фінанси, облік і аудит. 2013. №2. С. 160-169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Foa_2013_2_20.
2. Бугай В. З. Омельченко В. М. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства // Держава та регіони. 2008. № 1. С. 34-39.
3. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2003. 504 с.
4. Дацій О. І. Фінансові ресурси підприємства. Економічна сутність та ефективність управління // Економіст. 2006. №6. С.339-342.
5. Забедюк М. С. Теоретичні засади фінансового забезпечення діяльності підприємства // Економічний форум. 2016. №3. С. 195- 200.
6. Крючко Л. С. Оцінка фінансового стану підприємства – сутність та необхідність // Ефективна економіка. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1613>
7. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: моногр.. Київ: КНЕУ. 2001. 387 с.

*Ігнатенко Тетяна Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра економіки та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФУНКЦІЙ ТА ЯКОСТЕЙ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ ПІД ВПЛИВОМ ЗМІН

Процеси становлення середнього класу перебувають під впливом прояву різноманітних змін. З точки зору І. Л. Петрової, зміни відбуваються на всіх рівнях, від особистісного до планетарного, причому ступінь усвідомленої чи неусвідомленої взаємозалежності їх наслідків зростає [1, с. 8].

Згідно авторської класифікації зміни відбуваються в різних системах – економічних, соціальних та політичних. Зміни в економічних системах (економічні зміни), зокрема і в національних економіках, пов'язані з їх перетворенням під дією різноманітних чинників. Залежно від змісту їх можна поділити на структурні, інноваційно-технологічні, інституційні зміни, зміни макроекономічних параметрів та ін. Зміни в соціальних системах (соціальні зміни) – це істотна трансформація соціальної організації та соціальних інститутів [2]. Основні типи політичних змін – це революція, структурна реформа, зміна політичних лідерів, зміна політики.

Отже, в суспільстві та економіці повсякчасно відбуваються різноманітні зміни, які впливають на процеси формування середнього класу (рис. 1). В результаті цього впливу змінюється частка середнього класу в структурі суспільства, виникають нові функції середнього класу, з'являються його нові якості. Зокрема, політичні та економічні зміни на світовій арені зумовили появу тенденції зниження частки середнього класу в США та інших розвинутих країнах, а також її зростання в країнах Азії. Це привело до посилення нерівності і зниження соціальної згуртованості суспільства [3, с. 95].

В Україні під впливом політичних змін посилилось значення таких функцій середнього класу, як стабілізаційна та функція соціального контролю. Стабілізаційна функція середнього класу полягає у прагненні до зниження соціальної напруги в суспільстві, підтримки соціального порядку. Соціальний порядок за Т. Парсонсом – це соціальна система, у якій індивіди визнають визначені стандарти, цінності, практичні способи поведінки та діють найбільш упорядковано. Це дає змогу забезпечувати всередині системи соціальну рівновагу [4]. Одним із засобів досягнення соціальної рівноваги є соціальний контроль. Здійснюючи функцію соціального контролю, середній клас через інститути громадянського суспільства впливає на державні та політичні інститути.

Утвердження курсу України на євроінтеграцію (мотиваційно-ціннісні соціальні зміни) привело до посилення ідеологічної функції середнього класу, яка полягає в усвідомленні його представниками перспектив розвитку суспільства, поширення норм поведінки в соціальний простір.

Технологічні зміни, пов'язані з інформатизацією суспільства, створюють принципово нові передумови для виникнення нових якостей глобального середнього класу, зокрема таких, як висока кваліфікація, віртуозне оволодіння

технікою, гранична компетенція у своїй спеціальності, соціальна відповідальність, загальнолюдські моральні цінності.

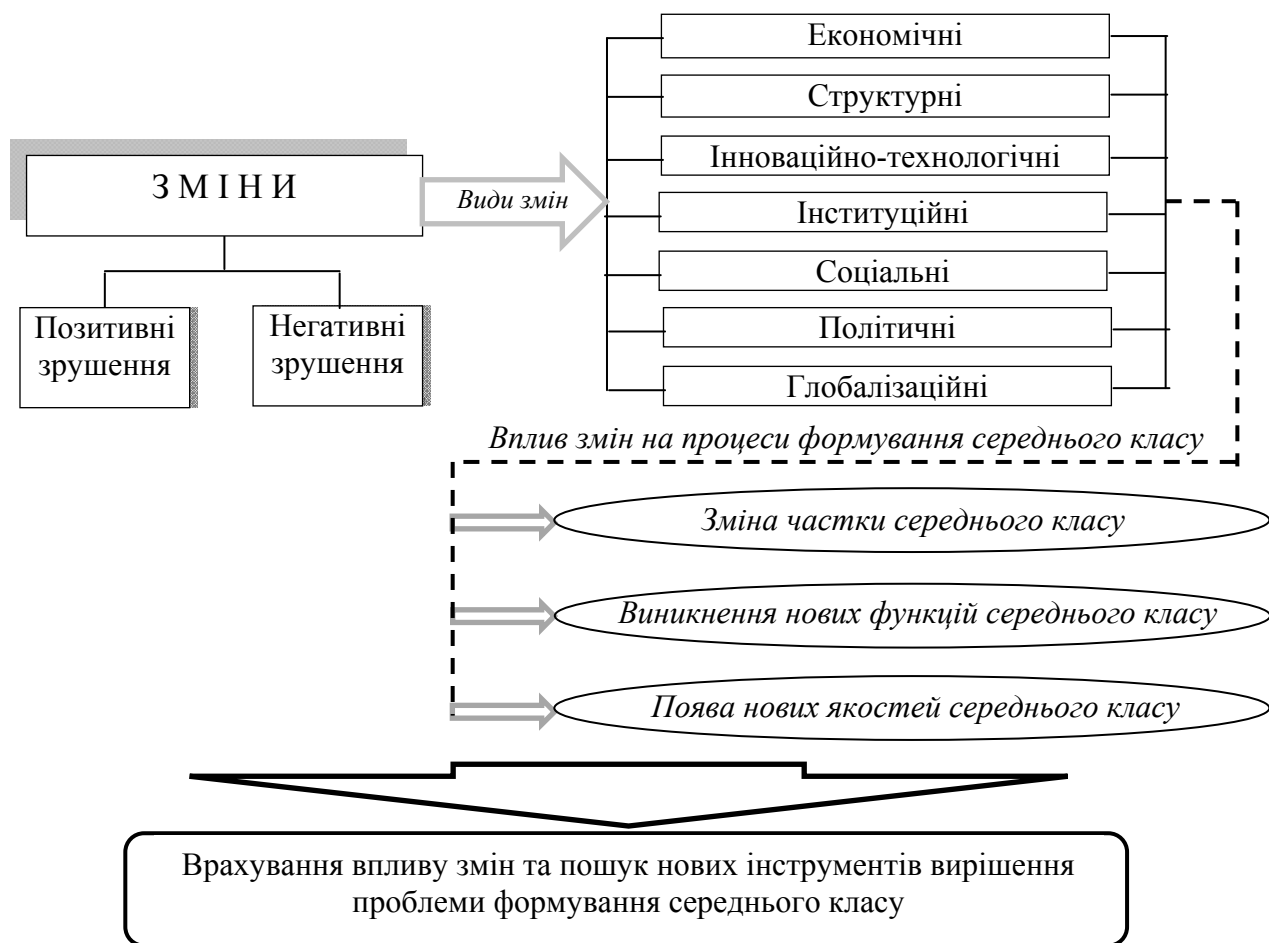

Рис. 1. Вплив змін на процеси формування середнього класу

Джерело: розроблено автором

Інноваційні зміни привели до еволюції змісту праці, до трансформації моделі зайнятості у напрямку використання нестандартних форм зайнятості, підвищення гнучкості та мобільності праці, поширення дистанційної зайнятості [5, с. 180], що дає можливість збільшувати доходи середнього класу і, водночас, потребує врегулювання трудового законодавства.

Таким чином, процеси становлення середнього класу перебувають під впливом прояву різноманітних змін – соціальних, економічних та політичних, що потребує врахування цього впливу при розробленні та реалізації політики формування середнього класу.

Список використаних джерел

1. Петрова І. Л., Макаркіна Г. В., Терон І. В. Управління змінами в умовах інноваційного розвитку: кол. моногр.. Т. 5 Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2012. 268 с.

2. Вербець В. В. Субот О. А., Христюк Т. А. Соціологія: навч. посіб. Київ: КОНДОР, 2009 550 с. URL: <http://megalib.com.ua>.

3. Ігнатенко Т. С. Компаративний аналіз становища та динаміки розвитку глобального середнього класу // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент». 2018. № 30. С. 92–95.

4. Полулях В. Теорії питання соціального порядку // Персонал. 2007. № 1
URL: <http://personal.in.ua>.

5. Лісогор Л. С. Трансформація ринку праці: можливості реалізації інноваційних змін в сучасних умовах // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. 2015. Випуск XI. С. 177-183.

*Іскра Сергій Валентинович,
аспірант;
Кушнір Євген Олегович,
старший викладач,
кафедра аудиту і підприємництва;
Національна академія статистики обліку та аудиту*

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ЯК ФОРМИ КОНТРОЛЮ НА УПЕРЕДЖЕННЯ РИЗИКІВ

Початком розвитку внутрішнього аудиту в державному секторі прийнято вважати дату появи Бюджетного кодексу України №2456-VI, від 08.07.2010 р. [1]. У статті 26 Бюджетного кодексу України передбачено запровадження в органах державного сектору внутрішнього контролю та аудиту [1]. Внутрішнім аудитом є діяльність підрозділу внутрішнього аудиту в бюджетній установі, спрямована на удосконалення системи управління, запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності бюджетної установи. Суб'єктом здійснення внутрішнього аудиту бюджетних установ виступає відділ внутрішнього аудиту, об'єктом – стан організації та ефективність функціонування внутрішнього контролю в бюджетних установах, діяльність установи і заходи, які вживаються керівником для забезпечення ефективного функціонування системи внутрішнього контролю. Мета здійснення внутрішнього аудиту в бюджетних установах – підвищення ефективності використання фінансових ресурсів бюджетних установ.

Значний внесок у дослідження теоретичних аспектів внутрішнього аудиту в бюджетних установах зробили такі науковці, як О. Т. Бровко, В. Ю. Дудченко, С. В. Ермішова, Д. В. Калінкін, О. В. Кожушко, В. П. Пантелеєв, О. О. Чечуліна та інші. Проте, не зважаючи на значні здобутки вчених у галузі державного фінансового контролю, питання контролю на упередження ризиків залишається й досі недослідженим.

Термін «**ризик**» в системі внутрішнього контролю в державному секторі та його більш детальне вивчення з'явився відносно недавно, в постанові Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 1062 «Про затвердження Основних засад здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001» [2].

В даному документі термін подається наступним чином, **Ризик** – можливість настання події, що матиме вплив на здатність установи виконувати

завдання і функції та досягати визначеної мети (місії), стратегічних та інших цілей діяльності установи.

Проаналізувавши даний термін та документ, в якому він поданий, можна зробити висновок, що він є недосконалим і потребує більш детального пояснення. В тому числі доречно згадати Постанову Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001 «Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту» [3]. Так як основною темою постанови є контроль за розпорядниками бюджетних коштів, то і поняття ризику повинно стосуватись не тільки впливів на досягнення установою мети, але і безпосередньо фінансової частини впливу ризику. Тому, на нашу думку, доцільніше було б подати даний термін в наступній редакції. **Ризик** – ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання доходів, що матиме вплив на здатність установи виконувати завдання і функції та досягати визначеної мети (місії), стратегічних та інших цілей діяльності установи.

В доповнення поняття ризику в постанові КМУ також подано такий термін як «управління ризиками». **Управління ризиками** – діяльність керівництва та працівників установи з ідентифікації ризиків, проведення їх оцінки, визначення способів реагування на ідентифіковані та оцінені ризики, здійснення перегляду ідентифікованих та оцінених ризиків для виявлення нових та таких, що зазнали змін. До завдань управління ризиками було віднесено наступні питання:

- визначення відповідальних посадових осіб за здійснення координації управління ризиками; здійснення ідентифікації ризиків в установі та у кожному структурному підрозділі;

- визначення порядку та підходів до оцінювання ідентифікованих ризиків за ймовірністю їх виникнення та суттєвістю впливу на здатність установи виконувати визначені актами законодавства завдання і функції для досягнення визначених мети (місії), стратегічних та інших цілей діяльності установи;

- обрання способів реагування на ідентифіковані та оцінені ризики (зменшення, прийняття, розділення чи уникнення);

- визначення порядку інформування керівництва установи про проведену оцінку ризиків, ризикові сфери діяльності установи для прийняття рішення щодо вжиття заходів контролю;

- встановлення періодичності здійснення перегляду ідентифікованих та оцінених ризиків для виявлення нових та таких, що зазнали змін;

- документування управління ризиками.

Виходячи з вищеперерахованого та аналізуючи стандарти внутрішнього аудиту (Наказ Міністерства фінансів №1247 від 04.10.2011 року «Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту» [4]), можемо зробити висновки, що всі завдання управління ризиками стосуються виключно ідентифікації та оцінки ризиків, які трапляться або вже трапились. Але на нашу думку, більш ефективних завдань слідувало б віднести роботу над упередженням ризиків. Даний тип роботи допоможе не просто ідентифікувати ризик, але й розробити план дій для того, щоб не допустити його настання. В першу чергу, для запровадження даних змін варто внести поправки в стандарти внутрішнього аудиту та додати до завдань з оцінки ризиків також завдання з упередження ризиків, що призведе до збільшення

ефективності внутрішнього аудиту та збільшення його значущості та результативності.

Список використаних джерел

1. Бюджетного кодексу України №2456-VI, від 08.07.2010 р.
2. Постанова кабінету міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 1062 «Про затвердження Основних засад здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів»
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001». «Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту»
4. Наказ Міністерства фінансів №1247 від 04.10.2011 року «Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту»

*Ишук Світлана Олексіївна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу проблем реального сектора економіки регіонів,
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього
НАН України»*

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ РОЗВИТКУ

Економіка України є експортоорієнтованою: у 2018 році частка експорту товарів і послуг у ВВП (у фактичних цінах) становила 45,2%, а у ВДВ – 56,8%. Водночас частка *товарного експорту* в загальному експорті складає понад 80%.

Упродовж 2012-2015 років в Україні відбувалось поступове зниження обсягів товарного експорту, яке сумарно склало 44,6%. Однак, із 2016 року почалося подолання негативної тенденції, а у 2017-му – суттєве (на 19%) зростання значень цього показника (рис. 1).

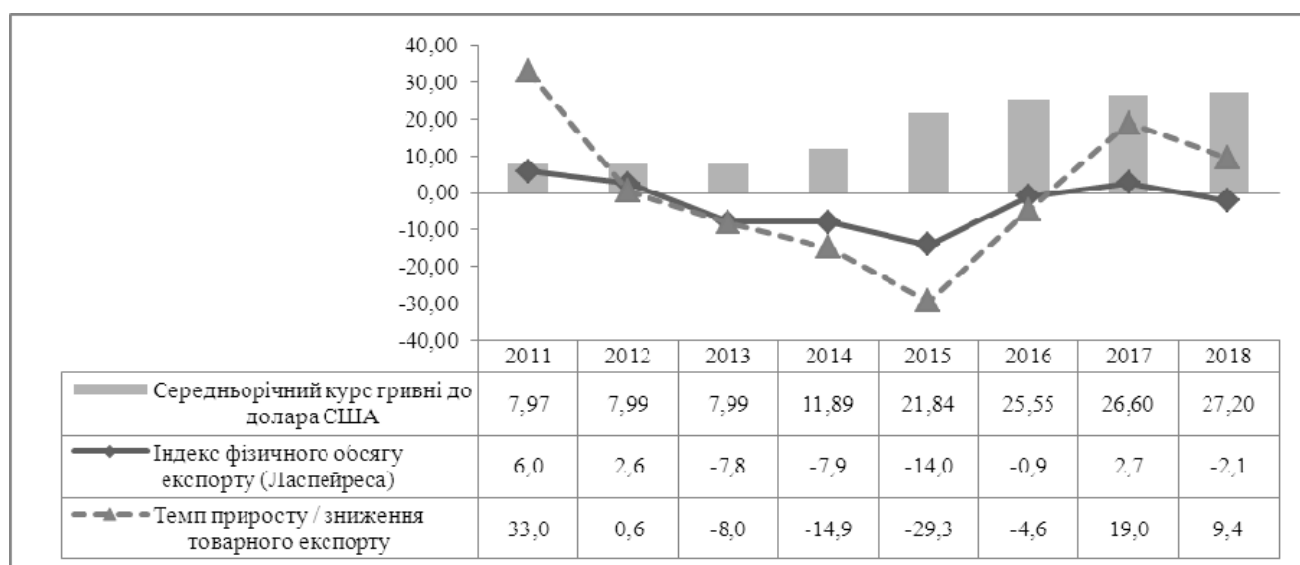

Рис. 1. Показники експорту в Україні, % *

* Побудовано за даними Державної служби статистики України [1]

У 2018 році темпи приросту товарного експорту відчутно сповільнились. Значно вища амплітуда коливань значень темпу приросту товарного експорту у вартісному виразі, порівняно з індексом фізичного обсягу експорту, свідчить про високу залежність цін на вітчизняну продукцію від кон'юнктури на зовнішніх товарних ринках. Це, своєю чергою, є наслідком сировинної орієнтації українського товарного експорту, який складається з продукції промисловості (>70%) і сільського господарства.

Основу товарного експорту з України у 2018 році формувала продукція металургії, машинобудування і добувної промисловості, а також продукція АПК (сільського господарства і харчової промисловості). У 2012 році до ключових позицій вітчизняного товарного експорту входила ще продукція хімічної промисловості (рис. 2). Частки I-IV товарних груп (продуктів тваринного і рослинного походження, жирів та олій, готових харчових продуктів) у структурі товарного експорту України у 2018 році сумарно склали 39,32% проти 25,99% у 2012-му. Натомість частка продукції XV групи (недорогоцінних металів та виробів із них), порівняно з 2012 роком, скоротилась на 2,9 в.п., частка V групи (мінеральних продуктів) – на 1,9 в.п., а частка XVI групи (обладнання та механізмів) – на 0,4 в.п. Серед видів продукції АПК в українському товарному експорті найбільше зростає частка продуктів рослинного походження (II група) – на 7,5 в.п.

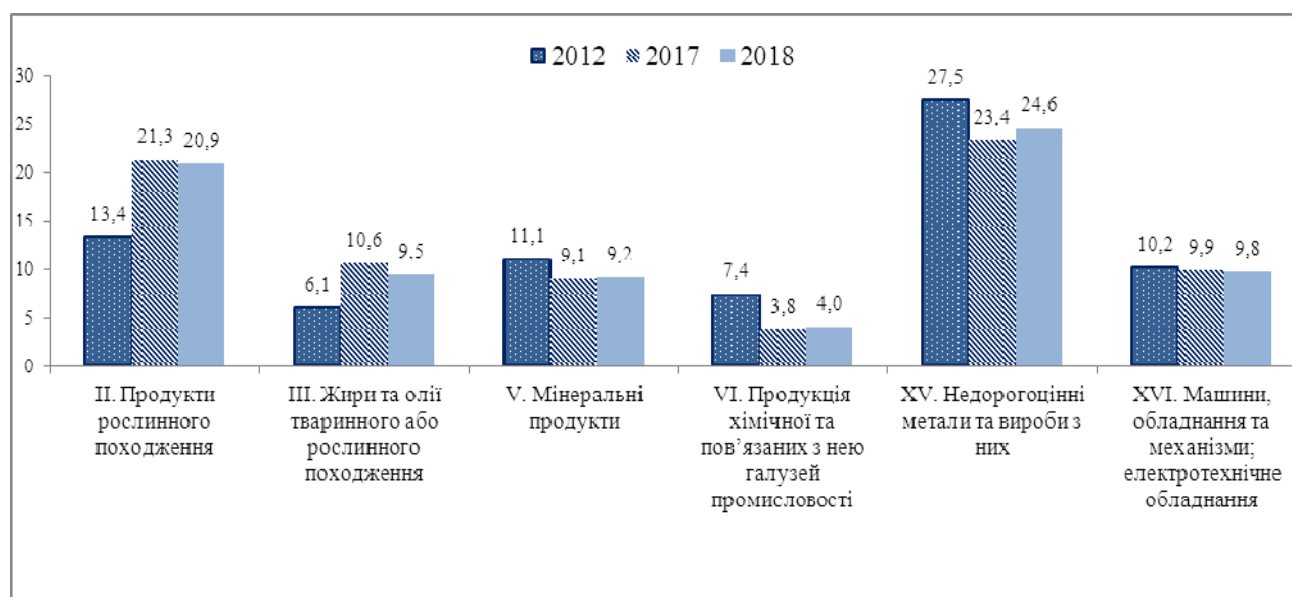

Рис. 2. Структура товарного експорту України (за основними товарними групами), %*

* Розраховано за даними Державної служби статистики України [1]

Зниження рівня диверсифікації структури українського товарного експорту у напрямку посилення його сировинної орієнтації (домінування продукції сільського господарства, добувної промисловості і металургії) поглиблює залежність національної економіки від світової кон'юнктури на сировинних ринках.

Зміна цін на сировинні товари відображається на динаміці ВВП усіх країн. Однак, амплітуда коливань ВВП у країнах, що розвиваються, є суттєво вищою, порівняно з країнами із розвинутою економікою (рис. 3). Для економіки

України характерний ще вищий динамізм ВВП. Про високий рівень відкритості, а відтак вразливості, національної економіки свідчить те, що навіть незначні коливання індексів цін на сировинні товари на світових ринках одразу спричиняють падіння (або зростання) ВВП України. Ці ризики підсилює високий рівень експортоорієнтованості: у 2018 році частка експорту товарів і послуг у ВВП України (у фактичних цінах) становила 45,2%, а у ВДВ – 56,8%. Водночас частка товарного експорту в загальному експорті складає понад 80%.

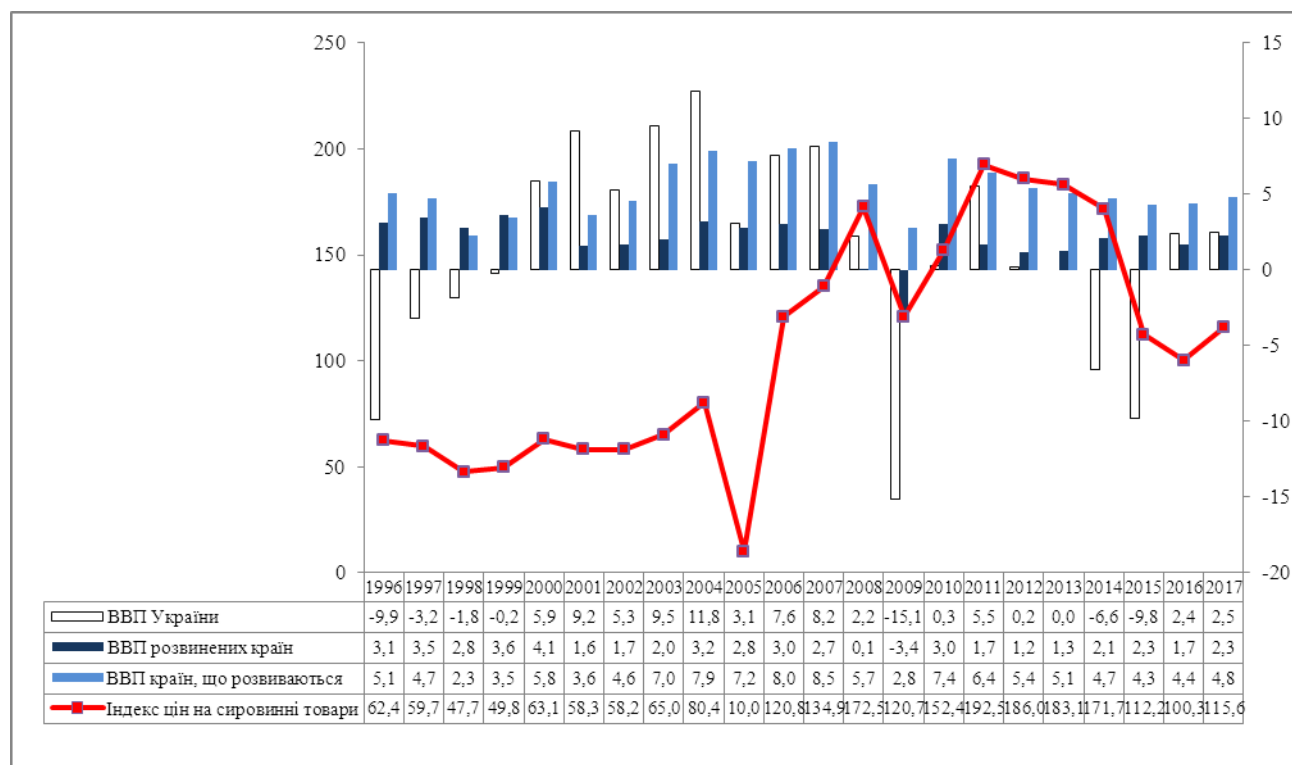

Рис. 3. Динаміка зміни ВВП та індексу цін на сировинні товари на світових ринках, %

Побудовано на основі даних Державної служби статистики України [1] і МВФ [2]

Звідси, *ключовою проблемою національної економіки є залежність від кон'юнктури на світових ринках* – висока експортоорієнтованість при домінуванні у товарній структурі експорту сировинних позицій, тобто зернових, олії і металу (II, III і XV товарних груп) із сумарною часткою 55% у 2018 році. Ця проблема значною мірою спричинена *незадовільною структурою випуску вітчизняної продукції*. Зокрема, у промисловості продукція низькотехнологічних виробництв займає понад 80%, а у сільському господарстві на продукцію рослинництва у 2018 році припало 74% (проти 66,8% у 2012-му).

До основних проблем української економіки також можна віднести:

– *погіршення структури капітальних інвестицій у переробну промисловість* – зростання у 2018 році частки металургії до 26,2% (проти 24,3% у 2013-му) при зменшенні часток машинобудування до 2,5% (проти 4,8%) і хімії до 2,7% (проти 5,9%);

– *низький рівень ефективності* – продуктивність праці в Україні у 4,5 разу нижча, аніж у Польщі і у 12 разів – аніж у Німеччині; зокрема, у промисловості ця різниця складає 3 і 9 разів відповідно;

– *недостатню інноваційну активність підприємств* – частка інноваційної продукції в обсязі реалізованої промислової продукції в Україні становить 0,7%, тоді як у Польщі – понад 7%, а в Німеччині – понад 25%;

– *зменшення основного капіталу* – частка необоротних активів у структурі активів промисловості у 2017 році скоротилася до 43,3% (проти 55,2% у 2013-му), тоді як, до прикладу, у Польщі вона незмінно становить понад 60%;

– *високу імпортозалежність* – частка імпорту у загальному споживанні промислової продукції в Україні складає 45% (проти 30% у Польщі і 25% у Німеччині), а переробної – понад 50%, зокрема, у проміжному споживанні – 52%, а у валовому нагромадженні основного капіталу – 85%.

Для вирішення креслених проблем, а відтак, забезпечення розвитку економіки України, нами пропонується задіяння ряду організаційно-економічних механізмів, серед яких пріоритетними є:

– *структурна трансформація промислового сектора економіки* (або реіндустріалізація) у напрямку стимулювання розвитку високомаржинальних та інноваційних сегментів (інжинірингу і машинобудування);

– *активізація залучення інвестицій* (зокрема, іноземних) у реальний сектор та пріоритетне спрямування капіталовкладень у модернізацію виробництва з метою підвищення його техніко-технологічного рівня, зниження собівартості виготовлення продукції і освоєння її нових видів (із вищою доданою вартістю);

– *розширення виробництв із переробки сільськогосподарської сировини*, розбудова транспортно-логістичних мереж і сучасних складських комплексів;

– *нарощення експортного потенціалу на якісно новій основі* – диверсифікація його географічної структури та розширення структури товарної, передусім за рахунок продукції вищого ступеня переробки;

– *стратегічне планування соціально-економічного розвитку* на регіональному і місцевому рівнях та посилення контролю за використанням бюджетних коштів;

– *підвищення ефективності реалізації інвестиційних проектів* (передусім інфраструктурних) і якості державного менеджменту;

– *подолання монополізму* і забезпечення рівних конкурентних умов для усіх учасників бізнес-процесів.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL:
<http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2018. Report for Selected Country Groups and Subjects. 2018. Retrived from:
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=84&pr.y=5&sy=2018&ey=2023&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=001&s=PALLFNFW%2CPNFUELW%2CPINDUW&grp=1&a=1>.

*Козлов Валерій Володимирович,
кандидат технічних наук, доцент;
Томашевська Тетяна Володимирівна,
кандидат технічних наук, доцент,
кафедра економіко-математичних дисциплін
та інформаційних технологій,
Національна академія статистики, обліку та аудиту;
Кузнєцов Микола Іванович,
кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри інтелектуальних управляючих
та обчислювальних систем,
Університет Державної фіскальної служби України*

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ФІНАНСОВОМУ УПРАВЛІННІ

Сучасні системи підтримки прийняття рішення (СППР), що виникли як природний розвиток і продовження управлінських інформаційних систем та систем управління базами даних, являють собою системи максимально пристосовані до рішення повсякденних задач управління.

СППР відносять до класу автоматизованих інформаційних систем, основне призначення яких – поліпшити діяльність людини шляхом застосування інформаційних технологій [1].

Рішення завдання керування фінансовими потоками підприємства є економічно недоцільним без використання нових інформаційних технологій, що забезпечують наскрізну інформаційну підтримку процесу управління. Розробка СППР повинна забезпечити рішення таких завдань [2, с.12]:

- комплексний аналіз фінансових ресурсів підприємства (в т.ч. джерел утворення й напрямків використання);
- прогноз надходжень від різних видів діяльності підприємства;
- варіантні розрахунки фінансових результатів діяльності підприємства; моделювання й аналізу розподілу фінансових ресурсів підприємства.

До особливостей предметної області відносяться: висока динаміка законодавчої бази (мінливість законів); складність розподілу бюджетних коштів по видаткових статтях на рівні обласних бюджетів; наявність бюджетних заборгованостей на регіональному рівні; сформована територіальна диспропорційність дохідних і видаткових частин регіональних бюджетів (є райони, де дотації перевищують доходи й навпаки); відсутність адекватних математичних моделей, що описують динаміку фінансово-бюджетних процесів.

Найбільш складним завданням є проблема раціонального формування бюджету підприємства, тобто такого його стану, коли розподіл фінансових ресурсів задовольняє потребам підприємства. Завдання ускладнюються тим, що на доходи і витрати підприємства впливають фактори невизначеності й ризику [2].

Задача інтелектуальної системи підтримки ухвалених рішень складається у визначенні за допомогою розробленої математичної моделі фінансових потоків

такого регулюючого впливу (матриця параметрів), щоб максимально наблизитися до бажаного результату.

Рішення даного завдання досить складне, оскільки вимагає врахування значної кількості обмежень, а також динаміки розвитку подій у регіоні. Проведений аналіз побудови подібних систем показав, що до теперішнього часу дана проблема досліджена недостатньо й вирішується, як правило, тільки з позиції розрахунку різного роду балансів, що не дозволяє повною мірою врахувати складні взаємозалежності факторів і динаміку поточної ситуації.

У зв'язку із цим доцільно використати для рішення поставленого завдання інтелектуальні системи, які мають широкі функціональні можливості.

Залежно від специфіки розв'язуваних задач і використовуваних технологічних засобів у процесі створення систем можна виділити три рівні СППР [3]:

- 1) спеціалізовані (прикладні) СППР;
- 2) генератори СППР (СППР-генератори);
- 3) інструментарій СППР (СППР-інструментарій).

СППР-інструментарій надає в розпорядження розробників СППР найпотужніші програмні засоби, в тому числі нові мови спеціалізованої спрямованості, вдосконалені операційні системи, засоби введення-виведення інформації, інструменти для проєкції кольорових графічних образів, засоби запиту до бази даних, пакет лінійного програмування та ін. Тому вони можуть використовуватися для створення як спеціалізованих СППР, так і для генераторів СППР [4].

Особливістю СППР з фінансового управління є те, що вони призначені не тільки для надання користувачеві можливості отримання тієї чи іншої звітної інформації з планування та виконання бюджету, а й для надання можливості автоматизованого формування оптимальних стратегій управління бюджетними ресурсами у вигляді готових планів-графіків руху коштів бюджету і всіх супутніх звітів.

Таким чином, СППР є система, яка базується на моделях, але може використовувати пошуково-інформаційні підсистеми при роботі з масивом зовнішніх даних (наприклад, даних стосовно зовнішньої економічної ситуації, даних щодо діяльності конкурентів).

Основна функціональність системи залежить від інтегрованих до неї моделей. Поряд з моделями динаміки, використання яких забезпечує пасивну функціональність, до системи можуть бути інтегровані моделі оцінки та пропозиції певних дій, що забезпечують активну функціональність.

Завданням СППР є надання достатньо зручного інтерфейсу для ініціалізації, управління ходом розрахунку моделі, візуалізації та пост-обробки результатів, щоб користувач системи мав можливість і бажання користуватися нею самостійно. Моделі СППР повинні забезпечити спрощене уявлення ситуації, яке зрозуміле особі, що приймає рішення [3].

Система підтримки прийняття рішень – комплекс програмних засобів, що включає бібліотеку різних алгоритмів підтримки рішень, базу моделей, БД, допоміжні та керуючу програми. Керуюча програма організовує на ПЕОМ процес прийняття рішень з урахуванням специфіки проблеми.

Архітектура СППР визначається характером взаємодії основних її складових: інтерфейсу користувача, бази та сховища даних, документів і правил, моделей і

аналітичних інструментів, інфраструктури комунікацій і мереж, а також елементів цих частин. Концептуальна схема СППР має вигляд, наведений на рис. 1 [5].

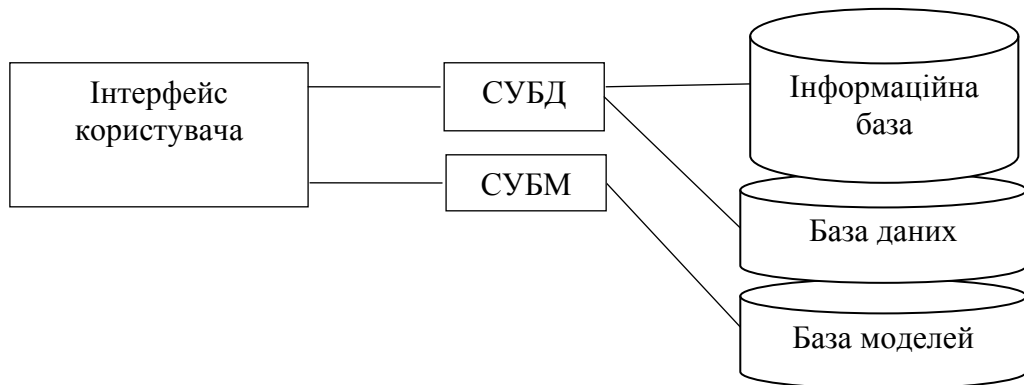

Рисунок 1. Концептуальна модель СППР

Архітектура СППР для розв'язання задач фінансового управління визначається характером взаємодії основних її складових. До складу СППР включати такі компоненти: мовна система (МС), система представлення проміжних і кінцевих результатів (СПР), база даних і знань (БДЗ) та система обробки даних і генерації результатів (СОДГР) [2, 6, 7].

Була розроблена функціональну модель СППР, яка відображає структуру керуючих впливів на осіб, що приймають рішення., осіб, які беруть участь у здійсненні коригуючих дій, необхідних для ефективної фінансової діяльності.

Відповідно до функціональної моделі розроблена структурна схема СППР (рис. 2).

СППР повинна являти собою загальне операційне середовище для моделювання об'єктів в умовах динамічно мінливої економічної ситуації [3].

На основі даних використовувана система обліку дозволяє будувати різні грошові потоки в періоді часу, що моделюється, моделювати і розраховувати великий набір фінансових показників. Операційне середовище містить базові алгоритми розрахунку, а також дозволяє користувачеві створювати власні алгоритми розрахунку грошових потоків і використовуваних показників.

З потоку оперативної інформації інтегруються тільки дані, необхідні для здійснення аналітичних робіт. Організація даних проводиться за предметним принципом для спрощення складання звітів.

Час є неявною частиною інформації, що зберігається в системі підтримки прийняття рішень. Тому в систему підтримки прийняття рішень завантажуються елементи однієї і тієї ж інформації, взяті в різні моменти часу, щоб забезпечити можливість порівняння.

Репозиторій первинної інформації, що зберігається в системі підтримки прийняття рішень, передбачає її завантаження, читання, але не модифікацію.

Інформація, що завантажується в СППР, інтегрується в цілісну структуру, що відповідає потребам аналітичних робіт. Спеціальні процедури верифікації інформації забезпечують мінімізацію невідповідності між різними потоками оперативної інформації. Інформація структурується за різними рівнями деталізації, щоб забезпечувати необхідні користувачам типи запитів або звітів.

Всі цікаві для користувача управлінські рішення реалізуються і представляються в моделі фінансового стану підприємства.

Результати прийняття тих чи інших управлінських рішень можна відстежувати щодо змін стану підприємства, по змінам компонент грошових потоків (стандартних або запрограмованих користувачем) в майбутньому періоді і, крім того, по зміні фінансових показників, що розраховуються.

Таким чином, ключовим елементом інтегрованої системи підтримки прийняття рішень з управління фінансовим станом підприємства є закладені в основу системи моделі.

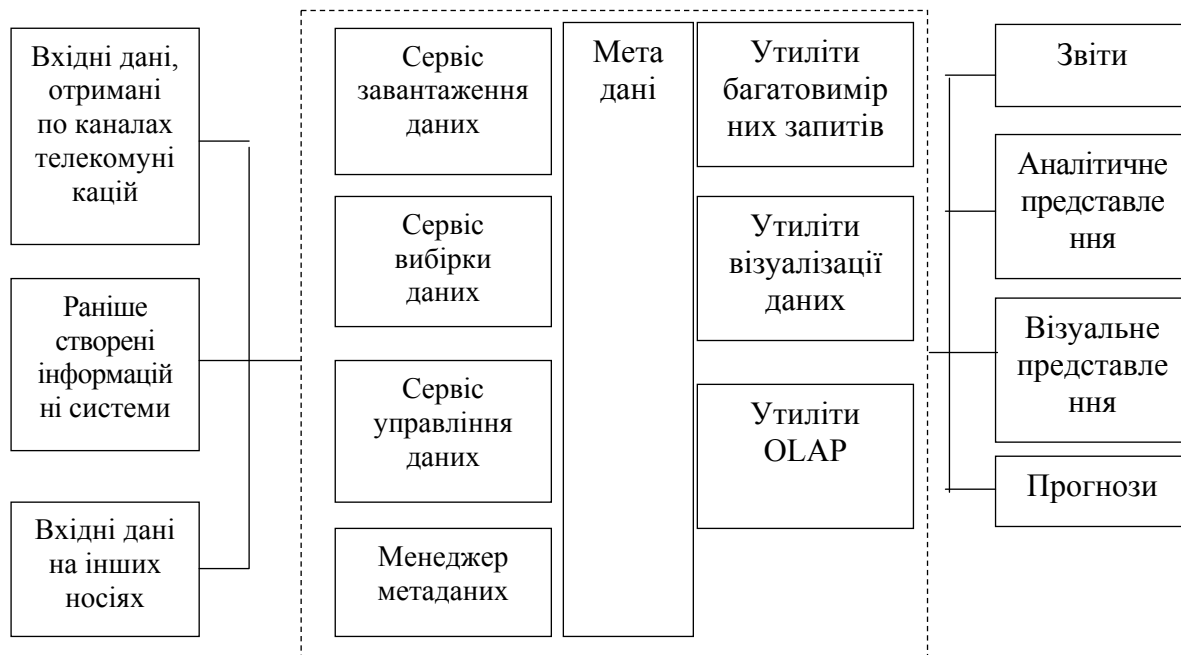

Рисунок 2. Структурна схема системи підтримки прийняття рішень в фінансовому управлінні

Розглянемо більш детально архітектуру систем підтримки прийняття рішень на основі алгоритмів. Як правило, СППР такого типу містить набір алгоритмів для розв'язання обраного класу задач. Існує два основних підходи до використання обчислювальних алгоритмів у СППР: фіксований і гнучкий.

Система підтримки прийняття рішень в управлінні відповідно до методології розв'язання задач прийняття рішень повинна використовувати шість наступних функцій для підтримки прийняття рішень з боку ОПР [3]: моделювання процесу; моделювання критеріїв; інформаційний менеджмент; автоматизований і напівавтоматизований аналіз і логічний висновок; способи підтримки представлення результатів; підвищення якості суджень.

Структурна схема підтримки прийняття рішень складається з трьох основних підсистем і передбачає модульно-блочну побудову: підсистема користувача, підсистема даних і функціональна підсистема.

Запропонована система відрізняється відкритістю архітектури та може бути достатньо легко модифікована для функціонального розширення або для підключення і використання зовнішніх баз даних.

Інтерфейс СППР також відповідає загальним принципам побудови інформаційних систем, які можна сформулювати наступним чином [1, 2, 8]:

1. Принцип відповідності призначення і структури інтерфейсу поставленим цілям і задачам.

2. Принцип мінімізації затрат ресурсів користувача:

3. Принцип максимального взаєморозуміння та непротиворіччя.

4. Принцип незбитковості.

5. Принцип безпосереднього доступу до системи підказок.

6. Принцип гнучкості.

7. Принцип максимальної концентрації користувача на задачі, що розв'язується і локалізації повідомлень про помилки.

8. Принцип легкості користування і простоти навчання.

9. Принцип надійності.

10. Принцип врахування людського фактору.

З вищезгаданого випливає, що СППР є багатофункціональною і динамічною системою, яка направлена на рішення таких задач:

– задача стратегічного управління: розробка і реалізація дій, направлених на довгострокове підвищення рівня результативності діяльності підприємства;

– задача планування: розподіл фінансових ресурсів підприємства, що приведе до підвищення ефективності роботи підприємства;

– задачі контролю: відслідкування стану виконання поставлених завдань, виявлення відхилень від цілі і встановлення їх причин;

– задачі аналізу: розрахунок основних показників діяльності підприємства, дослідження їх динаміки.

Однією з основних проблем при розробці СППР є інтеграція моделі в систему. Моделі можуть інтегруватися до СППР декількома способами, які значно відрізняються рівнем взаємозв'язку, або, іншими словами рівнем відокремлення логіки моделі від логіки ядра СППР [9].

Розглядалось чотири типи інтеграції моделей: монолітна інтеграція; розділена інтеграція; незалежна інтеграція; стандартизована інтеграція.

При використанні незалежної або стандартизованої інтеграції добре визначені моделі можуть оброблятися (параметризування, розрахунок, аналіз, візуалізація, експорт результатів тощо), абстрагуючись від конкретної реалізації моделі. Це дозволяє розділити загальну для моделей та залежну від моделі функціональність СППР. Загальна функціональність може бути реалізована для широкого класу моделей, а специфічна – бути вбудована до СППР, використовуючи добре визначені (і повторно використовувані) шаблони інтеграції програмного забезпечення. Успішна реалізація такого поділу є особливо корисною для автоматизації управлінських завдань [2].

Наукові результати було отримано в межах НДР з реєстраційним номером 0118U006677, 01.01.2019–31.12.2022.

Список використаних джерел

1. Ситник В. Ф. Системи підтримки прийняття рішень. Київ : КНЕУ, 2004. 614 с.

2. Романов В. П. Интеллектуальные информационные системы в экономике: учебное пособие / под ред. д.э.н., проф. Н.П. Тихомирова. Москва : Издательство З. Петров А. В. Разработка распределенных систем поддержки принятия решений. URL: <http://masters.donntu.org/2004/kita/petrov/library> (дата звернення: 28.08.2019).
4. Сотник С. Л. Основы проектирования систем искусственного интеллекта: конспект лекций. URL: <http://ole-u.narod.ru> (дата звернення: 28.08.2019).
5. Верес О. М. Види архітектурних систем підтримки прийняття рішень. Вісник Національний університету «Львівська політехніка». Комп'ютерні системи проектування. Теорія і практика. 2010. № 685. С. 190–197.
6. Петров В. Н. Информационные системы. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 688 с.
7. Пушкар О. І. Системи підтримки рішень слабоформалізованих задач розвитку підприємств : навч. посібн. Харків : РВВ ХДЕУ, 2014. 140 с.
8. Братушка С. М., Новак С. М., Хайлук С. О. Системи підтримки прийняття рішень : навч. посібн. для самостійного вивчення дисципліни. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 265 с.
9. Половцев О. В. Системний підхід та інформаційні технології підтримки прийняття рішень в державному управлінні. Донецьк : "Східний видавничий дім", 2010. 206 с.

*Купчак Павло Миронович,
кандидат економічних наук,
Олімпійський коледж імені Івана Піддубного*

ПОСИЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВЕКТОРУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в 2014 році надало нового імпульсу посиленню європейського вектору інтеграції України до країн ЄС, зокрема в сфері зовнішньоекономічної діяльності. З 1 січня 2016 року розпочалося тимчасове застосування Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), а з 1 вересня 2017 року Угода про асоціацію між Україною та ЄС набрала чинності в повному обсязі, надаючи широкі можливості для стимулювання промислового експорту [1].

Глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі з Європейським Союзом діє майже п'ять років. За цей час ЄС став основним торговим партнером України, а структура української зовнішньої торгівлі зазнала значних змін. Європейський союз є привабливим для України як своїм близьким географічним розташуванням, так і потенційним обсягом ринку (більше 500 млн чоловік).

Наразі відбувається суттєва трансформація зовнішньої торгівлі України, набирають сили тенденції до зміни географічної структури промислового експорту країни: Україна освоює альтернативні географічні напрямки зовнішньої торгівлі. Так, якщо у 2012 р. значна частина промислового експорту

спрямовувалась до країн СНД (42%), зокрема переважна частина до Росії (29,4%), то у 2017 р. експорт до країн СНД становив лише 20% (рис. 1).

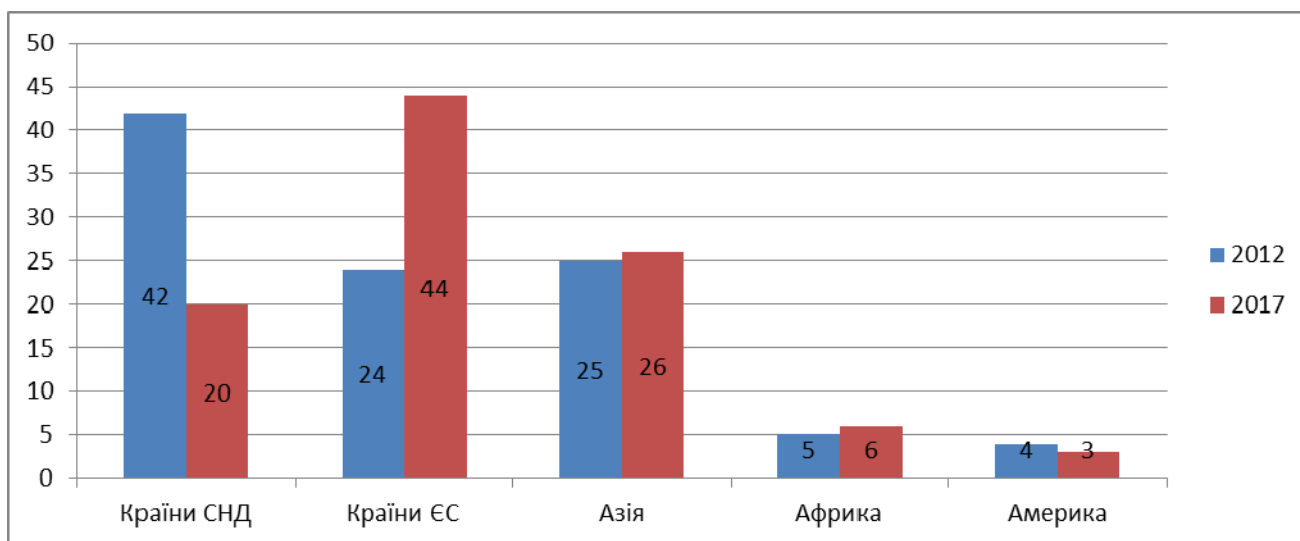

Рис.1. Зміна географічних векторів міжнародної торгівлі промисловості України за 2012-2017 рр., % до всього промислового експорту

Джерело: складено автором за даними Держстату [3]

За даними Державної служби статистики України експорт промислових товарів українського виробництва на ринки країн СНД скоротився з 42% у 2012 році до 24% у 2017р. через збройну агресію та торговельно-транзитні обмеження з боку Російської Федерації. Одночасно українські експортери переорієнтовувались на ринки країн Європи, Азії, Африки. Внаслідок цього частка промислового експорту до країн ЄС зростає з 24% у 2012 р. до 44% у 2017 р. (зокрема завдяки підписанню та імплементації Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС), до країн Азії з 25% у 2012 р. до 26% у 2017р., Африки з 5% до 6% відповідно [3].

В даному контексті імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відкриває нові можливості для українських виробників. Перш за все це відкриття нових сегментів найбільшого зовнішнього ринку збуту для продукції галузі, спрощення доступу товарів українських виробників на ринок ЄС, укладання нових договорів та контрактів щодо збуту готової продукції на більш вигідніших умовах. Сприятливі можливості посилюються наявністю додаткових переваг для виробників України: дешева робоча сила, природно-ресурсний потенціал, наявність розвиненої наукової школи та високий рівень підготовки фахівців в різних інженерно-технологічних галузях, що дозволяє говорити про перспективи європейського вектору експорту переробної промисловості.

Водночас перед українськими експортерами постають нові виклики, пов'язані з розширенням європейської співпраці. Досить серйозною перешкодою є різниця в технічних і санітарних стандартах, система стандартизації і сертифікації та викривлення умов конкуренції в ЄС, де вже давно працює потужна система державної підтримки виробників. До того ж ринок Європи має тривалу історію свого формування, містить стійкі торговельні зв'язки та характеризується

високим ступенем насиченості та конкурентоспроможності. Оцінюючи торговельну співпрацю з ЄС, можна помітити, що європейці більше зацікавлені у співпраці з країнами-власниками значних запасів сировинних ресурсів і недостатньо розвиненими галузями-виробниками товарів із високою доданою вартістю. Тому для України важливо якомога швидше диверсифікувати структуру експорту з акцентом на розвиток експорту продукції з високим ступенем переробки. Такий сценарій унеможливить перетворення України на сировинний «придаток» до Європи.

Виконання Угоди про асоціацію з ЄС передбачає відкриття ринків шляхом поступового скасування митних тарифів, надання безмитного доступу в рамках квот та масштабну гармонізацію українських законів, норм та стандартів з тими, що діють у ЄС у різних прямо або опосередковано пов'язаних із торгівлею секторах. Підставою для застосування до українських товарів торговельних преференцій є наявність сертифікату походження (переміщення) товарів EUR.1, який з 1 січня 2016 року видають митні органи на безоплатній основі. Порядок видачі сертифікатів форми EUR.1 аналогічний тому, що діє в європейських країнах і передбачає максимальне спрощення видачі сертифікатів на безоплатній основі у найкоротший термін з одночасним посиленням відповідальності експортера за достовірність інформації, яка необхідна для визначення українського походження товару [2].

Щоб отримати право постачати харчову продукцію до ЄС, виробники повинні обов'язково забезпечити відповідність показникам безпечності продукції, викладеним у регламентах і директивах ЄС та отримати відповідні сертифікати залежно від товару – міжнародний ветеринарний чи фітосанітарний сертифікат.

Також для експорту до ЄС важливим є впровадження процедур, заснованих на принципах НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points), що надає підприємству змогу підвищити надійність і безпечність продукції, посилити її конкурентоспроможність.

Процес тарифної лібералізації ЄС для української сільськогосподарської продукції є дещо іншим. Для частини сільськогосподарської та харчової продукції ЄС та Україна застосовують безмитні тарифні квоти, які визначають певний обсяг товару, який може бути імпортовано чи експортовано до країни за пільговою ставкою мита протягом визначеного періоду часу. В рамках Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС використання пільгових тарифних квот означає, що певні товари можуть постачатися у визначених обсягах за нульовою ставкою. Встановлення безмитних тарифних квот не означає заборону на експорт в ЄС понад квоти. Тобто експорт в межах квоти обкладається митом 0%, експорт понад квоту – ввізним митом, визначеним Митним тарифом ЄС. Встановлення безмитних тарифних квот ЄС передбачено для 36 видів товарів, при чому по 4 видах встановлено додаткові обсяги. У 2016 році українські виробники активно використовували можливості експорту до ЄС в рамках 26 з 40 тарифних квот. Адміністрування тарифних квот для імпорту в Україну м'яса свинини; м'яса птиці та цукру відбуватиметься за принципом “перший прийшов – перший обслуговується”.

Слід зазначити, що процес інтеграції України до ЄС має суперечливий характер. Адже в умовах низької динаміки експорту готових виробів, сировинна участь в глобальних торговельних потоках може навіть спотворити структурну трансформацію промисловості та створити умови для циклічно-кризової економічної динаміки, так як це відбулось в країнах Латинської Америки та в ряді країн Африки. Для того, щоб уникнути подібного сценарію наразі вкрай важливим є формування такої промислової політики, яка б відповідала цілям національного промислового відродження та реалізовувалась як цілісна система інструментів та заходів, що проявляються в різних площинах (табл.).

Враховуючи досвід розвинутих країн, можемо констатувати, що стимулювання зовнішньоекономічної діяльності промислових виробників включає будь-які заходи, спрямовані на забезпечення стабільного розвитку та реалізацію експортного потенціалу країни. Ця політика може реалізовуватись як через заходи, спрямовані на покращення доступу національних виробників на зовнішні ринки – представництво та захист національних інтересів на світовій арені (зовнішня сфера), так і на зміцнення конкурентоспроможності виробників всередині країни (внутрішнє середовище).

До заходів технічного регулювання в сфері торгівлі промислової продукції належить обов'язковість впровадження електронних систем контролю руху та відстеження походження сировини у країнах Європи, що є втіленням сучасних організаційних рішень задля підвищення економічної ефективності діяльності компаній, удосконалення технологічних операцій, забезпечення прозорості ведення бізнесу.

Другим важливим напрямом технічного регулювання торговельних операцій промислової продукції є системи сертифікації сировини. Дію систем сертифікації можна систематизувати за ознакою регуляторного впливу держави: державна обов'язкова (сформована і реалізується державними органами влади для контролю переважно за природними ресурсами державної власності); добровільна (розробляється і запроваджується соціально і екологічно відповідальними компаніями або їх об'єднаннями); незалежна добровільна (запроваджена міжнародними чи національними центрами або органами сертифікації, які пропонують різноманітні програми верифікації); комбінована (побудована на використанні кількох попередніх систем).

Крім технічних стандартів у торговельній політиці діє велика кількість санітарних і фітосанітарних заходів. Правову базу їх застосування представляє Регламент ЄС № 178/2002. Він гармонізує принципи і процедури прийняття та використання стандартів безпеки і продовольства, і ґрунтується на таких принципах: додержування високого рівня безпеки на всіх стадіях; аналіз можливих ризиків; відповідальність операторів за безпеку товарів, які імпортуються, виробляються; чіткий розподіл витрат за усіма стадіями вартісного ланцюжка; право громадян на отримання повної і регулярної інформації про продукцію, яка виробляється.

Наступним важливим інструментом міжнародного торговельно-економічного співробітництва є преференційний доступ підприємств до участі в процедурах державних закупівель на рівні центральних урядів обох держав.

Постачальники матимуть право на справедливий, недискримінаційний та передбачуваний режим використання можливостей доступу до процедур державних закупівель, які проводяться центральними урядовими органами сторін, включно з будь-якими структурними підрозділами уряду та державними підприємствами, а саме аеропортами, поштовими мережами та мережами громадського транспорту (залізничні системи та мережі метро).

Наразі промисловість України потребує додаткових заходів експортної підтримки, зокрема у сфері удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку промисловості та функціонування ринків промислових товарів. Ключовим завданням заходів з удосконалення нормативно-правового середовища має стати перетворення власного внутрішнього ринку на джерело поживлення економіки країни та привабливе місце для виробництва товарів і послуг. При цьому необхідно продовжувати здійснювати дерегуляцію у сфері господарської діяльності (шляхом реформування дозвільної системи та системи ліцензування, усунення зайвих адміністративних перешкод, удосконалення процедур та інструментів регулювання доступу на ринок), що дозволяє запобігати суб'єктивізму та зловживанням чиновників. Не менш важливо забезпечити сприяння розвитку конкурентного бізнес-середовища, здійснювати виважену митно-тарифну та нетарифну політику задля захисту вітчизняних товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках, а також прискорити гармонізацію нормативно-правової системи України із законодавством ЄС, забезпечивши дотримання вимог технічних регламентів та гармонізованих стандартів на основі директив ЄС.

Таким чином, формування сприятливої для зовнішньоекономічної діяльності, передбачає застосування комплексу заходів, серед яких найголовніші:

1) спрощення адміністрування митних операцій, а саме зменшення кількості зовнішньоторговельних операцій, що підлягають регулюванню чи обмеженню та скорочення кількості дозвільних процедур;

2) оптимізація процедури проведення державної експертизи та прийняття змін в сфері технічних, санітарних і фітосанітарних вимог, що дозволить зменшити регуляторне навантаження на виробників;

3) покращення захисту прав інтелектуальної власності, а саме гармонізувати законодавство України з нормативно-правовими актами ЄС та забезпечити реально працюючий механізм реалізації правових норм;

4) полегшення процесу здійснення міжнародних платежів;

5) інформаційне забезпечення щодо фінансових, інформаційних та технологічних можливостей міжнародної технічної допомоги для українських експортерів;

6) цифровізація державного регулювання, зокрема, спрощення податкового обліку, скорочення митного і валютного регулювання.

Упровадження ефективних інструментів стимулювання експортної діяльності України в європейські ринки передбачає створення ефективної політики та інституцій, націлених на усунення обмежень при інтеграції українського виробника до міжнародних виробничих мереж. Зусилля необхідно спрямувати на максимальне збереження митно-тарифного регулювання у цій сфері, а за неможливості – введення технічних стандартів чи застосування

інших адміністративних методів нетарифного регулювання для недопущення витіснення національного виробника з внутрішнього ринку.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf).

2. Угода про технічні бар'єри у торгівлі. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_008.

3. Державна служба статистики України. Торгівлі. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

*Куцик Петро Олексійович,
кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри бухгалтерського обліку,
Львівський торговельно-економічний університет*

КООПЕРАТИВНО-ІНТЕГРАЦІЙНА МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ГОСПОДАРСТВА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

Альтернативною формою ефективного та раціонального ведення господарства в сільських територіальних локаціях України в сучасних умовах (які проявляються в наслідках, не завжди позитивних, стрімкої глобалізації, ринкової лібералізації, загостренні конкуренції в галузях агросектору і на ринку продовольства, проведенні адміністративно-територіальної реформи та децентралізації, спробах реформування ринку землі, монополізації агросфери крупними агрохолдингами тощо), на противагу крупним агрохолдингам, які не створюють робочих місць, не сприяють розвитку ні домашнім, ні фермерським господарствам (оскільки не залучають в обіг товарних ресурсів агропродукції цих господарств), не розвивають інфраструктуру (як виробничу, так і соціальну) на селі, а лише нещадно, поза принципами ідеї сталого розвитку (яка передбачає поєднання економічного, екологічного і соціального аспектів розвитку на основі НТП та інновацій), інтенсивно експлуатують природні ресурси (і насамперед землю, родючі ґрунти) таких територій в прагненні максимізувати свої прибутки за мінімальних інвестицій в сталий розвиток цих територій, є *обслуговуючі і/або виробничі сільськогосподарські (аграрні) кооперативи та місцеві агрокластери*, які за своєю природою також є проявом кооперативної (а точніше — інтеграційно-кооперативної або кооперативно-інтеграційної) форми територіальної організації продуктивних сил.

Виробничі (аграрні) кооперативи та їх вищий (інтеграційний) рівень організації — місцеві агрокластери, з одного боку, спрямовані на, а з іншого - мають можливість та здатність забезпечити раціональну організацію продуктивних сил та ефективне ведення господарства на відповідній території.

Своєю чергою *раціональна організація господарства* в межах певної території, у тому числі сільської, це така система виробництва та і його обслуговування (інституційного, фінансового, наукового, технологічного, інформаційного, цінового (ринкового), інфраструктурного, кадрового тощо), за якої формується (або сформована) в масштабах відповідного територіального простору (місцевого, регіонального чи національного) необхідна кооперація виробництва кінцевої товарної продукції, в такій кількості і такої якості, яка має ринки збуту і на яку існує адекватний попит, а саме виробництво при цьому здатне вдосконалюватися та розвиватися [1, С. 209]. Тобто раціональність господарювання на певній території, у тому числі сільській, передбачає, що суб'єкти господарювання (як одноосібні і домашні господарства, фермерські господарства так і різноманітні підприємства різного профілю) на цій території повинні бути належним чином інтегровані у відповідну територіальну (місцеву, регіональну чи національну) системи продукування доданої вартості чи навіть ширше — соціально-економічну систему. А для сільських територій, в контексті забезпечення раціонального господарювання сьогодні, в умовах високого рівня безробіття в сільській місцевості, проблемами із логістикою та реалізацією своєї товарної продукції на ринку особливо актуальним є й питання створення дієвого організаційно-економічного механізму залучення в обіг товарних ресурсів сільськогосподарської продукції домашніх, одноосібних та фермерських господарств, розташованих на цих територіях.

І як показує практика, так і проведені аналітичні дослідження даної проблеми, виконанню цієї функції (раціонального господарювання) в межах сільських територій сучасної України, крупні агрохолдинги мало придатні.

В якості альтернативної форми організації господарства та й усієї соціально-економічної системи окремих сільських територій в Україні, як на наш погляд, можуть і повинні стати сільськогосподарські кооперативи та місцеві агрокластери, як сучасні форми організації кооперативного руху на селі, в основі яких закладено принципи територіальної інтеграції праці та синергізму.

В чому ж полягають можливості таких форм реалізації інтеграційної кооперації щодо зменшення ризиків потенційних загроз і вирішення проблем функціонування та розвитку господарства в динамічному ринковому середовищі?

Насамперед зазначимо, що "кластер" є об'єднанням на коопераційних засадах окремих економічних елементів (наприклад, господарств, підприємств чи галузей) в єдине ціле для реалізації певної спільної для них мети, для вирішення спільних питань. За логікою синергетичного ефекту кооперування та інтегрування суб'єктів господарювання локальних територій у кластери різноманітного виду чи конфігурації, надає цим господарствам, а також сформованим ними інтегрованим бізнес-системам і, у підсумку, територіальним економічним системам їх локалізації, додаткові можливості для уникнення чи зменшення ризиків потенційних загроз і використання потенційних можливостей динамічного ринкового середовища, для розвитку та реалізації їх конкурентних переваг у певних сферах і галузях економіки, для досягнення якісно нових конкурентних переваг і можливостей сталого розвитку та для вирішення багатьох як стратегічних (наприклад, забезпечення економічної самодостатності сільських територій), так і тактичних

(наприклад, збут продукції чи отримання фінансових ресурсів для вирішення поточних проблем) питань їх функціонування та розвитку. До таких конкретних загроз зі сторони ринкового середовища та проблем забезпечення ефективного розвитку територіальних господарських систем сільської локалізації в Україні сьогодні, на наш погляд, належать:

- світлі потенційних загроз із боку ринкового середовища – це, насамперед, проблеми: зниження ринкового попиту та зменшення ємкості внутрішнього ринку; монополізації ринку; агресивна експансія крупних агрохолдингів; нестабільності фінансового ринку тощо;

- у межах ринкового аспекту діяльності – це, насамперед, питання: забезпечення належного рівня конкурентоспроможності та посилення ринкових позицій; уникнення залежності від обмеженого кола постачальників та покупців; налагодженням ефективного маркетингу;

- у межах аспекту організації ефективної системи виробництва (щодо підвищення ефективності виробничих бізнес-процесів) – це питання, пов'язані із: оновленням та ефективністю використання основних виробничих фондів; підвищенням продуктивності праці; диверсифікацією продукції; ефективністю виробничого менеджменту; мінімізацією енерговитрат (енергоощадністю);

- у межах аспекту організації інвестиційного процесу (щодо підвищення ефективності інвестиційних бізнес-процесів) – це можуть бути питання, пов'язані із підвищенням ефективності інвестиційного менеджменту, що знаходитиме своє втілення у: недопущенні перевитрат інвестиційних ресурсів; забезпеченні запланованих обсягів прибутку від реалізованих проектів; мінімізації тривалості будівельно-монтажних робіт тощо;

- у межах фінансового аспекту (щодо організації ефективних фінансової діяльності та менеджменту) – це питання, пов'язані із: ефективною фінансовою стратегією; структурою активів (щодо ліквідності активів); часткою позичкового капіталу; часткою короткострокових джерел залучення позикового капіталу; дебіторською заборгованістю; вартістю позикового капіталу; рівнем фінансових ризиків;

- у межах аспекту організації ефективної системи управління бізнесом – це питання, пов'язані із: орієнтацією в кон'юнктурі ринку; ефективністю фінансового менеджменту; високими рівнями комерційного ризику; покращенням управління витратами виробництва; забезпеченням гнучкості в управлінні; недопущенням інерційності розвитку; організацією якісної системи бухгалтерського обліку та звітності.

Основними аргументами, які дають підстави нам вважати власне ці кооперативні інтеграційні структури дієвим організаційно-економічним інструментом, що забезпечує можливості для вирішення вказаних проблем та забезпечення сталого розвитку території їх локації, у відповідності до “Стратегії сталого розвитку України до 2030 року” [2] є те, що:

1. Закладений в кластерах принцип концентрації на локальних територіях конкуруючих господарств, покупців їх продукції та постачальників сприяє зростанню ефективної спеціалізації виробництва території;

2. Окремі господарства найбільш динамічно розвиваються саме в межах такого кооперативно-інтеграційного формування;

3. Розвиток у межах кластера взаємопов'язаних господарств окремих його бізнес-суб'єктів є поштовхом для активізації розвитку підприємств-постачальників, підприємства-споживачів та галузей сфери послуг у складі місцевого: необхідність задоволення потреб, що постійно зростають, стимулюватиме формування у територіальному місцевому кластері нових бізнес-структур і господарств, що займатимуться виробництвом, розповсюдженням та реалізацією профільної продукції основних кластероутворюючих господарств;

4. Кластерно-кооперативно-інтеграційна форма взаємодії стимулює інновації, інноваційний процес. Участь в діяльності кластерного об'єднання наукового сектора та синтез науково-технічної і підприємницької діяльності сприяє прискоренню генерації та практичному застосуванню продуктивних, технологічних та управлінських інновацій;

5. Перетин діяльності різних видів діяльності в межах кластера стимулює виникнення нових видів бізнесу;

1. Кластерний формат організації бізнесу в межах локальних і у т. ч. сільських територій дозволяє вести конструктивний діалог між представниками бізнесу та державної і місцевої влади;

2. Кластери надають можливість різноманітним суб'єктам господарювання і особливо одноосібним, індивідуальним і фермерським господарствам, підприємствам малого і середнього бізнесу долучатися до них для надання учасникам різноманітних спеціалізованих фінансових, бухгалтерських, аудиторських, маркетингових тощо послуг.

Як бачимо, кластеризація бізнес-середовища певної у тому числі і насамперед сільської території слугує підтримці різноманітних господарств, розташованих на цій території, а кластер при цьому виступає як чітко налагоджена інфраструктура господарств певного виду діяльності або суміжних видів діяльності, розташованих (тобто є фактично постійними резидентами, що сплачують податки в місцеві бюджети) на цій території. Таким чином кластери є доцільною і ефективною інфраструктурою, яка полегшує залучення інвестицій, логістику, доступ до ринків продукції та ресурсів, до клієнтів (покупців), кваліфікованих трудових ресурсів, надає можливість отримання знань і ноу-хау, сприяє зайнятості тощо.

Очевидно, що формування ефективних виробничих систем на основі запровадження кооперативно-інтеграційних принципів організації виробничої взаємодії на місцевому рівні надає значні можливості як для підвищення конкурентоспроможності місцевого бізнесу (на основі створення механізму більш ефективного використання ресурсів), так і для підвищення конкурентоспроможності економіки території та її фінансової самодостатності. Так, зокрема, діяльність місцевих агрокластерів сприятиме не тільки збереженню, але і створенню додаткових робочих місць на теренах їх локалізації, що, своєю чергою, завдяки виплаті зарплати позитивно впливає на зростання рівня доходів місцевого населення та надходжень (через податки та внески) до місцевого бюджету, а це забезпечує можливість повноцінного виконання місцевим

самоуправлінням в умовах децентралізації своїх соціальних функцій (критерій фінансової самодостатності) без зовнішніх (сторонніх) запозичень чи дотацій (субсидій та субвенцій). А завдяки ліквідації неефективних ланок ланцюжка вартості, об'єднанню зусиль, заміні застарілих основних фондів, впровадженню технологічних нововведень, виробництва якісної продукції, яка користується попитом, у місцевих агрокластерах відбувається оптимізація структури та обсягів продукту і доходу сільських територій їх дислокації. Слід також звернути увагу, що інтеграційна кооперація сприяє покращенню платіжного обороту в господарській системі оскільки фінансові розрахунки в межах кластера як єдиного виробничого комплексу, що охоплює замкнутий ланцюжок виробництва "від постачальника необхідних ресурсів до кінцевих споживачів продукції", значно спрощуються та пришвидшуються за рахунок зменшення зайвих пересувань грошових коштів, ліквідації проміжних фінансових операцій, підвищення якості управління грошовими коштами тощо.

Отже, оскільки завдання відродження та підтримки економіки сільських територій, забезпечення їх фінансової самодостатності полягає в тому, щоб сформувати на цих територіях господарський комплекс із випуску готової конкурентоздатної продукції, то цьому повинно сприяти створення місцевої економічної системи, більшість виробництв якої технологічно замкнуті. А оскільки на рівні (в межах) локальних сільських територій України найкраще замикаються технологічні цикли агропромислового сектору, власне, в цьому контексті і є доцільним кластеризація господарств у межах сільських територій в Україні як модель забезпечення розвитку цих територій.

У цьому контексті зазначимо також, що в ЄС кластерна модель розвитку визнана одним із найефективніших механізмів розвитку місцевих малих і середніх підприємств та місцевих (сільських) економік на засадах місцевої галузевої спеціалізації та технологічно-маркетингової кооперації. В Україні ж поки що, на жаль, з одного боку, є низькою ефективність вже створених кластерних структур, а з іншого – відсутні для їх створення та функціонування сприятливі умови і адекватне інституційне середовище та нормативноправове забезпечення. Для стимулювання розвитку місцевих кластерів на рівні локальних сільських територій (які відповідають території великих або декількох невеликих об'єднаних територіальних громад) необхідне об'єднання зусиль усіх рівнів територіального управління.

Список використаних джерел

1. Куцик П. О. Ковтун О. І., Башнянин Г. І. Національна економіка: засади становлення, функціонування, регулювання та розвитку. Ч. 2. Растр-7, 2017. 400 с.
2. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.
3. Концепція створення кластерів в Україні (проект) / Міністерство економіки України. URL: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=121164.
4. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України / наук. ред. В. В. Борщевський. Львів, 2012. 216 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТОРГІВЛІ

Статистичне дослідження торгівлі, що використовується ЮНКТАД [3; 4; 5] та СОТ [6; 7; 8], базоване на даних від «World Trade Monitor» [9] продемонструвало, що обсяги світової торгівлі з початку відновлення в 2010 році зростали нерівномірно. В цілому темпи зростання обсягів торгівлі не досягли передкризового значення, що спричинило появу наукових праць про уповільнення глобальної торгівлі [10; 11; 12]. Рентабельність експорту товарів також скоротилась: за даними СОТ і Євростату, середні ціни промислового експорту з початку 2012 року були незмінними або знижувались. За даними UNCTAD, номінальна вартість потоків прямих іноземних інвестицій (ПІІ) ще не досягла передкризового рівня [5]. Дефльований показником світового ВВП або індексами вартості активів, реальний рівень ПІІ набагато нижче передкризового. Прибутки на ПІІ також впали, хоча масштаб падіння залежить від сектору [2; 3]. Іноземна частка доданої вартості в експорті, тобто зазвичай використовуваний вимірник комерційної значимості міжнародних ланцюгів вартості, з 2012 року була незмінною [5]. Поряд із підвищеним рівнем непевності торговельної політики ще перед формуванням передвиборчої кампанії президента Д. Трампа [1], зміни в транскордонних торговельних потоках спостерігались перед торговельними суперечками у верхах 2018 року.

Для повноти зазначимо, що зміни відбувались і в кризовий період. В січні 2017 року, навівши, крім іншого, дані про скорочення фінансових прибутків на ПІІ в індустріалізованих країнах з початком глобальної економічної кризи, «The Economist» на обкладинці написав, що «в еру протекціонізму» глобальні компанії «відступають». Головні виконавчі директори також висловились з приводу зміни ландшафту для міжнародного бізнесу і наслідків цього для корпоративних стратегій. Наприклад, тодішній головний виконавчий директор «General Electric» Дж. Іммельт сказав у травні 2016 року: «Перед лицем протекціоністського глобального середовища компанії повинні управляти світом самостійно. Ми повинні вирівняти ігровий майданчик без участі урядів. Це потребує драматичних перетворень. Рух уперед означає локалізацію. В майбутньому стале зростання потребуватиме місцевого потенціалу всередині глобальної мережі» [1].

Найпростіші узагальнені статистичні дані – це річні підсумки кількості нових дискримінаційних дій, шкідливих для іноземних торговельних інтересів, які здійснювались кожен рік починаючи з 2009 року. Вони можуть бути протиставлені сукупній кількості нових лібералізаційних дій, або, точніше, державних дій, що покращують відносне ставлення до іноземних торговельних інтересів порівняно з їх внутрішніми конкурентами. Це дозволяє статистично оцінити річні підсумки і, отже, узагальнити потік нових державних втручань. Кожного року сукупна кількість шкідливих заходів перевищує кількість лібералізаційних заходів, хоча останніми роками ця різниця зменшується.

Тракувати ці річні підсумки необхідно з певною обережністю, оскільки колектив ГТА уточнює підсумки попередніх років, коли з'являється нова актуальна інформація. Це означає, що станом на листопад 2018 року звіт про державні втручання в 2018 році охоплював облік тільки за 11 місяців, але для обліку державних дій, здійснених у 2009 році, було вже 119 місяців. Отже, потрібно робити корегування через затримки звітності. Розглядаючи два таких корегування через затримку звітності для показника сукупної кількості шкідливих дій, приходимо до висновку, що в одному випадку кількість шкідливих дій ділиться на кількість років, які починалися до листопада 2018 року. В іншому випадку використовується квадратний корінь з кількості років. Корегування через затримки звітності, зроблене в такий спосіб, дає цікаві результати: сукупна кількість нових дискримінаційних або шкідливих заходів, запроваджуваних кожен рік, невтримно зростала до 2018 року, і різко – протягом останніх двох років.

Річні підсумки, скореговані на затримки звітності, заперечують те, що після початку глобальної фінансової кризи світова економіка, якщо обмежити її тільки фірмами, що здійснюють транскордонну торгівлю, продовжувала рухатися в напрямку єдиного торговельного майданчика. Якщо не враховувати державні втручання, які було усунуто, скасовано або в яких закінчився строк дії, тоді до листопада 2018 року в усьому світі все ще діяли 9847 дискримінаційних державних дій, запроваджених починаючи з листопада 2008 року. Відповідний показник для лібералізаційних заходів складає 3324.

А зараз від підрахунків державних втручань перейдемо до масштабів міжнародної торгівлі, постраждалої від протекціонізму в період кризи. Для державних втручань, що шкодять торгівлі товарами, кожний запис у базі даних ГТА визначає шестизначний код продукції з Гармонізованої системи ООН, пов'язаний з кожним здійсненим втручанням. Маючи ці коди, інформацію про постраждалих торговельних партнерів (про визначення яких йшлося раніше), а також знаючи, чи шкодить державне втручання імпорту або експорту, за допомогою детальних даних UN COMTRADE можна розрахувати загальний обсяг торгівлі, потенційно охоплений втручаннями, для тих років, у які діяло кожне політичне втручання. Тоді можна розрахувати і порівняти в часі галузеві, національні та глобальні підсумки експорту, постраждалого від державних втручань в період кризи в той чи інший момент часу.

Список використаних джерел

1. Limao N. Handley K. (2017). Policy uncertainty, trade, and welfare: Theory and evidence for China and the United States. *American Economic Review*. Vol. 107(9). pp. 2731–2783.
2. Organisation for Economic Co-operation and Development. FDI in Figures. April 2017. OECD. 2017. Mode of access: <http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/FDI-in-Figures-April-2017.pdf>.
3. Twentieth Report on G20 Investment Measures. OECD & UNCTAD. 2018. Mode of access: https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/g20_oecd_unctad_report_novemb.

4. Investment and the Digital Economy: World Investment Report 2017. UNCTAD. 2018. Mode of access: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_en.pdf.

5. Investment and New Industrial Policies: World Investment Report 2018. UNCTAD. 2018. Mode of access: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf.

6. Report on G20 Trade Measures. WTO. 2011. Mode of access: https://www.wto.org/english/news_e/news11_e/igo_24may11_e.htm.

7. Report on G20 Trade Measures. WTO. 2017. Mode of access: https://www.wto.org/english/news_e/news17_e/g20_wto_report_november17_e.pdf

8. Report on G20 Trade Measures. WTO. 2018. Mode of access: https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/g20_wto_report_november18_e.pdf.

9. The World Trade Monitor. Mode of access: <https://www.cpb.nl/en/worldtrademonitor>.

10. Іващенко О. А. Резнікова Н. В. Нова норма світової економіки: зміст та ключові ознаки глобальних ризиків в контексті незалежності // Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 9. С. 5-10.

11. Панченко В. Г. Резнікова Н. В. Від протекціонізму до неопротекціонізму: нові виміри регулювання в умовах лібералізації // Міжнародна економічна політика. 2017. №2(27). С.95-117.

12. Резнікова Н. В. Іващенко О. А. Перспективи формування нових центрів економічного зростання в умовах нової норми світової економіки як прояв незалежності // Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 11. С. 5-9.

*Маничуров Ігор Германович,
доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
завідувач кафедри статистики ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
директор Інституту системних статистичних досліджень*

СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ У ФОРМАТІ DATA-DRIVEN ECONOMY

Сучасний етап розвитку глобальної економіки характеризується, в тому числі, відмежуванням „інтелектуальної (smart)» економічної моделі, яка керується даними (data-driven economy), та орієнтована на людиноцентричність (human-oriented), від «моделі сталого розвитку», а тим більше, – від більш простої «моделі економічного зростання». В першу чергу, це відбувається в результаті процесу цифрової трансформації будь-яких даних, який сприяє формуванню нового виду економіки, заснованої на цих «цифрових даних", які автоматично, в режимі онлайн, отримуються від юридичних та фізичних осіб та трансформуються в великі обсяги інформації, яка постійно оновлюється (big data).

В результаті цих об'єктивно діючих процесів, створюється нове «навколишнє середовище» для економічного зростання країн, визначаючи нові підходи до формування орієнтирів їх економічної політики. Беручи до уваги ці сучасні підходи, слід розробляти також і нову методологію оцінювання

результатів економічного та соціального розвитку країн, в основу якої, на думку автора, можуть бути покладені принципи оцінювання параметрів «інклюзивного зростання», концепцію якого розроблено міжнародною Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та викладено у програмному документі, який був прийнятий на сесії Ради ОЕСР на міністерському рівні у 2012 році.

При цьому, слід зазначити, що нарізі існує об'єктивна потреба визначення природи інклюзивного зростання, вдосконалення категоріально-понятійного апарату, покладеного в основу концепції цього феномену, пошуку нових джерел цього зростання з метою підвищення добробуту суспільства, на чому, зокрема, було наголошено на останньому Всесвітньому економічному форумі у 2017 році.

Термін «інклюзивне зростання» у трактуванні ОЕСР відображає розуміння того, що добробут суспільства складається не лише з обсягів ВВП та/або національного доходу, але й як феномен, який включає в себе й такі сфери життя людини, як освіта, охорона здоров'я, особиста безпека, екологія тощо. Враховується й той факт, що у сучасних умовах, навіть високих та стійких темпів економічного зростання недостатньо. Людський розвиток має бути **інклюзивним, тобто таким, якому притаманні постійно зростаючі рівні добробуту якомога ширших верств населення, різних соціальних груп тощо та позитивні зміни характеристик оточуючого середовища.**

Таким чином, розвиваючи концепцію «**сталого розвитку**», треба наголосити, що «**інклюзивне зростання**», окрім забезпечення високих та стабільних темпів зростання економіки та збереження навколишнього середовища, повинно надавати людям рівні можливості для реалізації свого людського потенціалу, незалежно від статі, віку, етнічного походження, місця проживання (країна, місто чи сільська місцевість) тощо.

Беручи це до уваги, автор, розвиваючи економічну теорію в надрах якої послідовно викристалізувалися поняття «**економічне зростання**», «**сталий розвиток**» та, нарешті, «**інклюзивне зростання**», пропонує таку концептуальну схему, яка характеризує трансформацію традиційних економічних категорій у більш складні, але такі, що в більшій мірі відповідають сучасним реаліям (Рис. 1)

Слід наголосити, що зміни в сутності цих трьох понять абсолютно відповідають викликам та вимогам свого часу, які формували основоположні цілі суспільного виробництва у той чи інший період його розвитку. Так, зокрема, сутнісні характеристики моделі «**сталого розвитку**» діалектично заперечують характеристики попередньої моделі «**економічного зростання**» за рахунок того, що більш сучасний тип відтворення передбачає досягнення не лише високих темпів економічного зростання, але й більш ефективного використання виробничих ресурсів з метою підвищення соціальних стандартів та збереження навколишнього середовища, яке надзвичайно постраждало за часів верховенства занадто прагматичних цілей підвищення темпів економічного зростання [3].

Рис. 1. Діалектичні зміни моделей економічної динаміки у людиноцентричну модель економіки, керовану даними, орієнтовану на сталий інклюзивний розвиток

Як було зазначено вище, *індекс інклюзивного зростання та розвитку* (Inclusive Growth and Development Index, скорочено **IDI**) було запропоновано на Всесвітньому економічному форумі (ВЕФ) в Давосі у 2017 році як альтернативний до ВВП на душу населення показник.

Світовий економічний форум розраховує цей індекс як середню величину, яка узагальнює значення сукупності частинних показників інклюзивності зростання, які ВЕФ класифікує як **KPI (Key Performance Indicators)**. Цей новий композитний індикатор більш системно характеризує стан економіки, навколишнього середовища та соціальні стандарти і, як результат, дає можливість представляти розподіл країн за характеристиками інклюзивного розвитку.

На думку автора, рейтинг країн за значеннями індексу інклюзивного зростання більш адекватно характеризує характерні риси сучасного розвитку країн, в першу чергу таких, чия економіка керується даними (data-driven economy) та переслідує цілі саме інклюзивного зростання.

Згідно методології ВЕФ, індекс усереднює значення 12-ти індивідуальних показників розвитку країни, які виокремлені у три групи, кожна з яких об'єднує характеристики стану економіки, навколишнього середовища та моделі соціальної поведінки країни.

Рис. 2. Система показників статистичного вимірювання інклюзивного зростання та його складових

Для розрахунку значень трьох групових індексів (назвемо їх – частинні показники інклюзивності), сутність якого полягає в *усередненні значень 4-х індивідуальних показників*, які належать кожній групі, ВЕФ пропонує використовувати метод головних компонент, згідно якому частинні показники – компоненти G_j визначаються, спираючись на зв'язок їх з індивідуальними (первинними) показниками:

$$z_i = \sum_1^m a_{ij} G_j$$

де z_{ij} – стандартизовані значення i -го показника; a_{ij} – факторне навантаження j -ої компоненти на i -й показник, оцінює щільність зв'язку між ними.

На основі значень трьох частинних індексів G_j агрегований, або композитний індекс інклюзивного зростання (IDI) *розраховується методом узагальнення цих значень, як середня арифметична величина [7]*.

Викладений вище методологічний підхід, вперше застосований у 2018-му році Всесвітнім економічним форумом та адаптований до системи державної статистики України, дає можливість вирішити другу частину мети цієї статті, а саме – здійснити *оцінювання відповідності стану економіки України стандартам інклюзивного розвитку та визначити місце України у міжнародному рейтинговому розподілі країн як за рівнем композитного індексу інклюзивного розвитку, так і за його складовими*.

У 2018-му році Всесвітній економічний форум здійснив аналіз інклюзивності розвитку 103-х країн, серед яких 28 відносяться до групи розвинених країн і, відповідно 75 – до країн, що розвиваються, до числа яких, як відомо, відноситься й Україна.

За результатами цього дослідження, серед розвинених країн за рівнем інклюзивності економічного зростання до п'ятірки країн-лідерів увійшли Норвегія, Ісландія, Люксембург, Швейцарія і Данія.

Групу країн, що розвиваються очолили Литва, Угорщина, Азербайджан, Латвія і Польща.

Як відомо, за класифікацією Світового Банку Україна входить до групи країн, що розвивається, у якій вона за рівнем інклюзивності економіки посіла 49-е місце, і, відповідно, загальне 78-ме місце зі 103-х країн, характеристики розвитку яких досліджувала цього року команда експертів Всесвітнього економічного форуму. Туреччина у цій же групі посіла 16-те місце, Росія – 19-те, Молдова – 31-е. Перед Україною розміщуються Гондурас, Пакистан Танзанія. За нею слідує Йорданія, Киргизстан, Гана та Камерун. **За сукупністю балів Україна показала найгірший показник серед усіх країн Європи.**

За результатами аналізу відхилень фактичних значень частинних та інтегрального показників відповідності стандартам стійкого інклюзивного та оцінки загрози виникнення кризової ситуації від порогових рівнів, визначено, що протягом 2013- 2017 рр. стан економіки України в цілому та його складових суттєво погіршився. У 2017 р., порівняно із 2013 р. значення інтегрального індексу інклюзивності розвитку погіршилось на 6,8 пунктів, що свідчить про посилення впливу дестабілізуючих чинників та формування позакритичного, із ознаками патологічного, стану економіки України.

Доведено, що посилюється негативний вплив на розвиток економіки недостатності обсягів внутрішнього та зовнішнього інвестування, про що свідчить наднизьке значення чистих заощаджень (всього 1%). Відновлення обсягів інвестування в основний капітал, які б відповідали обсягам докризового періоду, за підсумком 2014-2017 рр. не досягнуто, що значно обмежує можливості економічного зростання та посилює рівень загрози поглиблення економічної кризи.

Для підйому економіки необхідно підвищити частку інвестицій у ВВП як мінімум до рівня, притаманного розвиненим країнам – 25-30 %. Лише за таких умов можна створити можливості для функціонування розширеного відтворення. У країнах, що швидко розвиваються, частка інвестицій у ВВП сягає 40 %, як, наприклад, у Китаї, який протягом 30-ти років забезпечує щорічне зростання ВВП у середньому на 10 %.

Таким чином, стратегічними пріоритетами за функціональними складовими індексу інклюзивного зростання визначено: усунення деформацій у макроекономічних відтворювальних процесах, що полягають у забезпеченні оптимальних пропорцій між інвестиціями і споживанням, упорядкування співвідношення між темпами зростання заробітної плати і темпами зростання продуктивності праці, темпами оновлення і вибуття основних засобів; утримання інфляції на помірному рівні, недопущення дефляційних процесів; стимулювання внутрішнього споживання через механізм зростання платоспроможного попиту.

Беручи до уваги все вищевикладене, можна зробити висновок, що виявлені в роботі тенденції розвитку національної економіки України вказують на посилення макроекономічних, фінансових, інвестиційних, виробничих та зовнішньоекономічних загроз і ризиків, які суттєво погіршують перспективи відновлення та економічного зростання й свідчать про існування позакритичного стану з ознаками патологічності та токсичності. За результатами проведеного аналізу автор звертає

увагу, що в першу чергу, ці негативні процеси є результатом не підготовленого ані інституційно, ані організаційно, різкого переходу від моделі планового управління економікою до надто ліберальної системи управління, в результаті чого була ліквідована система стратегічного планування розвитку країни. У зв'язку з цим була суттєво послаблена роль усвідомленого та науково обґрунтованого державного впливу на формування основних показників, що характеризують розвиток економіки України.

При цьому наголошується, що одним із найважливіших напрямків виправлення ситуації є розроблення та реалізація заходів із запровадження в практику роботи органів державного управління новітніх принципів «data-driven economy», які не лише характеризують специфіку сучасного етапу розвитку глобалізованої економіки світу, але й вимагають від урядів використання більш дієвих методів регулювання економіки.

Список використаних джерел

1. Макроекономічна статистика: підруч. для вищ. навч. закл. Т. 1. / Манцуров І. Г, Єріна А.М., Мазуренко О.К. та ін.: за ред. д-ра екон. наук, проф. І.Г.Манцурова. Київ: КНЕУ, 2013.325 с.
2. Манцуров І. Г. Інституційне планування в системі державного регулювання економіки: монографія. Київ: НДЕІ, 2014. 457 с.
3. Стиглиц Дж. Ю. Экономика государственного сектора. Пер. с англ. Москва: МГУ, ИНФРА, 1997. 639 с.
4. New Approaches to Economic Challenges - A Framework Paper, OECD, Paris, May 2012.
5. New Approaches to Economic Challenges: A sustainable and inclusive growth agenda. OECD Yearbook 2015. URL: www.oecd.org/naec .
6. National Accounts Statistics: Main Aggregates and Detailed Tables, 2015. Part IV.U.N., N.Y., 2016.
7. The Inclusive Development Index 2018. Summary and Data Highlights. World Economic Forum. Geneva, Switzerland. P.14.

Нипка Тетяна Валентинівна,

студентка;

науковий керівник:

Ящук Тетяна Анатоліївна,

кандидат економічних наук,

кафедра маркетингу, менеджменту та управління бізнесом,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА МІЖНАРОДНУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні тенденції та проблеми глобалізації потребують пошуку нових способів підвищення конкурентоспроможності, а саме стимулювання діяльності підприємництва та створення інновацій. Процес глобалізації, створення Всесвітньої

організації торгівлі, швидкий та фундаментальний технологічний прогрес, нові розробки інформаційних технологій – це виклики, що стоять перед бізнесом та галузями у торгівлі та економічній діяльності. Їх виживання залежить від прийняття правильних і своєчасних рішень перед цими змінами. Тим часом процес глобалізації та розширення споживчого ринку, а також збільшення кількості конкурентів і ступінь конкуренції призвели до важливості таких понять, як конкурентоспроможність. Як наслідок, компанії, галузі та власне країни намагаються визначити фактори, що впливають на конкурентоспроможність, та посилити їх для поліпшення їх конкурентоспроможності.

Підприємства, які прагнуть залишатися конкурентоспроможними, повинні створювати та розвивати відповідні якості, такі як унікальність їх виробництва. Дійсно, перспектива підприємств і в цілому держави залежить від здатності підприємств сприймати і належним чином керувати факторами конкурентоспроможності. Отже, важливо проаналізувати основні фактори конкурентоспроможності на різних рівнях управління підприємством, і зокрема на рівні підприємства.

Конкурентоспроможність являє собою показник ефективності функціонування національної економіки, галузі та підприємства, оскільки від досягнутого рівня конкурентоспроможності вирішальною мірою залежать можливості їх виживання і розвитку. Конкурентоспроможність підприємств також розуміється як:

- процес, за якого гравці ринку, які намагаються реалізувати свої інтереси, намагаються запропонувати кращі ціну, якість або інші цінові та нецінові характеристики;

- потенціал підприємства для сталого розвитку в довгостроковій перспективі та тенденція до збереження та розширення своєї частки ринку;

- відносна здатність застосовувати власну систему цілей, намірів чи цінностей;

- здатність підприємства підвищити свою внутрішню операційну ефективність шляхом зміцнення та покращення свого ринкового становища;

- можливість проектувати, виготовляти та реалізовувати товари, ціна яких, якість та інші сильні сторони привабливіші за відповідні характеристики товарів, пропонувані конкурентами;

- можливість виграти та/або зберегти конкурентну перевагу [1, с.26].

Отже, конкурентоспроможність підприємства можна розглядати як багатовимірну концепцію, для вимірювання якої використовуються змінна адаптивності (тобто здатність організації реагувати на зміни зовнішнього середовища), конкурентних переваг і результатів економічної діяльності підприємства відносно основних конкурентів.

Конкуренція підприємств на міжнародному ринку відбувається через конкуренцію їх товарів, тому найважливішим фактором конкурентоспроможності підприємства є його виробничий та науковий потенціал, який характеризується такими показниками:

- здатність розвивати та освоювати виробництво нової продукції в найкоротші терміни, швидко впровадження технологічних та організаційних нововведень;

- виробничо-технічна система, яка забезпечує низькі виробничі витрати, високу якість продукції, підвищення продуктивності праці та належне використання основного капіталу;

- організація системи виробництва та управління, що відповідає характеристикам матеріально-технічної бази підприємства, і здатність швидко реагувати на зміни ринкових умов, визначених конкуренцією;

- раціонально організована маркетингова діяльність, гнучка та кваліфікована система продажів та обслуговування споживачів, розвинена та ефективна мережа збуту;

- кваліфікована робоча сила та здатність її поповнювати, керівний персонал, який здатний керувати підприємством в конкурентному середовищі;

- доступ до капіталу та стійкої фінансової системи [2, с.125].

На сучасному етапі розвитку важливим фактором конкурентоспроможності підприємства є його цінність, яка значною мірою характеризує його інвестиційну привабливість та стабільність його фінансового становища.

Найбільш розповсюдженою класифікацією факторів, що впливають на конкурентоспроможність є класифікація з позиції приналежності до підприємства на внутрішні та зовнішні.

Зовнішні фактори – це фактори, вплив на які з боку підприємства неможливий або обмежений. До них можна віднести:

- загальнополітичну ситуацію в країні;

- зовнішньополітичні й економічні зв'язки з іншими державами;

- експортно-імпортні відносини держави;

- наявність конкурентів у даній галузі, сфері діяльності;

- раціональне розміщення продуктивних сил;

- наявність (або відсутність) джерел сировини в країні;

- загальний рівень техніки і технології в країні;

- ступінь і випереджальний темп розвитку фундаментальних і прикладних досліджень;

- розвиток спеціалізації і концентрації виробництва;

- існуючу систему управління промисловістю;

- цивільне і трудове законодавство;

- наявність (або відсутність) антимонопольного законодавства;

Внутрішні фактори – це фактори, вплив яких на конкурентоспроможність цілком або частково залежить від самого підприємства. До них відносять:

- системи і методи управління фірмою;

- рівень техніки і технології на підприємстві;

- маркетингове забезпечення;

- система розроблення і впровадження нововведень;

- рівень організації виробництва;

- система планування;

- система економічного стимулювання;

- соціальні, психологічні, екологічні й інші фактори.

Слід зазначити, що між внутрішніми та зовнішніми факторами існує тісний взаємозв'язок, але внутрішні фактори визначають насамперед

конкурентоспроможність підприємства, а зовнішні – його конкурентостійкість [3, с.12].

Організаційні заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності підприємства на міжнародному ринку, включають:

- збільшення технічних, економічних та показників якості, що забезпечують пріоритетність продукції компанії на ринку;

- зміна якості товару та його техніко-економічних параметрів з метою врахування вимог замовника та його конкретних запитів, посилення уваги до надійності товару;

- визначення переваг та недоліків аналогічних продуктів, вироблених конкурентами, та належне використання цих результатів у компанії;

- вивчення діяльності конкурентів щодо вдосконалення подібних товарів та розробка заходів, що даватимуть перевагу товару порівняно з конкурентами;

- виявлення можливих модифікацій виробу шляхом поліпшення якісних характеристик, таких як довговічність, надійність, ефективність в експлуатації, вдосконалення зовнішнього вигляду (дизайну);

- визначення та використання цінових факторів для підвищення конкурентоспроможності продукції, у тому числі тих, що використовуються конкурентами (знижки на ціни, умови та обсяг гарантій);

- пошук та використання можливих пріоритетних областей для застосування продуктів, особливо нових;

- вплив безпосередньо на споживача шляхом штучного обмеження виходу на ринок нових, більш прогресивних товарів, проведення активних рекламних заходів, надання готівкової або товарної позики [4, с.36].

Отже, щоб бути успішним на міжнародному ринку, підприємство повинно ефективно використовувати фінансові, матеріальні та людські ресурси, продовжувати розвиватися і адаптуватися до постійної конкуренції на ринку. Конкурентоспроможність – це не тільки економічне явище, але і процес пошуку нововведень і інновацій, що дозволяють удосконалювати не лише сам продукт, але і його виробництво і розподіл.

Список використаних джерел

1. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економічна діагностика: навчальний посіб. для студентів вищих навчальних закладів. К: Цент навчальної літератури, 2007. 307 с.

2. Дикань В. Л., Боровик Ю. Т., Полякова О. М., Уткіна Ю. М. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств: підруч.. Харків: УкрДАЗТ, 2010. 420 с.

3. Дикань В. Л., Зубенко В. О., Толстова А. В. Економічна діагностика: конспект лекцій. Харків: УкрДАЗТ, 2010. Ч. 2. 42 с.

4. Должанський І. З. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.

*Одесюк Інна Віталіївна,
магістрантка,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Мельничук Наталя Юріївна,
доктор економічних наук, доцент,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Глобалізаційні процеси, що змінили світ наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. сприяли розширенню інформаційно-комунікаційного простору до планетарних масштабів, активізували діяльність людини, технологізували її життя, вплинули на крос-культурні взаємодії, змінили світоглядні орієнтації, систему цінностей і погляди на систему управління. Поява активних самодостатніх людей у системі існуючих суспільних відносин змінює суспільство, оновлене суспільство поновому вибудовує свої відносини з державою, а держава здійснює управління з урахуванням нових форм організації суспільства [1, с. 9].

Глобалізація в її сучасному варіанті приводить до «переформатування» структури сучасного світу, а в результаті цього – до коригування національних систем державного управління, зміни стратегій економічного, політичного та духовного розвитку, що породжує суцільну взаємозалежність світу, яка і складає основу його функціонування. Зростаюча взаємозалежність уніфікує й стандартизує умови та фактори розвитку окремих країн світу, є своєрідним індикатором визначення рівня сталості розвитку національних держав, а отже, і їх потенціалу в протистоянні викликам глобалізаційних процесів, які й стають сьогодні основним критерієм об'єднання держав у відповідні глобальні чи регіональні структури [2, с. 4].

Один із головних показників, який вимірює готовність країн до четвертої промислової революції, є Індекс глобальної конкурентоспроможності. Він має 12 складових. Це якість інститутів, стан інфраструктури, проникнення ІТ і сучасних комунікацій, макроекономічна стабільність, споживчий ринок, ринок праці, фінансова система, розмір внутрішнього ринку, здоров'я, освіту і навички, динаміка бізнес-розвитку, здатність до інновацій [4]. Згідно з вказаними показниками, можна чітко побачити, що зі здобуттям незалежності Україні складно й повільно вдається підвищувати свій рівень конкурентоспроможності, більш детально це представлено (рис. 1.) дані за 2017–2018 рр. [3].

Як показує рис. 1., Україна, згідно звіту Global Competitiveness Index, випущеним Всесвітнім економічним форумом спільно з Євразійським інститутом конкурентоспроможності та консалтинговою компанією Strategy Partners, протягом зазначеного періоду посідала 83 місце у 2018 р. зі 140 країн, що зараховувалися до рейтингу глобальної конкурентоспроможності економіки. Зазначений рейтинг обґрунтовується тим, що Україні станом на

2018 р. були властиві слабо розвинені інститути, вкрай нестійкі фінансова система і макроекономічні показники.

Ukraine

83rd /140

Global Competitiveness Index 4.0 2018 edition

Rank in 2017 edition: 89th/135

Performance Overview 2018

Key ◇ Previous edition △ Lower middle income group average □ Eurasia average

Рис. 1. Динаміка зміни значення індексу глобальної конкурентоспроможності (GCI «Global Competitiveness Index») України за 2017–2018 рр.

Джерело: [3].

Також варто зауважити, що Україна жодного разу не потрапила до іншого рейтингу, який також відображає рівень конкурентоспроможності країн і визначає перспективи її зміни це є рейтинг світового індексу промислової конкурентоспроможності (Global Manufacturing Competitiveness Index, GMCI)», який щорічно готується компанією «Deloitte» і Радою з конкурентоспроможності США і в який входять 40 країн світу [5].

Відомо, що конкурентоспроможність національної економіки визначається не лише здатністю країни в умовах вільної торгівлі виробляти і реалізувати конкурентоспроможні товари і послуги, але й здатність досягати стабільно високих темпів зростання ВВП на душу населення (World Economic Forum). Однак і за цим показником Україна дедалі більше віддаляється не тільки від високо розвинутих країн, але й від країн із середнім і, навіть, відносно низьким рівнями економічного розвитку. Україна, що ще на початку 90-років минулого століття була сповнена

перспективами перетворилася на економічного аутсайдера. За цей період країна втратила у натуральному вимірі 1/3 власного ВВП і близько 10 млн. населення. Більше того, як би не було прикро визнавати та за прогнозами «The Economist», Світового Банку до 2050 р. ВВП України зростатиме в середньому на 1 % на рік, а населення України скоротиться до 32 млн. осіб [6].

Таким чином, для уникнення непоправних наслідків уряду в цілому необхідно вже зараз зробити не формальну, а реальну програму яка б чітко диктувала яким шляхом слід рухатись до відродження промисловості та збільшення конкурентоспроможності українських товарів та послуг на світовому ринку. То ж основними завданнями держави, на мою думку, мають стати: підтримка спеціалістів ІТ- сфери, розвиток молоді та заохочення до створення стартапів; покращення умов для малого й середнього бізнесу, зміна бюрократичної системи для заохочення закордонних інвестицій та забезпечення державних гарантій; створення нових робочих місць з відповідною заробітною платою для заохочення повернень наших громадян на Батьківщину.

Список використаних джерел

1. Бельська Т. В. Афонін Е. А. Глобальне громадянське суспільство як феномен сучасного глобального світу. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2013. № 4. С. 9-16.
2. Войтович Р. В. Солоха М. Т. Глобалізаційні процеси в сучасному світі : навч.-метод. матеріали. Київ : НАДУ, 2013.
3. The Global Competitiveness Report 2017–2018. URL : <http://www3.weforum.org>.
4. The World Economic Forum. URL : <https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2019>.
5. Світовий індекс промислової конкурентоспроможності 2016. URL : <https://finpost.com.ua/news/2972>.
6. Валовой внутренний продукт на душу населения в странах мира. URL : <http://svspb.net/danmark/vvp-stran-na-dushu-naselenija.php>.

*Осадча Дарина Володимирівна,
магістрантка,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОПТИМІЗАЦІЯ ОБСЯГУ І СТРУКТУРИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Однією з найбільш актуальних проблем для сучасного промислового підприємства є проблема забезпечення оборотними засобами. Дієве та ефективне управління цією частиною майна суб'єктів господарювання сприяє

дотриманню належного рівня платоспроможності, кредитоспроможності, конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості. Тому сьогодні одним із ключових завдань, є суттєве вдосконалення управління оборотними активами для забезпечення безперервності виробництва, ритмічності реалізації продукції та отримання максимального прибутку.

Відносини між державою та сектором малого підприємництва з приводу регулювання процесів його розвитку складаються із заходів державної підтримки малого підприємництва, безпосередньо спрямованих на активізацію його зростання, і заходів державного економічного та організаційно-правового регулювання малого підприємництва, спрямованих на регламентацію діяльності його суб'єктів в інтересах суспільства [1].

У ринкових умовах невизначеності та ризику функціонування суб'єктів підприємницької діяльності важливим є забезпечення підприємства оборотними коштами. Безперервність процесу виробничої та комерційної діяльності потребує постійного інвестування коштів у елементи оборотних активів для здійснення розширеного відтворення. Відсутність чи надлишок коштів призводить до розбалансування руху матеріальних і фінансових ресурсів, недофінансування господарської діяльності та до фінансових ускладнень на підприємствах.

Державне регулювання розвитку і підтримки бізнесу виходить з того, що основні функції регулювання економічних і соціальних процесів делегуються на регіональний і місцевий рівні. Завдяки цьому відкриваються нові можливості для структурної перебудови економіки та розвитку соціальної відповідальності малого бізнесу: кращого використання трудових і матеріальних ресурсів, захисту навколишнього середовища, нарощування обсягів виробництва продукції [2].

Аналіз чинного законодавства свідчить про те, що на сьогоднішній день в нормативній базі України дуже часто зустрічаються протиріччя при визначенні тих чи інших термінів.

В Господарському Кодексі України визначається, що оборотними засобами є сировина, матеріали, паливо, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого та невиробничого призначення [3]. Однак дане визначення доцільно уточнити. Оскільки в представленому переліку відображені лише складові оборотних фондів підприємства, а фонди обігу не обґрунтовуються. Поряд з цим, не зрозуміло чи мова йде про всі складові оборотних активів, чи тільки їх частина. Якщо всі складові, то в ньому не знайшли відображення поточні фінансові інвестиції, поточна дебіторська заборгованість, грошові кошти.

Також необхідно зауважити, що в нашій країні базовим документом, що визначає порядок забезпечення та регламентує формування обліково-аналітичного процесу на підприємстві, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [4], тому вважаємо за доцільне наголосити на його пріоритетності у дослідженні нормативно-правової бази обліку оборотних активів.

Ураховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що існуючі протиріччя у законодавстві України усугубляють ситуацію у напрямку удосконалення управління оборотними активами вітчизняних підприємств та

вимагають негайного їх урегулювання шляхом забезпечення єдиного підходу до використання окремих понять та їх визначень.

Аналіз оборотних активів логічно проводити у певній послідовності. На першому етапі необхідно визначити абсолютну величину оборотних активів (підсумок II-го розділу активу Балансу) та їх динаміку [5]. У більшості випадків в нормальних економічних умовах (за низького рівня інфляції) позитивною тенденцією вважається поступове зростання величини оборотних активів, що свідчить про розширення господарської діяльності підприємства.

Для успішного функціонування підприємства на ринку існує методична оцінка ефективності використання його оборотних активів, яка дає можливість виявити сильні та слабкі місця підприємства та виявити приховані потенційні можливості [6].

Ефективність використання оборотних активів істотно впливає на результати господарської діяльності для її оцінки застосовують різні показники коефіцієнт оборотності оборотних засобів, які необхідно розглянути в даному дослідженні.

Удосконалення механізму управління оборотними активами є одним з найважливіших чинників підвищення загальної економічної ефективності виробництва та фінансової стійкості підприємств транспорту в сучасних умовах.

Отже, успішне функціонування підприємств можливе лише за умови відповідного механізму управління процесом формування оборотних активів.

Щодо зміни величини оборотних активів, то причинами збільшення оборотних коштів можуть бути: 1) прибуток (після сплати податку); 2) амортизаційні відрахування; 3) приріст власних коштів; 4) збільшення заборгованості по кредитах і позиках; 5) збільшення зобов'язань по кредиторській заборгованості тощо.

Причинами ж зменшення оборотних коштів можуть бути: 1) витрати за рахунок прибутку, що залишився в розпорядженні підприємства; 2) капітальні вкладення; 3) довгострокові фінансові вкладення; 4) зменшення кредиторської заборгованості

В результаті дослідження було поставлено за мету розробити фінансово-економічний механізм управління оборотними активами підприємства. Головною відмінністю такого підходу те, що він є системним підходом до розробки та впровадженню політики з управління оборотними активами підприємства з урахуванням різних аспектів фінансово-господарської діяльності. Як доводять результати досліджень стан та ефективність управління оборотними активами підприємства охоплює всі основні функціональні сфери діяльності підприємства: маркетинг, виробництво, логістика та фінанси, тому потребує такої системи управління, яка б, перш за все, враховувала між функціональні зв'язки. При цьому стан та ефективність використання оборотних активів впливає на ключові показники ефективності загального управління підприємством.

Список використаних джерел

1. Бондарук Т. Г. Державна політика підтримки малого та середнього бізнесу. Актуальні проблеми економіки. 2007. № 6. С. 115–121.

2. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Державне регулювання розвитку малого бізнесу і його соціальної відповідальності. // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2019. № 3.

3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

4. Закон України Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні від 16.07.1999 № 996-XIV(ред. 652-VIII (652-19) від 17.07.2015). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

5. Бондарук Т. Г. Механізм регулювання малого бізнесу органами місцевого самоврядування // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. 2007. № 1 (21). С. 10-13.

6. Аналіз та аудит фінансової звітності підприємств: із використанням комп'ютерних технологій (на прикладі комп'ютерної програми Audit-Expert): навч. посіб. / В.І. Крисюк, В.А. Шпильовий, Б.В. Крисюк, А.В. Безкрєвна, О.В. Юрченко; Європ. ун-т. Київ, 2006. 268 с.

***Петраковська Олена Володимирівна,**
кандидат економічних наук, доцент;*

***Зоріна Олена Анатоліївна,**
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ СУБОРДИНОВАНОГО БОРГУ

Одним з найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків (ризиків в банківській діяльності випливають із специфіки банківських операцій, що здійснюються в умовах ринкових відносин, та означають імовірність одержання доходів, менших від очікуваних, зниження вартості активів), які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків є регулятивний капітал [3].

Згідно Закону України “Про банки і банківську діяльність” [2] регулятивний капітал банку включає основний капітал та додатковий капітал (рис. 1).

Однією з складових додаткового капіталу банку є субординований борг.

Вагомий внесок у розробку теоретичних положень та методологічних підходів до проблем обліку в банках, зокрема, обліку субординованого боргу, зробили провідні вчені-економісти: І.А. Волкова, О.Ю. Калініна [1], Н.Б. Литвин [5], С.Ф. Смерічевський, А.С. Кірізієєва [8] та інші. Аналіз результатів досліджень науковців свідчить, що розробки з розкриття цього питання відображають ґрунтовне розуміння проблеми, проте низка питань недостатньо досліджені й залишаються невирішеними.

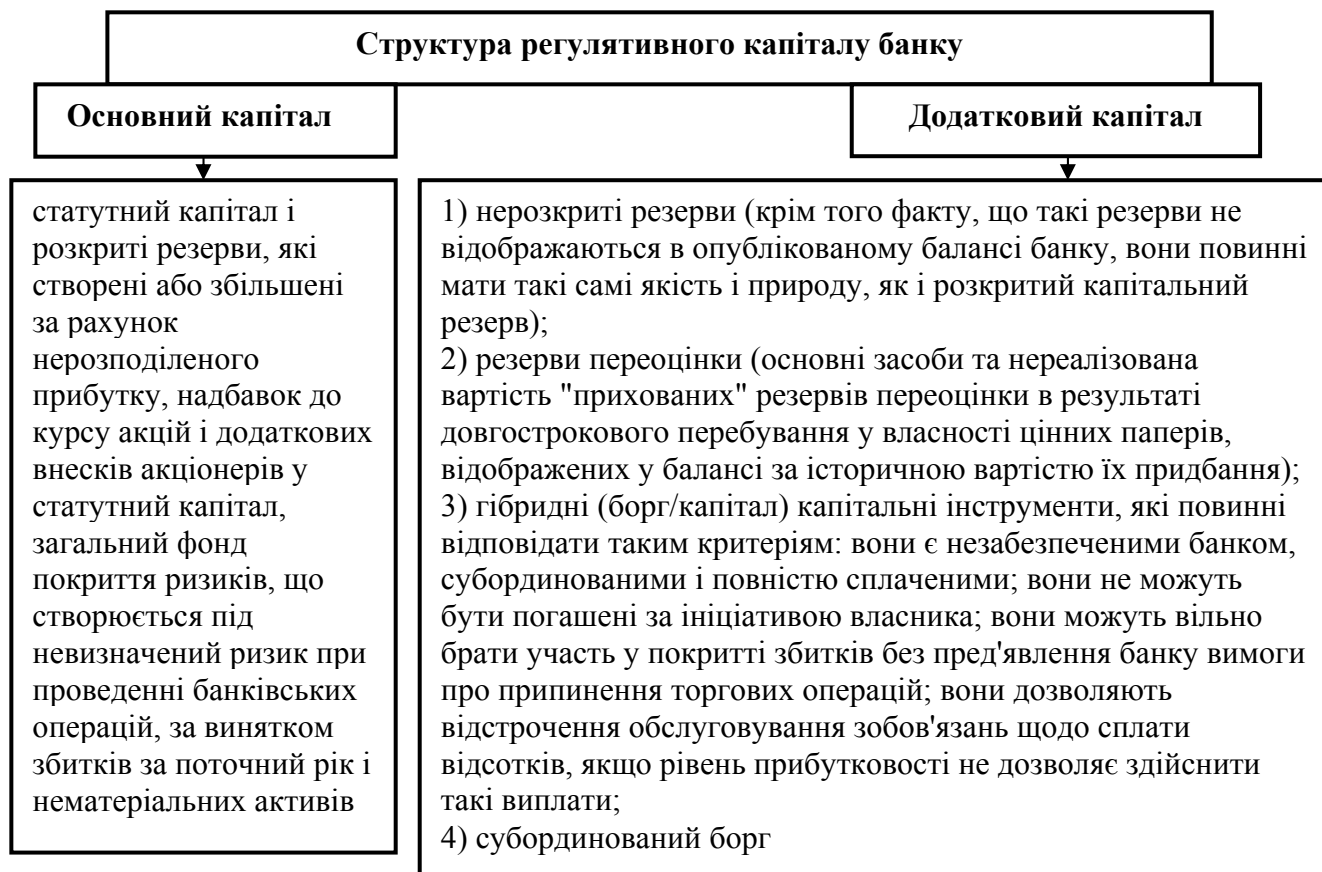

Рис.1. Структура регулятивного капіталу банку

Джерело: складено на основі [3]

Розкриття сутності терміну “субординований борг” наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Розкриття сутності терміну “субординований борг”

№ з/п	Джерело	Термін “субординований борг”
1	Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні	Звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до договору не можуть бути взяті з банку раніше п'яти років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів.
2	Закон України “Про банки і банківську діяльність”	Звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти, які за умовою договору не можуть бути забрані з банку раніше 5 років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій всіх інших кредиторів.
3	Про оподаткування процентів, що виплачуються фізичним особам за субординованим боргом	Звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти, які за умовою контракту не можуть бути забрані з банку раніше 5 років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій всіх інших кредиторів. Тобто кошти, залучені від інвесторів (як фізичних, так і юридичних осіб) у вигляді субординованого боргу переходять у володіння і користування банка-боржника і є складовою частиною капіталу цього банку.

Джерело: складено на основі [3,2,7]

Банки мають право залучати субординований борг від юридичних і фізичних осіб як резидентів, так і нерезидентів у грошовій формі як у національній, так і в іноземній вільно конвертованій валюті 1-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів [4], та в банківських металах (золото в стандартних та/або мірних зливках із фізичною поставкою до банку) з подальшим урахуванням цих коштів до капіталу банку (капіталу 2-го рівня) [3].

Залучення коштів на умовах субординованого боргу з метою їх врахування до додаткового капіталу банку у вигляді позик, кредитів, депозитів юридичних осіб може здійснюватися як шляхом укладення прямих договорів між банком - боржником та інвестором [про що укладається договір про залучення коштів на умовах субординованого боргу], так і шляхом випуску банком - боржником облігацій [про що укладається договір про залучення коштів шляхом випуску облігацій] [3].

Мінімальна сума залучених коштів на умовах субординованого боргу шляхом випуску облігацій для врахування цих коштів до капіталу банку становить 100 тис. грн.

Якщо на умовах субординованого боргу кошти залучені строком на п'ять років, то сума субординованого боргу враховується до капіталу банку зі щорічним зменшенням розміру цих коштів на 20 відсотків на кінець кожного року.

Згідно Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні у разі надання дозволу (якщо інвестором є банк-резидент) вкладені/залучені на умовах субординованого боргу кошти обліковуються так:

а) банком-інвестором:

– у разі вкладання коштів на умовах субординованого боргу шляхом укладення прямих договорів – за балансовим рахунком 3560 "Кредити (депозити), що надані (розміщені) на умовах субординованого боргу" за даними аналітичного обліку;

– у разі вкладання коштів на умовах субординованого боргу шляхом придбання облігацій – за балансовим рахунком 3212 "Боргові цінні папери, випущені банками, які обліковуються за амортизованою собівартістю" за даними аналітичного обліку;

б) банком-боржником – за балансовим рахунком 3660 "Субординований борг банку" або 3661 "Облігації, випущені банком, на умовах субординованого боргу" [3].

Рахунки, що використовуються для обліку субординованого боргу наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Рахунки, що використовуються для обліку субординованого боргу

Рахунок		Назва	Призначення
код	ознака		
1	2	3	4
Клас 3 "Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання"			
Розділ 32 "Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю"			

1	2	3	4
Група 321 “Боргові цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю”			
3212	А	Боргові цінні папери, випущені банками, які обліковуються за амортизованою собівартістю	Призначення рахунку: облік номінальної вартості боргових цінних паперів, випущених банками, які обліковуються за амортизованою собівартістю. За дебетом рахунку проводяться суми номінальної вартості боргових цінних паперів, випущених банками, що придбані або рекласифіковані.
			За кредитом рахунку проводяться суми номінальної вартості боргових цінних паперів, випущених банками, що погашені або рекласифіковані.
Розділ 35 “Інші активи банку”			
Група 356 “Кредити (депозити), що надані (розміщені) на умовах субординованого боргу”			
3560	А	Кредити (депозити), що надані (розміщені) на умовах субординованого боргу	Призначення рахунку: облік кредитів (депозитів), що надані (розміщені) на умовах субординованого боргу. За дебетом рахунку проводяться суми розміщених кредитів (депозитів), що надані (розміщені) на умовах субординованого боргу. За кредитом рахунку проводяться суми повернення кредитів (депозитів), що надані (розміщені) на умовах субординованого боргу
3566	АП	Неамортизована премія/дисконт за кредитами (депозитами), що надані (розміщені) на умовах субординованого боргу	Призначення рахунку: облік неамортизованого дисконту/премії за кредитами (депозитами), що надані (розміщені) на умовах субординованого боргу. За дебетом рахунку проводяться суми премії під час розміщення коштів за кредитами (депозитами), що надані (розміщені) на умовах субординованого боргу; суми амортизації дисконту під час нарахування доходів за звітний період. За кредитом рахунку проводяться суми амортизації премії під час нарахування доходів за звітний період дисконту під час розміщення коштів за кредитами (депозитами), що надані (розміщені) на умовах субординованого боргу
3568	А	Нараховані доходи за кредитами (депозитами), наданими (розміщеними) на умовах субординованого боргу	Призначення рахунку: облік нарахованих доходів за кредитами (депозитами), наданими (розміщеними) на умовах субординованого боргу. За дебетом рахунку проводяться суми нарахованих доходів. За кредитом рахунку проводяться суми нарахованих доходів під час їх отримання

1	2	3	4
3569	КА	Резерв за кредитами (депозитами), що надані (розміщені) на умовах субординованого боргу	Призначення рахунку: облік резервів за кредитами (депозитами), що надані (розміщені) на умовах субординованого боргу. За кредитом рахунку проводяться суми створених резервів. За дебетом рахунку проводяться суми зменшення резервів; суми використаних резервів
Розділ 36 “Інші пасиви банку”			
Група 366 “Субординований борг банку”			
3660	П	Субординований борг банку	Призначення рахунку: облік коштів, що залучені на умовах субординованого боргу банку на підставі довгострокового договору. За кредитом рахунку проводяться суми зарахування субординованого боргу. За дебетом рахунку проводяться суми повернення субординованого боргу відповідно до діючих договорів або в разі банкрутства чи ліквідації банку після погашення вимог усіх інших кредиторів банку
3661	П	Облігації, випущені банком на умовах субординованого боргу	Призначення рахунку: облік номінальної вартості облігацій, випущених банком на умовах субординованого боргу. За кредитом рахунку проводяться суми номінальної вартості розміщених облігацій, випущених банком, на умовах субординованого боргу. За дебетом рахунку проводяться суми номінальної вартості облігацій, що погашаються
3666	АП	Неамортизований дисконт/премія за субординованим боргом	Призначення рахунку: облік неамортизованого дисконту/премії за субординованим боргом. За кредитом рахунку проводяться суми амортизації дисконту під час нарахування витрат за звітний період; суми премії під час залучення коштів субординованого боргу. За дебетом рахунку проводяться суми дисконту під час залучення коштів субординованого боргу; суми амортизації премії
3668	П	Нараховані витрати за субординованим боргом	Призначення рахунку: облік нарахованих витрат за субординованим боргом. За кредитом рахунку проводяться суми нарахованих витрат. За дебетом рахунку проводяться суми нарахованих витрат під час їх сплати
Клас 6 “Доходи”			
Розділ 61 “Процентні доходи”			
Група 614 “Інші процентні доходи”			
6140	АП	Процентні доходи за кредитами (депозитами), наданими (розміщеними) на умовах субординованого боргу	

Клас 7 “Витрати”		
Розділ 71 “Процентні витрати”		
Група 714 “Інші процентні витрати”		
7140	АП	Процентні витрати за субординованим боргом

Джерело: складено на основі [6]

Отже, ефективний розвиток банківської системи неможливий без достатньої капітальної бази. Сьогодні банки мають можливість збільшувати свій власний капітал за рахунок субординованого боргу, що позитивно вплине на рейтинг банків у майбутньому та продемонструє ринкам високий рівень розвитку українських банків.

Список використаних джерел

1. Волкова І. А., Калініна О. Ю. Бухгалтерський облік у банках: навч. посіб. 2ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 520 с.
2. Закон України “Про банки і банківську діяльність” 07.12.2000 р. № 2121-III (із змінами) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#n513>.
3. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні від 28.08.2001 р. № 368 (із змінами) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
4. Класифікатор іноземних валют та банківських металів від 04.02.1998 р. № 34 (із змінами) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0521500-98>.
5. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ): підруч. [2-ге вид., доп. і перероб.]. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 676 с.
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України від 11.09.2017 р. № 89 (із змінами) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17>.
7. Про оподаткування процентів, що виплачуються фізичним особам за субординованим боргом Лист від 23.10.2006 р. № 9737/7/17-07П (із змінами) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v9737225-06>.
8. Смерічевський С. Ф., Кірізлєєва А. С. Фінансовий облік у банках: підруч. Київ: Кондор-Видавництво, 2014. 408 с.

Поворознюк Інна Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра технологій та організації
туризму і готельно-ресторанної справи,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

КОНКУРЕНЦІЯ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

Конкуренція в сучасних умовах господарювання займає провідне місце у формуванні механізму та контролю роботи підприємства в усіх напрямках його виробничої діяльності. Також вона є сильним стимулом який підвищує діяльність підприємств готельного господарства.

Ця обставина обумовлює необхідність внесення інноваційних змін в систему та методи управління готелями незалежно від їх розмірів, класу послуг, що надаються. При цьому варто зазначити, що у всіх сферах їхньої діяльності (управління, маркетинг, фінанси, обслуговування клієнтів, якість послуг, кадровий потенціал тощо) повинні бути закладені резерви підвищення конкурентоспроможності.

Одним із основних напрямів формування стратегічних конкурентних переваг готельного бізнесу є надання якісних послуг у порівнянні з конкурентами. Також необхідно відмітити і те, що необхідною складовою якості готельної послуги є якість обслуговування, рівень якої забезпечується працівниками усіх служб готелю, контролем з боку адміністрації, проведенням роботи щодо удосконаленню форм і методів обслуговування, вивчення досвіду роботи успішних підприємств, нової техніки та технології.

Конкуренція є найважливішим селективним механізмом, який регулює ринкові відносини. Щоб зрозуміти цей вислів, наведемо приклад. При скороченні попиту на послуги розміщення, не всі підприємства страждають однаково. Найбільше страждають ті, у яких діяльність неефективна, послуги низької якості, а вартість самої готельної послуги завищена. Готельні підприємства, які володіють конкурентними перевагами під час фінансової кризи, можуть процвітати.

Тому, можна з впевненістю сказати, що конкуренція є найважливішим механізмом стимулювання ефективності, пропорційності і динамічності ринкової економіки.

Але не слід забувати і те, що конкурентоспроможність готелю – поняття відносне: один і той же готель у рамках регіональної групи готелів може бути визнаний конкурентоспроможним, а в рамках галузей світового ринку або сегмента – ні [1, с. 66].

При виборі об'єкта порівняння, на нашу думку, необхідно враховувати такі фактори, як обслуговування аналогічними закладами розміщення подібних категорій споживачів, ідентичний або близький ціновий сегмент послуг, що надається.

До найважливіших факторів, які впливають на конкурентоспроможність готельного підприємств, слід віднести: фактори засновані на внутрішній діяльності готельного підприємства (кадрове і ресурсне забезпечення, репутація або імідж готелю, фінансовий стан, система менеджменту, місце розташування); фактори засновані на основних характеристиках готельної послуги (асортимент, ціна, стан номерного фонду, наявність структурних підрозділів сфери обслуговування, інженерно-технічне і господарське забезпечення, безпека послуги); фактори, що характеризують обслуговування (професійна етика та культура обслуговування гостей, дотримання вимог стандартів обслуговування); фактори засновані на маркетинговій діяльності готельного підприємства (цінова і асортиментна політика, PR та зв'язки з громадкістю, рекламна політика).

Експерти у сфері індустрії гостинності з Фінікса (штат Арізона) прийшли до висновку, що одним з найважливіших складових успіху є вміння прислухатися до своїх гостей і йти на компроміс. Необхідно добре їх розуміти,

а потім як наслідок, навчитися підтримувати сервіс на пристойному рівні і працювати над лояльністю [2].

Таким чином, конкурентоспроможність готельних послуг необхідно оцінювати за допомогою показників: якості послуги, маркетингових та економічних. І не слід забувати за програми лояльності споживачів готельних послуг.

Розробляючи конкурентну стратегію, кожному готельному підприємству слід зробити вибір в бік широкої або вузької спеціалізації.

Для об'єктивної оцінки конкурентоспроможності готельного підприємства необхідно вибирати об'єкти для порівняння, орієнтовані на подібні категорії споживачів, що працюють в ідентичному або близькому ціновому сегменті.

У ринковому середовищі визначення рівня конкурентоспроможності має ґрунтуватися на обліку думок споживачів. Тому, що особливості ринку готельних послуг, специфіка готельного продукту, вимоги та переваги споживачів готельних продуктів визначають специфічні особливості маркетингової діяльності в готельній галузі.

Список використаних джерел

1. Лебедь О. Л. Управление конкурентоспособностью гостиничного предприятия: теория и практика // Вестник Алматинского технологического университета. 2013. № 4. С. 65-68.

2. 5 способів улучити гостиницу или отель. URL: <https://hotelier.pro/use/item/3359-novotouch/>.

*Потапова Марина Юрійвна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра статистики,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

Безсумнівним чинником економічного зростання, досягти якого прагне кожна країна, є зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД). Висвітленню місця та ролі регіону у системі ЗЕД, економіко-правовим питанням присвячено праці ряду науковців: Козак Ю. Г., Притули Н.В., Єрмакової О. А., Уханової І. О., Сулим О. В. та ін. На їх думку, в Україні формування регіону як самостійного учасника конкурентних відносин на національному і світовому рівнях знаходиться на початковому етапі [1, с. 36].

Політичні події, які посилили зміну пріоритетів України в налагодженні і розвитку зовнішньоторговельних відносин, стали викликом для економіки держави. Такий могутній гравець на міжнародній арені як Європейський Союз є бажаним економічним партнером для кожної країни світу. Для нашої держави, яка має тверді наміри щодо інтеграції у європейське співтовариство, цінність співробітництва з ЄС тільки зростає. Саме цей могутній союз – ключовий експортний ринок для України та важливий постачальник імпорту в країну [2, с. 51].

Якщо в 2016 році ЄС був важливим партнером України в експорті товарів (37,1% від загального по країні обсягу експорту), то в 2018 році наведена частка зросла до 42,6%. Розглядаючи динаміку зовнішньої торгівлі товарами України з країнами ЄС за 2016-2017 рр., слід відмітити таких найголовніших країн-партнерів у експорті:

- Польща (16,3% від підсумку за всіма країнами ЄС у 2016 році і 15,5% у 2017 р.);
- Італія (відповідно, 14,3% та 14,1%);
- Німеччина (10,5% та 10%);
- Угорщина (7,8% та 7,6%);
- Нідерланди (7,4% та 9,6%).

Щодо основних країн-партнерів у імпорті товарів, то слід відмітити за цей період:

- Німеччину (25,2% від загального обсягу усіх країн ЄС у 2016 р. і 26,2% у 2017 р.);
- Польщу (відповідно, 15,7% та 16,6%);
- Францію (8,9% та 7,5%);
- Італію (8,0% та 7,8%);
- Угорщину (4,7% та 5,5%).

Слід зазначити, що в 2018 році не відбулося значних змін у складі головних країн-партнерів ЄС як в імпорті, так і в експорті. Лідерами щодо експорту є Польща (16,1% від підсумку за всіма країнами ЄС), Італія (13,0%) та Німеччина (11,0%). Основними країнами-партнерами в імпорті залишаються Німеччина (25,8% від підсумку за всіма країнами ЄС), Польща (15,7%) та Італія (8,8%).

У 2018 році порівняно з 2016 роком відбулися деякі позитивні структурні зрушення. Так, зросла частка таких країн-партнерів України в експорті товарів як Бельгія (на 1,1 п.п.) та Словаччина (на 0,8 п.п.). Щодо партнерства в імпорті товарів, то за цей період збільшилися частки Італії та Литви (на 0,9 п.п. кожної). Такі країни Європейського Союзу як Кіпр, Люксембург, Мальта і Хорватія залишаються незначними партнерами України в експорті та імпорті товарів.

Потенціал зовнішньоторговельних відносин України з країнами ЄС слід реалізовувати ефективніше. Це стане важливим поштовхом до економічного зростання нашої країни.

Список використаних джерел

1. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство – регіон: моногр. / Ю. Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 240 с.
2. Ярош-Дмитренко Л. О. Зовнішньоторговельні відносини України з країнами Євросоюзу у контексті інтеграції до європейського економічного простору // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 25. С. 48-52. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5264>.
3. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2018 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/06/zb_ES_18.pdf
4. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2017 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_ES_2017.pdf

5. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2016 році. Київ: ДССУ, 2017. 187 с.

*Приймак Олександр Олександрович,
магістрант,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:*

*Щирська Ольга Василівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри аудиту і підприємництва;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Розвиток економіки України вимагає результативних змін в діяльності підприємств, трансформацію системи управління комерційними організаціями. Також потребують змін і цілі підприємництва та способи їх досягнення.

Функціонування підприємств в теперішніх ринкових умовах супроводжується різними ризиками, які загострюються зростанням тінізації, рейдерством в економічному середовищі. Перед керівництвом підприємств постають задачі прогнозування, оцінки ризиків і створення ефективної системи управління бізнесом. В цих умовах зростає роль системи внутрішнього кваліфікованого контролю – аудиту.

Одночасно з цим набули актуальності запитання визначення терміну внутрішнього аудиту, його функцій, об'єктів, мети, завдань та способів проведення на підприємствах та організаціях приватного сектору. Навіть у класифікаторі професій професія «внутрішній аудитор» не згадується, і не передбачена. Сьогодні, нормативні засади внутрішнього аудиту чітко прописані лише в державному та фінансовому секторах економіки (Положення про особливості організації та проведення внутрішнього аудиту (контролю) у фінансових установах, що здійснюють професійну діяльність на фондовому ринку НКЦПФР, від 19.07.2012 № 996. Редакція від 17.06.2014; Постанова Кабінету міністрів України від 28.09. 2011 р. N 1001, редакція від 27.12.2018 Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту; Наказ Кабінету Міністрів України від 29.09.2011 N 1217, редакція від 13.10.2017 Про затвердження Кодексу етики працівників підрозділу внутрішнього аудиту; Наказ Кабінету міністрів України від 04.10.2011 N 1247, редакція від 13.10.2017 Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту).

Внутрішній аудит для великих та середніх підприємств може забезпечити економію коштів та часу на проведення зовнішнього аудиту. Для розуміння, яким чином це можливе, необхідно чітко уявляти відмінності між зовнішнім та внутрішнім аудитом. Порівняльна характеристика внутрішнього та зовнішнього аудиту запропонована С. Дудкою [1], зважаючи на реалії сьогодення потребує суттєвого корегування та уточнень:

**Характеристика внутрішнього та зовнішнього аудиту
за основними критеріями***

Базові засади	Зовнішній аудит	Внутрішній аудит
Нормативне забезпечення	Регулюється на рівні закону: ЗУ «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [2], Міжнародні стандарти аудиту	Регламентований в державному: Постанова Кабінету міністрів України, Накази Кабінету міністрів України; та фінансовому секторі: Положення НКЦПФР, ЗУ «Про банки і банківську діяльність» ст.45, Накази НБУ.
Підпорядкованість	Незалежний	Контролюється власником
Обов'язковість проведення	Обов'язковий аудит проводиться суб'єктами аудиторської діяльності на підставах та в порядку, передбачених п.16 ч.1 ст.1 Закону від 21.12.2017 № 2258 «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»	Обов'язковий лише в державному та фінансовому секторі для професійних учасників фондового ринку
Мета	Підтвердження достовірності фінансової звітності	Упередження ризиків бізнесу
Функції управління	Не здійснює	Є частиною апарату менеджменту
Користувачі інформації	Зовнішні користувачі	Власники, менеджери
Свобода вибору задач	Побудований на засадах аудиторських загальноприйнятих норм та стандартах, регламентований та певною мірою централізований	З'являються виходячи із цілей і задач управління підприємством.
Об'єкт уваги	Документи бухгалтерського обліку та фінансової звітності	Господарські процеси, робота апарату менеджменту
Періодичність контролю	Щорічно або за ініціативою замовника	Безперервно
Надійність інформації	Інформація оцінюється у всіх суттєвих аспектах	Оперативне оцінювання, документальне обґрунтування
Ступінь відкритості інформації	Як відкритість (аудиторський висновок), так і конфіденційність (аудиторський звіт)	Конфіденційно
Прив'язка до часу	Перевірка здійснюється послідовним методом, після здійснення господарських операцій	Поєднання всіх методів: передуючий, поточний, ретроспективний
Право на здійснення діяльності	Обов'язкова фахова сертифікація	Не потрібні сертифікати
Право вибору робіт аудитором	Право шукати та обирати клієнта	Залежить від власників та менеджменту компанії
Відповідальність	Згідно ЗУ «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»	Перед власниками

*уточнено автором

Таким чином, чітке розуміння керівництвом підприємства різниці між внутрішнім та зовнішнім аудитом дозволить правильно поставити завдання до служби внутрішнього аудиту.

Ознакою внутрішнього аудиту підприємств є те, що він відбувається у момент здійснення й документального оформлення господарських операцій, що дозволяє своєчасно виявляти недоліки, вживати необхідних заходів щодо їх попередження. Як правило, внутрішнім аудитором контролюється фінансово-господарська діяльність як структурних підрозділів, так і підприємства в цілому, зокрема: організація бухгалтерського обліку, оперативний облік, затрати на виробництво й реалізацію продукції (робіт, послуг), фінансова робота, маркетинг[3].

На сьогоднішній день становлення внутрішнього аудиту в Україні ускладнено не усвідомленням керівників господарюючих суб'єктів необхідності здійснення наряду із зовнішнім аудитом – внутрішнього та відсутністю нормативно-правової бази. Останнє, в свою чергу, перешкоджає ефективному виконанню вимог чинного Закону України «Про акціонерні товариства» підприємствами, які керуються даним законодавчим документом.

Компанії постійно стикаються зі непередбаченими подіями (як економічна волатильність або зміни нормативно-правової бази), які створюють як ризики, так і потенційні можливості для бізнесу, тому служба внутрішнього аудиту займає ключову роль в їх організаціях, допомагаючи їм передбачити чинники, що призводять до корінних змін в бізнесі, і впроваджувати стратегії, що передбачають кілька варіантів розвитку ситуації в майбутньому, допомагає досягти поставлених цілей шляхом систематизованого підходу підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю та корпоративного управління, надає гарантії (об'єктивний аналіз аудиторських доказів) та консультації з орієнтацією на удосконалення діяльності підприємства.

Підсумовуючи вищезазначене, слід зробити висновки, що відсутність служби внутрішнього аудиту на підприємстві за часту пов'язана з нерозумінням її користі, що є наслідком недосконалої правової бази. Для подолання труднощів організації внутрішнього аудиту на підприємствах різної організаційно-правової форми, зокрема акціонерних товариств, ми пропонуємо:

- дати роз'яснення поняття «внутрішній аудит», розробити нормативні акти, які визначають його права та обов'язки;

- ввести посаду «внутрішній аудит» до переліку професій, зазначених в Класифікаторі професій та в Довідник кваліфікаційних характеристик професій;

- встановити вимоги до осіб, що обіймають посаду внутрішнього аудиту та окреслити загальні завдання і мету роботи такої Служби з можливістю уточнення поточних аудиторських завдань керівництвом суб'єкта господарювання в залежності від потреб бізнесу;

- ввести єдину назву структурних одиниць підприємства, що займаються внутрішнім аудитом – «Служба внутрішнього аудиту».

Список використаних джерел

1. Дудка С. Внутрішній аудит: найголовніше. 2011. 230 с.

2. Закон України Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: № 2258-VIII від 21. 12. 2017 в редакції. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>

3. Каменська Т. О. Внутрішній аудит. Сучасний погляд: моногр. К., 2010. 499 с.

4. Ліфанов О. Д. Внутрішній аудит. 2011. 348 с.

*Свирида Олена Андріївна,
старший викладач,
кафедра обліку та оподаткування
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

КОНТРОЛЬОВАНІ ОПЕРАЦІЇ В ТРАНСФЕРТНОМУ ЦІНОУТВОРЕННІ

Починаючи з 1.09.2013 року Україна приєдналася до ряду держав, що проводять свою податкову політику, керуючись правилами трансфертного ціноутворення.

Трансфертне ціноутворення в Україні регулюється статтею 39 Податкового кодексу України. Згідно статті 39 Податкового кодексу України, трансфертне ціноутворення – це система, в рамках якої визначається «справедлива» ціна послуг і товарів, вартість інших об'єктів договірних відносин в контрольованих операціях, які визнаються такими податковим законодавством.[2]

Контрольованими операціями можуть бути будь-які господарські операції, у результаті яких завищуються витрати або занижуються доходи, що в підсумку впливає на розмір податку на прибуток.

Господарською операцією для цілей трансфертного ціноутворення є всі види операцій, договорів або домовленостей, документально підтверджених або непідтверджених, що можуть впливати на об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств платника податків. [1]

Види господарських операцій:

- а) операції з товарами, такими як сировина, готова продукція тощо;
- б) операції з придбання (продажу) послуг;
- в) операції з нематеріальними активами, такими як роялті, ліцензії, плата за використання патентів, товарних знаків, ноу-хау тощо, а також з будь-якими іншими об'єктами інтелектуальної власності;
- г) фінансові операції, включаючи лізинг, участь в інвестиціях, кредитах, комісії за гарантію тощо;
- г) операції з купівлі чи продажу корпоративних прав, акцій або інших інвестицій, купівлі чи продажу довгострокових матеріальних і нематеріальних активів;
- д) операції (у тому числі внутрішньогосподарські розрахунки), що здійснюються між нерезидентом та його постійним представництвом в Україні.[1]

Платникам податків важливо визначити, чи є здійснювані ними операції контрольованими так як саме за ними проводяться перевірки правильності

нарахування та сплати податку на прибуток, податку на додану вартість, а також подається звітність.

Критерії визнання контрольованих операцій відповідно до статті 39 ПКУ наведено в таблиці 1. [2]

Таблиця 1

Критерії визнання контрольованих операцій

№ п/п	Засади визначення операцій	Вартісний поріг
1	Господарські операції здійснюються з пов'язаними особами-нерезидентами	загальний дохід платника податків від будь-якої діяльності, визначений за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 150 млн. грн. (за винятком непрямих податків) за відповідний звітний рік;
2	Зовнішньо-економічні господарські операції з продажу та/або придбання товарів та/або послуг через комісіонерів-нерезидентів	обсяг операцій платника податків із кожним контрагентом, визначений за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 10 млн. грн. (за винятком непрямих податків) за відповідний податковий (звітний) рік.
3	Господарські операції здійснюються з нерезидентами, зареєстрованими у державах (на територіях) включених до переліку держав (територій) затверджених КМУ, або які є резидентами цих держав	обсяг операцій платника податків із кожним контрагентом, визначений за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 10 млн. грн. (за винятком непрямих податків) за відповідний податковий (звітний) рік.
4	Господарські операції здійснюються з нерезидентами, які не сплачують податок на прибуток, у тому числі з доходів, отриманих за межами держав реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковим резидентом держави в якій вони зареєстровані як юридичні особи	обсяг операцій платника податків із кожним контрагентом, визначений за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 10 млн. грн. (за винятком непрямих податків) за відповідний податковий (звітний) рік.
5	Господарські операції здійснюються між нерезидентом та його постійним представником в Україні	обсяг операцій платника податків із кожним контрагентом, визначений за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 10 млн. грн. (за винятком непрямих податків) за відповідний податковий (звітний) рік.

При розрахунку виконання критеріїв обсяг операцій необхідно розраховувати за цінами, які відповідають принципу «витянутої руки», сутність якого визначено в п. 39.1 статті 39 Податкового кодексу України. Даний принцип застосовується для визначення відповідності умов контрольованих операцій умовам, встановленим у випадку здійснення аналогічних операцій між незалежними суб'єктами на ринку. [2]

Визначення, чи відповідають умови контрольованих операцій принципу «витянутої руки», відбувається шляхом застосування методів трансфертного ціноутворення, сутність яких наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Методи трансфертного ціноутворення

№ з/п	Метод	Сутність	Застосування
1	2	3	4
1	Порівняльної неконтрольованої ціни	Порівнюється ціна, застосована у контрольованій операції з ціною у зіставній неконтрольованій операції	Всіма платниками податку при наявності інформації про ціни у зіставних неконтрольованих операціях, а також для контрольованих операцій з експортту/імпорту товарів, що мають біржове котирування

1	2	3	4
2	Ціни перепродажу	Порівняються валова рентабельність від перепродажу товарів (робіт, послуг), придбаних у контрольованій операції, з валовою рентабельністю від перепродажу товарів (робіт, послуг), яка отримується у зіставній (зіставних) неконтрольованій (неконтрольованих) операції (операціях).	Якщо під час перепродажу товару здійснюються наступні операції: 1) підготовка товару до перепродажу та його транспортування (поділ товарів на партії, формування поставок, сортування, перепакування); 2) змішування товарів, якщо характеристики кінцевої продукції (напівфабрикатів) істотно не відрізняються від характеристик змішуваних товарів
3	“Витрати плюс”	Порівняються валова рентабельність собівартості продажу товарів (робіт, послуг) у контрольованій операції з аналогічним показником рентабельності у зіставній (зіставних) неконтрольованій (неконтрольованих) операції (операціях)	Якщо під час: 1) виконання робіт (надання послуг) особами, які є пов'язаними з отримувачами результатів таких робіт (послуг); 2) операцій з продажу товарів, сировини або напівфабрикатів за договорами між пов'язаними особами; 3) операцій з продажу товарів (робіт, послуг) за довгостроковими договорами (контрактами) між пов'язаними особами
4	Чистого прибутку	Порівняння відповідного фінансового показника рентабельності у контрольованій операції (чистого прибутку на основі відповідної бази (витрати, продаж, активи) або показника рентабельності операційних витрат) з відповідним показником рентабельності у зіставній (зіставних) неконтрольованій (неконтрольованих) операції (операціях)	У разі відсутності або недостатності інформації, на підставі якої можна обґрунтовано зробити висновок про достатній рівень зіставності умов контрольованої операції з умовами зіставних неконтрольованих операцій під час використання методів, що мають більший пріоритет

1	2	3	4
5	Розподілення прибутку	Кожній особі, що бере участь у контрольованій (контрольованих) операції (операціях), виділяється частина загального прибутку (або збитку), отриманого за результатами здійснення такої операції, яку б інша непов'язана особа отримала від участі у зіставній (зіставних) неконтрольованій (неконтрольованих) операції (операціях)	У разі наявності: 1) істотного взаємозв'язку між контрольованими операціями та іншими операціями, що здійснюються сторонами контрольованої операції з пов'язаними з ними особами; 2) у сторін контрольованої операції права володіння (користування) об'єктами нематеріальних активів, що істотно впливають на рівень рентабельності, отриманої сторонами контрольованої операції за результатами здійснення такої контрольованої операції

Отже, контрольованою можна вважати господарську операцію, якщо вона впливає на об'єкт обкладення податком на прибуток та одночасно відповідає критеріям визнання контрольованих операцій.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів" від 22.05.2019 № 2628-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-19.

2. Податковий кодекс України від 01.07.2019 № 2755-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n14766.

Стожок Людмила Григорівна,
кандидат економічних наук,
кафедра управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

СТІЙКІСТЬ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ЯК ФАКТОР ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ

Масштабність соціальних проблем не лише посилює соціальну нерівність та соціальну незахищеність окремих верст населення, а й сприяє поглибленню соціальної стратифікації. Відповідно, формування ефективного механізму мінімізації зазначеного, а також сприяння соціальної згуртованості неможливе

без забезпечення можливостей реалізації соціальних прав людей та удосконалення соціальних інститутів, одним з яких є соціальне страхування. Підкреслимо, що важливим є не лише створення гідних робочих місць, а й захист працівників від соціальних ризиків. Таким чином, можна стверджувати, що соціальна згуртованість є невід'ємною складовою соціально-економічного розвитку країни, завданням якої є забезпечення для всіх громадян рівного доступу до конституційно закріплених прав, мінімізуючи соціальну нерівність та поляризацію суспільства.

Згідно з вітчизняним законодавством, реалізацію конституційно закріплених прав економічно активного населення на матеріальне забезпечення у випадку хвороби, повної чи часткової втрати працездатності, безробіття, втрати годувальника, старості здійснює інститут соціального страхування шляхом послаблення та компенсації наслідків настання соціальних ризиків в системі соціально-трудових відносин. Вважаємо, що соціальне страхування становить собою систему соціально-трудових відносин, яка включає сукупність форм і методів формування цільових фондів з метою покриття збитків і надання допомоги застрахованим громадянам та членам їх сімей при настанні відповідних соціальних ризиків.

Зважаючи на аналіз сутності поняття «соціальне страхування», нагадаємо, що система соціального страхування виконує такі функції як захисну, перерозподільну, попереджувальну, заощаджувальну, компенсуючу, відтворювальну та стабілізуючу. Дослідження дієздатності системи підкреслює низький рівень її ефективності, а також невідповідність розмірів соціальних виплат потребам населення при настанні соціальних ризиків. Загострює ситуацію і відсутність трудової мотивації, висока ступінь соціального стресу, наявність диференціації у якості та рівні життя за місцем проживання (місто, сільська місцевість). Зазначене свідчить про відсутність можливостей індивідуально забезпечувати належне матеріальне становище протягом життя.

Варто відмітити, що удосконалення механізму функціонування системи соціального страхування повинно здійснюватися з урахуванням:

- ✓ політичних змін, які лише підвищують рівень недовіри серед населення до політичної системи країни, збільшують віддаленість політичної системи від реального стану життя населення,
- ✓ демографічного навантаження, масштабність якого посилює фінансову неспроможність системи соціального страхування належно виконувати функції,
- ✓ соціально-економічних змін, які призвели до загострення соціальних проблем [1],
- ✓ глобалізації та цифровізації.

Враховуючи те, що ціллю соціального страхування є зниження рівня соціального ризику для працюючого населення, а також компенсація при настанні страхового випадку, вважаємо що основою реформування системи соціального страхування населення є забезпечення функціонування ланцюжка «розвиток – працевлаштування – соціальна згуртованість» з метою мінімізації ризику соціального виключення та соціальної ізоляції, бідності серед працюючого населення.

Для реалізації зазначеного соціального страхування, крім загальноприйнятих функцій, повинно виконувати функцію соціального інвестування в розвиток людського капіталу шляхом забезпечення неперервної освіти протягом життя, належного медичного обслуговування, забезпечення захисту реалізації прав у період тимчасової непрацездатності. Отже, соціальні витрати можна розглядати як інвестиції у добробут, у забезпечення необхідної якості життя.

Вважаємо, що одним із ключових заходів підтримки, насамперед платоспроможності системи соціального страхування, має стати соціальна відповідальність кожного з суб'єктів соціально-трудова відносин за забезпечення належного рівня життя та солідарність між поколіннями.

Не менш важливим є посилення соціальної згуртованості, основними аспектами якої є соціальна інтеграція, соціальний капітал і соціальна мобільність. Відмітимо, що соціальна інтеграція передбачає участь громадян на рівноправній основі у політичному, економічному та соціальному житті, а також належний рівень соціального захисту у випадку настання соціальних ризиків. Соціальний капітал розглядається як наявність довіри між громадянами і соціальними інститутами. Соціальна мобільність характеризується як рівність можливостей для зростання та розвитку. [2]

Враховуючи те, що соціальне страхування є рушійною силою мобільності трудових ресурсів, при формуванні ефективної системи соціального страхування необхідно здійснювати не лише соціально-економічний аналіз, а й соціологічні опитування населення (як працюючого, так і не працюючого) щодо задоволення функціонування системи, страховими послугами в системі соціального страхування), а також дослідження взаємозв'язку між соціальним страхуванням і соціальною якістю. Соціальна якість розглядається як ступінь вагомості участі громадян у соціальному та економічному житті суспільства за умов, які покращують добробут і підвищують особистий потенціал. У зазначеному аспекті соціальна якість сприймається громадянами як рівень соціальної інтеграції, рівень довіри, рівень економічної безпеки, соціальної згуртованості та солідарності. [3, р.4]

Отже, ефективність функціонування системи соціального страхування визначається, перш за все, стабільним зростанням задоволеності серед економічно активного населення якістю життя протягом життєвого циклу. Адже, необхідно пам'ятати, що покоління працездатного віку має більше можливостей до забезпечення власного добробуту, на відміну від покоління пенсіонерів, а витрати заощаджень на підтримку продуктивності та життєдіяльності, здебільшого, з підвищенням віку зростають. А найголовніше - створюючи стійку систему соціального страхування необхідно пам'ятати, що це є фундаментальним правом, що гарантує громадянам розвиток, належний рівень та якість життя, соціальну захищеність від соціальних ризиків протягом життя.

Список використаних джерел

1. Пояснительная записка к докладу Специальной рабочей группы высокого уровня по вопросам социальной сплоченности в XXI веке. «На пути к

активної, справедливої і соціально сплоченої Європе». Страсбург, 29
октября 2007 г. URL:

[http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/source/TFSC\(2007\)32R.doc](http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/source/TFSC(2007)32R.doc) (дата звернення:
20.09.2019).

2. Перспективи в області соціальної сплоченості – «клея», який
скрепляє суспільство. ООН, Департамент по економічним і соціальним
вопросам, 30 Январа 2012, Нью-Йорк. URL:

<http://www.un.org/ru/development/desa/news/policy/perspectives-on-social-cohesion.html> (дата звернення: 20.09.2019).

3. Walker A. Social quality and quality of life. Paper for ESPA-NET
Conference, Copenhagen 13-15 November, 2003. 34 p. URL:

https://www.researchgate.net/publication/260403819_Social_Quality_and_Quality_of_Life.

Сувханов Максат,

аспірант,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

СТАТИСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕФЕКТІВ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ДОСЯГНЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СТИМУЛЮВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Фіскальна (бюджетна) консолідація є комплексом макроекономічних
заходів, що мають на меті оптимізацію та стабілізацію державного боргу
шляхом скорочення дефіциту бюджету (рис.1).

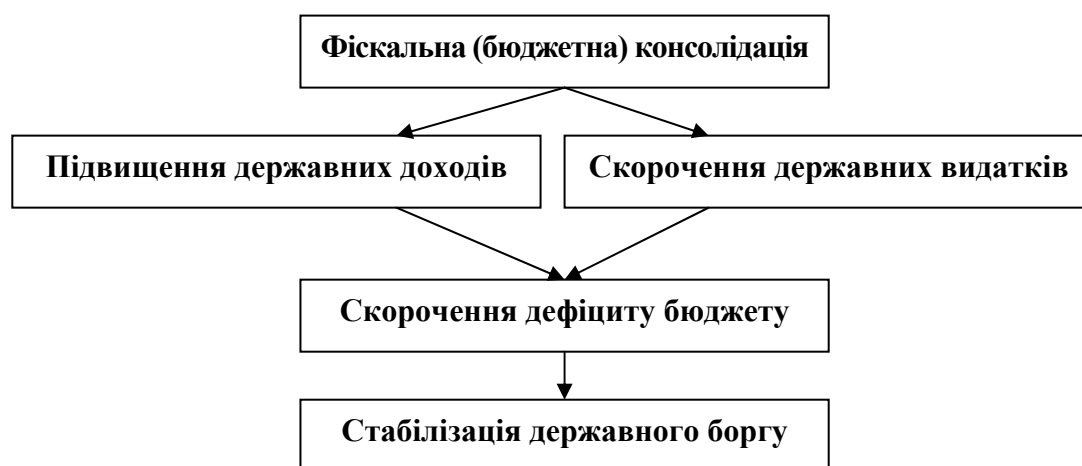

Рис.1. Схема дії Фіскальної (бюджетної) консолідації [1].

Питання ефективності фіскальної консолідації наразі є досить контроверсійним, оскільки її головна мета – скорочення дефіциту бюджету [4]. При цьому важливими залишаються питання державних інвестицій, цільового рівня інфляції, державних видатків у якості інструменту стимулювання та вливання грошових коштів в економіку, простору для бюджетного маневру. На всі ці

питання повинна відповісти фіскальна політика, якій знов приділяють значну роль, оскільки низька відсоткова ставка передбачає загрозу потенційної пастки ліквідності. За низької відсоткової ставки існує ризик, що зменшення відсоткової ставки ще більше не призведе до стимуляції, оскільки відсоткова ставка не може бути меншою або дорівнювати нулю.

Зменшення державних інвестицій в інфраструктуру потенційно позбавляє майбутні покоління переваг, які вони могли б отримати за рахунок реалізації інфраструктурних проєктів. Варто зазначити, що державні інвестиції можуть бути більш ефективними, ніж приватні інвестиції, що робить державні інвестиції дієвим інструментом. З іншого боку державні інвестиції передбачають нерівномірне навантаження на бюджет, оскільки потребують значних коштів для реалізації. Можливими виходом є політика внутрішнього запозичення, оскільки внутрішні боргові зобов'язання є більш стабільними. Варто пам'ятати, що така політика може обернутися зростанням боргу швидшим, ніж зростання національного доходу.

Відповідно до нової макроекономічної політики уряд повинен залишати простір для бюджетного маневру. Як приклад, цільовий рівень інфляції у 4 відсотки (сьогодні найчастіше зустрічається цільовим рівень у 2 відсотки) надасть більше можливостей для маневру. Такий же маневр потрібний і для зниження номінальної процентної ставки. Маючи в своєму розпорядженні великими можливостями для скорочення ставки і бюджетного стимулювання, уряду могли б успішніше боротися з кризою. З огляду на завдання знизити борг і проблеми соціального політики, забезпечити можливість бюджетного маневру є нелегким завданням. Оскільки забезпечення простору для бюджетного маневру може передбачати збільшення дефіциту бюджету, що не відповідає фіскальній (бюджетній) консолідації.

Один з уроків кризи полягає в тому, що цільовий рівень державного боргу повинен бути нижче рівня до кризи. Для економічної політики найближчих 10-20 років це означає наступне: за сприятливих економічних умов необхідно серйозно коригувати бюджетну політику. Швидко зростання економіки потрібно використовувати для істотного скорочення відношення боргу до ВВП, а не для фінансування зростаючих витрат або зниження податків.

Заради створення можливості бюджетного маневру країнам доведеться прийняти на себе чіткі зобов'язання щодо зниження відношення боргу до ВВП і затвердити чіткі бюджетні правила, які б не діяли лише під час рецесії. Витрати повинні гуртуватися на довгострокових очікуваних доходах, щоб обмежити збільшення витрат під час бумів [2].

Ще щодо інфляції необхідно зазначити, що зниження реальної вартості обслуговування боргу є ефективним лише у короткостроковій перспективі у національній валюті. За довгостроковими зобов'язаннями у валюті в результаті інфляції доводиться платити за вищими відсотковими ставками. Крім того, скорочення державних видатків може мати й негативний ефект, оскільки в результаті скоротиться й попит із боку споживачів. Як приклад, політика консолідація за рахунок постійного збільшення податків призведе до зменшення ВВП та інвестицій. Проте вплив збільшення податків варіюється в

залежності від типу податку. Збільшення податку на прибуток має найбільш негативний характер. Збільшення податку призводить до зменшення інвестицій та реальних заробітних плат.

Вплив можна порівняти із скороченням державних видатків. Короткострокове зниження інвестицій на один відсоток від ВВП призведе до спаду у піввідсотку у короткостроковій перспективі та у півтори відсотка у довгостроковій перспективі. З іншого боку, збільшення податків на доходи фізичних осіб призведе до менш негативного впливу на рівень ВВП, але буде мати більш негативний вплив на учасників ринку праці. ВВП зменшується не так суттєво, оскільки збільшення податку призведе до зменшення пропозиції робочої сили, що в свою чергу призведе до збільшення рівня заробітної плати. Таким чином кожний конкретний інструмент має свій вплив. В табл. 1 наведені показники на скільки відсотків зменшиться ВВП, рівень інвестицій та реальний рівень заробітних плат за умов використання певного інструменту консолідації.

Таблиця 1

Вплив інструментів фіскальної політики

Фіскальні інструменти	Рівень спаду		
	ВВП	Інвестиції	З/П
Податок на споживання	-0,15	-0,36	-0,15
Корпоративні податки	-1,56	-8,24	-1,56
ПДФО	-0,60	-0,75	-0,60
Скорочення державних видатків	-0,28	-0,34	-0,28
Скорочення державних інвестицій	-2,88	-1,90	-2,88

Джерело: розроблено за матеріалами [4]

В результаті необхідно уважно підходити до питання фіскальної (бюджетної) консолідації, оскільки структура, джерело та характер запозичень мають велике значення. За таких умов однакові інструменти фіскальної консолідації можуть призвести до кардинально різних результатів.

Список використаних джерел

1. Бетлій О. Кірхнер Р. Фіскальна консолідація в Україні: навіщо потрібно і як досягнути. 2013. URL: <http://beratergruppe-ukraine.de/?content=publikationen/beraterpapiere>.
2. Іващенко О. А. Резнікова Н. В. Роль монетарної політики в досягненні економічної стабільності: асиметрії трансмісійного механізму // Економіка та держава. 2016. № 3 С. 7-12. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/1248>.
3. Лисяк Л. В. Політика фіскальної консолідації в Україні як інструмент стабілізації державних фінансів // Ефективна економіка. 2015. №8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4239>.
4. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Розпорядження КМУ від 8 лютого 2017 № 142-р / КМУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80/print>.

*Тарасенко Анатолій Григорович,
старший викладач,
кафедра економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

МОРАЛЬНІ СУСПІЛЬНІ НОРМИ ЯК УМОВА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Характерними рисами ринкового порядку протягом тривалого часу вважалися вузький егоїзм, втілений у прагненні максимізації прибутку та дух конкуренції, що стимулює розвиток конфліктів і перешкоджає розвитку суспільного співробітництва. Найбільш переконливо ця теза була розвинута марксизмом, який проголосив економічний егоїзм наслідком існування приватної власності.

В економічній науці міцно затвердилася знаменита теза А. Сміта про те, що будь-який господарський агент, переслідуючи „лише свою власну вигоду... часто більш дієвим чином служить інтересам суспільства, ніж тоді, коли свідомо прагне до цього”[1, с.332]. Однак, часто поза увагою економістів залишається той факт, що економічний егоїзм може бути дієвим засобом зростання суспільного добробуту лише в умовах цивілізованих довірчих відносин та загальноприйнятих, звичних морально-етичних норм та цінностей.

У підручниках з історії економічних вчень рідко згадують про те, що Адам Сміт, з ім'ям якого тісно пов'язують модель „людини економічної”, розглядав людину ще з двох боків – як істоту морально-етичну, духовну, та як істоту соціальну, що живе в суспільстві, взаємодіє з ним, підкоряючись певним нормам і правилам громадської поведінки. Як моральний філософ, Сміт не міг не усвідомлювати, що економічна діяльність є глибоко вкоріненою у соціальному житті і її неможливо осмислити, не враховуючи звичаїв, моралі і традицій – проявів культури конкретного суспільства. Саме тому класична праця творця системи політичної економії „Дослідження про природу та причини багатства націй” не може бути цілковито зрозумілою без його попереднього твору „Теорія моральних почуттів”, в якому економічна мотивація людини являє собою надзвичайно складний феномен, тісно пов'язаний із звичаями і традиціями суспільства, в якому вона живе. З цього приводу Сміт зауважував: „Можна покластися на те, що люди переслідуватимуть свої власні інтереси, не наносячи збитків суспільству, до того ж не тільки внаслідок обмежень, що накладаються законами, але також і тому, що вони зберігають внутрішню стриманість, що походить від моралі, релігії, звичаїв і освіти”[2, с.359].

Як бачимо, для Сміта велике значення мав соціокультурний контекст господарських процесів, що включає найважливіші культурні, моральні, історичні характеристики даного суспільства, у тому числі загальноновизнані моральні оцінки способів досягнення багатства та його примноження.

Звичайно, неможливо заперечити, що гонитва за прибутком чи прагнення до накопичення особистого багатства є важливим проявом егоїзму у ринковій економіці. Тут можна зустріти і прояви жадібності, і підлості, і шахрайства, однак ринок як соціальний інститут разом з тим сприяє і розвитку

кооперативної економічної поведінки і гуманістичних моральних цінностей, без яких не може цивілізовано функціонувати.

Історичний досвід свідчить, що егоїстична економічна поведінка та конкуренція характерні для будь-якого суспільного ладу, проявляючись у різноманітних формах, від прихованих спотворених, наприклад за феодалізму з його рангами, станами та знатністю, до відкритих цивілізованих у соціальній ринковій економіці. В умовах жорсткого інституційного ладу командно-адміністративного суспільства, що демонструє невідповідність між реальним життям та офіційною ідеологією, природний егоїзм і конкуренція проявляються у прихованих, неприродних формах, які не сприяють кооперації і поширенню соціальних цінностей більш високого порядку, а, отже, накопиченню соціального капіталу.

Отже, прийняті в суспільстві моральні норми, які не тільки обмежують мотиви і вчинки людей, але у значній мірі формують їх як особистостей, є значимим джерелом соціального капіталу нації.

Так, відношення у суспільстві до життя в борг, до сім'ї і майбутніх поколінь впливає на схильність до заощаджень, а у кінцевому рахунку на національну норму заощаджень; моральні принципи, втілені у трудовій етиці, впливають на продуктивність праці та ефективність суспільного виробництва і в деяких сферах виступають більш ефективними регуляторами, ніж засоби зовнішнього контролю, включаючи контроль ринків та цін [3]. Досить часто поведінка людини в економічній сфері у значній мірі регулюється уявленнями про справедливість і мораль, до того ж вони не можуть бути зведені до інших мотивацій.

Однак, у неокласичній традиції склалася стійка точка зору, що економіка повинна функціонувати за своїми власними правилами, а не за моральними міркуваннями, нав'язаними їй ззовні. Ця позиція засновується на ідеї про те, що ринок несумісний із етикою, оскільки довільні моральні дії суперечать ринковим правилам і ведуть до усунення моралізуючого підприємця із гри [4].

Протягом тривалого часу поняття «ділова етика» було порожнім звуком, тому що економіка знаходилась під впливом принципів ефективності, а не моралі. Вважалося, що внутрішня логіка ринку повинна звільняти від необхідності залежати від моральності його учасників, а належна гра ринкових законів найкращим чином гарантує економічний розвиток і навіть справедливість у розподілі доходів. Значне поширення цієї теорії довго приховувало її обмеженість. У сучасних умовах вчені все більше схиляються до думки, що не можна виключати моральну свободу людини із аналізу економіки, адже правила ринку діють лише тоді, коли існує підтримуючий їх моральний каркас.

Як справедливо зауважує К. Бруннер, «жодне суспільство, що не має морального порядку, не зможе функціонувати й вижити в конкуренції з іншими суспільствами, у яких цей порядок більш міцний. Безладдя свідчить або про перехід до нового морального порядку, або про розкладання суспільства» [5, с.61]. Таким чином, моральний порядок, що встановлюється загальними нормами і абстрактними правилами поведінки, зменшує для членів суспільства ступінь невизначеності можливих варіантів поведінки інших його членів, сприяючи координації соціального життя у суспільствах зі складною структурою.

Втілення та підтримання принципів моральної економічної поведінки залежить від соціально орієнтованих та економічно ефективних інститутів національної економіки, домінуюча роль у створенні і закріпленні яких належить державі. Соціальна справедливість – це одна із форм організації, регулювання і впорядкування суспільного життя та поведінки людей в сфері економіки. На формальному рівні вона отримує інституційне оформлення у вигляді офіційно прийнятих правових норм і обмежень, які закріплюють міру справедливості економічної поведінки та розподілу доходів чи благ. Неформальним чином вона втілюється у нормах поведінки, що складаються на основі економічної культури, системи цінностей, звичок і традицій, менталітету і які впливають на поведінку економічних суб'єктів і на процес розвитку соціально-економічної системи загалом.

Отже, сама по собі економічна діяльність не є вільною від моралі, що є основою соціального капіталу нації. Тому було б помилкою нехтувати значенням моральних цінностей в економічному житті, не враховуючи того беззаперечного факту, що ринкова економіка як механізм дії вільних індивідів висуває перед окремою людиною високі моральні вимоги, що їх економіка сама по собі неспроможна породити. Вихована в індивіді звичка підкорятися визнаним правилам гідної поведінки слугує опорою цивілізації, однією із найважливіших проявів якої є економічна сфера.

Список використаних джерел

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва, Соцэкгиз, 1962. 684с.
2. Туроу Лестер К. Будущее капитализма. Новосибирск, 1999. 432 с.
3. Leibenstein H. Beyond economic man. A new foundation of microeconomics. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1976. Pp. 297.
4. Козловски П. Принципы этической экономики. СПб.: Экономическая школа, 1999. 346с.
5. Бруннер К. Представление о человеке и концепция социума: два похода к пониманию общества // THESIS, вып.3, 1993. С.51-72.

Фролова Наталія Борисівна,
кандидат економічних наук,
науковий співробітник,
відділ державних фінансів,
ДУ «Інститут економіки та
прогнозування НАН України»

ЗМІНИ В УМОВАХ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ В США ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

В останні десятиліття активізація процесів політичної та економічної інтеграції серйозно впливала на процеси інтеграції в сфері оподаткування, особливо економічно розвинених країн світу. Незважаючи на те, що США

тривалий час відіграла провідну роль у податковій політиці інших держав, американській податковій системі вдавалось уникати впливу міжнародної податкової конкуренції і тримати ставки основних бюджетоутворюючих податків на досить високому, за міжнародними оцінками, рівні. Так, ставка податку на прибуток підприємств в США впродовж останніх 30 років була однією з найвищих серед країн-членів ОЕСР.

22 грудня 2017 р. в США президент Д.Трамп підписав Закон про скорочення податків та створення робочих місць (англ. the Tax cuts and Jobs Act), який став початком масштабної податкової реформи в США, спрямованої на зменшення податкового навантаження та підвищення податкової конкурентоспроможності економіки США. Серйозні зміни відбулись в режимі оподаткування прибутку підприємств.

Податок на прибуток підприємств в США було запроваджено на федеральному рівні в 1909 р. Цим податком обкладався спочатку не весь прибуток, а лише той, що перевищував 5 тис. дол. Впродовж 6 років з 1909 по 1915 рр. діяла єдина мінімальна ставка на рівні 1%. Починаючи з 1916 р. вона стала поступово зростати. Так, в 1917 р. вона збільшилась до 6%, в 1918 р. – до 12%, а в 30-ті роки сягнула 19%. У період з 1942 по 1945 рр. гранична номінальна ставка податку на прибуток становила вже 40%, що майже в півтора рази більше, ніж спостерігалось у довоєнний період. Найбільш відчутне зростання ставки податку на прибуток в США відбулось в 1951-1952 рр., коли її величина перевищила 50%, а в період 1968-1969 рр. навіть сягнула свого історичного максимуму – 52,8%. Загалом, такий високий рівень граничної номінальної ставки податку на прибуток (понад 46%) в США зберігався практично до 1986 р., тобто впродовж майже 35 років (див. рис. 1).

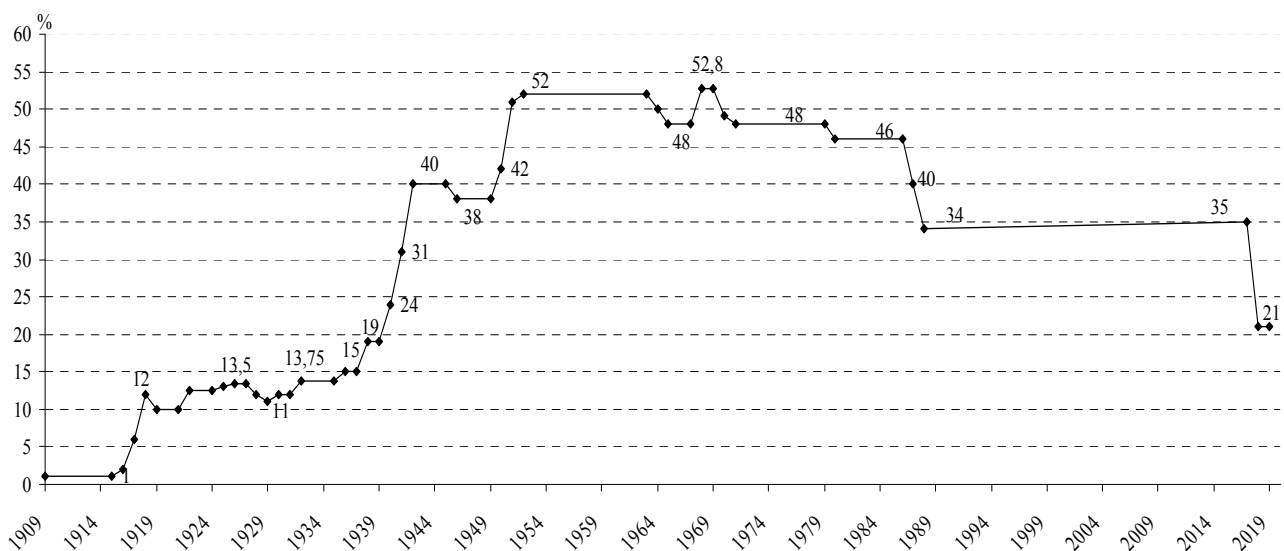

Рисунок 1. Гранична номінальна ставка федерального податку на прибуток підприємств в США в 1909-2019 рр., %

Джерело: Побудовано автором за даними <https://tradingeconomics.com/united-states/corporate-tax-rate>

Варто зазначити, що уряд США неодноразово вдавався до зниження граничної номінальної ставки податку на прибуток. Так, наприклад, в 1919 р. її

рівень було знижено з 12 до 10%, в 1929 р. – з 12 до 11%, в 1946 р. – з 40 до 38%, в 1964 р. – з 52 до 50%, в 1980 р. – з 48 до 46%. Водночас, як бачимо, переважно ці скорочення були незначними і відбувались в межах 1-2 процентних пунктів.

Найбільш значиме скорочення рівня граничної номінальної ставки податку на прибуток в США відбулось в 1986 р. в рамках Податкової реформи президента Р.Рейгана. Згідно із Законом про податкову реформу 1986 р. (англ. Tax Reform Act, 1986) ставку податку на прибуток було знижено з 46% спочатку до 40%, а ще через рік (в 1988 р). - до 34%. Цей рівень залишався незмінним до 1992 рр., а з 1993 і до 2017 рр. (включно) становив 35%. Таким чином, в результаті Податкової реформи 1986р. гранична номінальна ставка податку на прибуток була знижена за два роки на 12 процентних пунктів, досягнувши рівня, який відзначався в США 1940-1949 рр., тобто майже 40 років назад.

В результаті Податкової реформи Д. Трампа (2018 р.) було скасовано прогресивну шкалу ставок податку на прибуток, а номінальна гранична ставка цього податку скоротилась з 35% до 21%, тобто на 14 процентних пунктів (табл. 1). Для порівняння: гранична номінальна ставка податку на доходи фізичних осіб в рамках податкової реформи Д. Трампа зменшилась лише на 2,6 процентних пункти (з 39,6% в 2017 р. до 37% в 2018 р.).

Таблиця 1

Шкала ставок податку на прибуток підприємств в США

	2016	2018
Прибуток, дол. США	Ставка, %	Ставка, %
0-50000	15	21
50 001-75 000	25	
75 001-100 000	34	
100 001-335 000	39	
335 001-10 000 000	34	
10 000 001-15 000 000	35	
15 00 001-18 333 333	38	
понад 18 333 333	35	

Джерело: Складено автором за даними RSM <https://rsmus.com>

Варто зазначити, що незважаючи на реформування податку на федеральному рівні, в США зберігається дворівнева система податку на прибуток, яка дозволяє обкладання прибутку підприємств не лише федеральним податком, а й податком на рівні штату. Середній розмір ставки корпоративного податку на регіональному рівні в США наразі становить 6%. Найвищим є цей показник у штаті Айова (12%). Також доволі високою (понад 9%) є ставка податку на прибуток на Алясці, в Іллінойсі, Міннесоті, Нью Джерсі та Пенсильванії. Менш обтяжливим за розміром ставки є податок на прибуток у Північній Кароліні (2,5 %). У 6 штатах (зокрема, Вашингтон, Південна Дакота, Техас, Невада, Огайо та Вайомінг) регіональний податок на прибуток відсутній [1].

Зниження розміру номінальної ставки податку на прибуток позитивно вплинуло на рівень конкурентоспроможності податкової системи США. Раніше

США посідала одне з найвищих місць серед усіх країн-членів ОЕСР за цим показником. Як свідчать дані Податкової фундації (англ. Tax Foundation), в 2017 р. середньозважена номінальна сукупна ставки податку на прибуток (ставка, що враховує федеральний та регіональний податок на прибуток) сягала 38,9%, що майже на 15 процентних пунктів перевищувало середній показник по ОЕСР. В 2018 р. завдяки зменшенню ставки федерального податку на прибуток з 35% до 21% середньозважена сукупна ставка податку на прибуток в США скоротилась до рівня 25,7%, що відповідає середньому показнику в країнах ОЕСР й навіть істотно поступається таким країнам, як Франція (34,4%), Бельгія (34%) та Німеччина (30,2%) [2].

Водночас, варто відзначити, що скорочення номінальної ставки податку на прибуток негативно позначились на податкових доходах федерального бюджету США. В 2018 р. номінальні надходження податку на прибуток порівняно з 2017 р. зменшились на 92 млрд дол., тобто майже на 30%. Це в свою чергу зумовило зниження ролі цього податку у наповненні бюджету: частка податку на прибуток скоротилась на 3 процентних пункти (з 9% в 2017 р. до 6% в 2018р). За прогнозами експертів Податкової фундації федеральний бюджет США за період 2018-2027 рр. внаслідок зниження рівня оподаткування прибутку підприємств в цілому недоотримає біля 1,1 млрд дол. [3]

Разом з цим, незважаючи на це, експерти передбачають, що реформування податку на прибуток підприємств істотно покращить інвестиційну привабливість економіки країни й відтак сприятиме розширенню податкової бази, яке дозволить компенсувати втрати федерального бюджету від скорочення ставок цього податку [4]. На користь цього свідчить, зокрема, позитивний досвід Європейських країн, де в 2008 р. відбулось масштабне скорочення номінальних ставок податку на прибуток, яке торкнулось практично усіх країн-членах ЄС. В Болгарії, наприклад, ставка цього податку зменшилась за період з 1995 по 2008 рр. на 30 процентних пункти, а в Данії та Ірландії – на 27 процентних пункти. В середньому номінальна ставка податку на прибуток в ЄС в 2008 р. становила 23,6%, що майже на 12 процентних пунктів нижче, ніж було в 1995 р. І хоча рівень надходжень податку на прибуток в Данії в 2008-2009 рр. знизився (становив 1,9% ВВП порівняно з понад 3,1% ВВП в 2006 р.), в наступні роки він стабільно зростав, досягнувши, наприклад, в 2012 р. 2,6% ВВП. Аналогічна ситуація спостерігалась і в Ірландії (табл. 2)

Таблиця 2

Надходження податку на прибуток підприємств в Данії та Ірландії в 2006-2013 рр., % ВВП

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Данія	3,68	3,14	2,55	1,90	2,25	2,17	2,60	2,74
Ірландія	3,62	3,24	2,70	2,29	2,35	2,19	2,26	2,38

Джерело: Складено автором за даними ОЕСР <https://data.oecd.org/tax/tax-on-corporate-profits.htm#indicator-chart>

Отже, очевидно, що високий податковий тиск на прибутки підприємств гальмує обсяги залучення іноземних інвестицій, а отже керівництво США вдалось до дієвих заходів щодо покращення конкурентоспроможності її

податкової системи, що передбачали, зокрема, запровадження пропорційного податку на прибуток підприємств та відчутне зниження граничної номінальної ставки цього податку до середнього показника в ОЕСР. Слід також відзначити, що така гармонізація умов оподаткування, тобто їх наближення до умов в інших країнах-членах ОЕСР, є позитивним кроком у напрямку нейтралізації впливу з боку податків на рішення інвесторів щодо розміщення капіталу та усунення інформаційної асиметрії між США та іншими країнами світу.

Список використаних джерел

1. Tax Foundation // <https://taxfoundation.org/state-corporate-income-tax-rates-brackets-2018>
2. Tax Foundation // <https://taxfoundation.org/us-corporate-income-tax-more-competitive/>
3. Tax Foundation // <https://taxfoundation.org/the-distributional-impact-of-the-tax-cuts-and-jobs-act-over-the-next-decade/>
4. Tax Foundation https://taxfoundation.org/benefits-of-a-corporate-tax-cut/#_ftnref12

*Харабара Тарас Іванович,
начальник управління правового захисту
інтересів Міністерства в судах
та інших органах юридичного департаменту
Міністерства розвитку економіки,
торгівлі та сільського господарства України*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СТАТИСТИЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ "ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА"

Якість інформації державного статистичного спостереження про здійснення адміністративного судочинства в Україні необхідна для прийняття виважених, обґрунтованих управлінських рішень щодо забезпечення охорони прав, свобод та інтересів громадян, а також прав і інтересів підприємств, установ і організацій, конституційного ладу України, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Зокрема, статистична інформація про здійснення адміністративного судочинства може використовуватися органами державного влади, які надають відповідні адміністративні послуги, виконують владно-розпорядчі функції при прийнятті рішень щодо необхідності розробки та здійснення заходів, спрямованих на запобігання протиправних рішень, дій чи бездіяльності, виявлення й усунення причин та умов, які їх зумовлюють, сприяють їх виникненню.

Виходячи з положень Закону України "Про державну статистику" судова статистика, зокрема, статистика здійснення адміністративного судочинства є адміністративними даними, тобто, отриманими на підставі спостережень, проведених державними органами (за винятком органів державної статистики),

відповідно до законодавства та з метою виконання адміністративних обов'язків та завдань, віднесених до їх компетенції [1].

Програмою розвитку державної статистики до 2023 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 року № 222 передбачено, що використання значної кількості адміністративних даних як джерел інформації для проведення державних статистичних спостережень потребує створення та запровадження системи оцінки якості адміністративних даних. Зменшення звітного навантаження на респондентів потребує розширення доступу органів державної статистики до адміністративних даних та реєстрів, а також подальшого переходу на вибіркові методи статистичних спостережень, запровадження інтегрованих форм звітності, застосування методів моделювання в процесі обробки статистичних даних, використання сучасних технологій збору даних [2].

З метою забезпечення транспарентності адміністративних даних судової статистики актуальним є їх перетворення на статистичні показники та оприлюднення такої інформації на офіційному сайті Державної служби статистики України.

Так, для вирішення завдань щодо інформаційного забезпечення органів державної влади та управління для прийняття ними рішень, пов'язаних з фактами вчинення адміністративних правопорушень запроваджене державне статистичне спостереження "Додержання вимог адміністративного законодавства", яке відповідно до Довідника розділів статистики належить до розділу 1.08 "Правосуддя та злочинність".

Результати спостережень щодо додержання вимог адміністративного законодавства знаходяться у вільному доступі на офіційному вебсайті Держстату.

Натомість ні на офіційному сайті Державної служби статистики України, ані в статистичних публікаціях органів статистики України не міститься інформація щодо стану розгляду судовими органами справ в порядку адміністративного судочинства, що могло б віддзеркалювати існуючу картину правозастосування та бути корисним для прийняття суспільно необхідних рішень на всіх рівнях управління.

З огляду на зазначене актуальним є запровадження державного статистичного спостереження "Здійснення адміністративного судочинства".

Метою проведення такого статистичного спостереження є формування даних щодо результатів розгляду публічно-правових спорів та кількості:

- нормативно-правових актів, які визнані протиправними та нечинними чи окремих їх положень;
- актів індивідуальної дії, які визнані протиправними та скасовані чи окремі їх положення;
- дій суб'єктів владних повноважень, визнаних протиправними;
- прийнятих рішень про зобов'язання утриматися від вчинення певних дій;
- прийнятих рішень про визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною;
- прийнятих рішень про зобов'язання вчинити певні дії;

- прийнятих рішень про встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень;
- стягнень з суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправними рішеннями, дією або бездіяльністю;
- прийнятих рішень про тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян;
- примусових розпусків (ліквідацій) об'єднання громадян;
- іноземців чи особи без громадянства примусове, видворених за межі України за рішенням адміністративного суду.

Оприлюднення даних результатів розгляду публічно-правових спорів повністю узгоджуються із завданнями та принципами, передбаченими в Кодексі адміністративного судочинства України [3].

Запровадження такого державного статистичного спостереження забезпечить можливість формування даних щодо результатів розгляду публічно-правових спорів адміністративними судами, що якісно відобразатиме процес оцінки ефективності роботи судів, а також сприятиме вирішенню цими судами проблемних питань правозастосування та найголовніше допоможе своєчасно виявити підстави і умови прийняття суб'єктами владних повноважень незаконних рішень у своїй діяльності.

Список використаних джерел

1. Про державну статистику: Закон України від 17.09.1992 р. № 2614-XII, станом на 19.04.2014 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2614-12>
2. Про затвердження Програми розвитку державної статистики до 2023 року: постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2019 р. № 222. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-2019-%D0%BF>
3. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>

***Храпунова Яна Володимирівна,**
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра статистики,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИМІРЮВАННЯ СТАТИСТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розгортання процесів інтеграції є однією із закономірностей світового розвитку, яка почала посилюватися на зламі тисячоліть, поєднуючись одночасно з дезінтеграційними тенденціями.

Інтеграція – всесвітньо-історичний, світовий об'єднавчий, об'єктивний історичний процес, який спрямований на добровільне та взаємовигідне об'єднання, в тій чи іншій формі, різних країн у певну спільноту.

Беручи до уваги це концептуальне визначення, слід відмітити, що об'єктом інтеграції, як об'єднуючого процесу, є людське суспільство. Елементи

міждержавного інтеграційного комплексу – суб'єкти міждержавних відносин – це національні держави. Якщо вони вступають у правовідносини між собою, то, відповідно, роблять можливим створення спільного міжнародного правопорядку, котрий існує у форматі міжнародного права.

Метою даної публікації є узагальнення наукових підходів до визначення сутності й форм прояву процесів інтернаціоналізації та інтеграції економіки України у глобалізовану економічну систему євроатлантичних країн та оцінювання економічних наслідків цієї інтеграції.

Відповідно до поставленої мети, одним із завдань є здійснення таксономії складових, які формують спільне семантичне поле, що об'єднує такі економічні категорії як *«інтернаціоналізація»*, *«економічна інтеграція»*, *«єдиний і цілісний світ»* та *«глобалізація»*. Йдеться, передусім, про побудову такого понятійного ряду цих категорій, який дозволив би не лише уточнити їх визначення, але й окреслити риси, що поєднують вищезазначені категорії та формують сутнісні розбіжності між ними. Використання принципів діалектичної логіки дає змогу дійти висновку, що первопричиною всіх цих явищ є *поділ праці*, у ході якого всілякі види оброблення предметів праці відокремлюються один від одного, й створюють при цьому нові види й галузі виробництва, а також принципово нові види економічної діяльності.

Сьогодні подальша диференціація поділу праці, поглиблення обміну товарами не лише між окремими виробниками й територіями, але й між країнами, неминуче призводить до *інтернаціоналізації капіталу та праці*. Це, насамперед, формує головну форму суспільного поділу праці – *міжнародний поділ праці*, який базується на спеціалізації окремих країн на виробництві певних товарів та послуг і товарному обміні цими продуктами **на світових ринках**.

Усі країни тією чи іншою мірою включені до міжнародного поділу праці. Міжнародний поділ праці неминуче призводить до *інтернаціоналізації продуктивних сил суспільства, капіталу та праці*, що, в свою чергу, сприяє подальшому розвитку продуктивної сили праці, її функціональної розгалуженості та дієздатності. Його основними формами є міжнародна спеціалізація та міжнародна кооперація.

У повній відповідності до законів діалектики, на зміну інтернаціоналізації продуктивних сил, капіталу та праці, приходять *глобалізація*, яка поєднує вищу на сьогодні стадію розвитку капіталістичних виробничих відносин та процеси функціонального об'єднання держав світу до суперечливої єдності, якій притаманна значна кількість проблем і конфліктів. Основу глобалізації утворюють міждержавні відносини, владна вертикаль яких формується навколо найефективніших з точки зору досягнутих результатів держав, їх союзів, інтеграцій тощо.

Відмінність *глобалізації* від *інтернаціоналізації* полягає у тому, що вона провокує руйнування національних кордонів, підриває підґрунтя національного суверенітету, закладає фундамент певної нової, глобальної спільноти. За умов існування багатьох спільних рис глобалізація та інтернаціоналізація є якісно різними процесами. На наш погляд, під певним кутом їх можна розглядати як стадії, що йдуть одна за одною.

Отже, глобалізація економіки — це не лише продовження й прискорення процесу інтернаціоналізації, і навіть не розширення сфери його дії, а й процес

переходу світового економічного простору до якісно нового стану, якому притаманні зростання економічної відкритості країн, лібералізація торгівлі, міжнародні переміщення праці, капіталу, технологій тощо (Рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок процесів міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації, міжнародної інтеграції та глобалізації.
Джерело: розроблено автором

Сутність змісту поняття «глобалізація» є досить багатогранною, у широкому сенсі його розуміють як перетворення регіональних й національних проблем у загальномаштабні, світові, які, відповідно, формують не тільки нове соціальне глобальне, а й господарське глобальне середовище.

Основними сферами прояву глобалізації є, в першу чергу, економіка, науково-технічні технології, етичні цінності (глобальна етика), а також нові загрози міжнародній безпеці й стабільності (транснаціональна злочинність, міжнародний тероризм, розповсюдження зброї масового знищення) тощо.

Сутність такого складного процесу як глобалізація можна визначити за допомогою виокремлення характерних особливостей його прояву. Згідно з критеріями Світового Банку процес глобалізації має наступні ознаки: по-перше, інтернаціоналізація господарського життя, що бере свій початок з обміну товарами; розвиток міжнародних фінансових ринків та їх становлення; глобалізація політичних процесів, обмін технологіями; об'єднання (злиття) культур.

У більшості випадків глобалізацію сприймають як негативне явище, яке загрожує існуванню макро- та мікросистем держав. Зрештою, якщо сприймати глобалізацію як рушійну силу прогресу економіки, науки, технологій, міжнародних відносин тощо, то одразу можна зрозуміти, що явище «глобалізація» має дуалістичні прояви.

В економічній сфері глобалізацію виокремлюють у три основні напрями:

- Міжнародна торгівля;
- Міжнародні фінансові операції;
- Міжнародний рух чинників виробництва – капіталу та праці.

Рух товарів та капіталу між країнами, який спричинений потребою реалізувати економічні функції, валютні операції, а також рух інтелектуальної продукції між університетами, дослідницькими осередками можна віднести до сутнісних чинників глобалізації.

Особливої уваги потребує такий аспект досліджуваної теми, як кількісне вимірювання статистичних характеристик стану глобалізаційних процесів, їх ступеня, швидкості та всеосяжності розвитку, а також оцінки результатів і наслідків.

Очевидно, що для вирішення таких складних завдань економічна наука має розробити систему логічно та формально математично пов'язаних між собою показників. Концептуальну схему вимірювання процесу глобалізації викладено на Рисунку 2.

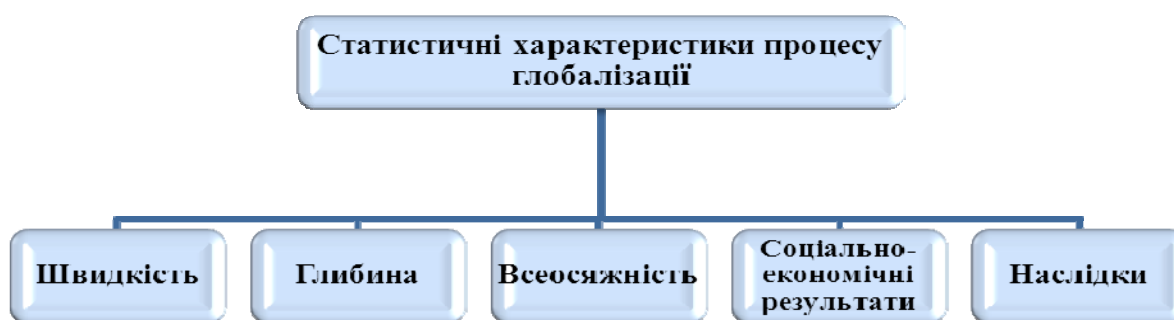

Рис. 2. Концептуальна схема вимірювання процесу глобалізації та його складових

Джерело: розроблено автором

Як свідчить Рис. 2, у процесі вимірювання статистичних характеристик процесу глобалізації мають оцінюватися такі складові даного процесу як його **швидкість, глибина, всеосяжність, а також отримати значення таких показників як соціально-економічні результати та наслідки.**

Кількість показників у кожній групі системи, рівно як формалізація, як того потребують засади системного аналізу, взаємозв'язків між показниками всередині кожної групи та групами між собою є предметом окремого дослідження, його результати будуть апробовані на конференції.

Варто зосередити увагу на тому, що у світовій практиці для кількісного вимірювання процесу глобалізації використовується агрегований (комполітний) індекс глобалізації, за його допомогою оцінюється ступінь залучення в інтеграційні процеси різних країн світу, де сукупно проживає більша частина населення планети. На даний момент розроблено дві системи кількісного і якісного вимірювання ступеня глобалізації, які дають змогу щорічно розраховувати індекс глобалізації тієї чи іншої країни.

Одну систему розробив швейцарський Інститут дослідження бізнесу – КОФ (Цюріх), іншу – Міжнародна організація «Фонд Карнегі» — СЕІР.

За першою системою (система КОФ) індекс розраховується для 123-х країн світу [10], за другою (система СЕІР) – для 62-х [9].

Індекс глобалізації дає нам змогу оцінити масштаб інтеграції будь-якої країни у світовий простір, а також виконати порівняння різних країн за цим показником.

За системою КОФ індекс глобалізації визначається у трьох вимірах: економічному (Іге), соціальному (Ігс), політичному (Ігп) й обчислюється як сума своїх складових $I_g = 0,34 \times I_{ge} + 0,37 \times I_{gs} + 0,29 \times I_{gp}$ із відповідними ваговими коефіцієнтами, котрі визначаються методом експертних оцінок.

За системою СЕІР індекс глобалізації можна визначити у чотирьох вимірах: економічному (Іге), персональному (Ігпр), технологічному (Ігт) та політичному (Ігп) і обчислюється як сума вказаних складових із рівними ваговими коефіцієнтами.

Порівнюючи індекси глобалізації окремих країн за системами КОФ і СЕІР, маємо змогу побачити, що вони можуть суттєво відрізнитися для однієї і тієї ж країни.

Тому ми вважаємо, що необхідно здійснити подальші розрахунки, результати яких мають, по суті, дезагрегувати характеристики кожної із цих систем і пояснити, практично, причини таких відмінностей.

Саме поясненню, в тому числі, цих причин автор планує присвятити своє подальше дослідження.

Підводячи підсумки, слід відмітити, що вивчаючи погляди науковців щодо вищевказаних процесів, всю їх сукупність концептуально можна розділити на дві групи.

Представники першої вважають, що глобалізація призводить до уніфікації економічних, політичних, культурних систем у всьому світі та стимулює розвиток сегментів єдиного світового ринку за єдиним вектором.

Представники іншої, до якої приєднується й автор, дотримуються думки, що глобалізація є діалектичним явищем і будь-які економічні події в окремому регіоні можуть викликати протилежні явища у інших, тому вона істотно впливає на розвиток подій у кожній країні, у тому числі, на процес змін у системі національних особливостей країн.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: навч. посіб., 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2008. 263 с. (Вища освіта ХХІ століття).
2. Гражевська Н. І. Економічні системи епохи глобальних змін: [монографія]. К.: Знання, 2008. 431 с.
3. Манцуров І. Г. Інституційне планування в системі державного регулювання економіки: моногр. К.: НДЕІ, 2014. 457 с.
4. Манцуров І. Г., Єріна А. М., Мазуренко О. К. та ін. Макроекономічна статистика : підруч. для ВНЗ ; [за ред. І.Г.Манцурова]. К. : КНЕУ, 2013. Т. 1. 325 с.
5. Поручник А. М. Формирование экономического механизма интеграции Украины в систему мирового хозяйства. К., 1994. 36 с.

6. Стиглиц Дж. Ю. Экономика государственного сектора. Пер. с англ. М.: МГУ, ИНФРА, 1997. 639 с.

7. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. К.: Логос, 2003. 631 с.

8. Friedman J. (1989) Oligopoly Theory. Cambridge.

9. Global Economic . Commodities at the Crossroads (2009). Washington. The International Bank for Reconstruction. The World Bank. 196 p. Mode of access <http://www.worldbank.org>

10 KOF, Index of Globalization URL: <http://globalization.kof.ethz.ch>.

Чариєв Керім,

аспірант,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ ЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ ЗАЛУЧЕНІСТЮ БАНКІВ В ГЛОБАЛЬНУ МЕРЕЖУ ТА СТАБІЛЬНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Значне збільшення фінансової потенціалу, а також об'єктивна необхідність супроводу зростаючих міжнародних операцій національних корпорацій стимулювали вихід провідних банків країн, що розвиваються, на зарубіжні ринки. Іноземна експансія в цілому носить поки досить обережний і помірний характер, більшість банків, особливо з числа контрольних держав, як і раніше, основний акцент у своїх стратегіях роблять на нарощування обсягів внутрішніх операцій. Крім того, в деяких країнах, що розвиваються, зберігаються певні обмеження на випуск банківського капіталу у формі прямих іноземних інвестицій, що також стримує розширення міжнародного бізнесу своїми кредитними, інститутами.

На сьогодні традиційна думка полягає в тому, що негативний вплив кредитної пропозиції, що виникла у США, поширився на решту світу через міжнародні фінансові банки, зокрема їх зв'язки. Проте попередні емпіричні докази цього питання є суперечливими. Здається немає жорстких доказів того, що криза поширюється через фінансові зв'язки з США та решти світу. Це видається контроверсійним з урахуванням надзвичайної синхронізації економічної активності (принаймні серед розвинених країн) під час недавньої кризи. Відсутність системних доказів, що пов'язують фінансову глобалізацію з падінням виробництва протягом останніх років, змусило багатьох стверджувати, що група розвинутих економік зазнала одного загального (глобального) шоку як у фінансовому посередництві, так і в продуктивності реальної економіки.

До кризи 2007-2009 років в межах парних країн збільшення транскордонних фінансових / банківських зв'язків пов'язані з більш дивергентними, менш синхронізованими циклами виробництва. Цей результат відповідає останнім даним Г. Камінскі і К. Рейнхарт [1], які також показують суттєве негативне співвідношення між фінансовою інтеграцією та синхронізацією виробництва. По-друге, ми представляємо новітні докази того, що протягом недавньої кризи зв'язок

фінансової інтеграції з вихідною синхронією менш негативний. Цікаво, що були отримані аналогічні результати, коли розглядалися попередні епізоди фінансової кризи в інших розвинених країнах, таких як Фінляндія та Швеція на початку 1990-х років та Японії в середині / кінці 1990-х років. По-третє, було виявлено, що в ході недавньої кризи відбулася позитивна кореляція між синхронізацією виробництва та експозицією фінансової системи США, і це співвідношення виникло лише тоді, коли, крім прямих зв'язків із США, розглядалися непрямі зв'язки через Кайманові острови (та інші фінансові центри).

Як і в дослідженні Дж. Хезкот і Ф. Пері [2], більш високий ступінь фінансової інтеграції дає можливість капіталу більше витратити кошти від меншої до більш продуктивної країни; це, у свою чергу, збільшує розбіжність виробництва між країнами, коли їх вражають різні реальні шоки (оскільки зайнятість та інвестиції дотримуються різних моделей у двох країнах).

Оцінка залежності між залученістю банків в глобальну мережу та стабільність національного банківського сектора була проведена на основі набору даних по банківським системам за період 1977-2009 гг. Результати аналізу показують наступне:

1) збільшення ступеня залученості в глобальну банківську мережу зменшує вірогідність кризи у даному банківському секторі;

2) за інших рівних умов у міру посилення взаємозв'язку чинників зменшення ймовірність кризи слабшає;

3) коли взаємопов'язаність банківського сектора досягає певного рівня, подальше збільшення взаємопов'язаності дійсно починає збільшувати ймовірність кризи банківського сектора;

4) при дуже високому ступені взаємозв'язку ймовірність знову знижується.

При визначенні зв'язку між взаємозв'язком і стабільністю банківського сектора слід враховувати вплив інших факторів. Наприклад, відстає темп зростання кредиту приватному сектору в порівнянні з ВВП є важливим і позитивним сигналом. Це відповідає висновкам попередніх публікацій, які передбачають, що кредитні буми можуть вести до банківської кризи. Результати також показують, що темп зростання реального ВВП негативно пов'язаний з виникненням банківської кризи, це свідчить про важливість положення в реальному секторі економіки при визначенні стану банків. Волатильність фондового ринку також позитивно пов'язана з банківською кризою, це вказує на те, що ринкові курси цінних паперів є хорошим індикатором небезпеки. Більш високе співвідношення витрат до доходів, що може бути інтерпретовано як відображення неефективності банківської системи, асоціюється збільш високою ймовірністю банківської кризи. Відношення грошового агрегату M2 до інвалютних резервів використовується як показник можливості несподіваного відтоку капіталу і проблем банківського сектора в країнах з фіксованим обмінним курсом.

Отже, було виявлено, що в банківських системах, що не дуже тісно пов'язані з глобальною банківською мережею, збільшення взаємозв'язку веде до скорочення ймовірності кризи банківського сектора. Після досягнення певного ступеня взаємозв'язку її подальше посилення не покращує фінансову стабільність і може на

практиці збільшити її вразливість. Коливзаємопов'язаність наближається до повної, вона знову починає знижувати можливість кризи.

«Темна сторона» взаємопов'язаності (тобто негативний вплив, який переважає при перевищенні певного рівня взаємозв'язку) сильніше проявляється при посиленні взаємозв'язку. Іншими словами, збільшення взаємопов'язаності за пасивами (залучення кредитів) швидше може стати чинником порушення банківської стабільності, ніж зростання вихідного взаємозв'язку, тобто за активами. Отже, фінансовий шторм, що виник в країні-кредиторі і переданий країні-позичальнику по каналах кредитування, може бути більш небезпечним для фінансової стабільності.

Результати дослідження потенційно важливі для політиків і регуляторів фінансового сектора, оскільки до певного моменту їм може бути вигідно підтримувати міжнародні зв'язки між національними та зарубіжними банками, але після досягнення певних меж, розширення міжнародних зв'язків банків може бути руйнівним для фінансової стабільності. Потенційно негативний вплив взаємозв'язку може бути компенсовано іншими факторами, на які може впливати монетарна політика, наприклад підвищенням капіталізації банківського сектора.

Список використаних джерел

1. Kaminsky G. (2000). On Crises, Contagion, and Confusion / G. Kaminsky, C. Reinhart. *Journal of International Economics*. Vol. 51 (1). Pp. 145–168.
2. Heathcote J. (2004). Financial Globalization and Real Regionalization. *Journal of Economic Theory*. Vol. 119 (1). – P. 207–43.

Чернуха Лілія Юріївна,

студентка,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;

науковий керівник:

Залюбовська Світлана Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент,

кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Національна академія статистики, обліку та аудиту

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО СУТНІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЕКОНОМІЧНОГО ПОНЯТТЯ «ЗАОЩАДЖЕННЯ»

Заощадження населення відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку суспільства. Теоретичні основи сутності дефініції заощаджень досліджувались іноземними та вітчизняними науковцями. Одним із перших, хто розробляв наукові уявлення про заощадження як економічне поняття, був Сміт А. Він стверджував, що «кожен марнотрат є ворогом суспільного блага, а будь-яка ощадна людина – суспільним благодійником» [16, с. 371].

Мілль Дж. визначав заощадження як дохід, який не споживається особою, яка здійснює заощадження [4, с. 347]. Додонов В. визначає заощадження як частину доходів сімейних господарств, яка не використовується ними для придбання товарів і послуг, а також для сплати податків» [17, с. 396]. У свою чергу, Маршалл А. визначав заощадження як «перевищення доходу над необхідними витратами» [12], Кейнс Дж. зазначав, що заощадження – це «перевищення доходу над споживчими видатками» [3, с. 182]. Особливостями даних поглядів, що в основу сутності заощаджень покладено надлишковий дохід за рахунок якого утворюються заощадження. Проте такий підхід є одностороннім у визначенні сутності заощаджень.

Досліджуючи сутність заощаджень Дорбнуш Р. та Фішер С. відзначають, що заощадження (які дорівнюють доходу за відрахуванням споживання) здійснюються не лише за рахунок доходів населення, але й за рахунок доходів корпорацій, які «заощаджують, використовуючи частину свого прибутку [6, с. 260]. В свою чергу, Харрод Ф. вважає, що заощадження – це прагнення змінити потік доходів таким чином, щоб він прийняв вигідний напрям, а також прагнення забезпечити себе на випадок непередбачених життєвих обставин [14, с. 53].

Інший підхід пропонує група авторів, які під заощадженнями розуміють частину доходу у розпорядженні, що використовується домашніми господарствами з метою нагромадження багатства» [18, с. 440]. На нашу думку, таке визначення є недосконалим, оскільки в його основу покладено «мотив», а отже виокремлення лише мотивованих заощаджень хоча в практиці мають місце і не мотивовані. Заощадження – це різниця між поточним доходом і поточним споживанням [19, с. 195].

Самуельсона П., Нордгауза В. наводять таке визначення заощаджень: «заощадження – це різниця між отриманим індивідом доходом і його видатками на споживання, та частина доходу, яка не споживається» [15, с. 622]. Вважаємо дане трактування сутності досліджуваного поняття не зовсім повним, оскільки автором не вказано чому відбувається відмова від поточного споживання, або які фактори на це впливають.

У фінансовому словнику, заощадження визначаються як: «частина доходу, яка не використовується на поточне споживання» [7, с. 165]. На думку, Алексеєнко М. «заощадження – це частина доходів суб'єктів економіки, не використана на споживання, сплату податків і неподаткових платежів, призначена для забезпечення потреб у майбутньому» [1, с. 24].

Дуже часто поняття «заощадження» та «накопичення» ототожнюють та визначаються як рівнозначні в теорії та практиці [13, с. 298]. Проте існують погляди, які ці два поняття розглядають окремо. Так марксистське трактування категорії заощаджень було доволі прагматичним і характеризувало, перш за все, частину одержаного доходу. Сутність категорії «накопичення», на його думку, більше пов'язана із розширенням капіталістичного виробництва. За Марксом К., «накопичення капіталу, яке розглядається конкретно, полягає у відновленні його у збільшеному масштабі» [9, с. 594]. «Розширення капіталістичного виробництва означає ні що інше, як „застосування доданої вартості як капіталу, або зворотне перетворення доданої вартості у капітал», [9, с. 592].

«Заощадження населення – це поступово сформована за рахунок частини поточних доходів сукупність грошових коштів, яка необхідна населенню для забезпечення безперервності процесу споживання та його збільшення» [8, с.233]. Характеризуючи погляди інших вчених заощадження – це індивідуальне нагромадження грошових сум, які є частиною трудових доходів [11, с. 432]. Альохін Б. під заощадженнями розуміє єдине джерело інвестиційного капіталу. Вони виникають тоді, коли доходи окремих громадян перевищують їх видатки. Корпорації (нефінансові) історично є найбільшими власниками заощаджень. Власниками заощаджень можна також вважати уряди країн, які формують бездефіцитні чи профіцитні бюджети [2, с. 22].

Відсутність єдиного підходу щодо визначення дефініції заощаджень дозволяє розглянути дефініції, які є на думку деяких авторів тотожними поняттями: накопичення,

Аналізуючи наведені підходи до характеристики спільних рис і відмінностей між категоріями «накопичення» та «заощадження», зазначимо, що, на нашу думку, використання категорії заощаджень не дозволяє повною мірою з'ясувати питання щодо того, як використовуються ці заощадження у подальшому. На відміну від категорії «заощадження», категорія «накопичення» більш повно характеризує використання частини доходу на розширення та вдосконалення виробництва, на приріст основного та оборотного капіталу.

В економічній науці незаперечним є факт, що заощадження – єдине джерело інвестиційних ресурсів. Якщо, наприклад, дотримуватись логіки Кейнса Дж., дохід можна визначити двояко: як суму споживання та заощадження або як суму видатків на споживчі блага та інвестиції. Тому рівність інвестицій і заощаджень очевидна й «впливає із двостороннього характеру угод між виробником, з одного боку, та споживачем чи покупцем капітальних благ – з іншого» [10, с. 118]. Для змішаної відкритої економіки ця тотожність зберігає свою силу з тією лише відмінністю, що категорію «заощадження» тлумачать дещо ширше, як суму чотирьох компонентів: заощаджень населення (домогосподарств), фірм, уряду (у формі чистих податків) та іноземних заощаджень. Високий рівень кореляції між заощадженнями та інвестиціями демонструють і результати статистичних досліджень, відомі в економічній теорії як загадка Фельдстейна-Горіоки [5, с. 194-195].

Таким чином, дефініція «заощадження» є ще досить розпливчатою. З одного боку – це невикористана частина грошового доходу за певний період, а з іншого боку – заощадження, накопичуючись, утворюють фінансові активи сім'ї як частину загального її багатства.

Вважаємо за необхідне надати авторське бачення досліджуваної категорії. На нашу думку, заощадження – це частина грошових коштів фізичних та юридичних осіб, яка нагромаджується шляхом одночасного збільшення доходів та скорочення поточних потреб на споживання в перспективі задоволення майбутніх потреб направлених на соціально-економічний розвиток особистості. Основною відмінністю запропонованого визначення є те, що окрім населення дане визначення враховує ще й юридичних осіб у яких формується значна частина фінансових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Алексеенко М. Сущность и роль сбережений в условиях рыночной экономики. Экономика Украины. 2002. №11. С.23-30.
2. Алехин Б.И., Захаров А.В. Государственные сберегательные облигации для населения. Финансы. 2005. №12. С. 51
3. Антология экономической классики. Т.1., Т.2 М: «Эконов», 1992. 474 с.
4. Бікі Х. Основні характеристики програм страхування депозитів. Вісник НБУ. 1997. № 1. С. 21.
5. Бурда М., Виплош Ч. Макроекономіка: Європейський контекст. К.: Основи, 1998.
6. Дорбнуш Р. Макроекономіка. М.: Изд. МГУ; ИНФРА-М, 1997. с. 285.
7. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. 2-ге видання, виправлене та доповнене. Львів: Видавництво «Центр Європи», 1997. 576 с.
8. Закономерности формирования и реализации трудовых доходов при социализме. Ракитский Б.В., Шохин А.Н. М.: Наука, 1987. с. 233
9. Капитал. Т. 1 // Маркс К. и Энгельс Ф. Соч.- 2-е изд. Т. 23
10. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Прогресс, 1978.
11. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли. От пророков до профессоров. М.: Дело, Вита – Пресс, 1996. 544 с.
12. Маршалл А. «Принципы политической науки»: М: Эконом-Ключ. 1993. 123 с.
13. Маршалл А. Принципы экономической науки. М.: Прогресс Универс. 1997. 456 с.
14. Рай Ф. Харрод. К теории экономической динамики. М.: «Гелиос», 1999. 160 с.
15. Самуельсон П. А., Нордгауз В.Д. Мікроекономіка. К.: Основи, 1998. 675 с.
16. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. С. 371
17. Финансовое и банковское право: словарь-справочник. Додонов В.Н., Крылова М.А., Шестаков А.В. М.: ИНФРА-М, 1997. 227с
18. Фишер С., Р. Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика. М.: Дело. 1997. 829 с.
19. Фондовый рынок: Навч. посіб. Для дистанційного навчання / Калина А.В., Кощев О.О.; За наук. ред. В.С. Яцкова. – К.: Вид-во «Університет «Україна», 2006. 208 с.

Шелудько Елла Ігорівна,

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник,

відділ промислової політики,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Фармацевтика є лідером європейського вектору інтеграції в Україні і давно орієнтована на роботу за європейськими стандартами виробництва, дистрибуції, лабораторної практики. Нині в країні налічується 113 підприємств

(2018 р.), що мають ліцензії з виробництва лікарських засобів за європейським стандартом контролю якості GMP для виходу на європейський ринок. Серед фармвиробників, що отримали GMP для виробничої ділянки протягом 2016-2018 рр. від регуляторного органу країни-члена ЄС, слід відмітити провідні українські компанії: «Борщагівський ХФЗ», «Дарниця», «Фармак», «Юрія-Фарм», «Технолог», «Синбіас Фарма» тощо. Розвиток інноваційних та наукоємних фармацевтичних виробництв несе суттєвий потенціал, створюючи нові «точки росту» промисловості та сприяючи модернізації великих промислових зон, створених ще за радянських часів.

На українському фармацевтичному ринку працює майже 400 тис. осіб, з них – 24,0 тис. працюючих безпосередньо на виробництві (2018 р.). Згідно даних Держстату, 0,8% ВВП у 2018 р. згенерував виробник, задіяний в індустрії створення лікарських засобів (рис. 1).

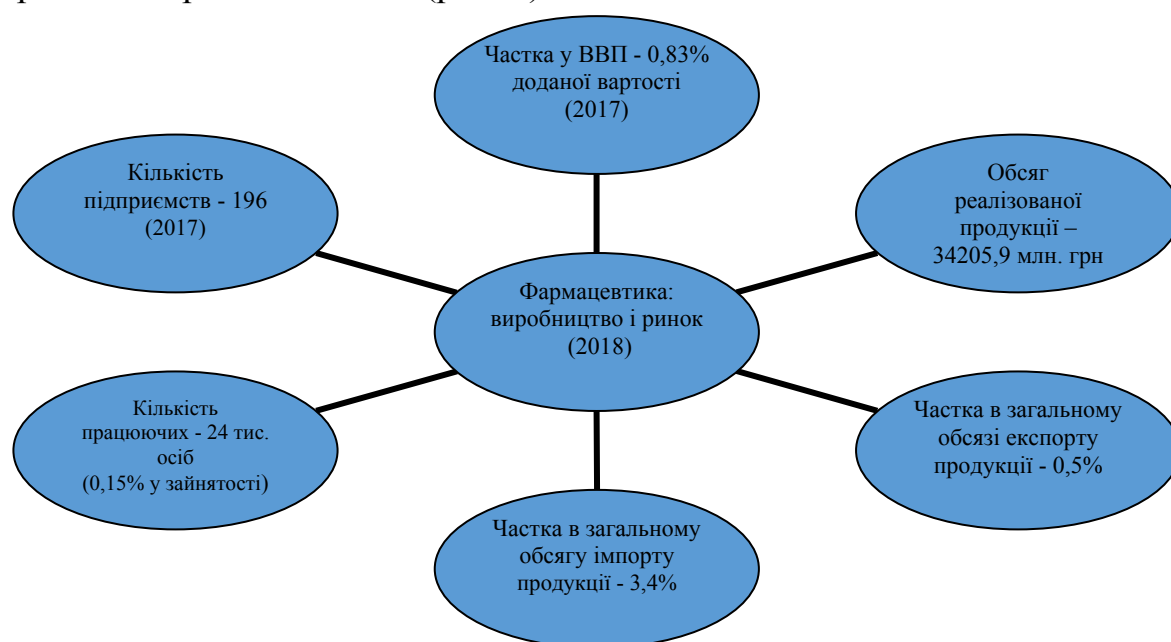

Рис.1. Основні показники ринку фармацевтичної продукції

Джерело: за даними Держстату України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Галузь фармвиробництва показує високі темпи нарощування капітальних інвестицій, проте цей показник і не досяг поки що рівня докризового 2013 року. За даними Держстату, протягом 2018 року обсяг капітальних інвестицій у галузь фармвиробництва склав 88 млн дол. США (85% від рівня 2012 року), водночас рівень прямих іноземних інвестицій у цей період зріс майже вдвічі і перевищив 1 млрд дол. США (станом на 01.01.2018 р.) [1, с.7]

Фармацевтична продукція залишається суттєвою статтею українського імпорту, хоч її обсяг у 2018 р. зменшився порівняно із 2012 р. у 1,7 раза (1947 млн дол. США відносно 3303 млн дол. США у 2012 р.) (рис. 2). ТОП-10 напрямів імпорту фармацевтичної продукції в Україну (2018 р.): Німеччина, Індія, Франція, Італія, Словенія, Велика Британія, Угорщина, Польща, Австрія, Іспанія.

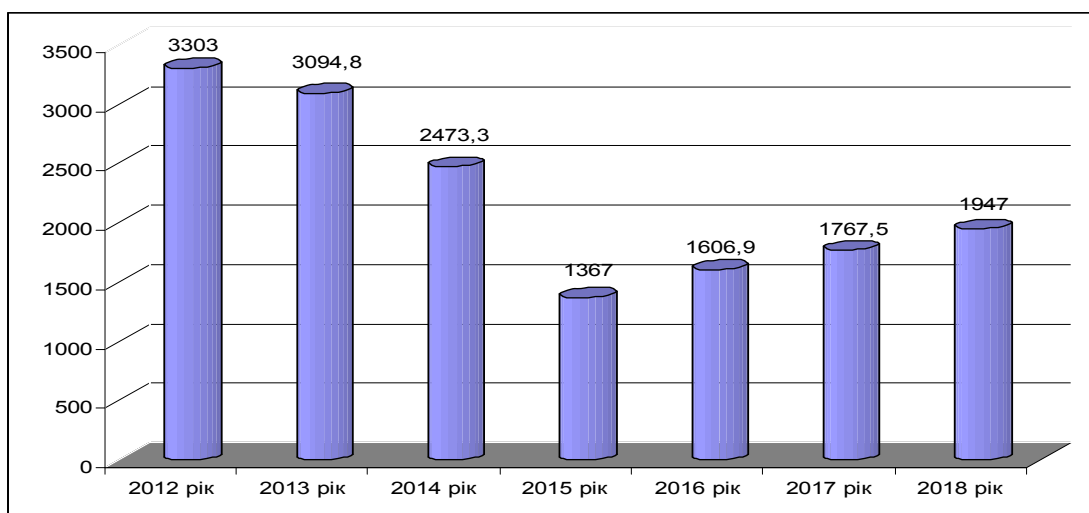

Рис.2. Обсяг імпорту фармацевтичної продукції, млн дол. США

Джерело: за даними Держстату України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Експорт фармацевтичної продукції склав у 2018 р. 216,1 млн дол. США, або приблизно 85% від рівня 2013-2014 рр. в середньому (рис. 3). Диверсифікації експорту за останні роки майже не відбулося. Лікарські засоби постачаються у країни СНД – Узбекистан, Казахстан, Росію, Білорусь, Киргизстан; з європейських – у країни Балтії, Німеччину, Італію, Румунію, Сербію, Словаччину, Польщу, Угорщину; з країн Азії – у Грузію, Корею, Ірак, В'єтнам, Туреччину тощо.

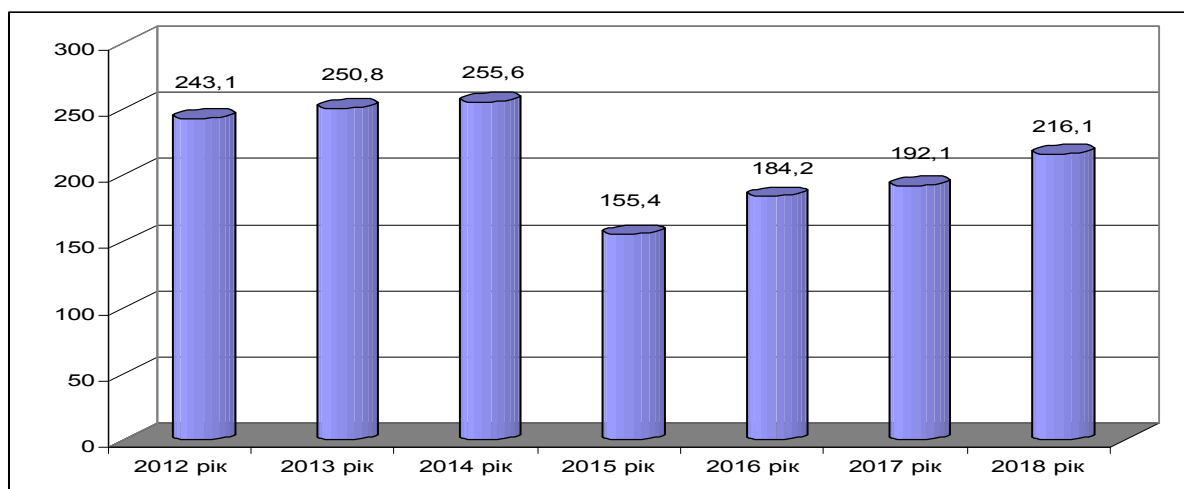

Рис.3. Обсяг експорту фармацевтичної продукції, млн дол. США

Джерело: за даними Держстату України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Ключові виклики для розвитку галузі полягають у такому:

- українські виробники випускають здебільшого препарати-генерики та не можуть конкурувати у світовому виробництві у створенні оригінальних продуктів;
- залежність вітчизняних фармацевтичних компаній від імпорту проміжних товарів – АФІ (вихідних для виробництва кінцевої продукції) – та обладнання;
- нереформованість вітчизняної системи охорони здоров'я та відсутність Національної стратегії розвитку охорони здоров'я в Україні;
- дефіцит кадрів;

- відсутність нових власних наукових розробок фармацевтичних препаратів;
- висока вартість кредитних та інвестиційних ресурсів, що призводить до загострення дефіциту обігових коштів фармацевтичних підприємств;
- неврегульованість у питанні інтелектуального права в галузі;
- низький рівень визнання українських сертифікатів GMP та реєстраційних посвідчень лікарських засобів у інших країнах.

Гармонізація вітчизняної регуляторної політики у *фармацевтичній галузі* у повному обсязі з європейськими стандартами має стати основою для розширення можливостей українських підприємств щодо розвитку внутрішнього ринку та виходу української продукції на європейські ринки. Нестабільність законодавчої та правової системи, особливо часті зміни в податковому та митному законодавстві, зарегульованість українського фармринку, захист інтелектуальної власності, контроль якості медикаментів та боротьба з контрафактом є важливими проблемами нормативно-правового поля, що створюють бар'єри на шляху адаптації української фармацевтики до європейського простору.

Прийняття низки законів та підзаконних актів [2], у тому числі й тих, що передбачають *спрощену процедуру реєстрації для інноваційних препаратів*, стало дієвим кроком на шляху до європейської інтеграції. Окремим законом [3] визначено спрощену процедуру реєстрації лікарських препаратів за умовами їхніх закупівель через міжнародні спеціалізовані організації. Також спрощення стосується тих лікарських засобів, які вже зареєстровані у країнах із суворими регуляторними підходами (США, Японія тощо). На наш погляд, окремі положення Закону України «Про внесення змін до ст. 9 Закону «Про лікарські засоби» (щодо державної реєстрації (перереєстрації) лікарських засобів)» №4484 від 26.05.2016 р. потребують деталізації та доопрацювання, зокрема, з таких питань:

– формування (перехідних) положень щодо виконання прямих норм підзаконних актів, які обмежують участь вітчизняних виробників лікарських засобів у державних закупівлях (з метою створення рівних нормативно-правових та договірних умов) шляхом внесення відповідних змін до базових підзаконних актів [4], що регулюють питання закупівель із залученням спеціалізованих організацій;

– імплементація окремих норм *Acquis Communautaire* (відповідно до Ст.474 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС) в українське законодавство з метою удосконалення сфери регуляції лікарських препаратів. Зокрема, в частині вдосконалення нормативно-правового регулювання галузі з метою вирішення питань реєстрації медикаментів, слід доопрацювати проект Закону про внесення змін до статті 9 Закону України "Про лікарські засоби" щодо спрощення державної реєстрації лікарських засобів (№4484 від 26.05.2016 р.) з пропозицією щодо збільшення терміну реєстрації лікарських препаратів походженням із третіх країн (не членів ЄС) не менше як 120 днів, що відповідає міжнародній європейській практиці.

Для *забезпечення поступового переходу регуляторних умов* в Україні щодо досягнення відповідності *Acquis Communautaire* (згідно з Директивою

2001/83/ЕЕС), на наш погляд, необхідно ініціювати початок приєднання України до Угоди про співробітництво органів з регулювання у сфері лікарських препаратів у асоційованих з ЄС країнах (nCADREAC – New Collaboration Agreement between Drug Regulatory Authorities in Central and Eastern European Countries), яка вирішує питання доступу на національні ринки зареєстрованих у ЄС ліків та взаємного визнання реєстрації медикаментів. Участь у цій Угоді дозволить Україні не лише відкрити свій ринок для лікарських засобів, що пройшли централізовану реєстрацію у Євросоюзі, але й відкриє ринки Європи для українських ліків, оскільки умовою доступу на ринок ліків є формування єдиного досьє на лікарські препарати для всіх країн, що входять до nCADREAC.

З метою **поліпшення кооперації українських фармацевтичних компаній з іноземними партнерами** в частині отримання технологій виробництва та навчання інноваційним технологіям свого персоналу вважаємо необхідним внести зміни до діючих законів України та підзаконних актів, зокрема, у законодавство у сфері оподаткування та державних закупівель, які дозволили б створити передумови для реалізації проектів з локалізації в Україні виробництва необхідних лікарських препаратів.

Для удосконалення законодавчої та нормативної бази у сфері **охорони та захисту інтелектуальної власності**, що стосується фармацевтичних об'єктів, необхідно забезпечити застосування різних положень міжнародних угод, скориставшись перевагами гнучких положень ТРІПС та інших нормативних документів [5], щодо аспектів доцільності, обмеження та порядку продовження строку дії охоронного документа на фармацевтичні об'єкти, що є лікарськими засобами, особливостями проведення експертизи таких об'єктів, примусового ліцензування, запровадження в українське законодавство регуляторної норми «виключення Болар». Це дозволить уникнути значних ризиків при виведенні на ринок нових інноваційних препаратів та дозволить зберегти баланс інтересів правовласників та права населення на отримання доступної за ціною фармакотерапії.

З метою **прискорення розвитку сегменту R&D в українській фармацевтичній галузі**, націленого на освоєння технологій прогнозованих розробок, слід стимулювати українські компанії до участі у Програмах ЄС, що фінансують розвиток фундаментальної науки, дослідження та інновації, задля імплементації їх у фармацевтичну промисловість. Насамперед, це стосується апробації нових технологій та використання нанотехнологій у фармацевтиці, масштабування перспективних молекул, програм адаптації персоналу та підвищення кваліфікації кадрів.

На порядку денному залишається також і **питання контролю якості медикаментів та боротьба з контрафактом**. Важливим є збереження у якості умови доступу на ринок лікарських препаратів нормативного положення про виробництво відповідно до стандартів якості GMP та забезпечення незалежності регуляторного органу, що приймає рішення про допуск ліків на ринок. Крім того, слід забезпечити дотримання вимог до реєстрації

медикаментів і до підтвердження якості відповідно до умов, які можуть відрізнятися у різних країнах навіть в рамках ЄС.

Запорукою успішного розвитку фармацевтичної галузі України може стати й стратегічний інтерес міжнародних інвесторів, що досі стримується через мінливі умови в митному і податковому законодавстві країни, а також через відсутність впевненості у стабільному отриманні прибутку від вкладених в українські фармпідприємства коштів. З огляду на вищевказане, цільові напрями для розвитку вітчизняного виробництва фармацевтичної продукції полягають у:

- підвищенні прозорості та відкритості тендерів завдяки змінам в системі держзакупівель ліків, яку передано до компетенції міжнародних організацій ВООЗ і ЮНІСЕФ;
- створенні рівних умов (з іноземними компаніями) для участі у державних закупівлях вітчизняних виробників лікарських засобів;
- залученні іноземних інвестицій завдяки реалізації державних програм підтримки бізнесу у галузі фармацевтики;
- розширенні географії експорту продукції через отримання підприємствами вітчизняної фармацевтичної промисловості сертифікатів GMP та заходи з підвищення рівня їх визнання у інших країнах;
- створенні можливостей для розвитку фармацевтичних кластерів, розвиненні механізмів заохочення світових фармкомпаній до глибокої локалізації в Україні;
- забезпеченні розвитку власного виробництва вакцин та субстанцій (АФІ) для фармацевтичних препаратів;
- посиленні боротьби з контрафактом та контрабандою ліків, введення нових норм їхньої сертифікації;
- введенні в дію нових умов ліцензування імпорту;
- консолідації всіх гравців фармацевтичного ринку в контексті досягнення якісних змін у системі охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Інфографічний довідник «Фармацевтика України. 2019» / ТППУ, Фармацевтична фірма «Дарниця», АЕQUO. – Київ, 2019. - 45 с. – С. 7;
2. Концепція розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011–2020 рр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0769282-10>; Концепція реформування фінансування системи охорони здоров'я (Розпорядження КМУ від 30 листопада 2016 р. №1013-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80>;
3. Концепція реформування механізму публічних закупівель лікарських засобів та медичних виробів (Розпорядження КМУ від 23 серпня 2017 р. №582-р) відповідно до Закону України №4484 від 26.05.2016 р. «Про внесення змін до ст. 9 Закону «Про лікарські засоби» (щодо державної реєстрації (перереєстрації) лікарських засобів)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/582-2017-%D1%80>;
4. Постанови Уряду: від 08.10.2015 року №787 «Про затвердження переліку лікарських засобів та медичних виробів, які закуповуються на підставі

угод (договорів) щодо закупівлі із спеціалізованими організаціями, які здійснюють закупівлі». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2015-%D0%BF>; від 22.07.2015 року №622 «Деякі питання здійснення державних закупівель лікарських засобів та медичних виробів із залученням спеціалізованих організацій, які здійснюють закупівлі». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622-2015-%D0%BF>;

5. Директива 2001/83/ЕС Європейського Парламенту та Ради Європи «Про звід законів Співтовариства стосовно лікарських препаратів для людини»; Договір про патентну кооперацію (Patent Cooperation Treaty — PCT; у редакції від 3 жовтня 2001 р.) для міжнародних патентів; Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) Всесвітньої організації торгівлі. URL: <https://www.apteka.ua/article/432161>.

*Шестакова Анна Валеріївна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра управління та адміністрування,
ПРАТ ВНЗ «МАУП» Житомирський інститут*

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ТРУДОВОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ЗАСАД РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Епоха інформаційних технологій та становлення цифрової економіки диктують для українського суспільства поширення діджиталізації, врахування пріоритетів якої є обов'язковою умовою побудови конкурентоспроможної економіки. Штучний інтелект, робототехніка та діджиталізація швидко стали незамінними помічниками в робочому середовищі, значно швидше ніж очікувалося. Поки підприємства та організації опановують ці технології і все більшою мірою застосовують їх для автоматизації існуючих процесів, справжні першопрохідці радикально переосмислюють архітектуру робочого процесу, щоб максимально збільшити цінність як людських ресурсів, так і машин, створюючи нові можливості для організації більш ефективної роботи та перегляду моделі компетенцій для працівників.

Впровадження автоматизації, роботизації та штучного інтелекту набирає обертів. У цьогорічному дослідженні 41% респондентів оцінили дане питання як дуже важливе. Майже половина (47%) свідчать, що їхні організації активно реалізують проекти з автоматизації, із них 24% повідомили про використання штучного інтелекту та робототехніки для виконання рутинних завдань, 16% – для доповнення людських вмінь та ще 7% – для повної реструктуризації робочого процесу.

Провідні компанії визнають, що найвищої ефективності можна досягнути лише тоді, коли ці технології доповнюють роботу людини, а не заміщують її. Нові технології охоплюють все більше організацій, що стимулює бурхливий розвиток ринку інструментів на базі штучного інтелекту та робототехніки.

Провідні компанії, як-от Microsoft, IBM, Facebook та інші технологічні гіганти, чимало інвестують в дану галузь. Аналітики вважають, що протягом останніх трьох років більше 6 мільярдів доларів США було інвестовано у понад 1 000 нових стартапів у різних галузях, від перевезень до охорони здоров'я, і всі з них – у сфері штучного інтелекту [1].

Організації, діяльність яких не пов'язана з технологічним світом, також просуваються, хоч і повільно, в напрямку автоматизації. Для того, щоб прийняти рішення про запуск Cherry Sprite, Coca-Cola застосувала інструменти штучного інтелекту для аналізу даних отриманих від автоматів з газованою водою. Morgan Stanley забезпечив 16 000 фінансових консультантів алгоритмами машинного навчання, які автоматично виконують часто повторювані завдання, звільняючи консультантам час для більш якісного обслуговування клієнтів. У сфері охорони здоров'я штучний інтелект та робототехніка прискорюють обслуговування пацієнтів, оптимізують ведення медичної документації та здійснюють моніторинг рівня задоволеності працівників. Загалом, прогнози стверджують, що інструменти штучного інтелекту здатні створити близько 3 трильйонів доларів США комерційної цінності до 2021 року [2, с. 52].

Відтак в сучасному суспільстві штучний інтелект та робототехніка відкривають нові можливості для HR-менеджменту. IT-фахівці створюють нині програмне забезпечення, що може розпізнавати обличчя та з'ясовувати стать, чути голоси та визначати настрій, декодувати відео-співбесіди для визначення рівня освіти, брехні та когнітивних здібностей. В свою чергу, інструменти аналітики здійснюють інтелектуальний відбір кандидатів, визначають можливі варіанти кар'єрного зростання для працівників та підказують менеджерам, які лідерські навички їм необхідно розвивати. Крім цього, потенційні можливості на цьому не закінчуються: штучний інтелект використовується для створення так званих чат-ботів, які можуть взаємодіяти з кандидатами, оцінювати відео-інтерв'ю та розуміти емоційний стан після проведених опитувань. Кожна з основних компаній-постачальників хмарних технологій у сфері управління людськими ресурсами в теперішній час впроваджує алгоритми, що змушують організації зберігати точні дані та ретельно перевіряти такі інструменти на об'єктивність. Запровадження відповідних нововведень в управлінні персоналом підприємств та організацій є запорукою інноваційно-інвестиційних засад цифрової економіки.

Провідні компанії визнають, що найбільшої ефективності можна досягти лише тоді, коли ці технології доповнюють роботу людини, а не заміщують її. У компанії Amazon наразі налічується 100 000 роботів, завдяки яким було скорочено час навчання тимчасових працівників до менше ніж двох днів. Нещодавно компанія Walmart почала застосовувати технології віртуальної реальності, щоб вдосконалити підготовку персоналу в магазинах та ефективно моделювати середовище, у якому відбувається обслуговування клієнтів.

Водночас зростає визнання того факту, що інструменти штучного інтелекту потребують нагляду з боку людини. За лаштунками основних технологічних фірм залишаються десятки тисяч людей, які постійно стежать, навчають та вдосконалюють свої алгоритми. Як зауважує генеральний директор

компанії CrowdFlower – стартапу, що створює персоналізовані навчальні матеріали для різних систем машинного навчання, ефективність алгоритму залежить від «кількості та якості навчальних даних, на яких формується цей алгоритм». Реалізація такої ідеї породила цілу низку нових професій, зокрема таких як: «тренер ботів», «фермер ботів» або «куратор ботів» [3].

Зважаючи на таку стрімку динаміку розвитку інформаційних технологій у світі, наша країна не має стояти осторонь новітніх технологій, які сприяють всебічному розвитку цифрової економіки, зокрема стосовно нових підходів в управлінні персоналом не лише IT-індустрії, але й такої традиційної галузі економіки як сільське господарство. Оскільки країна має потужний аграрний потенціал, який водночас є пріоритетом для інноваційно-інвестиційних засад розвитку економіки і виходу України на глобальні світові ринки торгівлі та надасть якісно новий результат для короткострокової перспективи входження України до ЄС. Лідерами серед вітчизняних аграрних підприємств, що застосовують сучасні інформаційні технології спільно з ефективним HR-менеджментом є агропромисловий холдинг МХП, агрокомпанія Kernel, птахофабрика «Епікур» українсько-нідерландської групи компаній OPENMIND.

Проте з використанням інформаційних технологій потреба в участі людини спростовує припущення про те, що штучний інтелект може автоматизувати все. Зі зростанням потреби розробки, впровадження та перевірки рішень на базі штучного інтелекту, людські навички стають як ніколи важливими. Тому перехід від реорганізації трудового процесу до побудови загальної архітектури роботи має залежати від ефективності управління персоналом. Загалом даний процес має базуватися на поєднанні особливостей кадрової політики підприємств та оновленні технічного обладнання, що полягатиме в безперервному режимі підвищення кваліфікації працівників, проведенню заходів із соціальної корпоративної відповідальності, проведенню заходів із соціального забезпечення, івент-заходів, тренінгів, що має значно поліпшити трудовий процес на підприємствах.

Як показують дослідження, автоматизація сприяє поліпшенню показників масштабу, швидкості та якості роботи, але ніяк не здатна замінити повноцінні робочі місця. Відповідно до результатів дослідження професора Бостонського університету Джеймса Бессена (James Bessen), професії з вищим рівнем комп'ютеризації та застосування технологій не уповільнюють, а навпаки прискорюють темпи зростання зайнятості. Більше того, у багатьох випадках новостворені робочі місця більш орієнтовані на обслуговування, пов'язані з інтерпретацією даних, або мають соціальне навантаження чи потребують важливих суто людських якостей, як-от креативність, емпатія, спілкування та вирішення складних завдань.

І дійсно, незважаючи на різке зростання інтересу до штучного інтелекту та автоматизації, респонденти цього річного опитування передбачають колосальний попит на навички роботи з людьми, зокрема вміння вирішувати складні завдання (63%), когнітивні здібності (55%), соціальні навички (52%) та навички управління процесами (54%). Хоча 65% опитаних при цьому прогнозують високий попит на технічні навички, дослідження показує, що

технічні вміння створювати, встановлювати та обслуговувати машини є необхідними лише для незначної частини працівників [2, с. 53].

Існує думка, що більшість компаній не фокусуються на залученні працівників, що на високому рівні володіють навичками майбутнього та не розвивають такі навички у власних працівників. Дане питання сьогодні потребує особливої підтримки з боку топ-менеджменту, оскільки грає важливу роль у процесі трансформації організаційної структури, культури, кар'єрних можливостей та методів управління ефективністю підприємств.

Поява нового обладнання не приводить до повного заміщення людей, а швидше змушує змінювати навички та вимоги до персоналу, щоб мати змогу використовувати нові технології. Разом з цим, відкривається й найбільша можливість – не просто реорганізувати трудовий процес, а принципово переосмислити «архітектуру робочого середовища». Такий крок передбачає декомпозицію робочого процесу на його основні елементи, як-от оцінка, виробництво, вирішення проблем, комунікація, а потім аналіз напрямів створення нових комбінацій взаємодії машин та працівників. За відсутності поступового стратегічного підходу організації не лише ризикують не правильно визначити ті навички, які вони потребують для ефективного використання технологій, а й можуть зашкодити своєму персоналу та корпоративному бренду, оскільки може скластися враження про реальне чи ймовірне скорочення робочої сили.

Таким чином, впродовж наступних кількох років одним із головних завдань керівників підприємств та фахівців HR сфери буде перебудова багатьох конфігурацій робочого процесу, задля якого їм доведеться відповісти на головні питання, зокрема: які робочі завдання та операції можна автоматизувати, які технології застосувати для цього, а також як у подальшому комбінувати ресурси, тобто працівників та інтелектуальні машини, для ефективного виконання роботи. Особливої цінності набуватиме оновлений, креативний підхід розвитку, навчання та кар'єрних можливостей персоналу, а також створення для працівників більш значущої роботи, яка не може бути замінена технічним обладнанням.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт CB Insights. URL: <https://www.cbinsights.com>
2. Deloitte Global Human Capital Trends. Розділ восьмий зі звіту 2018 Deloitte Global Human Capital Trends: Штучний інтелект, робототехніка та автоматизація: важливість людини в епоху діджиталізації. С. 51-55.
3. Thomas H. Davenport, Jeff Loucks, and David Schatsky, Bullish on the business value of cognitive: Leaders in cognitive and AI weigh in on what's working and what's next, Deloitte, 2017.

*Шірінян Лада Василівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
Національний університет харчових технологій,*

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Інтеграція на фінансових ринках зумовлює потребу порівняння страхових ринків різних країн з позицій здатності забезпечувати конкурентні переваги основних гравців.

Поняття «конкурентоспроможність» зазвичай застосовується для оцінювання на мікрорівні – продукції, послуги чи підприємства, а на макрорівні – економіки країни загалом. Дотепер невживаною залишається дефініція «конкурентоспроможність ринку» послуг і товарів [1, с. 37]. За нашим визначенням, поняття «конкурентоспроможність ринку страхових послуг» є комплексною порівняльною характеристикою, що визначає ступінь переваги сукупності показників над сукупністю показників ринків страхових послуг інших країн світу (ринків інших галузей економіки), характеризує спроможність вести суперництво і відображає досконалість конкурентної взаємодії суб'єктів такого ринку [1-3].

Метою даного дослідження є розробка нової методології комплексної оцінки конкурентоспроможності ринку страхових послуг України на основі кількісних оцінок і критеріїв показників щодо масштабу, ефективності страхового бізнесу і конкуренції гравців, а також на основі порівняння зі страховими ринками інших країн [2, с. 148-163]. Таке порівняння реалізовано в розрізі ринків країн з розвиненою економікою і країн з перехідною економікою.

Методологія. Перша частина нової методології охоплює такі пункти аналізу РСПУ: 1) територіальні межі; 2) щільність страховиків на ринку; 3) відкритість ринку; 4) вплив на формування ВВП; 5) щільність розподілу послуг; 6) бар'єри входження; 7) межі капіталізації страховиків. Друга частина методології охоплює такі пункти аналізу РСПУ: 1) ефективність діяльності; 2) ступінь монополізації; 3) рівень конкуренції; 4) інтегральна конкурентоспроможність; 5) диспропорції між гравцями [3, с. 154].

Підхід апробовано проведенням аналізу РСПУ за даними 2006-2018 років. Для міжнародного порівняння ми вводимо відносні показники, серед яких: індекс перевищення капіталізації, показники запасу зростання концентрації та активів; показник перевищення індексу Герфіндаля-Гіршмана.

Результати. Запропоновано новий показник, індекс Джині-Шірінян, для будь-якого ринку послуг і товарів, який показав ступінь нерівномірності розподілу послуг на рівні 0,8.

Вперше аргументовано, що :

- 1) за останні 10 років мало місце коливання і зменшення активів у доларах США;
- 2) привабливими ринками-орієнтирами є страхові ринки Польщі і Туреччини;

3) євроінтеграційні процеси мають супроводжуватись збільшенням вимог до розміру капіталу страховиків і не вимагають зміни щільності (кількості) страховиків;

4) РСПУ за часткою іноземного капіталу в статутному капіталі, за кількістю іноземних гравців, за перестрахованням відповідає оптимальному рівню, при якому забезпечено національні переваги;

5) страховий бізнес майже не впливає на формування ВВП;

6) максимальна ефективність страхової діяльності в Україні була у 2017 році з відповідним значенням показника дохідності 76,4%;

7) рентабельність активів була високою в 2005-2007 і в 2011-2013 роках; нині ефективність РСПУ є близькою до нульового значення.

8) рентабельність власного капіталу страховиків була високою до 2007 року і в інтервалі 2011-2013 років, в 2017 році становить близько 0,9%;

9) ринок «non-life» страхування в Україні в 2017 році був пропорційно розподілений і слабо концентрований; показники концентрації ринку «life» страхування є завищеними у 1,9 рази порівняно з Німеччиною, приблизно у 1,4 рази – порівняно з Туреччиною і Польщею.

Результати отримано в рамках НДР «Комплексна оцінка та шляхи підвищення конкурентоспроможності страхового ринку України в контексті європейської інтеграції» (0117U001246, МОНУ №198 від 10.02.2017, Керівник – д.е.н. Шірінян Л. В.).

Список використаних джерел

1. Шірінян А. С., Шірінян Л.В. Конкурентоспроможність ринку банківських послуг України: фактор масштабу. Економіка України, 2019. № 2. С. 37-48

2. Шірінян Л. В. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 458 с.

3. Шірінян Л. В., Шірінян А. С. Нова методологія комплексної оцінки конкурентоспроможності ринку страхових послуг України: фактори масштабу і суперництва, тенденції та порівняння. Облік і фінанси. 2019. №1(83). С. 153–162.

Щирська Ольга Василівна,

*кандидат економічних наук, доцент,
кафедра аудиту та підприємництва;*

Удовенко Олег Борисович,

аспірант,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОБОТИ СЛУЖБИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Внутрішній аудит – організована на підприємстві, діюча в інтересах його власників та керівництва, регламентована внутрішніми нормативними актами, складова системи контролю за дотриманням встановленого порядку ведення

бухгалтерського обліку, своєчасністю складання та подання звітності, внутрішнього її аналізу, та надійністю функціонування всієї системи управління процесами господарювання.

Імплементация міжнародних вимог до порядку здійснення внутрішнього аудиту в Україні залежить від комплексного та системного підходу до організації функціонування відповідних служб на підприємствах України. У зв'язку з цим доречно окреслити низку завдань та функцій внутрішнього аудиту для цілей управління на підприємствах приватного сектору (рис 1, рис.2).

Рис 1. Мета роботи служби внутрішнього аудиту

Органи управління підприємством користуються послугами внутрішніх аудиторів як додатковим ресурсом, що дасть їм змогу здійснювати функції управління підприємством. Виходячи із цього, можна визначити основні завдання внутрішнього аудиту в сучасних умовах [1]:

1. оцінка відповідності наявним правилам і процедурам;
2. оцінка ефективності елементів системи внутрішнього контролю;
3. сприяння керівництву підприємства в удосконаленні бізнес-процесів;
4. допомога менеджменту в реалізації прийнятної стратегії бізнесу.

Незважаючи на очевидні переваги впровадження внутрішнього аудиту на підприємстві, існують проблеми та перспективи розвитку внутрішнього аудиту в Україні. Нині лише невелика кількість підприємств бачить необхідність та користь запровадження у себе внутрішнього аудиту [2].

Задля досягнення певного рівня ефективності роботи служби внутрішнього аудиту на підприємстві, сьогодення економічних реалій вимагає розширити спектр його функцій та відійти від обмеження локальним підходом до процесів господарювання. В попередніх публікаціях ми вже розглядали різноманітність напрямів внутрішнього аудиту (технічний, технологічний, організаційний, правовий, екологічний, соціальний, маркетинговий внутрішній аудиторський

контроль) [3, с 428], тому в даному дослідженні деталізовано лише функції, які покликаний виконувати внутрішній аудит для цілей управління.

Рис 2. Функцій служби внутрішнього аудиту

Таким чином, головною метою внутрішнього аудиту постає діагностика ризиків з метою прорахунку ймовірності їх виникнення. Ефективність внутрішнього аудиту забезпечується за рахунок його незалежності та посилюється критерієм кваліфікованості. Одже, саме власник активів зацікавлений в створенні та дієвій роботі служби внутрішнього аудиту на підприємстві та чіткому

визначенню завдань та масштабів перевірки, враховуючи потреби інформаційних запитів.

Список використаних джерел

1. Каменська Т. Основні напрями діяльності внутрішнього аудиту в системі управління // Бухгалтерський облік і аудит. 2010. № 7. С. 40–43.
2. Петренко С. Методологічні підходи до здійснення процесу внутрішнього аудиту // Бухгалтерський облік і аудит. 2011. №7. С. 37–41.
3. Шевцов А. В., Щирська О. В. Сучасні аспекти класифікації внутрішнього аудиту в умовах імплементації міжнародно-правових норм / Стратегія розвитку України: Економічний та гуманітарний виміри: Матеріали науково-практичної конференції. –К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2017. 535 с. С. 426-430.

***Юрченко Олександр Анатолійович,**
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра обліку і оподаткування,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ЗАПРОВАДЖЕННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ: ПРАВИЛЬНІ РЕЧІ ДЛЯ НАРОДУ АБО ЩЕ ОДНА ВАУЧЕРНА ПРИВАТИЗАЦІЯ

Однією із ключових реформ в економіці України в цілому та аграрного сектору зокрема, є запровадження вільного ринку земель сільськогосподарського призначення.

Так, зокрема, Міністерство розвитку економіки і торгівлі оприлюднило до громадського обговорення законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» [1]. Виходячи із норм цього законопроекту, ринок земель сільськогосподарського призначення буде ліберальним і купувати такі землі зможуть будь-які суб'єкти господарювання та фізичні особи. Проаналізувавши норми такої законодавчої ініціативи, можемо стверджувати, що основними ключовими моментами земельної реформи буде:

- повне скасування заборони на продаж земель сільськогосподарського призначення всіх форм власності;
- продавати землю можна буде тільки на електронних земельних аукціонах;
- землі сільськогосподарського призначення зможуть купувати тільки громадяни України, територіальні громади, державні та приватні підприємства, фізичні особи-підприємці, які повинні бути зареєстровані в Україні;
- введення обов'язкової реєстрації цін на земельні ділянки сільськогосподарського призначення під час проведення транзакцій;
- загальна площа земель сільськогосподарського призначення, яка може перебувати в оренді чи у власності однієї особи не може перевищувати 35% площі угідь на території громади, не більше 15% області і не більше 0,5% країни;
- громадяни, яким належить право постійного користування, право довічного успадкованого володіння земельними ділянками державної та

комунальної власності, призначеними для ведення фермерського господарства, мають право на викуп таких земельних ділянок у власність з розстрочкою платежу до 5 років за ціною, яка дорівнює нормативній грошовій оцінці таких земельних ділянок, без проведення земельних торгів [1].

Проаналізуємо детальніше кожен із вище наведених пунктів. Варто зауважити, що на теперішній час, під дію мораторію в Україні припадає 96% земель в тому числі 68%, які перебувають у власності селян-пайовиків, що використовуються великими агропідприємствами на умовах оренди. Середня ставка орендної плати, яка діє на території України на теперішній час становить близько 1000 грн. за пайову ділянку, розміри якої становлять 3,6 га. Власникам такої землі надано право здавати її в оренду, обмінювати, передавати у спадщину, однак продати, змінювати цільове призначення чи вносити такі ділянки землі до статутного капіталу юридичної особи заборонено.

Відповідно скасування такої заборони на відчуження земель сільськогосподарського призначення всіх форм власності (державної, приватної) дозволить землю оцінити як товар і вільно продавати її на ринку. Сценарій може бути наступним, по-перше, фермери не зможуть конкурувати з великими агропідприємствами, оскільки в останніх більше в обороті фінансових ресурсів, які дозволять викупити землі сільськогосподарського призначення. По-друге, відбудеться перетікання власності від менш ефективного власника, яким виступає фізична особа-пайовик, до більш ефективних – в особі великих агрохолдингів.

Аналізуючи проект закону, зосередимо увагу на пункті, який передбачає, що загальна площа сільськогосподарських земель, яка може перебувати у власності однієї особи повинна бути не більше 0,5% країни. Так, зокрема у Польщі, Німеччині, Угорщині, Іспанії запроваджено жорстке обмеження щодо того, скільки можна віддати за обсягом «в одні руки» (рисунок 1). Такий ліміт є набагато меншим ніж це пропонується в Україні.

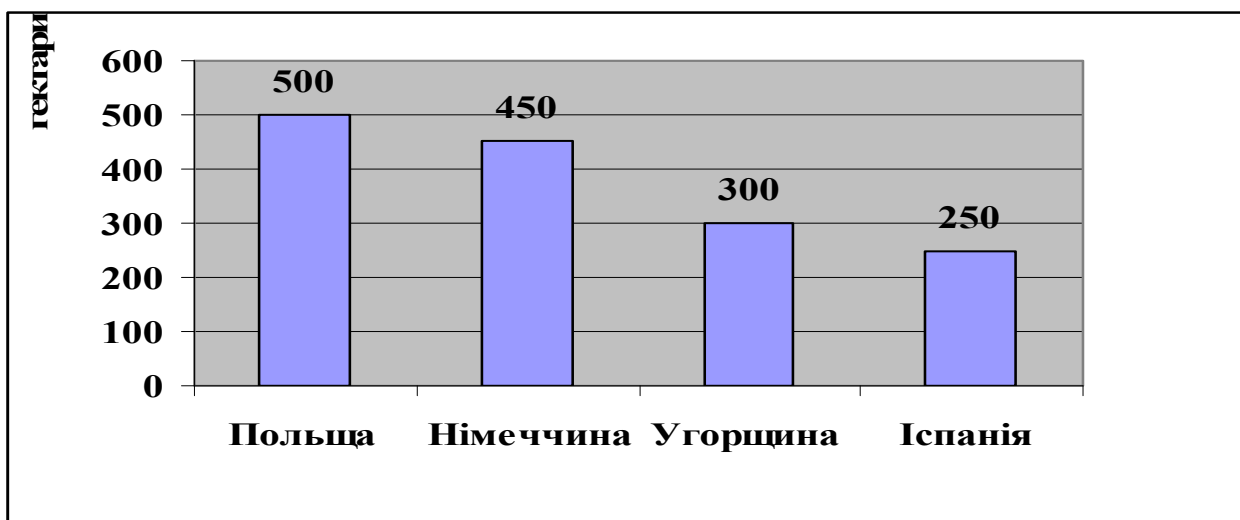

Рис. 1. Обмеження щодо площі сільськогосподарських земель, які перебувають у власності однієї особи у країнах Європейського союзу*

** Джерело: узагальнено автором на основі [2]*

Новацією земельної реформи є те, що сільськогосподарські землі зможуть викупити фермери на відкритому електронному аукціоні із розстрочкою платежу до 5 років. Однак постає питання в тому, де фермер зможе знайти кошти, щоб придати такий товар, до якої фінансової установи йому слід звернутися за доступними кредитами (позиками).

На відмінно від великих іноземних корпорацій, які зацікавлені у купівлі української землі, вітчизняні фермери не зможуть виплати банку відсотки по взятих кредитах, оскільки їх ставки на даний момент становить 20-25% річних. Звідси напрашується висновок, що тільки компанії з іноземним капіталом зможуть скористатися правом на придбання найдорогоціннішого багатства нашої держави – сільськогосподарської землі.

В умовах війни скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення задля проведення інвентаризації всіх земель і наповнення даних у Єдиному Реєстрі є помилковим явищем. Україна має рухатися в напрямку стратегії сімейного фермерства, а саме створення малих і середніх сільськогосподарських виробництв, що дозволить розвинути аграрний комплекс як це роблять цивілізовані країни світу.

Список використаних джерел

1. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» [Електронний ресурс]. URL: <https://agropolit.com/zakonodavstvo/502-proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-deyakh-zakonodavchih-aktiv-ukrayini-schodo-obigu-zemel-silskogospodarskogo-priznachennya>.

2. Зигрій О. Вплив мораторія на продаж земель сільськогосподарського призначення // Актуальні проблеми правознавства. Випуск 3 (7). 2016 р. С. 64-68.

СЕКЦІЯ 5. СОЦІОГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

*Барвінок Ірина Віталіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
ПЗВО «Міжнародний класичний
університет імені Пуліпа Орлика»*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Сьогодні надзвичайно актуальною є проблема створення ефективної системи підготовки педагогічних кадрів на підґрунті національних пріоритетів та європейських цінностей.

Удосконалення педагогічної освіти України потребує внесення певних коректив у постановці соціально-педагогічної цілей системи професійної підготовки. Педагогічна мета визначається, з одного боку, соціальним замовленням (зовнішні передумови), з іншого – соціальними потребами особистості (внутрішні передумови).

Водночас постає питання щодо наближення основоположних принципів вузівської дидактики до вимог життєдіяльності особистості у всіх її проявах, таких як: принципи віддзеркалення реальностей соціального середовища, зокрема у професійній сфері; пріоритетності та бінарності педагогічних цілей; ступневості змісту предметного пізнання; технологічності, варіативності та випереджального характеру навчального процесу, підготовки на перспективу; діалогової взаємодії основних суб'єктів системи професійної підготовки.

Основу концепції системи професійно-педагогічної підготовки спеціалістів складає положення, що її суб'єктом, ціллю та результатом є особистість у гармонійній єдності індивідуально-психологічного та соціального аспектів у якості «відкритої системи, що постійно змінюється». При цьому, вихідними орієнтирами цієї системи визначені два основних підходи в ставленні до особистості. По-перше, це «ставлення до неї як до цінності, з визнанням та оцінкою її особистісної гідності. В цьому випадку необхідним є “наближення” всієї системи до особистості, надання їй гуманістичної спрямованості на допомогу молодій людині “стати тим, ким вона здатна стати” (А.Маслоу), на створення сприятливих умов її гармонійного розвитку, самоактуалізації на засадах індивідуальних диспозицій особистості». Сутність іншого підходу полягає у традиційній спрямованості на формуванні професійної готовності майбутнього фахівця. Це надасть можливість розкрити і реалізувати на змістовному та функціонально-діяльнісному рівнях увесь комплекс зв'язків особистості із професійно-педагогічним середовищем. Розкриття сутності поняття професійної готовності до педагогічної діяльності надасть можливість визначити основні структурні та змістовні компоненти професійної підготовки у їх взаємозв'язку.

Професійна готовність представляється науковцями як «інтегральна властивість та стан особистості, з функціональною спрямованістю на діяльність.

При цьому рівень професійної готовності визначається наявністю педагогічних здібностей, системою психологічних, гуманітарних та спеціальних знань, сформованих на їх основі вмінь, навичок, переконань, ціннісних орієнтацій та морально-психологічних особистісних якостей, що сприятимуть успішному виконанню професійних обов'язків та функцій». [2,с.53].

Ведучими характеристиками особистості, її підґрунтям виступають спрямованість, ціннісні орієнтації, мотиваційний компонент, світогляд та досвід. Слід підкреслити, що через зміст і стійкість спрямованості на професійну діяльність формуються основні якості педагога, створюються передумови оволодіння педагогічною майстерністю. Мотиваційний компонент на основі диспозицій особистості інтегрує життєві орієнтири (індивідуально-особистісні та соціально-професійні). Коли йдеться про якості фахівця, слід відокремлювати індивідуально-особистісні якості та професійно-педагогічні. Так, в структурі особистісних якостей визначальними є моральність, творча активність, креативність тощо. Професійно-педагогічні якості майбутнього викладача складають загальна культура, широка ерудованість, педагогічний такт, повага до студентів, увага та спостережливість. Важливу роль у педагогічній діяльності відіграють як педагогічні здібності (конструктивні, організаторські, комунікативні, гностичні) так і спеціальні.

Слід зазначити, що ключову роль у професійній готовності відіграє професійна свідомість особистості, як комплекс уявлень про себе як фахівця, про професійну діяльність та суб'єктів взаємодії.

Професійно-педагогічна готовність майбутнього фахівця має гуманістичну спрямованість на розвиток та самореалізацію особистості, підтримку її ініціатив, забезпечення психологічного комфорту та умов духовного збагачення і творчої діяльності.

Список використаних джерел

1. Добровольська К., Кіршо С. Проблеми професійно-педагогічного розвитку особистості майбутнього педагога-економіста в контексті осмислення творчої спадщини А.С.Макаренка // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць. 2012. Вип. 10. С.85-90.

2. Черушева Г. Б., Пархоменко В. В. Педагогіка вищої школи. Практикум: навч. посіб. для студ. заочної форми навч. Київ: ДП «Інформ.-аналіт.агентство», 2012. 124 с.

***Варавкіна Зінаїда Дмитрівна,**
старший викладач кафедри іноземних мов,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СУРЖИК – ЦЕ НАША РЕАЛЬНІСТЬ

«Берегти свою і національну честь, свою мову – немає більшого гонору у інтелігентного чоловіка». Ці слова належать великому українському фізику, винахіднику, громадсько-політичному діячеві Івану Пулію (1845-1918). У цей

же час інший громадський діяч П. Столипін (1862-1911) – міністр царської Росії, не сприймаючи нічого українського, забороняючи вшановувати пам'ять про Тараса Шевченка і ставити йому пам'ятники, в одній із своїх промов 1908 року зазначає: «Народи іноді забувають своє національне коріння і свою мову, але такі народи гинуть, перетворюючись в багно, на якому проростають і міцніють інші сильніші народи».

Кожен народ і кожен патріотичний уряд, зважаючи на ці слова, захищає свою мову, створює умови для її розвитку й очищення від чужих впливів. У деяких країнах захист мови затверджений юридично. Прикладом може слугувати Франція, де є закон, що забороняє вживати слова англійського походження. Правопорушників навіть за це штрафують. В Україні правильну українську мову ми переважно чуємо з уст письменників, учених-філологів, артистів. Побуває такий вислів: «Є тільки один спосіб здивувати народ в Україні – заговорити чистою українською мовою». Найчастіше у повсякденно-побутовому та в офіційному спілкуванні більшість населення користується так званим *суржиком* – мішаниною української та російської мов.

Термін суржик первинно запозичений із сільськогосподарської лексики. Тлумачний словник української мови фіксує слово суржик у двох значеннях: 1. «Суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса і т. ін.; борошно з такої суміші; 2. (перен., розм.) Елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без додержання норм літературної мови; нечиста мова» [5, с. 854].

Чому ж у ХХІ столітті в Україні використання суржику досягло загальнонародних масштабів? По-перше, склалося історично так, що тривала кількостолітня бездержавність українського народу звузила застосування нашої мови в науці, освіті, армії та в інших сферах суспільного життя. Передусім функціонували мови тієї держави, до якої входила та чи інша українська територія. У тих країнах, що не зазнали колоніального гніту, питання культури мовлення не стоїть так гостро, як у нас. На чистоту української мови упродовж століть найбільше позначався негативний вплив російської мови.

По-друге, з політичного боку, щоб утриматись на захопленій території, загарбники прагнули зменшити сферу функціонування української мови, вдаючись до фальсифікацій, заборон і репресій (російська влада нав'язувала думку, що жодної української мови нема й не було, що це тільки зіпсований польським впливом діалект).

По-третє, проголошуючи гасла про рівність усіх народів у СРСР, відбувалося знищення національних мов для створення «єдиного советського народу» з єдиною «общепонятною» російською мовою. У всіх навчальних закладах було обов'язковим вивчення російської мови, а від національної мови можна було відмовитись, написавши заяву. І нині можна побачити результати цієї політики. На сьогодні в Україні в усному мовленні майже на рівних правах використовуються дві мови: російська й українська. Навіть та частина населення, що називає себе україномовною, надто часто послуговується суржиком. Таким чином, мова однієї з найдавніших націй почала втрачати свою природну якість.

Треба зазначити, що суржик набув значного поширення ще наприкінці ХІХ – початку ХХ століть. Його вже використовували у художній літературі та

публіцистиці. Єврейський мовознавець Мартен Феллер, спостерігаючи за скаліченим мовленням українських селян, в одній із своїх статей зазначав: «Подорожуючи у вагоні третьої класу, прислухався до розмов тамтешнього простолюдю. Мене вразила їхня говірка... Хохли просто сипали великоруськими словами, великоруськими зворотами, а основна мова та її склад були українські; виходило дещо досить потворне, ні Богові свічка, ні чортові шпичка. Слухаючи цю недолатну суміш двох мов, я замислився про вмирання малоросійської мови ... Занепадає говір, що ним розмовляли впродовж сторіч мільйони живих людей, і розмовляли не з примусу, а тому, що з ними цей говір народився і з ними зріс, тобто віддзеркалив у собі всі звиви й ухили психіки цього народу... Хоч я сам не малорос і не слов'янин – кортіло гукнути на цілий слов'янський світ: «Чому ви дозволяєте? Адже тут перед вашими очима остається збиток і згуба слов'янського добра!» [6, с.105]. Тривалий час наукове дослідження суржика було заборонено, бо це могло нашкодити теорії гармонійної двомовності і позитивного впливу російської мови на українську.

Б. Антоненко-Давидович у праці «Як ми говоримо» (1970 р.) перший дав чітке визначення суржика і показав його негативний вплив на українську літературну мову: «Недобре, коли людина, не знаючи гаразд української чи російської мови або тої й тої, плутає обидві ці мови, перемішує їхні слова, відмінює слова однієї мови за граматичними вимогами другої, бере якийсь притаманний саме цій мові вислів і живосилом тягне його в іншу мову, оминаючи традиції класичної літератури й живу народну мову. Так створюється мовний покруч чи, як кажуть у нас, на Україні, суржик» [2, с.12].

Поступово суржик зазнає критики в газетних і книжкових публікаціях. Йому дають такі негативні назви: *мішана й ламана мова, мовний покруч, здеградована під тиском русифікації форма українського мовлення, мовний безлад, низька мова, напівмовність, кровозмісне дитя двомовності, бур'ян*.

Активним протистоянням зросійщенню став посібник «Антисуржик» (1994 р.) за загальною редакцією Олександри Сербенської, яка переконливо довела, що суржик охоплює всі мовні рівні, особливо він нищить усне українське мовлення. Цей практичний посібник наводить ненормативні зросійщені словоформи і словосполучення, які супроводжуються відповідниками літературної мови. О. Сербенська, крім лінгвістичного, дослідила й психологічний аспект негативного впливу суржика на свідомість людини: «Сьогодні слово «суржик» почали вживати і в ширшому розумінні – як назву здеградованого, убогого духовного світу людини, її відірваності від рідного, як назву для мішанини залишків давнього, батьківського, з тим чужим, що нівелює особистість, національно-мовну свідомість... Скалічена мова отупляє людину, зводить її мислення до примітиву. Адже мова виражає не тільки думку. Слово стимулює свідомість, підпорядковує її собі, формує. Суржик в Україні є небезпечним і шкідливим, бо паразитує на мові, що формувалась упродовж віків, загрожує змінити мову...» [1, с.6].

Буває, мовець не помічає, що у його у мові є суржик і часто його використовує (*всьо, здача, тоже, все рівно, куда, сюда, туда* замість *все, решта, теж, все одно, куди, сюди, туди*). А з іншого боку – це ознака

байдужості, бо той, хто промовляє слова *вроді, вообщє, ладно, ужас, кашмар, привєтік*, добре знає, що це неправильно. «То як маємо трактувати наш суржик? – наголошує О. Сербенська. – Не як нашу вину, а як нашу органічну слабкість, хворобу, яку треба лікувати» [1].

У статті про суржик Майкл Флаєр зазначає «У битві за мовну першість вибір загалом обмежується двома мовними стандартами – української чи російської мови. Та поки вони змагаються за роль високої мови в Україні, роль низької виконує українсько-російський суржик» [7, с.16].

У наукових працях дослідники змішаної мови встановлюють різницю між діалектом і суржи́ком. Вони обидва є різновидами усного мовлення, проте діалект існує в межах однієї мови – російської або української, а суржик є змішаним типом мовлення. Діалект територіально чи соціально унормований, а суржик – ні [4].

Суржик — це наша реальність. Переважно його творцями є сільські жителі, що пристосовуються до російськомовних мешканців міста, поверхово засвоюючи російську мову. Розмовляючи в родині своєю мовою і потрапляючи в міське оточення, вони мусять «переключати код», тобто переходити на іншу мову спілкування. Це породжує явище, яке мовознавці називають інтерференцією – відхиленням від норми й системи однієї мови під впливом іншої. Коли стосунки двох мов нерівноправні, коли одна з них загарбує простір іншої, поглинаючи її, одностороння інтерференція переростає у змішування двох мов, що відбувається в усному спілкуванні носіїв мови, яка витісняється. Руйнація її системи торкається усіх мовних рівнів – фонетики, лексики, граматики [4]. Такі явища і призводять до виникнення суржика – змішаної мови.

Професор Лариса Масенко зазначає, що 90 % лексики цієї змішаної мови становлять російські слова, які, однак, вимовляють по-українськи. На фонетичному рівні ці «непрохані гості» відрізняються від автентичних українських своїм звучанням (*ноль, регістратура, двойка, хожу, сижу* замість *нуль, реєстратура, двійка, ходжу, сиджу*), порушують словотворчі закони (*англічанка, лікарство, зварщик, осінню, весною* замість *англійка, ліки, зварювальник, восени, навесні*), мають російські граматичні форми (*у продажі, два студента, по дорозі* замість *у продажу, два студенти, дорогою*) [3].

Соціологічні дослідження показують, що найсприятливіші умови для побутування суржику створює сім'я, де змішана мова може вживатися несвідомо як основний засіб спілкування і свідомо як засіб мовної гри.

Звичайно, ми прагнемо, щоб українці говорили хоча б наближеною до літературної мовою. Чому ж навіть молоде покоління, яке вивчало літературну мову в школі, є носіями суржику? По-перше, для них більш близькою є та мова, якою вони послуговуються у дворі чи в сім'ї, а нормативна мова не стала для них засобом повсякденного спілкування. Інша молодь, що володіє літературною мовою, послуговується суржи́ком-грою, щоб отримати задоволення від власного мовлення, бо їй так цікаво. По-друге, більшість байдужа до своєї мови, не стежить за нею, не вчиться мови з підручників, словників, гарної літератури. Тому й такий результат – з байдужості і народжується суржик.

Безперечно, суржик – це негативне явище, бо людина, яка, не знаючи чужої мови й прагнучи до неї достосуватися, забуває свою рідну. Набагато важче розмовляти літературною мовою, ніж спілкуватися суржилом, який ти постійно чуєш навколо себе. Суржик має бути знищеним, бо культурною завжди є тільки українська або російська мова, але не їх змішування! Тиск чи насильство у мовній сфері не дає гарних результатів. Неможливо примусити людину послуговуватися як чистою мовою, так і засміченою.

І тільки від культури самої людини залежить її мовний вибір. Тоді, коли людина сама захоче користуватися чистою українською мовою, вона прагнучиме говорити літературно й уникатиме суржику. Головне – щоб у людей було розуміння цих процесів і бажання самовдосконалюватися. Префікс «само» – ключовий. Тож вивчаймо свою мову з насолодою, не перетворюючи цей процес у мовну муштру.

Чимало є збірників на цю тему, радіопередач, є багато письменників, які пильнують культуру мови. У скрутнішому становищі знаходяться люди на Сході України, бо вплив російської мови на цій території набагато сильніший. Подолати там суржик так легко не вдасться.

Постає питання: чому ж у деяких літературних творах є суржик? На думку мовознавців і літературознавців, ним можна послуговуватись, але тільки як засобом передачі характерної ознаки якогось героя. Так у своїх творах І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, М. Старицький, Остап Вишня, С. Олійник використовували суржик як засіб гумору й сатири.

У сучасних українських письменників суржик функціонує для передачі типового мовлення окремих персонажів у певних ситуаціях (твори Богдана Жолдака, Ірени Карпи; п'єси Леся Подерев'янського). Суржик також фігурує у піснях популярних українських виконавців та поп-групах, зокрема його використовують Верка Сердючка, ТіК, DZIDZIO, ДахаБраха. Проте головне завдання літератури – поширювати живу українську літературну мову!

Пересторогою для сучасників є слова української поетеси Ліни Костенко: «Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову. Ми повинні бути свідомі того, що мовна проблема для нас актуальна і на початку ХХІ століття, і якщо ми не схаменемося, то матимемо дуже невтішну перспективу».

Список використаних джерел

1. Антисуржик. [За заг. редакцією Олександри Сербенської]. Львів, 1994. С. 6-7.
2. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. Київ, 1991. С. 12.
3. Лариса Масенко Суржик. URL: www.ji.lviv.ua > masenko-surzhyk.
4. Масенко Л. Суржик: між мовою і "языком" / Л. Масенко. – Київ : Видавничий дім "КМ Академія", 2011. 135 с.
5. Словник української мови. Т. 9. Київ. 1978. С. 854
6. Феллер М. Пошуки, роздуми і спогади єврея, який пам'ятає своїх дідів, про єврейсько-українські взаємини, особливо ж про мови і ставлення до них. Дрогобич, 1994. С. 105-106.
7. Флаєр М. Суржик: правила утворення безладу // Критика . Ч.6 (червень), 2000. С. 16.

*Волох Світлана Володимирівна,
старший викладач кафедри іноземних мов,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ ІНШОМОВНОЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Важливість поточного контролю у вищій школі під час іншомовної проектної діяльності важко переоцінити. Викладачі закладів вищої освіти використовують у своїй роботі різні форми, способи контролю та критерії оцінювання поточного контролю іншомовної проектної діяльності студентів. Цей вид оцінювання відрізняється від поточного оцінювання протягом навчального процесу. Проектна діяльність – це творчий процес, тому результат надзвичайно складно оцінити об'єктивно. Ось чому деякі викладачі вважають, що оцінити проектну діяльність принципово неможливо. Але, з іншого боку, студентам необхідно розуміти яких помилок вони припустилися, що їм вдалося зробити успішно і як готуватися до проектної діяльності в майбутньому. На нашу думку, проектна діяльність має бути оцінена з точки зору набутих вмінь, навичок та знань.

Питаннями контролю та оцінювання проектної діяльності займалися вітчизняні вчені Н.Ю. Пахомова, М.Ю. Бухаріна, О.В. Кіршова та зарубіжні G.H. Beckett, W.Emer, T. Hutchinson та ін.

Не зважаючи на те, що проектна діяльність – це творчий та самостійний вид навчальної діяльності, її необхідно планувати та організовувати, а її результати – оцінювати.

Контроль в іншомовному проектному навчанні студентів представлений поточним, проміжним та підсумковим видами та виконує діагностичну, коригуючу, оціночну, навчальну та розвивальну функції. [3, с.156]

Головною функцією контролю у проектній діяльності є діагностична функція, оскільки основним є не оцінювання виконаної роботи, а налагодження зворотного зв'язку зі студентами з метою усвідомлення ними своїх умінь та навичок в навчанні. Не менш важливою функцією контролю у проектному навчанні є розвивальна: оцінювання має не фактичний, а описовий характер і відіграє роль прискорювача розвитку студентів. Кінцевий результат може бути оціненим самими студентами або іншими викладачами. [2, с.37] Об'єктом оцінювання в проектному навчанні виступають діяльність студентів та кінцевий продукт. Таким чином, критерії оцінювання діяльності студентів і кінцевого продукту іншомовної проектної діяльності охоплюють такі параметри [1, с.85]:

- 1) якість кінцевого продукту проектування (композиція, дизайн, зміст, інформативність, аргументованість, переконливість);
- 2) розкриття проблеми у повному обсязі (глибина змісту, зв'язність мовлення, послідовність викладення матеріалу);
- 3) якість презентації (зміст, ступінь впливу на слухачів та артистизм);
- 4) участь в роботі над проектом кожного студента, що приймав участь у проекті (оцінюючи оригінальність та якість виконаних завдань);

- 5) взаємодія у підгрупі з іншими учасниками проекту та викладачем;
- 6) мовленнєві вміння та навички, які розвинулися в результаті іншомовної проектної діяльності.

Викладач повинен повідомити студентам критерії оцінювання ще на початку проектної роботи. У процесі проведення проектної діяльності викладач не лише навчає (teach), а виконує інші функції – контролера (evaluator), радника (advisor), помічника (assistant), мотиватора (motivator).

Таким чином, до інструментів поточного контролю та оцінювання іншомовної проектної діяльності можна віднести такі види контрольних завдань, як комунікативні завдання різного типу, ігри, лексико-граматичні тести, індивідуальні співбесіди з викладачем, групові дискусії, усні доповіді, письмові доповіді, анкетування, завдання само- або взаємоперевірки та само- або взаємооцінювання та ін.

В заключенні зазначимо, що викладач обирає той чи інший інструмент від мети контролю, типу проекту та ступеня розвитку умінь студентів. Таке різноманіття інструментів поточного контролю іншомовної проектної діяльності студентів дозволяє викладачу ефективно здійснювати впровадження проектів в навчальному процесі.

Список використаних джерел

1. Арванітопуло Е. Г. Проектна методика навчання англійської мови на старшому ступені ліцею: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2006. 289 с.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Москва: АСТ Астрель Хранитель, 2008. 671 с.
3. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підруч. для студ. класичних, пед. і лінгв. унів. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
4. Estaire S., Zanyn J. (1998). Planning classwork: a task based approach Oxford: Macmillan Publishers Ltd, 98 p.
5. Herrel A., Jordan M. Fifty strategies for teaching English language learners. [4th ed.]. Boston: Pearson Education.

*Гаврилюк Тетяна Вікторівна,
доктор філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії та
соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОГО ПРАВОСЛАВ'Я В УКРАЇНІ

Одним із вагомих факторів стабільного розвитку України, безумовно, постає релігійний феномен. Релігія, яка за давніх часів, виступала консолідуючим етнос, народність чи націю чинником, в умовах полікофесійності країни може з легкістю

стати причиною конфліктів та розділення суспільства. І хоча, як зауважує відомий український релігієзнавець Віктор Єленський «Україна впродовж усіх років Незалежності посідала пристойні позиції у світових рейтингах релігійної свободи»[2], а «найбільш авторитетний рейтинг «урядового обмеження релігії», що його складає Pew Research Center, визначає ці обмеження для України як «помірні» і менш відчутні, ніж у таких європейських країнах як Іспанія, Австрія, Греція, Данія, Румунія, Болгарія, Франція, не кажучи вже про Молдову і, тим паче, Білорусь. Останній рейтинг також фіксує поліпшення рейтингу «урядового обмеження релігії» для України з 4,2 до 3,8. Для порівняння – найгірший з-поміж європейських країн у РФ – 8,1, найкращий 0,6 – у Сан-Маріно, 3,8 також має Бельгія»[2] релігійна ситуація в Україні, між тим, далека від стабілізації та релігійної толерантності. Зокрема, в зону гострої напруги потрапила історично притаманна Україні релігійна течія – православ'я, яка досить тривалий час історії України асоціювалась з українським етносом як таким.

Ситуація напруги в міжправославному середовищі в новітній історії України була наявною з моменту створення Української Православної Церкви Київського Патріархату (1992), яке відбувалось невідповідно до церковних канонів, що, власне, і спричинило тривале існування Церкви поза Вселенським Православ'ям. Українські православні миряни та духовенство розділились на два ворожі табори, один з яких претендував на роль істинності, а інший вимушений був доводити своє право на існування. Народжене, в таких умовах, розділення віруючих на розкольників та істинних православних жодним чином не слугувало здійсненню заповіді Христа щодо любові, яка повинна панувати між його послідовниками, і яка буде докорінно їх відрізняти від язичників. І в таких умовах церква, навряд чи, може претендувати на вираз її істинної сутності – містичне тіло Христове [1, с. 241 - 257]. Скоріше означене розділення вказувало на існування двох векторів напряму розвитку України, які здійснювались засобами релігії – Українська православна церква Московського Патріархату як розповсюджувач та закріплювач ідеї «Руського світу» та Українська православна церква Київського Патріархату як фундатор української національної ідеї.

Ситуація, певним чином, змінилась після отримання Томосу і «по-справжньому важливим проривом у галузі релігійної свободи стало визнання Православної Церкви України як 15-ї автокефальної Церкви повноти Православ'я з боку Вселенського Патріархату. Це зняло обтяження з совісті великої кількості православних України, яких таврували як «безблагодатних», неканонічних», – як Віктор Єленський [2].

Водночас, входження нової церкви до Вселенського Православ'я є процес тривалий і для останнього не безболісний. Прагнення певної частини українських православних, які, за виразом митрополита Київського і всієї України Епіфанія, хочуть «розбудувати нашу Єдину помісну православну церкву, яка визнана з боку Вселенського патріархату і яку в майбутньому буде визнаною з боку інших помісних православних церков» [3] наражається на несприйняття іншою частиною православних України, що належать до Московського Патріархату і цей конфлікт виходить за межі нашої держави та створює розкол і у Вселенському православ'ї.

На останньому наголошує предстоятель Православної церкви України, митрополит Київський і всієї України Епіфаній вказуючи на те, що віряни та духовенство «відчувають на собі велику відповідальність. Відповідальність не тільки стосовно нашої церкви, а й за все православ'я, за всю православну церкву. Бо як Україна є ключем для вирішення глобальних проблем у світі, так само зараз Українська православна церква є ключем до вирішення проблем загалом у православному світі. Адже від визнання автокефалії, від того, як ми будемо надалі утверджуватися і розбудовуватися, залежить загалом стан Вселенського православ'я. І тому відродно бачити, що це почуття є не тільки в ієрархів, духовенства, а й у звичайних православних вірних. Вони вболівають, щоби ця церква була відкритою, щоби ця церква відповідала на їхні сучасні потреби» [3].

Метою створення Православної Церкви в Україні було об'єднання усіх православних в лоні єдиної помісної Церкви та ліквідація тут міжправославного розколу. Відповідно, неканонічні церкви, Українська Православна Церква Київського Патріархату, яку очолював Патріарх Філарет та Українська автокефальна православна церква на чолі з Митрополитом Макарієм, повинні були припинити своє існування після об'єднавчого собору українських православних церков який відбувся 15 грудня 2018 року в соборі Святої Софії в Києві та увійти до новоутвореної церкви. Питання переходу парафій Української Православної Церкви Московського Патріархату до нової церкви було відкритим.

Водночас, поставлена мета по відновленню цілісності православ'я в Україні не досягнена через укорінені в суспільній думці релігійні уявлення і уподобання та особистісні амбіції церковних ієрархів, зокрема Патріарха Філарета. На сьогодні в Україні існує три православні церкви – Православна Церква України, яка Константинопольською церквою вважається єдиною канонічною правонаступницею Київської митрополії, Українська православна церква Московського Патріархату та Українська православна церква Київського Патріархату. Як зауважує митрополит Київський і всієї України Епіфаній, чисельність парафій тієї чи іншої церкви на території України помітно різниться в залежності від регіонів. Зокрема, «у Львівській області присутність Московського патріархату є мінімальною. Якщо зараз три наші єпархії налічують приблизно тисячу парафій, то у Московського патріархату це кілька десятків парафій. Якщо взяти, наприклад, Івано-Франківську область, – та ж сама ситуація. Тобто, в західному регіоні вірян – практично порівну з Українською греко-католицькою церквою. На західній Україні в трьох основних областях – Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська – співвідношення таке: 60 на 40. Тобто, 60 відсотків вірян – це Українська греко-католицька церква і 40 відсотків – це Православна церква України. Ну і невеликий відсоток Московського патріархату. Але ближче до центру країни це співвідношення змінюється навпаки: це 50 на 50 ПЦУ і Московський патріархат. Якщо просуватися на схід держави, то співвідношення змінюється не на користь Української православної церкви: Далі вже там 60 на 40, а на сході статистика ще гірша. Там вже і 60 відсотків, і 70 відсотків Московського патріархату і тільки десь відсотків 30 – Православної церкви України. Це Донецька, Луганська, Одеська області, навіть південь

України» [3]. Але, в цілому, згідно з останніми соціологічними опитуваннями, яке зробив КМІС, то більш як 50 відсотків українського населення підтримують Православну церкву України і тільки 14-15 відсотків – Московський патріархат в Україні» [3].

Ситуація у світовому православ'ї також не відрізняється єдністю думки. Зокрема, Сербська церква, Синод Албанської православної церкви та Православна церква в Америці не визнають Православну церкву України канонічною, її представників вважають «розкольниками», натомість визнають УПЦ МП єдиною канонічною церквою на території України та закликають до уникнення розколу в лоні світового православ'я.

Зовсім нещодавно визнав автокефалію Православної церкви України Синод Елладської православної церкви, зазначаючи на тому, що він визнає канонічним право Вселенського Патріарха на дарування автокефалії та надає привілей предстоятелю Елладської церкви надалі займатися питанням визнання Церкви України. Метою такого рішення було уникнення розколу всередині ЕПЦ.

Підсумовуючи, хочеться зазначити, що реальною причиною міжправославного конфлікту в Україні є небажання Московського Патріархату визнати, що Україна не є їхньою історичною канонічною територією і має всі права мати власну автокефальну церкву. Означене стосується і проблеми розколу у світовому православ'ї. Як зауважує сучасний грецький богослов Хрисостомос Стамуліс, «відрегулювати проблему, яка виникла внаслідок надання автокефалії Православній церкві України, можливо лише шляхом діалогу в межах синодальності. Лише так можливо детально вивчити проблему в її багаточисельних аспектах. Історичний досвід показує, що розрив канонічного спілкування (яке оголосив Патріарх Кирил після надання Томосу Україні – Т.Г.), може нанести серйозної шкоди цілісності православної церкви, перетворивши її на мертвий орган, об'єкт збереження, абсолютно безкорисний для вирішення гострих питань сучасного світу» [4]. Водночас, позиція ієрархів Московського Патріархату занадто далека від бажання здійснення діалогу, що вказує на неминучість затяжного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк Т.В. Людина в християнській антропології ХХ–ХХІ століття. Моногр. Київ: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 334 с.
2. Єленський В. Втручатися не можна ігнорувати, або що робити державі з релігійною політикою? URL: <https://cerkvarium.org/publikatsii/monitorynh-zmi/vtruchatisya-ne-mozhna-ignoruvati-abo-shcho-robiti-derzhavi-z-religijnoyu-politikoyu?fbclid=IwAR2FyDLqS0Nhj-9kI7NQpoQpqa82o140ML4nXDOOnPg716TLRbaWz78jF1RE>.
3. Єпіфаній, митрополит Київський і всієї України, предстоятель ПЦУ. Укрінформ. 05.06.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2715379-epifanij-mitropolit-kiiivskij-i-vsiei-ukraini-predstoatel-pcu.html>.
4. Стамуліс Хрисостомос. Автокефалия и православное единство. URL: <https://globalaffairs.ru/number/Avtokefaliya-i-pravoslavnoe-edinstvo-19970>.

*Горбець Олена Олександрівна,
аспірантка,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ЧИТАТИ ЧИ НЕ ЧИТАТИ? РЕАЛІЇ КНИЖКОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У 2001 р. на сайті USA Today для любителів телебачення було опубліковано погану новину. За словами доктора Роберта П. Фрідлянда, телебачення є фактором ризику захворювання хворобою Альцгеймера. Навіть немає значення, яким телепередачам глядач надає перевагу. Такі висновки було зроблено після проведення дослідження, де окрім ряду дослідів було проведено опитування серед здорових та хворих (відповіді надавали близькі) респондентів стосовно того, яким чином вони проводили своє дозвілля у різний віковий період життя. За результатами опитування, Роберт П. Фрідлянд підсумував, що пацієнти з хворобою Альцгеймера були менш активні у своїй дозвіллевій діяльності, окрім перегляду телепередач. Його колега зауважив, що інтелектуальна стимуляція мозку може відтермінувати хворобу [1]. У 2013 р. у журналі «Neurology» було оприлюднено статтю у якій команда учених ще раз підтвердили користь читання. Відомо, що читання входить до переліку чинників покращення когнітивно-стимулюючої діяльності мозку. Дослідивши роботу мозку 294 учасників, учені дійшли висновку, що ті особи, які полюбляли читати мали менший спад пам'яті порівняно з тими, хто не надавав перевагу читанню у дозвіллевій діяльності [2]. Учені з університету м. Торонто з'ясували, що люди які полюбляють белетристику набагато менше відчували необхідність у когнітивному закритті, порівняно з тими людьми які надають перевагу ессе [3]. Дослідники Єльського університету вивчили особливості 3635 осіб старше 50 р. і виявили, що ті хто читають книги хоча б по 30 хвилин на день живуть в середньому на 23 місяці довше ніж ті, хто узагалі не читає або читає лише журнали [4].

Таким чином, можна підсумувати, що читання книг сприяє не лише формуванню ширшому колу світогляду, а й покращенню роботи мозку.

Зважаючи на вищезазначене та усвідомлюючи роль читання у повсякденному житті, необхідно навести результати опитування українців в рамках організації проекту Ukrainian Reading and Publishing Data стосовно проведення дозвілля. Було отримано такі результати: найбільш поширеним видом дозвілля є перегляд телевізійних передач (58% респондентів дивляться телевизор щодня). Друге та третє місця за популярністю поділяють читання ЗМІ (у тому числі інтернет-ЗМІ) та активність в соціальних мережах (відповідно 31% і 30% роблять це щодня). На четвертому місці – слухання радіо (22%). І лише на п'ятому місці – читання книжок. 11% читають щодня, 17% – кілька разів на тиждень, 20% – кілька разів на місяць, 21% – декілька разів на рік, 31% відповіли, що не читають книжки ніколи [5].

Зазначимо, що проведення дозвілля вищезазначеними способами, окрім читання книг, провокує фрагментарне засвоєння інформації. Тобто читаючи пости, пишучи коментарі у Twitter, Facebook, дивлячись телевизор чи відео у

YouTube, людина не заглиблюється у суть питання, сприймає інформацію звідусіль і невеликими фрагментами. Внаслідок чого деякі ділянки мозку перебувають в неактивному стані днями, тижнями, а то й місяцями.

Варто звернути увагу й на читацькі уподобання українців. Так, у минулому році населення України віддавало перевагу таким літературним жанрам як: сучасні детективи – 34 %, класика – 32 %, фантастика або фентезі – 24 %, підручники і навчальні посібники – 24 %, книжки з психології та саморозвитку – 23 %, літературу для дітей та підлітків – 22 %, любовні романи, сучасні романи та наукові чи науково-популярні видання по 21 %. Фахову та бізнес-літературу читали 19 % читачів, а енциклопедії та словники і прикладну літературу – по 14 % читачів. 12 % читачів читали протягом року трилери, містику або жахи, а також мистецькі видання, а 11% – біографії і мемуари. Кожен десятий читач читав книги релігійного змісту та поезію і лише 4 % читачів читали комікси та графічну прозу [5].

Отож, чи є що читати українцям?

Відповідаючи на поставлення запитання, для початку варто проаналізувати загальний стан книжкової галузі. За даними Книжкової палати України ім. І. Федорова у 2018 р. в Україні було видано книг та брошур 22612 друк. од. загальним тиражем 47022,1 тис. прим.[6].

Досліджуючи тенденції книжкового ринку України та зважаючи на зазначену вище інформацію, доцільно зосередити увагу на показниках випуску книг і брошур за цільовим призначенням (рис.1, 2).

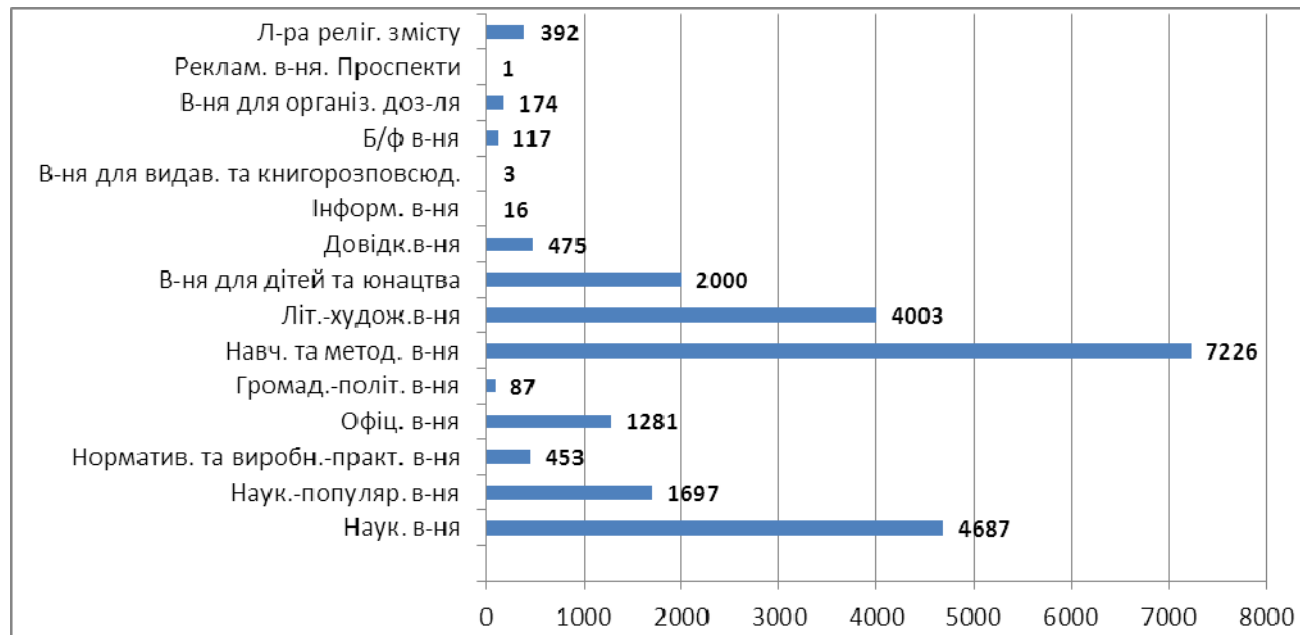

Рис. 1. Кількість видань за цільовим призначенням (друк. од.), 2018 р.

Джерело: побудовано автором за [6].

Як видно з рис. 1, п'ятірку лідерів на книжковому ринку займають навчальні та методичні видання, наукові видання, літературно-художні видання, видання для дітей та юнацтва, а також науково-популярні видання, що цілком співставно з читацькими вподобаннями. Однак, аналізуючи книговидавничу галузь, необхідно звернути увагу на тираж зазначеної вище кількості друкованих одиниць, за

допомогою якого можна розрахувати книгозабезпеченість населення певним видом друкованої продукції.

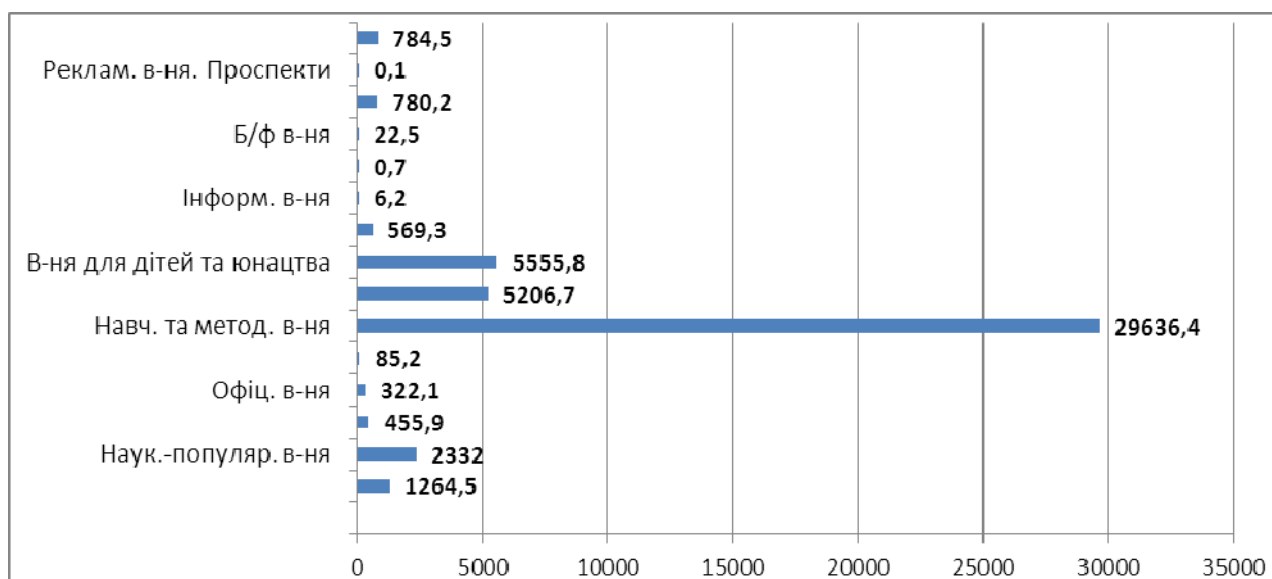

Рис. 2. Тираж друкованих книг та брошур за цільовим призначенням (тис. прим.), 2018 р.

Джерело: побудовано автором за [6].

Беручи до уваги вищезазначене, цікавим буде наступне: за даними Державної служби статистики України у 2018 р. кількість осіб віком від 0 до 17 років склала 7609,3 тис. [7], враховуючи показники тиражу видань для дітей та юнацтва, дізнаємося, що книгозабезпечення цієї вікової групи дорівнює 0,7 книги на одну особу. За результатами дослідження бачимо, що доросле населення України віддає перевагу літературно-художнім виданням. Державна служба статистики надає інформацію про те, що населення вікової групи від 18 років і старше дорівнює 34607,5 тис. осіб. Зважаючи на це, книгозабезпечення цієї вікової групи літературно-художніми виданнями складає 0,15 книги на одну особу. Зрозуміло, що книги читає не усе доросле населення, і не усі дорослі надають перевагу літературно-художнім виданням, однак, якщо припустити, що читаючим населенням є хоча б половина від вказаної кількості – книгозабезпечення залишиться недостатнім.

Книги не дарма називають специфічним товаром, адже вони відповідають за духовне збагачення, освіченість та загальну моралізацію нації. Проаналізувавши книги-бестселери протягом 2017-2019 рр. [8-12], можна дійти висновку, що читаюче населення України надає перевагу різножанровій літературі, закономірностей не спостерігається. Однак, як було зазначено вище, переважають сучасні романи, які мають здебільшого розважальний характер. Зважаючи на специфіку книжкових уподобань, можна зробити висновок про те, що вітчизняних читачів турбують «вічні» питання налагодження особистого життя, знаходження гармонії. Деякі книги, які були популярні у 2017 р. в Україні, зберегли своє лідерство серед уподобань і до 2019 р. Найбільші тиражі видань мало видавництво «Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля»».

Безпосередньо, важливою як для видавців, так і для дослідників є інформація про продану кількість примірників. Однак, за відсутності чіткої

статистичної інформації [13], отримати та порівняти дані між видавцями неможливо. Проте, видавництво «Наш формат», що спеціалізується переважно на літературі в жанрі нон-фікшн, оприлюднило за 2017 р. ці показники. Зокрема, трилогію А. Ренд «Атлант розправив плечі» було продано 22,5 тис. прим., Н. Талеб «Чорний лебідь» – 15 тис. прим., Д. Аджемоглу, Д. Робінсон «Чому нації занепадають» – 15 тис. прим., М. Голдсміт «Перемикайся. Стань тим, ким хочеш бути» – 11 тис. прим., Форд Г. «Мое життя та робота» – 10 тис. прим. [4]. Цьогоріч, під час проведення міжнародного книжкового ярмарку «Книжковий арсенал» видавці оприлюднили таку трійку лідерів за підсумками продажів: «Українер. Країна зсередини» стала лідером продажів – 1311 прим.(вартість книги 400 грн); близько 1000 прим. придбали відвідувачі роман І. Карпи «Добрі новини з Аральського моря» (вартість книги 400 грн), видання Бату Дж. «Франческа. Володарка офіцерського жетона» було продано 989 прим. (вартість книги 150 грн) [14, 10]. Як видно з наведеного, вартість книги не є перепорою чи перевагою у виборі книги.

Отже, дослідивши тенденції книжкового ринку України та відповідаючи на поставлене запитання, можна стверджувати, що в Україні, незважаючи на ряд невирішених глобальних питань галузі, які мають передагональний характер, альтернатива є, проте відсутня її популяризація. Звичайно, хотілося б, щоб книгозабезпечення населення було кращим, а державна політика галузі – міцнішою. Варто зауважити, що на сьогодні українські книги є конкурентоздатними, затребуваними, доступними і цікавими для читача.

Список використаних джерел

1. USA Today. Study: Hobbies can help slow Alzheimer's. URL: <https://usatoday30.usatoday.com/news/health/2001-03-05-alzheimers-hobbies.htm>.
2. Robert S. Wilson, Patricia A. Boyle, Lei Yu, Lisa L. Barnes, Julie A. Schneider, David A. Bennett. Life-span cognitive activity, neuropathologic burden, and cognitive aging. *Neurology*, July 23, 2013; 81 (4). URL: <https://n.neurology.org/content/81/4/314>.
3. Djikic M. , Oatley K. & Moldoveanu M. C. Opening the Closed Mind: The Effect of Exposure to Literature on the Need for Closure. *Creativity Research Journal* 25, 2013.Issue2. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10400419.2013.783735>.
4. Bavishi A., Slade M. D. & Levy B. R. A Chapter a Day – Association of Book Reading with Longevity. *Soc Sci Med*. 2016 Jul 18. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5105607/#R3>. doi: 10.1016/j.socscimed.2016.07.014.
5. Ukrainian Reading and Publishing Data 2018. URL: <http://data.chytomo.com/chytannya-v-ukrayini/#header-1>.
6. Книжкова палата України ім. І. Федорова. URL: <http://www.ukrbook.net/>.
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Еспресо. Які книжки українці найбільше купували в 2017 році. Великий рейтинг. URL: https://espresso.tv/article/2017/12/29/top_knyzhok_v_ukrayini_2017.
9. Інформатор. ТОП-10 самых популярных книг в 2018 году. URL: <https://kiev.informator.ua/2018/12/31/top-10-samyh-populyarnyh-knig-v-2018-godu/>.
10. Yakaboo. Книги бестселери 2019 жанру Книжковий Арсенал 2019. URL: <https://www.yakaboo.ua/top100/category/bestsales/id/10945/>.

11. Укрінформ. Топ-10 книг, якими зачитуються українці. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2447004-top10-knig-akimi-zacituutsa-ukrainci.html>.
12. Хмельовська О. Книговидання-2018: стоп-криза й перерозподіл лідерства. URL: <http://www.chytomo.com/knyhovydannia-2018-stop-kryza-j-pererorozpodil-liderstva/>.
13. Петрова Н. Проблемні питання статистичного обліку вітчизняних видань // Вісник Книжкової палати. 2016. №8. С. 3-7.
14. Батуревич І., Войтович Л. Реформи, продажі та книжкові хіти Книжкового Арсеналу 2019. URL: <http://www.chytomo.com/reformy-prodazhi-ta-knyzhkovi-khity-knyzhkovoho-arsenalu-2019/>.
15. Yakaboo. URL: <https://www.yakaboo.ua/>.

*Горюнова Марина Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов;
Савенко Тетяна Дмитрівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ КОМУНІКАТИВНОГО ТИПУ ЯК ЗАСІБ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

В основі розробки учбових матеріалів повинна лежати функціональна модель навчання конкретній формі спілкування. Така модель являє собою складну смислову та структурно-типологічну схему: змістовно смислова частина розкриває семантику комунікації, демонструє залежність її від соціальних функцій мови; а структурно-функціональна частина дає картину мовленнєвої реалізації. Навчання усному розмовному спілкуванню за такою моделлю має здійснюватися в рамках національно-культурної матриці спілкування. Тому необхідно уточнити якісний та кількісний зміст поняття «національно-культурна матриця спілкування».

Психологічна орієнтація лежить в основі двох загальних видів мовленнєвого спілкування – соціально орієнтованого та особистісно орієнтованого.

Організуючим центром *соціально орієнтованого спілкування* є контактоустановлююча функція мовлення. Комунікативне завдання адресанта – задовольнити соціальні та матеріальні потреби, використовуючи засоби соціально-символічної регуляції поведінки адресантів, які прийняті в іншомовному культурно-мовленнєвому середовищі. Специфіка комунікативних вмінь обумовлюється характером взаємодії між комунікантами: контактують соціальні типи, змінюючи соціальні ролі. Виникають певні труднощі в комунікації, а саме, руйнація національно-забарвлених стереотипів свідомості на рівні мови, культури і поведінки з метою прилаштуватися до етикетно-ритуальних особливостей українського мовленнєвого спілкування, яке актуалізує поняття «коди комунікативної поведінки».

З іншого боку, організуючим центром *особистісного орієнтованого спілкування* є ціннісноорієнтаційна функція спілкування. Стимулом мовлення є взаємодія установок, закладених в отриманій адресантом інформації та його особистих ціннісних орієнтацій. Специфіка комунікативних вмінь обумовлюється іншим характером взаємодії між комунікантами: контактують особистості. Труднощі в комунікації: необхідність для студента прилаштуватися до національно-особистісних особливостей українського мовленнєвого спілкування, яке актуалізує поняття «національний характер» і визначає «стиль комунікації поведінки»; сформуванню вмінь (здібність) орієнтуватися в духовних сферах життя іншомовного середовища.

У методику викладання іноземної мови увійшло поняття «особистісний смисл», яке є початковою ланкою схеми: національний смисл – інтерактивний смисл. Взаємодія цих значень у рамках національно-культурної матриці спілкування сприяє виробленню етичних норм лінгвокультурної взаємодії та міжнаціональному обміну морально-етичними цінностями.

Навчальні матеріали, які є утворюючими джерелами певних понять, слід відбирати за спеціальною програмою, яка включає соціальні й смислові контакти, враховує національні особливості адресата та знайомить його з національними особливостями спілкування в українському мовленнєвому середовищі.

Список використаних джерел

1. Лисенко Г. В. формування соціокультурної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови. URL: <http://www.psyh.kiev.ua>.
2. Ушакова Н. І., Дубічинський В. В., Тростинська О. М. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. Вип.19. 2011. С. 136-146.
3. Яковлева О. Мовна компетенція студентства та мовна ситуація в українських ВНЗ у контексті наближення України до європейського освітнього простору // Вища освіта України. №4, 2010. С. 24-30.

Дериглазова Тетяна Леонтіївна,

ФССА, коач – студент

Nederlands Commercieel Opleidingsinstituut;

Дериглазов Леонтій Васильович,

кандидат фізико-математичних наук,

завідувач відділення заочного та

дистанційного навчання,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

КОАЧИНГ – РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ТА УСПІХ КОМАНДИ

Професія по обліку та аудиту пройшла довгий шлях розвитку процесі якого сформувався понятійний апарат. Відповідно і професійна поведінка визначається рівнем знань кожного з представників. В той же час, зміни в сучасному житті спричинюють необхідність появи нового в очікуванні від фінансових спеціалістів.

Наповнення професійних стосунків постійно змінюється і питання кар'єрного росту, наступних можливих кроків необхідно розглядати разом з більш глибоким розумінням своїх потенційних можливостей, сильних сторін. Кожен має належним чином навчитися оцінювати себе та власну ситуацію з тим щоб створити можливість приймати власні рішення стосовно напрямку свого розвитку. І, відповідно, знайти можливості для забезпечення розвитку професійних та соціальних навичок та компетенцій.

На перший погляд такий стан справ може здатися логічним і простим, разом з тим достатньо складним, щоб визначити рішучі кроки і знати напрямок. Такий процес змін і розвитку починається з розуміння власного підходу до навчання, що формується на основі аналізу інформації середовища та власного досвіду. В рамках організації та ієрархічних відносин одним із важливих джерел такої інформації виступає оцінка ефективності роботи. Таким чином, менеджмент посідає провідну роль в розвитку як особистості-фахівця, так і всієї команди.

Окрім того, значне зростання інформаційного ресурсу сучасного життя, а також можливостей навчання, пізнання та отримання досвіду ще ніколи не було таким інтенсивним та інтернет-доступним. Але це робить весь процес вибору напрямків та глибини навчання достатньо складним, що може привести до стресу вибору та сумнівів, які блокують ефективність відповідної поведінки. Підтримка вибору та задання ефективного напрямку також є аспектом ролі менеджменту в розвитку особистості.

Наступний належний нам ресурс пізнання – власний досвід, який ми формуємо кожного дня. Особистий пізнавальний шлях від досвіду до інформації, а потім до знань і навичок полягає через метод власної рефлексії. Цей термін містить в собі усвідомлення власних думок, об'єктивно-незалежне спостереження своєї поведінки, мотивації та реакцій, а також диференціація та інтеграція характерних причино-наслідкових взаємозв'язків з метою осмислення досвіду для подальшої розробки можливої поведінки. Розвиток здатності до саморефлексії для можливого розвинути через регулярну практику є важливим надбання особистості. На початку цього шляху професійна підтримка наставника є важливим фактором правильного удосконалення процесу самопізнання. В цьому знаходиться третій аспект ролі менеджера.

Перелічені аспекти свідчать про розвиток ролі менеджера в команді та організації. Ця зміна формує новий тип керівника, який активним чином підтримує розвиток команди і в першу чергу своїм прикладом. Сьогоднішній керівник є водночас і наставником і коачем, який надихає на розвиток і кидає виклик обмеженням. Менеджери, як і всі інші, мають таку саму потребу в професійній підтримці свого власного розвитку.

Глобальні соціально-економічні зміни надали поштовх розвитку нової професії *коачингу* (англ. coaching). Дослідники описують коачинг як сучасну багатодисциплінарну та інтегровану дисципліну, що виходить з філософії, соціальних наук, психології та порівняно нових бізнесових дисциплін освіти дорослої людини, організаційного розвитку та консалтингу. Це пояснює унікальність ролі коачингу та наповнення різноманітним змістом та надання

форми як представниками професії так і тими, хто вже отримав певний досвід співпраці з коачем і сформував своє бачення і розуміння. Втім, як і в кожній професії, розвиток професійного коачингу, як і професійного аудиту, супроводжується стандартизацією послуг і формуванням критеріїв якості та вимогами професійної поведінки. Міжнародні професійні організації надають і отримують підтримку регіональних і разом формують основу знаку якості професії.

Щоб відповісти на питання що таке власне коачинг і яким чином він допоможе сучасному менеджеру, відмітимо, що коачінг – це структурний, цілеспрямований та майбутньо-орієнтовний процес. Розкриття розуміння власного потенціалу, збільшення впевненості в собі є фокусом та результатом коачингу. Завдяки підтримці та розвитку вмінь до саморефлексії та самоспрямування коач допомагає іншим в напрямку визначення найбільш адекватної стратегії дослідження нових можливостей. З практичної сторони коач допомагає визначити цілі розвитку, зважити їх реалістичність та альтернативи, пізнати потенціал для їх досягнення та визначитися з конкретним планом дій в напрямку розвитку чи зміни ситуації.

З першого погляду здається, що саме коачі і мають вирішити всі виклики сьогодення і забезпечити оптимальний розвиток як менеджеру, так і всій команді. В той же час, сьогодні, коачінг застосовується достатньо обмежено з ряду причин. Дослідження показали, що одними з основних причин, з яких половина респондентів визнали свій професійний ріст і розвиток незадовільним, була недостатня кількість менторів та коачей, а також обмежена і поверхова увага керівництва до професійного розвитку особистості.

Тож, як працює коачинг і в чому полягає дивовижний ефект?

Зазначимо, що коачинг має наукову базу і широкий вибір інструментів, що прийшли с різних дисциплін. Якість полягає в формуванні правильного застосування підходів і регулярному приділенні уваги виконанню передбачених вправ. Ефект помножений на мотивацію веде до результатів.

Професійний коач надає необхідну підтримку в цьому процесі. Мета такої коачинг програми досягається на етапі, коли навички та уміння рефлексивного аналізу сформовані і можуть застосовуватися самостійно. Цей процес вже неможливо зупинити, оскільки навчальний процес задовольняє своїми нескінченими можливостями до самопізнання, як в професійному так і повсякденному житті. Це і є ресурсом необмежених можливостей для розвитку, на який кожен має право.

Сучасний менеджер, що водночас виступає коачем, і є провідником до такого ресурсу. Місія менеджера в якості коача полягає в тому, щоб розвинути у членів команди уміння формувати знання з досвіду, вчитися на основі цих знань робити вибір та приймати рішення.

Список використаних джерел

1. Alex Engel e.a. (2013). *Het Handboek voor Coaching*. Deventer: Uitgeverij Entos (c).
2. Berg, I. K., & Szabo, P. (2018). *Oplossingsgericht coachen*. Amsterdam: Thema.

3. Blankestijn, S. (2016). *Coachen in 90 minuten*. Amsterdam: Boom.
4. Fazel, P. (2013). Learning Theories within Coaching Process. *International Scholarly and Scientific Research & Innovation*, 2343-2349.
5. Hoogendijk, A. (2013). *De schoonheid van coachen*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Business Contact.
6. Webb, C., & Schu, P. (2018). *Learning for the future*. www.accaglobal.com.
Отримано з www.accaglobal.com.

Єгоров Ігор Юрійович,
доктор економічних наук,
член-кореспондент НАН України,
завідувач відділу інноваційної політики,
економіки та організації високих технологій;
Рижкова Юлія Олександрівна,
науковий співробітник
відділ інноваційної політики, економіки та
організації високих технологій;
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

СТАТИСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ПІДХОДІВ КРАЇН ЄС

Для організації моніторингу процесів цифровізації у розвинених країнах світу використовуються різні інструменти. У країнах ЄС центральне місце серед них займає так званий Індекс цифрової економіки і суспільства (DESI). DESI – це комплексний кількісний показник, за допомогою якого проводиться аналіз цифрової ефективності в Європі.

Вперше Індекс DESI був розрахований в 2014 році з використанням статистичних даних за 2013 рік. Це один з основних аналітичних інструментів, розроблених Генеральним Директоратом Європейської Комісії з комунікаційних мереж, контенту і технологій для надання науково обґрунтованих даних з метою оцінки розвитку цифрових технологій як в ЄС в цілому, так і у вхідних в нього державах-членах. Мета індексу DESI-допомогти країнам ЄС визначити сфери, що вимагають пріоритетних інвестицій і дій для створення дійсно єдиного цифрового ринку.

Для України важливо оцінити можливості моніторингу на основі застосування індексу DESI з точки зору наявності даних, необхідних для розрахунку індексу на основі керівних принципів та рекомендацій ОЕСР, під назвою «Довідник з питань побудови комплексних показників: методологія і керівництво для користувачів».

Нами проведено дослідження відповідності вітчизняних індикаторів цифровізації «еталонній» системі моніторингу цифрової економіки і суспільства ЄС на 2016-2021 рр., включаючи цифрове табло, DESI і EDPR (Доповідь про цифровий прогрес в ЄС). Підготовка вихідних даних здійснюється шляхом аналізу

ключових джерел інформації ЄС, а також основних заходів, запланованих в рамках програми гармонізації цифрових ринків, програми EU4Digital і нової регіональної статистичної програми для регіону Східного партнерства (СП). «Еталонний» рівень може бути використаний в подальшому для порівняльного аналізу з метою оцінки недоліків процедур збору даних та звітності в країнах-партнерах СП порівняно з країнами ЄС.

Оцінка відповідності показників проводилася шляхом порівняння отриманої інформації з аналогічними стратегіями, можливостями і практикою Європейського Союзу, що представляють «еталонний» рівень ЄС для більш тісного узгодження з останнім. Індекс цифрової економіки і суспільства (DESI) [1], а також Доповідь про цифровий прогрес в Європі (EDPR) [2] слугували основними джерелами для визначення цього «еталонного» рівня. Оскільки Індекс цифрової економіки і суспільства служить для вимірювання прогресу, досягнутого державами-членами ЄС у сфері цифрової економіки і суспільства, він об'єднує набір відповідних показників нинішньої цифрової політики Європи. Включені до індексу дані в основному збираються службами Європейської комісії (Генеральним Директоратом Європейської Комісії з комунікаційних мереж, контенту і технологій, Євростатом), а також за допомогою спеціальних досліджень, які проводяться службами Комісії. Індекс складається з восьми основних блоків, кожен з яких розділений на кілька складових, які, у свою чергу, складаються з окремих показників.

Індекс дозволяє провести чотири основних типи аналізу, що включає в себе такі компоненти:

1. Загальна оцінка ефективності: отримання характеристики ефективності країни за допомогою спостереження за динамікою значень індексу та його основних складових;

2. Оцінка збільшення масштабу: визначення областей, в яких ефективність може бути поліпшена шляхом впливу на окремі складові індексу та окремі показники;

3. Прогноз подальших дій: оцінка прогресу з плином часу;

4. Порівняльний аналіз: кластеризація країн Східного партнерства, включаючи Україну, відповідно до їх показників індексу, порівняння країн на аналогічних етапах цифрового розвитку з метою виявлення необхідності поліпшення у відповідних сферах політики.

Проведений нами детальний аналіз показників індексу DESI свідчить, що без змін в існуючій національній статистичній системі неможливо розрахувати близько 50% показників індексу DESI. Найбільш проблемні сфери показників відносяться до електронного уряду, електронної охорони здоров'я, довіри, безпеки та конфіденційності, в яких відсутні необхідні стандарти збору даних.

Беручи до уваги стан справ в Україні щодо статистики, пов'язаної з індексом DESI, і проведений аналіз, можна зробити висновок, що за рівнем зрілості України у сфері моніторингу цифрової економіки і суспільства може отримати оцінку 3 з 5 за п'ятибальною шкалою.

В цілому, офіційно публікується тільки 13 з 82 показників індексу DESI. Методологія їх збирання певною мірою відповідає практиці ЄС (однак, з деякими

відмінностями, як у випадку з часткою осіб, які використовують Інтернет, незалежно від їх віку; крім того, визначення вікової групи відрізняється від визначення ЄС). 11 з цих 13 показників засновані на даних про використання Інтернету домашніми господарствами. Інші два показники відносяться до використання хмарних обчислень підприємствами і доступу до «великих даних» (big data). 9 з 82 показників можна легко розрахувати, так як доступні абсолютні значення величин, що використовуються для їх розрахунку. 14 з 82 індикаторів вимагають прямого доступу до первинних даних, тому їх може розрахувати тільки Державна служба статистики України, яка такий доступ має.

Опубліковані Державною статистичною службою України дані даються в розукрупненому вигляді. Дані по домашнім господарствам (фізичним особам) з розбивкою по регіонах, місцем проживання (міська/сільська місцевість, великі міста); стать, вік (окремі дані про інших вікових групах, осіб у віці 15 років і молодше, у віці 75 років і старше); рівень доходу, розмір домогосподарства і т. д. Ці дані повинні бути скоректовані в відповідності з форматом ЄС (по вікових групах від 16 до 74 років).

Інші показники можуть бути розраховані Держстатом, так як він збирає відповідні дані на рівні підприємств. Проблема в тому, що Держстат надає дані по відповідним показникам тільки в абсолютних значеннях, що вимагає додаткових розрахунків для проведення порівняння між країнами ЄС і Україною.

Для досягнення більш високого рівня відповідності міжнародним стандартам та забезпечення необхідної оперативності коригування запитальників для статистичних обстежень необхідні додаткові зусилля, зокрема:

- В галузі аналізу існуючих показників не тільки в галузі самої цифровізації, а і статистичних показників суміжних галузях, оскільки багато які показники, задіяні у процесах моніторингу, є відносними. Для їх розрахунку використовуються додаткові дані.

- Визначення періодичності збору показників.
- Надійність джерел інформації (частина даних має відомчий характер).
- Підходи до формування статистичних вибірок.
- Інституційні можливості організації моніторингу, зокрема розподіл функцій з управління процесами цифровізації між органами державної влади.

Список використаних джерел

1. The Digital Economy and Society Index (DESI). URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

2. European Digital Progress Report: review of Member States' progress towards digital priorities (EDPR). URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/european-digital-progress-report-review-member-states-progress-towards-digital-priorities>

*Загородня Ольга Феліксівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
кафедра іноземних мов,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ДИНАМІКА СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ СТИМУЛУ «ПРЕЗИДЕНТ» (на матеріалі асоціативних експериментів)

Семантика суспільно-політичної лексики зазнає чималих змін під впливом зовнішнього, нелінгвального чинника – суспільно-політичних перетворень у країні мовців. На сьогоднішній час Україна бурхливо розвиває політичні сили, переглядає напрямки розвитку, перебуває у постійній ситуації змін у владних структурах. Певні політичні особистості входять у простір державотворення, інші – зникають. Все це неодмінно впливає на стереотипи мислення суспільства, яке всотує в себе нові смисли, семантичні зв'язки, асоціації під впливом політичної агітації. Дослідження семантичної структури стимулу «президент», проведене у 2013 – 2016 р. р., відобразило пряму залежність усвідомлення цього номінативу від особи керівника держави на момент дослідження, тобто психосемантика стимулу «президент» є великою мірою особистісно-центричною. У зв'язку з цим цікаво прослідкувати динаміку семантичної структури стимулу «президент» і виявити у цій структурі архаїчні та новітні елементи, а також спільні і відмінні риси залежно від часу опитування.

Поняття семантичної структури слова ґрунтується на поняттях «значення слова», «лексичне значення слова», «лексикографічне значення слова», «психолінгвістичне значення слова» тощо. За Л.А. Лисиченко, значення слова утворено внаслідок діяльності людського мислення у процесі пізнання навколишнього світу. [3, с. 11]. Лексичне значення слова складає не тільки предметно-поняттєва віднесеність звукового комплексу, а й цілий ряд інших позамовних і внутрішньомовних чинників. Тому в сучасній лінгвістиці говорять не про лексичне значення слова, а про семантичну структуру слова, про компонентний склад лексичного значення. Слова розкладають на елементи (семи), за якими протиставлені окремі значення, або лексико-семантичні варіанти полісемантичного слова, що складають семантичну структуру слова [там само, с. 13]. З іншого боку, антропоцентричні дослідження значення слів невід'ємні від розуміння психологічної природи значення (О.О. Потебня, О.О. Леонтьєв, Й.А. Стернін, В.М. Рудакова та ін.). Однією з найважливіших властивостей слова є асоціативність, під якою розуміють потенційну й універсальну здатність одиниць лексичного рівня викликати у свідомості носіїв мови асоціації з системою мови, світом понять та явищами навколишньої дійсності [1, с. 26]. Асоціативність слова експлікують за допомогою асоціативних експериментів та побудови асоціативних полів з подальшим аналізом їхніх складових. Тестування стимулу «президент» у серії асоціативних експериментів та аналіз складових його асоціативного поля надало можливість побачити динаміку семантичної структури цього номінативу.

За результатами масового асоціативного експерименту 2013 – 2016 р.р. (1000 респондентів (здебільшого студенти), 208 одиниць в асоціативному полі,

117 різних реакцій), найчастотнішою, ядерною, асоціацією на цей стимул виявилось ім'я тогочасного президента України Петра Порошенка (*Порошенко* 0,087; на периферії були зазначені модифікації імені: *Петро* 0,005; *П. Порошенко* 0,005; *Порох* 0,005 – СІЯ 0,102 (СІЯ – сукупний індекс яскравості асоціатів, за Й.А. Стерніним)), який грав головну роль на політичній арені увесь період першої серії досліджень (2013 – 2016). Поруч були зафіксовані імена інших гравців українського і світового політикуму зазначеної посади: попереднього президента України: *Янукович* 0,019 (*Янукович* :(((0,005; *Янукович (фу)* 0,005 – СІЯ 0,029); та інших: *Путін* 0,010; *Обама* 0,005. Особливістю АП стимулу стала велика кількість асоціатів – символічних та метафоричних позначень імен президентів. Так, в українській мовній свідомості досліджуваного періоду П. Порошенко яскраво асоціювався з власним шоколадним бізнесом (при цьому такі асоціати мають місце не тільки на дальній периферії АП, але і у вагомій зоні сегментів: ядрі та навколоядерній зоні). В. Янукович, в свою чергу, асоціювався із втечею, вбивствами та крадіжками. Так, СІЯ слів-реакцій на позначення бізнесу П. Порошенка склав 0,160 (*Рошен* 0,058 (ядерна); близька периферія – *Roshen* 0,029, *цукерки* 0,029, *шоколадка* 0,024; дальня периферія – *ням-ням-ням* 0,005; *цукерка* 0,005; *цукерочка* 0,005; *заєць шоколадний* 0,005). Евфемічні звертання до персоналії В. Януковича, різка критика його дій та негативне ставлення до нього було відображено у СІЯ 0,080 (*брехун* 0,010; *зłodий* 0,010; *офшор* 0,005; *сором* 0,005; *зрада* 0,005; *підступ* 0,005; *хабарник* 0,005; *зрадник* 0,005; *пусть уходить с поста (рос.)* 0,005; *офшори* 0,005; *втікає* 0,005; *вор* 0,005; *убийця (рос.)* 0,005; *бігун* 0,005). Таким чином, у період державного перевороту 2013 – 2014 р.р. українська мовна свідомість існувала в полярному світі: одна частина українців була обернена в минуле, реагувала на президента В. Януковича, інша частина українців вбачала президентом П. Порошенка і реагувала на його особистість. При цьому українці сприймали президента персоніфіковано і відштовхувались від особистості, а не від посади як такої із фіксуванням обов'язків і функцій. В АП стимулу значно менше асоціатів на позначення абстрактних функцій, ніж таких, що звернені до особистості. Серед асоціатів-реакцій власне на посаду (безособистісно) бачимо такі: *лідер* 0,024; *голова* 0,024; *гарант* 0,014; *керівник* 0,014; *влада* 0,010; *вибори* 0,010; *глава (рос.)* 0,010; *мати повноваження* 0,005; *верховний управитель* 0,005; *головний* 0,005; *ще круче ніж депутат* 0,005; *начальник* 0,005; *крісло* 0,005; *легітимний* 0,005; *країни* 0,005; *легітимний* 0,005; *Верховна Рада* 0,005; *вето* 0,005; *кабмін* 0,005; *голова Верховної Ради* 0,005; *легітимність* 0,005; *країна* 0,005; *гарант Конституції* 0,005; *посада* 0,005 – СІЯ 0,830. Бачимо, що серед визначних характеристик посади президента українці визначили лідерство, управління, гарантії і законність. Натомість усю периферію АП просотували емоційно-оцінні, подекуди занадто грубі асоціати, що виражали крайню невдоволеність українського суспільства поточною ситуацією президентства в Україні (напр., *чмо* 0,014; *нецензурне (авт. - заміна вульгаризму)* 0,010; *брехун* 0,010; *ніхто* 0,010; *козел* 0,010; *Лев чи Осел* 0,005; *Гандон!!!* 0,005; *лайно* 0,005; *маріонетка* 0,005; *нецензура* 0,005; *брехня* 0,005; *пешка (рос.)* 0,005 – СІЯ 0,089). Були присутні також асоціати, що критикували дії омріяного П. Порошенка (*старається але не може* 0,005;

слабак 0,005; середнячок 0,005; лицемір 0,005; ненадійний 0,005; неуверенний 0,005; розчарування 0,005; немічний 0,005; відсторонюється 0,005; не зробив те що мав 0,005; ненадійність 0,005 – СІЯ 0,055).

По закінченні терміну правління П. Порошенка (кін. 2018 – поч. 2019 р.р.) нами була проведена ще одна серія експериментів. Було опитано 50 осіб жіночої та чоловічої статі (студенти) віком 18 – 22 роки. Навіть невелика кількість інформантів та сформоване за їхніми відповідями асоціативне поле стимулу «президент» новітнього періоду відобразили зміни в усвідомленні цього поняття, а значить і впливи на семантичну структуру цього стимулу. Так, ядерними елементами стали реакції, тісно пов'язані зі суспільно-політичними реаліями 2018 – 2019 р.р.: *вибори 0,052; Зеленський 0,052*. Зазначимо, що під час виборів 2019 р. В. Зеленський отримав велику підтримку українців. Цей потужний акцент на іменах провідних особистостей українського політикуму відображений і в асоціативних полях інших стимулів. Наприклад, у стимулу «лідер» цього періоду ядерним елементом також виявлений асоціат *Зеленський 0,078*. Ім'я президента України правління 2014 – 2019 р.р., а також метафоричні позначення цієї особистості іще не полишають асоціативного поля, тобто утримуються в свідомості українців: *Порошенко (Порох) 0,051; шоколадка 0,026*. Цей факт засвідчує, по-перше, фіксацію фактичних суспільно-політичних реалій періоду опитування (у 2018 р. – поч. 2019 р. П. Порошенко – чинний президент), а по-друге – підкреслює певну інертність людської свідомості (і мовних явищ, які її відображають) у порівнянні з динамікою реалій життя мовців. Таку інертність можливо простежити і за асоціативними зрізами інших стимулів. Наприклад, стимул «революція» у зрізі 2013 – 2016 р.р. містить такі психологічні «архаїзми», як *Франція 0,002; 1917 р. 0,002; Жовтнева 0,002*, і високу апеляцію до революції 2004 р. (*Оранжевая, Помаранчева, Ющенко* тощо). У зрізі 2018 – 2019 р.р. також побачимо «архаїзм» *Помаранчева 0,054*, розташований на близькій периферії асоціативного поля.

Спільними рисами психосемантичної (асоціативної) структури стимулу «президент» періодів I (2013 – 2016 р.р.) і II (2018 – поч. 2019 р.р.) є визнання президента як голови (*Р: України, голова країни, царь (рос.), влияние (рос.)* тощо), а також оцінка дій особи-президента, що являє собою негативні емотиви (*Р: нема слів..., нецензурне* (авт. заміна вульгаризмів), *егоїзм* тощо). Красномовною стала реакція «*лучше не будет*» (рос.), отримана у червні 2019 р. у післявиборний період, яка теж є особистісно орієнтованою, проте має на увазі нового лідера держави.

Отже, для українців «президент» – це, перш за все, ім'я, особистість, і цей принцип сприйняття стимулу виявлено темпорально незмінним. Проте динаміка семантичної структури цього стимулу все ж таки має місце і виражена, передовсім, у таких асоціатах, які позначають конкретні імена чинних можновладців у періоди опитування.

Подальше дослідження стимулу «президент» у часових асоціативних зрізах зі збільшенням вибірки інформантів, виявлення актуальних семантичних компонентів значення цього слова у кожному періоді, зіставлення мовних і конотативних складових асоціативних полів, отриманих у різний час, складає перспективу дослідження механізмів роботи мовної свідомості українців.

Список використаних джерел

1. Бабенко И. И. Об ассоциативности как универсальном коммуникативном свойстве слова. *Вестник Томского гос. пед. ун-та*, 2004. . Серия: Гуманитарные науки (Филология). Вып. 1 (38). С. 25–28.
2. Леонтьев А.А. Психолингвистический аспект языкового значения. *Принципы и методы семантических исследований*. Москва: Наука, 1976. С. 156–169.
3. Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української літературної мови. (Семантична структура слова). Харків: Вища школа, вид-во при Харк. ун-ті, 1976. 113 с.
4. Потебня А.А. Мысли и язык. Харьков, 1892. 228 с.
5. Стернин И.А., Рудакова А.В. Психолингвистическое значение слова и его описание. “Ламберт”. 2011. 192 с.

*Іванський Андрій Йосипович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
заступник начальника Північного офісу Держаудитслужби*

МІСЦЕ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Сталий розвиток зазвичай визначається як такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення і підтримувати життєдіяльність теперішніх та майбутніх поколінь. [1]

Як наголошується в рекомендаціях ОЕСР (організація економічного співробітництва та розвитку), з погляду сталого розвитку економічне зростання розглядається з позицій кількісних і якісних змін. У зв'язку з цим виділяють три ключові взаємозалежні сфери суспільного розвитку: економічна, екологічна і соціальна. Соціальна складова сталості потребує уваги до таких явищ, як добре розвинуті ринки праці та висока зайнятість; адаптація до демографічних змін, наприклад, старіння населення; рівність в оплаті праці; участь громадськості в прийнятті рішень. Екологічна сталість припускає стабільність біологічної та фізичної систем і збереження здорового навколишнього середовища. Ці вимоги визнаються не менш важливими, ніж економічне зростання і ефективність. [2, 3-10].

На думку деяких вчених парадигма сталого розвитку включає в себе вимоги до захисту довкілля, соціальної справедливості та відсутності расової й національної дискримінації, та направлена на покращення рівня життя суспільства. У країнах, де на державному рівні зазначені вимоги ігноруються, в поняття сталого розвитку намагаються вкласти «зручний» зміст, вихолощуючи справжній. Так в Україні термін «сталий розвиток» часто вживають для означення лише неухильного зростання економічних показників країни, її регіонів, міст, сіл та окремих галузей економіки. Інколи до цього додають здійснення безсистемних заходів щодо збереження довкілля та поліпшення санітарних умов проживання й

праці людей. Таке тлумачення терміну розкритиковане Г. Дейлі і є не лише грубою помилкою, але і його профанацією. [3].

Слід зазначити, що багато галузей права регулюють економічні відносини, але максимально наближеним до економічних відносин є фінансове право, виходячи з його предмету. Економічна наука створює економічні категорії, дефініції та інститути, а фінансове право повинно знайти відповідну модель оптимального правового регулювання такого виду суспільних відносин. Важливе місце у здійсненні правового впливу на учасників економічних відносин займає інститут фінансово-правової відповідальності.

Взагалі, необхідною умовою забезпечення законності, дисципліни та правопорядку в країні є існування відповідальності. На сьогодні в теорії права, та й під час практичного застосування знань науки права, простежується ситуація, за якої навіть наявність визначень окремих понять категорії відповідальності не дозволяє в усіх випадках правильно тлумачити співвідношення самої відповідальності з такими її основними складниками, як правопорушення та санкція.

Порушення встановлених державою правил поведінки у фінансовій сфері діяльності, яка є важливою складовою економіки, звертає на себе увагу з боку держави у зв'язку із негативними наслідками таких дій, які при їх ігноруванні, можуть поступово призвести до повного нівелювання суспільством норм фінансового законодавства та тих цілей і завдань, які воно пропагує, а шкідливий характер таких дій призводить до завдання збитків у вигляді недоотримання відповідними фондами коштів, які мають бути спрямовані на задоволення суспільних потреб.

Саме за допомогою осуду протиправних дій з боку держави проявляється її категоричне ставлення до будь-яких проявів непокори встановленим нормам суспільної поведінки, та який, за допомогою засобів державного примусу, накладає на особу порушника зобов'язання зазнати відповідних заходів примусу з метою покарання порушника для засудження вчинених ним неправомірних діянь, виправлення його поведінки, а також з метою примусового відновлення порушеного правовідношення.

Такий державний осуд, що має прояв з точки зору суб'єктивного права як нормативний, формально визначений у фінансовому праві, гарантований і забезпечений фінансово-правовим примусом юридичний обов'язок зазнавати правопорушником заходів державного примусу у вигляді фінансово-правових санкцій (штраф, пеня) за вчинене ним правопорушення у сфері фінансової діяльності визначається фінансовою наукою як фінансова-правова відповідальність. [4, 142-148]

Настання фінансово-правової відповідальності обумовлено існуванням юридичного факту порушення охоронюваних державою норм. Тобто єдиною фактичною підставою настання фінансово-правової відповідальності є вчинення фінансового правопорушення. Проте слід мати на увазі таку досить суттєву обставину: порушення норм фінансового законодавства тягне за собою настання відповідальності виключно в тому випадку, якщо за відповідне порушення така відповідальність визначена самою державою, враховуючи ту

обставину, що відповідальність є різновидом державного примусу і за вчинення певних порушень з боку держави можуть застосовуватись інші заходи державно-правового примусу.

Отже, для притягнення особи до фінансово-правової відповідальності необхідна наявність фінансового правопорушення, яке є юридичним фактом (фактом реальної дійсності – **фактична складова юридичної відповідальності**), за яким, у визначених законом випадках (**нормативна складова юридичної відповідальності**) та порядку (**процесуальна складова юридичної відповідальності**), слідує виникнення **правовідносин фінансово-правової відповідальності**.

Поняття фінансового правопорушення розкривається через сутність протиправних діянь, що становлять основу правопорушення, та їх наслідків. Так, правопорушення може мати активне (дія) або пасивне (бездіяльність) спрямування, що разом визначається як діяння. Безумовною ознакою є протиправність відповідних дій, тобто порушення фінансового законодавства, оскільки сама відсутність протиправності унеможлиблює характеристику відповідного діяння як правопорушення. Винність особи, що вчинила фінансове правопорушення, є ознакою розуміння особою порушника власних діянь і ступеня їх недопустимості. А наявність карності, як встановленої фінансовим законодавством відповідальності, визнає фінансове правопорушення неприпустимим до вчинення та переслідуючим у відповідному порядку державою.

Таким чином, *фінансове правопорушення* можна визначити як *суспільно шкідливе (небезпечне) діяння (дія або бездіяльність), протиправне (таке, що порушує норми фінансового законодавства), винне діяння деліктоздатного суб'єкта (фізичної чи юридичної особи), яке зазіхає на фінансові інтереси держави і суспільства, що охороняються законом, і за яке встановлена фінансово-правова відповідальність*.

Несення порушником фінансових норм фінансово-правової відповідальності полягає у зазнанні ним певних негативних наслідків своєї протиправної поведінки, яке має мати зовнішнє вираження, оскільки вплив на порушника суто на психічному рівні через зазначення йому, навіть письмово, про недопустимість таких дій, навряд буде мати ефективне, а тим більше, карально-відновлювальне або виправне спрямування на його особу та подальше відношення до вчинення подібних дій.

Відповідними засобами впливу та заходами примусу з боку держави у вигляді відповідальності виступають фінансово-правові санкції, що застосовуються за порушення фінансово-правових норм. Тобто, фінансово-правова відповідальність визначається як реалізація фінансово-правових санкцій

Виокремимо, що застосування фінансово-правових санкцій є наслідком притягнення особи до фінансово-правової відповідальності за вчинення фінансового правопорушення, яке з *суб'єктивної точки зору* виступає передумовою відповідальності, що настає для порушника фінансових норм саме у зв'язку із вчиненням правопорушення. Натомість, *об'єктивна точка зору* дозволяє розглядати фінансово-правову відповідальність як необхідну дійсність у зв'язку з уже вчиненим правопорушенням, адже ретроспективність відповідальності і полягає в обов'язку порушника відповісти за раніше вчинені

ним протиправні діяння, що кваліфікувалися саме на момент їх вчинення як правопорушення.

Таким чином фінансово-правова відповідальність через заходи фінансового впливу та механізм державного осуду, займає важливе місце у регулюванні процесів економічного зростання чи занепаду, оскільки через додаткове фінансове навантаження буде реалізовуватись дестимулююча функція для зростання економіки та розвитку держави.

Список використаних джерел

1. Що таке сталий розвиток? URL: www.sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/.
2. Волошин В. В., Горленко І. О., Кухар В. П., Томашов В. М. Про системний підхід до концепції стійкого розвитку та її інтерпретації стосовно України // Український географічний журнал. 1995. №3. С. 3-10.
3. Сталий розвиток. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток/
4. Іванський А. Й. Фінансово-правові санкції: моногр. 2-ге видання перероб. та допов. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 500 с.

*Ільченко Олег Олексійович,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра обліку та оподаткування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту;
Кузуб Михайло Віталійович,
старший викладач,
кафедра обліку і оподаткування,
Київський національний торговельно-економічний університет*

ПРОФЕСІЙНЕ СУДЖЕННЯ АУДИТОРА ПРИ ВИКОНАННІ ЗАВДАНЬ З ІНШОГО НАДАННЯ ВПЕВНЕНОСТІ

Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» аудиторські послуги визначає як сам аудит так і огляд фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності, виконання завдань з іншого надання впевненості та інші професійні послуги, що надаються відповідно до міжнародних стандартів аудиту.[1]

Самі ж міжнародні стандарти аудиту та надання впевненості прийняті Радою з міжнародних стандартів та кодекс етики для бухгалтерів-професіоналів розроблений та прийнятий відповідною Радою з етики, які в подальшому були оприлюднені Міжнародною федерацією бухгалтерів встановлюють певні правила надання аудиторських послуг та розкривають питання етики і контролю якості.

Ці стандарти вимагають від аудитора використання професійного судження для того, щоб не перетворити аудит у збір свідчень для надання висновків та рекомендацій.

Серед українських вчених хто порушив питання щодо застосування професійного судження аудитора та його структури та висвітлив зміни у

стандартах аудиту щодо професійного судження були О.Ю. Редько [4] Н.М. Проскуріна [3] та інші.

В цілому науковцями професійне судження аудитора розглядається як узагальнення уявлень про доказ та має ґрунтуватися і підкріплюватися досвідом та інформацією аудитора в розглянутих питаннях.

В той же час при наданні аудиторських послуг аудитори зобов'язані дотримуватися принципу професійного скептицизму. Скептицизм передбачає, що розкрита у фінансовій звітності інформація може бути викривлена внаслідок помилок чи шахрайства які виявляються базуючись на попередньому досвіді аудитора та отриманих фактів під час перевірки в тому числі оцінки чесності і порядності посадових осіб об'єкта перевірки.

При цьому аудитори та суб'єкти аудиторської діяльності при наданні аудиторських послуг зобов'язані враховуючи суспільні інтереси забезпечити етичну професійну поведінку із дотриманням загальних норм моралі, принципів незалежності та об'єктивності, професійної компетентності, конфіденційності та професійної таємниці.

Що стосується виконання завдань з іншого надання впевненості то аудитори мають право їх виконувати за умови критично та із сумнівом підходити до застосованих юридичною особою оцінок щодо справедливої вартості як активів так і зобов'язань, зменшення корисності активів, нарахування та використання забезпечень і резервів та інших важливих об'єктів обліку що можуть та впливають на оцінку здатності юридичної особи продовжувати свою діяльність в подальшому.

Враховуючи те що аудитор здійснює аудит фінансової звітності так і виконує завдання з іншого надання впевненості, міжнародні стандарти аудиту передбачають використання аудитором професійного судження при виконанні завдань з аудиту щодо наступних питань:

- рівень суттєвості та аудиторського ризику;
- характер, час та обсяг аудиторських процедур;
- прийнятність вибору та застосування облікових політик і адекватність їх розкриття;
- підхід до вибірки, обсяг вибірки та відбір елементів;
- прийнятність припущення управлінського персоналу про безперервність діяльності;
- важливість недоліків у системі внутрішнього контролю та ступінь деталізації під час повідомлення інформації;
- достатність розкриття інформації в фінансовій звітності;
- оцінка достатності та прийнятності аудиторських доказів;
- всеохоплюючий вплив викривлень на фінансову звітність;
- формулювання висновків, які ґрунтуються на отриманих аудиторських доказах;
- форма повідомлення інформації тим, кого наділено найвищими повноваженнями;
- ключові питання аудиту, порядок розкриття їх у звіті та достатність опису;

*Касьяненко Алла Леонідівна,
старший викладач кафедри іноземних мов;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОСНОВИ РЕДАГУВАННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ, НАПИСАНИХ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

На сучасному етапі лінгвістика досліджує роль мови у загальносуспільній практиці, реалізуючи конкретні соціопрагматичні аспекти. Під прагматикою тексту розуміємо структуру та функціонування мовних одиниць, вибір яких зумовлений інтенціями відправника тексту (адресанта) з урахуванням прийнятих у такому функціональному (академічному) стилі нормативних способів уживання мови. Такий комунікативно-соціопрагматичний підхід до розв'язання питань мовленнєвої діяльності є зумовленим практичною потребою, зокрема поліпшенням міжнародної наукової комунікації. Завдяки розвитку прагматичних досліджень стало очевидним, що текст дедалі більше перетворюється на носія конкретної соціальної комунікативної функції з урахуванням вимог жанру [1,6].

Ця стаття є коротким оглядом літератури з метою викладення основних принципів написання, перекладу і редагування наукових статей, тез доповідей на міжнародних конференціях та інших матеріалів. У цілому в світовій літературі домінує розуміння наукового тексту як монотипу, який є дифереційованим лише у плані виділення основних жанрів, таких як наукова стаття, оглядова стаття, монографія тощо [5].

Автори ставили перед собою такі завдання: коротко охарактеризувати стиль науково-технічної літератури і надати конкретні поради щодо написання, перекладу чи редагування робіт, які мають на меті бути надрукованими в журналах, які індексують у Scopus або Web of Science.

Актуальність роботи обумовлена тим фактом, що публікація наукових статей англійською мовою за кордоном дедалі більше стає необхідністю і критерієм конкурентоспроможності вітчизняних науковців [1-3, 5]. Враховуючи цільову аудиторію, редактор перевіряє точність і повноту викладення інформації і міркує над тим, чи не можна додати, викреслити чи модифікувати певні матеріали. Іншими словами, йдеться не тільки про дотримання стилю науково-технічної прози, але й про вимоги конкретного жанру (видання).

Редактори іноземних журналів дотримуються високих вимог щодо написання наукових робіт, і основними критеріями для них залишаються чіткість, ясність і структурованість під час викладення матеріалів науково-дослідної роботи [2-4, 7]. Тому проблеми написання якісних наукових матеріалів англійською мовою ще довго будуть у центрі уваги науковців та усіх причетних до підготовки наукових кадрів в Україні.

Виклад основного матеріалу. У багатьох початківців складається враження про академічний стиль як складний, заплутаний й «офіційний». Дійсно, кожен з нас стикався з роботами, написаними саме так. Проте академічний стиль характеризує передусім строгість, а не надуманість чи багатослів'я. Редактор

перевіряє передусім відповідність мови до вимог цільової аудиторії. Мова має бути ясною, логічною, конкретною, пристосованою до рівня знань читачів.

Взагалі простоту (читабельність) тексту визначають такі фактори, як довжина речення, довжина слів й частота знайомих читачу слів [7, 8], що підтверджує цитата: “The best English is that which gives the sense in the fewest short words” [7: 18]. Легше за все досягти мети за рахунок скорочення речень, які у академічному тексті мають об’єктивну тенденцію подовжуватися через наявність посилки, цифрових та інших даних у дужках (Smith & Brown, 2017a, p. 87). Проте навіть тут вважається, що ідеальна довжина речення становить 8-10 слів, припустима —20-30 слів, а абсолютно неприпустима – 45 слів і більше [8]. Тому слід просто викреслювати зайві слова, намагаючись спростувати інші. Для порівняння:

No: An extensive review of the literature available at the present time leads us to the inescapable conclusion that maternal age shows a statistical association with income.

Yes: Most studies have shown an association between maternal age and income.

Дослідження, присвячені труднощам сприйняття науково-технічної літератури, показують, що навіть підготовлена високоосвічена аудиторія науковців віддає перевагу текстам, написаним короткими знайомими їм словам [8]. Чим більше складів міститься у слові, тим важче його сприймати. Звичайно, дотримання точної термінології підвищує достовірність статті, не слід лише зловживати термінами або технічним жаргоном. Тому, описуючи загальні речі, користуються короткими загальноприйнятими словами:

No: It is evident that there is a discrepancy of considerable magnitude between...

Yes: It is clear that there is a large difference between....

Особливий тип багатослів’я, коли беруть цілком самодостатнє дієслово і перетворюють його на іменник додаванням іншого дієслова типу ‘make’, ‘take’, ‘give’ тощо називається номіналізацією (див. приклади нижче). Як правило, можна легко поновити оригінальне слово, не змінивши при цьому зміст фрази. Подібні зайві слова безжально викреслюють, не припускаючи їх застосування у подальшому.

Так: **make a decision=decide**

take under consideration	consider
give an explanation	explain
make a presentation	present
is indicative of	indicates
place an emphasis on	emphasize
come to a conclusion	conclude
undertake an investigation	investigate
give a description	describe тощо.

Золоте правило письма полягає у тому, щоб одне речення містило лише одну думку. У разі дефіциту думок у роботі доцільність письма короткими реченнями зростає. Тому редактори завжди перевіряють можливість реорганізації тексту з метою підвищення його читабельності. Структурованість тексту і правило «нової теми» уживають для того, щоб кожна нова думка

плавно витікала з попередньої, а також для підкреслення найважливіших моментів з погляду логіки викладення матеріалу.

Важко читати тексти, які складаються лише з довгих або лише з коротких речень, тому необхідно варіювати довжину речень. Найчитабельнішою вважається проза, де довгі речення чередують з короткими.

Розставляючи пунктуацію у довгих реченнях, керуються правилом, що речення, яке містить більше двох ком посередині і крапку наприкінці, завжди можна розділити на два. Вважається, якщо обидві частини речення поєднуються сполучниками «і/ та» чи «але», між ними дійсно є логічний зв'язок. Редактор у цьому випадку наполягає на поділі речень.

Дослідження психології читачів вказують на наявність у них двох піків уваги: на початку речення і ближче до його кінця [8]. Зазвичай тему розкривають на початку, а нову, складну для сприймання інформацію залишають на кінець речення. Тому ключове слово чи фразу розміщують на початку речення.

Список використаних джерел

1. Олександрова Г. М., Дюканова Н. М. Основи редагування англійської науково-технічної прози. Intellectual Archive. Toronto: Shiny World Corporation (Canada). 2016. November - December. Vol. 5. No 6. P. 91-98.

2. Дюканова Н. М. Структура и специфика написания английской научной статьи. Языковой дискурс в социальной практике. Сб. науч. трудов. Тверь: Твер. гос. ун-т, 2015. С. 91-93.

3. Ільченко О. М. Англійська для науковців. The Language of Science: підручник Вид. 2-ге, доопр. К.: Наук. Думка, 2010. 288 с.

4. Богатырев А. А., Тихомирова А.В. Альтернативная стилистика научного текста в контексте формирования интеркультурной академической текстовой компетентности . Мир лингвистики и коммуникации. 2015. № 5 (юбилейный). URL: http://tverlingua.ru/archive/042/08_42.pdf.

5. Наер В. А. Прагматика научных текстов (вербальные и невербальные аспекты). Функциональные стили. Лингво-методические аспекты. Москва: Наука, 1984. С. 12-23.

6. Day, Robert A. *How to Write and Publish a Scientific Paper*. New York: Oryx Press, 1995. 228 p.

*Коритник Лілія Петрівна,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
відділ бюджетних видатків соціальної
сфери та економічного розвитку,
ДННУ «Академія фінансового управління»*

ВПРОВАДЖЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Бухгалтерський облік у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) є складовою обліку в державному секторі України і займає особливе місце в системі державного менеджменту, оскільки відображає результати фінансово-

господарської, інноваційно-інвестиційної та управлінської діяльності. Однак, запровадження середньострокового бюджетного планування і програмно-цільового методу в бюджетному процесі зумовлює необхідність продукування перспективної обліково-аналітичної інформації та її релевантну інтерпретацію для потреб всіх рівнів управління державними фінансами. Реалізація зазначених завдань потребує впровадження управлінського обліку як універсальної обліково-інформаційної системи, яка забезпечить пертінентність даних для прийняття економічно обґрунтованих, тактично та стратегічно виважених управлінських рішень і забезпечить зв'язок облікового процесу з процесом управління.

Управлінський облік вже давно успішно застосовується в системі управління підприємствами, однак в діяльності суб'єктів державного сектору зустрічатися фрагментально лише в системі бухгалтерського обліку.

Дослідження теоретичних основ та методичних положень побудови управлінського обліку в бюджетних установах, зокрема і ЗВО, знаходять відображення в працях таких науковців як Кондрашова Т.М. [1], Левицька С.О., Сич Д.М. [2], Пігош В. [3], Свірко С. В. [4], Черкашина Т.В. [5], які зробили вагомий вклад в розбудову концептуальних засад впровадження, організації та методики управлінського обліку в державному секторі. Не зменшуючи важливості і цінності проведених досліджень, необхідно визнати, що конститутивні аспекти, які визначають особливості впровадження управлінського обліку в галузі освіти та забезпечення ефективності його функціонування, не отримали належного розвитку та практичного застосування, що визначає напрями подальших наукових досліджень.

Процес впровадження управлінського обліку в галузі освіти має яскраво виражену специфіку, яка зумовлена характерними особливостями функціонування ЗВО – університетів, інститутів, академій та коледжів.

Першою з таких особливостей є суттєва залежність ЗВО від джерел фінансування: бюджетного (загальний фонд) та власних надходжень (спеціальний фонд). Бюджетне фінансування галузі освіти здійснюється через підготовку фахівців за державним замовленням. Основними особливостями впровадження управлінського обліку в даному аспекті є підготовка показників як в натуральному так і вартісному виразі для забезпечення достовірності планових показників розрахунку обсягів державного фінансування. Однак, найчастіше держава в особі головного розпорядника бюджетних коштів фінансує лише захищені статті видатків (оплата праці з нарахуваннями, комунальні послуги та інші) і не завжди в повному обсязі, який визначається потребою ЗВО. Основними завданнями управлінського обліку в даному випадку має бути пошук шляхів оптимізації видатків ЗВО та підготовка інформаційного забезпечення для прийняття оперативних управлінських рішень. Значну частину доходів ЗВО отримують від споживачів платних освітніх послуг – студентів, слухачів, аспірантів, докторантів, а також підприємств, які є замовниками проведення наукових досліджень. Як і більшість суб'єктів державного сектора, ЗВО давно звикли розраховувати на не бюджетні джерела фінансування своєї діяльності (спеціальний фонд). Відповідно, такі обставини визначають для ЗВО актуалізацію

прогнозування не тільки видаткової, але і дохідної частини своїх бюджетів з урахуванням зовнішніх ризиків, пов'язаних з потенційними джерелами фінансування та їх обсягами.

Друга особливість безпосередньо пов'язана з наповненням спеціального фонду ЗВО, розмір якого може сильно варіюватися в залежності від цілого ряду детермінант, які не перебувають в сфері впливу самих ЗВО. До числа таких чинників належать, перш за все, макроекономічна ситуація в країні і регіоні розташування ЗВО, фінансовий стан підприємств, які є традиційними спонсорами або споживачами послуг даного ЗВО, демографічна ситуація в країні. Вочевидь, відсутність стабільності в обсягах доходів та видах джерел фінансування зумовлює потребу періодичного перегляду оцінок, розрахунків і прогнозів (так, зниження прогнозованих обсягів прийому може спричинити підвищення вартості навчання або скорочення чисельності персоналу). З точки зору управлінського обліку залежність ЗВО від наповнення спеціального фонду бюджету означає, що, по-перше, в структурі системи даного обліку обов'язково повинен бути модуль стратегічного управлінського обліку і, по-друге, керівники ЗВО повинні мати достовірну інформацію щодо обсягів і структури витрат структурних підрозділів ЗВО, щоб мати можливість раціоналізувати витрати у випадку виникнення несприятливих обставин для фінансових надходжень.

Третя особливість пов'язана з механізмом ціноутворення (розрахунком собівартості освітніх послуг) для реалізації якого застосовуються норми Постанови КМУ від 20 травня 2013р. №346 «Методика розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта» [6] (далі – Методика №346). Однак зазначена постанова має ряд суттєвих недоліків, які унеможливають проведення ґрунтовних та детальних розрахунків, а ключові показники для розрахунку складових собівартості, які передбачені Методикою №346 можуть формуватися лише системою управлінського обліку, зокрема витрати, безпосередньо пов'язані з навчанням та витрати опосередковано пов'язані з навчанням. Крім того, лише дані управлінського обліку можуть забезпечити інформацією стосовно собівартості освітніх послуг в розрізі рівнів підготовки (студенти, слухачі, аспіранти, докторанти), спеціальностей, спеціалізацій та форм навчання. Вочевидь, показники, які продукуються системою управлінського обліку є єдиним джерелом інформації для забезпечення об'єктивності та прозорості механізму ціноутворення в ЗВО.

Четвертою особливістю закладів галузі освіти, яка значно впливає на управлінський процес, є багатопрофільний характер діяльності більшості ЗВО. Так, структурні підрозділи ЗВО здійснюють підготовку фахівців за різними формами навчання та по декільком спеціальностям в структурі яких виділяються спеціалізації. Бухгалтерський облік не забезпечує інформацією в розрізі зазначених напрямів освітньої діяльності. При цьому, основною задачею управлінського обліку має стати деталізація інформації щодо доходів і витрат в розрізі спеціальностей, спеціалізацій та форм навчання з метою встановлення основних постачальників ресурсів та виявлення економічно не доцільних напрямів освітньої діяльності та не ефективних структурних підрозділів. Крім

того, будь-який великий університет або інститут є не тільки навчальним та науково-дослідним центром, йому також притаманний широкий спектр додаткової господарської діяльності (гуртожитки, видавництво, спорткомплекс, громадське харчування та ін.). Відповідно, для організації ефективної системи управлінського обліку в ЗВО необхідно враховувати не тільки структуру доходів і витрат по підрозділах (інститутах, факультетах, кафедрах), але і за напрямками діяльності, що забезпечить можливість проведення оцінки ефективності цих напрямків і прийняття рішень про доцільність їх розвитку.

П'ята особливість діяльності ЗВО, яка зумовлює потребу впровадження в них управлінського обліку, пов'язана з тим, що в ЗВО зазвичай відсутній єдиний центр управління доходами і витратами, ризиками, видами і напрямками діяльності, в результаті чого, система управління не забезпечує ефективного механізму, здатного уніфікувати інформацію для прийняття економічно обґрунтованих оперативних та стратегічних управлінських рішень. В контексті завдань менеджменту зазначене формує негативний вплив на ефективність планування, обліку, контролю та аналізу і зумовлює складнощі при визначенні потреб і розподілі фінансових ресурсів між структурними підрозділами.

Таким чином, визначено притаманні діяльності ЗВО особливості, які визначають необхідність та специфіку побудови управлінського обліку, серед них: суттєва залежність ЗВО від джерел фінансування; відсутність стабільності в обсягах наповнення спеціального фонду; специфічний механізм ціноутворення (розрахунок собівартості освітніх послуг); багатопрофільний характер діяльності більшості ЗВО; відсутність єдиного центру управління доходами і витратами, ризиками, видами і напрямками діяльності. Врахування зазначених особливостей при становленні управлінського обліку забезпечить вирішення проблемних аспектів освітньої, фінансової та господарської діяльності ЗВО, сприятиме формуванню комплексного механізму впровадження та функціонування управлінського обліку, забезпечить реалізацію ключових позицій ефективного управління ЗВО.

Список використаних джерел

1. Кондрашова Т. М. Управлінський облік в державних вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. нук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. К., 2007. 20 с.
2. Левицька С. О., Сич Д. М. Еволюція становлення управлінського обліку та його місце в системі корпоративного управління. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2017. №4(32). С. 218-221.
3. Пігош В. Формування системи управлінського обліку в державних вищих навчальних закладах. Соціально-економічні проблеми і держава. 2012. Вип. 2 (7). С. 170-179. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12pvavnz.pdf>
4. Свірко С.В. Організація управлінського обліку в бюджетних установах: етап постановки та його складові. Фінанси, облік і аудит. 2014. Випуск 2 (24) . С. 235 – 250.

5. Черкашина Т. В. Нові підходи щодо ефективного функціонування системи управлінського обліку у державному секторі. Перспективи розвитку обліку, контролю і аналізу в контексті євроінтеграції: тези допов. IV Міжнародної наук.-практ. конф., присвяченої 95-річчю ОНЕУ, 26 травня 2016 р. м. Одеса. 2016. С. 258-260.

6. Методика розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта : постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2013 р. № 346. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/346-2013-п>.

*Корнієнко Петро Сергійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
кафедра філософії та
соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

РОЛЬ ПРАВОЗАХИСНОЇ (ОХОРОННОЇ) ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Оскільки захист прав і свобод людини і громадянина – конституційний обов'язок держави, його варто пов'язати з функціями держави, в яких проявляється та роль, яку держава відіграє у вирішенні основних питань суспільного розвитку, в задоволенні різноманітних інтересів суспільства. Функції держави традиційно пов'язуються з основними завданнями, що стоять перед ним на тому чи іншому етапі його розвитку, і розглядаються як засіб їх реалізації. Непорушність здійснення конституційної правозахисної діяльності держави вимагає оформлення правозахисної функції держави в якості самостійного напрямку його діяльності.

Для обґрунтування такого погляду на захист слід виявити загальні риси і особливі характеристики правозахисної і охоронної функцій, навести доводи об'єктивності їх самостійного оформлення. Безсумнівно, загальними для них є правова природа і конституційний пріоритет, в першу чергу, людина і громадянин, а також сама держава та її інституції. Об'єднує ці функції і націленість на встановлення режиму законності як системного стану правової держави і як умова захисту прав і свобод людини, однак, тут вже проявляються особливі риси кожної з функцій: права і свободи охороняються безперервно, а захищаються тільки тоді, коли порушуються; охорона – це встановлення загального правового режиму, а захист – заходи, що вживаються у випадках, коли права і свободи людини порушені або оспорені.

Варто також звернути увагу, що світова історія знає безліч випадків використання саме правоохоронних органів з метою зменшення або ліквідації діяльності правозахисних організацій, а останні – навпаки діють з метою обмеження впливу правоохоронних органів на життя кожної людини. Тобто відбувається пряма протидія понять охорони та захисту. Очевидно, що такий розвиток подій залежить від конкретних історичних умов, політико-правового

режиму запровадженого у відповідній державі. В переважній більшості випадків, активна участь правоохоронних органів у житті суспільства відображає прагнення еліт до панування етатизму.

Поняття правоохоронної діяльності, її органів доволі широко використовується усіма верствами населення держав також і через те, що саме із цим органами пов'язується застосування державою примусу і не завжди залежить від конкретної волі людини. Натомість захист є відображенням можливості людини щодо його застосування і є диспозитивним.

Так, Мельник М.І. та Хавронюк М.І. вказують, що правоохоронна діяльність – це державна правомірна діяльність, що полягає у впливі на поведінку людини або групи людей з боку вповноваженої державою посадової особи шляхом охорони права, відновлення порушеного права, припинення або розгляду порушеного права, його виявлення або розслідування з обов'язковим додержанням встановлених у законі процедур для цієї діяльності [1].

Так, якщо суб'єкти реалізації охоронної функції держави – правоохоронні органи, система яких в Україні є цілком певною, то в число суб'єктів правозахисної функції держави включаються фактично всі органи публічної влади, а також різні інститути громадянського суспільства.

Оцінюючи дію функцій в просторі, відзначимо, що охоронна функція держави в теоретичних розробках віднесена до його основних внутрішніх функцій і полягає в реалізації системи заходів, спрямованих на попередження порушень норм внутрішньодержавного права. Захисна ж функція може бути реалізована як у середині держави, так і за її межами. Так, відповідно до ч. 3 ст. 25 Конституції України: Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами.

Скакун О.Ф. звертає увагу на те, що механізм охорони прав людини включає в себе «заходи щодо профілактики правопорушень для утвердження правомірної поведінки особи», а механізм захисту включає заходи щодо «відновлення порушених прав неправомірними діями та відповідальності особи, яка скоїла правопорушення. Без можливості захисту прав охорона прав буде неповною. Захист – це найбільш дієва охорона, друга її ступінь».

Умовою реалізації охоронної функції є правомірна поведінка суб'єктів конституційно-правових відносин. При порушенні суспільних відносин, що захищаються правом, актуалізується захисна функція держави, що дає підстави говорити про її активізацію за умови протиправної поведінки.

Зазначені змістовні відмінності переконливо свідчать про доцільність виділення правозахисної функції держави як самостійної. Це ставить завдання вдосконалення правозахисної діяльності як різновиду діяльності взагалі. Систематична робота різних суб'єктів у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина є правозахисною діяльністю, яка має відповідну мету, володіє певними засобами, орієнтується на позитивний правозахисний результат. Її зміст – це позитивна зміна ситуації щодо порушення прав особи і перетворення її в інтересах людини, суспільства і держави.

Традиційно правозахисна діяльність пов'язується з інститутами громадянського суспільства, націленими на виявлення порушень прав людини

органами державної влади та їх посадовими особами, а також на їх відновлення всіма не забороненими законом способами.

Реалізація конституційного обов'язку - захищати права і свободи людини і громадянина вимагає визнання самої держави суб'єктом правозахисної діяльності. Правозахисна діяльність держави здійснюється органами, правозахисний потенціал яких залежить від їх конституційно-правового статусу. Від їх діяльності залежить змістовне наповнення правозахисної функції держави.

Список використаних джерел

1. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Суд та інші правоохоронні органи. Правоохоронна діяльність: закони і коментарі: навч. посіб. 2-е вид, випр. і доп. Київ: Атіка, 2010. С.22.
2. Скакун О. Ф. Теория государства и права: учеб. Харьков: Консум; Ун-т внутр.дел, 2011. С. 206.

*Кулагіна-Стадніченко Ганна Михайлівна,
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник,
відділення релігієзнавства,
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди,
Національна академія наук України*

АВТЕНТИЧНА ІНДИВІДУАЛЬНА РЕЛІГІЙНІСТЬ ПРАВОСЛАВНОГО ВІРУЮЧОГО У КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО- ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Реалії сьогодення вимагають від релігієзнавства практичного самовизначення у сучасних історико-філософських координатах, врахування численних поворотів суспільно-історичних процесів, формування нових вимірів вивчення релігійних феноменів, зокрема – індивідуальної релігійності православного віруючого.

Звернення до аналізу автентичної індивідуальної релігійності ґрунтується на низці чинників, що, у свою чергу, пов'язані з кризою універсалістсько-раціоналістичних парадигм наукових уявлень, внаслідок чого надто актуалізується питання про способи репрезентації свідомістю православного віруючого природної й соціокультурної реальностей.

Загалом, дефініція «автентична релігійність» православного віруючого дотепер сприймається як деякий абстрактний конструкт, що потребує свого детальнішого тлумачення.

Найчастіше, автентичність корелює з унікальністю, що передбачає чітку релігійну ідентичність православного віруючого, хоч і не зводиться до останньої, передбачає специфічний життєвий шлях з акцентуацією на православних смисложиттєвих цінностях, реалізується через православну традицію, є розкриттям, самоактуалізацією творчого потенціалу православного віруючого через і завдяки виявам індивідуальної релігійності, декларує

відповідну життєву позицію, а відтак важливу роль тут відводиться релігійним емоціям, що формують світоглядний вибір православного віруючого.

На сьогоднішньому етапі функціонування православ'я у нашій країні релігійні емоції православного віруючого формуються не лише богословською доктриною, а й надто онтологізуються. Це означає, що на емоційний стан віруючого впливає не лише православна апологетика, а й суспільно-історична, політична, соціальна ситуація загалом. Окрім того, православ'я загалом, як релігійна система, не позбавлене впливу політичних процесів та, частіше за все, виступає адептом ідеологічної лінії тієї держави, до якої належить за визначенням. Йдеться про феномен національних православних церков, оскільки кожна православна Церква певним чином відображає національні (ментальні) традиції конкретної держави, а відтак, не лише специфічно самовисловлюється через обрядово-культову форму, а й формує світогляд своїх вірних узалежнено від історико-політичних умов співіснування релігії та держави. Тут можемо казати про релігійно-світоглядний синкретизм, що відображається на рівні богословських дефініцій та, зокрема, надто впливає на автентичність індивідуальної релігійності православного віруючого.

Поняття автентичності (з давньогрецької тлумачиться як «справжній», природній) передбачає розгляд індивідуальної релігійності православного віруючого з огляду на її вірогідність, тобто доказовість, відповідність першоджерелам щодо особливостей походження та змістовного наповнення. Термін «автентичність» зав'язаний на ідеї наявності оригіналу, або ж чогось дотичного до нього, а застосування поняття вказує на реальний, дійсний відповідник явища певному контексту. Слід враховувати й те, що Мартін Хайдеггер, який запровадив автентичність до екзистенційного словника, використовував її на означення потенційної можливості індивіда до виявлення людської сутності на відміну від вірності власній унікальній внутрішній природі.

Водночас, автентичність індивідуальної релігійності православного віруючого може також осмислюватись як етичне явище, з позиції норм добродійності, що з необхідністю передбачає наслідування релігійним приписам. Відтак, дослідник постає перед дилемою вписування цієї чесноти до особистісного чи-то соціального контекстів.

Увага до питання автентичної індивідуальної релігійності православного віруючого обумовлена й проблемою збереження оригінального контексту її становлення, оскільки справедливо вважається, що автентичне виконання, за означенням, перевищує симулякри, підробки, наслідування, які можуть ототожнюватись із справжнім. Автентична індивідуальна релігійність вказує на оптимальний спосіб життя православного віруючого, якому властиві цілісність, інтенсивність, ясність, узгодженість, чесність у виявах релігійної віри, визначеність релігійної свідомості «етикою добродійності» [2, с. 66 - 72].

Концепція автентичної індивідуальної релігійності православного віруючого передбачає «буттєвий» контекст, а відтак вимагає осмислення буття православним індивідом як особистісного утворення. Тут індивідуальна релігійність православного віруючого розглядається відповідно до структури його особистісних смислів. Принагідно зазначимо, що особистісний смисл не є

перенесеним до свідомості православного віруючого дублікатом певної події, що відбувається у зовнішньому середовищі, а виступає наслідком «зустрічі» трьох чинників: 1) релігійних потреб православного віруючого; 2) події, що набуває особистісної значущості і рефлексується через норми православного віровчення; 3) релігійно обумовлений спосіб діяльності православного віруючого, через який засвоюється, «опредмечується» зовнішня подія.

Отже, незважаючи на загальноживаність та затребуваність терміну «автентичність» сучасним релігієзнавством, філософською антропологією, філософією культури, релігійною психологією, існує різноманіття підходів, шкіл, інтерпретацій у його осмисленні. Разом із тим, з огляду на предмет нашого дослідження та його «буттєвий» зріз, можна виокремити важливу особливість цього феномену. Так, автентична індивідуальна релігійність православного віруючого характеризує єдність, сполуку, відповідність релігійного світогляду та соціального існування, релігійних мотивів, інтересів та соціальних норм, домінуючих тенденцій релігійного віровчення у вигляді релігійних переконань суб'єкта віри та суспільної свідомості.

Список використаних джерел

1. Войнівська О. О. Психологічні особливості особистісної релігійності: автореф. дис... на здобуття ступеню канд. психол. наук. Одеса, 2007. С.8.
2. Гиньон Ч. Аутентичность = С. Guignon. Authenticity / пер. Кочнев Р. Л. // Научный вестник. Серия «Общество. История. Современность», № 1. Омск, 2018. С. 66 – 72.

*Мельникова Марина Віталіївна,
доктор економічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
відділу економіко-правових проблем містознавства,
Інститут економіко-правових досліджень НАН України*

БЮДЖЕТ УЧАСТІ МІСТА В КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ

У даний час основні завдання соціогуманітарної політики України спрямовані на підвищення якості життя населення та передбачають забезпечення зайнятості, збільшення рівня реальних доходів працюючих, захист малозабезпечених та непрацевдатних осіб, правове регулювання відносин у соціальній сфері, зниження соціальної напруженості, стимулювання соціального партнерства, підвищення прозорості та публічності реалізації соціальних програм та проектів на державному та місцевому рівні шляхом залучення громадськості. Однією з форм залучення громадськості в процес розробки соціальних проектів та прийняття рішень щодо їх фінансування виступають бюджети участі (партиципаторні бюджети), які в останні три-чотири роки отримали розповсюдження у обласних центрах та великих містах України. Тому, як будь-який новий інструмент залучення та використання коштів місцевого

бюджету для виконання завдань як економічного, так соціального (або соціогуманітарного) розвитку міста, партиципаторне бюджетування (формування та використання бюджету участі) потребує наявності відповідного науково-методичного забезпечення, що підкреслює актуальність та своєчасність обраної теми дослідження.

Вченими та практиками приділяється значна увага опрацюванню проблем формування бюджетів участі на рівні міста. Так, Ж.А. Белец розглядає партиципаторне бюджетування як інноваційний демократичний інструмент участі громадян в управлінні справами територіальних громад [1], з нею погоджується Ю.А.Глущенко та характеризує партиципаторний бюджет як інноваційний інструмент управління на місцевому рівні [2], а І.М.Сотник та Я.О.Ус узагальнюють досвід застосування та перспективи вдосконалення бюджетів участі: в містах України [3]. Фахівцями також достатньо докладно розглянуто питання соціогуманітарного розвитку на державному та місцевому рівні. Так Л.Богуш оцінено якість соціогуманітарного відтворення, яка задекларована в національній стратегії сталого розвитку [4], С.Москаленко, Н. Криштоф розглянуто соціогуманітарні аспекти створення державою умов для розвитку економіки України [5], а К.В. Петренко запропоновано шляхи зменшення диспропорцій у соціогуманітарному розвитку регіонів [6]. Спираючись на попередні дослідження доцільно розглянути можливості використання бюджетів участі для вирішення завдань соціогуманітарного розвитку на рівні міста, що визначає мету та завдання даного дослідження.

Формування та використання бюджетів участі (або партиципаторне бюджетування), як зазначають фахівці [1-2], виступає проявом прямої демократії та являє собою процес прийняття рішень на підставі залучення громадськості до розподілу частки місцевого бюджету, яку виділено на реалізацію проектів та програм, ініційованих, розроблених та підтриманих мешканцями міста (територіально громадою).

Початок формуванню бюджетів участі в Україні було покладено при реалізації проекту ПАУСІ «Партиципаторний бюджет – можливості для підвищення громадської активності і встановлення належного партнерства з органами влади» трьох українських містах: Полтаві, Чернігові та Черкасах у 2015 р. Позитивний досвід впровадження партиципаторного бюджетування за останні три роки було використано та продовжує використовуватися півсотнею українських міст, з яких половина обласні центри [3]. Це пояснюється тим, що основними перевагами партиципаторного бюджетування виступає прозорість бюджетного процесу, зростання активності населення, підвищення його обізнаності в питаннях місцевого розвитку, зміцнення довіри між владою та громадою, формування почуття причетності та відповідальності за рішення, спрямовані на розвиток громади та території міста.. При цьому, як відмічають фахівці [2,3], існують деякі бар'єри до впровадження бюджетів участі, пов'язані з недостатньою вмотивованістю та зацікавленістю представників місцевого самоврядування, а також неврахуванням місцевих умов, які впливають на організацію участі представників громадськості у експертизі проектів, що подано для фінансування за рахунок партиципаторного бюджету. Подоланню зазначених бар'єрів сприятиме підвищення інформова-

ності про переваги формування бюджету участі та вивчення позитивних вітчизняних та зарубіжних практик партиципаторного бюджетування.

Слід зазначити, що на законодавчому рівні партиципаторне бюджетування немає закріплення, тому воно регулюється нормативно-правовими актами, які приймаються рішенням міської ради. При розробці зазначених нормативно-правових актів доцільно дотримуватися таких загальних принципів: партиципаторне бюджетування повинно здійснюватися на постійній основі; обов'язковим є визначення розміру бюджету участі; правила участі громадян в процесі партиципаторного бюджетування повинні бути простими та зрозумілими; органами місцевого самоврядування призначаються відповідальні особи для проведення організаційної та інформаційно-роз'яснювальної роботи,

Структура положення про бюджет участі, яке приймається рішенням міської ради, включає перелік термінів та визначень; загальні положення (правові підстави та обґрунтуванні доцільності розробки документа); порядок формування та функціонування виконавчого органу, який організує впровадження та реалізацію бюджету участі міста; порядок подання, розгляду та експертизи проектів; порядок голосування за проекти та підрахунок голосів; порядок затвердження підсумків голосування; визначення особливих режимів реалізації проектів. До проекту, який фінансується за рахунок бюджету участі, пред'являються такі вимоги: відповідність міським стратегіям та програмам; зрозумілість; реальні терміни реалізації та обсяги фінансування; результати повинні бути розташовані на земельних ділянках, що знаходяться у власності територіальної громади.

Підсумовуючі вищевикладене, можна стверджувати, що партиципаторне бюджетування, спрямоване на формування та реалізацію бюджету участі, дозволяє стимулювати соціальну активність населення міста, задовольнити їх бажання приймати участь у вирішенні міських проблем, що створює дійовий інструмент співробітництва керівництва міста з громадою для вирішення ключових завдань сталого розвитку (економічне зростання, підтримка екологічної безпеки, досягнення соціального консенсусу).

Досягненню соціального консенсусу сприятиме фінансування та реалізація в рамках бюджету участі проектів, пріоритетами яких виступає соціогуманітарний розвиток, зокрема підвищення зайнятості шляхом створення нових робочих місць або вирішення соціальних проблем незахищених верств населення (інвалідів, пенсіонерів, внутрішньо переміщених осіб та їх сімей). Подальших досліджень потребують питання розподілу проектів, поданих для фінансування за рахунок бюджету участі міста, у відповідності до обраних соціальних (соціогуманітарних), економічних, екологічних пріоритетів.

Список використаних джерел

1. Белец Ж.А. Партиципаторне бюджетування як інноваційний демократичний інструмент участі громадян в управлінні справами територіальних громад. // Теорія та практика державного управління місцевого самоврядування.– 2016.№ 1.С. 1-15.
2. Глущенко Ю. А. Партиципаторний бюджет як інноваційний інструмент управління на місцевому рівні // Вісник НАДУ при Президентіві України (Серія “Державне управління”).2017.№4. С.100-106.

3. Сотник І. М. Ус Я. О. Бюджет участі: досвід застосування та перспективи вдосконалення в містах України // Механізм регулювання економіки. 2018. № 1. С. 31-44.

4. Богуш Л. Г. Якість соціогуманітарного відтворення в національній стратегії сталого розвитку // Управління і сталий розвиток. 2016. № 1. С. 11-19.

5. Москаленко С. Криштоф Н. Роль держави щодо створення умов для розвитку економіки України: соціогуманітарний вимір // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2013. № 1. С. 88-97.

6. Петренко К. В. Соціогуманітарний розвиток регіонів України: оцінка та напрями зменшення диспропорцій // Формування ринкових відносин в Україні. 2011. № 12. С. 174-177.

*Надольний Іван Федотович,
доктор філософських наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
кафедра філософії та соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ДЕРЖАВА ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Держава – це організаційно-правова структура публічно-політичної влади, яка має суверенні повноваження регулювати суспільні взаємовідносини як в межах країни, так із зовнішнім світом. Держава виступає офіційним представником усього суспільства, вона покликана забезпечувати основні права і свободи людини, встановлювати норми, і вона є уособленням суверенітету народу (нації) в реалізації його прав на самовизначення.

У процесі генези держава характеризується історичним типом, який визначається станом матеріального виробництва, його способом, панування певних верств, в руках яких зосереджена державна влада та формою, яка включає три основні елементи: форму державного правління, форму державного устрою та форму політичного режиму. Кожен із відзначених елементів має свою структуру, специфічні ознаки та риси, які характерним чином діють у відповідних історичних епохах та вимірах. Історичне завдання управлінців на різних рівнях ієрархії полягає у збалансуванні сил, можливостей, вихідних тенденцій у корінному трансформаційному прискоренні суспільних відносин у всіх сферах суспільства – економічній, політичній, соціально – класовій, духовно – культурній, що має забезпечувати різне зростання добробуту всіх верств населення у сучасний період. Держава має істотно поліпшити виконання своїх, перш за все, внутрішніх функцій – контроль за дотриманням законності, боротьба з корупцією, охорона різних форм власності, підвищення рівня та якості освіти, науки, культури, дотриманням за формами споживання тощо та зовнішніх – оборона і захист своєї території, співробітництво з іншими країнами в інтересах як світових, так

і національних параметрів процвітання своєї країни, утвердження національної ідеї у поглибленому розвитку України у світовій співдружності націй і країн.

Зростає роль парламенту, Президента, Кабінету Міністрів у виконанні взятих планів та обов'язань перед українським народом та суспільством у змістовному відстоюванні національних інтересів та реальностей. Тут доречно зіслатися на мудрі судження Н.Макіавеллі: «Для того, щоб побачити долину, треба якомога вище піднятися на вершину гори; для того, щоб побачити гору, потрібно якомога далі відійти від її підніжжя. Для того, щоб зрозуміти Государя, треба бути народом, для того, щоб зрозуміти народ треба бути Государем...».

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Організоване суспільство: проблеми суспільної самоорганізації та інституалізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: досвід соціально – філософського аналізу: у 2 кн. Київ: Знання України, 2018.Т.2, - С.14 – 211.

2. Святоцький О. Українська державність: поняття, основні ознаки, символи атрибути, витоки та 2 стани становлення // Голос України, 23 лют. 2019 р.

Никонорова Людмила Іларіонівна,

старший викладач,

кафедра іноземних мов,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

МЕТОД ПРОЕКТІВ – НАЙДОЦІЛЬНІШИЙ З ІННОВАЦІЙ

В даний час одним з основних завдань сучасної освіти стає розкриття потенціалу всіх учасників освітнього процесу, надання їм можливостей прояву творчих здібностей. Рішення даних завдань неможливе без варіативності освітніх процесів. У зв'язку з цим з'являються різні інноваційні педагогічні технології, які вимагають глибокого наукового і практичного осмислення.

Існують різноманітні інноваційні форми, що дозволяють зробити навчальну діяльність максимально ефективною. Однією з найбільш часто використовуваних форм є проектна технологія. Говорячи про метод проектів в освітній системі, необхідно відзначити актуальність цього методу на сучасному етапі. Практично всі навчальні заклади демонструють результати роботи студентів, що займаються різними проектами. До показу цих досягнень стимулює система різних конкурсів і конференцій, організованих установами системи освіти.

В основу проектного навчання покладена система розвитку пізнавальних навичок студента, її здатність орієнтуватися в інформаційному світі сучасних технологій, розвиток творчого і критичного мислення. Якщо метод проектів використовується в межах деякого певного предмету, то область його пізнання – це дидактика. У загальному розумінні проектне навчання - це сукупність операцій і прийомів оволодіння заздалегідь виділеною частиною теоретичного або

практичного знання того чи іншого роду діяльності. Якщо говорити про методику проектів зокрема, то його можна позначити як спосіб організації процесу пізнання навчального матеріалу. Коли мова йде про цей метод, то найчастіше мається на увазі те, що поставлена мета реалізується за допомогою ретельної детальної розробки технології (проблеми), яка завершується цілком осмисленим, відчутним результатом, який можна застосовувати на практиці. Саме це і є позитивною стороною у використанні методики проектів в закладах освіти.

Проект, за образним висловом С. Кримського, має продуктивну реалізуючу здатність. Він є систематичною формою організації діяльності у взаємозв'язку її теоретичних та практичних аспектів [1].

Якщо заглибитися в історію виникнення методу проектів, то він не є принципово новим у світовій педагогіці, але його сьогодні відносять до педагогічних технологій ХХІ століття як метод, який передбачає вміння адаптуватися в світі. Метод виник ще на початку минулого століття в США, його також називали методом проблем. Теоретична основа методу проектів - це «прагматична педагогіка» американського філософа-ідеаліста Джона Дьюї (1859-1952). Умовами успішності навчання відповідно до теорії Д. Дьюї є: проблематизація навчального матеріалу; пізнавальна активність студента; зв'язок навчання з життєвим досвідом студента; організація навчання як діяльності (ігрової, трудової) [2].

Існують певні вимоги, які необхідно враховувати під час роботи з використанням методу проектів. Серед них можна відзначити:

- наявність проблеми, яка в науковому і дослідницькому сенсі найбільш значима і вимагає наявності інтегрованого знання для її вирішення (наприклад, створення ряду репортажів з різних точок світу, об'єднаних загальною тематикою; дослідження проблеми демографічного зростання населення планети; вплив жаргонних виразів на стан сучасної іноземної мови);

- теоретична, практична, моральна, пізнавальна значущість результатів, отриманих після застосування методу проектів (наприклад, випуск газети, журналу чи іншого друкованого видання з репортажами);

- самостійна робота студентів;

- структурування основної частини роботи над проектом із зазначенням підсумків;

- застосування на практиці методів дослідження, які ґрунтуються на використанні певної послідовності дій: знаходження проблеми і визначення дослідницьких завдань (можливе використання таких методів, як «круглий стіл» і «мозкова атака»), які впливають з актуальності дослідження; висунування можливих гіпотез вирішення цих завдань; спільне обговорення дослідницьких методів (статистичних, спостережень, експериментальних); обговорення і вибір оформлення підсумку роботи (захист реферату, презентації, звіту тощо); систематизація зібраних результатів і їх аналіз; оформлення результатів, підведення підсумків; озвучування висновків, отриманих в результаті проведеної роботи.

В перші роки вивчення іноземної мови можна виконувати міні проекти: складати тематичні проекти, малювати плакати та листівки, робити колажі.

Пізніше перевага віддається творчим проектам, які виконуються у вигляді презентацій, в формі видання газет і журналів.

Найбільш цікаві та яскраві проекти виходять за наступними темами [3]:

- «About Myself», «My Pet», «Appearance», «My Flat».
- «My Summer Holidays», «My Hobby» «The Sightseeing », «Daily Routine», «Healthy Food».
- «Books in Our Life», «My City», «My Favourite writer».
- «Diet», «The Sightseeing of New York».
- «At an International Airport», «Friends for Life», «Environmental Protection».

Реалізація на практиці методу проектів веде до корінної зміни позиції викладача. Він з носія знань перетворюється в організатора пізнавального процесу і дослідницької діяльності студентів. Також радикально змінюється психологічний клімат аудиторії, в якій проходить навчання з використанням методу проектів, який змінює діяльність викладача з навчально-виховної в організаторську.

Список використаних джерел

1. Кримський С. Б. Проект і проектування у сучасній цивілізації // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати / за ред. І. Г. Єрмакова. Київ. 2003. 500 с.

2. Фатеева И. А., Канатникова Т. Н. Метод проектов как приоритетная инновационная технология в образовании // Молодой ученый. 2013. №1. С. 376-378. URL: <https://moluch.ru/archive/48/6113/> (дата обращения: 08.09.2019).

3. Минюк Ю. Н. Метод проектов как инновационная педагогическая технология // Инновационные педагогические технологии: материалы Междунар. науч. конф. (г. Казань, октябрь 2014 г.). Казань: Бук, 2014. С. 6-8. URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/143/6151/> (дата обращения: 08.09.2019).

*Пантелєєв Володимир Павлович,
доктор економічних наук, професор,
кафедра обліку та оподаткування;
Сакада Тетяна Давидівна,
старший викладач,
кафедра економіко-математичних
дисциплін та інформаційних технологій,
заступник декана,
обліково-статистичний факультет,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЕКОНОМІСТІВ

*Воля міцніє в подоланні перешкод
В. Стус*

Світоглядний вимір. Проблема формування професійної компетентності фахівця знаходиться у полі зору багатьох наукових дисциплін: соціології, культурології, психології, історії, філософії, професійної педагогіки тощо. Тому розгляд цієї складної проблеми передбачає здійснення теоретичного пошуку на стику кількох наукових дисциплін. За твердженнями видатного українського філософа професора Ключнікова В.П., зараз домінуючу роль у суспільстві відіграє виробництво знань, ідей, теорій, тобто духовне виробництво; ... процес пізнання починається з практики та закінчується у практиці. Практика ставить завдання перед пізнанням і в практиці підтверджується істинність пізнавального процесу; ... факт – основа підтвердження досліду. Теорія повинна підтверджуватися фактом, тоді вона отримує належний статус.

Фундамент продуктивних сил розвитку держави складають люди, які володіють професійною кваліфікацією, вмінням і бажанням працювати та які реалізують свій потенціал на практиці.. Людина – головна продуктивна сила суспільства. Але ефективність її працездатності обумовлюється низкою соціально-економічних факторів, наприклад наявність роботи, достатнє матеріальне забезпечення (винагорода за працю), культура виробництва тощо.

База професійних компетенцій економіста формується у ЗВО. Головною задачею економістів є зробити власний обґрунтований прогноз динаміки господарських процесів, вказати роботодавцеві та суспільству авторські шляхи розв'язання наявних протиріч.

Компетенція - позначення освітнього результату, що виражається в підготовленості випускника ЗВО до реального володіння методами та засобами діяльності, вміння поєднувати знання, уміння і навички, що дозволяють досягати поставленої мети; здатність і готовність індивідуума доцільно застосувати наявні у нього знання і вміння в конкретній ситуації для ефективного вирішення поставленого завдання.

Аналіз професійної діяльності економістів показав, що в зміст професійної компетентності економіста слід включити загальнонаукову

компетенцію як її найважливішу складову, що забезпечує фундаментальність підготовки фахівців-економістів і дозволяє вирішувати професійні завдання сучасними науковими методами. Загальнонаукова компетенція (компетенція пізнавальної діяльності) - це професійно-орієнтована на основні групи напрямів підготовка, яка пов'язана з постановкою і рішенням пізнавальних завдань, пошуком нестандартних рішень і визначає фундаментальність освіти, згідно з якою професійна компетентність розглядається як володіння сукупністю таких груп компетентностей:

- *ключові* компетенції – необхідні для будь-якої професійної діяльності, пов'язані з професійним успіхом особистості у швидко мінливому сучасному суспільстві;
- *базові* компетенції є загальнопрофесійними, відображають специфіку професійної діяльності майбутнього фахівця;
- *спеціальні* компетенції є професійно-профільними, мають відношення до конкретної предметної або надпредметної сфери професійної діяльності [2].

Життя як творчість. Професійне становлення студента ЗВО у процесі вузівської підготовки вимагає від нього складної напруженої творчої роботи над розвитком власної особистості, подолання себе, вибір продуктивних можливостей і відмова від слабких перспектив. Майбутній спеціаліст має досягнути, в першу чергу, найвищого рівня розвитку мистецтва жити – особливого вміння і високої майстерності у творчій побудові свого життя, що базується на глибокому знанні законів життя, розвиненій самосвідомості та самодисципліні і володінні системою засобів, методів, технологій програмування, конструювання і здійснення життєвої програми як індивідуально-особистісного унікального життєвого проекту. Проблема розвитку професійної культури тісно поєднана з механізмом особистісного розвитку студентів, розкриття інтелектуальних можливостей та управління знаннями. Майбутньому фахівцю доречно вже з першого навчального семестру отримувати знання, що мають відношення до його майбутньої професії, які потім допоможуть зробити наступні кроки у формуванні успішної кар'єри. Важливою складовою навчальних предметів економістів, є категорії, що відносяться до державного утворення: економічна стабільність, право, обороноздатність та національна безпека, соціальна відповідальність, інформаційне забезпечення, фінанси, бюджет («Бюджет – судьба нації»), доходи, податки, облік, аудит тощо.

Практичне застосування. Основою сучасного навчання вважається акцент на розвиток здібностей та виховання талантів; підвищення наукових знань співробітників. Сьогодні навчання – не передача сукупності знань, а зміна професійної поведінки; руйнування старих звичок і методів та засвоєння нових; підтримка безперервного оновлення компетенцій; навчання і розвиток лідерів та використання сучасних технологій для швидкого набуття знань і їх практичного застосування [2]. У професійній підготовці спеціалістів економічного профілю є необхідність виділяти насамперед корпоративну компетентність як особливий вид компетентності, який передбачає стійку здатність фахівця виконувати передбачені кваліфікаційною характеристикою види діяльності. Корпоративна компетентність включає: глибоке розуміння сутності вирішуваних проблем і виконуваних завдань,

знання досвіду, накопиченого у кожній галузі економіки; активне оволодіння найкращими досягненнями цієї галузі; вміння обирати засоби й способи дії, адекватні конкретним обставинам; почутті відповідальності за досягнуті результати; здатність учитися на помилках и вносити корективи в процес досягнення цілей [3].

Важливим положенням прогресивної концепції управління суб'єктами господарювання – збалансованої системи показників (англ. *The Balanced Scorecard*) є блок «Навчання та розвиток», який містить ключові показники статусу персоналу, фактори навчання та розвитку, перенавчання персоналу, можливості інформаційних систем, мотивація, повноваження та співвідношення особистих цілей працівників із стратегією компанії тощо. Ключові можливості працівників розглядаються як сфери компетентності, передбачається стратегічне перенавчання працівників, яке реалізується переглядом процесу розвитку персоналу.

Утворення професійної компетентності фахівця-економіста. Професійна компетентність сучасного спеціаліста є складним багатокомпонентним поняттям, яке у сучасній науці характеризується з точки зору кількох наукових підходів: соціокультурного, діяльнісного, комунікативного, професійного, контекстно-інформаційного та психологічного. Кожен із названих підходів не вичерпує наукового аналізу проблем професійної компетентності повністю; всі ці підходи знаходяться у взаємозв'язку один з одним і взаємодоповнюють один одного [3].

Висновок 3 набору компетенцій складається професійна компетентність майбутнього економіста. У ланцюгу від духовного виробництва компетенцій людини до формування бази знань у процесі навчання у ЗВО та практичного використання компетенцій провідну роль відіграє практика, яка ґрунтується на набутих економістом теоретичних принципах.

Список використаних джерел

1. Шостаківська Н. М. Основа професійної компетентності майбутнього економіста. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/.../ОСНОВА%20ПРОФЕСІЙНОЇ%20К>.
2. Семилітко Д. Нові тренди корпоративного навчання – must have сучасного бізнесу // Аудитор України. 2019. № 4 С. 76-79.
3. Горобець О. А. Теоретичні засади проблеми формування професійної компетентності майбутнього фахівця-економіста.: URL: <https://stydentam.net.ua/content/view/3505/97/>

Синяков Віталій Федорович,
начальник відділу
освіти, культури, туризму, молоді та спорту,
Чигиринська міська рада Черкаської області;
Синяков Андрій Віталійович,
аспірант, старший викладач,
кафедра економіки та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності
Національна академія статистики, обліку та аудиту

РЕФОРМА ОСВІТИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Актуальність адміністративно-територіальної реформи шляхом децентралізації влади зумовлює перезавантаження ключових сфер життєдіяльності громади на місцях. Децентралізація передбачає не тільки отримання бюджетних преференцій від органів державної влади органам місцевого самоврядування, а й ресурси і відповідальність, в першу чергу перед громадою, що відповідає чинному Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, а також Європейській хартії місцевого самоврядування.

Реформування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення є безповоротним явищем для України. Зокрема, освітній простір є ключовим фактором інституціональних зрушень для розвитку країни, який в ретроспективному аналізі показує: які навички і знання отримали школярі, яку спеціальність обрали здобуваючи наступний ступінь освіти, як проходило їх навчання у закладах вищої освіти, чого вони там навчилися, де працевлаштувались, як займалися самоосвітою у продовж життя і т.д. В свою чергу, ці дані формують бачення щодо рівня освіченості населення, рівня зайнятості, компетентності працівників відповідного фаху та інші ключові індикатори, які відіграють важливу роль в соціально-економічному просторі будь-якої держави.

Європейські країни вже не перший рік ведуть ґрунтовну дискусію навколо того, як озброїти людину необхідними вміннями та знаннями для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається. Передусім вагомим значення набуває середня освіта – центральна ланка в освітній системі будь-якої країни та основа для успішного здобуття освіти наступних рівнів й самоосвіти протягом усього життя. Як зазначила А.Ю. Пашковська, середня освіта є складною та багаторівневою системою, що розвивається та змінюється під впливом низки соціальних, економічних і часових чинників [1, с. 5].

Наразі, одне із надскладних завдань для об'єднаних територіальних громад в ході процесу децентралізації є створення функції управління освітою. Головними чинниками успіху децентралізації освіти, на які має орієнтуватися місцева громада при управлінні освітою відображено на рис. 1.

- належна організація функціонування закладів освіти
- ефективне управління закладами освіти

Рис. 1. Інструменти управління освітою на місцях

Паралельно зі складнощами адміністративної організації освіти територіальними громадами, існує проблема забезпечення якісною освітою учнів сільських та міських шкіл.

Ця проблема авжеж не є новою для системи освіти України, і ніяким чином не залежна від децентралізації влади як на -макро так і на -мікро рівнях. Скоріш це наслідок не системного підходу до вирішення проблем, які виникали у сфері освіти, зокрема середньої, протягом останніх 28-ми років.

У 2016 році Україна вперше долучилась до Програми міжнародного оцінювання учнів – PISA, за допомогою якої вивчають фактори, що впливають на успішне навчання учнів.

За даними тестування PISA, різниця в балах ЗНО серед учнів сільської місцевості та міст з різних предметів становить у середньому 15 балів. Найбільший розрив – у результатах з математики й англійської мови. Серед учнів шкіл у селах, які склали ЗНО з української мови в 2018 році, не подолали прохідний поріг 18%. До порівняння, серед вступників з міст частка тих, хто не набрав мінімальної кількості балів, становить лише 4%. Відмінності у виборі освітньої траєкторії простежуються й у виборі спеціальностей: випускники шкіл у селах рідше обирають престижні спеціальності з високим конкурсом та прохідними балами. Наприклад, сільські випускники значно частіше обирають педагогічні й аграрні спеціальності та вдвічі рідше, ніж випускники міст, намагаються вступати на ІТ-спеціальності [2]. Крім того, залежно від соціального статусу, родини можуть мати різні уявлення щодо очікуваної цінності вищої освіти. За даними Державної служби статистики України, люди в селах бідніші - в середньому на 14% [3]. Припущення щодо

того, що рівень забезпеченості родини впливає на успішність учнів, знайшли підтвердження в результатах численних західних досліджень.

Нажаль ситуація у селах далеко неоптимістична, адже вони в більшості не мають у своєму розташуванні гімназій та ліцеїв, а дослідження за тестуванням PISA чітко демонструють, що суттєвий вплив на результати складання ЗНО має якраз тип школи [2]. Також у селах менший доступ до додаткових занять, гуртків тощо. Міжнародні дослідження показують позитивний вплив доступу до подібної додаткової інфраструктури.

Отже, підсумовуючи проведений аналіз початку реформи освітньої децентралізації, та стан освіти на місцях, можна встановити пріоритети діяльності освіти:

- ✓ нагальна потреба у вирішенні проблеми створення рівних умов навчання та дозвілля учнів сільських і міських шкіл, виходячи з повноважень делегованих органам місцевого самоврядування в процесі децентралізації влади;

- ✓ налагодження ефективного управління відповідних закладів освіти та їх належного функціонування;

- ✓ здійснення моніторингу здачі ЗНО, в залежності від територіального розташування закладу освіти, де учень здобував повну загальну середню освіту та надання відповідної оцінки і прийняття управлінських рішень щодо даного дослідження по вертикалі Міністерства освіти і науки.

Комплексне вирішення поставлених завдань дозволить подолати низку суміжних до освіти соціально-економічних проблем, адже освіта є ключовою інвестицією в розвиток людського потенціалу, стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, захисту національних інтересів, зміцнення авторитету України на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Пашковська А. Ю. Статистичне вивчення середньої освіти в Україні: автореф. дис.. канд. екон. наук. Спеціальність 08.00.10 – статистика. 22 с.

2. OECD. PISA 2015. URL: <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>.

3. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

***Сіницький Микола Євгенович,**
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
кафедра економіко-математичних дисциплін
та інформаційних технологій,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СТАТИСТИЧНА ДІАГНОСТИКА ПОВЕДІНКИ ВИБОРЦІВ

Доля країн, що відносяться до демократичного суспільства, багато в чому залежить від осмисленості виборців у прийнятті рішень щодо участі в виборах та кандидатур, за які вони готові віддати свій голос. Вважається [1;2], що

людина керується з одного боку вигодою, що може принести їй перемога кандидата, який здатний захистити її інтереси, а з іншого боку – моральними імперативами, «громадянським обов'язком», але частіше – бажанням бути «з народом», робити як багато інших. Останнє явище відоме як конформізм, тобто приєднання до більшості [3]. Виборці-конформісти «не заморочуються» щодо власної соціальної відповідальності при прийнятті рішення, за кого голосувати. Вони не витрачають часу на аналіз адекватності програм кандидатів і партій, підсвідомо покладаючись на частоту [4] проявлення певної «суспільної думки», яка в наш час ефективно формується результатами соціологічних досліджень, людьми, «які розбираються» та пропагандою здебільше у засобах масової інформації та соціальних мережах Інтернету. Інструменти використання ефекту конформізму займають вагомe місце в сучасних виборчих технологіях.

В роботі [5] було запропоновано метод ідентифікації наявності конформізму в діях виборців на основі гіпотези, що «за високого рівня конформізму розподіл голосів між партіями буде рівнішим там, де явка близька до 50%, а найвища явка відповідає ситуації з явним лідером, голосування за якого вважається соціально схвалюваною дією». Автор [5] в якості міри кількості конформізму в діях виборця обрав ентропію Шенона

$$H(P) = -\sum_{i=1}^n p_i \log_2(p_i), \quad (1)$$

де p_i – ймовірність вибору i -ї альтернативи (оцінюється частотою вибору через частку голосів, поданих за неї на виборах); n – число варіантів вибору.

Очевидно, чим менше передбачувані результати голосування (рівномірніше розподіл голосів), тим більшою має бути ентропія $H(P)$, і навпаки. Крайніми значеннями будуть: $H(P) = 0$, коли одне з $p_i = 1$, а інші дорівнюють нулю та $H(P) = n \cdot (-1/n) \cdot \log_2(1/n) = -\log_2(1/n)$ – за повністю рівномірного розподілу.

Автор [5] також припустив, що за послідовної поведінки виборця-конформіста, ступені його конформізму щодо прийняття рішення про участь у виборах і вибору певної альтернативи мають бути прямо пропорційні:

$$H(P) = \log_2(n) \cdot H(T), \quad (2)$$

де $H(T) = -t \cdot \log_2(t) - (1-t) \cdot \log_2(1-t)$ – ентропія явки; t – частка тих, хто проголосував, з тих хто має право голосу. Величина $H(T)$ лежить в межах від 0 до $\log_2 - 1$.

Метою даної роботи було перевірка адекватності підходу [5] на прикладі результатів дострокових виборів у Верховну Раду України 2019 р. [6].

Оскільки залежність $H(T)$ є параболічною, то й $H(P)$ також має бути параболою. Критерієм адекватності моделі (2) є близькість до одиниці коефіцієнту кореляції Пірсона між $H(P)$ і $H(T)$ і пропорційність коефіцієнтів рівняння регресії параболічного типу, що описує залежність $H(P)$ від t , таким для залежності $H(T)$ від t .

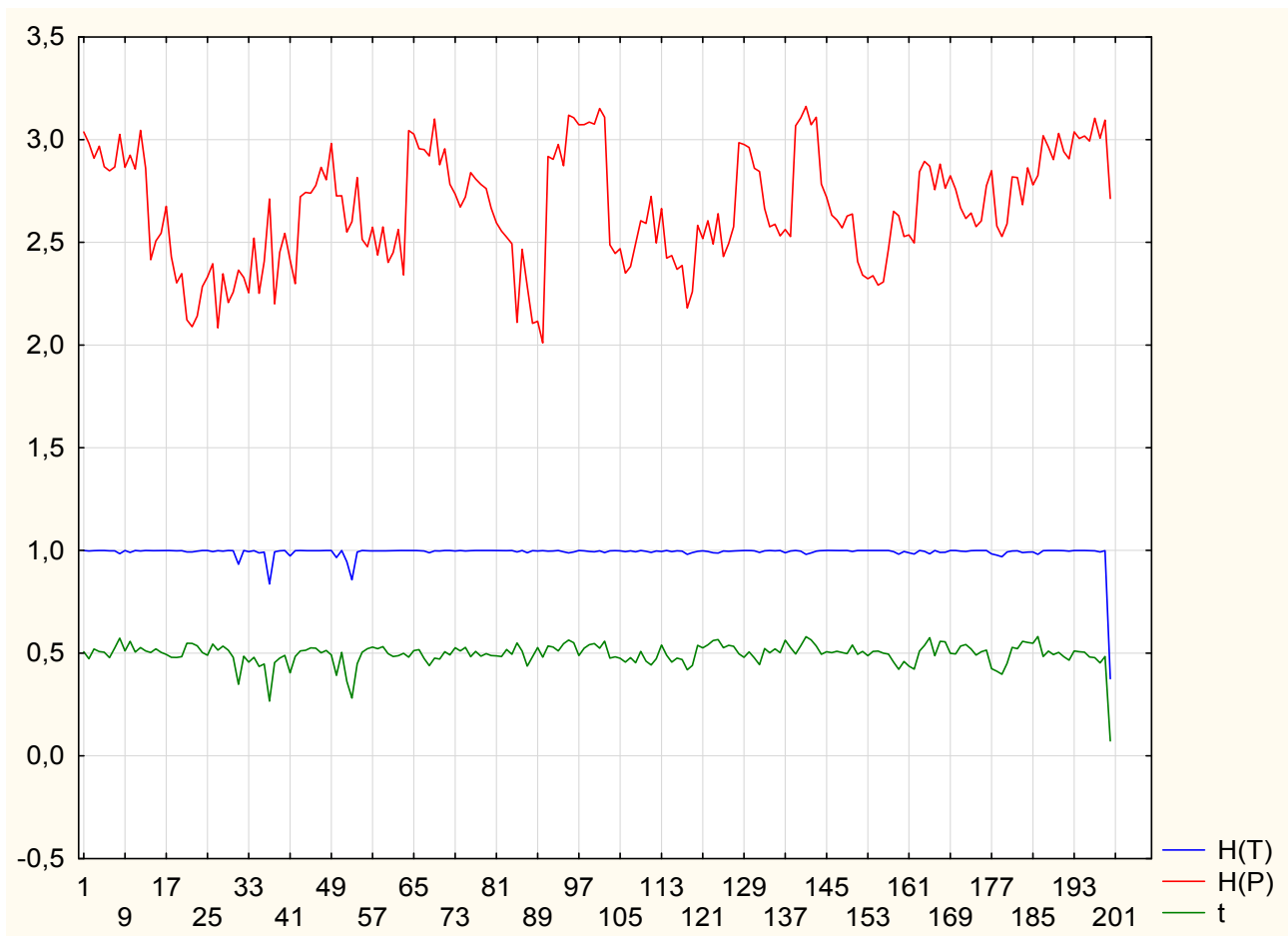

Рисунок 1 Ентропії конформізму і явки виборців по одномандатних округах дострокових виборів у Верховну Раду України 2019 р.

Вісь X – номери виборчих округів; останнє значення – закордонні виборчі дільниці разом.

На рис.1 наведено значення параметрів $H(P)$, $H(T)$ і t , розраховані для одномандатних виборчих округів за даними ЦВК [6]. Звертає увагу, що явка виборців була на рівні 50% на більшості округів, що звужує можливості аналізу.

За допомогою пакета *Statistica 12* було розраховано коефіцієнт кореляції Пірсона між випадковими величинами $H(P)$ і $H(T)$ (рис.2). Отримане значення $r = 0,47 \cdot 10^{-3}$ – дуже мале, що не відповідає моделі (2), але розподіл величини $H(T)$ суттєво відрізняється від нормального, що ставить під питання «законність» використання коефіцієнту кореляції Пірсона. Крім того, були побудовані рівняння параболічної регресії для залежностей $H(P)$ і $H(T)$ від параметра t (рис.3).

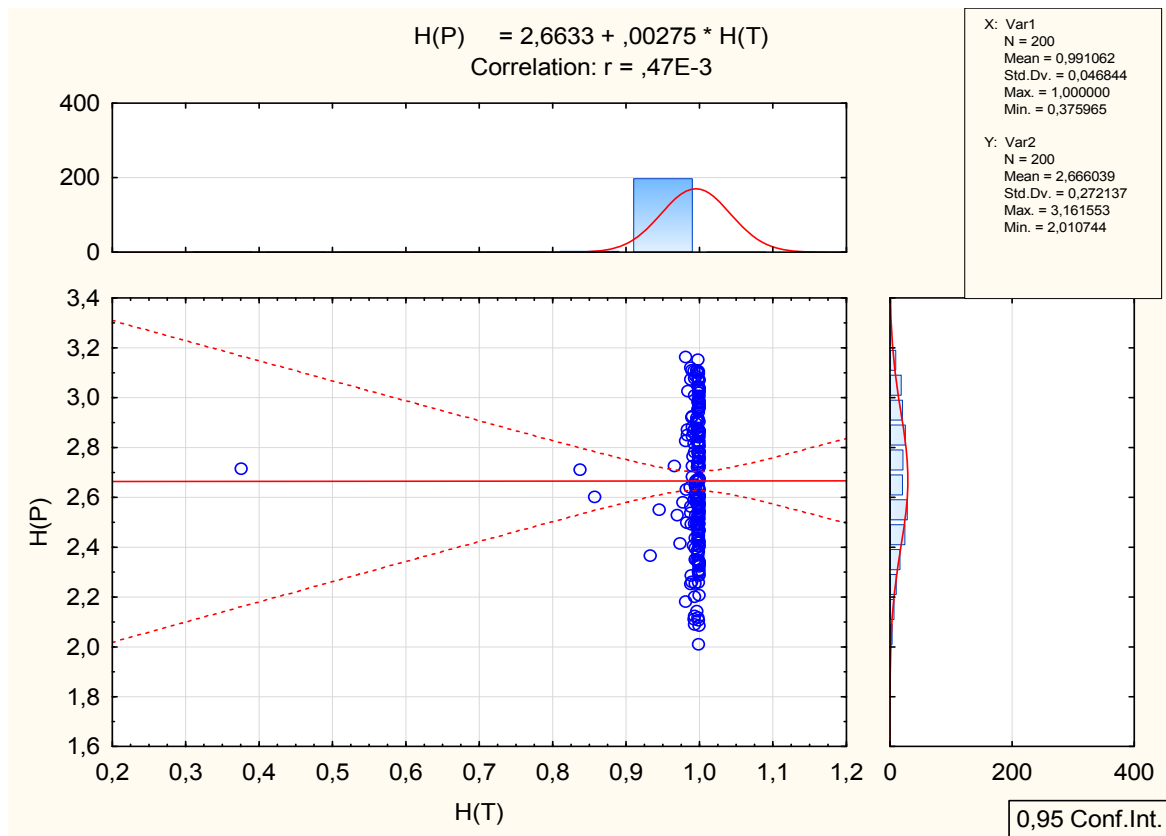

Рисунок 2 Кореляція величин $H(P)$ і $H(T)$

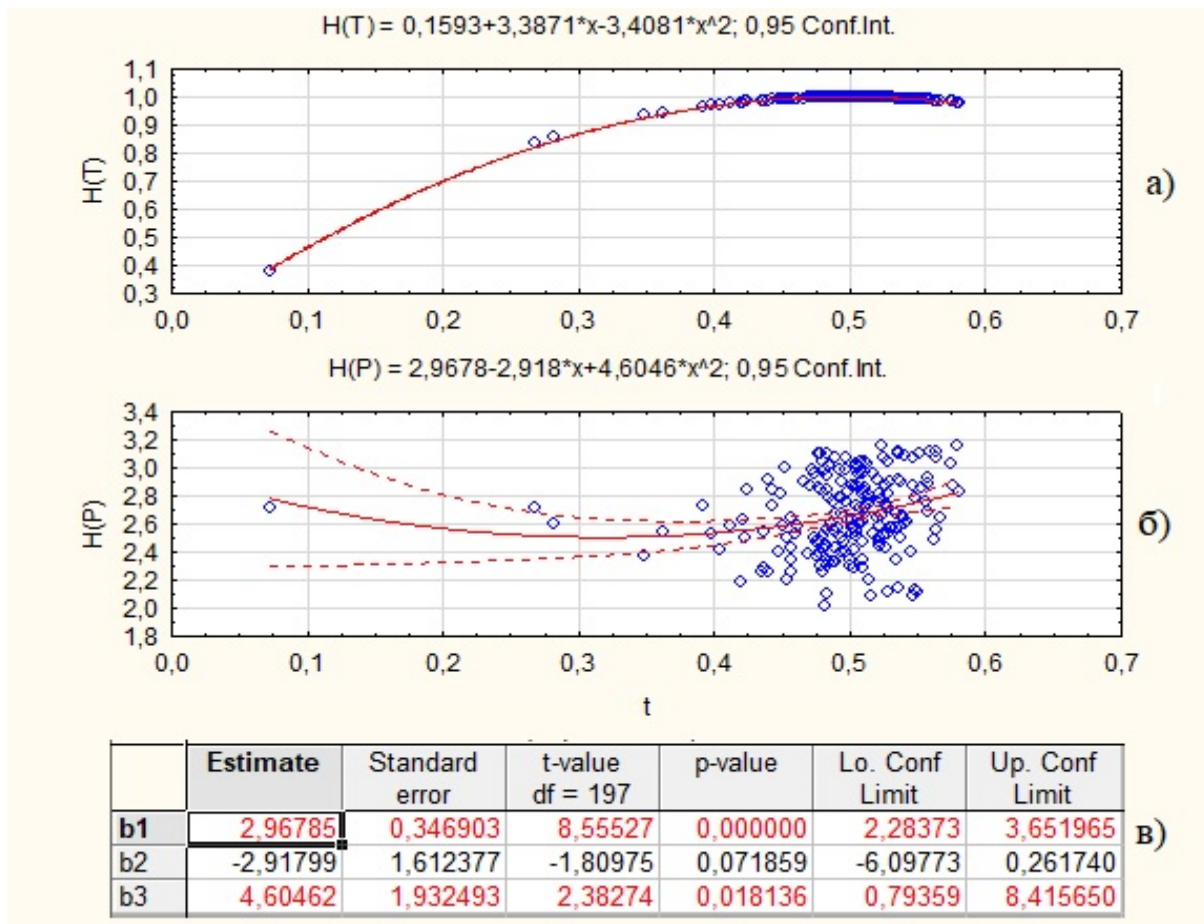

Рисунок 3 Кубічна регресія на t величин $H(T)$ (а) і $H(P)$ (б) та статистична достовірність коефіцієнтів останньої

З рис. 3 бачимо, що параболічні моделі добре описують експериментальні залежності (довірчий 95%-й інтервал на рис. 3а) дуже малий), але коефіцієнт b_2 у залежності $H(P)$ від t – статистично не значущий, і порівняння з залежністю $H(T)$ від t – неможливе.

Таким чином, в результаті проведеного аналізу не отримано однозначних доказів щодо придатності методики [5] для виявленні конформізму у поведінці виборців. Потрібні додаткові дослідження в частині покращення надійності висновків за рахунок застосування технології бутстрепу.

Наукові результати, подані вище, було отримано в межах НДР з реєстраційним номером 0118U006677, 01.01.2019–31.12.2022.

Список використаних джерел

1. Вольский, В. И. Лезина З. М. Голосование в малых группах: процедуры и методы сравнительного анализа. Москва: Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит. 1991. 192 с.
2. Нуреев, Р. М. Теория общественного выбора. Курс лекций: учеб. пособие для вузов; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. Москва: Изд. дом ГУ ВШЭ. 2005. 531 с.
3. Coleman S. (2004). The Effect of Social Conformity on Collective Voting Behavior. *Political analysis* 12. pp. 76–96.
4. Gigerenzer G., Cummins D., Allen C. (eds.). (1998). Ecological Intelligence: An Adaptation For Frequences. *The Evolution of Mind*. N. Y.: Oxford University Press. pp. 9–29.
5. Бородин А. Д. Согласованность коллективных действий в поведении российских избирателей // Экономический журнал ВШЭ. 2005. №1. С. 74-81.
6. Позачергові вибори народних депутатів України 2019 року. URL: <https://www.cvk.gov.ua> (дата звернення 4.09.2019).

*Стогній Ірина Валеріївна,
старший викладач,
кафедра іноземних мов,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Самостійна робота студентів є однією з форм організації навчального процесу у закладах вищої освіти, а також є важливою дидактичною проблемою, розв'язання якої дасть змогу якісно модернізувати систему підготовки сучасного фахівця. Відомо, що рівень професійної компетентності фахівця вимірюється й оцінюється його здатністю самостійно здобувати нові знання, використовувати їх у навчальній та практичній діяльності [1, с.22-23].

Традиційно самостійна робота студентів займає значний обсяг у процесі оволодіння іноземною мовою, зокрема при засвоєнні та опрацюванні лексичного, граматичного матеріалу, при розвитку навичок читання та писемного мовлення.

Підручники, словники, довідники, комп'ютерні та мультимедійні технічні засоби, мережа Інтернет надають широкі можливості студентам самостійно опрацьовувати матеріал та удосконалювати знання з іноземної мови.

Роль викладача при організації самостійної роботи студентів, його фахова та методична підготовка є також дуже важливою. Викладач повинен навчити студента правильно організувати свою самостійну роботу, користуватись різними джерелами інформації тощо. Практикою доведено, що надмірна активність викладача під час пояснення нового матеріалу часто призводить до гальмування його сприйняття студентами. Ефект від повторного пояснення також незначний, адже під час пасивного сприйняття у студентів складається хибне враження того, що вони вже володіють певною інформацією і, внаслідок, не сприймають повторне пояснення викладача.

Самостійну роботу студентів слід сприймати як діяльність, мета якої полягає не лише в тому, щоб формувати у них вміння самостійно поповнювати свої знання й вільно орієнтуватись у потоці наукової та повсякденної інформації, а й у тому, щоб вони вміли створювати умови для подальшого навчання та реалізації своїх творчих здібностей.

Значне місце в управлінні самостійною пізнавальною діяльністю студентів на занятті з іноземної мови займає формування пізнавальних інтересів та навчальне спілкування.

В основі курсу іноземної мови лежать такі положення:

- оволодіння іноземною мовою є одним із важливих компонентів професійної підготовки сучасного фахівця;
- професійно орієнтований характер курсу іноземної мови, тому його завдання визначаються, в першу чергу, комунікативними та професійними потребами фахівців відповідного профілю;
- студент і викладач є активними учасниками навчального процесу;
- студент є не тільки об'єктом навчання, але і його суб'єктом і тому має право самостійно вирішувати ряд питань: включення до свого індивідуального плану факультативного курсу іноземної мови, вибір матеріалів та джерел для самостійної роботи тощо [2, с. 40].

Самостійна робота може здійснюватись у різноманітних організаційних формах:

- індивідуально;
- у парах;
- у невеликих групах (4-5 осіб);
- цілою навчальною групою.

Кожна з названих форм створює умови для розвитку організаційних, інформаційних, когнітивних та комунікаційних умінь студентів. Для досягнення цієї мети, студент, перш за все, повинен знати, що він буде робити, яким має бути кінцевий результат, якими знаннями й навичками він оволодіє.

Викладач, у свою чергу, повинен забезпечити студента раціональними прийомами навчальної діяльності та опорами під час виконання самостійної роботи (студентові слід навчитись використовувати опори, запропоновані

викладачем та навчитись створювати власні – план виконання завдання, послідовність виконання, ключові слова тощо).

Таким чином слід створити студентам такі умови, завдяки яким вони самі виходять назустріч знанням, а не пасивно сприймають навчальний матеріал, адже вже готова для сприйняття інформація часто проходить повз їх свідомість і не залишається надовго у пам'яті.

У педагогіці прийнято виділяти наступні етапи самостійної роботи:

- відтворювальний
- напівтворчий
- творчий

Відтворювальний етап – базовий для наступних. На цьому етапі студенти навчаються відтворювати еталонні зразки вимовно-лексико-граматичної бази іноземної мови, що вивчається.

Напівтворчий рівень створює умови для переносу набутих раніше знань умінь і навичок на інші, але аналогічні за змістом ситуації з частковим використанням еталонних зразків. Самостійна робота студента на цьому етапі вимагає більшої мисленнєвої активності та пов'язана з такими операціями як підстановка, розширення, трансформація тощо.

Творчий рівень самостійної роботи передбачає формування навичок та умінь, здатних розв'язувати більш складні мовні й мовленнєві завдання як в усному мовленні, так і при читанні, наприклад діяти відповідно до обставин, що пропонуються, підготувати доповідь на запропоновану тематику, прослухати аудіотекст та висловити власну думку щодо почутого, передивитись фрагмент фільму й запропонувати власний сценарій продовження чи закінчення тощо [3, с. 227-228].

Саме при виконанні завдань на цьому етапі й формується творча особистість, здатна самостійно орієнтуватись у потоці сучасної інформації та бути конкурентоспроможною на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Литовченко Н. Самостійна робота як засіб розвитку мультилінгвальної компетенції студентів-філологів // Міжнародний журнал у галузі мультилінгвальної освіти. 2004. №4. С. 22-23.

2. Заскалета С. Г., Округ А. Є. організація самостійної пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови // Молодий вчений. 2018. №4 (56.4). С. 39-42.

3. Рогова Г. В., Рабинович Ф. М., Сахарова Т. Е. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. Москва: Просвещение, 1991. 287 с.

*Телегей Наталія Володимирівна,
викладач,
кафедра філософії та соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ

Психологія реклами сьогодні є однією із актуальніших та активно досліджуваних сфер економічної психології. Адже в умовах ринкової економіки необхідність підвищувати конкурентоздатність товарів та послуг, задовольняти потреби споживачів, розширювати сфери ринку споживання тощо, сприяє актуалізації досліджень з психології реклами.

Проблеми споживчої поведінки, впливу реклами на неї, а також ефективності реклами розглядалися в рамках вивчення споживчих практик населення в економіці, маркетингу, менеджменті та в інших науках такими науковцями-економістами, як: І.А. Арташина, В. Зомбарт, І.В. Іваницький, С.М. Ілляшенко, П.Б. Любецький, О.В. Перелигіна та ін.

Інтенсивного розвитку набуває останнім часом інтернет-реклама. Адже, інтернет-технології набули широкого розповсюдження в сучасному світі. Основною перевагою інтернет-реклами є високий ступінь її зфокусованості на кожного користувача. Якщо практично всі інші засоби реклами орієнтовані на маси, то Інтернет дозволяє демонструвати рекламу чітко визначеному колу осіб.

Особливого значення інтернет-реклама набуває в контексті досліджень споживчої поведінки молоді. Адже, споживча поведінка української молоді складається під впливом загального соціально-економічного середовища та засобів масової інформації, реклама стає одними з найважливіших агентів соціалізації особистості. Реклама, спонукаючи придбати певні товари та послуги, одночасно визначає стандарти споживання, сприяє формуванню цінностей в суспільстві. Молодь в силу своїх вікових особливостей досить легко піддається впливу з боку засобів масової інформації та більшості інформації інтернет-реклами. У своїх звичках, цінностях і поведінці онлайн вони принципово відрізняються від старшого покоління. Окрім того, вони проводять в мережі значно більше часу, ніж користувачі інших соціально-вікових груп.

В зарубіжній літературі психологічні проблеми реклами розглядалася у працях таких вчених, як К. О. Андреев, А. Басов, А. А. Білогородський, А. Н. Лебедев-Любимов, М. А. Мануйлов, К. Мозер, Е. А. Мокшанцев, Г. Мюнстерберг, Б. С. Пісоцкий, В. Селіверстов, W. Blumenfeld, С. V. Hartungen, К. Marbe, W. Moede, D. P. Rossiter, W. D. Scott, J. B. Watson, K. W. Schulte, E. Stern та ін.

Аналіз української психологічної літератури показує, що дослідженням певних психологічних аспектів реклами займалися З.О. Антонова, П.К. Власов, Н.Ю. Бутенко, С.М. Ілляшенко, М.В. Кокарева, Н.І. Череповська та ін. А також

дослідження, що становлять концептуальні положення маркетингу, менеджменту, економіки щодо формування споживчої поведінки особистості, основних її детермінантів (А. Алдер, А. Леонт'єв, А. Маслоу, Д. Майерс, С. Якобсон); закономірності впливу Інтернету та інших ЗМІ на формування особистості (Б. Багдикян, В. Бадрак, Ю. Буданцев, О.Я. Малишев, Я. Щепанський, Е. Яременко), дослідження проблем інтернет-реклами (Т. Дейнекіна, І. Ковях, В. Комаров, Т. Парамонова, Ф. Шаркова).

Вагомими для розуміння змісту, структури, психологічних особливостей ставлення студентської молоді до інтернет-реклами слугують підходи сучасних психологічних досліджень, щодо процесу сприймання (В.О. Барабанщиков, Е.Є. Бехтель, А.Е. Бехтель, В.П. Зінченко, В.В. Любимов, В.О. Моляко, В.Д. Шадріков) та закономірності досліджень з психології реклами таких науковців, як (З.О. Антонова, М.Р. Битянова, І.Т. Бжалова, Н.М. Галитарова, В.Є. Демидов, В.Г. Зазикін, М. Зопорожець, А.Н. Лебедев, Р.І. Мокшанцев, В.Н. Мясищев, У. Уеллс, Г. Фельсер, Н.І. Череповська, В.І. Шуванов та ін.).

Лебедев-Любимов А.Н. у своїй книзі "Психологія реклами" розповідає про різні види рекламної діяльності з точки зору психології; про механізми впливу реклами на людину і про ступінь їх ефективності; про позитивний і негативний вплив реклами на культуру; про потенційну можливість реклами приймати форму взаємодіючого діалогу.

У книзі викладається концепція, з точки зору якої кожна людина є не тільки об'єктом впливу реклами, а й сам виявляється у деякій мірі рекламодавцем. [2]

Звісно ж, що там, де обертаються великі гроші (а виробництво реклами є над прибутковим), не має різниці у засобах досягнення мети. Але інколи безграмотна реклама може негативно впливати на психіку адресатів, а інколи і травмувати її. До того ж, мало враховується те, що ефекту можна досягнути не лише змістом і зовнішнім виглядом реклами, а й іншими засобами. Важливе значення відіграє положення реклами в матеріальному й інформаційному просторі, форма надання, супровід додатковими факторами, час пред'явлення та інше. Кожен зі способів презентації рекламної продукції має свої певні переваги в кожному з вище перелічених факторів [3, с. 121].

Віт Ценєв у праці «Реклама, НЛП і 25-й кадр» наводить приклади гіпнотичного впливу реклами на психіку людини, доводить що реклама в сучасному світі стала потужним зомбуючим інструментом. Споживач реклами в більшій чи меншій мірі піддається її гіпнотичному впливу.[8]

Вільям Аренс, Міхаель Вейголд, Крістіан Аренс, книга яких є головним підручником з реклами в США та інших країнах світу стала найповнішою енциклопедією сучасної реклами: кожна з 18 глав книги містить повнокольорові ілюстрації кращих рекламних оголошень, роликів та рекламних кампаній, що наочно показують найвищі досягнення в сфері реклами. Фактично "Сучасна реклама" є сьогодні одним з найбільш повно ілюстрованих підручників, в якому збалансовано представлені всі основні медіазасоби реклами: друковані, електронні, цифрові, інтерактивні та зовнішні. У книзі багато схем, графіків, діаграм і таблиць. Одні з них містять корисну інформацію про концепції, що мають

відношення до реклами, або про рекламної індустрії. Інші відображають процеси, використовувани в роботі з клієнтом, проведенні досліджень, плануванні, медіапланування і виробництві [7].

Праця Мозера Клауса «Психологія маркетингу та реклами» – це перша серйозна робота щодо застосування психології в маркетингу і рекламі. Детально представлені психологічні основи для різних маркетингових інструментів і моделей інтерпретації даних, а також методи оцінки впливу реклами. [3] У книзі наведені психологічні закономірності, які можуть пояснити й поліпшити результативність маркетингових і рекламних дій. Безліч результатів досліджень, а також приклади наочно показують різноманітні можливості застосування психологічних теорій і методів у цій практичній області.

Звісно ж, що там, де обертаються великі гроші (а виробництво реклами є надприбутковим), не має різниці у засобах досягнення мети. Але інколи безграмотна реклама може негативно впливати на психіку адресатів, а інколи і травмувати її. До того ж, мало враховується те, що ефекту можна досягнути не лише змістом і зовнішнім виглядом реклами, а й іншими засобами. Важливе значення відіграє положення реклами в матеріальному й інформаційному просторі, форма надання, супровід додатковими факторами, час пред'явлення та інше. Кожен зі способів презентації рекламної продукції має свої певні переваги в кожному з вище перелічених факторів [1].

Актуальність проблеми, її практична значущість, недостатня розробленість в теоретичному аспекті, є фактично недослідженим в економічній психології та потребує подальшого аналізу проблеми щодо психологічного ставлення студентської молоді до інтернет-реклами.

Список використаних джерел

1. Вачков И. В. Основы группового тренинга. Психотехники: учеб. пособ.. Москва: Из-во “Ось-89”, 2001. 224 с.
2. Лебедев-Любимов А. Н. Психология рекламы. СПб.: Питер, 2007. 255 с.]
3. Мозер Клаус. Психология маркетинга и рекламы Харьков: Изд-во Гуманитарный Центр, 2004. 380 с.
4. Москаленко В. В. Економічна соціалізація особистості: концептуальна модель // Соціальна психологія. 2006. №3(17). С.3-17.
5. Одинцова В. В. Оценка эффективности теста „Большая пятерка” и пример его практического использования. НТ.RU, 2004.
6. Проблемы экономической психологии. Москва, Изд-во ИП РАН, 2004. 620 с.
7. Аренс У., Вейголд М., Аренс К. "ЭКМО", 2011.
8. Віт Ц. Психологія реклами (реклама НЛП і 25-й кадр) М.: ООО «Бератор», 2003.
9. Глосарій сфери інтернет-реклами. URL: <https://inau.ua/proekty/glosariy-sfery-internet-reklamy>.

Червона Світлана Петрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра статистики,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

СТАТИСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Безробіття є одним з базових показників для оцінки та аналізу макроекономічної політики уряду, поточного стану соціально-економічної ситуації в країні, здійснення міжнародних порівнянь, а також розроблення державних програм щодо ринку праці та моніторингу ефективності їх виконання. Безробіття – це складне соціально-економічне явище, при якому частина економічно активного населення не має роботи й заробітку [2]. Відповідно до законодавства України «безробіття – соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування» [1].

Чисельність безробітних та рівень безробіття не є сталими показниками. Найбільш інформативним і придатним для порівняння є показник рівня безробіття. Динаміка рівня безробіття в Україні за 2010-2018 рр. представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівень безробіття в Україні у 2010- 2018 рр.

Рік	Рівень безробіття, у % до економічно активного населення	Абсолютний приріст (спад), %- х п.		Темп зростання (зниження), %		Темп приросту (зниження), %	
		ланцю- говий	базис- ний	ланцю- говий	базис- ний	ланцю- говий	базис- ний
2010	8,2			-	100,00		
2011	8,0	-0,2	-0,2	97,56	97,56	-2,44	-2,44
2012	7,6	-0,4	-0,6	95,00	92,68	-5,00	-7,32
2013	7,3	-0,3	-0,9	96,05	89,02	-3,95	-10,98
2014	9,3	2,0	1,1	127,40	113,41	27,40	13,41
2015	9,1	-0,2	0,9	97,85	110,98	-2,15	10,98
2016	9,3	0,2	1,1	102,20	113,41	2,20	13,41
2017	9,5	0,2	1,3	102,15	115,85	2,15	15,85
2018	8,8	-0,7	0,6	92,63	107,32	-7,37	7,32

Джерело: розраховано автором за даними [4].

Аналіз інтенсивності динаміки рівня безробіття населення віком 15-70 років (за методологією МОП) (табл. 1) показав, що в цілому по Україні за дев'ять досліджуваних років зазначений показник збільшився на 0,6 %-х пункти або на 7,32 відсотків. Максимальне зростання рівня безробіття порівняно з базовим 2010 роком було у 2017 році. Зменшення рівня безробіття порівняно з 2010 роком було зафіксовано у 2011-2013 роках.

Рівень безробіття характеризується значною регіональною диференціацією (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень безробіття за регіонами України у 2010, 2017 та 2018 роках
(у % до економічно активного населення)

Регіон	2010	2017	2018	Регіон	2010	2017	2018
Україна	8,2	9,5	8,8	Миколаївська	8,4	10,3	9,6
Вінницька	10,0	10,7	9,9	Одеська	6,1	7,3	6,4
Волинська	8,5	12,5	11,4	Полтавська	9,7	12,0	11,2
Дніпропетровська	7,1	8,5	8,0	Рівненська	11,4	11,6	9,7
Донецька	8,4	14,6	14,0	Сумська	10,6	9,1	8,7
Житомирська	9,8	10,8	10,4	Тернопільська	10,5	11,9	10,4
Закарпатська	8,7	10,5	10,0	Харківська	7,2	6,1	5,3
Запорізька	7,5	10,7	9,9	Херсонська	8,6	11,1	10,3
Івано-Франківська	8,2	8,5	7,8	Хмельницька	8,6	8,9	8,4
Київська	7,3	6,5	6,3	Черкаська	9,9	10,2	9,6
Кіровоградська	8,9	12,2	11,6	Чернівецька	8,5	8,4	7,9
Луганська	7,2	16,6	15,1	Чернігівська	10,5	11,2	10,6
Львівська	7,8	7,5	6,9	Київ	5,8	6,9	6,2

Джерело: побудовано автором за даними [3].

Збільшення рівня безробіття серед населення віком 15-70 років у 2017 році порівняно з 2010 роком спостерігалось у більшості регіонів України за винятком п'яти регіонів: Київської, Львівської, Сумської, Харківської та Чернівецької областей (табл. 2). Проте, у 2018 році як по країні в цілому, так і по всіх регіонах спостерігається зниження досліджуваного показника порівняно з попереднім періодом, а у Вінницькій, Івано-Франківській, Рівненській, Тернопільській, Хмельницькій та Черкаській областях рівень безробіття став меншим за аналогічний період 2010 року.

Серед регіонів України найнижчий рівень безробіття у 2010 році був м.Києві, у 2017 і 2018 роках – у Харківській області (табл. 2).

Зазначимо, що у 2010 році у восьми регіонах рівень безробіття був нижче, ніж в середньому по країні, у сімнадцяти регіонах – вище; у 2017 та 2018 роках ситуація дещо змінилась:

– у десяти регіонах рівень безробіття був нижче, ніж в середньому по країні, у п'ятнадцяти регіонах – вище;

– у групу з нижчим рівнем досліджуваного показника перемістились Чернівецька, Івано-Франківська, Хмельницька та Сумська області, натомість, до другої групи перейшли Луганська та Запорізька області.

Для аналізу нерівномірності регіонального розподілу чисельності безробітних щодо чисельності економічно активного населення у 2010 та 2017-2018 роках використаємо коефіцієнти локалізації для кожного регіону (табл. 3).

**Коефіцієнти локалізації безробітних за регіонами України
у 2010, 2017 та 2018 роках**

2010		2017		2018	
Регіон	Коефіцієнт локалізації	Регіон	Коефіцієнт локалізації	Регіон	Коефіцієнт локалізації
м.Київ	71,1	Харківська	63,7	Харківська	60,4
Одеська	74,5	Київська	68,8	м.Київ	70,6
Дніпропетровська	86,5	м.Київ	72,9	Київська	72,0
Харківська	87,4	Одеська	76,3	Одеська	72,9
Луганська	87,7	Львівська	79,4	Львівська	78,5
Київська	89,0	Чернівецька	88,4	Івано-Франківська	88,7
Запорізька	91,4	Івано-Франківська	89,3	Чернівецька	90,2
Львівська	95,6	Дніпропетровська	89,4	Дніпропетровська	90,6
Івано-Франківська	100,2	Хмельницька	93,2	Хмельницька	95,7
Миколаївська	102,8	Сумська	95,3	Сумська	99,2
Донецька	102,9	Черкаська	107,8	Миколаївська	109,3
Чернівецька	103,8	Миколаївська	108,4	Черкаська	109,6
Волинська	104,1	Закарпатська	110,4	Рівненська	109,7
Херсонська	105,1	Вінницька	112,1	Вінницька	112,3
Хмельницька	105,3	Запорізька	112,5	Запорізька	112,4
Закарпатська	105,5	Житомирська	113,9	Закарпатська	114,2
Кіровоградська	108,9	Херсонська	116,3	Херсонська	116,7
Полтавська	118,2	Чернігівська	117,3	Житомирська	117,9
Житомирська	119,3	Рівненська	121,5	Тернопільська	118,4
Черкаська	121,3	Тернопільська	125,1	Чернігівська	120,6
Вінницька	121,6	Полтавська	126,0	Полтавська	127,4
Чернігівська	127,5	Кіровоградська	128,8	Волинська	129,9
Тернопільська	128,5	Волинська	131,0	Кіровоградська	131,8
Сумська	129,8	Донецька	153,3	Донецька	158,8
Рівненська	139,3	Луганська	174,9	Луганська	172,0

Джерело: розраховано автором за даними [4]

Як свідчать дані таблиці 3, у 2010 році у восьми регіонах України питома вага чисельності безробітних була нижчою відповідного показника, розрахованого відносно чисельності економічно активного населення, а у сімнадцяти регіонах частка безробітних вищою від частки економічно активного населення. У 2017 та 2018 роках у десяти регіонах України частка чисельності безробітних була меншою, а у п'ятнадцяти регіонах більшою від відповідної частки економічно активного населення. Значення коефіцієнта локалізації, що перевищує 100, свідчить про те, що на чисельність економічно активного населення в цих регіонах припадає більша кількість безробітних.

Регіональну диференціацію розподілу безробітних відносно економічно активного населення оцінено за допомогою коефіцієнтів концентрації (рис. 1).

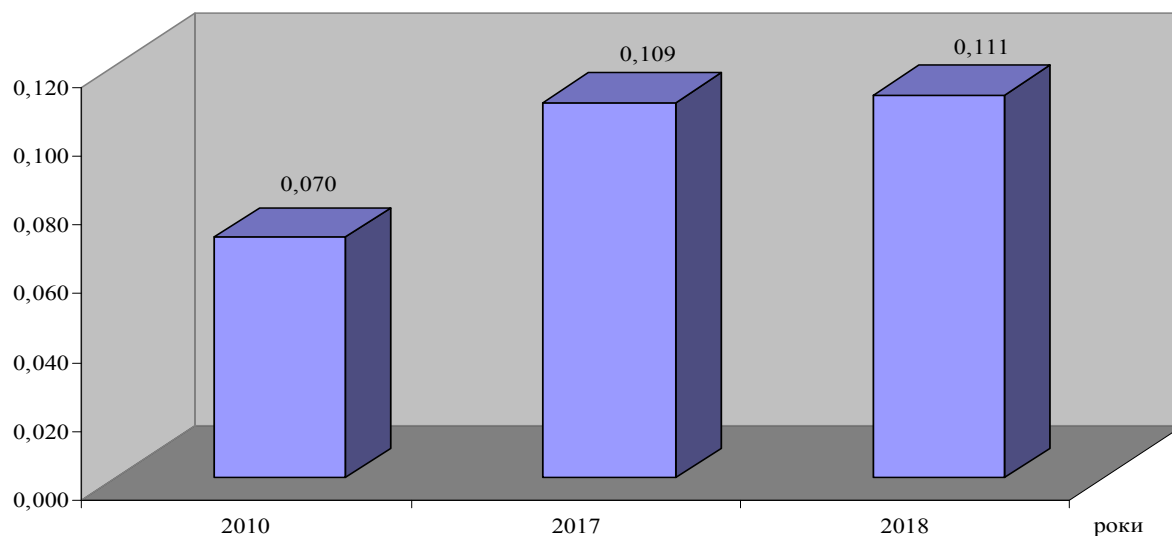

Рис. 1 Коефіцієнти концентрації регіонального розподілу безробітних відносно економічно активного населення в Україні у 2010, 2017-2018 рр.

Розраховані автором коефіцієнти концентрації регіонального розподілу безробітних відносно економічно активного населення України свідчить про низький рівень регіональної диференціації безробітних. Проте нерівномірність регіонального розподілу безробітних в Україні у 2018 році посилюється як порівняно з 2010, так і з попереднім 2017 роком.

Список використаних джерел

1. Про зайнятість населення. Закон України Редакція від 31.08.2018 № 2462-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 16.09.2019)
2. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%D1%82%D1%8F> (дата звернення: 16.09.2019)
3. Економічна активність населення України 2010, 2017, 2018 – К.: Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.09.2019)
4. Основні показники ринку праці у 2010-2018 рр. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.09.2019)

*Черушева Галина Батрбеківна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра філософії та соціально-гуманітарних дисциплін;
Пархоменко Вікторія Вікторівна,
кандидат економічних наук, доцент,
декан фінансово-економічного факультету,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Загальна тенденція світового розвитку вищої освіти йде шляхом посилення ролі гуманітарної освіти. Гуманітарна освіта виступає у якості одного із системоутворюючих компонентів формування соціального-економічного потенціалу особистості, її вільного самовизначення у сучасних умовах.

Система вищої освіти в нашій країні, яка склалася сьогодні не повністю відповідає потребам розвитку суспільства. Розрив системних зв'язків природничої, технічної, гуманітарної складових вищої освіти являє собою вихолощений соціально-етичний кодекс фахівця, привів до збіднення гуманістичного потенціалу науки та виробництва, притисненню творчих ініціатив особистості, хоча це неустанно декларується. Усвідомлення цінності гуманітарного знання дає можливість зрозуміти всю гнучкість суспільного життя, повернути людину до її внутрішнього світу, до самопізнання.

Парадокс сьогодення полягає в тому, що ми йдемо лише шляхом збільшення кількості гуманітарних дисциплін, не опікуючись їх змістовною складовою. Сучасна система вищої освіти потребує оновлення методологічного арсеналу гуманітарних дисциплін, звільнення від догматизму, вивчення суспільства з урахуванням соціально-економічних та регіональних протиріч, визнання пріоритету загальнолюдських цінностей.

На наш погляд, підготовка сучасних економістів потребує постановки наступних завдань гуманітарної освіти:

- забезпечення духовного саморозвитку особистості, задоволення її потреб;
- формування основ методології наукового пізнання і творчості, практичної діяльності та соціальної поведінки, як важливих умов досягнення успіху на життєвому шляху;
- формування готовності до включення нового покоління фахівців у соціально-економічні та культурні процеси розвитку світової цивілізації, засвоєння досвіту накопиченого людством у різних сферах діяльності;
- розвиток основ світогляду на засадах вільного самовизначення спеціаліста в системі загальнолюдських цінностей, гнучке орієнтування в мінливому світі. Саме світогляд, як система поглядів на об'єктивний світ та місце в ньому людини, на її відношення до оточуючий дійсності і самої себе. Цими поглядами обумовлені основні життєві позиції особистості, її переконання, ідеали, принципи пізнання і діяльності, ціннісні орієнтації. Див. рис.1

Вирішення цих завдань можливе за наступних умов:

- фундаментальна та методологічна підготовка економістів у системі гуманітарного знання;
- безперервний та послідовний характер гуманітарної освіти протягом усього терміну навчання;
- активне залучення до навчального процесу діячів науки, культури, релігії, політики і права та інших сфер суспільного життя;
- посилення взаємозв'язку гуманітарних кафедр з випусковими фаховими кафедрами з метою комплексного забезпечення гуманітарної освіти;
- широке міжнародне співробітництво, обмін студентами та викладачами, що збагатить соціально-культурний та освітянський досвід як ЗВО, так и кожного студента;
- гармонійне поєднання навчального процесу зі сферою дозвілля та відпочинку студентів.
- Процес гуманітаризації освіти має певну специфіку у ЗВО різного профілю. У Національній академії статистики, обліку та аудиту вивчення загальногуманітарних дисциплін в процесі підготовки за рівнями вищої освіти «бакалавр» і «магістр» здійснюється за такими циклами: історичний (Історія української державності та культури), філософський (філософія, філософія освіти і науки), економічний (основи економічної науки, глобальні проблеми економічного розвитку, міжнародні економічні відносини), соціально-політичний (політологія, соціологія, соціальна відповідальність), культурологічний (економічна культура та професійна етика), правовий (правознавство, міжнародне приватне право), психолого-педагогічний (психологія і педагогіка, педагогіка вищої школи), філологічний (українська мова професійного спрямування, іноземні мови).

Удосконалення гуманітарної підготовки нового покоління фахівців потребує оновлення методичного забезпечення навчально-виховного процесу, інтерактивних методик та програм комп'ютерного навчання, сучасної організації інформаційного забезпечення навчального процесу, забезпечення доступу до вітчизняних та міжнародних банків даних тощо. Гуманітаризації освіти передбачає також переосмислення функцій і ролі викладача, розвитку творчої взаємодії викладача та студента на рівні суб'єктно-суб'єктних відносин.

Формування гуманітарного мислення студентів надасть можливість відійти від монополізації оцінок суспільних процесів і явищ, сприятиме виробленню у молоді власної, аргументованої точки зору та активної соціальної позиції.

Чобан Майя Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
кафедра іноземних мов,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ (на матеріалі англійської мови)

Однієї з найбільш обміркованих тем у лінгвістиці завжди була тема взаємовідношення між мовою і мисленням. Публікація деяких фундаментальних праць Дж. Лейкофа, М. Джонсона, Р. Гібса та інших науковців сприяли появі когнітивної парадигми у лінгвістиці, яка включає новий погляд на фігуральну мову. Когнітивна наука, яка з'явилась внаслідок наукових досліджень антропології, психології, лінгвістики та інших наук, розглядає уявні образи, серед яких є метафора, як ключ до розуміння людського мислення.

Г. Раден і Р. Дирвен зазначають, що багатим джерелом метафоричних утворень є схема передачі [1, с.297]. Схема передачі сило-динамічного світу викликає особливу цікавість, тому що гіпотетично вона є концептуальною універсалією.

Серед різноманітних стосунків двох осіб у процесі їх діяльності найбільш поширеними є стосунки між агентом, якій передає що-небудь реципієнтові. Важливість подібних стосунків підкреслює М. Холлидей [2, с. 68]. Стосунки між двома особами, коли агент передає що-небудь реципієнтові, можна характеризувати як дружні або ворожі. Дружні стосунки між двома особами характеризуються перш за все поданням допомоги однієї особи другій. Соматизми *an ear (вуха), a hand (рука), a shoulder (плече), a back (спина)* та інші беруть участь у побудові концептуальної метафори ПЕРЕДАЧА – ПОДАННЯ ДОПОМОГИ, оскільки ці частини тіла часто використовуються при поданням допомоги, наприклад:

I gave an ear to Mary so she could tell me her problems.

He lent me a helping hand.

John is so friendly that he'd give anyone the shirt off his back.

Ворожі стосунки між двома особами набагато більш поширені, що не дивно, бо як і у тваринному світі тварини борються за харчі, секс, територію і т.д., люди використовують таку ж саму практику [3, с. 62]. Намагаючись уникнути фізичного конфлікту, вони використовують вербальні аргументи. Люди борються перш за все за домінування та контроль у різноманітних сферах життя. Стосунки між двома особами набувають агресивний характер, коли одна особа домінує над іншою. Це відбувається у стосунках між начальником та його підлеглим, у родинних стосунках, коли, наприклад, дружина домінує над чоловіком, або батьки домінують над дітьми, у стосунках між вчителем та його учнями, між поліцейським та громадянином і т.д., наприклад:

The boss just gave me hell about it.

His wife always gave him a broadside when he came home late.

The teacher gave Jimmy a good talking to.

Вираження *give hell* (створювати пекло), *a broadside* (бортовий залп), *a good talking* (лайка) указують на вербальну атаку агента на реципієнта. Концептуальна метафора подібних ситуацій – ПЕРЕДАЧА – АТАКА.

Список використаних джерел

1. Radden, G. And R. Dirven (2007). *Cognitive English Grammar* John Benjamins.
2. Halliday, M.A.K. (1985). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
3. Lakoff, George and Mark Johnson. (2003). *Metaphors We Live By*/G. Lakoff and M. Johnson// *Cicago: The University of Chicago Press*.

*Шевчук Володимир Олександрович,
доктор економічних наук, професор,
кафедра аудиту та підприємництва,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СТАНОВЛЕННЯ НОВІТНЬОЇ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ: УТВЕРДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ СКЛАДОВИХ

Звіт Міжнародної науково-політичної платформи з біорізноманітності та екологічних систем (травень 2019 р.) є глобальним попередженням про загрозу самознищення людства. Він засвідчує, що сучасний стан довкілля зумовлюється кризою природокористування і суперечить принципам розвитку, іменованого сталим.

У Звіті задокументоване безпрецедентне зниження біорізноманіття та небачені за історію людства масштаби екологічної загрози. Неадекватність глобального господарювання своєю чергою спричинена світоглядною кризою: наукова картина світу не відповідає інтересам майбутніх поколінь.

Науковцями, котрі працювали над узагальненням Звіту, відзначається, що згубні для людства тенденції можна змінити, але це потребуватиме «трансформативних змін» у кожному аспекті взаємодії людини з природою. Із результатів дослідження випливає невідкладність формулювання узгодженої фахової думки щодо причин стану, що склався, та стратегії заходів з його подолання [1].

Стає дедалі необхіднішою конструктивна протидія, адекватна руйнаціям, завданім людством біорізноманіттю та екологічним системам Землі. Необхідна зміна глобальної моделі природокористування. Вона потребує заміни чинної наукової картини світу на нову. Творення новітньої наукової картини світу своєю чергою є передумовою керованості подальшим загальнолюдським розвитком, здатним гарантувати життєдіяльність прийдешніх поколінь.

Фундаментальною основою методології розв'язання досліджуваних проблем є природничі засади. Світоглядною підвалиною цих засад є дефініція сучасної світової економічної науки як такої, "від якої залежить життя на Землі"

[2]. Ці положення кладуться нами в основу новітньої наукової картини світу та обґрунтування спроможності сучасних управлінських систем надавати інформацію, релевантну для розв'язання еколого-економічних проблем.

Стає дедалі очевиднішим, що руйнації, заподіяні біорізноманіттю та екологічним системам Землі, пов'язані передовсім із невідповідністю діючої моделі господарювання інтересам майбутніх поколінь. Побудова цієї моделі, адекватної глобальним викликам існуючому природокористуванню, потребує творення принципово нового світоглядного бачення.

Вихідним для даного дослідження є бачення структури сучасної економічної картини світу. Її основу утворюють дві класичні економічні теорії [2]. Ф.Кене витворив французьку наукову школу фізіократів – складову європейської фізіократії, яка стає визначальною для долі континентальної економічної думки. Фундатором іншої гілки загальнолюдського економічного надбання є А.Сміт.

Сучасний мислитель, письменник і правозахисник М.Руденко свого часу дав діалектичний аналіз "сили і слабкості" смітіанства. Йому також належить фундаментальна (заснована на природничих засадах) критика марксизму, насамперед його "наріжного каменя" - теорії додаткової вартості. Український інтелектуал безкомпромісно критикує смітіанство і марксизм, хибне визначення субстанції вартості якими "зробили ХХ століття найкривавішим періодом земної історії" [3].

Здобутки Ф.Кене не знайшли визнання з огляду на відставання природознавства від світоглядних підвалин фізіократизму. Знадобилося більше століття для появи природничих ідей, суголосних із фізіократичними. Для досягнення цього "досить об'єднати відкриття Кене з відкриттям Майєра". М.Руденко показав, що в такий спосіб "легко дістанемо те, що дістав С.Подолинський". А через два десятиліття довів, що "Ф.Кене плюс С.Подолинський – це вже не часткова, а повна Істина" [2].

Видатний український науковець-новатор С.Подолинський поєднав фізичне з економічним, витворивши фізичну економію, і започаткував принципово нову наукову парадигму. Його ідеї використані засновником і першим президентом Української академії наук акад. В.Вернадським при обґрунтуванні учень про біосферу та ноосферу. Завдяки творчому синтезу здобутків видатних подвижників з'явилося економіко-філософське учення М.Руденка.

Симбіоз природознавчої та економічної наук продовжує бути актуальним із часів Ф.Кене аж донині. Екстраполяція здобутків Ф.Кене на сучасне природознавство дозволяє "підняти його ідеї до рівня Космічної ери" [2].

Отже, з одного боку синтез європейської фізіократії та української наукової школи фізичної економії утворюють феномен із більш, ніж чвертьтисячолітньою історією – континентальну наукову фізико-економічну школу. З іншого боку, досягнуті на цих засадах здобутки наших сучасників – француза М.Алле й українця М.Руденка, створюють основу новітнього економіко-філософського феномену – сучасної світової фізико-економічної думки.

Нам уже доводилося вказувати, що ідеї подвижників європейської фізіократії та української наукової школи фізичної економії збіглися в часі з

появою низки управлінських парадигм XVIII-XXI ст., зокрема, фундаментальних наукових розробок у галузі теоретичної і прикладної кібернетики, котрі відповідали економічним викликам. Відтак належить вести мову про поєднання значного і до цього часу незадіяного потенціалу фізико-економічних та управлінських ідей Ф.Кене і А.-М.Ампера, С.Подолінського і Б.Трентовського [4], а також Вернадського та Н.Вінера, М.Руденка і В.Глушкова [5].

Симбіоз їхніх новацій істотно змінює існуючу парадигму теорії і практики управління економікою. Більш того: її утвердження надає бізнесу і владі керованість вже не просто розумом, а рятівним знанням.

Побудова сучасної економічної картини світу потребує врахування особливостей управлінської науки, котра є похідною щодо фізичної чи політичної економії. Теоретичну і прикладну управлінську науку найдоцільніше поєднувати із тим сегментом загальнолюдського економічного надбання, котре відповідає критеріям достатності, набуваючи рятівного сенсу.

Вибудована на фундаментальних природничих засадах новітня наукова картина світу та обґрунтовані економічна й управлінська складові цієї картини надають основу для нових інформативних підходів до розв'язання еколого-економічних проблем.

Важливо акцентувати увагу на двох аспектах теоретичного і практичного управління – функціональному та об'єктному. Перший аспект належить розглядати у розрізі функцій управління. Він узгоджується з інформативними підходами до розв'язання досліджуваних проблем. Нові інформативні підходи полягають у наданні рятівних смислів потокам інформації в системах управління. Потоки нормативної інформації набувають рятівних смислів завдяки прогнозуванню, плануванню та нормуванню господарського освоєння вказаних сфер. Надання рятівних смислів потокам позитивної інформації пов'язується з обліком і статистикою, контролем та аналізом освоєння сфер живого, неживого й розумного.

Другий аспект передбачає відповідне спрямування управління, об'єктом якого стають ресурси, процеси та результати суспільно-господарського освоєння сфер живого, неживого й розумного, а предметом – керована розумним проекція живого на неживе. Пропоновані підходи перетворюють бачення господарюючих суб'єктів, господарських систем і модерних суспільств на фізико-економічне.

Таким чином, Звіт Міжнародної науково-політичної платформи з біорізноманітності та екологічних систем (травень 2019 р.) є глобальним попередженням про загрозу самознищення людства. Сучасний стан довкілля зумовлюється кризою природокористування і суперечить принципам розвитку, іменованого сталим. Неадекватність глобального господарювання своєю чергою спричинена світоглядною кризою: наукова картина світу не відповідає інтересам майбутніх поколінь.

Брак її неповноти зможе компенсувати розв'язання еколого-економічних проблем на фундаментальних природничих засадах. Найпосутнішою характеристикою новітньої світоглядної картини стає рятівний зміст фізико-економічного знання.

Побудова новітньої світогосподарської картини передбачає поєднання управлінських підходів із природничими засадами економічного знання. Завдяки цим фундаментальним засадам релевантна для управління економічна інформація здатна набувати статус рятівного знання. Це дозволяє наповнювати рятівним змістом нормативну інформацію, покликану забезпечувати прямі зв'язки в системі еколого-економічного управління, покладені на функції прогнозування, планування, нормування тощо, та позитивну інформацію, що забезпечує зворотні зв'язки, які надають функції обліку і статистики, контролю, аналізу та ін.

Список використаних джерел

1. Міжнародна науково-політична платформа з біорізноманітності та екологічних систем. Вікіпедія. URL: [https://www.ipbes.net/news/Media-Release-Global-Assessment/Міжнародна науково-політична платформа з біорізноманітності та екологічних систем \(IPBES\)](https://www.ipbes.net/news/Media-Release-Global-Assessment/Міжнародна_науково-політична_платформа_з_біорізноманітності_та_екологічних_систем_(IPBES)).
2. Руденко М. Енергія прогресу. Вибрані праці з економії, філософії і космології. Київ: Кліо, 2015. 680 с.
3. Шевчук В. М. Руденко versus К. Маркс: Українське викриття приреченості економічної складової марксизму // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту, 2018. №4. С.129-136.
4. Shevchuk V. (2019). The formation of the natural fundamentals of economic management: Launching a modern management culture. *Modern Technologies in Economy and Management: Collective Scientific Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, Pp. 460-471.*
5. Shevchuk V. Development of the natural principles of economic management: The formation of a management culture of modern societies. (2019). *Modern innovative and information technologies in the development of society. Katowice: Katowice School of Technology. С. 274-282.*

*Шкуліна Людмила Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра обліку та оподаткування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СОЦІАЛЬНА ЗВІТНІСТЬ НА ЗАЛІЗНИЦІ – «ДАВНО ЗАБУТЕ НОВЕ»

Міжнародні стандарти розкриття нефінансової інформації – це методологія упровадження принципів соціальної відповідальності в практику ухвалення управлінських рішень. Їх мета – підвищення якості інформаційного супроводу діяльності підприємства, підвищення ефективності управління і, як наслідок, поліпшення показників діяльності. Сьогодні показує, що топові компанії України вже давно запровадили, ведуть та удосконалюють процедуру складання соціальної звітності. «Приблизно 50% рейтингу компаній Forbes мають соціальний звіт», - зазначила Анна Данилюк, координатор Глобального

договору в Україні. Деякі з них навіть дійшли до інтегрування нефінансової та фінансової звітності в єдину. З моменту проведення реформування та реструктуризації АТ «Українські залізниці» непомітними лишаються не тільки соціальні показники, а й фінансові, які повинні оприлюднюватися згідно чинного законодавства. Усі наукові дослідження, які оточують дану тематику (соціальна відповідальність галузі, впровадження соціальної звітності, нефінансові показники індустрії) останні п'ять років залишаються непомітними керівництву залізницями. Зокрема, соціальний звіт для АТ «Укрзалізниця», який відповідає головним принципам соціальної відповідальності, визначеними міжнародними стандартами (GRI, AA1000) та адаптованими до вітчизняних умов господарювання Проектом Експертної ради Форуму соціально відповідального бізнесу України «Соціальна відповідальність: принципи та рекомендації щодо звітності» [1], нормативних положень Статуту залізниць України та законодавства України в цілому.

Компанії, які починають підготовку власних звітів, мають малу базу до порівняння та кількість можливих прикладів. Дослідження показують, що оприлюднення нефінансового звіту значно впливає на сприйняття компанії читачами звіту. 90 % читачів зазначили, що звіт суттєво вплинув на їхні погляди на компанію. З них 85 % відзначили, що вплив був радше позитивним [2]. За даними KPMG, понад 75% компаній, що опублікували соціальні звіти у 2005 р., назвали економічні міркування основною причиною, через яку вони випускають нефінансову звітність. Багато компаній відзначили з цього приводу також причини, пов'язані з репутацією компанії.

Звіт підготовлений з урахуванням принципів Керівництва GRI версії G3 (2006 р.) ґрунтується на методологічних та методичних порадах Глобальної ініціативи щодо звітності, які використовують найбільші світові корпорації (Ford, ABB, Microsoft, General Motors) та деякі найбільш прогресивні вітчизняні компанії (наприклад, Київстар, СКМ, Ернст енд Янг, Металінвест, Оболонь та інші [2]). Даний факт обумовлює вибір випускати звітність в міжнародному форматі, що полегшить єдине розуміння принципів і підходів, задачу сумісності термінології при представленні даних як в Україні, так і за її межами. Крім того, однією з основних відмінностей і переваг GRI те, що цей стандарт дозволяє використовувати рекомендації поетапно (а) та з підходом до специфіки галузі (б).

(а) На разі, залізнична галузь може на першому етапі використовувати тільки загальні принципи даного документу. GRI передбачає можливість підготовки звіту тільки по одній або декількох областях діяльності з поступовим поширенням на всі інші сфери. Надалі такий звіт може бути визнаний іноземними та міжнародними організаціями, як комерційним, так і гуманітарним.

(б) Позитивним моментом відмічається присутність в Інструкції G3 галузевих додатків, які доповнюють рекомендаціями по її застосуванню в контексті конкретних галузей, а також містять показники результативності, специфічні даній галузі.

Показники наводяться в загальному для застосування всіма видами транспорту (наприклад, повітряним, залізничним, автомобільним, морським) у

розрізі руху товарів та матеріалів, тобто вантажних перевезень, для врегулювання та покращення спілкування між людьми. Тобто, галузевий додаток сектору логістики та транспорту призначається для відповідних постачальницьких послуг, а не для пасажирських перевезень.

У відповідному додатку в області звітності також розглядаються специфічні потреби транспортних компаній, зокрема, парк, забруднення повітря в містах, затори, шум/вібрація, розвиток транспортної інфраструктури, безпека дорожнього руху. Таким чином, компанії можуть використовувати показники, помічені як LT1, LT2, LT3 (рис. 2) в доповнення до основних показників в G3.

На рис. 1 наведено узагальнений набір з 39-и показників, який пропонується Інструкцією GRI та галузевим додатком транспортного сектору, з фінансовими (бухгалтерськими) даними для постановки цілей та оцінки результатів діяльності організації в економіці, в екології і в соціальній сфері, включаючи економічні, екологічні показники, організації праці, дотримання прав людини, взаємодії з суспільством і відповідальності за продукцію [330].

Детальний зв'язок елементів звіту GRI з бухгалтерською інформацією полегшить роботу під час складання соціального звіту на підприємствах залізничного транспорту, а також в подальшому – інтегрованої звітності. Крім того, у системі бухгалтерського обліку формується інформація, яка вузько знаходить своє відображення у звітності підприємства за операціями, пов'язаними з наданням працівникам соціального захисту (це може бути як приклад виконання положень колективного договору), найширше може знаходити своє відображення у соціальній звітності, або як наслідок в інтегрованому звіті.

Проте, вважаємо за необхідне підкреслити, що існують інші стандарти звітності в цій області, крім того, підприємства залізничного транспорту можуть прийняти рішення про випуск звіту у своєму – унікальному форматі. Необхідно, крім теоретичної частини, враховувати досвід компаній-практиків, які вже не перший рік ведуть соціальну звітність та можуть вказати на головні плюси та мінуси в процесі його складання. Водночас, українським компаніям, слід звернути увагу на галузеві асоціації, зокрема європейські, більшість з яких або має робочі групи з питань СВБ, або оприлюднені звіти з СВБ.

С А
О Л
** Б
Н

* політика, інструменти реалізації, система управління результативністю (включає ризики та можливості, стратегію та програми), виконання нормативної бази

Складаві, притаманні виключно відповідному розділу соціальної звітності

LT9-LT17

Елементи бухгалтерської звітності

** бухгалтерська інформація з розбіжкою по економічних, соціальних та екологічних показниках GRI наведена в дисертації [2]

РОЗДІЛ 3.

Елементи соціальної звітності

Взаємодія з зацікавленими сторонами (огляд, форми, результати)

Кадрова політика

Оплата праці та мотивація

Корпоративна соціальна політика

Охорона та безпека праці

РОЗДІЛ 6*. Взаємодія з персоналом

Благотійна діяльність

РОЗДІЛ 7. Дотримання прав людини

Державна підтримка

РОЗДІЛ 8*. Взаємодія з суспільством

Інформаційна прозорість

РОЗДІЛ 9*. Відповідальність перед споживачами

Управління якістю

РОЗДІЛ 4*. Інвестиційна діяльність

Інформаційність

РОЗДІЛ 5*. Екологічний аудит

Інноваційна політика

Показники економічної результативності (пасажирські, вантажні перевезення, міжнародна взаємодія)

Політика в області охорони н/с, виконання несучасобезпечуючих заходів

Витрати на охорону н/с

Поводження з відходами виробництва та споживання

Присутність на ринках

LT2-LT8

РОЗДІЛ 1, 2. Загальна інформація

**

Заходи по шумоізоляції

Заходи по удосконаленню технологічного обладнання

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ

Е
К
О
Н
О
МІ

Е
К
О
Л
О
ГІ

Рис. 1. Запропонований зв'язок інтегрованої звітності на підприємствах залізничного транспорту

Аналіз розглянутих думок професіоналів-практиків у сфері КСВ дає підстави:

<i>Погоджуватися</i>	<i>Не погоджуватися</i>
Соціальний звіт – це інструмент взаємодії всередині компанії, тому що процес підготовки звіту допомагає комунікувати зі співробітниками	Соціальний звіт – це додатковий PR для компанії (якщо ця мета є головною для підприємства)
При підготовці соціального звіту з'являється можливість виявити «пробіли» в роботі компанії	На підготовку соціального звіту потрібні великі кошти
Підготовка соціального звіту об'єднує різні групи співробітників (teambuilding)	
При підготовці звіту, співробітники компанії вчаться працювати з новими форматами даних і аналізувати інформацію	
Соціальна звітність – це можливість отримати зворотній зв'язок як від працівників компанії, так і інших стейкхолдерів	

На підставі цього вважаємо, що для успішного складання соціальної звітності підприємствам залізничного транспорту потрібно керуватися наступними основами (рис. 2).

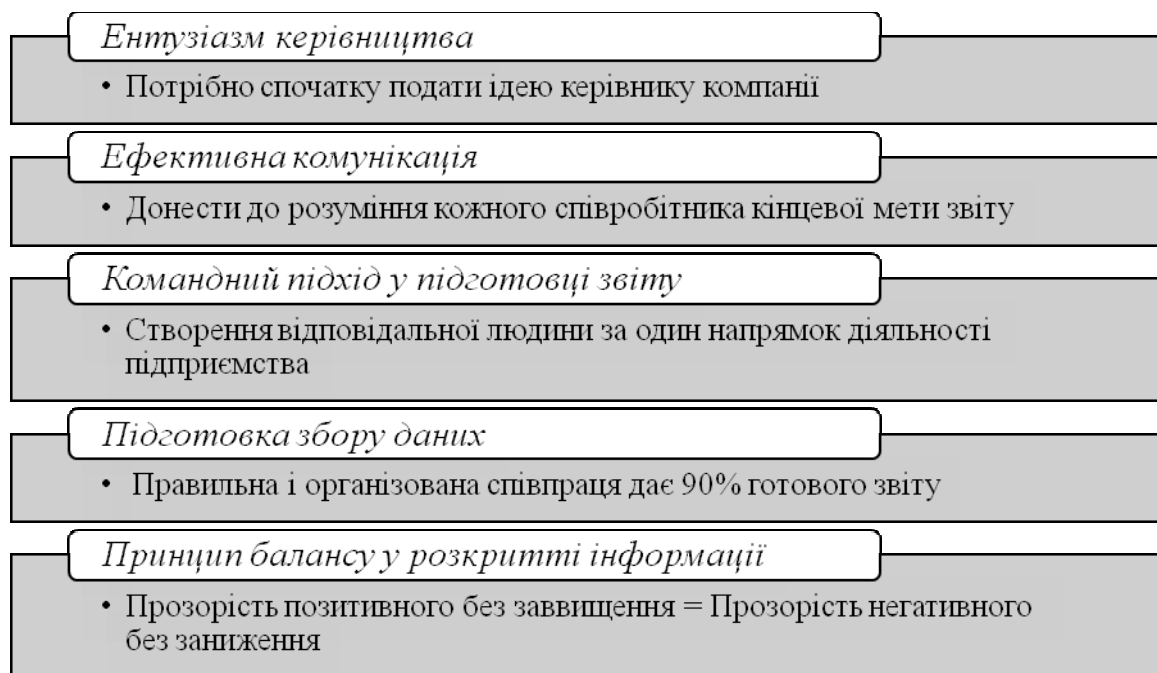

Рис. 2. Базис підготовки успішного соціального звіту

З урахуванням зростаючого тиску у напрямі зміцнення зв'язків між фінансовою звітністю і звітністю в області стійкого розвитку на підприємствах залізничного транспорту в майбутньому все ж залишається відкритою темою повна їх інтеграція в єдиний річний звіт, присвячений всім складовим результативності, – традиційною фінансовою, економічною, екологічною і соціальною. Можна спрогнозувати, що поєднання нових методів аналізу і

бухгалтерського обліку в соціально-відповідальній залізничній галузі призведе до подальшого розвитку тенденцій у виникненні єдиної звітності залізничної галузі нового покоління.

Розв'язання цієї проблеми вимагає фахового діалогу між спеціалістами СВБ, фінансовими директорами, бухгалтерами та ревізорами в межах залізничної галузі. Необхідна поступова адаптація стандартів обліку на національному рівні [2].

Таким чином, основна складність в підготовці соціальних звітів на підприємствах залізничного транспорту полягає в тому, що профільні фахівці з виробничих, маркетингових, економічних і інших підрозділів не можуть надати даних, що відображають ступінь стійкості підприємства. Потрібні фахівці саме в області соціальної відповідальності, що мають економічну підготовку, здатні розробити такі показники, включити їх в широкий економічний контекст, представити так, щоб фахівець міг оцінити, в чому ж не на словах, а на ділі полягає прогрес підприємства, ніж підприємство виділяється серед конкурентів, яка динаміка цього прогресу. Такий документ повинен бути складений ясно і чітко і бути зрозумілим для тих хто ухвалює фінансові рішення. Тому на підприємстві може бути створений спеціальний підрозділ під керівництвом топ-менеджера на рівні не нижче за члена правління або віце-президента, що займається корпоративною відповідальністю. А в управлінській структурі повинен бути створений управлінський комітет із соціальної відповідальності, членами якого стануть ключові лінійні керівники.

Список використаних джерел

1. Стрибулевич Т. О. Зарубіжний та вітчизняний досвід ідентифікації соціальних витрат в обліково-аналітичних системах // Вісник. 2007. Вип.3 (39): Економіка. С. 278–289.

2. Шкуліпа Л. В. Бухгалтерський облік та аналіз операцій з соціального захисту працівників підприємства: теорія і методика: дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук: 08.00.09. 2014. 22 с.

3. Козирева О. В. Розробка механізму формування корпоративної соціальної відповідальності підприємства // Всеукраїнський науково-виробничий журнал. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_7/227.pdf.

4. Інформаційна політика у сфері КСВ і соціальна звітність: URL: <http://skaz.com.ua/informatika/1287/index.html>.

*Шульга Світлана Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент,
кафедра аудиту та підприємництва,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ЗМІНА ВИМОГ ДО ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ АУДИТОРА З УРАХУВАННЯМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Зміна вимог до регулювання здійснення аудиторської діяльності на міжнародній арені, призвела до поступової трансформації статусу аудиторів, а також вимог до осіб, які мають намір стати аудиторами. В сучасних умовах значно посилені приписи в частині формування належної професійної компетенції аудитора, змінився порядок набуття статусу аудитора та сформувався оновлений механізм безперервного навчання аудиторів. Прийняття закону України “Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність” від 21.12.2017 р. № 2258-VIII стало початком реформування правового статусу аудитора з урахуванням євроінтеграційних процесів та сформувало принципово нову схему допуску до професії.

Професія аудитора вимагає від її представників наявність різнобічних знань та практичних навиків і здібностей. В умовах глобалізації до кваліфікації незалежних аудиторів висуваються найвищі вимоги. На тлі переходу України до прискореного впровадження Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності формується система нових професійних вимог до аудитора. Зокрема, знання Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку є однією з вимог до аудиторів, які проводять аудит підприємств, які належать до підприємств суспільного нагляду та підприємств, які зобов'язані проводити обов'язків аудит.

“До того, що Україні досі триває процес впровадження МСФЗ, додаються специфічні галузеві проблеми, такі як відмінності стандартів роботи українських та міжнародних компаній, відсутність системи страхування аудиторських ризиків, недостатній рівень підготовки українських бухгалтерів та аудиторів (особливо щодо застосування міжнародних стандартів). На жаль, сьогодні в Україні немає необхідного числа аудиторів, що мають достатню кваліфікацію для перевірки фінансової звітності, складеної за МСФЗ.” [2, с. 1278].

Наявність високого рівня знань в сфері практичного застосування МСФЗ, розуміння методології складання фінансової звітності та розкриття інформації на основі застосування міжнародних стандартів, дотримання принципу професійного скептицизму безпосередньо впливають на якість надання аудиторських послуг.

Зміна економічних умов господарювання, нестача висококваліфікованих фахівців, відтік кадрів за кордон призводять до перегляду та модифікації професійних компетенцій аудитора. На рівні держави відбуваються спроби реформування вищої освіти шляхом синтезу науки та практики з метою формування фахівців, які б відповідали вимогам сьогодення. Конкурен-

спроможність фізичних осіб, які прагнуть стати аудиторами безпосередньо залежить від якості їх підготовки та формування компетенції. Забезпечити високу якість підготовки аудиторів можливо лише за умови врахування сучасних змін на ринку праці та формування належних професійних знань, вмінь, формування професійних цінностей з урахуванням викликів ринку.

У Випуску 1 “Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності” Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників наводяться професійні вимоги до аудитора. Зокрема, відповідно до зазначеного документу аудитор повинен знати: законодавчі та нормативні правові акти, методичні матеріали, які стосуються виробничої і господарської діяльності підприємства, установи, організації; ринкові методи господарювання, законодавчості та особливості розвитку економіки; трудове, фінансове, податкове і господарське законодавство; порядок ведення бухгалтерського обліку і складання звітності; методи аналізу господарсько-фінансової діяльності підприємства, установи, організації; правила проведення перевірок і документальних ревізій; грошовий обіг, кредит, порядок ціноутворення; умови оподаткування юридичних і фізичних осіб; правила організації та ведення бізнесу; етику ділового спілкування; економіку, організацію виробництва, праці та управління; порядок оформлення фінансових операцій і організацію документообігу; чинні форми обліку та звітності; правила та норми охорони праці [4]. Аналізуючи зазначені вимоги, можна констатувати, що їх перелік є обмеженим і таким, що лише частково відповідає вимогам сьогодення.

Здатність аудитора на високому рівні виконувати професійні обов’язки з урахуванням законодавчих змін та впливом євроінтеграційних процесів, тісний взаємозв’язок компетенцій аудитора з професійним судженням, посилення відповідальності аудитора за якість надання аудиторських послуг призводить до розширення та трансформації складових професійної компетенції аудитора.

Розширення соціально-поведінкових, когнітивних та професійних знань та вимог до представників аудиторської професії. Процеси євроінтеграції призводять до необхідності постійного саморозвитку та опанування міжнародного досвіду, знання іноземної мови та практики застосування міжнародних стандартів аудиту та бухгалтерського обліку. На сьогодні статус аудитора передбачає формування висококваліфікованого працівника, який володіє різносторонніми знаннями, навиками та вмінням, опанування яким забезпечить високу якість надання аудиторських послуг. Зазначена зміна моделі професії аудитора накладає відбиток на організацію системи контролю якості аудиторської фірми. Враховуючи, що однією із складових системи контролю якості є відповідність політики та процедур щодо людських ресурсів.

Зміна професійних вимог до професії аудитора призвела до необхідності врегулювання на законодавчому рівні призначення ключових партнерів з аудиту. Законом України “ Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність” від 21.12.2017 р. № 2258-VIII [3] внесено зміни в частині визначення ключових партнерів з аудиту, проте не визначені особливості їх призначення, ротації та встановлення розмірів оплати праці. Тому важливим на

сьогодні є розробка внутрішньо фірмового стандарту з питань оплата праці та політика ротачії ключових партнерів з аудиту.

“Внутрішньофірмові стандарти аудиту повинні розроблятися на основі чинних законодавчих актів та нормативних документів з врахуванням вимог Міжнародних стандартів аудиту, тобто повинні лише доповнювати, конкретизувати і уточнювати їх положення. Вони є свідченням професіоналізму діяльності аудиторської фірми, тому повинні містити конкретні практичні рекомендації, які дозволяють аудиторам чітко визначати порядок своїх дій при взаємовідносинах з клієнтом, а також під час планування, перевірки і оформленні результатів аудиту, що в свою чергу забезпечить належну якість аудиторських послуг” [6, с. 300].

Бондар В.П., Бондар Ю.В. наголошують на наступних перевагах застосування внутрішньофірмових стандартів та їх значенні для підвищення якості надання аудиторських послуг: “удосконалення організаційної структури фірми; збільшення обсягів виконаних робіт; удосконалення процесу аудиту; дотримання вимог чинного законодавства; зменшення трудомісткості перевірок; розширене залучення асистентів до перевірок” [1, с. 51]. Проте на сьогодні спостерігається ситуація коли трудомісткість процедур розробки внутрішньофірмових стандартів призводить до низького рівня його використання в діяльності суб’єктів аудиторської діяльності.

Зазначений недолік зумовлений також тим, що “в міжнародних стандартах аудиту відсутні норми, які б прямо містили вказівки щодо необхідності розробки внутрішніх стандартів. Проте, певна загальність міжнародних стандартів аудиту, наявність варіативності окремих положень та можливостей вибору, вказівок щодо використання тих або інших методів і процедур на власний розсуд аудитора вимагає створення певних регламентуючих документів для підвищення рівня організації праці аудиторів. Внутрішні стандарти повинні бути деталізацією міжнародних стандартів аудиту, вони повинні «доводити» вимоги загальноприйнятих стандартів до рівня конкретних методик та конкретних вказівок конкретним виконавцям, які здійснюють аудиторську перевірку” [5, с. 311].

Розробка та затвердження Внутрішньофірмового стандарту субекта аудиторської діяльності “Ключові партнери з аудиту” сприятиме встановленню чітких та єдиних вимог в частині регулювання питань встановлення вимог до ключових партнерів з аудиту та їх призначення, ротачії, оплати праці та інших питань. Наявність зазначеного стандарту сприятиме також підвищенню рівня організації системи контролю якості субекта аудиторської діяльності. Враховуючи відсутність єдиних вимог до формування змісту та структури внутрішньофірмових стандартів аудиторської фірми, пропонуємо наступне змістовне наповнення Внутрішньофірмового стандарту суб’екта аудиторської діяльності “Ключові партнери з аудиту” (рис. 1).

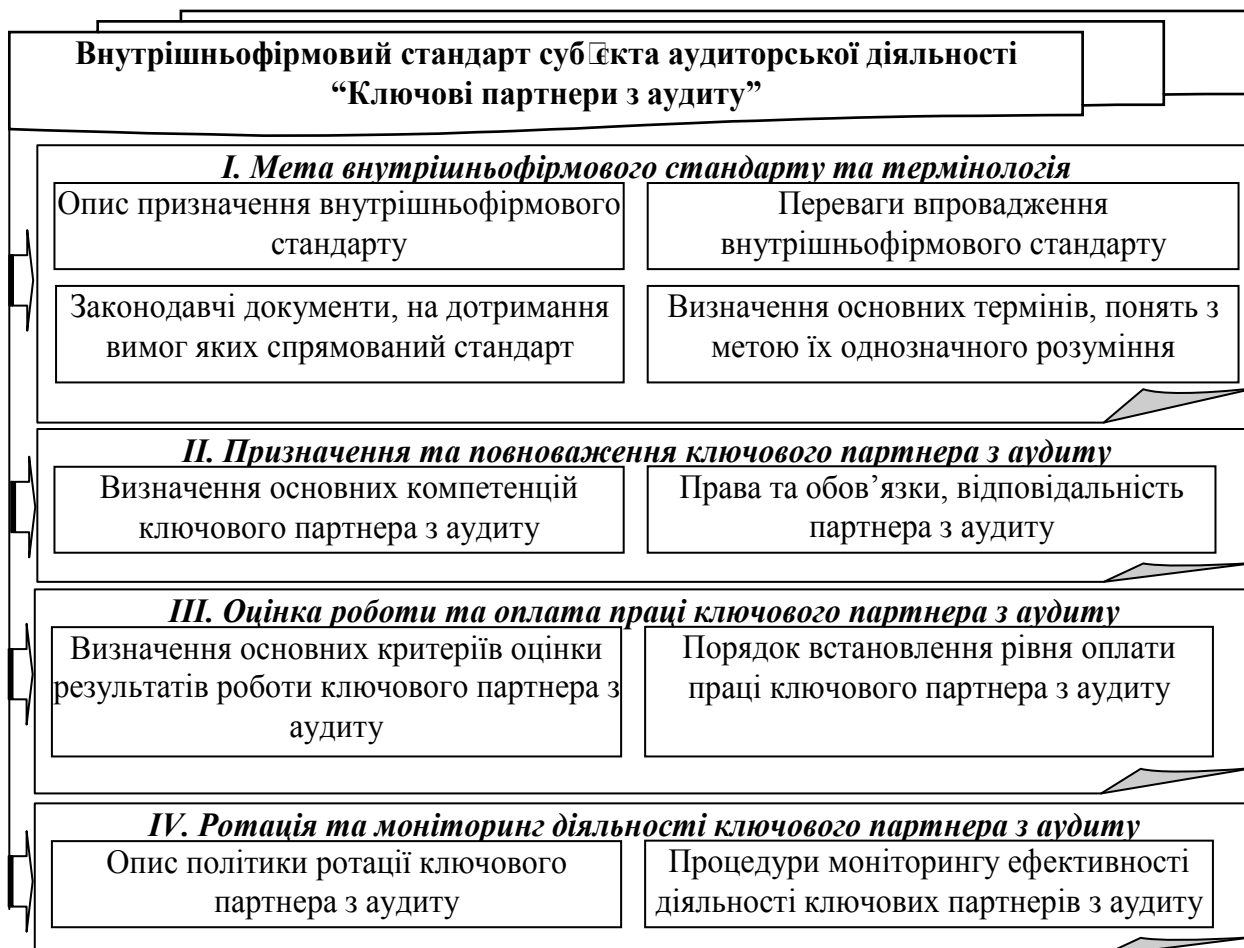

Рис. 1. Запропонована структура Внутрішньofірмового стандарту суб'єкта аудиторської діяльності “Ключові партнери з аудиту”

Розробка запропонованого Внутрішньofірмового стандарту суб'єкта аудиторської діяльності “Ключові партнери з аудиту” забезпечить документальне підтвердження положень, які розкриваються у Звіті про прозорість, сприятиме забезпеченню контролю якості в частині його складової людські ресурси та зниженню ризиків, а також посилити нагляд й додатковий контроль за ефективність виконання свої обов'язків ключовими партнерами з аудиту.

Список використаних джерел

1. Бондар В. П., Бондар Ю. В. Якість в аудиті та деякі аспекти в управлінні якістю // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Сер. : Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. 2015. Вип. 1. С. 36-66
2. Кашперська А. І. Сучасний стан та перспективи розвитку аудиторської діяльності в Україні // Економіка і суспільство. 2018. Вип. 19. С. 1272-1281
3. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>
4. Про затвердження Випуску 1 “Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності” Довідника кваліфікаційних характеристик професій: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 № 336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0336203-04>

5. Шалімова Н. С. Внутрішні стандарти аудиторського підприємства: сутність та необхідність розробки // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки: зб. наук. пр. Кіровоград: КНТУ, 2006. Вип. 10, Ч. 2. С. 304-313.

6. Щирба М. Т. Внутрішньофірмова стандартизація аудиту // Інноваційна економіка. 2013. № 7. С. 297-302

Наукове видання

**СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ГУМАНІТАРНИЙ
АСПЕКТИ**

МАТЕРІАЛИ VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Підписано до друку 08.10.2019. Формат 60x84¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум.- друк. арк. 33,48. Обл.-вид.арк. 42,69.
Тираж 200 прим. Зам. № 32.

ДП «Інформаційно-аналітичне агентство»
вул. Еспланадна 4 – 6, м. Київ, 01601, Україна
тел./факс 287-77-62
E-mail: info@iaastat.kiev.ua